

библиотека
СВЕТОВНА
КЛАСИКА

ГОТИЧЕСКИ РОМАНИ

ГОТИЧЕСКИ РОМАНИ

Превод: Жечка Георгиева, Георги Цанков

chitanka.info

ГЕОРГИ ЦАНКОВ

СЛЕДИ ОТ КОПИТАТА НА ДЯВОЛА

*Ти, пастрок на безброй, които в
черна злоба
от Рая Бог — отец подгонил е
към гроба,
о, Сатана, смили се над мойта
скръб безмерна!*

Шарл
Бодлер,
„Литаниите на
Сатаната“

В подземията на Кентърбърийското абатство туристите и до днес с притаен трепет разглеждат една огромна каменна колона, върху която застрашително тъмнеят контурите на могъща човешка фигура. Екскурзоводите разказват за убийството на архиепископ Томас Бекет от опиталия се да ограничи властта на духовенството крал Хенри II Плантадженет. Според легендата още на следващия ден сянката се появила върху колоната: опитали се да я изтрият, упорито стъргали камъка, но напразно...

Споменът за този кървав конфликт ще се актуализира пет века по-късно: през 1535 г. Хенри VIII се провъзгласява за „глава на църквата и на духовенството в Англия“ и скъсва с Рим. Шестте „кървави“ постулата за вярата са причината към ешафода да поеме „човекът на всички времена“, Томас Мор, духовникът, чиято „Утопия“ (1516) е предзнаменование за края на една епоха. Пропукват се непристъпните манастирски стени, разграбват се плодородните църковни земи. Призраците плъзват сред руините на средновековна Англия.

Наистина приказките и народните поверия пазят невероятни свидетелства за какви ли не фантастични създания: от древната поема за Беоулф „надничач“ страшното чудовище Грендел, което завлича жертвите си в своето блатно леговище, английските и шотландските балади нашепват кръвосмразяващи истории за мъртъвци, които напускат гроба, за да видят отново близките си или за да отмъстят на враговете си (като например „Призракът на милия Уилям“, по сюжета на която Бюргер ще напише една от най-известните романтически балади — „Ленора“).

И все пак бесът на кръвожадните изчадия адови не е страшен, докато бдят на стража смелите благородни рицари от обкръжението на крал Артур. В търсене на свещения Граал те храбро вървят от изпитание към изпитание и методично чистят божия свят от всевъзможните слуги на дявола. Повествованието на Томас Малори „Смъртта на Артур“ (1469 — 1470) носи симптоматично заглавие — това е не просто компилативна обработка на популярните романи от рицарския цикъл, а своеобразна енциклопедия за средновековния живот и мироглед, която завършва процеса на тяхната митологизация.

За Уилям Шекспир нравствената и естетическата система на рицарския епос вече е нефункционална. Англия от края на XVI столетие не се нуждае от вълшебния Ескалибур (мечът на крал Артур), нито от могъществото на магьосника Мерлин — нейната непобедима флота раздава справедливост не само над испанската Армада, но и по далечните земи на Северна Америка и Източна Индия. Творческата съвест на елизабетинската епоха освобождава притаените сили на мрака: родилните мъки на новите времена и на новото човешко самочувствие привличат и цялото сатанинско войнство. В Шекспировите прокълнати дворци стенат призраци, из лесовете скитат вещици пророчици, които сякаш предсказват раждането на Оливер Кромвел и пожарищата на революцията.

След 1640 г. тревата на запустението ще поникне и сред каменните блокове на феодалните замъци, Даниел Дефо ще възпее предприемчивия буржоа, който може да превърне в удобен дом дори пустинния остров, а Роксана и Мол Фландърс ще поставят физическите си прелести в услуга на спекулативно — финансовите си способности. Когато вълните на „шум и ярост“ окончателно притихнат, край бумтящите камини в новите удобни имения ще се

стоплят сърцата и ще изгрее звездата на прелестните и добродетелни Памели и Клариси. По това време вече Англия, Шотландия и Ирландия ще бъдат окончателно свързани в една държава, наречена Обединено кралство Великобритания, и нейният истински владетел ще бъде не кралят, а изключително способният премиер-министър Робърт Уолпоул. Този човек е чужд на празните мечтания, той се стреми да разпространи влиянието на своята страна върху целия европейски континент, да подчини напълно Новия свят, да тласне решително напред промишления разцвет. Сър Робърт Уолпоул, несменяем водач на партията на вигите, управлява Великобритания двадесет и една години (от 1721 до 1742). Джордж II го удостоява с титлата граф Орфордски. Междувременно най-малкият син на некоронования владетел, Хорас Уолпоул, проявил се като блестящ ученик в Итън, а след това и в Кеймбридж, пътува из Швейцария, Италия и Франция заедно с обичния си съученик Томас Грей (бъдещият прочут поет).

За възторжените младежи природните и архитектурните забележителности разкриват един нов, неподозиран свят; непознат и интересен за тях е и механизъмът на обществения живот. Уолпоул остава в Европа до 1741 г. и следователно успява отблизо да се запознае с такива явления във френския литературен живот, каквито са „Персийските писма“ на Монтескьо, „Философските писма“ на Волтер, комедиите и романите на Мариво, еротичните фантазии на Кребийон-син.

Грей и Уолпоул не са пасивни наблюдатели — те живеят във време, когато динамиката на сетивата трябва непрекъснато да бъде доказвана чрез епистоларно умение. Във века на просветителите писмото е равноправен (и дори фаворизиран) литературен жанр, някои от най-важните си политически, нравствени и естетически постановки творци като Русо, Волтер, Дидро изразяват най-пълно именно в кореспонденцията си. Цели романи се пишат под формата на епистоларни послания. Нека си припомним например писмата на Волтер, свързани с делото Калас (невинна жертва на породен от религиозния фанатизъм съдебен произвол) — в тях безпощадно се разголват политическите и социалните язви на „стария режим“. Кореспонденцията на Уолпоул е огромна — само до сър Хорас Ман за четиридесет и шест години (1740 — 1786) той е написал над две хиляди писма. Томас Маколи твърди, че „литературните деликатеси“

съдържащи се в писанията на Уолпоул, биха могли да бъдат произведени само от нездрав и разстроен ум. За да си представим точно позицията на писателя в тогавашния английски литературен живот, нека се опитаме да си обясним тази убийствена оценка.

В прочутия „Дневник за Стела“ на Суифт, както и в памфлетите на Гей и Фийлдинг името на сър Робърт Уолпоул се среща често: към политика се отправят остри нападки, той е обвинен (и то основателно), че последователно въвежда политическата корупция в системата на държавно управление. Но синът вижда само величието на своя баща, нещо повече — през 1778 г. в едно свое писмо до Ман ще напише с нескривана горчивина: „Пристигнах в Англия в навечерието на края на щастливото царуване на моя баща. След това, както той предвиди, последва метеж и много бедствия. Започнаха нова война и нови беди. После пък изгря слънцето на лорд Четъм... Днес не са ни съдени нито покой, нито триумфи!... Ние не само изгубихме Америка, но и се отказахме от нея. Дори вече не можем да претендираме за ролята на континентална държава! Боя се, че дори тризъбецът ни ще открие, че е изгубил немалко зъбци.“

Това свидетелство е извънредно важно: то ни дава ясна представа за политическите убеждения, за манталитета на Хорас Уолпоул. Осигурен материално от баща си, синът жали за руините, над които скита бездомна сянката на благородния бивш господар. И по своеобразен начин се опитва да обезсмърти него и най-вече неговото духовно завещание: в „Спомени за царуването на Джордж I и на Джордж II“ се прави опит за митологизация на отминалото „златно“ време. Особена форма на съпротива срещу съвременните нрави, срещу традицията на великите сатирици е самата кореспонденция на Уолпоул. В писмата му спонтанността е напълно сподавена, той грижливо работи над стила си, използва отличната си осведоменост за политическите интриги в услуга на партийните интереси, като никога не забравя да изтъкне значимостта на собствените си идеи. Нещо повече, загрижен за съдбата на своите многократно премисляни и редактирани послания, авторът често пъти моли получателите да му върнат обратно прочетените писма (убеден е, че сам той най-сигурно ще ги съхрани за поколенията).

И така, Хенри VIII е обрекъл на запустение абатствата и манастирите, Кромвел е опожарил замъците. Но за новото

самочувствие на личности като Уолпоул са необходими и съответните значещи символи. Развалините са изгубили своята функционалност в общественото битие, но те биха могли да бъдат възродени като действени оръдия на естетическото съзнание. Просветителите отричаха средновековния ред и изкуство, за тях всичко „готическо“ бе и „варварско“, Том Джоунс на Фийлдинг следваше пътя на Апулеевите герои, а естетът Шафсбъри беше убеден, че готическото е „съвършено невъзможно в природата“.

Уолпоул е на друго мнение — и като политик, и като естет. Той открива в средновековната старина възвишеното и тържествено начало, в кръстоносните походи — оправдание за колониалните апетити на баща си. Неговата Великобритания е нападнат от призрачни врагове готически замък, из който все още кръжат сенките на великите прадеди. С удоволствие чете той „Писма за рицарството и за средновековните романи“ от Ричард Хърд, а в собствените си трудове „Анекдоти за живописиста“ и „Каталог на английските автори от кралски и дворянски произход със списък на трудовете им“ утвърждава пристрастието си към строгото величие на готическия стил.

Уолпоул не е силен във философските съждения, той не се вълнува от споровете за естествения и социалния индивид, още по-малко го интересуват правата на човека. Границите на неговия политически критицизъм не стигат по-далеч от тревогата за помръкването на британското величие. Пък и тази тревога е до голяма степен театрална. Но в резултат на упорития стремеж да митологизира персоната си, да се покаже като достоен син на своя знаменит баща, Уолпоул успява ако не друго, да създаде първата готическа повест в историята на литературата. Това е „Замъкът Отранто“ (1764).

В едно свое писмо писателят споделя, че замъкът му се присънил, видял и някаква гигантска ръка в желязна ръкавица — и това било достатъчно, за да разпали въображението му. Самото писане продължило по-малко от два месеца. Всъщност сънищата за красива готическа сграда отдавна преследват Уолпоул: още в началото на 50-те години започва да я строи върху територията на скромното си имение (недалеч от Лондон, край Темза). Търси навред старинни цветни витражи, средновековни оръжия, сам чертае планове, архитектурни скици. Идеята не е да се следва сляпо средновековният архитектурен канон, а да се търсят форми за разумно осъвременяване на старината,

така че да се избегне противоречието между строгостта и удобството. Замъкът ще бъде окончателно завършен едва през 1770 г. и тогава влюбеният в своето творение Уолпоул ще издаде подробно описание на замъка, придружено с илюстрации и чертежи.

В успеха на повестта си авторът не е толкова сигурен, затова първото издание е анонимно (представено е като английски превод на съчинение, писано от италиански каноник в епохата на кръстоносните походи). Сам авторът по-късно ще обясни, че причина за мистифицирането е била творческата му скромност, но ще признае и убеждението си в новаторския характер на повестта: постигнатото обединение между чертите на средновековния и на съвременния роман. Уолпоул признава, че е търсил непознатото за съвременната му литература единство между фантастично и правдоподобно. Съвременни теоретици на фантастиката, като Жак Гоамар например, определят жанра „готически романи“ като просветителска, обяснена фантастика. Но призраците, пророчествата и свръхестествените явления, които ни очакват в „Замъкът Отранто“, съдържат много по-дълбок смисъл. В предговора си Уолпоул обръща внимание, че психологическата достоверност на персонажите би била непълна, ако вярата им в чудесата не бе показана като нещо естествено за епохата.

Самият сюжет на повестта вече е предизвикателство към класицистичните теории. Но писателят отива още по-далеч: той сблъсква мненията на Волтер и Шекспир по важни проблеми на литературния стил. Така пет десетилетия преди прочутия манифест на Стендал „Расин и Шекспир“ Уолпоул поставя началото на нов тип критическо преосмисляне на класическото наследство. Духът на Шекспир витае над стените на Отранто: няма да ни бъде трудно да открием сюжетните заемки от трагедиите. „Хамлет“, „Крал Лир“, от историческите хроники. Отровеният владетел на Отранто Алфонсо Добрия, тиранинът Манфред, внук на отровителя, младият Теодор, който трябва по право да наследи замъка — това са все истински Шекспирови герои. И същевременно те безспорно са законни рожби на въображението на Уолпоул — внимателният читател ще долови в текста ехото на личните родови истории (нека си припомним, че една от титлите на бащата е граф Орфордски — фонетичната близост с името на замъка — Отранто — едва ли е случайна). Можем да спорим до каква степен идеята за повестта е породена от интимните

преживявания на автора, но няма съмнение, че художественото осъществяване на замисъла се противопоставя на установените традиции на епохата. Особено важно е обстоятелството, че в литературния живот са намерили събития, които налагат новаторски търсения: историческите промени след Английската буржоазна революция пораждаат новите естетически открития, сред които особено място заема естетиката на „готическия роман“.

„Замъкът Отранто“ ни дава особено ясна представа за най-специфичните черти на явлениято. Уолпоул съзнателно търси приемственост от рицарския епос, от творчеството на Шекспир, но също така съзнателно взема от предшествениците си само онова, което му е необходимо. За него средновековието не е кипящ от живот свят, а подходящ живописен декор, сред който естетът може да се скрие от дразнещата го съвременна посредственост. Трагедията в създадения от неговото въображение замък не носи универсално послание, няма го почти вселенското пространство на Шекспировия кръгозор, а титаничната битка между доброто и злото (в която силите на мрака неведнъж са тържествували) е сведена до едва ли не нравоучителния извод за неизбежното морално възмездие. В този смисъл каноните на класицистичното изкуство тегнат над творческото съзнание на писателя.

Но готическата атмосфера обгръща не само описанията в повестта: перипетиите на сюжета се разстилат пред слисания читател като разклонения в средновековен лабиринт, а коварните убийства, преследванията из подземията, свръхестествените явления въздействат шоково, рушат стереотипите на възприемане, възпитани от романа на XVIII век. Разколебането на класицистичната система, потърсеният нов ключ за изграждането на композицията оказват значително влияние и върху характеристиката на образите. И макар че те са марионетки в ръцете на всезнаещия автор, който изкусно управлява съдбите им, понякога успяват да се изплъзнат от покровителството му и да заживеят собствен живот. Това се отнася най-вече за владетеля на Отранто, зловещия Манфред (може би не е случайно, че името му ще пребъде в епохата на романтизма). Той воюва срещу съдбовното предопределение и в пъклената му сила несъмнено е притаена трагическа красота. Сред останалите благородни герои Манфред е

сякаш нереален, тъй като неговият замък смущава идиличния пейзаж на Обединеното кралство.

Предизвикателството на Уолпоул е като следа от копитото на дявола в „храма“ на просветителския рационализъм. Един разочарован от действителността аристократ се опитва да върне назад времето, да го затвори в подземията на призрачен средновековен замък. Но се случва обратното — от спомена на ерудита (възкресил елементи от традициите на рицарския епос и елизабетинската драма) призраците се пренасят в съвременния духовен живот, за да разбудят литературния герой на новата епоха. Но процесът ще бъде дълъг и ще срещне много препятствия.

Още през 1777 г. „ученичката“ на Уолпоул Клара Рийв ще се опита да повтори успеха на „Замъкът Отранто“. В своята повест „Старият английски барон“ тя запазва непокътната историята на зловещия узурпатор, но пренася действието в Англия и го освобождава от... чудесата. Популярността на сръчното подражание е не по-малка от тази на оригинала. Дори неведнъж двете произведения са били издавани под обща обложка. Но това едва ли би могло да примири същностните противоречия, които ги разделят. „Старият английски барон“ е опит „готическият роман“ да бъде подчинен на здравия разум. Оказва се, че най-голяма опасност за консервативното мислене е полетът на освободеното въображение. Защото, както великият стратфордец напомня, там, дето кръжат призраци, „има нещо гнило“.

Готическият декор се оказва изключително продуктивен и тайнствените замъци в литературата започват да се размножават. Изгрява щастливата звезда на Ан Радклиф, знаменитата авторка на „Тайните на Удолфо“ (1794) и на „Италианецът“ (1797). Тя охотно използва откритията на Уолпоул, но в редакцията на Клара Рийв. В романите ѝ можем да намерим ужасяващи семейни тайни, които връхлитат нищо неподозиращите благородни фамилии, страшното се редува с пространствени природни описания, особено внимание се отделя на интимните преживявания на героите. Ан Радклиф не се доверява на гласовете от отвъдното, тя винаги успява да намери разумни обяснения за щедро разпръснатите из творбите си загадки. Но в характерите на злодеите, изпречващи се на пътя на доброто, отново както в повестта на Уолпоул кипят неукротими сили — енергията на разрушението властно напират и никакви изкуствени прегради няма да

я спрат, когато пожелае да напусне бутилката. Впрочем в романа си „Монахът“ (1795) Матю Луис вече е отпусил тапата. Границите между реалност и фантазия са разрушени, а романтическият герой е заел мястото си на литературната сцена.

Но междувремето популярността на Хорас Уолпоул е прекосила Ламанша. През 1767 г. „Замъкът Отранто“ се появява във френски превод. Пет години по-късно един странен и зловещ пророк ще напише своята „готическа“ повест „Влюбеният дявол“.

* * *

Шарл Нодие, авторът на тайнствените и прекрасни романтични повести „Смара“ и „Трелби“, обича да си спомня фигурата и разказите на стария Жак Казот. Дори се заема да пише роман за него: в откъса, който ни е оставил, Казот разказва за вечната младост на Марион Делорм. По-късно ученикът на Нодие Жерар дьо Нервал посвещава много от страниците в книгата си „Озарените“ на живота и творчеството на Казот. От ръка на ръка се предава писанието на Лаарп за страшното пророчество на загадъчния писател. Славата му сред романтиците се превръща в митологически ореол, макар че повечето от многобройните му поеми, балади, повести и романи са забравени. Чете се и се помни само „Влюбеният дявол“, но не по-малко значение от знаменитата повест продължава да има и легендата за нейния автор. Преди да разкажем нещо повече за него, нека поразсъждаваме над особеностите на френския духовен живот в последните години на стария режим.

Знаем добре, че това е времето на Енциклопедията и на енциклопедистите. Чели сме „Фантастичните повести“ и „Философския речник“ на Волтер, познаваме трактатите и романите на женевския мъдрец Русо, на яростния рационалист Дидро, гледали сме остроумните и хапливи пиеси на Бомарше и Мариво. Но с приближаването на революционния тътен в духовния живот настъпват неуправляеми процеси, просветителите, които са открили пътя на революционните идеи, трябва да отстъпят територия на набиращите могъщество „ирационални“ сили. В изпълнените с живот и фалшив блясък дворци започват да се промъкват страшни сенки. Идва времето

на лъжепророците и на „магьосниците“, на подготвящите се за пир по време на чума аристократи. В романа си „Жозеф Балсамо“ Александър Дюма неповторимо разкрива ежедневието на предчувстващия близкия край дворецов свят — авантюристът Балсамо под името граф Калиостро успява да убеди обществото, че притежава свръхестествени способности. Той идва от древния Египет, познава всички тънкости на магическото изкуство и е безсмъртен. Неговият колега, граф Сен Жермен, също обикаля европейските кралски дворове и събира след себе си тълпи от последователи. Монархическата институция и църквата са в криза, властват сектите. Всеки уважаващ себе си аристократ трябва да бъде сред „озарените“ — пророци като Лаватиер, мистици като Мерсие са на всеобща почит. Лаватиер е може би най-яркият пример за умел вулгаризатор на тайните доктрини: той успешно се представя за човек, който знае всички тайни на природата и безпогрешно разчита тайните на лицата, прониква в дълбините на душите. Дори госпожа Дьо Стал ще признае по-късно влиянието, което той е оказал върху нея.

Но може би най-интересната фигура сред учителите на „озарените“ е „неизвестният философ“ (неговото огромно въздействие ще открием в писмата на Сенанкуровия „Оберман“, в стиховете на Вини и в романите на Балзак). Така е бил наричан от съвременниците си Луи Клод дьо Сен Мартен, френският тълкувател и популяризатор на учението на Сведенборг. Сред оригиналните трудове на Сен Мартен най-значителните са „Грешки и истина“, „Духът на нещата“, „Човек на желанието“. Сен Мартен отхвърля шарлатанството на Калиостро и на подобните нему „велики магове“. Във времето на пълната деградация на нравите, на разпространяващото се безверие, на сатанинските наслади, проповядвани от писателите либертини, Сен Мартен се опитва да открие бога навсякъде: „Бог ми е необходим“ — шепне той и тръгва да търси съвършеното, абсолютното, с помощта на висшите окултни познания.

„Човекът на желанието“, за когото Сен Мартен мечтае, е благороден рицар на божията правда, изразител на зараждащия се религиозен синкретизъм. Още по-далеч ще отиде Фабр д’Оливе, който се опитва да обоснове залеза на християнизма и да свърже надеждите си за победа над сатаната с възраждането на орфизма.

Без съмнение всички тези мистични теории са израз на все по-изразителното противоречие в икономическите и социалните отношения. Безвъзвратно си е отишло царството на галантните приказки за феи, феодалният свят е вече почти беззащитен пред изобретателността на злите духове, тръгнали по земята да събират грешни души. В повестта си „Влюбеният дявол“ Жак Казот успява пръв да даде художествен израз на тези обективни процеси. И той като Уолпоул пренася своята история в чужди земи, и той ни отвежда сред мрачни развалини, където ни очаква среща не с призраците на благородни рицари, а със самия Велзевул.

Син на дижонски съдебен служител, възпитаник на езуитски колеж, младият Казот напразно търси влиятелни поддръжници из литературните салони и се посвещава на морска служба. Тридесет и две годишен (през 1747 г.) е изпратен на остров Мартиника, където ще остане дванадесет години. Завръща се във Франция болен, полусляп, но решен да се отдаде на литературни занимания. Интересите му към средновековната поезия и към фантастичните народни балади намират израз в първите му поеми, във фееричните новели „Котешката лапа“ и „Хиляда и една безсмислици“, а баладата „Историята на Оливер“ (1763) дори се радва на известен успех.

Казот е чест посетител в литературния салон на маркиза Д'Урфе, където окултизмът е любима тема. В началото той прилича на героя от своята повест „Импровизираният лорд“ (1770), който изпитва любопитство към всичко, свързано с тайните учения. Но в това няма нищо чудно, защото в противен случай човек не би бил в крак с модата. Чудесата започват оттук нататък, от деня, в който се появява „Влюбеният дявол“. Легендата разказва за тайнствения посетител, който заплашил писателя, че го очаква сурово наказание за разгласяване на свещените тайни. Човекът бил член на братството на мартинистите (секта последователи на португалския философ Мартинес Паскуалиса, чийто френски водач, познатият ни вече Сен Мартен, вложил ново съдържание в идеите на сектата). Казот сам обичал да разказва тази история. После той добавял, че в една нощ срещу Ивановден дочул небесни гласове и бил надарен с пророчески дар. Тук вече идва на мястото си и историята на Лаарп: представете си ефекта сред обществото в аристократичния салон, когато Казот предсказва на Кондорсе и Шамфор, на Малзерб и Вик д'Азир, на

херцогиня Дьо Грамон и дори на техни кралски величества страшната съдба, която ги очаква. Но и с това романтичните събития в биографията на писателя не се изчерпват. Очаква го разрыв с мартинистите (Сен Мартен поздравява революцията), участие в заговор за организиране бягството на Луи XVI (през лятото на 1792 г.) и смърт на ешафода в края на септември 1792 г.

Като изключим причината за смъртта, всички останали факти от необикновения му живот са несигурни. Но и Лаарп, и Нодие, и Нервал страстно желаят всичко разказано наистина да се е случило. Техният Казот е възплъщение на истинския романтически герой: недоволен от светската суета, пророк, който общува с отвъдното, творец със свободно от предразсъдъци въображение, който с полета на поетичното си вдъхновение руши догмите на картезианската философия. Дори само с биографичната си легенда Жак Казот вече е предвестник на романтичния дух в изкуството. Но най-сигурното доказателство за неговото художествено новаторство е повестта „Влюбеният дявол“.

Разбира се, тя би могла да бъде възприета и като нравоучителна, сатирична приказка, като притча за опасностите, които дебнат развратеното общество. Но дори и в този случай психологическото проникновение на Казот притежава изключителна стойност, защото той защитава тази теза чрез умелото противопоставяне на характерите. Неговият дявол „е успял да усъвършенства организацията на настъплението си“, той си служи с такива средства, които най-лесно биха го приближили към победата. Следователно духът на злото по необходимост трябва да бъде вещ психолог, да проникне в човешката природа, да познава както универсалните, така и частните ѝ проявления. В стратегията на Велзевул следователно ще търсим израз на авторовата философия. Но преди да направим това, нека споменем и другите възможни тълкувания. А няма „Влюбеният дявол“ не е и поетична фантазия за вечната борба — страст между мъжа и жената, няма авторът не намига лукаво към своите читатели и не ги предупреждава, че и в най-красивата жена е скрит един Дявол? Но в такъв случай философията остава на заден план и взема връх възхищението ни от тънкия психологически анализ на любовното чувство. И най-последно повестта ни отвежда в страната на сънищата, на призрачните видения, руши границите между реалното и

фантастичното, между илюзията и действителността, сякаш за да ни внуши, че животът е сън.

Но всички тези неща в художествения свят на Казот са неотделими: философия, поезия, психология са диалектически преплетени. Историята на любовта е и разказ за силата на страстите, и размисъл за особеностите на човешката природа, а писателят е еднакво убедителен, когато навлиза в битовата пъстрота и когато ни отвежда в чертозите на въображаемото.

За да обоснове чудесата в „Замъкът Отранто“, Уолпоул прибегва към тройно наслагване на временните пластове: съвременният преводач интерпретира текста на несъществуващ италиански автор от XVI век, който от своя страна разказва събития от XI столетие. Така историята започва да звучи като отдалечена от гледната точка на разказвача легенда. При Казот е точно обратното — той се отказва от позицията на всевиждащ и възприема до голяма степен гледната точка на Алваро. Читателят непрекъснато има чувството, че действието се развива пред очите му, често пъти дори героят нетърпеливо отнема думата на автора и започва сам да говори. Достатъчно е да премахнем ненужните кавички и ще почувстваме доколко модерен и неочакван за литературата на XVIII век е този задъхан монолог (има страници, които спокойно можем да характеризираме със съвременния термин „поток на съзнанието“). За ефекта, съзнателно търсен от Казот, допринася и непрекъснатото редуване на минало със сегашно време (в българския превод е изоставено, защото се нарушава стилово единство на творбата), както и редуването, дори противопоставянето между гледните точки на героите. Всъщност историята е разказвана и тълкувана от три лица: от самия Алваро, от дявола и от учения дон Кабракуернос. Всичко това усложнява възприемането на посланието, позволява ни да проникнем в психологическите дълбини на личността.

Пред очите ни се развива не само необикновена любовна история, но и се завързва идеен спор за същността на човешката природа. Младият Алваро ще премине дълъг път на емоционално и интелектуално развитие. Неговото безгрижие в началото е смутено, първата му изборна крачка е смелото противоборство със злите духове. И той не се побоява да застане в центъра на магическия кръг, да изрече магическите думи: „Che vuoi?“ Но истинските трудности започват, когато насреща му застава една млада и удивително красива жена.

Неслучайно дон Кабракуернос се чуди, че не е срещал нищо подобно в най-авторитетните трактати за магии и демони. Наистина нищо подобно няма и в народните поверия, и в „дяволските“ истории на писатели като Лъосаж („Куцият дявол“ например). Младежът трябва да се пребори не с чудовище, което го изпълва с ужас (авторът намеква, че никак не му е трудно да стори това — Алваро не трепва пред ужасната камилска глава), а да устои срещу „опияняващия език на страстите“. Неговите оръжия са две: нравственото и религиозното възпитание (майката и църквата). Може би тук трябва да си припомним, че на подобно изпитание беше изправен и героят на абат Прево (прелестната куртизанка Манон Леско спечелва сърцето на Де Грийо). Но изборът на Алваро ще бъде много по-труден. Още в първия разговор с кабалиста Соберано младежът признава, че не знае нищо за духовете и прибавя към тях „своя собствен“ (в чието съществуване е убеден). Следователно не е възможно да тълкуваме любопитството му към окултното само с празното любопитство — то е израз на висшия стремеж да разбере дълбините на своето „аз“, да опознае тайнствените страни на собствената си психология. Алваро е сигурен в това, че е смел, благороден, прям, но той притежава „фаустовския“ дух на личността, която е „слабо привързана към обикновеното човешко познание“.

Желанието час по-скоро да проникне в тайните на отвъдното, да предизвика тайнствените сили е истинско предизвикателство във време, когато тържествуват точните науки. Сред развалините на „някога величествени, а сега рухнали, разпилени, изпотрошени, обрасли с къпини здания“, пред прага на подземиято, дето ще бъде посветен в тайнството, героят размишлява за преходността на всичко земно: „Ето как времето властва над делата на човешката гордост и умение“, мисли си той (и тук паралелът с разсъжденията на престарелия Фауст отново се налага). Когато изпитанието започва и страховитите сенки от отвъдното настъпват, да им се противопоставяш единствено с разум, е нелепо: „Без съмнение душите ни са необозримо дълбоки и притежават някаква изумителна пружина“, такъв е най-важният урок, който получава Алваро в подземията на Портичи. Сред занимателните външни перипетии на историята читателите навярно ще успеят да отделят етапите на неговата вътрешна борба: Биондета е може би най-прелестното създание, но тя без съмнение е и самата

човешка фантазия. Крита, унижавана, преследвана, фантазията трябва да бъде защитена. Срещу нея са настръхнали „завистта, ревността, ядът, раздразнението“, Инквизицията е непрекъснато по петите ѝ, преследват я и измамените в същината на способностите си кабалисти. Биондета не е покорният дух — роб, който пали лулата на Соберано. След срещата с нея Алваро започва непрекъснато да сънува, насън и наяве той се бори с двойствеността в себе си: извънредно важно е, че се бои не за чувствата, а за разсъдъка си. Застрашени са родовата традиция, благоразумието, верността към бога. Алваро се опитва да потърси забрава в плътската наслада (куртизанката Олимпия), за да се отърве от любовта — страст (от неговите състояния до „кристализациите“ на Стендал има само една крачка). Но силите на Биондета сякаш са неизчерпаеми. „Нима е възможно по-сполучливо да се имитират чертите на истината и на природата?“, пита се героят. Но за каква имитация става дума, когато чертите на „истината и природата“ според официалната наука и религия в неговата епоха са съвсем други?

Биондета не имитира нищо, тя изповядва истината на „силфидите, саламандрите, гномите и ондините“, истината на „естествената религия“, на фантазията, която единствено би могла да разкрие на човека „величието на неговата природа“, да подчини „на волята му стихииите“. Тази истина се крие в лицето на жената, „сътворена от роса, от земни изпарения, от слънчеви лъчи и от сгъстените отломки на дъгата“, тази истина е в неочакваната и прекрасна музикална импровизация, тази истина е във вълшебния сън, който лекува болката и безсилието.

Казот майсторски градира пътя на Алваро към просветлението, той непрекъснато увеличава силата на изпречващите се пред него препятствия, най-страшното, сред които е безмилостното притегляне на разума. Кулминацията на философския спор е разговорът между Биондета и Алваро в странноприемницата на път за Естремадура. Героят се е опитал да избяга от спътницата си, но тя го е настигнала. И ако досега му е казвала само части от истината, време е да му каже всичко. Нейният монолог е страстно обвинение срещу „учените в Саламанка“, срещу инерцията на „разумните намерения“: „Въображението ми наподобява вулкан“ — признава тя и сравнява освободената страст с „небесния огън“, защото според нея това е

„единствената сила, с чиято помощ тялото и душата могат да си взаимодействат“. Същевременно Биондета ясно разбира, че Алваро не е все още достоен за висшето познание, тя предвижда своята гибел и неговото нещастие. Оттук нататък следите от копитата на дявола стават все по-ясно видими. Силфидата постепенно се превръща в ужасното създание, което отмъщава на бягащия от истината човешки род. Кой всъщност е дяволът? Дали онази, която тласка неспокойното съзнание към нови хоризонти на познанието, или „мъдрият“ учен, който има подходящи обяснения за всички чудеса? Дон Кабракуернос е „верен“ страж на добродетелта, той нарича „разврат“ „привлекателността на съблазнителните таланти“, празненствата и разбира се, преди всичко „опияняващия език на страстите“. И е безмилостен към фантазията, към сънищата, предизвикани от „болезнените видения на мозъка“. Сега, под властта на напътствията му, Алваро ще трябва да се превърне в „слуга“ на традиционния ред, той ще приеме с благодарност ръката на избраната от майка му невеста и ще участва в борбата с „гълпите от обладани“, ще търси и ще руши „подземия, много по-опасни от тези в Портичи“.

Но логиката на историческото развитие ще се противопостави на саламанския учен. Гълпите от обладани вече не могат да бъдат усмирени, а „духът на злото“ им носи векове жадуваната духовна свобода. Енергията на разрушението взривява отвътре един свят на канонизираното добро, на „кралете слънца“ и на непогрешимите духовници. И предсказанията на Казот наистина ще се окажат пророчески — неговите идеи на свой ред ще пресекат Ламанша, за да се вселят в душата на монаха Амброзио (героят на романа „Монахът“ от Матю Луис). На неговия път няма да застане дон Кабракуернос, няма да се намери и добродетелна майка. Под влиянието на дяволска съблазнителка Амброзио ще стане престъпник и ръководен от неукротимите чувствени пориви, ще убие майка си и сестра си. Двадесет години по-късно „Еликсирите на дявола“ ще омагьосат и Хофмановия Медард. Барьерата, изкуствено поставена пред Алваро, вече е вдигната. Романтическият герой е дете на страстта, неговата богоборческа стихия го извежда извън границите на разумния ред, на безметежното съществуване. Освободената фантазия лети над близки и далечни земи, тя черпи живителни сокове от съкровищата на източния фолклор, където безстрашни герои подчиняват на волята си могъщи

джинове. Последната творба на Казот се нарича „Продължение на хиляда и една нощ“ (1788 — 1789), но година преди това англичанинът Уилям Бекфорд вече е написал своята „арабска приказка“ „Ватек“.

* * *

През 1795 г. Донатиен Алфонс Франсоа маркиз дьо Сад пише своето най-зловещо произведение „Сто и двадесетте дни на Содом“. Събраните в един замък аристократи искат да докажат на практика своето философско убеждение, че „природата е създала хората, за да се забавляват с всичко, що има на земята... И толкова по-зле за жертвите, те са необходими“. Ужасяващи са жестокостите на търсеците наслада в мъченията и убийствата мъже, които изповядват правото на силния, на човека палач, който не признава богове и ограничения, който следва най-естествените повеления на природата. Творчеството на зловещия маркиз е може би най-мрачната прослава на разрушението в историята на световната литература, в непоносимо кървавите сцени сякаш изригва цялата стихия на мрачините на подсъзнанието, развихря се освободената агресия, фантазията без идеал и надежда. Антигероите на Сад са самотници, единци, те се събират на групи само за да разкъсат плячката, и след това отново потъват в усамотение. Те се гаврят с името на бога, с простите човешки чувства на привързаност и обич, противопоставят им безумното удоволствие от тоталното разрушение, от причинената страшна болка. Това неистово пътуване към подземията на познанието в годините, когато старият свят загива под ножа на гилотината, звучи като пъклена музика — разтърсеният в основите на своя мироглед се опитва да види себе си не в сияйното лице на бога, а в разкривената усмивка на дявола. И ако маркиз Дьо Сад е изразител на патологическите отклонения в „продукцията“ на обезумялото въображение, то авторите на „готически романи“ изследват етапите на борбата между разума и страстта, между верността към канонизираните традиции и желанието те да бъдат разрушени, заменени с нова вяра.

Романи с призраци и тайнствени замъци не се създават от доволни от съдбата си хора, следи от копитата на дявола се търсят не от светци, а от грешници. Предчувствието за промени спохожда не

смирено вярващите, а съмняващите се — тези, които се опитват да разчетат пророческите си сънища. Един от тях, от „прокълнатите поети“ на XVIII век, е и Уилям Бекфорд, чийто живот също се е превърнал за поколенията в легенда. Мнозина говорели, че в чертите на халифа Ватек Бекфорд бил изобразил самия себе си, че престъпленията на страшния внук на Харун ал Рашид били престъпления на господаря на „абатството Фонтхил“. Съдбата на този човек сама по себе си наистина е достойна за сюжет на „готически роман“ — в живота му има и неразгадани семейни тайни, и родови проклетия, и фатални срещи с изкусители, и разбира се... призрачни замъци. Една от любимите героини на Александър Дюма е Ема Хамилтън (втората жена на братовчедата на Уилям Бекфорд старши — сър Уилям Хамилтън). Тази невероятна красавица ще смуцава сънищата на романтиците с авантюристичния си живот, с фаталната си любов към адмирал Нелсон. Когато, осемнадесетгодишен, Уилям младши пътува из Швейцария, той пише писмо след писмо до пленителната си родственица. Пише и на още една ослепителна красавица — Луиза Бекфорд, жена на негов братовчед, в която е безумно влюбен. Писмата на Бекфорд са образец на ерудитско — галантна проза: момчето е останало сирак на десетата си година, но това е „най-богатият“ сирак във Великобритания. Неговият баща никога не е достигнал политическите висоти на Робърт Уолпоул, но затова пък е наследил и донатрупал баснословно състояние. Богатството идва от колониалните земи, от остров Ямайка, от екзотичния Изток. Сто и петдесет хиляди фунта стерлинги годишно е наистина капитал, достоен за халифа Ватек. С такова състояние човек не учи в „обществени училища“, той свещенодейства сред науките, които му носят наслада. Уилям изучава живопис и музика, чете каквото му попадне пред очите и тълкува гръцките и латинските класици в оригинал. Езиците му се отдават невероятно бързо; освен задължителния френски, галещите ухото италиански, испански и португалски той иска да усвои тайните на арабския и персийския. Легендата твърди, че когато концертирал в Лондон, осемгодишният гений Моцарт дал няколко клавирни урока на младия Уилям.

Може би тези години са преминавали така, както течал и животът на Ватек до пристигането на индиеца: блестящите балове в родовото имение, пътуванията из Европа, обкръжението от

ослепителни красавици — сякаш богатият и красив младеж преминавал от двореца на „вечния празник“ в храма на „благозвучията“, от обителта на „благоуханията“ в „убежището на радостта“. Но и за Ватек, и за Бекфорд дошъл краят на златните времена; дали и писателят, както неговият герой, е възжелал да види непознатите за човешкото око съкровища на „двореца на подземния огън“? Всичко започнало с една скандална история (столетие по-късно един друг естет дилетант, Оскар Уайлд, ще преживее подобна трагедия), в която бил замесен невръстният син на лорд Бодуен. Престъпните намерения на „развратника“ били добре дошли за управляващите среди, защото влиянието на Бекфорд сред опозицията растяло. И ето го доброволен изгнаник в Париж — един странен свидетел на революционния подем, на щурма срещу Бастилията, на пожарите и разрушенията. След него тръгва и младата му съпруга, но две години по-късно тя умира (мълвата му приписва вината за тази смърт).

Бекфорд не се и опитва да осмисли дълбоката значимост на якобинските идеали, но той е опиянен от стихията на разрушението. Франция погребва под развалините онези, които като две капки вода си приличат с хората, принудили го да напусне родината. Затова низвергнатият аристократ се ласкае от приятелството на началника на Националната гвардия Сантер, на членовете на якобинското дружество „Брут“, сред тях той минава за „англичанин, който се ползва с особено уважение заради революционните си принципи“. Всъщност „революционните му принципи“ са доста странни и те се свеждат до настойчивото желание да реализира една своя натрапничава идея. От мислите му не излиза мрачната красота на „Замъкът Отранто“, вълнува го готическата приумица на Уолпоул. Бекфорд също иска да има своя готическа крепост. И „верен на революцията“, търси във Франция подходяща свободна постройка, която да удовлетвори мечтанията му. А когато не намира такава, решава да я търси из Португалия и Испания. Известно време сякаш вярва, че е постигнал целта си — с величественния замък над морския бряг, при устието на река Тахо, но все пак това не е творение на собствената му фантазия.

Неговият Дворец на подземния огън ще бъде изграден по проект на най-големия британски архитект от онова време, сър Джеймс Уайт. Бекфорд ще наеме над петстотин работници, а строителната площадка

ще бъде обградена с около четири метра висока стена, за да спира ентузиазма на любопитните. Своят замък писателят ще нарече „абатство Фонтхил“, неговата кула ще бъде висока деветдесет метра, а в безбройните зали ще бъдат изложени редки антики, картини от големи майстори, стари оръжия, ръкописи... Слуховете разнасят навред името на живеещия в самота богаташ, говори се, че зад мрачните стени на замъка се извършват страшни престъпления, че там става онова, което въображението на Сад щедро рисува. Но съдбата отново подгонва Бекфорд, капиталите му сякаш изтичат и през 1823 г. той е принуден да продаде Фонтхил, за да се приюти в своя последен, този път сравнително скромнен замък Ленсдаун. Тук осемдесет и осем годишният старец ще откаже последно причастие и ще склопи очи, без да се е разкалял пред бога. След смъртта му ще остане само зловещата легенда за престъпния му живот и малката повест „Ватек“. Потомците ще забравят пътеписите му, размишленията му („Сънища, мечти наяве и случайни произшествия“), приказките му. Те ще четат „Ватек“ не само защото ще възприемат тази книга като своеобразна изповед на автора, но и защото ще откриват в нея „следи от копитата на дявола“.

Бекфорд пише „Ватек“ точно в онези години, когато настъпва фаталната промяна в живота му. Историята на създаването и отпечатването на повестта е изключително интересна, затова тук ще приведем част от изследванията по този въпрос, направени от английския литературен историк Еф. Блейлър. Като че ли всичко започва от срещата между Бекфорд и ориенталиста Самюел Хенли през 1781 г. Хенли учи братовчеди на младия Уилям в Хароу и оказва на момчето ценна помощ в желанието му да опознае персийската и арабската култура. Няма съмнение, че Бекфорд познава отлично преводите на „Хиляда и една нощ“, направени от Галан (1704 — 1717), както и английската версия на това издание (тя започва да излиза още през 1705 г.). Той притежава и „Енциклопедията за знания относно народите от Ориента“ на Д’Ербело (1697), известна също под името „Източна библиотека“. По-късно ще видим доколко халифът Ватек прилича на традиционните герои от арабските приказки. Замисълът на произведението датира някъде от 1782 г., а година по-късно Бекфорд вече работи над текста. Той иска да напише своята творба на френски език (според френския литературовед Макс Милнер „ориентализмът се представя пред нашия автор като израз на иначе мислие, който не би

намерил напълно подходящо проявление в националния му език“), затова се вслушва в съветите на Хенли. През юни 1785 г. са готови два ръкописа — един на английски и един на френски, които авторът оставя на Хенли за уточняване на някои подробности и граповини в стила. Бекфорд, подобно на Уолпоул и на Казот, обича да разпространява легендата, че е написал повестта на един дъх (и то на френски), но механизмът на тези твърдения вече ни е познат. Междувременно облаците над личния живот на писателя се сгъстяват, но той продължава да обработва текста. В началото на 1786 г. пише на Хенли, че английското издание на повестта трябва да се задържи поне още една година. Желанието му е това да стане, след като „Ватек“ бъде представен пред съда на френските читатели. Но Хенли се надява, че затрудненията на Бекфорд ще му попречат да реагира, и се опитва да извлече материална полза от издаването на книгата: тя излиза в лондонските книжарници в началото на юни 1786 г. Естествено следва скъсване между приятелите, но Хенли си отмъщава и отказва да предаде на Бекфорд френския текст на повестта. Авторът е принуден да наеме преводач, за да осъществи така мечтаното френско издание. Жан — Давид Льовад се оказва за съжаление лош интерпретатор на неистовата фантазия. Първите две издания (в Лозана и в Париж) дразнят естетическото чувство на Бекфорд, той се заема сам да редактира „Ватек“ (наема и нови помощници), но подобреното френско издание се появява в Париж едва през 1815 г., Така че в епохата на създаването на повестта най-вярно на авторската идея е нейното първо лондонско издание (от което е направен и настоящият превод).

Бекфорд продължава да работи и над трите новели, които трябва да дообогатят посланието и органично да се впишат в художествения замисъл. Години след смъртта му те ще бъдат намерени в сандъците с документи на херцог Хамилтън, но ще предизвикат интереса само на ограничен кръг изследователи. Защото голямата, истинската история, която обезсмъртява името на Бекфорд, това е неговото повествование за халифа Ватек.

В безбрежното море на източния фолклор има какви ли не истории — за благородни халифи и коварни везири, за зли джинове и омагьосани красавици, за вълшебни лампи и летящи килимчета, за разбойници и хитри търговци... Но в тези приказки има и неписани

закони, които действат, независимо от криволиците на сюжета: там винаги доброто побеждава и след всеки разказ славата на Аллах засиява с още по-ярка светлина. Достатъчно е да си припомним изобретателността на неизтощимата Шехеразада, в нейните приказки тържествува добродетелта, сред пишно богатство от ярки багри там е възпята чувствената любов, насладата и мъдростта.

А историята на внука на Харун ал Рашид, халифа Ватек, започва оттам, отдето свършва хиляда и първата вълшебна нощ. Бекфорд навярно е срещнал името му в „Източната библиотека“ на Д’Ербело и е запомнил легендата, че страшният поглед на халифа убивал на място тези, които предизвиквали гнева му. Запомнил е и че Ватек бил сластолюбец, че се занимавал с астрология, че жестокостта му не познавала граници. И историческото лице повече не го интересувало. Именно такава личност търсел той за герой на своята повест, такъв човек искал да противопостави срещу светия пророк и могъщия Аллах. Героят на Уолпоул беше местен владетел, който се бореше с призраците в зловещия си замък. Но за Бекфорд Уолпоул е само „онзи стар глупак“, неговият герой е „повелител на правоверните“, той разполага с несметни богатства, построил е шест двореца и иска да достигне страната, където никой смъртен не е пристъпвал, да види Двореца на подземния огън и там да срещне мюсюлманския Велзевул, низвергнатия от небесните селения ангел Иблис. И нищо не е в състояние да го спре в преследването на тази цел.

Алваро, героят от „Влюбеният дявол“, изпитва любопитство към висшата наука, но неговите нравствени и религиозни принципи са по-силни от гласа на страстта. Ватек не е просто любопитен, той е измъчван от неутолима жажда. Вълнуват го не дребните забавления с подчинените джинове, не любовната страст към опитна изкусителка от отвъдния свят. Той се стреми към самата тайна на адското могъщество, към опознаването на единствената сила, достойна да се противопостави на бога. Халифът не познава никакви нравствени задръжки, за да достигне до тайната на разрушението, е готов непрекъснато да руши, да убива, да жертва нищо незначещата за него човешка гмеж. Неговата майка е лишена от добродетелите на доня Менсия — тя самата подтиква своя син в престъпните му намерения. След тежките стъпки на Ватек земята се тресе, той не се замисля каква е цената на принесените в угода на дявола жертви. Каквото поиска от

него неговият зловец Мефистофел, този безмилостен Фауст е готов начаса да изпълни. Жертвоприношенията за господаря на Двореца на подземния огън сякаш нямат край — халифът изпраща на смърт дори невинните деца, за да могат той и любимата му Нурониар да замират във възхита един от друг и в ослепението на своето величие да виждат себе си като небесни господари.

Не е трудно тук да направим паралел със самовлюбените палачи на маркиз Дьо Сад (например от романа му „Жулиета“), но без съмнение различие в психологическия баланс, както и най-вече във философското послание съществува. Защото самият Ватек е нещастен и неудовлетворен, в престъпленията си той не намира нито морално, нито естетическо удовлетворение, а ги извършва в името на голямата си цел — богоборчеството. В този смисъл обаче той е също така отдалечен и от едноплановите злосторници в източния приказен епос. Цялата атмосфера на повестта се различава и дори се противопоставя на източната художествена традиция. Това е една „готическа повест“, а декорът е пренесен отново в чужда (този път — в източната) действителност. Но естеството на конфликтите, характеризацията на персонажите и мрачният колорит на описанията следват и доразвиват композиционните идеи на предромантичната „готическа проза“. Очевидна е репликата към сатиричните повести с източни мотиви, характерни за мнозина от просветителите (Волтер, Дидро, Кребийон). Именно техният рационализъм е на прицел в описаната от Бекфорд история на халифа Ватек. Все по-могъщо и по-сложно става въображението на търсещите открито противоборство със силите на студения разсъдък герои. И все по-враждебен, по-трагичен е обграждащият ги свят. От първия проблясък на мълнията до разрушителните революционни гръмотевици са изминали няколко десетилетия. Това, което в „Замъкът Отранто“ бе по-скоро смътно предчувствие, във „Ватек“ е страшна действителност. Човекът се изправя срещу гнетящия го повелител на духа, срещу собствената си несигурност, въстава срещу изградения по законите на феодалната справедливост свят. Бунтовникът е страшен, понякога дори отблъскващ, но и същевременно величествен в своя гняв. Неслучайно Байрон ще открие за себе си именно този гневен Ватек и ще си спомня за него, докато пише поемата „Гяур“. Неговият лирически герой носи в

сърцето си пламъка на страстта, макар че е осъден да скита вечно около престола на Иблис.

Творбата на Бекфорд се вписва органично в традицията на две европейски литератури — английската и френската. Нейно второ рождение е изданието в Париж от 1876 г., придружено с голям предговор от Стефан Маларме.

Маларме отделя специално внимание на живота на Бекфорд, като по същество разказва легендата за създаването на „Ватек“, използвайки неизвестни писма на автора. В тях се говори за огромните зали във Фонтхил, от които въображението на твореца съградило владенията на Иблис. Френският поет се възхищава от стила на повестта, от необикновената поетичност и от многозначността на символите. Той сравнява историята на халифа с античната трагедия на съдбата, открива в описанията привлекателен черен хумор, за него „Ватек“ е величествен поетичен сън. Популярността на творбата расте и във Великобритания. Само между 1809 и 1829 г. излизат осемнадесет нови издания. Романтиците търсят своите предтечи и естествено най-лесно откриват „сродни души“ сред авторите на „готически романи“. Уолтър Скот предлага своя нов прочит на „Замъкът Отранто“. Жерар дьо Нервал вижда в лицето на Казот своето второ „аз“. „Ватек“ печели възхитата на Суинбърн и на Тургенев. Всички се надпреварват да създават „страшни“ романи, повести и новели. Разкрепостената фантазия призовава великата сянка на певица и мага Орфей, възкръсват тайнствените фигури на средновековните алхимици и мислители, отново се припомнят пророчествата на Нострадамус и Сведенборг. И в пълен ръст се изправя величаво — трагическата фигура на сатаната, когото творците призовават, за да им прошепне великата тайна на отвъдното, на единственото откровение, което ще изгрее върху челата на избраниците в часа на истината. Но ето че един нежен женски глас се отделя от общия хор, за да предупреди „новите прометеевци“, че ги заплашва страшна опасност. Мери Шели знае нещо изключително важно, което в заслеплението си венценосците дори не подозират.

* * *

Съпруга на Шели, душеприказчица на Байрон, тя винаги е оставала в сянка. Край нея любимците на музите обсъждали своите възвишени теми, страдали от любовно безумие, били осенявани от божествени импровизации или потъвали в бездънна печал. Тя тихо следвала болния си съпруг, когато той с ужас гледал как собственият му призрак се разхожда по терасата. С всеопрощаваща усмивка четяла лиричните му писма (в които той споделял вълнението си от други жени). Успокоявала доведената си сестра Клер Клеърмон след разрива ѝ с Байрон, мълчаливо отминавала флирта ѝ с Шели и самопожертвователно се грижела за дъщеря ѝ Алегра.

Малката Мария отраснала сред суровия шотландски пейзаж в „подножието на близките голи планини“, бояла се от сър Уилям Годуин, който изпитвал към нея не само бащински чувства. По-късно тя ще разкаже ранните си спомени в повестта „Матилда“ (написана през 1819 г., но непредназначена за чужди очи), ще опише скитанията си „край безлюдните и печални брегове на Тей“, където за нея е „орловото гнездо на свободата“. Момичето живее в света на фантазията си, то измисля невероятни истории със странни, романтични герои, сред които няма смелост да нареди и себе си. Но нейната собствена история всъщност скоро ще започне: по-необичайно от която и да била друга. Защото тя всъщност е отвлечена, едва седемнадесетгодишна, от своя „любим Дон Кихот“ (както обичала да нарича Шели). И ето осемнадесетгодишното момиче на брега на Женевското езеро, в компанията на Байрон, който чете третата песен на „Чайлд Харолд“. Той артистично декламира своите стихове, „окъпани в цялата светлина и хармония на поезията, и те увековечаваха божественото великолепие на небето и земята“.

Възможно ли е да се прокраднат сенките на страха и мъката сред тази идилия? Нима младата влюбена е предчувствала, че щастието ѝ ще бъде само миг, че ще изгуби децата си, че ще види удавения труп на любимия (тогава ще е едва двадесет и четири годишна), че я чакат дълги години на самота и недоимък? Но ето че Байрон, като на шега, предлага всеки да напише разказ за призраци и Мери се заема сериозно да измисли история, „която да възбужда тайнствените стракове на нашата природа, от която да побиват студени тръпки, да кара читателя да не смее да погледне зад гърба си, да смразява кръвта му, да ускорява ударите на сърцето“.

В един от разговорите между Байрон и Шели ще чуе за опитите на доктор Еразъм Дарвин (дядо на Чарлс Дарвин). Твърдяло се, че той поставил парче фиде в една епруветка и успял да го накара да извърши съзнателни движения. И Мери изведнъж си представя колко „безкрайно ужасен би бил всеки човешки опит да се възпроизведе изумителният механизъм, създаден от Твореца“. Така се ражда идеята за доктор Франкенщайн и неговото чудовище, една притча, която обръща наопаки легендата за сътворения по божие подобие човек, едно предупреждение за проклятието, което ще настигне крадеца на божествения огън.

Алваро (героят от „Влюбеният дявол“) мечтаеше да властва над могъщите духове, халифът Ватек искаше да влезе като господар в Двореца на подземния огън, а с полета на фантазията си романтиците сякаш постигнаха всичко това. Те летяха на крилете на съня, властваха над природната стихия, опознаха езика на страстите. Човекът творец от началото на деветнадесетия век възхитено следеше научните открития. Професор Валдман разкрива пред младия Франкенщайн невероятните постижения в разбулването на съкровенията природни тайни. За амбициозния студент това са сякаш думи на съдбата. „Аз ще постигна повече, много повече! Вървейки по вече прокарания път, аз ще открия нов, ще изследвам неизвестните сили, ще разкрия на света най-дълбоките тайни на природата!“

Не е ли това мечтата на поета романтик: този стремеж е ключ към художествените търсения на Казот и Бекфорд, на Шели и на Байрон, на поколения дръзки богоборци, жадни да повторят подвига на Прометей. Младият доктор Франкенщайн е творецът, който непоколебимо вярва във възможностите на своята фантазия, в силата на таланта си — той мечтае създаденото от въображението и умението му творение да проговори. Но това е и Микеланджело, който удря с чука коляното на Мойсей и заповядва: „Говори!“ Това е и Жак Казот, който сам започва да вярва, че в повестта си е разкрил най-съкровенията тайни на висшата наука. Това е и Шели, който преследва по верандата призрачния си двойник... Уви, съвършенството е недостижимо, а зараждането на живота си остава забулено в магическа пелена.

Мери Шели може би инстинктивно достига до една от най-значимите теми на битието и на изкуството: за опасностите, които крие

познанието. Нейният герой успява да създаде изкуствен човек, но оттук нататък творението е неподвластно на своя автор. Някой е написал „книгата на живота“, друг е композирал най-изповедната си симфония, трети е нарисувал картината на сънищата си. Родената за живот творба, рожба на най-възвишените и благородни намерения, вече влиза в съприкосновение с външния свят, тя попада в конфликтната среда на епохата.

Героят на повестта е работил със съзнание за своята изключителна мисия. Както поетите романтици той е осъзнавал „превъзходството си над всички останали хора“, познавал е богатствата на въображението и на ума си, трудолюбието му е било безгранично, успял е да преодолее всички прегради по пътя към „великата цел“. Изповедта на Франкенщайн всъщност не ни е непозната: същите възвишени думи ние сме срещали в писмата на Байрон, на Юго, чели сме ги в книгите на Шатобриан и Нервал.

Защо тогава, когато идва часът за равносметка, богоподобният творец горестно признава, че „също като архангела, домогващ се до всевластие, окован във вериги, аз се намирам във вечен ад“? Защо тягостно се полюшва въжето с трупа на Нервал, защо водите на езерото успокояват метежния дух на Шели, защо угасва в самота Бекфорд? Защо вместо горд и красив Адам, баща на човешкия род, създанието — двойник на своя създател — е само един паднал ангел?

Чудовището ще разкаже на доктор Франкенщайн причините за своята самота, за ужасната си ненавист към хората. В него е вложена идеята за изначалната доброта, с нежна и любеща душа пристъпва то към себеподобните, за да потърси сред тях взаимност и топлина. Но скоро ще разбере, че най-ценените съвременни добродетели са „знатното и неопетнено име, съчетано с богатство“, че грозното лице е непростителен грях. Това е сякаш плачът на ключаря на „Нотр Дам“, уродливия Квазимодо, но във „Франкенщайн“ готическият декор е отхвърлен. Мрачни катедрали тук са самите човешки души, по които личат следи от копитата на дявола.

В тази повест сякаш са събрани всички вопли на романтичната душа, на гордите духове, които се стремят към слънцето на вечната красота, но падат обгорени от безмилостните лъчи. Обществото отхвърля външно безобразното създание, което не се помещава в общоприетите норми. То е предизвикателство към мъртвешкото

спокойствие на всички онези, които се задоволяват с жалкото подобие на щастие.

Може би отиваме далеч отвъд първоначалната идея, дала живот на повестта за Франкенщайн, но в поетичното послание на Мери Шели ние се опитваме да открием дълбините на трагичното романтическо самопознание. Пък и продължението на тази ужасяваща история можем да проследим в един от късните романи на авторката. Той се нарича „Последният човек“ и ни отвежда в далечното бъдеще. Родила четири деца и изгубила без време три от тях, самотна и обезверена, писателката предсказва обезлюдяването на света. Първият проблясък на това мрачно видение вече се мярка по страниците на „Франкенщайн“. Сред необятните ледени простори, някъде накрай земята, обезумяващият и губещ сили творец преследва своя страшен двойник, за да го убие. И колкото повече се топи физическата му енергия, толкова по-силно става чувството му за личната вина, за личната отговорност.

Пред прага на смъртта доктор Франкенщайн ще намери кураж да погледне истината в очите. Неговото прозрение се състои в следното: той е творил, за да докаже собствената си изключителност, създал е нещо, което никой преди него не е успявал да дари с живот. Но всъщност е вдъхнал живот на собствената си разрушителна стихия, на „падналия ангел“ в душата си. Единственият отбранителен инстинкт на неговото създание е разрушението. Отблъснато от враждебното общество, това обезумяло от самота чудовище има само една цел: отмъщението.

Навярно такава присъда над сътвореното от романтичната фантазия е прекалено сурова, но тя не е несправедлива. Зловещите гении на „готическите“ автори и на романтиците са родени от едно отчуждаващо се от враждебната действителност въображение, но те нямат позитивна програма. Висш идеал на романтическото съзнание е свръхчовекът творец, който влиза в страшна битка с бога и с подобните си. В тази битка той е обречен, тъй както е обречено и посаденото от него крехко цвете. Малцина успяват да разберат произхода на проклятието, което тегне над тях. Но с чувствителните си сетива те все пак го улавят и го втъкават в произведенията си — затова загиват Манфред и Ватек, затова съдбата безмилостно премазва Квазимодо и влюбения в Аурелия младеж. Затова „прокълнатите“

поети пеят „литании на Сатаната“. Разбира се, те се заблуждават, когато абсолютизират собственото си разрушително могъщество, това е една от обективните илюзии на конкретното историческо съзнание. Светът край тях сам върви към залез, оплитайки се все по-безизходно в икономическите и социалните си противоречия. „Готическият“ лабиринт на романтичното въображение е без изход. И все пак сибилата Мери Шели намира лъч надежда за моряците, заседнали сред ледовете: „Предстоеше ви да спечелите безсмъртие като благодетели на човешкия род, имената ви щяха да се повтарят с благоговение като имена на смелчаци, намерили смъртта за своя прослава и за благо на човечеството. А ето че при първите признаци на опасност или ако предпочитате да се изразя по друг начин, при първото по-сурово и страшно изпитание за вашата мъжественост вие се предавате и сте готови да минете за хора, неспособни да понесат студа и неволята — бедничките, те са намръзнали и се прибрали в топлите си огнища. Защо беше тогава цялата подготовка — нямаше нужда да се стига чак дотук и да посрамите капитана си като пораженец само за да докажете, че сте страхливци. Бъдете мъже — или нещо повече — бъдете твърди и непоколебими като скали. Този лед не е несломим като сърцата ви — той се топи и няма да устои пред вас, стига да решите. Не се връщайте при близките си с клеймото на позора върху челата си. Върнете се като герои, които са се сражавали и са победили и не знаят какво значи да обърнеш гръб на врага.“

Такива изстрадани слова възвръщат смелостта — в тях диша мъдростта на най-сияйните висини, до които се издига хуманната романтическа мисъл. Те са плод на горчиво, но целебно познание, защото истината се ражда в мъки, в противоречия, възкръсва от кладите и кръстовете. И по тази истина, която възвръща изгубеното единство между твореца и творението, възвръща вярата в оцеляването на човека и в непрекъснатостта на човешкия прогрес, по тази истина следи от копитата на дявола не може да има. Те остават в измъчените души, в изпепелените мечти, в изгубените надежди. И атакуват веднага щом забележат пукнатини във вярата.

След „Франкенщайн или Новият Прометей“ на Мери Шели „готическият роман“ вече се е самоизчерпал. Той е изпълнил предназначението си като градивна единица в процеса на литературното развитие. Всички опити за неговото възраждане ще

повтарят и всъщност ще вулгаризират постигнатото от първомайсторите. Но десетки ще бъдат предприемчивите „занаятчии“, които ще използват ефекта от въздействието на ирационалния ужас върху масовата читателска публика. Баща на „романа на ужаса“ е Брем Стоукър, който през 1897 г. публикува „Дракула“. След това ще плъзнат подражанията, ще бъде възкресен и самият Франкенщайн (чудовището ще получи името на своя създател). Историята може да бъде продължена до наши дни. И това е още едно доказателство за справедливите опасения на доктора — как ще бъде използвано познанието, за какви цели ще послужи то. Разбира се, художествените открития на „готиците“ ще влязат в инструментариума и на значителни майстори на словото. Та нима е възможно друго в един все по-сложен и все по-противоречив свят, в който атаките на „дявола“ са безмилостно жестоки? Призраците на фашизма, на ядрения апокалипсис, на мизерията и безправията скитат по света и докато те не бъдат окончателно изгонени, опитът за борба със силите на злото на творци като Хорас Уолпоул, Жак Казот, Уилям Бекфорд и Мери Шели ще ни бъде необходим и полезен.

**ХОРАС УОЛШОУЛ
ЗАМЪКЪТ ОТРАНТО**

УОЛТЪР СКОТ ЗА „ЗАМЪКЪТ ОТРАНТО“ НА ХОРАС УОЛПОУЛ^[1]

„Замъкът Отранто“ е забележителна повест не само поради невероятно увлекателния сюжет, а и защото е първият съвременен опит да се съчини забавна история по подобие на старинните рицарски романи. Тези достолепни легенди били пренебрегнати и започнали да губят своята стойност още по времето на кралица Елизабет, когато — както научаваме от критичните отзиви през онази епоха — приказните сладкодумия на Спенсър^[2] се приемали поради тяхното мистично и алегорично тълкуване, а не в простия и очевиден смисъл на пищен рицарски спектакъл. Драматургията, която скоро след това навлиза в своя разцвет, и преводите на многобройните италиански писатели доставяли на висшите съсловия онези удоволствия, които техните бащи черпели от легендите за Дон Белианис и „Огледало на рицарството“; огромните томове, помагали едно време на благородници и монарси да прекарват приятно времето си, сега били лишени от своите украшения, орязани, съкратени и прогонени в кухнята и детската стая или — в най-добрия случай — във вестибюлите на старомодните провинциални имения. По времето на Чарлс II литературните вкусове клонели силно към френската литература, а това довело до разпространението на възможно най-скучните книги — повествованията на Калпръонед^[3] и мадмоазел Дьо Скюдери^[4], които представляват нещо средно между старинните рицарски романи и съвременния роман. Тези два жанра били обединени по такъв несполучлив начин, че от рицарската проза книгите запазили непоносимата ѝ разтегнатост и обстойност, подробните описания на безброй еднообразни сражения, неестествените и насилени обрати в действието, но се простили с непресушимия и щедър талант на гения и силата на въображението, с които често се отличавали старинните романи; същевременно в тях

изобилствали сладникави сантиментални излияния и плоската любовна интрига на съвременния роман, ала липсвал живецът на собствените му разнообразни персонажи, верността в изобразяването на чувствата и проникателните възгледи за живота. Тези недомислени писания удържали позициите си далеч по-продължително време, отколкото би могло да се допусне, само защото били смятани за развлекателни и нямало с какво да бъдат заменени. Дори по времето на „Зрителят“^[5] представителките на прекрасния пол обичали да се уединяват в компанията на „Клелия“^[6], „Клеопатра“^[7] и „Величественият Кир“^[8] (както това драгоценно произведение било наречено от бездарния си преводач^[9]). Този извратен вкус започнал обаче да отслабва в началото на осемнадесетия век, а към средата му бил окончателно изместен от творбите на Лъосаж^[10], Ричардсън^[11], Фийлдинг^[12] и Смолет^[13]; така че дори самото словосъчетание „рицарски роман“, звучащо днес тъй почитено за антикварите и библиофилите, било почти забравено по времето, когато „Замъкът Отранто“ излиза за пръв път.

Своеобразните обстоятелства в живота на Хорас Уолпоул, находчивия автор на това произведение, определили недвусмисленото му предпочитание към така наречения „готически стил“ — термин, който благодарение главно на неговите усилия бил спасен от лошата слава, съпровождраща го преди това, когато означавал всичко, диаметрално противоположно и несъвместимо с правилата на добрия вкус.

Излишно е да напомняме на читателя, че мистър Уолпоул бил син на знаменития министър, държал юздите на управлението по време на царуването на двама последователни монарси, и то така — уверено и властно, че могъществото му изглеждало неотделимо от правата на Брауншвайгската династия^[14]. При това положение синовете му естествено получавали в пълен размер придворните блага, които обикновено се полагат на близките роднини на лицата, в чиито ръце са поверени съдбините на държавата. Към усещането за собствената значимост, присъщо на всеки, който се ползува с такова внимание, от най-ранни години се прибавил и навикът да се свързват и отъждествяват интересите на сър Робърт Уолпоул и дори личните дела на семейството му с борбата на партиите в английския кралски дом и

промените в европейските обществени работи. Затова не е чудно, че Хорас Уолпоул, склонен още по рождение да се гордее с родословното си дърво и високо да цени семейната чест, по-нататък задълбочава тази своя склонност, тъй като по силата на обстоятелствата съдбата на собствения му род била не просто свързана, а тясно преплетена със съдбата на монарсите и това извисило достойнството на гербовете на Уолпоулови, Шортъррови и Робсартрови, от които произлизал, до степен, непозната на първоначалните им собственици. Ако мистър Уолпоул е хранил някога надежди да стане важна политическа фигура, като се възползува от влиянието на своето име, то отстраняването на баща му от власт и съпътстващите го промени в личното му положение го отвратили от обществения живот и много отрано го принудили да се ограничи с уединени литературни занимания. Вярно, че дълги години бил член на парламента, но с изключение на единствения случай, когато твърде достойно и красноречиво защитил паметта на баща си, не участвал в дебатите и се държал настрана от партиите, които ги водели.

Начинът на мислене и естеството на чувствата на мистър Уолпоул до голяма степен определили кръга на неговите, интереси, в който се проявили живото му въображение и острият, подвижен, проницателен ум, обогатен от най-разнообразни познания. Пътешествията развили у него вкус към изящните изкуства, но поради особеното му пристрастие към знатния произход и издигнатото обществено положение той свързал проучванията си в тази област предимно с историята и паметниците на средновековието. Тази му склонност се забелязва още в неговите „Анекдоти за живописци и гравьори“, но „Каталогът на писатели монарси и благородници“ и „Исторически съчинения“ са изцяло дело на антиквар и изследовател на генеалогията. Преклонението на мистър Уолпоул пред знатния произход особено много личи в „Каталога“; но ако авторът е разчитал чрез него да спечели признание, то резултатът бил по-скоро обратен. Защото би било трудно, колкото и да се старае човек, да се състави равностоен по количество списък на писатели плебеи, който да съдържа също такъв нищожен брой достойни за уважение автори. „Историческите съчинения“ са ярък и интересен пример за това как най-щателните антикварни проучвания могат да разколебаят вярата ни в някои факти, признати за безспорни от общоизвестните исторически

съчинения. Любопитно е също така да се наблюдава как защитата на един метод, очевидно избран първоначално само като литературно упражнение, води до прерастването на авторовите съмнения в солидни истини, с които никой не бива да спори.

Домашните занимания на мистър Уолпоул, така както и научните му изследвания, са белязани от интереса към английските старини, който по онова време изглеждал твърде необичаен. Той обичал, според думите на един сатирик, да „гледа на готическите играчки през готически стъкла“; имението му в Стробъри Хил, което избрал за свое постоянно жилище, постепенно се разраснало във феодален замък чрез пристрояването на кулички, кули, галерии и коридори, чиито орнаментални покриви, ламперии със сложни дърворезби и осветени витражи хармонизирали с украсата от гербове, хералдически девизи, щитове, кръстосани копия и всевъзможни рицарски атрибути. В наши дни готическият архитектурен стил е така разпространен и се използва тъй безразборно, че по-скоро бихме се учудили, ако провинциалната къща на някой оттеглил се от занаята търговец не е разкрасена със стреловидни прозорци, разделени с каменни колони и гарнирани с цветни стъкла, ако кухненският бюфет не е във формата на църковен олтар, а фасадата на свинарника не е заимствана от старинен параклис. Но в средата на осемнадесетия век, когато мистър Уолпоул започнал да въвежда елементи от готическия стил и да показва как орнаменти, присъщи на катедрали и паметници, могат да се използват за украса на камини, тавани, прозорци и парапети, той не съблюдал изискванията на господстващата мода, а удовлетворявал собствения си вкус в романтичния облик на издигнатата от него постройка^[15].

Останалите занимания на мистър Уолпоул били подчинени на същия принцип, който ръководел историческите му проучвания и архитектурния му вкус. Той справедливо се гордеел с обширните си познания по чуждестранна литература, но те били подвластни на интереса му към английските старини и древните родословия, откъдето заимствал сюжети, за своите стихове, романтична проза и полемични съчинения по история. Проучвания от подобен род са безусловно скучни, но само ако се правят от хора, лишени от всякакво въображение. Ала личности като Хорас Уолпоул и Томас Уортън^[16] не са прости събирачи на дребни, сухи факти, обикновено подминавани с

презрение от историците. Те носят в себе си факела на дарованието, за да озарят развалините, сред които обичат да бродят; за антиквари като тях сочните, богати и изпълнени със страст картини от феодаалното минало, нарисувани от Фроасар^[17], служат за източник на мощно вдъхновение, каквото ученият — историк никога не ще почерпи от страниците на Вергилий. И ето, обогатен от множество знания, натрупани от изучаването на средновековните старини, и вдъхновен — както той сам ни осведомява — от романтичното обкръжение на собственото си жилище, мистър Уолпоул решил да покаже на публиката, че готическият стил може да бъде приложен и към съвременната литература, както вече бе сторил това по отношение на архитектурата.

По същия начин, по който нашият автор създава прототип за съвременна готическа къща, като усърдно се опитва да приспособи богатата, разнообразна и сложна ажурна украса и резба на старинните катедрали към целите на съвременните удобства или дори разкош, така в „Замъкът Отранто“ той се стреми да съедини невероятните случки и величавото повествование, характерни за старинните рицарски романи, с правдивото изобразяване на човешкия характер и сблъсъка на чувства и страсти, които са — или поне трябва да бъдат — отличителни черти на съвременния роман. Ала тъй като мистър Уолпоул не бил сигурен как ще се приеме такова необикновено произведение, а желал да избегне насмешките в случай на провал, той публикувал „Замъкът Отранто“ като превод от италиански. Изглежда, никой не се е усъмнил, че повестта е негова. Мистър Грей^[18] писал на мистър Уолпоул на 30 декември 1764 година: „Получих «Замъкът Отранто» и ви изразявам своята благодарност за него. Тук (т.е. в Кеймбридж) той привлече всеобщото внимание и дори разплака някои от нас; във всеки случай сега всички се страхуват да си легнат нощем. Смятаме, че книгата е превод, и бихме повярвали в истинността на разказаната история, ако не беше свети Никола.“ На приятелите на писателя вероятно скоро е било позволено да надзърнат зад завесата, скрила авторството, а предисловието към второто издание, което накратко тълкува и пояснява естеството на повестта и намеренията на автора, изобщо премахва тази завеса. От следващия откъс, преведен от писмо на автора до мадам Дю Дефан^[19], става ясно, че мистър Уолпоул съжалил за отхвърленото инкогнито; чувствителен към критиката като

повечето дилетанти, той бил далеч по-уязвен от подигравките на нехаресалите рицарския му роман, отколкото удовлетворен от похвалите на своите поклонници: „И тъй, обявиха моя «Замък Отранто» за преведен вероятно за да се посмеят над автора. Така да бъде. Само ще ви помоля да не отговаряте нито с една дума на подигравките им. Критиците да пишат каквото си искат; те не ме притесняват. Аз съчиних книгата не за нашето време, което не търпи нищо, освен хладния здрав разум. Признавам, скъпа приятелко (вие сигурно ще ме помислите за по-луд от всякога), че това е единственото ми произведение, от което, аз самият съм доволен; в него дадох воля на въображението си, докато ме възпламениха породените от него видения и чувства. Съчиних го в разрез с всички правила, напук на всички критици и философи. И поради тези причини много го ценя. Дори съм убеден, че след време, когато добрият вкус отново заеме мястото си, узурпирано от философията, моят беден «Замък» ще намери свои почитатели. Впрочем такива той вече има, тъй като в момента подготвям третото му издание. Пиша това не за да изпрося вашето одобрение^[20]. Казах ви от самото начало, че книгата няма да ви хареса — виденията на вашето въображение са от съвсем различно естество. Аз не съжалявам, че преводачът е отпечатал второто предисловие, но първото съответства повече на стила на творбата. Искаше ми се тя да mine за старинна и почти всички ми повярваха.“

Макар че осъдителните гласове донякъде приглушили одобрителния хор и с това наранили чувствата на автора, неспирното искане за нови издания на „Замъкът Отранто“ показало колко високо публиката цени това произведение и може би в крайна сметка примирило мистър Уолпоул с вкусовете на неговите съвременници. Тази романтична повест справедливо била оценена не само като първия удачен опит да се създаде нов литературен жанр, но и като образец на нашата развлекателна проза. Сметнахме за уместно да прибавим въведение и някои бележки за творбата и литературния ѝ жанр към последното издание на „Замъкът Отранто“, което издателите са се постарали да направят възможно най-изящно от уважение към самото произведение и таланта на неговия автор.

Би било несправедливо спрямо паметта на мистър Уолпоул да се твърди, че единствената му цел при написването на „Замъкът Отранто“ е била „изкуството да събужда изненада и ужас“; или, с други думи, да

гъделичка тайното, скрито от света влечение към необикновеното и свръхестественото, таящо се дълбоко в душата на всеки от нас. Ако се е стремил само към това, то начинът, който е избрал за постигането на тази цел, може с основание да се нарече тромав и детински. Ала целта на мистър Уолпоул била както по-трудна за постигане, така и твърде важна. Той възнамерявал да нарисува такава картина на домашния бит и обичаи по време на феодализма, която да е напълно правдоподобна и при това изпъстрена и оживена от свръхестествени сили, в чието съществуване безпрекословно са вярвали непросветените от онази епоха. „Земните“ части на повествованието са замислени така, че да се свързват с чудните произшествия; и по силата на тази връзка разните *speciosa miracula*^[21] особено поразяват и впечатляват, макар хладният разум да не допуска тяхната реалност. Разбира се, за да може образованият човек да изпита поне донякъде чувства на изумление и страх, породени от свръхестествени събития, формата и съдържанието на цялата история трябва да бъдат в пълна хармония с тази главна пружина на интереса. Всеки, който в юношеските си години е прекарал самотна нощ в някое от малобройните старинни имения, пощадени от последната мода, която остави непокътната първоначалната им подредба, вероятно е изпитал този свръхестествен страх или дори ужас, породен от огромните нелепи фигури, смътно различни по избелелите гоблени, далечното глухо блъскане на невидими врати, които го делят от останалия свят, дълбокия мрак, в който тънат високите, украсени с резба тавани, едва видимите портрети на древни рицари, прочули се със своята храброст, а може би и престъпления, разнообразните неопределени шумове, които нарушават глухата пустота на почти изоставената къща, и най-накрая усещането, че си се пренесъл назад във времето на феодалната власт и папските суевория. При такива обстоятелства суеверието става заразно и ние се вслушваме почтително, да не кажа с тръпка на ужас, в легендите, които само ни забавляват на дневна светлина, сред разсейващите вниманието ни гледки и звуци на ежедневието.

Изглежда, че намерението на Уолпоул е било да постигне чрез най-грижливо обмисления сюжет, в който се обръща специално внимание на възпроизвеждането на историческия колорит — костюми и обстановка, — именно такива асоциации, които да подготвят читателя за възприемането на чудеса, сродни с вярванията и чувствата

на участниците в повествованието. Феодалният тиранин, злочестата девица, смиреният, но изпълнен с достойнство свещеник, самият замък с неговите тъмници, тайни врати, параклиси и галерии, картините на феодалния съд, рицарското шествие, турнирите — накратко, обстановката, изпълнителите и действието, тъй реални в тази история, служат като съпровод на призраците и чудесата и имат същото въздействие върху ума на читателя, каквото фигурите от гоблена в описаната по-горе стая върху случайния гостенин. Изпълнението на тази задача изисквало голяма ерудиция, необуздано въображение, необикновен талант. Асоциациите, за които споменахме, са изумително крехки и лесно могат да бъдат прекъснати или разбъркани. Така например не е възможно в наши дни да се построи готическо здание, което да събуди у нас чувства, подобни на описаните по-горе. То може да е величествено или мрачно, може да навява възвишени или печални мисли, но не ще пробуди чувство на мистичен ужас, познато ни от залите, ехтели от гласовете на далечни праотци и стъпките на отдавна погребани поколения. И все пак като писател Хорас Уолпоул постигнал онова, което в качеството си на архитект неминуемо е усетил не по силите си. Далечната суеверна епоха, в която се развива действието на романа, майсторски изобразените готически орнаменти, издържаните в единен тон и, общо взето, пропити с патос обноски на феодалните герои — всичко това постепенно ни настройва да възприемем чудесата, които — макар да не са се случили в действителност в никоя епоха — са били в унисон с вярванията на целия човешки род по времето, когато се развиват събитията в романа. Следователно целта на автора не е просто да изуми и ужаси читателя чрез въвеждането на свръхестествени обстоятелства, а да изостри възприятията му до такава степен, че той да се отъждестви, макар и само за миг, с живелите през онази по-сурова епоха, които

свято вярваха на всяка небивалица.

Трудностите при постигането на такава изящна точност в описанието могат да се оценят, като се сравни „Замъкът Отранто“ с недотам успешните опити на по-късни съчинители, в чиито произведения, въпреки положените усилия да се възпроизведе

атмосферата на старинния рицарски роман, непрекъснато се сблъскваш с нещо, тъй откровено нелепо, че неволно се сещаш за евтин маскарад, в който призраци, странстващи рицари, вълшебници и прелестни девици са издокарани с костюми, взети под наем от един и същ магазин на Тависток Стрийт.

Има един важен момент, в който и най-значителните последователи на мистър Уолпоул не са способни да следват утъпкания от него път.

Съществуват два вида романтични истории: едните са правдоподобни сами по себе си и могат да се възприемат като вероятни през всички епохи; другите звучат невероятно в по-просветени времена, но са били съзвучни с вярванията на съвременниците. Сюжетът на „Замъкът Отранто“ се отнася към втората група. Мисис Радклиф^[22], чието име трябва винаги да произнасяме с уважението, което дължим на големия талант, се е постарала да постигне компромис между тези два различни повествователни типа, като в последните глави на романите си обяснява всички чудеса с някакви естествени причини. Можем да издигнем толкова възражения срещу това усъвършенстване на готическия роман, че сме склонни да предпочетем като по-прост и внушителен литературния подход на мистър Уолпоул, който предава свръхестествените събития от гледната точка на хора, живели през единадесетия или дванадесетия век и охотно вярвали в чудеса. Първо, читателят възнегодува, щом разбере, че с измама е бил накаран да повярва в ужаси, които накрая се изясняват като породени от най-прости причини; при втория прочит вече не му е интересно, тъй като още първия път е бил допуснат зад кулисите на действието. Второ, необходимостта да се свали от душата ни бремето на предполагаемия мистичен ужас е също тъй излишна за едно откровено измислено съчинение, както и предвидливостта на благоразумния тъкач Кросното^[23], който предлага изпълнителят на ролята на лъва да подаде човешкото си лице изпод маската и недвусмислено да обясни на зрителите, че е човек като всички хора, и то не друг, а именно столарят Талашко. И трето, заместителите на свръхестественото са често също тъй неправдоподобни, както и механизмите, които са призвани да обяснят и подменят. Читателят, от когото се иска да допусне възможността за свръхестествена намеса, много добре разбира какво се очаква от него; и ако е благоразположен

към автора, настройва ума си за възприемане на измамата, замислена за негово развлечение, съгласявайки се по време на четенето с онези предпоставки, на които е основана фабулата^[24]. Ако обаче авторът доброволно се задължава да разтълкува всички чудни произшествия, въведени от него, ние сме в правото си да изискваме обясненията да бъдат прости, естествени, остроумни и изчерпателни. Всеки, който е чел такива произведения, помни примери, когато обосновките на тайнствените обстоятелства са се оказвали също толкова, ако не дори и повече, неправдоподобни, както ако тези обстоятелства бяха обяснени чрез действието на отвъдните сили. И най-големите скептици трябва да признаят, че намесата на такива сили изглежда по-правдоподобна, отколкото ако привидното им присъствие се дължеше изцяло на незадоволителни причини.

Не е необходимо да се разпростираме повече върху този частен въпрос, който споменахме единствено с цел да защитим нашия автор от обвинението, че използва по-тромави свръхестествени ефекти, отколкото изисква повествованието. Да утвърдиш смело реалното съществуване на духове и призраци, според нас е нещо, което хармонира по-закономерно с нравите и обичаите на феодалния бит и въздейства на читателя по-силно от всякакви опити да се примирят средновековните вярвания и суеверия с философския скептицизъм на нашия век, като всички чудеса се окажат породени от избухливи смеси, комбинирани огледала, вълшебни фенери, тайни проходи, рупори и подобни атрибути на немската фантазмагория.

Впрочем трябва да признаем, че естеството на свръхестествените „механизми“ в „Замъкът Отранто“ може да предизвика някои възражения. Те прекалено често се задействат и се намесват в хода на събитията и оказват такъв упорит и непрестанен натиск върху чувствата на читателя, че нищо чудно да отслабят еластичността на пружината, която трябва да задвижат. Възможностите на днешния читател да откликне съчувствено на един разказ за чудеса са съществено понижени от нашия начин на живот и възпитание. Прадедите ни са били в състояние неуморно да изпитват чувства на изумление и захлас, проправяйки си път през лабиринтите на безкрайния стихотворен романс за някое вълшебно царство или омагьосана земя, сътворен вероятно от

*Поет, доверчив по душа и вярващ
в чудесата, за които неел.*

Ала нашите навици, чувства и вярвания са различни и днес вълшебната приказка може да предизвика дори у надарения с изключително живо въображение само мимолетно, макар и ярко впечатление. Като ни затрупва с чудеса, мистър Уолпоул рискува да предизвика най-нежелателния резултат, а именно да разбуди la raison froide^[25] — онзи хладен здрав разум, който той не без основание смята за най-голям враг на търсения ефект. Също така можем да добавим, че свръхестествените явления в „Замъкът Отранто“ са озарени от твърде ярка дневна светлина и се отличават с прекалено отчетливи и резки контури. Тайнствената замъгленост хармонира по-добре, макар да не е задължителна, с нашите представи за безплътни духове, а гигантските крайници на Алфонсовия призрак в разказа на ужасените слуги са твърде зрими и материални за чувствата, които появата им е призвана да възбуди. Този недостатък обаче, ако наистина е такъв, е компенсиран с лихва от големите достойнства на много от другите вълшебни епизоди. Сцената, в която праотецът на Манфред излиза от портрета си, макар и да граничи с екстравагантното, е въведена много изкусно и прекъсва с поразителен ефект интересния диалог. Чували сме мнения, че в тази сцена би било по-уместно да оживее статуя, а не портрет. Силно се съмняваме в основателността на тези възражения. Преимуществовата на живописиста ни карат решително да предпочетем замисъла на мистър Уолпоул вместо предлаганата замяна. Кой от нас не е изпитвал в детството си смътен ужас пред старинния портрет, чийто поглед като че ли е вперен в зрителя, където и да се намира той? Бихме могли да отправим излишно заядливото обвинение (макар че Уолпоул е авторът, от когото най-малко би трябвало да се очаква такъв пропуск), че единнадесетият век, когато се развива предполагаемото действие, е твърде ранен период за портрети в пълен ръст. Явяването на скелета на отшелника пред маркиз Да Виченца дълго време се смяташе за ненадмината сцена на ужаса, ала напоследък долината на Йосафат^[26] не смогва да набавя стари кости, нужни за демонстрирането на подобни призраци, и тези многобройни и неумели подражания до известна степен навредиха на ефекта, постигнат от

първоначалния образец. Най-поразителното в „Замъкът Отранто“ е начинът, по който разните чудни явления, свързани едно с друго, а всички заедно — със сбъдването на старото пророчество, предвещаващо падението на дома на Манфред, постепенно ни подготвят за големия катаклизъм. Озареният от луната призрак на Алфонсо, уголемен до гигантски размери, групата изумени свидетели на преден план, развалините на рухналия замък на заден план — всичко това е описано пестеливо, но величествено. Не познаваме епизод, който да му е равен по сила на въздействието, освен може би явяването на призрака на Фадзеан в старинната шотландска поема^[27]. В онези части на книгата, където действието зависи от чувствата и постъпките на героите, повествованието се разгръща с драматичен талант, който по-късно се проявява тъй ярко в „Тайнствената майка“^[28]. Действащите лица наистина са по-скоро типизирани, отколкото индивидуални характери, но това до известна степен е било продиктувано от замисъла да се покаже цялостният облик на обществото и неговите нрави от времето, което авторът тъй много обичал, като бъдат пренебрегнати особените отсенки и неповторимите лични черти на героите. Действащите лица обаче са обрисувани изумително релефно, с едри щрихи, в тон с духа на епохата и естеството на повествованието. Няма образ, който някога да е олицетворявал феодалната тирания по-добре от Манфред. Той е храбър, лукав, двуличен и честолюбив като повечето владетели през онези варварски и мрачни времена, но не е лишен от наченки на съвест и човешки чувства, които ни карат да му съчувстваме донякъде, когато гордостта му секва и родът му е изтрит от лицето на земята. Набожният монах и кротката Иполита умело са противопоставени на себелюбивия и деспотичен принц. Теодор е обичайният юноша от повечето романтични истории, а Матилда е изпълнена с повече нежна прелест от онази, която обикновено обладават героините на подобни разкази. Тъй като авторът умишлено изтласква на заден план образа на Изабела, за да изпъкне дъщерята на Манфред, много от читателите остават недоволни от намека, направен в заключителните редове, че Теодор в крайна сметка се венчава с нея. Този обрат е до известна степен отстъпление от правилата на рицарството и макар такова едно събитие да е естествено в живота, то е несъвместимо с царството на вълшебните илюзии. Що се отнася до всичко останало, като погледнем

снизходително на необичайните произшествия в една бурна и мрачна епоха, разказът тече плавно, в рамките на естествените събития, обмислен е във всички подробности, епизодите са увлекателни и следват един подир друг с логична последователност, а финалът е величествен, трагичен и вълнуващ.

„Замъкът Отранто“ е написан на чист и правилен английски език, в съответствие с едновременните образци, които са по-близки до класическите. Като се ръководи от собствения си вкус и разбирания, мистър Уолпоул отхвърля въведените от доктор Джонсън^[29] тронави, макар и силни латинизми, които междувременно се оказаха за мнозина, опитали се да ги използват, непосилно бремене, подобно на ръкавиците на Ерикс^[30].

et pondus et ipsa

Huc illuc vinclosum immensa volumina versat^[31].

При това чистотата на езика на мистър Уолпоул и простотата на повествователния му стил не допускат пищните, цветисти и натруфени природни описания, с които мисис Радклиф често украсява и също тъй често претоварва своите романи. Едва ли в целия „Замък Отранто“ ще откриете дори едно описание заради самото описание и ако писателите се позамислят колко много печели повествованието от такава съдържаност, те вероятно ще се изкушат поне да съкратят показните словесни излишества, по-уместни в поезията, отколкото в прозата. Уолпоул пази всичките си сили за диалога; забележителен е начинът, по който той се разпорежда със „земните“ си персонажи подобно на съвременен драматург, като същевременно се придържа неотклонно към стила на рицарската реч, характерен за епохата на действието. Това той постига не като разкрасява разказа и диалога с излезли от употреба изрази и старинна фразеология, а като изключва внимателно всичко, което би предизвикало съвременни асоциации. В противен случай романът му би приличал на модерна дреха, нелепо накичена с антикварни украшения, докато в настоящия си вид той напомня по-скоро за старинни рицарски доспехи, почистени от ръжда и паяжини. Като пример за казаното можем да отпратим читателя към първата

среща на Манфред с маркиз Да Виченца, в която великолепно са възпроизведени обичаите и речта на рицарското съсловие, ала същевременно майсторски са вплетени душевният смут и угризенията на човек, съзнаващ своята вина и силно объркан при опита да се оправдае дори пред един безмълвен обвинител. Критиката отбелязва, че в образите на прислугата не достига достолепието, което отличава романа като цяло. Но по този въпрос авторът достатъчно говори в своя защита в предисловията към книгата.

След всички тези разпокъсани забележки остава да добавим, че ако Хорас Уолпоул, прокарал път към нов литературен жанр, е бил задминат от някои свои последователи в ненадрапчивото майсторство на описанията, а може би и в умението да държи читателя в продължение на цял един дълъг и объркан роман в състояние на трескаво напрежение и тревожно очакване, то за него все пак остава нещо повече от заслугата на първооткривател и новатор. Похвалите, които заслужават целомъдрената строгост и точност, умелото съчетание на свръхестественото и човешкото, издържаността на повествованието в духа на феодалните нрави и език, постигнати чрез изразително обрисувани герои и единство на действието, в хода на което се редуват занимателни и величествени сцени, с други думи, похвалите, които не можем да не поднесем в знак на признателност на онзи, който умело събужда у нас силни чувства на страх и състрадание, ние сме длъжни да отправим към автора на „Замъкът Отранто“.

[1] Предговорът на Уолтър Скот бил отпечатан в преизданието на „Замъкът Отранто“, излязло под негова редакция в „Библиотека романи“ през 1820 г. — Б.пр. ↑

[2] Едмънд Спенсър (1552 — 1599) — английски ренесансов поет, автор на морално — алегоричната поема „Кралицата фея“. — Б.пр. ↑

[3] Калпръонед (1610 — 1663) — френски писател, автор на псевдоисторически романи. — Б.пр. ↑

[4] Мадлен Скюдери (1607 — 1701) — френска писателка, авторка на многотомни галантно-прециозни романи, в които под името на герои от старата история описвала френски аристократи от своето време. Романите на Калпръонед и Скюдери са били любимо „женско

четиво“ не само във Франция, но и в другите европейски страни. — Б.пр. ↑

[5] „Зрител“ („The Spectator“) — ежедневник, издаван през 1711 — 1712 г. от английските критици Адисън и Стил. — Б.пр. ↑

[6] „Клелия“ — роман от мадам Дьо Скюдери. — Б.пр. ↑

[7] „Клеопатра“ — роман от Калпръонед. — Б.пр. ↑

[8] „Артамен или Величественият Кир“ — роман от мадам Дьо Скюдери. — Б.пр. ↑

[9] Правилният превод би трябвало да гласи „Великият Кир“ („Le Grand Cyrus“). Английският преводач запазил в заглавието прилагателното „grand“, което на английски означава „грандиозен, величествен“, вместо да го замени е по-подходящата дума „great“ (велик). — Б.пр. ↑

[10] Ален Ръоне Лъосаж (1668 — 1747) — френски писател, автор на „Историята на Жил Блас от Сантиляна“, реалистичен пикаресков роман, в който иносказателно се рисува сатирична картина на нравите в абсолютистка Франция. — Б.пр. ↑

[11] Самюъл Ричардсън (1689 — 1761) — английски писател, основоположник на европейския семейно — битов роман, автор на „Памела или Възнаградената добродетел“, „Клариса“ и „Историята на сър Чарлс Грандисън“. Творчеството на Ричардсън е свързано с просветителския реализъм, но е близко до сантиментализма. — Б.пр. ↑

[12] Хенри Фийлдинг (1707 — 1754) — английски писател, класик на просвещенската литература, автор на романите „Джоузеф Андрюс“, „Историята на Том Джоунс“ и „Амелия“. — Б.пр. ↑

[13] Тобаяс Смолет (1721 — 1771) — английски писател, автор на романите „Приключенията на Родерик Рандъм“, „Хъмфри Клинкър“ и др. — Б.пр. ↑

[14] Брауншвайгската или ХанOVERска династия — английска династия от немски произход, управляваща Англия от 1714 г. до наши дни. В началото на управлението си била твърде непопулярна, макар да укрепила политическия компромис от революцията през 1689 г. Умелата политика на Робърт Уолпоул като премиер-министър при първите двама крале от династията — Джордж I и Джордж II, значително заздравила положението ѝ. — Б.пр. ↑

[15] Широко известен е фактът, че мистър Уолпоул съчинил своята прелестна и остроумна басня „Майорат“ в отговор на зададения

му въпрос дали в завещанието си не възнамерява да лиши своето семейство от имението в Стробъри Хил, след като то бъде окончателно построено и обзаведено. — Б.а. ↑

[16] Томас Уортън — изтъкнат представител на английската предромантична критика, автор на първата история на английската средновековна литература, написана в периода 1774 — 1790 г. — Б.пр. ↑

[17] Жан Фроасар (1337 — 1400) — средновековен френски историк, автор на „Хроники“ на Стогодишната война, представящ рицарството в идеализирана светлина. — Б.пр. ↑

[18] Томас Грей (1716 — 1771) — английски поет, автор на сантименталната „Елегия, написана на селското гробище“. Училищен другар на Хорас Уолпоул, с когото пътувал из Европа, любител и забележителен познавач на средновековните старини. Макар че се скарват по време на пътуването и временно прекратяват дружбата си, Грей оказва голямо влияние върху формирането на вкусовете на Уолпоул. — Б.пр. ↑

[19] Мадам Дьо Дефан — френска аристократка, известната млади години като голяма красавица и остроумна дама от времето на Регентството, съхранила в напреднала възраст, когато Уолпоул се запознава с нея, природната си интелигентност и изящния си епистоларен стил. Тяхната дружба и кореспонденция продължават от 1765 до 1780 г., когато мадам Дьо Дефан умира на осемдесет и три годишна възраст. — Б.пр. ↑

[20] Мадам Дю Дефан споменала в предишно свое писмо, че прочела два пъти „Замъкът Отранто“, без да добави нито една одобрителна дума. Обвинила преводача за включеното в изданието второ предисловие, но главно защото се страхувала, че то може да скарва Уолпоул и Волтер. — Б.а. ↑

[21] Ослепителни чудеса (лат.). — Б.пр. ↑

[22] Ан Радклиф (1764 — 1823) — авторка на готически романи, най-известните от които са „Тайните на Удолфо“ (1794) и „Италианецът“ (1797); в тях тайнственото е обяснено с рационални причини и се забелязва връзката с просветителската литература. По-късните романтици са заимствали от Ан Радклиф типа на „героя — злодей“, обладаващ силна воля и неудържими страсти. — Б.пр. ↑

[23] Кросното и Талашко — герои от Шекспировата комедия „Сън в лятна нощ“. — Б.пр. ↑

[24] Има обаче примери и за обратното. Например онзи суров радетел за чистата истина, който отхвърлил „Пътешествията на Гъливер“ като невероятна небивалица. — Б.а. ↑

[25] Хладен разум (фр.). — Б.пр. ↑

[26] Долината на Йосафат (библ.) — мястото, където всички народи щели да бъдат призовани на съд от Йехова (Книга на пророк Иоил, 3, 12). — Б.пр. ↑

[27] Този призрак се явява не на друг, а на самия Уолас, националният герой на Шотландия, в старинния замък Гаск Хол. Това бил духът на Уоласов другар, убит от него поради подозрение в предателство. Виж „Образците“ на Елис, том I. — Б.а. ↑

[28] „Гайнствената майка“ (1768) — трагедия от Хорас Уолпоул. — Б.пр. ↑

[29] Доктор Самюъл Джонсън (1709 — 1784) — известен английски критик, лексикограф и писател, изтъкнат представител на просветителския класицизъм. — Б.пр. ↑

[30] Ерикс (старогръцка митология) — син на аргонавта Бутес (или Посейдон) и Афродита, победен и убит от Херакъл въпреки помощта на вълшебните си ръкавици. — Б.пр. ↑

[31] „Преобърна огромната тежест на тези окови“ (лат.), Овидий, „Метаморфози“. — Б.пр. ↑

ПРЕДГОВОР КЪМ ПЪРВОТО ИЗДАНИЕ

Настоящото съчинение бе открито в библиотеката на стар католически род от Северна Англия. Било е отпечатано с готически шрифт в Неапол през 1529 година. Не става ясно колко време преди тази дата е било написано. Главните събития в него отразяват суеверията през най-мрачните векове на християнската ера, но нито речта, нито поведението на действащите лица носят отпечатъка на варварството. Съчинението е написано на чист италиански език. Ако историята е била създадена по времето, когато се предполага, че се развива действието, то може да се допусне, че периодът е между 1095 и 1243 година — датите на първия и последния кръстоносен поход, или малко по-късно. В творбата не се срещат други обстоятелства, които да ни подсказват към кой период се отнася действието. Имената на действащите лица са явно измислени, вероятно умишлено променени; ала все пак испанските имена на прислугата ни навеждат на мисълта, че съчинението не би могло да е създадено преди възцаряването на Арагонската династия в Неапол, когато тези имена са се разпространили из страната. Изящният слог на автора и неговият плам (сдържан въпреки от удивително чувство за мярка) ме карат да предположа, че произведението е било съчинено малко преди отпечатването му. По онова време литературата в Италия достига най-големия си разцвет и много допринася за разсейването на суеверията, с които упорито воюват реформаторите. Напълно е вероятно някой съобразителен свещеник да се е опитал да нападне провъзгласителите на нови истини с техните собствени оръжия и да се е възползвал от дарованието си на съчинител, за да укрепи в съзнанието на простолудията неговите стари заблуди и суеверия. Ако намеренията му са били именно такива, то той е действал с изумително умение. Произведение като публикуваното от нас е в състояние да пороби стотици непросветени умове, и то много по-изкусно от половината полемични книги, написани от времето на Лутер до наши дни.

Това тълкуване на авторовите подбуди представлява обаче само една догадка. Каквито и да са били намеренията му и постигнатите резултати, днес неговото съчинение може да бъде предложено на обществото само като забавно четиво. Но дори и в това си качество то се нуждае от някои оправдания. Чудесата, призраците, черната магия, знаменателните сънища и прочие свръхестествени явления са изчезнали днес дори от рицарските романи. Нещата са били съвсем различни по времето, когато е писал нашият автор, да не говорим за епохата, към която уж се отнасят пресъздадените събития. Вярата във всичко необичайно е била тъй силна в онези мрачни векове, че всеки съчинител би изневерил на нравите на своята епоха, ако пропусне да го спомене. Не било необходимо той самият да вярва в чудеса, ала бил длъжен да изобрази героите си като изпълнени с такава вяра.

Ако читателят извини тези мними чудеса, то той няма да намери тук нищо друго, недостойно за неговия интерес. Допуснете само вероятността на представените обстоятелства и ще видите, че всички действащи лица се държат както подобава на хора, изпаднали в тяхното положение. В произведението липсва надутият стил, няма пресилени сравнения, декоративни изрази, отклонения и излишни описания. Всеки епизод тласка повествованието към развръзката. Вниманието на читателя непрестанно се поддържа в напрежение. Цялото действие е подчинено на законите на драмата. Героите са добре обрисувани и — което е по-важно — характерите им са издържани докрай. Главното оръдие на автора — ужасът — ни за миг не позволява на повествованието да забави ход, при това на ужаса тъй често е противопоставено състраданието, че читателят непрестанно се озовава в плен на най-различни чувства.

На някои може да се стори, че образите на слугите не са достатъчно сериозни за естеството на разказа; ала освен че представляват контраст с главните герои, авторът твърде умело ги използва в хода на повествованието. Благодарение на своя наивитет и простодушие те откриват много съществени за сюжета обстоятелства, които по никакъв друг начин не биха били вмъкнати в него: така например женските страхове и слабости на Бианка в последната глава играят съществена роля за приближаването на развръзката.

За преводача е естествено да бъде предубеден в полза на осиновеното от него произведение. По-безпристрастните от мен

читатели вероятно няма да бъдат така поразени от красотата на това съчинение. И все пак аз не съм сляп за недостатъците на писателя. Искането ми се да бе основал разказа си на по-добра поука от следната: греховете на бащите се изплащат от техните деца до трето и четвърто коляно. Съмнявам се, че по негово време нещата са били по-различни, отколкото днес, и користолюбците са потискали жаждата си за власт от страх пред такова смъртно наказание. Ала и тази поука е отслабена от друга, внушена на читателя, макар и косвено: че дори такива проклетия могат да бъдат избягнати, като почитаме свети Никола. Явно в случая пристрастията на монаха са надделели над замисъла на писателя. Въпреки изброените недостатъци обаче не се съмнявам, че английският читател ще изпита удоволствие от това произведение. Благочестивостта, която блика от всяка страница, уроците по добродетелност, внушавани тъй неотстъпно, строгата чистота на чувствата спасяват съчинението от порицанието, което често заслужават рицарските романи. Ако творбата пожъне успеха, на който се надявам, може да бъде насърчен да публикувам италианския оригинал, макар че това ще обезцени донякъде собствения ми труд. Нашият език е лишен от обаянието, присъщо на италианския, и му отстъпва по разнообразие и хармония. Италианският език е особено подходящ за простото повествование. Трудно е да разказваш на английски, без да принизиш или да възвисиш излишно; отдавам този недостатък на слабата загриженост за чистотата на езика в обикновен разговор. Всеки италианец или французин, каквото и да е общественото му положение, смята за свой дълг да говори правилно, да подбира изразите си. Не мога да се похваля, че в това отношение съм отдал дължимото на автора: стилът му е не по-малко изящен от уменията му да описва човешките страсти. Жалко, че не е изпробвал таланта си в онази област, която очевидно му е подходдала повече — в театъра.

Няма да задържам повече читателя и ще си позволя само още една дребна забележка. Макар сюжетът да е плод на въображението, а имената на героите — измислени, все не мога да се отърся от мисълта, че в основата на произведението лежи истинска случка. Събитията несъмнено се разиграват в някакъв действително съществувал замък. Често, без да иска, авторът описва отделните му части. „Стаята вдясно“, казва той, или „вратата отляво“, „разстоянието от параклиса

до покоите на Конрад“. Тези и други места в съчинението ни карат да предполагаме, че пред взора на писателя е стояла някаква определена постройка. Любознателните, които разполагат със свободно време за подобни разследвания, може да открият в други италиански писания основата, послужила на нашия автор. Ако се окаже, че настоящият труд е бил породен от истинска катастрофа, която макар и слабо да напомня описаната, то това ще допринесе за интереса на читателите и ще направи „Замъкът Отранто“ още по-вълнуващо произведение.

ПРЕДГОВОР КЪМ ВТОРОТО ИЗДАНИЕ

Благожелателният прием, с който публиката посрещна това малко произведение, кара автора да поясни причините, довели до неговото написване. Ала преди да изложи съображенията си, той е длъжен да измоли прошка от своите читатели, заедно първоначално им предложи труда си като превод. Липсата на вяра в собствените сили и новостта на начинанието бяха единствените подбуди за тази заблуда и авторът се надява, че постъпката му ще бъде простена. Той довери произведението си на безпристрастния читателски съд и бе твърдо решен да го остави да изтлее в безизвестност, ако не срещне одобрение; нямаше намерение да се признае за съчинител на такава дреболия, освен ако по-достойни съдии не се произнесат, че може да се подпише под своята творба, без да се черви.

В това произведение бе направен опит да се съчетаят два вида романи — старинният и съвременният. В средновековния роман всичко е въображение и небивалица; съвременният пък си поставя винаги за цел вярно да възпроизведе природата на нещата, и понякога успява. Измислицата и днес не липсва; ала богатите възможности на въображението са твърде ограничени от рамките на всекидневния живот. Но ако в новия роман природата е потъпкала въображението, то тя просто си отмъщава, заедно изцяло е била пренебрегната в средновековието. Постъпките, чувствата, разговорите на едновременните герои и героини са били съвсем неестествени, както и целият механизъм, който ги задвижва.

Авторът на това произведение сметна за възможно да примири споменатите два вида романи. Като желаше да даде воля на силите на въображението да се вихрят из необятните простори на измислицата и по този начин да създадат по-интересни картини, той целеше същевременно да изобрази простосмъртните участници в драмата съобразно законите на правдоподобие; с други думи, да ги накара да мислят, говорят и действат като обикновени мъже и жени, попаднали в необикновени обстоятелства. Авторът е забелязал, че в

проникновените съчинения, когато небето обсипва героите с чудеса или ги прави свидетели на най-поразителни явления, те все пак си остават обикновени хора, докато в романтичните рицарски истории всяко невероятно събитие е последвано от нелеп диалог. Действащите лица сякаш губят здравия си разум в мига, в който се нарушат природните закони. Тъй като публиката се отнесе благосклонно към това съчинение, авторът не смее да твърди, че изобщо не се е справил със задачата, с която се бе нагърбил; ако обаче е успял да проправи път, по който да тръгнат други съчинители, надарени с повече талант, той трябва да признае с всичката си скромност и с голямо удоволствие, че е бил наясно до каква степен е можел да усъвършенства замисъла си, ако имаше по-силно въображение и умееше по-изкусно да обрисова бурните чувства.

Ако читателите ми позволят, ще добавя още няколко думи относно поведението на слугите, за които вече говорих в първия предговор. Простодушното им поведение, което може да предизвика дори насмешка и на пръв поглед сякаш противоречи на общия колорит на произведението, ми се струва не само уместно, но бе дори умишлено подчертано от мен. Ръководех се единствено от природата. Колкото и да са сериозни, значими и дори мъчителни преживяванията на монарсите и големите герои, те не предизвикват същия отклик у прислугата; във всеки случай тя не се изразява с подобно достойнство и не бива да изискваме това от нея. Моето скромно мнение е, че контрастът между възвишеността на едните и простодушието на другите подчертава още по-силно патетиката в държането на господарите. Когато героите от простолюдието се отдават на грубите си закачки и по този начин отдалечават читателя от очакваната трагична развързка, нетърпението, възбудено у него, вероятно подсилва значимостта на финалните събития и във всеки случай показва, че съчинителят майсторски е съумял да задържи вниманието му. При описанието на този вид поведение обаче аз имах за пример по-висок авторитет от моите собствени възгледи — Великият познавач на човешката природа — Шекспир — бе образецът, на който подражавах. Позволете ми да попитам: нямаше ли трагедиите за Хамлет и Юлий Цезар да изгубят до голяма степен своята живост и забележителна красота, ако бяха пропуснати или бяха облечени във високопарни фрази хуморът на гробарите, шегите на Полоний и тромавите закачки

на римските граждани? Нима красноречието на Антоний и превзето — непревзетата реч на Брут не изглеждат още по-възвишени в контраст с грубите реплики на техните слушатели, изблици на естествената им човешка природа? Тези щрихи ми напомнят за гръцкия скулптор, който, в желанието си да създаде представа за Родоския колос в рамките на един печат, изобразил редом момченце, голямо колкото палеца на статуята.

„Не — казва Волтер в изданието си на Корней^[32]. — Това смесване на клоуната със сериозното е непоносимо.“ Волтер е гений^[33], но не от Шекспирова величина. Без да прибягвам към спорни авторитети, ще цитирам самия Волтер. Няма да се обръщам към предишните му възхвали по адрес на нашия могъщ поет, макар че френският критик преведе два пъти все същия монолог на Хамлет^[35] — първия път преди няколко години за възхвала, втория път — за подигравка; и аз със съжаление установявам, че силата на преценката му е отслабнала, вместо да съзрее с годините. Ала ще се възползувам от неговите собствени думи, казани по повод на театъра, когато той не е имал намерение нито да хвали, нито да хули Шекспир, тоест в момент, когато Волтер е бил безпристрастен. В предговора към своя „Блуден син“ — тази превъзходна пиеса, от която се възхищавам и която не бих подложил на насмешки и след двадесет години, ако живея толкова, той казва следното за комедията (но то със същата сила може да се отнесе и за трагедията, ако тя действително е отражение на човешкия живот, както и би трябвало да бъде; не ми е ясно също така защо случайно вметнатата шеговита фраза заслужава да бъде гонена от трагедията по-безмилостно, отколкото патетичната сериозност — от комедията): „On y voit un mélange de sérieux et de plaisanterie, de comique et de touchant, souvent même une seule aventure produit tous ces contrastes. Rien n'est si commun qu'une maison, dans laquelle un père gronde, une fille occupée de sa passion pleure; le fils se moque des deux et quelques parents prennent différemment à la scène, etc. Nous n'inférons pas de là que toute Comédie doit avoir des scènes de bouffonnerie et de scènes attendrissantes: il y a beaucoup de très bonnes pièces où ne règne que la gaîté; d'autres toutes sérieuses; d'autres mélangées; d'autres où l'attendrissement va jusques aux larmes; il ne faut donner exclusion à aucun genre: et si l'on me demandait, quel genre est le meilleur, je répondrais, celui qui est mieux traité.“^[36]

Очевидно, щом като комедията може да бъде *toute sérieuse*^[38], то трагедията би могла да си позволи от време на време по някоя съдържана усмивка. Кой ще ѝ забрани? Редно ли е критикът, заявил в самозащита, че никой жанр не бива да бъде изхвърлен от комедията, да предписва правила на Шекспир?

Знам, че предговорът, от който заимствам цитираните редове, не е подписан с името на господин Дьо Волтер, а с това на издателя му; ала кой се е съмнявал някога, че издателят и авторът в случая са едно и също лице? Пък и къде е издателят, който така вещо е усвоил авторовия стил и блестящата му лекота в спора? Цитираните редове несъмнено изразяват собствения възглед на великия писател. В посланието си към Мафеи^[39], по повод на неговата „Меропа“, той изказва почти същото мнение, макар, струва ми се, с известна ирония. След като превежда няколко строфи от „Меропа“ на Мафеи, господин Дьо Волтер добавя: „*Tous ces traits sont naïfs: tout y est convenable à ceux que vous introduisez sur la scène et aux moeurs que vous leur donnez. Ces familiarités naturelles eussent été, à ce que je crois, bien reçues dans Athènes; mais Paris et notre parterre veulent une autre espèce de simplicité*“^[40].

Струва ми се, повтарям, че в тези и в други редове от посланието прозира насмешка, но силата на истината не отслабва от примеса на подигравката. Задачата на Мафеи била да пресъздаде гръцки сюжет, а атиняните са били не по-малко компетентни съдници от парижкия партер^[41] за гръцките нрави и доколко е било уместно да се показват те на сцената. „Напротив — твърди Волтер (и аз не мога да не се възхитя от доводите му), — Атина е имала десет хиляди жители, а Париж наброява близо осемстотин хиляди, от които поне тридесет хиляди са съдии на драматургията.“ Вярно! Ала дори ако допуснем, че съставът на трибунала наистина е толкова многоброен, това, струва ми се, е единственият случай, когато тридесет хиляди души, живеещи близо две хиляди години след епохата, за която става дума, са обявени само поради численото си превъзходство за по-добри съдии от самите гърци по въпроса какъв трябва да е характерът на трагедията, писана по мотиви от гръцката история.

Няма да влизам в спорове относно този *espèce de simplicité*^[42], изискван от парижкия партер, нито за веригите, в които тридесетте хиляди съдии са оковали поезията си, чието основно достойнство,

доколкото улавям от „Новия коментар към Корней“, се състои в подскачане въпреки веригите; достойнство, което, ако беше вярно, би принизило поезията от възвишен полет на въображението до детинско и крайно презряно занимание — *difficiles pугае*^[43] със свидетел! Не мога да не цитирам един куплет, в който английският ми слух винаги е откривал пример за най-пласка и безцелна описателност, но който Волтер, отнесъл се тъй строго към девет десети от съчиненията на Корней, е похвалил от цялото творчество на Расин^[44]:

*De son appartement cette porte est prochaine,
Et cette autre conduit dans celui de la Reine.*

В превод:

*В покоите на краля води тая
врата, а другата — в кралицината стая.*^[45]

Нещастни Шекспире! Ако ти бе накарал Розенкранц да съобщи на другаря си Гилденстерн разположението на покоите в копенхагенския дворец, вместо да разгръщаш пред нас нравоучителен диалог между Датския принц и гробаря, просветеният парижки партер би бил повторно посъветван да се възхити от таланта ти.

Целта на всичко казано от мен досега е да защитя дързостта си със силата на примера, който ни дава най-яркият гений — поне от родените в тази страна. Можех да заявя, че създавайки нов вид роман, съм имал правото да създам такива правила, каквито сметна за най-целесъобразни; и все пак ще изпитам по-голяма гордост от това, че съм подражавал, макар и слабо и твърде неумело на такъв забележителен образец, отколкото ако ми се припише заслугата, че съм създал нещо ново, ала набелязано от печата на гения и оригиналността. Какъвто и да е моят труд, читателите го удостоиха с достатъчно внимание, независимо от мястото, което ще му отредят в литературата.

[32] Пиер Корней (1606 — 1694) — френски драматург, чийто шедьовър „Сид“ (1637) поражда с излизането си много спорове, но и обезсмъртява името на своя автор. — Б.пр. ↑

[33] Следващата по-долу забележка не се отнася до нашата тема, но е извинителна за англичанина, убеден, че суровата критика, отправена от такъв талантлив писател като Волтер към нашия безсмъртен съотечественик, е била само упражнение по остроумие и прибързано мнение, а не резултат на обмислена преценка. Нима осведомеността на критика за силата и възможностите на нашия език не може да бъде също толкова неточна и непълна; както познанията му за английската история? За последното убедително говори собственото му перо. В предисловието си към „Граф Д’Есекс“ от Тома Корней^[37] господин Дьо Волтер признава, че историческата правдивост в това произведение е грубо преиначена. За да оправдае Корней, той пише, че по времето, когато е била създадена творбата, френското дворянство почти не четяло английска история, докато сега — казва коментаторът — то я изучавало и такива грешни тълкувания не биха били допуснати. Но като забравя, че времената на невежеството са минали и че няма нужда да поучава учените, той се заема, поради голямата си начетеност, да съобщи на своите знатни съотечественици някои подробности относно фаворитите на кралица Елизабет, от които, както твърди, първият се казвал Робърт Дъдли, а вторият — граф Лестър. Кой би повярвал, че ще се наложи да разясняваме на господин Дьо Волтер, че Робърт Дъдли и граф Лестър са едно и също лице? — Б.а. ↑

[35] Първия път през 1734 г. в XVIII писмо от „Философски или английски писма“; втория път през 1761 г. в памфлета „Възвание към народа за слава на Корней и Расин против Шекспир и Отвей“. — Б.пр. ↑

[36] „Гук се забелязва смесица от сериозно и шеговито, комично и трогателно; често тези контрасти са породени от една и съща случка. Няма нищо по-банално от къща, в която бащата се кара, дъщерята, погълната от страстната си любов, плаче, синът се подиграва и на двамата, няколко роднини участват по различен начин в сцената и пр. От това не правим извод, че във всяка комедия трябва да има както смешни, така и трогателни сцени: има много чудесни пиеси, в които царува само веселие, други, които са изцяло сериозни, а трети са смесица от весело и сериозно. Има и такива, където разнежването

стига до сълзи. Не бива да изключваме никой от тези видове и ако някой ме попита кой е най-добрият, ще отговоря — най-добре написаният.“ (фр.) — Б.пр. ↑

[37] Брат на Пиер Корней, живял от 1625 до 1709 г., поет драматург и журналист. — Б.пр. ↑

[38] Напълно сериозна (фр.). — Б.пр. ↑

[39] Маркиз Дьо Мафеи (1675 — 1755) — италиански писател, автор на трагедията „Меропа“ (1713). Волтер се опитва да я преведе, но не е доволен от резултата, затова през 1743 г., написва за френската сцена свой вариант на „Меропа“. — Б.пр. ↑

[40] „Всички тези черти са наивни: всичко е подходящо за онези, които въвеждате на сцената, и за държането, което им предписвате. Това естествено фамилиарно поведение, доколкото ми е известно, е било добре приемано в Атина; ала Париж и нашият партер искат друг вид простота.“ (Фр.) — Б.пр. ↑

[41] Тук — публика. — Б.пр. ↑

[42] Вид простота (фр.). — Б.пр. ↑

[43] Закачливи глупости (лат.). — Б.пр. ↑

[44] Жан-Батист Расин (1639 — 1699) — френски поет драматург, един от видните представители на френския класицизъм. — Б.пр. ↑

[45] Стиховете в книгата преведе Любомир Илиев. — Б.ред. ↑

ПЪРВА ГЛАВА

Манфред, Отрантският принц, имаше син и дъщеря; щерката — изумително красива осемнадесетгодишна девица, се наричаше Матилда. Синът му Конрад, три години по-млад от нея, бе с нищо незабележителен болнав юноша, който не даваше големи надежди. Въпреки това баща му го беше обявил за свой любимец, докато към Матилда не проявяваше никакви признаци на благоволение. Манфред бе сключил договор за брак между сина си и Изабела, дъщерята на маркиз Да Виченца; тя вече бе предадена от опекуните си в ръцете му, за да отпразнуват венчавката веднага щом позволи слабото здраве на Конрад. Семейството на Манфред и съседите му бяха забелязали с какво нетърпение очаква той сватбения обред. Близките му обаче се бояха от неговия суров нрав и не смееха да изказват предположения относно причините за тази прибързаност. Съпругата му Иполита, добросърдечна жена, понякога дръзваше да изрази опасенията си по повод тъй ранния брак на единствения им син, твърде млад и обременен от болести, ала в отговор неизменно чуваше само упреци за собственото си безплодие, лишило принца от друг наследник. Васалите и поданиците на Манфред не бяха тъй предпазливи в разговорите, които водеха помежду си: те отдаваха прибързаната венчавка на страха, изпитван от принца, да не се сбъдне старинното пророчество, което според слуховете гласяло, че „замъкът и прилежащите на Отранто земи ще бъдат изгубени от настоящата династия, щом истинският владетел стане прекалено голям, за да ги обитава“. Трудно бе да се изтълкува смисълът на това предсказание; още по-неясна беше връзката му с въпросния брак. Но въпреки загадките и противоречията простолудието упорито поддържаше мнението си.

Бракосъчетанието бе насрочено за рождения ден на младия Конрад. Участниците в церемонията се събраха в уречения час в параклиса на замъка, където всичко бе готово за венчалния обред; отсъстваше единствено самият Конрад. Манфред, който се дразнеше и

от най-малкото забавяне, а и не бе забелязал кога синът му се е оттеглил в покоите си, изпрати един от подвластните си да доведе младия принц. Слугата, който не се бе забавил дори и толкова, че да прекоси двора и да стигне покоите на Конрад, дотърча обратно задъхан, сякаш обезумял, с изцъклени очи и пяна на уста. Без да произнесе и дума, той посочи с пръст двора. Присъстващите се смразиха от изумление и ужас. Без да знае какво се е случило, но обзета от уплаха за сина си, принцеса Иполита изгуби съзнание. Манфред, по-скоро вбесен от забавянето на венчавката и нелепото поведение на прислужника си, отколкото изплашен, попита гневно какво е станало. Човекът продължи безмълвно да сочи двора, ала когато за втори път му поискаха обяснение, възкликна:

— Ах! Шлемът! Шлемът!

Междувременно част от присъстващите бяха изтичали на двора, откъдето долиташе неясна врява от ужасени писъци и възгласи. Обезпокоен заради отсъствието на сина си, Манфред също излезе да провери от какво е предизвикан странният смут. Матилда остана да се суети загрижено около майка си; Изабела не излезе поради същите причини, а и не желаше да се покаже раздразнена от поведението на жениха, към когото, да си кажем правичката, не бе успяла да се привърже.

Първото, което зърна Манфред, бяха слугите му, които вкупом се опитваха да вдигнат от земята нещо, наподобяващо огромна купчина черни пера. Той остана като вкаменен, без да вярва на очите си.

— Какво правите? — кресна гневно. — Къде е синът ми?

— Ах, господарю! — викнаха всички едновременно. — Принцът! Принцът! Шлемът! Шлемът!

Поразен от тези горестни възгласи, изплашен, без сам да знае от какво, Манфред пристъпи бързо напред и — о, каква гледка за бащиния взор! — видя отпреде си трупа на своето дете, смазан и почти погребан под огромен шлем, сто пъти по-голям от всяка каска, правена за човешка глава, и украсен със съответно количество черни пера.

Ужасната картина, пълното неведение на всички околни относно това как е станало нещастieto и преди всичко исполинският шлем лишиха Манфред от дар слово. Ала едва ли мълчанието му щеше да продължи толкова дълго, ако бе предизвикано само от мъката. Той не откъсваше очи от онова, което напразно се надяваше да се окаже само

видение, и като че ли не бе погълнат толкова от тежката загуба, колкото от поразителния предмет, станал причина за нея. Докосваше смъртоносната каска, разглеждаше я и дори кървящите обезобразени останки на младия принц не можеха да отклонят зора му от това знамение. Околните, които знаеха за пристрастната обич на Отрантския принц към Конрад, бяха поразени от безчувственото му отношение не по-малко, отколкото от чудния шлем. Пренесоха осакатения труп в замъка, без да получат никакви указания от Манфред. Той прояви същото безчувствие и към дамите, останали в параклиса; нещо повече, без да спомене и дума за нещастните принцеси — съпругата и дъщеря си, първите слова, които изрече, бяха: — Погрижете се за господарката Изабела.

Слугите не обърнаха внимание на тази странна заповед и водени от обичта си към своята господарка, решиха, че принцът се е изразил така странно поради тежкото ѝ душевно състояние; така че се притекоха да ѝ помагат. Пренесоха я полужива в покоите ѝ, безразлична към всички необичайни обстоятелства, за които ѝ разказаха — към всичко, освен смъртта на сина си. Матилда, която бе предана до гроб на майка си, потъпка собствената си мъка и изумление, обзета единствено от мисълта как да помогне на съкрушената от скръб Иполита и да я утеши. Изабела, към която принцесата винаги се бе отнасяла като към собствена дъщеря — и която ѝ се отплащаше с не по-малко гореща преданост и обич, също тъй усърдно се грижеше за нея; заедно с това тя се стараеше да сподели тежкото бреме на мъката, която Матилда явно полагаше усилия да потисне, защото изпитваше към щерката на Иполита топло сестринско съчувствие. И все пак собственото ѝ положение не можеше да не намери място в нейните мисли. Смъртта на младия Конрад не събуждаше в гърдите ѝ никакви чувства, освен жал и тя никак не бе опечалена, че се е отървала от един брак, който не ѝ обещаваше никаква радост както от отредения ѝ жених, така и от суровия нрав на Манфред. Въпреки голямото снизхождение, което проявяваше към годеницата на сина си, принцът я изпълваше с неизразим страх заради безпричинното си коравосърдечие спрямо такива кротки същества като Иполита и Матилда.

Докато дамите съпровождаха покрусената майка до ложето ѝ, Манфред остана в двора да съзерцава зловещия шлем, без да обръща

внимание на тълпата, която се насъбра около него, привлечена от необичайното произшествие. Почти нищо не говореше и само повтори въпроса си дали някой знае откъде се е появил този шлем. Никой обаче не можеше да му даде сведения. Но тъй като Манфред явно се интересуваше единствено от това, скоро и останалите зрители съсредоточиха вниманието си върху тази загадка и започнаха да изказват предположения, точно толкова нелепи и неправдоподобни, колкото бе невероятно и самото бедствие. В разгара на безсмислените догадки един млад селянин, привлечен в замъка от съседното село, където бяха успели да достигнат слуховете за събитието, забеляза, че чудният шлем си прилича като две капки вода с шлема на черната мраморна статуя на Алфонсо Добрия, един от предишните принцове, в църквата „Свети Никола“.

— Негоднико! Какво каза? — кресна разярено Манфред, излязъл внезапно от състоянието си на вцепенение, и сграбчи младия селянин за яката. — Как смееш да изричаш тези предателски слова! Ще заплатиш за тях с живота си!

Присъстващите все тъй недоумяваха за причината на неговия гняв, както и за всичко друго, на което бяха станали свидетели, и този нов обрат съвсем ги обърка. Младият селянин бе най-изумен от всички и не можеше да проумее с какво е оскърбил принца; ала успя да се съвземе и едновременно с достойнство и смирение се освободи от железните ръце на Манфред, след което с дълбок поклон, изразяващ желание да засвидетелства своята невинност, а не страх, попита какво е провинението му. Манфред, по-скоро вбесен от решимостта, макар и твърде почтителна, с която младият мъж го накара да разтвори пръсти, отколкото умилостивен от покорността му, заповяда на хората си да го сграбчат и ако не бяха приятелите, които бе поканил за сватбата, щеше на място да промуши селянина с кинжала си.

По време на тази свада няколко души от простолюдието изтичаха до голямата църква недалеч от замъка и се върнаха оттам със зинали от изумление уста и с новината, че шлемът бил изчезнал от главата на статуята на Алфонсо Добрия. Като чу това, Манфред изпадна в неистов бяс и — сякаш усетил нужда да излее гнева си върху някого — се нахвърли върху младия селянин с викове:

— Негодник! Дяволско изчадие! Магьосник! Това е твое дело! Ти си убил сина ми!

Тълпата, която търсеше достъпен отдушник, върху който да стовари бремето на своето душевно объркване, подхвана думите на господаря си и откликна:

— Да, да, той е! Той е! Той е откраднал шлема от гроба на Алфонсо Добрия и е смазал с него главата на сина ви!

При това никой не се замисли за огромната разлика между мраморния шлем в църквата и стоманения, изпречен пред очите на всички; на никой не му мина през ума, че е немислимо за един юноша, който едва ли имаше и двадесет години, да домъкне част от доспехи с таква невъобразимо тегло.

Явната нелепост на тези възгласи охлади разума на Манфред, ала дали защото бе раздразнен от това, че селянинът забеляза приликата между двата шлема и по този начин стана причина да се открие липсата на онзи в църквата, или защото желаше да пресече всички слухове, които можеха да се породят от това дръзко предположение, той заяви тържествено, че младежът е очевидно магьосник и докато църквата се заеме с разследването на случая, изобличеният вълшебник ще бъде затворен под самия шлем; при това добави, че храна няма да му се дава, защото е в състояние сам да си я набави с помощта на сатанинското си изкуство.

Напразно го молеше юношата да отмени нелепата си присъда; напразно се опитваха и приятелите на Манфред да го убедят да се откаже от жестокото си и неоснователно решение. Мнозинството обаче бе във възторг от заповедта на своя господар, която според техните разбирания бе крайно справедлива, тъй като магьосникът щеше да бъде наказан от оръдието, с което бе извършил злото си дело; ничие сърце не трепна състрадателно при мисълта, че юношата може да умре от гладна смърт, защото всички бяха твърдо убедени, че с помощта на дяволските си магии лесно ще си набави препитание.

Така че заповедта на Манфред бе изпълнена с голяма готовност; след като постави пред шлема стража и строго се разпореди да не се дава никаква храна на затворника, той отпрати приятелите и слугите си, заключи портите на замъка, където разреши да останат само близките му, и се оттегли в собствените си покои.

Междувременно, благодарение на грижите и усърдието на младите девойки, принцеса Иполита дойде на себе си; тя отново се потопи в мъката си, но сред бурните пристъпи на отчаянието често

питаше за своя съпруг и повелител, готова бе да изпрати слугите си да бдят над него и най-сетне убеди Матилда да я остави и да отиде да утеши баща си. Макар да трепереше от страх пред суровия нрав на Манфред, младата принцеса, вярна на синовния си дълг пред него, изпълни нареждането на майка си, като я остави на грижите на Изабела; осведоми се от слугите къде се намира баща ѝ и разбра, че се е прибрал в покоите си и е заповядал никой да не влиза при него. Като предположи, че се е отдал на скръбта по мъртвия ѝ брат, и се побоя да не би при вида на единственото му останало дете сълзите отново да бликнат от очите му, тя се поколеба дали да наруши печалното му уединение; ала собственото ѝ безпокойство за него и нарежданията на нейната майка ѝ дадоха кураж да престъпи заповедите на баща си — нещо, което никога преди не бе вършила. Кротката стеснителност, която ѝ бе присъща, я накара да се подвоуми пред вратата му. Чу го как крачи напред-назад из стаята — ту по-бързо, ту по-бавно — и това подсили лошите ѝ предчувствия. И тъкмо щеше да помоли за разрешение да влезе, когато Манфред внезапно разтвори вратата; тъй като се смрачаваше, а и в душата му цареше объркване, той не позна застаналата пред него девойка и попита сърдито кой е.

— Скъпи татко — отвърна разтрепераната Матилда. — Аз съм, вашата дъщеря.

— Махай се! Нямам нужда от дъщеря! — извика Манфред, като отстъпи бързо назад. После рязко се върна в стаята и тръшна вратата пред онемялото момиче.

Матилда твърде добре познаваше необуздания нрав на баща си, за да се осмели повторно да го обезпокои. Когато се посъвзе от силното смущение, предизвикано от недружелюбния прием, тя избърса сълзите си, за да спести на Иполита допълнителната болка, която би ѝ причинило знанието за случилото се; когато майка ѝ започна да я разпитва тревожно за здравословното състояние на Манфред и как той понася тежката загуба, Матилда я увери, че баща ѝ е добре и се справя с нещастията с мъжествена твърдост.

— Но няма няма да ме пусне при себе си? — тъжно попита Иполита. — Нима няма да ми позволи да смеся сълзите си с неговите, нима майката не ще може да изплаче мъката си върху гърдите на своя повелител? Да не би да ме мамиш, Матилда? Знам каква любов изпитваше Манфред към сина си. Да не би ударът да се е оказал твърде

безпощаден? Да не би да го е сразил? Уви, ти не ми отвърщаш! Боя се от най-лошото. Вдигнете ме — обърна се тя към прислужниците си. — Длъжна съм на всяка цена да видя съпруга си. Незабавно ме отведете при него. За мен той е по-скъп дори от собствените ми деца.

Матилда даде знак на Изабела да попречи на Иполита, която правеше усилия да стане, и двете прелестни девойки кротко, ала настойчиво се опитаха да задържат принцесата и да я успокоят. В този миг пристигна един слуга с поръчение от Манфред да съобщи на Изабела, че господарят му желае да разговаря с нея.

— С мен? — възкликна Изабела.

— Вървете — рече ѝ Иполита, която изпита облекчение от това, че съпругът ѝ е изпратил послание. — Манфред не е сега в състояние да вижда най-близките си. Той смята, че не сте съкрушена като нас, и се опасява от силата на моята мъка. Утешете го, скъпа Изабела, и му кажете, че по-скоро ще потисна собствената си горест, отколкото да засиля неговата.

Тъй като се бе спуснала вечер, слугата, който съпровождаше Изабела, вървеше отпреде ѝ с факел в ръка. Когато се изправиха пред Манфред, който крачеше нетърпеливо из галерията, той се стресна и рече забързано на слугата:

— Изнеси светлината и се махни! — След това затръшна вратата подире му и се строполи върху скамейката до стената, като направи знак на Изабела да седне редом с него. Тя се подчини, разтреперана от страх. — Изпратих да ви повикат... — Той замълча, явно силно объркан.

— Господарю!

— Да, изпратих да ви повикат по един много важен повод — продължи Манфред. — Избършете сълзите си, Изабела. Изгубихте жениха си... Да, такава е жестоката съдба! А аз изгубих надеждата да продължа рода си. Ала Конрад бе недостоен за вашата красота.

— Как, господарю! — възкликна девойката. — Надявам се, не храните подозрения, че не изпитвам достатъчно скръб! Моят дълг и моята преданост винаги щяха да...

— Не мислете повече за него — прекъсна я Манфред. — Конрад беше болнаво, мекушаво дете; господ го прибра, защото може би не искаше да положи бъдещето на своя род върху толкоз нездрава основа. Потомството на Манфред се нуждае от многобройни опори. Моята

неблагоразумна обич към това момче бе засенчила зора ми и ме бе лишила от далновидност; така че всяко зло за добро. Надявам се, че след няколко години ще имам основания да изпитвам радост от смъртта на Конрад.

Не може да се опише с думи изумлението на Изабела. Отначало ѝ се стори, че скръбта е помътила разума на Манфред. Сетне ѝ хрумна, че тези странни слова може би имат за цел да я подмамят в някакъв капан; изплаши се, че Манфред се е досетил за безразличието ѝ към неговия син, и затова сметна за благоразумно да отвърне:

— Добри ми господарю, не се съмнявайте в моите чувства; отдавайки ръката си, аз щях да отдам и сърцето си. Щях да посветя всичките си грижи на Конрад. Както и да се разпореди с мен съдбата, винаги ще почитам паметта му, а на вас и на достойната ви съпруга Иполита ще гледам като на родни баща и майка.

— Проклета да е Иполита! — извика Манфред. — Забравете я от този миг нататък, така както я забравих аз. С други думи, Изабела, вие изгубихте жених, който бе недостоеен за вашите прелести. Вместо хилаво хлапе ще получите за съпруг мъж в разцвета на силите си, който умее да цени красотата ви и ще може да очаква многобройно потомство.

— Уви, господарю! Умът ми е твърде погълнат от нещастиято, постигнало вашето семейство, за да мога да мисля за нова женитба. Ако баща ми се завърне някога, ще се подчиня на волята му, каквато и да е тя, така както се съгласих да дам ръката си на вашия син; до неговото завръщане обаче ви моля да ми позволите да остана под гостоприемния ви покрив и да прекарам скръбните си дни в усилия да облекча мъката, завладяла вас, Иполита и прелестната Матилда.

— Помолих ви вече — гневно изрече Манфред — да не споменавате тази жена; от този час нататък тя трябва да стане за вас също тъй чужда, както и за мен. Накратко казано, Изабела, тъй като не мога да ви дам сина си, предлагам ви себе си за съпруг.

— О, боже! — извика Изабела, от чиито очи най-сетне падна пелената. — Какво чувам! Вие, господарю! Вие! Моят свекър! Бащата на Конрад! Съпругът на праведната и кротка Иполита!

— Казах ви — властно заяви Манфред, — че Иполита вече не ми е съпруга; от този час се развеждам с нея. Проклятието на нейното безплодие твърде дълго ме измъчва. Съдбата ми зависи от това дали

ще имам синове и тази нощ, надявам се, ще постави началото на моите надежди.

Изрекъл тези думи, той сграбчи студената като лед ръка на Изабела, полумъртва от страх и ужас. Тя изпищя и се отскубна от него. Манфред скочи, за да я настигне, но в този миг луната, която бе вече изгряла и хвърляше снопове светлина през отсрещния прозорец, озари перата на съдбоносния шлем, извисен досами прозореца; те бурно се залюляха напред-назад и зашумяха глухо като дървесни клони. Това вдъхна смелост на Изабела, защото нищо не я ужасяваше толкова, колкото настойчивият стремеж на Манфред да осъществи намерението си.

— Вижте, господарю, вижте! — извика тя. — Дори небето се опълчва срещу нечестивите ви замисли!

— Нито небето, нито преизподнята ще ми попречат да изпълня решението си — отвърна принцът и се хвърли отново към девойката.

В този миг портретът на дядо му, закачен над скамейката, на която двамата седяха допреди малко, въздъхна дълбоко и гърдите му се надигнаха. Изабела, която стоеше с гръб към него и не видя нищо, не разбра откъде се раздават тези звуци, ала се разтрепери цялата.

— Чуйте, господарю! Какво беше това? — попита тя и се хвърли към вратата.

Манфред, раздвоен между бягащата Изабела, успяла вече да стигне стълбите, и размърдалия се портрет, от който не бе в състояние да откъсне взора си, направи няколко крачки подире ѝ, извъръщайки очи към оживялото изображение; внезапно видя как портретът напуска рамката си и с натъжен и скръбен вид слиза на пода.

— Нима сънувам! — възкликна Манфред и се върна назад. — Или може би самите дяволи са се съюзили срещу мен? Говори, адско видение! И ако наистина си моят праотец, защо и ти си встъпил в заговор срещу своя злощастен потомък, който твърде скъпо заплаща...

Ала преди да доизрече започнатото, призракът отново въздъхна и направи знак на Манфред да го последва.

— Води ме! — извика принцът. — Ще те следвам до самата преизподня!

Видението мрачно и невъзмутимо закрачи към дъното на галерията и свърна в една от стаите вдясно. Манфред го следваше на известно разстояние, изпълнен с ужас и тревога, ала непоколебим.

Тъкмо да влезе и той в стаята, когато незрима ръка затвори със силен трясък вратата. Принцът се възползува от това забавяне, за да събере всичката си смелост, и се опита да отвори, като риташе вратата с крак, но се убеди, че тя не се поддава на усилията му.

— Щом като адът отказва да задоволи любопитството ми — промълви той, — аз ще използвам всички достъпни човешки средства, за да съхраня своя род. Изабела няма да ми избяга.

Девојката, чиято решимост се смени със страх в мига, в който се отскубна от Манфред, продължи да тича надолу по главното стълбище. Спря се в подножието му, тъй като не знаеше накъде да продължи, за да се спаси от необуздания принц. Портите на замъка бяха залостени, навсякъде из двора се разхождаха стражи. Дали да се вслуша в зова на сърцето си и да предупреди Иполита за жестоката съдба, която я очакваше? Тя не се съмняваше, че Манфред ще я потърси в покоите на своята съпруга и яростта му ще стане причина да нанесе на Иполита удар, още по-суров от намисления, а двете ще се окажат безсилни срещу неистовите му страсти. Каквото и да е забавяне можеше да му даде време да размисли над суровите мерки, които бе решил да предприеме, или да породи някакво благоприятно за нея обстоятелство; ала за това бе необходимо да осуети, поне през тази нощ, осъществяването на чудовищния му замисъл. Къде обаче да се скрие? Как да се спаси от преследването, което той неминуемо щеше да предприеме из целия замък? Докато тези мисли се мяркаха из главата ѝ, тя си спомни за подземния проход, който водеше от избите на замъка към църквата „Свети Никола“. Ако успееше да стигне олтара, преди да я догонят, дори побеснелият Манфред не би се осмелил да оскверни това свещено място; и тя реши, ако не ѝ се предостави друго спасение, завинаги да се укрие при светите деви, чийто манастир бе долепен до църквата. Като взе това решение, Изабела сграбчи светилника, горящ в подножието на стълбата, и се устреми към тайния проход.

Подземната част на замъка се състоеше от множество ниски сводести галерии, тъй заплетени и криволичещи, че развълнуваната до крайност Изабела трудно откри вратата, откъдето започваше проходът. Страховита тишина цареше из тези подземия и само от време на време течението разклащаше вратите, през които минаваше девојката, караше ръждивите им панти да скърцат и звукът отекваше из дългите

мрачни лабиринти. При всяко шумолене нов пристъп на ужас изпълваше душата ѝ, ала от всичко най-много се боеше да не чуе яростния глас на Манфред, подканящ слугите да я преследват. Тя пристъпяше предпазливо, доколкото ѝ позволяваше нетърпението, но често спираше да се послуша дали някой не иде подире ѝ. В един такъв момент ѝ се стори, че чува въздишка. Цялата се разтрепери и отстъпи няколко крачки назад. Миг по-късно до слуха ѝ сякаш достигнаха нечий стъпки. Кръвта се смрази в жилите ѝ — реши, че това е Манфред. Породени от нечовешкия ужас, в главата ѝ нахлуха какви ли не предположения. Укори се за прибързаното бягство, което я правеше безпомощна пред неговата ярост, и то на място, където виковете ѝ щяха да останат нечути и никой нямаше да ѝ се притече на помощ. Ала звукът сякаш не идваше иззад гърба ѝ; ако Манфред знаеше накъде бе тръгнала, той непременно я бе последвал; девойката все още се намираше в една от подземните галерии, а стъпките, които дочу, бяха твърде отчетливи, за да идват оттам, откъдето бе побягнала самата тя. Ободрена от тази мисъл и водена от надежда да намери приятел във всеки човек, освен принца, Изабела тъкмо реши да продължи напред, когато вратата, която стоеше открехната недалеч от нея вляво, леко се разтвори; ала преди още светилникът, който тя вдигна нависоко, да ѝ позволи да разгледа човека, отворил вратата, той побърза да отстъпи назад в мрака.

Изабела, която вече се плашеше до смърт от всяка дреболия, се поколеба — тя не знаеше дали да продължи напред. Страхът ѝ от Манфред обаче се оказа по-силен. Именно обстоятелството, че непознатият я избягваше, ѝ вдъхна известна смелост. „Може да е само някой от слугите“ — помисли си тя. Благият характер на девойката не ѝ бе създал врагове и съзнанието за нейната собствена невинност ѝ вдъхна надежда, че слугите на принца, освен ако не са изпратени от него да я дирят, по-скоро биха улеснили бягството ѝ, отколкото да му попречат. Като се поободри от тези размишления и предположи по някои признаци, че е при самия вход на подземната пещера, тя се приближи до току-що отворената врата; ала внезапен порив на вятъра я посрещна при отвора, изгаси светилника и тя остана в пълен мрак.

Никакви думи не са в състояние да опишат ужаса на положението, в което се оказа Изабела. Сама в това злокобно място, все още в плен на страшните впечатления от изминалия ден, изгубила

надежда да се спаси, очакваща всеки миг появата на Манфред и съвсем не успокоена от факта, че наблизо се спотайва непознат човек, който има свои причини да се укрива наоколо — всички тези мисли нахлуха в смутеното ѝ съзнание и за малко не я накараха да падне в несвяст от уплаха. Мислено се обърна към всички светии на небето с гореща молба за помощ. Обхваната от дълбоко отчаяние, дълго време не бе в състояние да помръдне. Най-сетне се опита колкото се може побезшумно да открие пипнешком вратата, а като я намери, пристъпи разтреперана под сводовете, откъдето дочу въздишката и стъпките. За миг изпита нещо като радост при вида на немощния лъч лунна светлина, прокраднал се през тавана; част от него, изглежда, бе пропаднала и оттам висеше или парче земя, или отломък от стена — тя не можа да различи какво именно. С разтуптяно от надежда сърце Изабела забърза към пролома, ала изведнъж зърна облегната на стената човешка фигура.

Девојката изпищя, убедена, че това е призракт на нейния жених Конрад. Фигурата се приближи до нея и почтително произнесе:

— Успокойте се, господарке. Няма да ви причиня нищо лошо.

Поободрена от думите на непознатия и от тона, с който бяха изречени, и като съобрази, че това трябва да е човекът, отворил вратата, Изабела се съвзе достатъчно, за да каже:

— Господине, който и да сте, смилете се над злочестата принцеса, изправена, на ръба на гибелта! Помогнете ми да избягам от този злокобен замък, иначе след няколко минути ще трябва горко да оплаквам съдбата си.

— Уви! — въздъхна непознатият. — Как да ви помогна? Бих загинал, защитавайки вас, ала не познавам замъка и нямам...

— Ах! — възкликна Изабела и го прекъсна. — Помогнете ми само да намеря скритата в пода врата, която се намира някъде наблизо, и ще ми направите най-голямата услуга, тъй като нямам и минута за губене.

След тези думи тя започна да опипва каменния под и помоли непознатия и той да стори същото, за да открият малката медна пластинка, вградена в една от плочите на настилката.

— Това е ключалка, която се отваря с пружина — обясни девојката. — Знам тайната ѝ. Ако я открием, може да успее да се спася; в противен случай, уви, любезни чужденецо, боя се, че ще

въвлека и вас в нещастията си. Манфред ще заподозре, че сте съучастник в бягството ми, и ще паднете жертва на неговата ярост.

— Не ценя живота си — отвърна непознатият. — И за мен ще е все пак някакво утешение, ако го отдам, за да ви избавя от тиранията на Манфред.

— Благородни младежо — промълви Изабела, — ще мога ли някога да ви се отблагодаря...

Докато произнасяше тези думи, през отвора в тавана се прокрадна лунен лъч и блесна върху ключалката, която търсеха.

— О, радост! — възкликна девойката. — Ето я вратата!

И като извади ключ, натисна пружината, която се плъзна встрани и разкри желязна халка.

— Повдигнете капака — помоли Изабела. Непознатият се подчини; в краката им се появиха каменни стъпала, които се спускаха в тунел, погълнат от непрогледен мрак. — Трябва да слезем долу — продължи тя. — Следвайте ме; макар да е страшно и тъмно, няма да се изгубим — оттук се стига право в църквата „Свети Никола“. Ала може би — вежливо додаде принцесата — нямате основания да напускате замъка, а и аз вече мога да се оправя без вашата помощ; след няколко минути ще бъда недосегаема за гнева на Манфред. Само ми кажете — кому дължа толкова много?

— Никога няма да ви изоставя, докато не сте в пълна безопасност — живо възрази непознатият. — А и не ме мислете, принцесо, за по-самоотвержен, отколкото съм; макар сега да сте основната ми грижа...

Той млъкна, чул внезапна врява от гласове, които се приближаваха към тях; скоро бегълците различиха следните думи:

— Какво ми говорите за магьосници! Повтарям ви, тя трябва да е в замъка! Ще я намеря напук на всички вълшебства!

— О, небеса! — възкликна Изабела. — Това е гласът на Манфред! Побързайте, иначе сме погубени! И спуснете капака подире си!

С тези думи тя побърза да побегне надолу по стъпалата. Непознатият искаше да я последва, обаче изтърва капака и пружината щракна ключалката. Напразно се мъчеше да отвори — не бе забелязал как Изабела се справи с пружината, а и не му оставаше време да

продължи опитите. Манфред дочу трясъка на падналия капак и се устреми по посока на звука, съпроводен от слугите си, понесли факли.

— Сигурно е Изабела! — извика той още преди да е влязъл в сводестата галерия. — Опитва се да избяга през тайния тунел, но едва ли е стигнала далече!

Ала какво беше изумлението на принца, когато на светлината на факлите зърна отпреде си не Изабела, а младия селянин, който — както си мислеше Манфред — бе затворен под смъртоносния шлем!

— Изменник! — възкликна Манфред. — Как попадна тук? Мислех, че си затворен на сигурно място горе, на двора!

— Не съм изменник — смело отговори младежът. — Нито пък мога да отговарям за вашите предположения.

— Нагъл злодей! — развика се Манфред. — Нарочно ли предизвикваш гнева ми? Говори — как се измъкна изпод шлема? Сигурно си подкупил стражите, но те ще отговарят за това с живота си.

— Моята бедност — спокойно отвърна селянинът — ще ги оневини. Макар и да са призовани да служат на капризите на своеволен тиранин, те са ви предани и са дори твърде ревностни изпълнители на несправедливата заповед, която им наложихте.

— Нима си толкоз дързък, та дори не се боиш от гнева ми? — попита принцът. — Е, нищо — мъченията, на които ще те подложат, ще изтръгнат истината от устата ти. Говори! Искам да знам кои са твоите съучастници!

— Ето го съучастника ми — с усмивка посочи младежът към тавана.

Манфред нареди да повдигнат високо факлите и видя, че единият край на омагьосания шлем бе пробил каменната настилка на двора, когато слугите бяха захлупили пленника, като по този начин се бе образувала пролука. Младият селянин бе съумял да се промъкне през нея няколко минути преди срещата си с Изабела.

— Оттам ли си се спуснал? — попита Манфред.

— Да.

— Какъв беше тогава шумът, които чух на влизане в тази зала? — продължи принцът.

— Някаква врата се затвори — отвърна селянинът. — Аз също чух.

— Каква врата? — бързо попита Манфред.

— Не познавам вашия замък — рече младежът. — За пръв път съм в него и това подземие е единственото помещение, в което съм влизал.

— Аз пък ти казвам — настоя Манфред (той искаше да разбере дали юношата е открил тайния вход), — че шумът, който чух, идваше от тази посока. Слугите ми също го чуха.

— Господарю — услужливо се намеси един от прислужниците. — Това бе със сигурност тайната врата, а той се е опитвал да избяга.

— Млъкни, глупако! — скара му се Манфред. — Ако се е опитвал да избяга, как се е озовал от тази страна? Искам да чуя от собствената му уста какъв беше шумът, който дочух. Кажи ми истината! Животът ти зависи от твоята честност.

— Честността ми е по-скъпа от живота, който не бих си купил с цената на лъжата — отвърна селянинът.

— Нима, млади философе! — презрително изрече Манфред. — Кажи ми тогава какъв беше този шум.

— Задавайте ми въпроси, на които знам отговора, а ако излъжа, наредете незабавно да ми отнемат живота.

Манфред, който, започна да се дразни от непоколебимото безстрашие и невъзмутимостта на юношата, възкликна:

— Добре тогава, правдолюбце, отговаряй: беше ли породен шумът, който чух, от падането на капака?

— Да.

— Така си и знаех — произнесе принцът. — А как разбра, че тук има тайна врата?

— Лунната светлина освети медната пластинка — отвърна младият селянин.

— Ала кой ти каза, че това е ключалка? И как научи тайната на отварянето ѝ?

— Провидението, освободило ме изпод шлема, ми помогна да открия пружината на ключалката.

— Провидението трябваше да отиде по-далеч и да те предпази от моя гняв — рече Манфред. — След като ти е показало как да отключиш тайната врата, то те е изоставило, защото си глупак, неспособен да се възползува от благодеянията му. Защо не се втурна по пътя, водещ към спасението ти? Защо спусна капака, преди да си слязъл по стълбите?

— Бих искал да ви попитам, господарю — рече селянинът, — откъде можех да зная аз, който за пръв път попадам в замъка ви, че тези стъпала водят към някакъв изход? Ала смятам за недостойно да се отклонявам от въпросите ви. Накъдето и да водеха стъпалата, вероятно щях да опитам щастието си и да се спусна по тях — едва ли щях да изпадна в положение, по-плачевно от това, в което вече се намирах. Истината обаче е тази, че изтървах капака, а вие се появихте миг след това. Вече бях вдигнал шум и привлякъл вниманието ви към себе си — имаше ли някакво значение дали ще бъда заловен минута по-рано или по-късно?

— Ти си храбър злодей за годините си — издума Манфред. — Но като размислям, започвам да подозирам, че хитруваш — още не си ми казал как успя да се справиш с ключалката.

— Сега ще ви покажа, господарю — отвърна юношата, взе в ръка един от камъните, срутили се от тавана, легна върху капака и заудря по него; намерението му беше да даде време на принцесата да избяга.

Самообладанието и младежката прямота на селянина направиха силно впечатление на Манфред. Той дори усети склонността му прости, защото не бе извършил никакво престъпление. Принцът не беше от онези свирепи тирани, които черпят наслада от жестокостта, и не й се отдаваше без повод. Обстоятелствата в живота му го бяха направили коравосърдечен, но по природа беше човеколюбив; доброто начало у него се проявяваше винаги, когато страстите не замъгляваха ума му.

Докато Манфред стоеше объркан и не знаеше как да постъпи, в далечината из подземните галерии отекна неясна глъч. Шумът се приближи и принцът разпозна гласовете на своите слуги, които бе пратил из целия замък да търсят Изабела.

— Къде е господарят? — викаха те с цяло гърло. — Къде е принцът?

— Тук съм — обади се Манфред, когато наближиха. — Намерихте ли принцесата?

— Ах, господарю! — възкликна първият от влезлите в залата. — Колко се радвам, че ви открихме!

— Открили сте ме! — изненада се принцът. — А открихте ли Изабела?

— Мислехме, че сме я настигнали, господарю — отвърна слугата, изплашен до смърт, — обаче...

— Обаче какво? — извика Манфред. — Да не е избягала?

— Ние с Жак, господарю...

— Да, ние с Диего... — прекъсна го вторият слуга, току-що влязъл в залата и още по-изплашен от първия.

— Говорете един по един! — нареди Манфред. — Питам ви: къде е принцесата?

— Не знаем — отвърнаха двамата в един глас. — Обаче от страх ни се взе умът!

— Това се вижда от само себе си, глупаци такива. Какво толкова ви наплаши?

— Ах, господарю — започна Жак. — Диего видя такова нещо... Не бихте повярвали на очите си...

— Какви нелепости дрънкате! — кресна Манфред. — Отговаряйте направо, без заобикалки, иначе небето да ви е на помощ...

— Ама, господарю, ако на ваша светлост му е угодно да ни изслуша — започна горкият човечец. — Ние с Диего...

— Да, ние с Жак... — възкликна другарят му.

— Нали ви забраних да говорите едновременно! Отговаряй ти, Жак! Другият глупак май съвсем си е изгубил ума. Какво е станало?

— Милостиви господарю — започна Жак, — благоволете да ме изслушате. Ние с Диего, както заповядахте, тръгнахме да търсим младата господарка. Но понеже се бояхме да не срещнем призрака на младия господар, вашия благороден син — господ да даде мир на душата му, — тъй като не бе погребан по християнски...

— Глупак! — разяри се Манфред. — Значи сте видели само някакъв си призрак!

— Ах, господарю, по-лошо, много по-лошо! — извика Диего. — По-добре да бях видял цели десет призрака!

— Господи, дари ме с търпение! Тези глупаци направо ще ме подлудят! Махни се от очите ми, Диего! А ти, Жак, ми кажи съвсем накратко: с ума си ли си? Да не би да бълнуваш? Друг път си проявявал известна разсъдливост. Или онзи глупак е предал уплахата си и на теб? Говори! Какви небивалици е видял?

— Сега ще ви кажа, господарю — разтреперан заговори Жак. — Тъкмо бях започнал да ви разправам, че откак нашият млад господар

загина тъй жестоко — господи, упокой невинната му душа! — никой от нас, верните ви слуги, а ние сме си такива, господарю, макар и бедни люде... та значи никой от нас не се осмелява да ходи сам из замъка — все сме по двама. Така че ние с Диего, като предположихме, че младата господарка може да е в голямата галерия, качихме се там да я търсим и да ѝ съобщим, че ваша светлост желае да разговаря с нея.

— О, безнадеждни глупаци! — възкликна Манфред. — А тя междуременно е избягала, защото сте се уплашили от таласъми! Как не се сети, негоднико, че тя именно там ме остави! Нали аз самият идвам от галерията!

— Ако питате мен, тя е още там — заяви Жак. — Само че по-скоро дяволите ще ме вземат, отколкото пак да отида да я търся на онова място... Горкият Диего! Той едва ли някога вече ще се съвземе, така си мисля...

— От какво да се съвземе? Аз, изглежда, така и няма да разбера какво е отнело разсъдъка на тези негодници. Само си губя времето. Следвай ме, нещастнико, сам ще проверя дали Изабела е в галерията.

— За бога, добри ми господарю! — извика Жак. — Не ходете в галерията! Мисля, че самият сатана е там, в съседната стая.

Манфред, който до този момент се отнасяше към страха на слугите си като към дребнаво малодушие, бе поразен от това ново обстоятелство. Той си спомни за оживелия портрет, както и за внезапно затворилата се врата в дъното на галерията и гласът му потрепери, когато попита смутено:

— Какво има в голямата стая?

— Господарю — отвърна слугата, — когато ние с Диего стигнахме галерията, той влезе пръв, защото каза, че е по-храбър от мен... Та като влязохме, вътре нямаше никой. Погледнахме под всяка пейка, под всеки стол, но никого не видяхме.

— Всички портрети ли бяха на местата си? — обади се Манфред.

— Да, господарю. Но не се сетихме да надникнем зад тях.

— Добре, продължавай.

— Когато приближихме вратата на голямата стая, тя се оказа затворена.

— И не можахте да я отворите, така ли? — отново го прекъсна принцът.

— А, не, господарю — отворихме я. Но по-добре небето да не бе допускарло това! — възкликна Жак. — Не, не я отворих аз, а Диего — той стана безразсъдно дързък и реши да влезе вътре, макар че как не го разубеждавах... Да пукна, ако някога посегна отново към затворена врата!

— Не се отвличай — промълви Манфред и потрепери. — Кажи ми какво видя в голямата стая, когато отвори вратата.

— Аз ли, господарю? — учуди се Жак. — Ами че аз нищо не видях. Бях зад гърба на Диего, но чух шума.

— Жак, заклевам те в душите на моите прадеди тържествено издума Манфред. — Кажи ми: какво видя? Какво чу?

— Диего го видя, господарю, а не аз. Аз само чух шума. Щом отвори вратата, той изкрещя и побягна назад. Аз хукнах подире му и го попитах: „Призракът ли беше?“ — „Призракът ли? Не, не! — отвърна Диего и косата му настръхна. — Стори ми се, че беше великан, облечен в доспехи. Видях стъпалото му и част от крака и те бяха огромни, като шлема долу на двора.“ Едва изрече това господарю, и дочухме оглушителен шум, задрънчаха доспехи, сякаш великанът се надигаше — защото Диего после ми каза, че той бил легнал, така му се сторило, кракът му бил протегнат по цялата дължина на стаята! Още не бяхме стигнали дъното на галерията, и вратата на голямата стая се затръшна подире ни, ама ние не се осмелихме да погледнем назад, за да видим дали великанът ни гони... Макар че, като си помисля сега, ако ни беше подгонил, сигурно щяхме да го чуем. Но моля ви, господарю, извикайте свещеника и му наредете да прогони духовете от замъка, защото този замък е омагьосан, в това няма съмнение.

— Да, господарю, молим ви! — развикаха се в един глас всички слуги. — Сторете го незабавно!

— Спокойно, глупаци — нареди Манфред. — Вървете след мен. Сега ще разбера какво означава всичко това.

— Да ви следваме, господарю! — възкликнаха те в хор. — Не, не! Няма да стъпим в галерията, та ако ще ваша светлост да ни дава всичките си богатства!

Тогава се обади младият селянин, който до този миг бе мълчал:

— Ще ми позволите ли, господарю, аз да се впусна в това начинание? Животът ми не е ценен за никого, от злите духове не се боя, а на добрите не съм сторил нищо лошо...

— Държиш се по-достойно, отколкото очаквах — отбеляза Манфред, като го гледаше с почуда и възхищение. — По-късно ще те възнаградя за твоята храброст, ала сега — въздъхна той — не мога да се осланям на ничии очи, освен на своите — така ми повеляват обстоятелствата. Разрешавам ти обаче да ме придружиш.

Когато преди време Манфред напусна галерията, за да преследва Изабела, той се запъти право към покоите на съпругата си, като предположи, че девойката се е отправила натам. Иполита го позна по стъпките и развълнувано се изправи да го посрещне, тъй като не го бе виждала, откак бе загинал синът им. Готова беше да се хвърли на гърдите му в изблик на радост и мъка, ала той грубо я отблъсна и попита:

— Къде е Изабела?

— Изабела, господарю? — повтори изненаданата Иполита.

— Да, Изабела! — властно кресна принцът. — Трябва ми Изабела!

— Господарю — обади се Матилда, която забеляза колко поразена бе майка ѝ от неговото държане. — Не е била при нас, откак изпратихте да я повикат.

— Кажи ми къде е сега — настоя Манфред. — Не ме интересува къде е била!

— Добри ми господарю — рече Иполита. — Дъщеря ви говори истината: Изабела ни остави по ваша заповед и оттогава не се е връщала. Съвземете се, господарю, идете да си починете. Този злощастен ден е смутил спокойствието на духа ви. Утре сутринта Изабела ще бъде на ваше разположение.

— Значи знаете къде е! — викна той. — Веднага ми кажете, защото нямам миг за губене! А ти — обърна се той към съпругата си — кажи на своя свещеник, че го викам незабавно при себе си.

— Предполагам, че Изабела се е оттеглила в покоите си — кротко изрече Иполита. — Не е свикнала да бодърства в такъв късен час. Добри ми господарю — продължи тя, — кажете ми от какво сте разтревожен. Нима Изабела ви е оскърбила?

— Не ми досаждай с въпроси, а ми кажи къде да я намеря.

— Матилда ще отиде да я повика — отвърна принцесата. — А вие седнете, господарю, и възстановете обичайното си присъствие на духа.

— Какво, нима ме ревнуваш от Изабела, та желаш да присъстваш на срещата ни! — изрече Манфред.

— О, боже! — възкликна Иполита. — Какво искате да кажете, господарю?

— Скоро ще разбереш, потърпи само няколко минути — рече жестокият принц. — Изпрати свещеника си при мен, а после чакай тук да чуеш волята ми.

И с тези думи той се втурна във вратата да търси Изабела, като остави жена си и дъщеря си поразени от речите му и от безумното му поведение. Ала двете напразно се опитваха да отгатнат намеренията му.

Сега Манфред се връщаше от подземията, съпроводен от младия селянин и няколко слуги, на които заповяда да го придружат. Той изкачи стълбите на един дъх и пред вратата на галерията срещна Иполита заедно с нейния свещеник. Оказа се, че след като бе отпратил Диего, слугата незабавно се бе запътил към покоите на принцесата да ѝ съобщи развълнувано какво е видял. Подобно на Манфред, благородната дама не се бе усъмнила в истинността на видението, ала се бе престорила, че го смята за налудничаво бълнуване. Но в желанието си да спести на своя господар още едно душевно сътресение и готова, поради вече изтърпените многобройни страдания, да приеме безтрепетно новите злочестия, тя реши първа да се принесе в жертва, в случай че съдбата бе предназначила да погуби семейството ѝ именно в този час. Като отпрати Матилда да си почива, макар девойката напразно да молеше майка си за позволение да я съпроводи, придружена само от свещеника, Иполита бе обиколила галерията и съседната голяма стая; и сега, обладана от душевно спокойствие, каквото от много време не бе изпитвала, тя посрещна съпруга си и го увери, че гигантският крак бе чиста измислица, породена несъмнено от страха, замъглил разсъдъка на слугите в този късен и злокобен час. Двамата със свещеника били обходили стаята и в нея всичко си било както винаги.

Макар Манфред да беше убеден също като Иполита, че видението не е било плод на нечия фантазия, все пак възбудата, завладяла духа му вследствие на множеството странни събития, се поутоложи. Освен това изпита срам от безчовечното си отношение към принцесата, която на всяко оскърбление отвърщаше с нови прояви на

любов и преданост; той усети, че обичта му към нея е още жива, ала тъй като се срамуваше не по-малко от угризенията на съвестта си заради една жена, с която възнамеряваше да се отнесе още по-жестоко, Манфред потъпка порива на сърцето си и не си позволи да прояви дори жал. След миг душата му бе готова на най-изтънчено злодейство. Като разчиташе на неизменната покорност на Иполита, той се осмели да се надява, че тя не само смирено ще се съгласи да бъде разтрогнат брачният им съюз, но и ще склони — ако той ѝ заповяда — да измоли съгласието на Изабела. Ала едва-що завладян от тази ужасяваща надежда, Манфред се сети, че още не е открил Изабела. Дошъл на себе си, той нареди всички изходи на замъка да се охраняват строго и заповяда на слугите си под страх от смъртно наказание да не пускат никого извън пределите му. На младия селянин, с когото разговаря благосклонна, рече да се разположи в малката стаичка под стълбището, където имаше паянтово дървено легло, а ключа взе със себе си, като обясни на юношата, че сутринта ще разговаря с него. Сетне освободи съпровождащите го слуги, удостои Иполита с леко кимване на главата и се оттегли в собствените си покои.

ВТОРА ГЛАВА

Матилда, която по заповед на Иполита се бе прибрала в стаята си, не можеше да заспи. Тя бе потресена от ужасната гибел на брат си. Изненадваше я и отсъствието на Изабела, а странните думи, отронили се от устните на баща ѝ, неговите смътни заплахи, отправени срещу принцеса Иполита и придружени от необяснимия му гняв, изпълваха нежната душа на девойката със страх и тревога. Тя очакваше с нетърпение завръщането на Бианка — младото момиче, което ѝ прислужваше, — изпратена да разбере/какво се бе случило с Изабела. Бианка скоро се появи и съобщи на господарката си, че доколкото бе успяла да разузнае от слугите, Изабела била изчезнала. Тя ѝ предаде случката с младия селянин, открит в подземие, като додаде ред наивни измислици, украсили несвързаните описания на прислугата. Най-дълго разправя за гигантския крак, видян в стаята до галерията. Това последно обстоятелство изпълваше Бианка с такъв ужас, че тя се зарадва, когато Матилда обеща да не си ляга, а да дочака будна ставането на майка си.

Младата принцеса се терзаше с всевъзможни догадки относно бягството на Изабела и заплахите на Манфред, отправени срещу майка ѝ.

— Каква неотложна работа може да има той със свещеника? — попита тя. — Да не би да възнамерява да погребее тайно брат ми в параклиса?

— Ах, господарке! — възкликна Бианка. — Досещам се. Тъй като станяхте негова наследница, той изгаря от нетърпение да ви омъжи. Винаги е искал да има още синове и сега няма търпение да му се родят внуци. Името ми да не е Бианка, ако най-сетне не ви видя булка! Добра ми господарке, нали няма да изгоните вярната си Бианка, няма да поставите донна Розария над мен, щом като вече сте наследница на княжеството?

— Бедна моя Бианка — отвърна Матилда. — Колко далече те отнася въображението! Аз да стана наследница на княжеството? Нима

си видяла нещо в държането на Манфред след смъртта на брат ми, което да говори за нарасналата му привързаност към мен? Но той е мой баща и не бива да се оплаквам. Не, ако небето е отсъдило сърцето на баща ми да остане завинаги затворено за мен, то поне ме възнаграждава двойно с нежната любов на моята майка. Милата ми майчица! Да, Бианка, най-много се опасявам от грубостта на Манфред, когато е насочена срещу нея. В състояние съм търпеливо да понасям суровия му нрав, ала когато се държи жестокосърдечно с нея, душата ми се облива в сълзи.

— Ах, господарке, всички мъже се държат така със съпругите си, когато те им омръзнат.

— И все пак ти току-що ми честити, когато предположи, че баща ми е решил да ме омъжва.

— Искане ми се да ви видя знатна дама — отвърна Бианка, — пък каквото ще да става. Никак не ми се ще да ви затворят в манастир, както щяха да сторят, ако се бяха вслушали в желанието ви или ако не ви беше възпряла моята господарка, майка ви, която знае, че е за предпочитане да имаш лош съпруг вместо никакъв... Господи помилуй, какъв е този шум? Прости ми, свети Никола! Аз само се шегувах!

— Това е вятърът — успокой я Матилда. — Той свири през пролуките в назъбените стени на кулата. Хиляди пъти съм го чувала.

— Аз нищо лошо не исках да кажа — рече Бианка. — Не е грях да се говори за женитби. Та както ви разправях, господарке, ако негова светлост Манфред ви предложи за съпруг някой красив млад рицар, вие какво — ще му се поклоните дълбоко и ще му кажете, че предпочитате монашеското покривало?

— Слава богу, не ме заплашва такава опасност — отвърна Матилда. — Ти сама знаеш колко кандидати за ръката ми е отхвърлил.

— И вие сте му благодарна за това като предана дъщеря, нали, господарке? Ала все пак си представете, че утре вашият баща ви повика в голямата съвещателна зала и там до него зърнете прекрасен млад принц с големи черни очи, гладко бяло чело и мъжествени гарванови къдри, с други думи, господарке, ако видите млад герой, досущ като портрета на Алфонсо в галерията, пред който прекарвате часове, без да откъсвате очи от него?

— Не говори така лекомислено за този портрет — прекъсна я с въздишка Матилда. — Знам, че възхищението, с което го наблюдавам, е необичайно, но аз не съм влюбена в парче изрисувано платно. Личността на този добродетелен принц, уважението към неговата памет, внушено ми от моята майка, молитвите, които не знам защо ми е заръчала да произнасям над гробницата му — всичко това ме е накарало да вярвам, че по някакъв начин моята съдба е свързана с него.

— Божичко, господарке, как е възможно това? Открай време съм слушала, че вашият род и родът на Алфонсо не са свързани помежду си; и да си призная, не мога да проумея как моята господарка, принцесата, ви изпраща сутрин и вечер, в студ и влага, да се молите над гробницата му — все пак той не е записан в календара като светец. Щом като трябва да се молите, защо майка ви не ви нареди да се обръщате към нашия прославен свети Никола? Убедена съм, че постъпвам правилно, като му се моля да ми изпрати съпруг.

— Може би това нямаше да ми прави толкова дълбоко впечатление, ако мама ми обяснеше защо трябва да постъпвам така — каза Матилда. — Но именно тази тайнственост ми внушава... не знам как да го нарека. Тъй като постъпките ѝ никога не са рожба на прищевки, аз съм убедена, че тук се крие някаква съдбоносна тайна... Впрочем в бездънната си болка, предизвикана от смъртта на брат ми, тя изтърва няколко дум, които намекнаха за това.

— Ах, скъпа ми господарке! — възкликна Бианка. — Какви бяха думите?

— Не — отвърна младата принцеса. — Ако майката неволно изтърве някоя дума, която не е искала да произнесе, не бива дъщерята да я повтаря.

— Как! Нима тя съжали за казаното? Бъдете спокойна, господарке, можете напълно да ми се доверите.

— Да, мога да ти доверя личните си тайни, но не и майчините. Дъщерята не бива да има нито уши, нито очи — тя трябва да бъде направлявана от майката.

— Ах, господарке, ясно ми е като бял ден, че сте родена светица — човек не може да избяга от призванието си. Рано или късно ще се озовете в манастир. Виж, господарката Изабела не е така потайна и ми позволява да разговарям с нея за млади мъже, а когато веднъж в замъка

пристигна един красив и знатен рицар, тя сподели, че би искала брат ви Конрад да прилича на него.

— Бианка, забранявам ти да говориш непочтително за моята приятелка. Изабела е с жизнерадостен нрав, ала душата ѝ е чиста като самата добродетел. Тя знае за твоята склонност към празни приказки и вероятно от време на време я е поощрявала, за да разсее тъгата и да оживи самотата, която ни налага моят баща.

— Пресвета Богородице, ето пак! — изплашено възкликна момичето. — Нима нищо не чувате, господарке? Този замък положително е населен с духове!

— Мълчи и слушай! Като че ли наистина чух нечий глас... Сигурно ми се е сторило. Несъмнено твоите страхове са се предали и на мен.

— Не, господарке, не ви се е сторило! — изхлипа Бианка, полужива от страх. — Сигурна съм, че чух глас!

— Някой нощува ли в стаята под нас? — попита принцесата.

— Никой не смее да спи там, откакто се удави ученият астролог, наставникът на вашия брат. Сигурно, господарке, неговият призрак и призракът на брат ви са се срещнали там долу... За бога, да бягаме в покоите на майка ви!

— Заповядвам ти да не мърдаш от мястото си! Ако това са страдащи души, ние можем да облекчим мъките им, като им зададем някои въпроси. Те няма да ни сторят нищо лошо, защото не сме им причинили зло, а ако решат да ни навредят, нима ще бъдем в по-голяма безопасност, ако се прехвърлим в друга стая? Подай ми броеницата — първо ще прочета една молитва, а след това ще поговорим с тях.

— Ах, скъпа господарке, за нищо на света няма да разговарям с призрак! — възкликна Бианка.

Тъкмо произнесе тези думи, и двете девойки чуха как прозорецът на стаичката, разположена точно под покоите на Матилда, се отвори. Те се ослушаха внимателно и след малко им се стори, че някой пее, но не успяха да различат думите.

— Не може да е зъл дух — прошепна младата принцеса. — Изглежда, е някой от живеещите в замъка. Отвори прозореца, за да познаем гласа.

— Не смея, господарке, честна дума, не смея!

— Ти наистина си много глупава — рече Матилда и сама полекичка отвори прозореца.

И все пак шумът достигна до слуха на оногова, който се намираше под тях, и песента му замлъкна; момичетата разбраха, че е чул отварянето на прозореца.

— Има ли някой там долу? — попита Матилда. — Ако е така, обадете се.

— Има — обади се нечий глас.

— Кой сте вие? — продължи принцесата.

— Непознат — откликна гласът.

— Какъв непознат? И как сте попаднали тук в този късен час, когато всички врати на замъка са залостени?

— Не съм тук по своя воля и моля да ми простите, благородна господарке, ако съм нарушил покоя, ви — не знаех, че ме чувате. Сънят избяга от очите ми, аз се надигнах от леглото, в което не намерих покой, и се опитвах да прекарам мъчителните часове с взор, отправен към приближаващото утро, понеже нямам търпение да напусна този замък.

— В думите и гласа ви прозира тъга — каза Матилда. — Ако сте нещастен, много ми е жал за вас. Ако причината за страданията ви е бедността, кажете ми — ще ходатайствам пред принцесата, чиято милостива душа е винаги отворена за неимущите. Тя ще ви помогне.

— Аз наистина съм нещастен и не познавам охолството. Ала не се оплаквам от съдбата си, защото съм млад и здрав, и не се срамувам, че дължа препитанието си единствено на своя труд. Ала не мислете, че съм горделив и не ценя великодушното ви предложение. Ще ви споменавам в молитвите си и ще моля господата да благослови вас и благородната господарка на този замък. Ако въздишам, господарке, то е, защото скърбя за други, не за себе си.

— Сега вече се сетих кой е, господарке — прошепна Бианка. — Това несъмнено е младият селянин и да пукна, ако не е влюбен! Ах, каква прелестна история! Хайде, господарке, нека го разпитаме! Той не знае коя сте и ви мисли за придворна на господарката Иполита.

— Как не те е срам, Бианка! — сгълча я Матилда. — Какво право имаме да изтръгваме тъй безцеремонно тайните от сърцето на един младеж? Струва ми се, че е добродетелен и пряк — призна си, че е нещастен. Ала няма това е достатъчна причина да се разпореждаме с

него както намерим за добре? На какво основание ще искаме да ни разкрие душата си?

— Божичко, господарке, колко малко знаете за любовта! — възрази Бианка. — Ами че за влюбените няма по-голямо удоволствие от това да споделят за своите любими!

— И ти искаш да стана довереница на някакъв си селянин!

— Тогава нека аз си поговоря с него — примоли се Бианка. — Макар да имам честта да съм от свитата на ваша милост, невинаги съм заемала такова високо положение в живота. Освен това любовта не само прави хората с различно звание равни един на друг, но и ги издига над останалите. Влюбеният младеж предизвиква у мен само уважение.

— Замълчи, глупаво момиче! Макар да си призна, че е нещастен, от това съвсем не следва, че е влюбен. Спомни си всички събития, станали през днешния ден, и ми кажи дали нямаше по-големи несрети от тези, които причинява любовта. Непознати момко — продължи Матилда, — ако нещастията ти не са плод на твоята вина и ако е по силите на принцеса Иполита да ти помогне, то аз ти обещавам, че тя ще бъде твоя покровителка. Щом те пуснат от замъка, иди незабавно при светия отец Джером в манастира до църквата „Свети Никола“ и му разкажи своята история, доколкото сметнеш за необходимо. Той непременно ще осведоми принцесата, която майчински се грижи за всички нуждаещи се. Сбогом! Не ми подобава да водя такъв дълъг разговор с мъж в тъй неподходящ час.

— Да ви пазят светиите, любезна господарке! — отвърна селянинът. — Но за бога, кажете, ще позволите ли на един беден и клет младеж да ви помоли за още миг внимание? Ще ме дарите ли с това щастие? Прозорецът не е затворен още... Може ли да ви попитам...

— Говори по-бързо — рече Матилда. — Вече съмва, а какво ще стане, ако орачите излязат на полето и ни зърнат? Какво искаше да ме попиташ?

— Не знам как... Не смея да... — започна нерешително момъкът. — Ала съчувствието, с което се отнесохте към мен, ми вдъхва смелост... Мога ли да ви се доверя, господарке?

— Боже всемогъщи! — възкликна младата принцеса. — Какво значат тези думи? Какво искаш да ми довериш? Говори смело, ако тайната ти може да бъде споделена с добродетелно сърце.

— Искам да ви попитам — посъвзе се селянинът, — дали е вярно онова, което дочух от слугите — че принцесата е изчезнала от замъка?

— Какво значение има това за теб? — предпазливо рече Матилда. — Отначало думите ти издаваха благоразумие и подобаваща сериозност. Да не си дошъл тук да разузнаеш тайните на Манфред? Сбогом! Излъгала съм се в теб!

И с тези думи тя побърза да затвори прозореца, без да даде възможност на младежа да отговори.

— Щях да постъпя по-умно — доста рязко се обърна принцесата към Бианка, — ако те бях оставила ти да поговориш с този селянин: неговото любопитство може напълно да съперничи с твоето.

— Не ми подобава да споря с ваша милост — отговори момичето, — ала може би въпросите, които щях да му задам, биха били по-уместни от онези, които ви бе угодно да му поставите.

— О, не се съмнявам — та ти си толкоз благоразумна. Мога ли да те попитам какви щяха да са въпросите?

— Онзи, който наблюдава играта от страни, често вижда в нея повече от самите участници — рече Бианка. — Нима ваша милост допуска, че въпросът му относно принцеса Изабела беше плод на празно любопитство? Не, не, господарке, тук се крие нещо много повече, отколкото предполагате вие, знатните господа. Лопес ми каза, че по мнението на всички слуги този юноша е помогнал на господарката Изабела да избяга. А сега обърнете внимание на следното: ние с вас знаем, че тя никога не е изпитвала особено благоразположение към младия принц, вашия брат. Чуйте по-нататък: той е убит в решителния момент — аз, разбира се, никого не обвинявам. От небето пада шлем — поне така казва моят господар, баща ви. Ала Лопес и другите слуги говорят друго — че този любезен младеж е магьосник и го е задигнал от гробницата на Алфонсо.

— Прекрати веднага тези нагли празнословия! — заповяда Матилда.

— Както ви е угодно, господарке — възкликна девойката. — И все пак е много странно, че господарката Изабела изчезна в същия ден, а младият селянин бе намерен при капака на тайния вход. Никого не обвинявам, но ако смъртта на брат ви беше почтена...

— Не смей да хвърляш и сянка от съмнение върху чистотата на моята скъпа Изабела!

— Чистота или не, важното е, че тя изчезна, а се появи никому непознат младеж. Вие сама го разпитахте и той ви отговори, че е влюбен — или нещастен, което е едно и също, — при това си призна, че е нещастен заради друг. А нима някой страда за друг човек, ако не е влюбен в него? И забележете, веднага след това ви попита най-простосърдечно — горкичкият — дали е вярно, че господарката Изабела е изчезнала.

— Трябва да призная — отвърна Матилда, — че съображенията ти не са безоснователни... Бягството на Изабела ме смайва... Любопитството на непознатия е твърде странно... И все пак Изабела никога не е крила от мен мислите си.

— Така е твърдяла пред вас, за да изкопчи тайните ви. Откъде да знаем, господарке, дали този младеж не е някой преоблечен принц? Моля ви, разрешете ми да отворя прозореца и да му задам няколко въпроса.

— Не — възрази Матилда. — Аз сама ще го попитам и ако се окаже, че знае нещо за Изабела, значи е недостоеен да продължи да разговаря с мен.

Тя тъкмо щеше да отвори прозореца, когато откъм страничната порта, вдясно от кулата, където се намираще стаята на Матилда, се чу камбанен звън. Това попречи на принцесата да възобнови разговора си с непознатия. След като помълча известно време, тя рече на Бианка:

— Убедена съм, че каквато и да е причината за бягството на Изабела, тя не може да е недостойна. Ако този неизвестен младеж има нещо общо с изчезването ѝ, значи тя е уверена в неговата преданост и благонадеждност. Направи ми впечатление — а ти, Бианка, не забелязали? — че думите му бяха пропити от необичайно благочестие. Речта му не беше груба, а подобаваше на човек с благороден произход.

— Нали ви казах, господарке — сигурна съм, че е преоблечен принц.

— И все пак — продължи Матилда, — ако е улеснил бягството ѝ, как ще обясниш факта, че не е избягал заедно с нея? Защо се е изложил съвсем излишно и безразсъдно на гнева на баща ми?

— Що се отнася до това, господарке, след като се е измъкнал изпод шлема, значи ще намери начин да избегне и яростта на вашия баща. Не се съмнявам, че има някакъв чародеец талисман.

— Ти на всяка крачка виждаш магии. Човек, който общува със силите на ада, не би посмял да си служи с внушителните и свещени думи, които той произнесе. Нима не чу с какъв плам се закле да ме споменава в молитвите си? Да, Изабела несъмнено е била убедена в неговото благочестие.

— Не ми говорете за благочестието на младеж и девойка, които са се наговорили да избягат заедно! — извика Бианка. — Не, не, господарке — принцеса Изабела е от съвсем друго тесто, не я гледайте, че е такава... Вярно, когато бяхте заедно, все въздишаше и вдигаше очи към небето, защото знаеше, че сте същинска светица, ала щом обърнехте гръб...

— Несправедливо я набеждаваш — прекъсна я Матилда. — Изабела не е лицемерка. Набожна е в необходимата мярка и никога не се е преструвала, че ще се посвети на бога. Напротив, винаги се е противопоставяла на влечението ми към манастира и макар да признавам, че съм озадачена от тайното ѝ бягство, макар постъпката ѝ да противоречи на дружбата, която ни свързваше, аз не ще забравя безкористната жар, с която се опитваше да ме отклони от намерението да се покалугеря. Искаше да ме види омъжена, макар че зестрата ми би накърнила интересите ѝ и тези на моите племенници. Заради нея ще мисля само добро за този млад селянин.

— В такъв случай значи допускате, че двамата изпитват взаимна привързаност? — попита Бианка, ала докато произнасяше тези думи, в стаята се втурна един слуга и съобщи на принцесата, че господарката Изабела е била намерена.

— Къде? — попита Матилда.

— Укрила се в църквата „Свети Никола“ — отвърна слугата. — Отец Джером лично донесе това известие. Сега е долу с негова светлост.

— А майка ми къде е? — продължи да разпитва Матилда.

— Тя е в покоите си, господарке, и иска да ви види.

Щом се зазори, Манфред стана и се отправи към стаите на Иполита, за да разбере дали има някакви известия от Изабела. Докато я разпитваше, дойдоха да му доложат, че отец Джером желае да разговаря с него. Тъй като не подозираше истинската причина за

появата на монаха и знаеше, че с негова помощ Иполита върши богоугодни дела, Манфред нареди да го пуснат в стаята с намерението да ги остави сами и да продължи да дири Изабела.

— При мен ли сте дошли или при принцесата? — попита той.

— И при двамата — отвърна божият слуга. — Принцеса Изабела...

— Какво знаете за нея? — нетърпеливо го прекъсна принцът.

— Тя е при олтара на свети Никола.

— Това не засяга Иполита — смути се принцът. — Да отидем в покоите ми, отче, и там ще ми разкажете как се е озовала в църквата.

— Не, господарю — отсече добрият човечец с такава властна решимост, че подчини на волята си дори своенравния Манфред, който, без да иска, почиташе този човек, надарен с добродетелите на светите праведници. — Натоварен съм с мисия, която се отнася и до двама ви, и затова, ако ми позволи ваша милост, ще я изложа в присъствието и на господарката Иполита. Ала преди това съм длъжен да попитам принцесата дали е запозната с причината, поради която господарката Изабела е напуснала замъка.

— Не, кълна се в безсмъртната си душа! — възкликна Иполита. — Нима Изабела твърди, че съм съучастница в бягството ѝ?

— Отче — прекъсна я Манфред. — Изпитвам необходимото уважение към вашия сан, но тук аз съм господар и няма да допусна някакъв си безцеремонен свещеник да се бърка в домашните ми работи. Ако имате нещо да ми кажете, елате в покоите ми... Нямам навика да посвеждавам съпругата си в своите тайни дела; те не са женско занимание.

— Ваша светлост — отвърна благочестивият монах. — Аз не се намесвам в семейни тайни. Мой дълг е да въдворявам мир, да разрешавам споровете, да проповядвам покаяние и да уча хората да обуздават неукротимите си страсти. Прощавам на ваша светлост обидните слова, насочени към мен. Знаем дълга си и изпълнявам волята на много по-могъщ господар от Манфред. Вслушайте се в повелята на оногова, който говори чрез моите уста.

Манфред се разтрепери от ярост и срам. Лицето на Иполита изразяваше изумлението и нетърпеливото ѝ желание да разбере как ще свърши всичко това; ала почитта ѝ към Манфред бе по-силна от всичко и тя премълча.

— Господарката Изабела — продължи Джером — се покланя дълбоко на негова светлост принц Манфред и на нейна светлост принцеса Иполита. Тя благодари и на двама ви за любезното отношение по време на престоя ѝ във вашия замък; дълбоко е опечалена от смъртта на сина ви и от това, че съдбата не ѝ е отредила да стане дъщеря на такива мъдри и благородни господари, които винаги ще почита като свои родители; тя се моли на бога за крепкостта на вашия съюз и за съвместното ви благополучие (тук лицето на Манфред пламна), ала тъй като родствените ѝ връзки с вас са вече невъзможни, моли за съгласието ви да остане в светилището, докато получи известие от баща си; или, ако се потвърди слухът за неговата смърт, докато се окаже свободна да разполага със себе си и може, с одобрението на своите настойници, да встъпи в подходящ за нея брак.

— Не давам съгласието си — заяви принцът — и настоявам за незабавното ѝ завръщане в замъка; отговарям за нея пред настойниците ѝ и няма да я поверя на ничии ръце, освен на моите.

— Ваша светлост би трябвало да размисли дали отсега нататък това би било уместно — възрази монахът.

— Нямам нужда от наставници — поаленя Манфред. — Поведението на Изабела навява подозрения от твърде странно естество... Пък и онзи млад негодник, който бе най-малкото съучастник в бягството ѝ, ако не и причина за него...

— Причина ли? — прекъсна го Джером. — Нима млад мъж е станал причина за бягството на Изабела?

— Не, това вече е непоносимо! — изкрещя Манфред. — В моя собствен замък да ми противоречи някакъв си нагъл монах! Вече всичко ми е ясно — ти укриваш тайната им любовна връзка.

— Бих се молил на всевишния да ме пречисти от обидните ви предположения — рече Джером, — ако пред лицето на своята съвест вие сам не съзнавахте колко несправедливо ме обвинявате. Ала ще се моля на небето да ви прости за нанесеното оскърбление и умолявам ваша светлост да остави принцеса Изабела спокойно да пребивава на онова свято място, където никой няма да тревожи душата ѝ с такива суетни и мирски развлечения като любовните излияния на който и да било.

— Недей да угодничиш пред мен — каза Манфред, — а иди там и доведи Изабела тук, където е нейният дълг.

— Мой дълг е да ѝ попреча да се върне — възрази монахът. — Тя се намира там, където сирачетата и девиците са напълно защитени от клопките и съблазните на този свят; само родителската власт може да ѝ повели да напусне светилището.

— Аз съм неин свекър — заяви Манфред — и настоявам да бъде върната!

— Тя искаше да ѝ станете свекър, ала небето се възпротиви на този брак и завинаги разкъса всички връзки помежду ви. И аз заявявам пред ваша светлост...

— Спри, дръзки човече! — кресна Манфред. — Моят гняв ще те настигне!

— Свети отче — намеси се Иполита. — Вашето положение изисква да не се съобразявате със сана на оногова, с когото разговаряте, а само със своя дълг... ала мой дълг е да не слушам нищо, което не е угодно на моя господар. Последвайте принца в покоите му, а аз ще се оттегля в моя параклис и ще моля пресветата Дева да ви озарява с божествената си мъдрост и да възвърне на съпруга ми обичайното му спокойствие и добросърдечие.

— О, благородна душа! — възкликна монахът. — Господарю, готов съм да ви следвам.

Манфред, съпроводен от отец Джером, влезе в покоите си, затвори вратата и рече:

— Виждам, отче, че Изабела ви е запознала с намеренията ми. А сега чуйте моето решение и му се подчинете. Държавни съображения, твърде неотложни държавни съображения — безопасността на моята особа и на моя народ — изискват аз да имам син. Безнадеждно е да очаквам наследник от Иполита, затова се спрях на Изабела. Трябва не само да я върнете, но и нещо повече. Знам какво влияние имате върху съпругата ми — вие сте неин духовен наставник. Признавам, че е безупречна жена: душата ѝ е устремена към небето и тя презира нищожното величие на този свят. Вие сте в състояние съвсем да я освободите от тежестите му. Убедете я да даде съгласието си за разтрогването на брачния ни съюз и да се оттегли в манастир; ако иска, може да стори богато дарение на някоя обител, а ще има и възможността да прави пожертвования за вашия орден каквито тя или вие пожелаете. По този начин ще предотвратите бедствията, надвиснали над главите ни, и на вас ще се падне заслугата да спасите

княжество Отранто от гибел. Вие сте благоразумен човек и макар да се разгорещих и да употребих някои неподобаващи слова, аз почитам вашата добродетелност и ще се радвам да ви бъда задължен за спокойния си живот и за продължението на рода си.

— Да бъде волята божия! — отвърна монахът. — Ала аз съм само недостойно нейно оръдие. Чрез моята уста бог ви възвестява, принце, че вашите помисли са несправедливи. Обидите, нанесени на добродетелната Иполита, достигнаха божия престол, откъдето струи милост и състрадание. Чрез мен сте порицан за прелюбодейския си замисъл да я отхвърлите, чрез мен сте предупреден да сложите край на кръвосмесителните си кроежи спрямо девойката, която почти ви стана снаха. Господ, който я спаси от вашето безумие в момент, когато възмездието, постигнало вашия дом, би трябвало да ви изпълни с други помисли, ще продължи и занапред да бди над нея. Дори аз, бедният и недостоеен монах, съм в състояние да я защитя от вашето насилие. Колкото и да съм грешен и колкото и жестоко да бях унижен от вашето обвинение, че укривам някаква незайна за мен любовна връзка, аз презирам съблазните, с които вие току-що се опитахте да изкусите моята честност. Предан съм на ордена си, почитам набожните души, уважавам благочестието на вашата съпруга и няма да измамя доверието, което тя питае към мен, нито ще служа на някого, пък било то и на църковното дело, чрез гнусни и греховни угодничества; виж ти, наистина — благополучието на държавата зависело от това дали ваша светлост ще има син! Небето се надсмива над късогледите човешки кроежи. До вчера сутринта чий род можеше да се сравнява по величие и благополучие с Манфредовия? А къде е сега младият Конрад? Господарю, уважавам сълзите ви, но нямам намерение да ги спирам — нека текат, те имат повече тежест пред господата и повече ще допринесат за благото на поданиците ви от един брак, основан на плътска страст или политическа сметка, който никога не би бил благополучен. Скиптърът, преминал от рода на Алфонсо във вашия, не може да бъде съхранен чрез съюз, който църквата никога не ще благослови. Ако волята на всевишния е името на Манфред да изчезне от лицето на земята, примирете се, господарю — тогава ще заслужите нетленен венец. Елате, господарю — вашата печал ме радва, — елате да се върнем при принцесата — тя не е осведомена за вашите жестоки намерения, пък и аз исках само да ви поставя нащрек. Сам видяхте с

какво кротко търпение, с каква непоколебима обич към вас слушаше тя разговора ни и дори отказа да чуе продължението му, за да не се разкрие напълно вината ви. Знам, че изгаря от желание да ви притисне до гърдите си и да ви увери, че чувствата ѝ към вас са неизменни.

— Отче — отвърна принцът. — Вие погрешно тълкувате горестта ми. Аз почитам добродетелите на Иполита — за мен тя е светица и бих искал за доброто на собствената ми душа връзката помежду ни да бъде още поздрава... Ала уви! Вие, отче, не знаете най-мъчителните терзания на моята душа. От известно време храня съмнения относно законността на нашия брак: Иполита е моя родственица от четвърто коляно! Вярно е, че получихме специално разрешение от църквата, но също така научих, че преди е била сгодена за друг. Ето какво тежи като камък на сърцето ми! Незаконността на нашия брак е според мен причината за постигналото ни божие наказание — смъртта на Конрад. Облекчете съвестта ми от това бреме, разтрогнете брака ни и доведете докрай богоугодното преображение на душата ми, което започна благодарение на благочестивите ви увещания.

Мъчителна болка прониза добрия човечец, когато проумя накъде клони коварният принц. Разтрепера се за Иполита, защото почувства, че съдбата ѝ е решена. Изплаши се, че ако изгуби надежда да си възвърне Изабела, в нетърпението си да се сдобие със син, Манфред ще обърне взор към друга жена, която за разлика от Изабела може би не ще устои на съблазните, които предлагаше високият ранг на принца. Известно време светият отец бе погълнат от дълбоки размишления. Най-сетне, решил, че единствено забавянето на събитията крие някаква надежда, той сметна за най-разумно поведението, което не би допуснало Манфред да бъде обзет от отчаяние, че някога ще си възвърне Изабела. На нея монахът можеше да се осланя (той знаеше за привързаността ѝ към Иполита и отвращението ѝ към задирянията на принца), че ще го подкрепя, докато църквата не стовари огъня и жупела на своето неодобрение върху замисления от принца развод. Взел това решение, Джером се престори на разтревожен от съмненията на Манфред и най-после проговори:

— Ваша светлост, размислих над току-що казаното от вас и ако причината за рязкото ви отчуждаване от вашата добродетелна съпруга е наистина неспокойната съвест, опазил ме бог от желанието да вкарам

сърцето ви в грях. Църквата е любеща майка — изповядайте ѝ мъките си; само тя може да влее утеха в душата ви, като успокои вашата съвест или като ви освободи след внимателно проучване от този брак и ви насърчи да продължите своя род по законен начин. Във втория случай, ако сполучим да вземем съгласието на принцеса Изабела...

Манфред, който реши, че или добрият старец е бил склонен от хитроумните му доводи, или с разгорещената си тирада просто е платил данък на благоприличието, се зарадва на този внезапен обрат и отново обсипа събеседника си с щедри обещания в случай, че собственият му замисъл успее чрез посредничеството на монаха. Добронамереният отец го остави да се самозаблуждава, въпреки че бе твърдо решен да попречи на намеренията му, а не да им съдейства.

— Тъй като постигнахме разбирателство — подхвана отново Манфред, — надявам се, отче, че ще отговорите на един мой въпрос: кой е юношата, когото открих в подземията? Сигурно е съучастник в бягството на Изабела. Кажете ми истината: неин любовник ли е той? Или посредник на трето лице, изгарящо от любов по нея? Винаги съм подозирал, че Изабела е равнодушна към сина ми, и хиляди обстоятелства, нахлули сега в паметта ми, потвърждават това мое впечатление. Тя самата така добре го съзнаваше, че по време на нашия разговор в галерията изпревари моите подозрения и се опита да отрече хладното си държане към Конрад.

Монахът знаеше за юношата само онова, което Изабела бе успяла да му разкаже, и нямаше представа какво е станало с него посетне; като не прецени достатъчно добре необуздания нрав на Манфред, той реши, че не би било зле да посее в душата му семената на ревността — впоследствие това можеше да се окаже от полза или като настрои Манфред срещу Изабела, в случай че той продължи да настоява на брак с нея, или като го насочи по лъжлива следа и тласне мислите му към мнима интрига, която би го отклонила от нови опити да осъществи намеренията си. Избрал това неподходящо средство, монахът отговори на Манфред в смисъл, че не изключва наличието на някаква връзка между Изабела и младежа.

Принцът, чиито страсти не се нуждаеха от много жар, за да се възпламенят, изпадна в ярост при мисълта, че предположението на Джером може да се окаже истина.

— Ще разнищя до дъно тази история! — ревна той и като нареди на монаха да го чака, се втурна въвн от стаята право към парадната зала, където заповяда да доведат селянина.

— Ах ти, закоравял лъжец! — кресна той още щом зърна юношата. — И сега ли ще ми се хвалиш с твоето правдолюбие? Значи провидението и лунната светлина те били насочили към ключалката на тайния вход? Разказвай, дръзко момче, кой си и откога се познаваш с принцесата! И се погрижи отговорите да не бъдат уклончиви като снощи, защото иначе ще изтръгна истината с мъчения!

Младежът разбра, че участието му в бягството на девойката е разкрито, и като реши, че думите му вече не могат нито да ѝ помогнат, нито да ѝ навредят, отвърна:

— Не съм лъжец, господарю, и не съм заслужил да ме позорите с такива упреци. Снощи отвърнах на всички въпроси, които ваша светлост ми зададе, със същата правдивост, с която ще говоря и сега. И ще го направя не от страх пред мъченията, с които ме заплашихте, а защото всяка лъжа е чужда на душата ми. Благоволете да повторите въпросите си, господарю; готов съм да ви дам изчерпателни отговори, доколкото ми е възможно.

— Знаеш вече въпросите ми и само печелиш време, за да намериш вратичка, през която да се измъкнеш. Говори направо: кой си и откога познаваш принцесата?

— Ратай съм в съседното село и името ми е Теодор — отвърна селянинът. — Принцесата ме видя за пръв път снощи в подземие то — никога преди това не ме е срещала.

— В моя власт е дали да ти повярвам, или не — рече Манфред, — но преди това искам да изслушам разказа ти докрай и да преценя доколко е правдив. Кажи ми, какви причини изтъкна пред теб принцесата за своето бягство? Животът ти зависи от отговора, който ще дадеш.

— Каза ми, че е на ръба на гибелта и ако не успее да избяга от замъка, след няколко минути горко ще оплаква съдбата си.

— И за теб бе достатъчно само това — думите на някакво глупаво момиче, — за да рискуваш да си навлечеш моя гняв?

— Не се боя от ничий гняв, когато изпаднала в беда жена моли за моята закрила.

По време на този разпит Матилда, придружена от Бианка, се бе отправила към покоите на Иполита. Пътят им минаваше през закрыта галерия със зарешетени прозорци, разположена в дъното на залата, където седеше Манфред. Като чу гласа на баща си и зърна струпалите се около него слуги, младата принцеса спря да разбере какво става. Затворникът почти веднага привлече вниманието ѝ. Достойният и съдържан тон, с който отговаряше, както и галантността, прозвучала в последните му думи — всъщност първите, достигнали до слуха ѝ, — спечелиха нейното благоразположение. Дори при тези обстоятелства външността на момъка изглеждаше благородна, красива и представителна, ала чертите на лицето му скоро погълнаха цялото ѝ внимание.

— Божичко, Бианка! — тихо промълви Матилда. — Да не би да сънувам? Не ти ли се струва, че този юноша си прилича като две капки вода с портрета на Алфонсо в галерията?

Повече нищо не можа да каже, защото гласът на баща ѝ ставаше по-висок с всяка изречена дума:

— Тази наглост надминава всички безочливи отговори, които си ми давал досега! Ще изпиташ силата на моя гняв, към който се осмеляваш да се отнасяш с пренебрежение. Хванете го и го вържете! — обърна се той към слугите. — Първото, което ще чуе бегълката за своя защитник, ще бъде, че заради нея е изгубил главата си.

— Несправедливостта, с която се отнасяте към мен — рече Теодор, — ме убеждава, че съм извършил добро дело, като съм спасил принцесата от вашата тирания. Дано бъде щастлива, пък с мен да става каквото ще!

— Той е неин любовник! — яростно изкрещя Манфред. — Никой селянин не би бил вдъхновен от подобни чувства пред лицето на смъртта! Казвай, безразсъдно момче, казвай кой си, или дибата^[45] ще те принуди да издадеш тайната си!

— Вие вече ме заплашихте със смърт — отговори младежът — заради истината, която ви казах. Ако това е наградата, която мога да очаквам за своята искреност, не виждам защо трябва да продължа да задоволявам празното ви любопитство.

— Значи няма да говориш? — настоя Манфред.

— Не, няма!

— Отведете го на двора! Още сега искам да видя как главата ще падне от раменете му.

При тези думи Матилда изгуби съзнание. Бианка изпищя и се развика:

— Помощ! Помощ! Принцесата умира!

Като чу тези викове, Манфред скочи от мястото си и попита какво става. Младият селянин, който също ги чу, окаменя от ужас и на свой ред зададе този въпрос. Ала Манфред нареди незабавно да го отведа на двора, за да бъде обезглавен веднага щом самият той се осведоми за причината на Бианкините писъци. Когато разбра каква е работата, принцът пренебрежително се отнесе към всичко като към женски страхове и заповяда да отнесат Матилда в покоите ѝ, след което изтича на двора и извика при себе си един от стражите, а на Теодор нареди да коленичи и да се подготви за смъртоносния удар.

Безстрашният младеж посрещна жестоката присъда със смирение, което трогна сърцата на всички присъстващи, освен на Манфред. Теодор изгаряше от желание да разбере смисъла на думите „Принцесата умира!“, ала тъй като предположи, че става дума за бегълката, и се боеше да не ѝ навлече още по-яръстния гняв на Манфред, той се въздържа от въпроси. Единствената милост, която се осмели да поиска, бе да му позволят да се изповяда на някой свещеник и да поиска опрощение на греховете си. Манфред, който се надяваше чрез изповедника да научи тайната на младежа, охотно удовлетвори молбата му и бидейки уверен, че отец Джером е вече на негова страна, нареди да го повикат, за да изслуша осъдения. Монахът, който не бе предвидил пагубните последствия от необмислената си постъпка, падна на колене пред принца и взе да го моли в името на всичко свято да не пролива невинна кръв. Той жестоко се проклинаше за неразумните думи и с все сили се опитваше да оправдае юношата, като при това използва всички средства, за да усмири яростта на тирана.

Манфред не само не се смили, но дори още повече се ожесточи от застъпничеството на свещеника, като при това се усъмни, че и двамата го мамят, и нареди на Джером да изпълни дълга си, предупреждавайки го, че няма да даде на осъдения повече от няколко минути за изповед.

— На мен и не ми трябва много време, господарю — рече нещастният младеж. — Греховете ми, слава богу, са малобройни — не

повече, отколкото може да се очаква за възрастта ми. Избърши сълзите си, скъпи отче, и да побързаме — този свят е изпълнен със зло и нямам причини, поради които да го напусна със съжаление.

— О, злочесто момче! — възкликна Джером. — Как можеш да ме гледаш спокойно! Та аз съм твоят убиец! Аз съм този, който те погуби!

— Прощавам ти от все сърце — отвърна Теодор. — Както се надявам да ми прости всевишният. Чуй изповедта ми, отче, и ме благослови.

— Но как да те подготвя към прехода в един друг свят? Душата ти няма да е спасена, ако не простиш на враговете си, а нима можеш да простиш на този нечестивец?

— Мога и му прощавам.

— Нима и това не те трогва, жестоки владетелю?

— Извиках те да го изповядаш — сухо изрече Манфред, — а не да се застъпваш за осъдения. Ти именно предизвика гнева ми срещу него. Нека сега кръвта му тежи на твоята съвест!

— Да! На моята! — изстена отчаяно добрият монах. — Нито ти, нито аз ще попаднем някога там, където отива сега този благословен от бога юноша.

— Побързай! — нареди Манфред. — Хленчът на свещениците не ме трогва повече от воплите на жените.

— Какво! — извика Теодор. — Нима съдбата ми бе причина за онова, което чух в залата! Да не би принцесата отново да е във ваша власт?

— Ти само разпалваш още повече гнева ми — каза Манфред. — Пригответи се, защото това е последната минута от живота ти.

Негодуванието на юношата срещу Манфред непрекъснато нарастваше, като същевременно той бе дълбоко трогнат от мъката, обхванала не само монаха, но и всички присъстващи; ала Теодор потисна чувствата, си, свали жакета, разкопча яката си и коленичи да си каже молитвата. Когато се навеждаше, ризата му се свлече от рамото и разкри белег във формата на кървавочервена стрела.

— Боже всемогъщи! — извика поразеният монах. — Какво виждам! Та това е моят син! Моят Теодор!

Трябва да си представите всеобщия потрес, тъй като той не се поддава на описание. Сълзите секнаха от очите на присъстващите не

толкова от радост, колкото от изумление. Всички впериха погледи в господаря си, сякаш го питаха какво трябва да почувстват. По лицето на Теодор преминаха изненада, съмнение, нежност и почит. Той прие скромно и сдържано бурните сълзи и прегръдки на стария монах, но тъй като не смееше да изпита надежда, а и подозираше не без основание, че Манфред по природа не е способен на жалост, той погледна към принца, сякаш го питаше: „Нима тази сцена не е в състояние да те трогне?“

Ала сърцето на Манфред все пак не беше от камък. Той бе забравил гнева си от учудване, но гордостта не му позволяваше да си признае, че е развълнуван. Дори се усъмни, че откритието на Джером е уловка, за да бъде спасен юношата, и попита:

— Какво означава всичко това? Как може той да ти бъде син? Нима подобава на твоя сан и светостта на поведението ти да признаваш, че това селско момче е плод на незаконна твоя връзка?

— О, господи! — възкликна добрият старец. — Нима се съмняваш, че е мое дете? Щях ли да изпитам тези мъки, ако не му бях роден баща? Пощади го, добри ми господарю, пощади го, а мен накажи както ти е угодно!

— Смилете се, смилете се! — развикаха се и слугите. — Смилете се заради този добър човечец!

— Мълчете! — сурово заповяда Манфред. — Трябва да науча нещо повече, преди да реша дали заслужава да го пощадя. Не е задължително копелето на светеца също да е светец.

— Несправедливи владетелю — обади се Теодор. — Не утежнявайте жестокостта си с оскърбления. Ако аз действително съм син на този почтен мъж, то знайте — макар да не съм принц, кръвта, която тече в жилите ми...

— Да! — прекъсна го монахът. — Кръвта му е благородна и той съвсем не е нищожното създание, за което го смятате. Теодор е мой законен син, а Сицилия не може да се похвали с много домове, по-древни от рода Фалконара... Ала уви, господарю, какво значение има кръвта и знатността? Ние всички сме нищожни, жалки, грешни твари. Само благочестието ни отличава от прахта, от която сме произлезли и в която трябва да се превърнем.

— Прекратете проповедта си — нареди Манфред. — Забравяте, че вече не сте брат Джером, а граф Фалконара. Разкажете ми цялата си

история, а след това ще имате достатъчно време за нравоучителни излияния, ако не сполучите да издействате милост за този дързък престъпник.

— Пресвета Богородице! — възкликна монахът. — Нима е възможно негова светлост да отхвърли молбата на един баща, който моли за живота на своето единствено, отдавна изгубено чедо! Стъпчете ме, господарю, издевателствайте над мен, изтезавайте ме, вземете живота ми, ала пощадете моя син!

— Значи си в състояние да разбереш какво означава загубата на единствен син! А не е изминал и час, откак ми проповядваше смирение — родът ми трябвало да загине, щом такава била волята на съдбата. Но граф Фалконара...

— Уви, господарю, — въздъхна Джером. — Признавам, че сгреших. Но не утежнявайте страданията на един старец! Не го правя заради рода си и не суетни мисли ме вълнуват — заради самата природа, заради паметта на прекрасната жена, която го роди на бял свят, ви моля да се смилите над този юноша. Тя... Теодор, тя мъртва ли е?

— Да, отдавна вече е сред блажените — отвърна момчето.

— Как стана така? — извика Джером. — Разкажи ми... Не, недей... Тя сега е щастлива! Ти си ми едничката грижа! Жестоки господарю! Ще... ще пощадиш ли живота на нещастното ми момче?

— Върни се в манастира си — отвърна Манфред — и доведи принцесата. Подчини ми се и във всичко останало, за което говорихме, и аз ти обещавам в замяна живота на твоя син.

— О, господарю! — извика старецът. — Нима с честта си ще заплатя за живота на детето си?

— За мен? — възкликна Теодор. — Предпочитам да умра хиляда пъти, отколкото да омърся съвестта ти. Какво иска от теб този тиранин? Нима принцесата все още не е в негова власт? Тогава я защити, почтени старче, и нека цялата тежест на гнева му се стовари върху моята глава!

Джером се опита да укроти необуздаността на младежа, ала преди Манфред да успее да каже още нещо, се разнесе конски тропот и внезапно засвири медната тръба, окачена отвъд портата на замъка. В същия миг черните пера на вълшебния шлем, който все тъй се

извисяваше в другия край на двора, бурно се заклатиха и три пъти се огънаха ниско, сякаш невидимият му носител се поклони на някого.

[45] Средновековен уред за мъчения. — Б.пр. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

Сърцето на Манфред трепна, когато видя, че перата на вълшебния шлем се клатят в такт със звуците на медната тръба.

— Отче — обърна се той към Джером, като веднага спря да се отнася към него като към граф Фалконара. — Какво означават тези знамения? Ако съм съгрешил... — Перата се заклатиха още по-силно. — Ах, аз злочест принц! — възкликна той. — Свети отче! Нима не ще се застъпите за мен в молитвите си!

— Ваша светлост — отвърна Джером. — Всевишният несъмнено е разгневен, задето се глумите над неговите слуги. Покорете се на църквата и престанете да преследвате нейните избраници. Освободете този невинен юноша и се научете да почитате светия сан, с който съм облечен. С господата шега не бива, сам виждате.

Отново се разнесоха звуците на тръбата.

— Признавам, че действях прибързано — рече Манфред. — Идете, отче, при портата и попитайте кой е.

— Подарявате ли ми живота на Теодор? — попита монахът.

— Да, да. Само попитайте кой е!

Джером се хвърли на врата на сина си и избухна в сълзи — тъй преизпълнена с чувства бе душата му.

— Обещахте да отидете при портата — напомни му Манфред.

— Помислих си — отвърна старецът, — че няма да ми се разсърдите, ако преди това ви благодаря с тези сълзи, бликнали от дъното на сърцето ми.

— Вървете, ваша милост — обади се Теодор. — Подчинете се на принца. Не заслужавам заради мен да забавите изпълнението на възложеното ви поръчение.

Джером отиде да попита кой е отвъд портата и получи отговор: вестоносец.

— Кой го праща? — осведоми се монахът.

— Рицарят на гигантския меч — отвърна вестоносецът. — Трябва да говоря с узурпатора на Отранто.

Джером се върна при принца и му предаде дума по дума казаното от вестоносеца. Отначало Манфред бе обхванат от ужас, ала като чу, че го наричат узурпатор, отново се разяри и цялата му храброст се възвърна.

— Аз — узурпатор? Дързък негодник! — извика той. — Кой смее да оспорва титлата ми? Вървете си, отче, това не е работа за монаси. Аз сам ще посрещна този самонадеян човек. Вървете в манастира и подгответе завръщането на принцесата. Синът ви ще остане като заложник за верността ви. Животът му ще зависи от вашето послушание.

— О, боже! — възкликна Джером. — Господарю, та вие току-що освободихте детето ми без всякакви условия! Нима тъй скоро забравихте предупреждението на небесните сили?

— Небето — отвърна Манфред — не изпраща вестоносци да оспорват титлите на законните владетели. Съмнявам се дори дали провъзгласява волята си е посредничеството на монаси... Ала това си е ваша работа, не е моя. Засега знаете какво ми е угодно и никакъв нагъл вестоносец няма да спаси сина ви, ако не се завърнете с принцесата.

Напразно се опитваше светият старец да възрази на принца. Манфред заповяда да го изпроводят от замъка през задната порта, а на някои от слугите си нареди да отведат Теодор на върха на черната кула и строго да го охраняват; при това едва позволи на бащата и сина да се прегърнат набързо на раздяла.

Сетне Манфред се върна в парадната зала на замъка, зае царствена поза и нареди да доведат вестоносеца.

— Е, дръзки човече, какво искаш от мен?

— Изпратен съм при теб, Манфред, узурпатор на княжество Отранто, от прославения и непобедим рицар — Рицарят на гигантския меч, който от името на своя господар, маркиз Фредерик Виченца, иска да върнеш принцеса Изабела, дъщеря на този принц, която ти с низки и предателски средства си взел под своя власт, подкупвайки в негово отсъствие вероломните й настойници. Той иска също така да се откажеш от княжество Отранто, което си узурпирал от споменатия маркиз Виченца — най-близкия кръвен роднина на последния законен владетел Алфонсо Добрия. Ако незабавно не изпълниш тези искания, той те предизвиква на смъртен двубой.

С тези думи вестоносецът хвърли в краката на Манфред своя жезъл.

— А къде е самохвалкото, който те изпраща? — попита Манфред.

— На една левга отгук. Тръгнал е насам, за да те накара да изпълниш исканията на неговия повелител, тъй като той е истински рицар, а ти — узурпатор и насилник.

Колкото и оскърбително да бе това предизвикателство, Манфред съобрази, че не е в негов интерес да гневи маркиза. Той знаеше колко основателни са претенциите на Фредерик, пък и не ги чуваше за пръв път. Прадедите на маркиза бяха приели титлата на принцовете Отранто след смъртта на Алфонсо Добрия, който не бе оставил наследници; ала Манфред, баща му и дядо му бяха прекалено силни, за да може родът Виченца да им отнеме властта. Фредерик — доблестен и влюбчив принц — се бе оженил по любов за млада дама, която беше умряла при раждането на Изабела. Смъртта ѝ му бе подействала тъй тежко, че той взе кръста и се отправи към Светите земи; там го раниха в сражение с неверниците, попадна в плен и се разнесе слух, че е умрял. Когато това известие достигна до ушите на Манфред, той подкупи настойниците на принцеса Изабела и те му я повериха, за да я омъжи за сина си Конрад, тъй като се надяваше с този брак да удовлетвори претенциите и на двата рода. След смъртта на Конрад същото това съображение го тласна към внезапното решение сам да се ожени за нея, а сега намисли да опита да се сдобие със съгласието на Фредерик за този съюз. Подобни подбуди го подтикнаха да покани бранителя на интересите на Фредерик в замъка, та да не би той да научи за бягството на Изабела, за което най-строго забрани на слугите си да споменават дори дума пред хората на рицаря.

— Вестоносецо — рече Манфред, щом размисли над всички тези доводи, — върни се при своя господар и му предай, че преди да разрешим спора си с мечове, бих желал да поговоря с него. Кажи му, че го каня в замъка си, където — кълна се, тъй като съм истински рицар — ще му бъде оказан любезен прием и ще му бъде осигурена пълна безопасност — на него и на хората му. Ако не съумеем да разрешим спора си с мирни средства, давам честната си рицарска дума, че безпрепятствено ще напусне замъка и ще получи пълно

удовлетворение според законите на оръжието — нека бог и светата троица бъдат с мен!

Вестоносецът се поклони три пъти и си тръгна.

Докато траеше този разговор, душата на Джером се мятеше между хиляди противоречиви чувства. Тъй като бе уплашен до смърт за живота на сина си, първата му мисъл бе, че ще трябва да убеди Изабела да се върне в замъка. И все пак мисълта за нейния брак с Манфред го плашеше не по-малко. Боеше се от безграничната покорност на Иполита спрямо волята на нейния господар и макар да не се съмняваше, че ако сполучи да поговори с нея, ще разколебае послушанието ѝ, като я убеди в неблагочестието на този развод, все пак се опасяваше, че научи ли Манфред кой подклажда несъгласието на съпругата му, Теодор би бил сполетян от същата печална участ. Джером нямаше търпение да узнае откъде се бе появил този вестоносец, който тъй безцеремонно оспори титлата на Манфред, обаче съзнаваше, че мястото му сега е в манастира, за да не би Изабела да напусне пределите му и бягството ѝ да бъде приписано на него. И така, той се върна безутешен в обителта, без да знае как да постъпи. Монахът, който го посрещна на входа и забеляза опечаления му вид, попита:

— Уви, братко, значи е вярно, че сме изгубили нашата прекрасна принцеса Иполита?

Светият старец се стресна и възкликна:

— Какво искаш да кажеш, братко? Аз идвам направо от замъка и я оставих в отлично здраве!

— Преди четвърт час Мартели мина покрай манастира на път от замъка и ни съобщи, че нейна светлост се е поминала. Всички братя се отправиха към параклиса да се молят за благополучното преселване на душата ѝ в един по-добър свят, а мен оставиха да дочакам завръщането ти. Те знаят за светата ти привързаност към тази благочестива жена и се безпокоят за мъката, която това известие ще ти причини, макар всички да имаме основания да проливаме сълзи — тя бе като майка за нашата обител. Ала ние сме само странници в този живот и не бива да роптаем — всички ще я последваме. Дано кончината ни бъде подобна на нейната!

— Ти бълнуваш, добри ми братко! — каза Джером. — Казвам ти — идвам право от замъка и оставих принцесата в добро здраве. Къде е

Изабела?

— Горката девойка! — отвърна монахът. — Съобщих ѝ тъжната вест и ѝ предложих духовна утеха; напомних ѝ за преходността на нашия земен живот и я посъветвах да се покалугери, като ѝ дадох за пример благочестивата принцеса Санча от Арагон.

— Усърдието ти е похвално — нетърпеливо го прекъсна Джером, — но засега е излишно: Иполита е в добро здраве, или поне искрено вярвам, че е така. Не съм чул нищо в обратния смисъл. Ала все пак ми се струва, че решимостта на принца... Е, братко, къде е принцеса Изабела?

— Не знам. Тя дълго плака, а сетне каза, че ще се оттегли в стаята си.

Джером незабавно остави събрата си и забърза към Изабела, ала не я намери в покоите ѝ. Разпита манастирските слуги, но не научи нищо за нея. Напразно я търси из целия манастир и из църквата, изпрати хора да я дирят из околностите, да питат дали някой я е видял — ала всичко бе напразно. Не може да се опише с думи недоумението на добрия човечец. Той предположи, че Изабела е заподозряла Манфред в убийство на жена си, уплашила се е и се е укрила в някое по-тайно убежище. Това ново бягство, помисли си той, сигурно ще вбеси принца до крайност. Макар известието за смъртта на Иполита да му се стори неправдоподобно, то още повече усили страховете на добрия старец; и въпреки че бягството на Изабела бе красноречиво свидетелство за отвращението на девойката към брака с Манфред, Джером не можа да почерпи от това утеха, тъй като то представляваше заплаха за живота на сина му. Той реши да се върне в замъка и накара няколко от събрата си да го съпровождат, за да потвърдят пред Манфред неговата невинност и при нужда също да ходатайстват за живота на Теодор.

Междувременно принцът излезе на двора и заповяда да разтворят широко портите на замъка, за да приемат непознатия рицар и неговата свита.

Кортежът пристигна след няколко минути. Най-отпред яздеха двама предводители с жезли. Следваше ги вестonosец, съпровождан от двама пажове и двама тръбачи. Зад тях — сто пеши охранници,

придружени от още толкова на коне. После — петдесет слуги, облечени в алено и черно: цветовете на рицаря. Сетне се появи знаменосец, чийто кон бе воден за юздите от двама вестители — знамето му бе разделено на четири части и изобразяваше гербовете на Виченца и Отранто: обстоятелство, което твърде много уязви принца, но той успя да сдържи раздражението си. После още двама пажове. Изповедникът на рицаря, чаткащ с броеницата си. Отново петдесет прислужници, облечени като предишните. Двама рицари, в доспехи от главата до петите, със спуснати забраля — другари на главния рицар. Техните оръженосци, понесли знамената и гербовете на своите господари. Оръженосецът на главния рицар. Сто придворни, изнемогващи под тежестта на гигантския меч. Самият рицар, възседнал кафяв жребец, в пълни бойни доспехи, с копие на рамо, със скрито под забралото лице и огромен сноп алени и черни пера на шлема. Петдесет пеши охранници с барабани и тръби завършваха процесията, която се раздели на две, за да стори място на главния рицар.

Той спря веднага щом наближи портата, а вестносецът пристъпи напред и отново прочете предизвикателството. Манфред не бе в състояние да откъсне очи от гигантския меч и като че ли не чуваше думите му, ала вниманието му скоро бе привлечено от мощния вятър, който задуха откъм гърба му. Той се обърна и видя, че перата на вълшебния шлем се развяваха по същия начин, както и преди. Нужна бе цялата неустрашимост на Манфред, за да не падне духом пред съвкупността от всички тези обстоятелства, които сякаш предвещаваха неговата гибел. Ала той сметна за недопустимо да прояви малодушие в присъствието на непознати и да изгуби славата си на храбър мъж, затова рече:

— Почтени рицарю, който и да си ти, приветствам те с добре дошъл. Ако си обикновен смъртен, твоята смелост ще срещне тук равна на себе си, а ако си истински рицар не ще прибегнеш до магии, за да постигнеш целта си. Дали небето или адът изпраца тези знамения, е без значение — Манфред вярва в правотата на своето дело и в подкрепата на свети Никола, който винаги е покровителствал дома му. Слез от коня си, почтени рицарю, и отдъхни — утре ще се срещнем в честен бой и дано всевишният подкрепи този, чиято страна е справедлива.

Рицарят слезе от коня си, без да отвърне, и Манфред го поведе към парадната зала на замъка. Когато прекосяваха двора, непознатият спря и впери поглед във вълшебния шлем; сетне коленичи и като че ли няколко минути се моли наум. След това стана и направи знак на принца, че е готов да го следва. Щом влязоха в залата, Манфред предложи на рицаря да свали доспехите си, ала той само поклати отрицателно глава.

— Почтени рицарю — каза Манфред, — това е неучтиво от твоя страна, ала кълна се в бога, че няма да ти противореча, а и ти не ще имаш основания да се оплачеш от принца на Отранто. Аз не замислям предателство и се надявам, че и ти ще ми отвърнеш със същото; ето, вземи този залог. — Манфред свали пръстена от ръката си. — Ти и твоите приятели ще бъдете закриляни от закона на гостоприемството. Остани тук, докато донесат храна и напитки — ще дам разпореждания да настанят удобно и теб, и свитата ти и пак ще се върна.

Рицарят и двамата му другари се поклониха, показвайки с това, че приемат любезната покана на Манфред. Принцът нареди да изпроводят свитата на непознатия до приюта в съседство, основан от принцеса Иполита за странстващи поклонници. Когато процесията обикаляше двора, за да се отпрати наново към портите, гигантският меч изведнъж се изтръгна от ръцете на онези, които го носеха, падна на земята досами шлема и остана там, без да помръдне. Манфред, станал почти безчувствен към свръхестествените явления, устоя и на това ново чудо, върна се в залата, където междуременно бяха приготвили всичко за гощавката, и покани безмълвните си гости да заповядат на масата. Колкото и да му беше тежко на душата, той все пак се опитваше да развесели събралите се. Зададе им няколко въпроса, но му бе отговорено не с думи, а със знаци. Новодошлите повдигнаха забралата си само колкото да могат да се хранят, ала и ядоха твърде оскъдно.

— Господа — обърна се принцът към тях, — вие сте първите гости, приветствани между тези стени, които ми отказват благоволения да общуват с мен; струва ми се също така, че рядко се е случвало господари да излагат на опасност владенията и достойнството си, встъпвайки в единоборство с безмълвни непознати. Твърдите, че сте се явили тук от името на Фредерик да Виченца; чувал съм за него, че е доблестен и учтив рицар; осмелявам се да кажа, че

той не би сметнал за недостойно да разговаря на маса с равен нему принц, прочут с бойните си подвизи. Въпреки това мълчите — е добре, както желаете! Според законите на гостоприемството и рицарството вие сте господари под този покрив и сте свободни да постъпвате както ви е угодно... И все пак налейте ми бокал с вино; надявам се, че няма да откажете да вдигнете наздравица за повелителките на сърцата си.

Главният от тримата рицари въздъхна, прекръсти се и стана с намерението да напусне масата.

— Почтени рицарю — рече му Манфред, — това, което казах, бе само шега — няма с нищо да ви притеснявам, постъпвайте както желаете. Щом не сте предразположен към веселие, нека всички бъдем тъжни. Може би сте настроени да пристъпим направо към деловите въпроси — в такъв случай да се оттеглим и чуйте какво имам да ви кажа, дано то ви допадне повече от напразните ми опити да ви развлека.

И Манфред поведе тримата рицари към вътрешните покои на замъка, затвори вратата, покани ги да седнат и заговори, като се обръщаше към най-главния:

— Вие дойдохте при мен, почтени рицарю, от името на маркиз Виченца, който, доколкото ми стана ясно, желае да върна дъщеря му Изабела, сгодена пред лицето на светата църква и със съгласието на законните ѝ настойници за моя син; също така искате да се откажа от своите владения в полза на вашия господар, който претендира, че е най-близкият кръвен роднина на принц Алфонсо — мир на праха му! Най-напред ще отговоря на второто ви искане. Трябва да знаете, както това е известно на вашия господар, че наследих княжество Отранто от баща си, дон Мануел, който от своя страна го унаследи от дядо ми, дон Рикардо. Техният предшественик Алфонсо умря бездетен в Светата земя и завеща владенията си на дядо ми Рикардо като награда за върнатата му служба.

Непознатият поклати отрицателно глава.

— Почтени рицарю! — разпали се Манфред. — Рикардо беше храбър и честен мъж; той бе и много благочестив, за което свидетелстват съседната църква и двата манастира, основани от щедрите му пожертвования. Особено го покровителстваше свети Никола... Дядо ми не бе способен да... Искам да кажа, господине, че дон Рикардо не бе способен... Извинете, прекъснахте ме и забравих

мисълта си. Почитам паметта на дядо си... Е, господо, той запази това княжество благодарение на своя меч и на покровителството на свети Никола... Запази го и баща ми, а същото, господо, ще сторя и аз, пък да става, каквото ще става! Ала Фредерик, вашият господар, е най-близкият кръвен роднина... Аз се съгласих да поверя на оръжието съдбата на своята титла... щях ли да го сторя, ако тя бе незаконна? Бих могъл да попитам — къде е господарят ви Фредерик? До нас достигна вестта, че е умрял в плен. А вие твърдите, по-точно постъпките ви говорят за това, че бил жив... Няма да поставям действията ви под съмнение, а бих могъл, господо, бих могъл! Но не искам. Други на мое място биха предложили на Фредерик да отвоюва наследството си със сила, ако може, не биха се съгласили достойнството им да зависи от изхода на един двубой... не биха се покорили на решението на безмълвни непознати... Извинете, господо, твърде съм разпален, ала поставете се на мое място: нима вие самите, бидейки доблестни рицари, не бихте възнегодували, ако вашата чест и честта на прадедите ви се постави под съмнение? Но да се върнем на въпроса — искате да ви дам принцеса Изабела... Ала трябва да ви попитам, господо — упълномощени ли сте да я вземете от мен? — Рицарят кимна. — Тогава я вземете — продължи Манфред. — Вземете я, щом имате това право. Но трябва да ви попитам, благородни рицарю, пълномощията дадени ли са ви по всички правила? — Рицарят отново кимна. — Добре. Тогава чуйте какво ще ви предложи. Вие виждате пред себе си, господо, най-нещастния от всички мъже. — Той заплака. — Не ми отказвайте съчувствието си, заслужил съм го с пълно право. Знайте, че изгубих единствената си надежда, своята радост, опората на дома си — вчера сутринта умря Конрад. — Рицарите изразиха със знаци учудването си. — Да, господо, зла участ отне сина ми. Изабела е свободна.

— Значи я връщате! — възкликна главният рицар, като наруши мълчанието си.

— Моля ви за още малко търпение — продължи Манфред. — С удовлетворение разбирам от този израз на добра воля, че ще можем да разрешим спора си без кръвопролитие. Ала трябва да ви кажа още нещо, което съвсем не е продиктувано от личните ми интереси. Пред себе си виждате човек, отворен от този свят: загубата на сина ми ме накара да се отвърна от земните грижи. Силата и могъществото вече

нямат цена в моите очи. Исках с чест да предам на сина си жезъла, наследен от прадедите ми... ала уви, това е вече невъзможно! Самият живот ми е тъй безразличен, че с радост приех предизвикателството ви — за истинския рицар няма по-достоеен край от този да умре, защитавайки призиванието си; каквато и да я волята на всевишния, аз ѝ се подчинявам, защото — уви, господа! — много са моите неволи. На Манфред не може да се завижда... ала, вие несъмнено знаете цялата ми история. — Рицарят показва със знаци, че тя не му е известна, и даде да се разбере, че му е любопитно и иска Манфред да продължи. — Възможно ли е, господа, да не сте запознати с историята ми? Нима не сте чули нищо за мен и принцеса Иполита? — Рицарите поклатаха глави. — Не? Тогава чуйте, господа. Вие мислите, че съм честолюбив, ала честолюбието, уви, е изтъкано от по-груба материя. Ако бях честолюбив, щях ли през всичките тези години да се измъчвам в ада на душевните страдания... ала аз злоупотребявам с търпението ви; ще бъда кратък. Знайте, че от дълго време съвестта ми е тревожна заради брака ми с принцеса Иполита. Ах, господа, ако само познавахте тази възхитителна жена! Аз я обожавам като възлюбена и високо я ценя като другар... ала — уви! — човек не е роден за пълно щастие! Тя споделя моите тревоги и с нейно съгласие представих това дело за разглеждане от църквата, тъй като сме свързани с родствени връзки, при които бракът е недопустим. Всеки миг очаквам да получа окончателното решение, което ще ни раздели завинаги... убеден съм, че ми съчувствате... виждам го в очите ви... простете сълзите ми! — Рицарите се споглеждаха и се чудеха накъде клони Манфред. — След внезапната смърт на сина ми — продължи той, — в момент, когато душата ми бе обхваната от тревогата, която споделих с вас, едничката ми мисъл бе да се откажа от княжеството и завинаги да се оттегля от хорските очи. Но силно се затруднявах да реша кого да оставя за наследник — човек, способен да се грижи за народа ми — и как да постъпя с младата принцеса Изабела, която ми е скъпа като родна дъщеря. Искаше ми се да възстановя династията на Алфонсо, пък било то и в лицето на някой много далечен неин представител, макар, моля да ме извините, да съм убеден, че именно по негова воля потомците на Рикардо заеха мястото на Алфонсовите родственици; и все пак къде трябваше да търся тези родственици? Не познавах никого, освен вашия господар Фредерик, а той бе в плен у неверниците или мъртъв; а дори

и да беше жив, щеше ли да напусне процъфтяващата държава Виченца заради незначителното княжество Отранто? И ако не пожелаеше да дойде тук, можех ли да понеса мисълта, че ще виждам със собствените си очи как някой жесток и безчувствен наместник управлява нещастните ми верни поданици? Защото, господа, аз обичам народа си и, слава на всевишния, се радвам на неговата любов... Но ще попитате — каква е целта на тази дълга реч? Накратко казано, господа, работата е следната. Като ви доведе при мен, небето сякаш ми посочи изход от затрудненията и лек за злощастията. Принцеса Изабела е свободна, аз самият скоро ще бъда свободен. Заради благого на моя народ съм готов на всичко... Няма ли да е най-добрият, дори единственият начин да сложим край на разприте между нашите родове, като взема принцеса Изабела за жена... Изглеждате ми изумени... Ала макар че добродетелите на Иполита винаги ще ми бъдат скъпи, един принц не бива да мисли за себе си — той е роден, за да служи на своя народ.

Влезият в този миг слуга уведоми Манфред, че Джером и няколко негови събрата искат незабавно да бъдат приети. Принцът се раздражни от тази намеса и тъй като се опасяваше да не би монахът да разкрие пред непознатите, че Изабела се е укрила в светилището, реши да не го допуска в залата. Тукатси обаче си помисли, че Джером вероятно е дошъл да съобщи за завръщането на девойката, и започна да се извинява пред рицарите, задето му се налага да ги остави за няколко минути, ала монасите нахълтаха, преди да успее да излезе. Принцът гневно ги наруга за това нахлуване и се опита да ги изблъска навън, обаче Джером бе твърде развълнуван, за да бъде изгонен тъй лесно. Той гръмогласно оповести бягството на Изабела и започна разгорещено да доказва своята невинност. Манфред, обезумял както от новината, така и от факта, че тя бе станала достояние на непознатите, беше способен да произнеса само несвързани фрази — ту ругаеше монаха, ту успокояваше рицарите; изгаряше от нетърпение да разбере какво е станало с принцесата и също толкова се боеше да не би и гостите му да научат; едва се сдържаше да не се впусне да я преследва и същевременно се страхуваше да не би и новодошлите да се присъединят към него. Предложи да изпрати свои хора да я дирят, ала главният рицар наруши мълчанието си и гневно го порица за недостойната и лукава игра, след което пожела да узнае причината за първоначалното бягство на Изабела от замъка. Манфред хвърли суров

поглед на Джером, с който му заповядваше да мълчи, и набързо стъкми някаква история — че след смъртта на Конрад я бил настанил в светилището, докато вземе решение как да постъпи с нея по-нататък. На Джером, който трепереше от ужас за живота на сина си, дори не му хрумна да го опровергае, обаче един от монасите, който не беше в плен на подобни страхове, разказа откровено, че Изабела избягала предишната нощ и се скрила в църквата. Напразно Манфред се опитваше да сложи край на тези разкрития, които го позоряха и изпълваха душата му със смут. Изумен от противоречивите съобщения и почти убеден, че Манфред, макар да бе изразил безпокойство при вестта за нейното бягство, е скрил някъде принцесата, главният рицар се втурна към вратата, възкликвайки:

— Предател! Изабела ще бъде намерена!

Манфред се опита да го спре, но другите двама помогнаха на другаря си да се изтръгне и той забърза към двора, където свика хората си. Когато разбра, че няма как да му попречи в издирването на Изабела, Манфред предложи да го съпроводи и извика слугите си, а на Джером и на монасите нареди да показват пътя; след това всички напуснаха замъка. Тайно обаче принцът нареди да охраняват строго свитата на рицаря, докато пред самия него се престори, че изпраща вестносец да извика хората му на помощ.

Междувременно Матилда, която всячески търсеше начини да спаси младия селянин, завладял изцяло мислите ѝ, откакто чу в парадната зала смъртната му присъда, научи от прислужниците си, че веднага след излизането на отряда от замъка Манфред разпратил хората си в разни посоки да дирят Изабела. В бързината той бе дал нарежданията най-общо, без намерението да ги отнесе и до пазачите на Теодор. Слугите обаче, водени от усърдието да изпълнят дословно заповедите на своя строг господар и подтиквани от собственото си любопитство и жажда за развлечение, предоставено от възможността да участват в такава завладяваща гонитба, до един бяха напуснали замъка. Матилда се освободи от прислужниците си, промъкна се в тъмната кула, дръпна резето и се появи пред изумения юноша.

— Млади момко — рече тя, — макар синовният дълг и моминската скромност да осъждат предприетата от мен стъпка,

светото милосърдие, което стои над всичко, оправдава действията ми. Бягай! Вратата на тъмницата е отворена! Баща ми и слугите му не са в замъка, но може скоро да се върнат. Върви си в мир и нека небесните ангели да те напътстват!

— Ти несъмнено си един от тези ангели! — възкликна възхитеният Теодор. — Само благословена от господата светица може да говори, да постъпва и да изглежда като теб! Мога ли да науча името на моята божествена покровителка? Стори ми се, че спомена баща си. Възможно ли е? Възможно ли е Манфредовата плът и кръв да изпитва свето състрадание? Прекрасна дево, ти мълчиш и не ми отговаряш... Но как самата ти се озова тук? Защо пренебрегваш своята безопасност и удостояваш с внимание клетник като мен? Да избягаме заедно! Животът, който ми даряваш, ще бъде посветен на твоята защита.

— Уви, грешиш — въздъхна Матилда. — Аз наистина съм дъщеря на Манфред, ала никакви опасности не ме грозят.

— Това е изумително! — възкликна Теодор. — Едва снощи благославях случая, който ме направи твой защитник, а ти, ръководена от великото си състрадание, вече ми се отплащаш.

— Отново грешиш — отвърна принцесата. — Но сега не е време за обяснения. Бягай, добродетелни младежо, докато все още съм в състояние да те спася; ако баща ми се завърне, и двамата ще има от какво да се боим.

— Как можеш да допуснеш, прелестна дево, че ще приема да получа в дар живота си от тебе срещу цената да ти навлека беда? По-добре да понеса хиляди пъти смъртта!

— Никаква заплаха не тегне над главата ми — отговори девойката, — ако ти не се бавиш. Бягай и никой не узнае, че съм ти помогнала.

— Закълни се във всички светци — настоя младежът, — че няма да те заподозрат. Иначе давам дума, че няма да помръдна отгук и ще чакам жребия, който ми е отредила съдбата.

— О, колко си благороден! Ала бъди спокоен — върху мен не ще падне и сянка от подозрение.

— Подай ми прекрасната си ръка като доказателство за своята искреност — продължи Теодор — и ми позволи да я окъпя в горещите сълзи на признателността.

— Опазил бог! Това не бива да стане.

— Уви! — рече момъкът. — До този час познавах само злочестието и може би никога вече не ще бъда дарен с такова щастие... Не отхвърляй чистия порив на безпределната ми признателност! Самата ми душа иска да запечата върху ръката ти чувствата, които я преизпълват!

— Замълчи и бягай — настоя Матилда. — Какво би казала Изабела, ако те видеше в краката ми?

— Коя е Изабела? — учуди се Теодор.

— Боже мой! — възкликна девойката. — Нима услужвам на един измамник! Вече си забравил с какво любопитство ме разпитваше тази сутрин!

— Твоят облик, твоите постъпки, цялото ти прекрасно същество излъчва божественост, ала думите ти са неясни и тайнствени — рече юношата. — Говори, благородна дево, но говори така, че речта ти да е понятна за твоя верен слуга.

— Много добре разбираш всичко! — възрази Матилда. — И аз още веднъж ти заповядвам да тръгваш! Ако губим време в празни спорове, то твоята кръв, която се опитвам да спася, ще тегне на моята съвест.

— Тръгвам, господарке моя, защото такава е волята ти и защото не искам да вкарам в гроба беловласия си баща, когото мъката ще погуби. Само ми кажи, възхитителна дево, че ми даряваш състраданието на нежната си душа.

— Пстой — промълви Матилда. — Ще те проводя до подземния проход, през който избяга Изабела. Той ще те отведе в църквата „Свети Никола“, където можеш да се укриеш.

— Как! — възкликна Теодор. — Нима съм помогнал на друга в подземните сводове, а не на теб, прекрасна дево?

— Да, на друга. Но не ме разпитвай повече. Треперя, като виждам, че си още тук. Бягай по-бързо и търси убежище при олтара!

— При олтара — повтори момъкът. — Не, принцесо, такива убежища са за безпомощни девизи или за престъпници. Никакъв грях не тегне на душата на Теодор и не бива да изглежда, че се чувствам виновен. Дай ми меч, господарке моя, и баща ти ще види, че презирам позорното бягство.

— Безразсъдни момко! — извика Матилда. — Нима ще посмееш в своята самонадеяност да вдигнеш ръка срещу принца на Отранто?

— Не, срещу твоя баща не ще посмея — призна Теодор. — Извини ме, господарке, бях забравил... Но нима мога да те гледам и да вярвам, че си рожба на тиранина Манфред? Ала той е твой родител и от този миг всичко лошо, което ми е причинил, ще потъне в забрава.

Глухо продължително стенание, което долетя някъде отгоре, стресна и двамата.

— Боже всемогъщи! — възкликна Матилда. — Някой ни е подслушвал!

Те напрегнаха слух, но повече нищо не достигна до ушите им и затова решиха, че шумът е бил причинен от поривите на вятъра; принцесата тръгна с леки стъпки пред Теодор и го отведе в оръжейната, където му даде пълни бойни доспехи и го изпрати до задната порта.

— Стой по-надалеч от градчето и всички места на запад от замъка — заръча му тя. — Навярно именно там Манфред и непознатите рицари търсят Изабела. Придържай се към другата страна. Зад онази гора на изток ще видиш скална верига, прорязана от цял лабиринт пещери, стигащи до брега. Там ще можеш да се укриеш, докато ти се представи случай да направиш знак на някой кораб да се приближи и да те качи. Върви и нека господ те закриля. А понякога в молитвите си споменавай Матилда.

Теодор се хвърли в нозете ѝ, сграбчи бялата ѝ като лилия ръка и след известна душевна борба тя му позволи да я целуне; той се закле при първа възможност да получи рицарско звание и пламенно я замоли да му разреши да стане неин рицар.

Ала преди принцесата да успее да отговори, оглушителен гръм разтърси внезапно стените на замъка. Теодор щеше да продължи молбите си въпреки бурята, ала изплашената девойка побърза да се върне обратно, като с непрекословен тон му заповяда да си върви. Момъкът въздъхна и потегли, без да може да откъсне поглед от портата, докато Матилда не я затвори и не сложи край на срещата, възпламенила сърцата и на двамата със страст, каквато не бяха познали до този момент.

Потънал в размисли, Теодор се запъти към манастира, за да види баща си и да му съобщи за своето освобождение. Там му казаха, че Джером отсъства, а също така, че търсят принцеса Изабела, и юношата научи някои подробности за нейната история, които дотогава не беше

чувал. Присъщата му рицарска доблест и великодушие незабавно разпалиха в сърцето му желание да ѝ помогне, ала монасите не бяха в състояние да го упътят по дирите ѝ. А и не беше склонен да я търси надалече, тъй като образът на Матилда се бе запечатал тъй дълбоко в сърцето му, че не можеше да понесе мисълта да се отдалечи твърде много от замъка, където тя живееше. Обичта, която Джером прояви към него, засили неохотата му и той дори убеди сам себе си, че синовната преданост е главната причина, задето се мае тъй между замъка и манастира. Най-сетне Теодор реши до завръщането на Джером да се укрива в споменатата от Матилда гора и така да изчака вечерта. Там той започна да търси най-сенчестите места, тъй като те твърде добре подхождаха на сладостната печал, завладяла душата му.

В плен на тези настроения, той незабелязано за себе си стигна до пещерите, служили в стари времена за приют на отшелници, а сега според жителите от околността се населяваха от зли духове. Като си спомни за тези поверия, Теодор — човек безстрашен и обичащ приключенията — даде воля на любопитството си и потъна в тайните извивки на лабиринта. Още не беше навлязъл дълбоко в недрата на пещерите, когато изведнъж му се стори, че чува отпреде си нечии отдалечаващи се стъпки. Макар да не се съмняваше в нищо, в което ни повелява да вярваме нашата свята религия, момъкът не бе в състояние да си представи, че един добър човек би могъл да бъде изоставен безпричинно на произвола на злите тъмни сили. Помисли си, че това място навярно е обитавано по-скоро от разбойници, отколкото от онези пратеници на преизподнята, които — както се говори — досаждат на странниците и ги заблуждават. Теодор отдавна изгаряше от нетърпение да изпита доблестта си и като оголи меч, тръгна спокойно напред, воден от едва доловимото шумолене. От своя страна подрънкването на неговите доспехи издаваше присъствието му на онзи, който го отбягваше. Вече убеден, че не греша, Теодор ускори крачка и полака-лека достигна беглеца, макар той също да бързаше. Преследваният се оказа жена, която в същия миг падна задъхана на земята. Момъкът побърза да я вдигне, ала тя бе обхваната от такъв ужас, че той се изплаши, да не би да изгуби съзнание в ръцете му. С най-топли думи Теодор се постара да разпръсне тревогата ѝ, като я увери, че не само не ще ѝ причини зло, а дори ще я защитава с цената на собствения си

живот. Успокоена от галантното му държане, дамата вдигна поглед към лицето на покровителя си и рече:

— Но аз съм чувала вече този глас!

— Това едва ли е възможно — отвърна Теодор, — освен ако не сте принцеса Изабела.

— Боже милосърдни! — извика тя. — Нали не сте изпратен да ме търсите?

С тези думи тя падна пред него на колене и започна да му се моли да не я предава на Манфред.

— На Манфред! — възкликна младежът. — Не, благородна дево, аз ви избавих веднъж от тиранията му и ще положа всички усилия, каквото и да ми струва това, за да ви укрия от нови негови посегателства.

— Нима е възможно вие да сте онзи благороден непознат, когото срещнах снощи в подземията на замъка? Сигурно не сте простосмъртен, а моят ангел — пазител. Нека на колене ви благодаря...

— Недейте, любезна принцесо — рече Теодор. — Не се унижавайте пред един беден и самотен младеж. Ако всевишният ме е предопределил за ваш избавител, той ще доведе делото си докрай и ще укрепи десницата ми в името на справедливостта. Ала по-добре елате с мен, принцесо, тъй като сме твърде близо до входа на пещерата; нека потърсим недрата ѝ — няма да съм спокоен, докато не се уверя, че сте в пълна безопасност.

— Уви, покровителю мой, какво имате предвид? — попита тя. — Макар постъпките ви да са благородни, макар изразените от вас чувства да свидетелстват за чистотата на вашата душа, нима ми подхожда да се отдалечавам насаме с вас в този заплетен лабиринт? Какво ще си помисли за моето поведение този строг съдник, светът, ако бъдем открити заедно?

— Уважавам вашата добродетелност — отвърна Теодор — и съм убеден, че не изпитвате подозрения, оскърбителни за моята чест. Намерението ми бе да ви отведа в най-потайната пещера сред тези скали и с цената на живота си да преградя пътя на всеки, който би дръзнал да нахлуе там. Освен това, благородна принцесо — продължи той с въздишка, — колкото и да сте прекрасна и съвършена и макар да

не крия, че съм подвластен на земни чувства, знайте, че сърцето ми принадлежи на друга и въпреки...

Внезапен шум попречи на Теодор да продължи. Скоро двамата различиха възгласите: „Изабела! Ехей! Изабела!“ — и ужасът отново сграбчи в ноктите си разтрепераната принцеса. Момъкът се опита да я ободри, ала безуспешно. Той я увери, че по-скоро ще умре, отколкото да допусне тя отново да попадне във властта на Манфред, и като я помоли да се скрие, се върна назад, за да препречи пътя на човека, който я търсеше.

При входа на пещерата той зърна рицар в пълно бойно снаряжение да разговаря с един селянин, който го уверяваше, че видял как някаква дама се скрила сред скалите. Рицарят възнамеряваше да се втурне по дирите ѝ, ала Теодор се изправи пред него с оголен меч и решително му нареди, ако му е мил животът, да не прави и крачка напред.

— Кой си ти, дръзнал да излезе насреща ми? — високомерно попита рицарят.

— Аз съм този, чиито думи не се разминават с делата му — отвърна Теодор.

— Търся принцеса Изабела — заяви рицарят — и научих, че се е укрила сред тези скали. Не ми пречи, защото ще се разкайваш, дето си преди викал гнева ми.

— Намерението ти е тъй гнусно, както е презрян гневът ти — рече Теодор. — Върни се там, откъдето си дошъл, или скоро ще разбереш чий гняв е по-страшен.

Непознатият, който бе главният рицар, явил се от името на маркиз Виченца, бе успял да се отскубне с галоп от Манфред, докато принцът разпитваше всеки срещнат за Изабела и издаваше различни заповеди, с цел да попречи на тримата рицари да я открият. Гостът и по-рано бе хранил подозрения, че Манфред сам е укрil девойката, а сега оскърблението, нанесено му от човек, поставен — според него — от принца да я охранява, потвърди тези подозрения и затова, без да каже и дума повече, той се нахвърли с меч в ръка срещу Теодор; скоро сигурно щеше да се освободи от всякакви препятствия, ако момъкът, който от своя страна го взе за един от военачалниците на Манфред, не бе готов да подкрепи на дело хвърленото предизвикателство и не посрещна удара с щита си. Дълго сдържаната в гърдите му храброст

изригна с все сила и той се нахвърли устремно срещу рицаря, тласкан към не по-малко доблестна съпротива от бушуващите в душата му гордост и ярост. Двубоят бе ожесточен, ала краткотраен — Теодор нанесе на противника си три рани и успя да го обезоръжи, тъй като загубата на кръв бе обезсилила рицаря и той изгуби съзнание. Селянинът, избягал още при първата схватка, събщи за случилото се на някои от слугите на Манфред, които, изпълнявайки заповедите на господаря си, се бяха разпръснали из гората и диреха Изабела. Те дотърчаха в мига, в който рицарят рухна на земята, и много скоро разпознаха в него пристигналия в замъка благороден непознат. Въпреки омразата си към Манфред Теодор не бе в състояние да се радва на удържаната победа, без да изпитва чувства на жал и състрадание; ала вълнението му нарасна още, когато разбра кой е неговият противник и му бе разяснено, че той не е човек на Манфред, а негов враг. Младежът помогна на слугите на принца да освободят рицаря от доспехите му и се опита да му окаже помощ и да спре струящата от раните кръв. Събрал сетни сили, раненият проговори със слаб, пресекващ глас:

— Великодушни противнико, и двамата с теб изпаднахме в заблуда. Аз те взех за оръдие на тиранина, а виждам, че и ти си извършил същата грешка... Късно е вече за извинения... Силите ми секват... Ако Изабела е наблизо... Повикай я... трябва... важни тайни...

— Той умира! — възкликна един от слугите. — Някой няма ли у себе си разпятие? Андреа, помоли се над него.

— Донесете вода — заповяда Теодор — и му дайте да пийне глътка, а аз ще изтичам да извикам принцесата.

С тези думи той се втурна при Изабела и накратко, като премълча за собствената си доблест, ѝ разказа как за нещастие се заблудил и ранил един придворен на баща ѝ, който желаел преди смъртта си да ѝ събщи нещо много важно. Изабела се бе зарадвала, като чу Теодор да я вика, и сега бе цяла във властта на изумлението, предизвикано от неговите думи. Ободрена от новото доказателство за храбростта на младия мъж, тя позволи да бъде отведена при пространия на земята окървавен рицар, останал без глас и стон, ала страховете ѝ се възродиха, когато зърна слугите на Манфред. Девойката бе готова да побегне отново, ала Теодор ѝ посочи, че

слугите са невъоръжени, и ги заплаши с мигновена смърт, ако посмеят да докоснат принцесата. Непознатият отвори очи и като видя пред себе си жена, промълви:

— Ти... умолявам те, кажи ми истината... ти ли си Изабела да Виченца?

— Да, аз съм — отвърна Изабела. — Дано господ ви помогне да оздравеете.

— Тогава ти... тогава ти... — с мъка продължи рицарят — виждаш пред себе си... своя баща... Целуни ме...

— О, чудо! О, ужас! Какво чувам! Какво виждам! — извика девойката. — Баща ми! Вие сте баща ми! Но как се озовахте тук? За бога, говорете! О, тичайте за помощ, той ще издъхне!

— Това е самата истина — промълви със сетни сили раненият благородник. — Аз съм Фредерик, баща ти... Да, дойдох да те спася... Но не ми било отредено... Целуни ме за сбогом и вземи...

— Господине — обади се Теодор. — Пестете силите си. Позволете ни да ви отнесем в замъка.

— В замъка! — възкликна Изабела. — Нима не ще можем да получим помощ някъде по-наблизо? Нима ще изложите беззащитния ми баща на произвола на тирана? Ако се отправите натам, аз не ще посмея да го съпровожда... а не мога и да го оставя.

— Дете мое — прошепна Фредерик, — за мен е безразлично къде ще ме отнесат — след няколко минути ще бъда във всякаква опасност... Но не ме изоставяй, скъпа Изабела, докато очите ми все още могат да ти се радват! Този храбър рицар... не го познавам... ще защити твоята невинност... Господине, нали няма да изоставите детето ми на произвола на съдбата?

Като проливаше сълзи над жертвата си и тържествено се закле да закриля принцесата с цената на собствения си живот, Теодор убеди Фредерик да позволи да го отнесат в замъка. Качиха рицаря върху коня на един от слугите, като преди това превързаха, доколкото можаха раните му. Теодор тръгна с тях, а сразената от мъка Изабела, която не можеше да понесе мисълта за раздяла с баща си, ги последва съкрушена.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Печалната процесия бе посрещната при вратите на замъка от Иполита и Матилда, предупредени за пристигането ѝ от слуга, когото Изабела бе изпратила. Двете наредиха да отнесат Фредерик в най-близките покои и се оттеглиха, докато лекарите преглеждаха раните му. Матилда пламна, когато зърна Теодор и Изабела заедно, ала се опита да прикрие смущението си, като прегърна своята приятелка и изрази съчувствие по повод нещастията, сполетяло баща ѝ. Скоро се появиха лекарите и съобщиха на Иполита, че никоя от раните на маркиза не е опасна и че той желае да види дъщеря си и другите две дами. Под предлог, че желае да изкаже на маркиза радостта, обзела го, след като бяха отпаднали опасенията му за смъртоносния изход на двубоя, Теодор се поддаде на изкушението да последва Матилда. А тя тъй често свеждаше поглед, щом срещнеше очите му, че Изабела, която наблюдаваше Теодор със същото внимание, с което той следеше Матилда, много скоро се досети коя е особата, завладяла сърцето му. По време на тази няма сцена Иполита питаше Фредерик защо бе избрал такъв тайнствен начин да прибере дъщеря си, като същевременно вмъкна най-различни доводи, за да оправдае съпруга си, замислил брака между техните две деца. Колкото и да негодуваше срещу Манфред, Фредерик не можа да остане безучастен към любезността и доброжелателността на Иполита, ала най-много бе поразен от красотата на Матилда. И в желанието си да ги задържи около своето ложе, той започна да разказва на Иполита историята си.

Разправи ѝ как сънувал веднъж, докато все още бил в ръцете на неверниците, че Изабела, за която не бил чувал нищо от деня на пленничеството си, е държана насила в някакъв замък, където я заплашвали най-ужасни нещастия; сънувал също, че ако съумее да се освободи и се отпрати към една гора, недалеч от Яфа, ще научи още новини за дъщеря си. Разтревожен от този сън и безсилен да изпълни указанията в него, той започнал да страда още по-мъчително поради тежестта на веригите си. Ала докато мислите му били заети от

разсъждения как да се сдобие със свобода, до слуха му достигнала радостната вест, че принцовете съюзници, воюващи в Палестина, са изплатили за него откуп. Той незабавно се запътил към гората, посочена в съня му. Три дни и три нощи се лутал из нея, съпроводен от слугите си, без да срещне жива душа; вечерта на третия ден обаче се натъкнали на килия, в която открили беловлас отшелник, предаващ богу дух. С помощта на живителни билки те възвърнали дар словото на божия човечец.

— Деца мои — промълвил той, — признателен съм ви за проявеното милосърдие... ала всичко е напразно... запътил съм се към вечен покой. Все пак умирам с удовлетворението, че съм изпълнил волята господня. Още когато се оттеглих от света, а страната ми падна плячка на неверниците — уви, изминаха петдесет години, откакто станах свидетел на това страшно събитие! — яви ми се свети Никола и ми разкри една тайна, която забрани да споделям, с който и да е смъртен до настъпването на моя сетен час. Ето че този страшен час дойде и вие несъмнено сте избраните воители, на които ми бе заповядано да разкрия поверената тайна. Веднага щом извършите необходимите обреди над това бременно тяло, разкопайте земята под седмото дърво вляво от бедното ми жилище и вашите страдания ще бъдат... О, милостиви боже, приеми душата ми!

И с тези думи набожният старец предал богу дух.

— На другата сутрин, щом съмна — продължи Фредерик, — предадохме светите останки на земята и започнахме да копаем според указанията... И какво беше нашето изумление, когато на дълбочина шест фута открихме огромен меч — същия, който лежи долу на двора.

На острието, което тогава леко излизаше от ножницата — макар че сега, след нашите усилия да го измъкнем, е вече напълно скрито, — бяха изписани следните редове. Но не, госпожо — прекъсна сам себе си маркизът, като се обърна към Иполита, — моля да ме извините, ако се въздържа да ги повтора — твърде много ви почитам като дама и знатна господарка, за да раня слуха ви с оскърбления по отношение на нещо, което ви е скъпо.

Той замълча. Иполита цялата се разтрепери, защото не се съмняваше, че Фредерик е предопределен от бога да изпълни съдбовната присъда, надвиснала над нейното семейство. Тя погледна

Матилда с любов и тревога и по бузата ѝ се търкулна сълза, ала после овладя тревогата си и рече:

— Продължете, маркизе. Господ нищо не върши напразно — смъртните са длъжни да приемат решенията му покорно и безропотно. Можем само да се молим да отвърне от нас гнева си или да се прекланяме пред проявената от него воля. Повторете написаното на меч, маркизе, а ние ще ви изслушахме със смирение.

Фредерик горчиво съжали, задето бе казал толкова много. Достойното поведение и кротката твърдост на Иполита му вдъхнаха уважение към нея, а нежната взаимна обич, която майката и дъщерята проявяваха една към друга, го трогна почти до сълзи. Ала тъй като се опасяваше, че отказът му да изпълни молбата на принцесата ще разтревожи още повече двете дами, той с тих пресекващ глас произнесе следните слова:

*Където се намери шлемът като за този меч,
да знаеш, че бедата не е от щерка ти далеч,
Алфонсо кърви ще пролее за нея — само той!
Най-сетне сянката на принца ще се смири в покой.*

— Че какво има в тези стихове, което да е оскърбително за тук присъстващите дами? — нетърпеливо попита Теодор. — Защо трябваше да ги развълнувате с тайнствената си изтънченост, за която няма никакви основания?

— Думите ви са резки, млади човече — каза маркизът. — И макар съдбата да бе благосклонна към вас първия път...

— Уважаеми мой татко — намеси се Изабела, недоволна от разпаленото поведение на Теодор, породено, както тя се досещаше, от чувствата му към Матилда, — не се разстройвайте заради невъздържаността на един селски син — той забравя, че ви дължи почитателност, защото не познава благородническите обноски.

Разтревожена от възникналата препирня, Иполита сгълча младежа за неговата дързост, но стори това с вид, който изразяваше признателността ѝ за горещото му застъпничество; и като промени темата на разговора, попита Фредерик къде е оставил съпруга ѝ. Маркизът тъкмо се готвеше да отговори, когато отвън долетя шум;

докато дамите и Теодор ставаха, за да разберат каква е причината, в стаята влязоха Манфред, Джером и част от съпровождащите ги войници, вече осведомени от мълвата за всичко, което се бе случило. Манфред забързано се приближи до ложето на Фредерик, за да му поднесе съчувствието си и да го разпита по-подробно за двубоя, но внезапно обхванат от ужас и изумление, възкликна:

— О! Кой си ти? Кой си ти, страшни призрако? Нима е настъпил сетният ми час?

— Скъпи мой благородни съпруже! — извика Иполита и го притисна в обятията си. — Какво видяхте? Защо гледате така втренчено?

— Какво! — задъхано продължи Манфред. — Нима ти, Иполита, нищо не виждаш? Значи това страховито видение е изпратено само на мен... на мен, който не...

— За бога, съпруже мой! Елате на себе си, не губете разсъдъка си... Тук сме само ние, вашите приятели.

— Как! Това не е ли Алфонсо? — извика принцът. — Не го ли виждаш? Нима е плод на болния ми мозък?

— Това, съпруже, е Теодор — юношата, който има нещастieto...

— Теодор! — мрачно повтори Манфред и се удари по челото. — Теодор или призрак, той наруши душевния ми покой... Ала как се е озовал тук? И защо е в доспехи?

— Предполагам, че е търсел Изабела — рече Иполита.

— Изабела! — отново изпадна Манфред в ярост. — Да, да, не се и съмнявам. Но как се е освободил от пленничеството, в което наредих да го държат? Изабела ли му е помогнала или този лицемерен стар монах?

— Нима един родител е престъпник, господарю, ако се стреми да освободи детето си? — попита Теодор.

Джером силно се учуди, че синът му прехвърля вината върху него, при това без основание, и просто не знаеше какво да мисли. Той не можеше да проумее как Теодор е успял да избяга, как се е снабдил с доспехи и къде е срещнал Фредерик. Ала не смееше да задава въпроси, които биха могли отново да възпламенят гнева на Манфред срещу сина му. Мълчанието на монаха убеди принца, че именно Джером е организирал бягството на Теодор.

— Така значи се отплащаш на мен и на Иполита за щедростта, неблагодарно старче? Не ти стига това, че се противопоставяш на най-съкровениите възжелания на сърцето ми, ами вѳоръжаваш незаконородения си син и го водиш в собствения ми замък, за да ме оскърбява!

— Господарю, несправедлив сте към баща ми — рече Теодор. — Нито той, нито аз сме способни на зли помисли, които да смутят вашия покой. Ще ме сметнете ли за дързък оскърбител, ако сам се предам в ръцете на ваша светлост? — добави той, като положи почтително меча си в краката на принца. — Ето гърдите ми — понижете ги, господарю, ако подозирате, че вътре се спотайва изменническа мисъл. Душата ми не храни чувство, несъвместимо с почтителността към вас и вашите близки.

Благовъзпитаността и жаркият плам, с които бяха изречени тези слова, спечелиха на Теодор доброжелателството на всички присъстващи. Дори Манфред бе трогнат, ала тъй като все още бе под силното впечатление на приликата с Алфонсо, възхищението му бе потиснато от таен ужас.

— Стани! — нареди той на младежа. — Сега няма да посегна на живота ти. По-добре ми разкажи историята си и как се оказа свързан с този стар предател.

— Господарю... — разгорещено започна Джером.

— Замълчи, измамнико! — прекъсна го принцът. — Не желая да го подучваш!

— Нямам нужда от ничия помощ, ваша светлост — рече Теодор. — Историята ми е твърде кратка. На петгодишна възраст бях откаран в Алжир заедно с майка си, която бе пленена от пирати на Сицилийското крайбрежие. Не мина и година, и тя умря от мъка...

Сълзи рукнаха от очите на Джером, а по лицето му се изписа буря от чувства.

— Преди смъртта си — продължи младежът — тя заши за моята дреха точно под мишницата ми листче хартия, от което разбрах, че съм син на граф Фалконара.

— Това е самата истина — обади се монахът. — Аз съм този злочест баща.

— Още веднъж ти заповядвам да мълчиш — каза Манфред. — Продължавай, млади човече.

— Останах в робство до миналата година, когато — съпровождайки своя господар в един от набезите му — бях освободен от християнски кораб, надвил в бой пиратския. Разкрих на капитана кой съм и той великодушно ме закара в Сицилия, ала — уви! — вместо да намеря баща си, научих, че имението му, намиращо се на самия морски бряг, било разграбено в негово отсъствие от морския разбойник, пленил мен и майка ми, а замъкът — изгорен до основи. Когато се завърнал, баща ми продал останките от имуществото и приел духовнически сан някъде в Неаполитанското кралство, ала къде именно — никой не може да ми каже. Неимуц и самотен, почти изгубил надежда да бъде някога притиснат в бащини обятия, отплавах при първата възможност за Неапол, откъдето през последната седмица пристигнах пеша тук, в тези земи, като се изхранвах с труда на двете си ръце. До вчера сутринта не съм и мислил, че всевишният ми е отредил друго, освен душевен покой и блажена бедност. Това е, господарю, моята история. Щастлив съм повече, отколкото можех да се надявам, защото открих баща си, а съм по-нещастен, отколкото заслужавам, защото си навлякох немилостта на ваша светлост.

Той млъкна. Одобрителен шепот се разнесе откъм присъстващите.

— Това не е всичко — намеси се Фредерик. — Честта ме задължава да добавя онова, което този младеж премълча. Той е скромен, но аз трябва от чувство за справедливост да додам, че е най-храбрият юноша във всички християнски земи. Вярно, лесно се пали, но макар да го познавам съвсем отскоро, напълно съм уверен в искреността му — не би ни разказал онова, което чухме, ако не беше самата истина... А що се отнася до мен, младежо, уважавам прямотата, подобаваща на твоя произход. Преди малко ти наистина ме оскърби, но мисля, че не е беда, ако благородната кръв, течаща в жилите ти, понякога кипва — особено сега, когато тъй наскоро установихме източника ѝ. Хайде, благородни господине — обърна се той към Манфред, — щом като аз мога да му простя, и за вас не би трябвало да е трудно. Юношата няма вина, че сте го взели за призрак.

Тази злостна подигравка дълбоко уязви Манфред.

— Ако посланиците от онзи свят са способни да ми внушат ужас — надменно проговори той, — то поне никой смъртен не може да стори същото, още по-малко ръката на този зелен младок...

— Съпруге — прекъсна го Иполита, — нашият гост има нужда от покой. Не трябва ли да го оставим?

С тези думи тя хвана Манфред за ръката и като пожела на маркиза скорошно оздравяване, поведе всички към вратата. Принцът съвсем не съжаляваше, че по този начин бе сложен край на един разговор, който му напомни, че е разкрил най-съкровения си опасения, и се остави да бъде отведен в собствените си покои, като преди това позволи на Теодор да се оттегли с баща си в манастира, макар и при условие, че на другия ден ще се върне в замъка — нещо, на което младежът охотно се съгласи.

Матилда и Изабела бяха твърде погълнати от собствените си размисли и прекалено недоволни една от друга, за да изпитват желание за по-нататъшна беседа. Те се оттеглиха в покоите си, като се разделиха далеч по-официално и с по-малко сърдечност от всеки друг път, а се познаваха от деца.

Но макар в раздялата им да липсваше топлота, двете побързаха да се срещнат още при изгрев-слънце. Вълнението гонеше съня от очите им и през нощта всяка си спомни хилядите въпроси, които би искала да зададе на другата още сутринта. Матилда си мислеше, че Теодор вече два пъти спасява Изабела от големи опасности — обстоятелство, което според нея едва ли се дължеше на случайност. Вярно, че в стаята на Фредерик взорът му бе неизменно прикован в нея, ала момъкът би могъл да се преструва, за да прикрие и от двамата бащи страстта си към Изабела. Най-добре беше да си изясни това незабавно. Искаше да знае истината, за да не нанесе незаслужена обида на приятелката си, като питае нежни чувства към нейния възлюбен. По този начин ревността едновременно подклаждаше любопитството и му намираще оправдание в приятелската обич.

Изабела, не по-малко разтревожена, имаше доста повече основания за подозренията си. Вярно, Теодор сам ѝ призна с думи и поглед, че сърцето му е заето, ала все пак може би Матилда не отговаряше с взаимност на чувствата му — та тя винаги бе изглеждала неспособна на любов, всичките ѝ мисли бяха отправени към небето... „Защо ли я разубеждавах? — упрекваше сама себе си Изабела. — Ето че съм наказана за великодушието си... Но кога са се запознали? И къде? Не е възможно — аз се заблуждавам... Сигурно снощи са се срещнали за пръв път и друга е господарка на сърцето му; в такъв

случай не съм толкова злочеста, колкото си мислех; ако приятелката ми Матилда не е... Но как така! Нима ще се унижа дотам, че да се домогвам до чувствата на мъж, който така грубо ми заяви, че е безразличен към мен! И то в момент, когато най-обикновената учтивост изискваше поне да се покаже любезен. Ще отида при скъпата ми Матилда и тя ще ме подкрепи в гордостта, тъй подобаваща на нашия пол... Мъжете са притворни... Ще се посъветвам с нея дали да не се подстрижа за монахиня — тя ще се зарадва, че съм в такова разположение на духа; и ще ѝ кажа също така, че вече нямам нищо против влечението ѝ към манастира.“

С тези мисли Изабела се отправи към Матилда, тъй като бе твърдо решила да разкрие сърцето си на своята приятелка. Намери я вече облечена, подпряла замислено глава на ръката си. Позата ѝ, тъй съответстваща на състоянието на Изабела, възобнови нейните подозрения и сложи край на желанието ѝ да бъде откровена с приятелката си. При срещата и двете се изчервиха, тъй като бяха твърде неопитни, за да могат умело да прикриват чувствата си. След като си размениха няколко незначителни въпроси и отговори, Матилда попита Изабела каква е била причината за бягството ѝ. Изабела вече бе почти забравила за страстта на Манфред към нея — дотолкова бе погълната от собствената си страст — и реши, че Матилда има предвид последното ѝ бягство от манастира, довело до събитията от изминалата вечер. Затова отвърна:

— Мартели пристигна в манастира с известието, че майка ви е починала.

— О! — прекъсна я Матилда. — Бианка ми обясни това недоразумение. Като ме видяла припаднала, тя възкликнала: „Принцесата е мъртва!“, а Мартели, който бил дошъл в замъка за обичайната милостиня...

— А вие защо бяхте припаднали? — попита Изабела, без да обърне внимание на всичко останало.

Матилда пламна.

— Баща ми... — започна със запъване тя — тъкмо съдеше един престъпник...

— Какъв престъпник? — живо се интересува Изабела.

— Един младеж... Предполагам, че беше онзи същият...

— Кой, Теодор ли?

— Да — потвърди Матилда. — Тогава за пръв път го видях; не знам с какво бе оскърбил баща ми... но тъй като ви е оказал подкрепа, радвам се, че принцът му прости.

— Оказал ми подкрепа? Това ли наричате подкрепа — да рани баща ми и почти да го убие? Макар едва вчера да бях благословена с щастието да позная баща си, надявам се, не смятате, че съм дотолкова лишена от синовни чувства, та да не се възмутя от дързостта на този самонадеян юноша или да питая някаква любов към човека, осмелил се да вдигне ръка срещу онзи, комуто дължа живота си. Не, Матилда, сърцето ми изпитва само отвращение към него и ако все така сте върна на дружбата, в която ми се заклехте в най-ранно детство, то и вие ще възненавидите човека, който за малко щеше да ме направи нещастна за цял живот.

Матилда сведе глава.

— Надявам се, че скъпата ми Изабела не се съмнява в приятелските ми чувства. До вчера никога не бях виждала този юноша; почти не го познавам, но тъй като лекарите обявиха, че баща ви е във всякаква опасност, не би трябвало да изпитвате такава нехристиянска омраза към един човек, който — убедена съм в това — не е знаел, че маркизът е ваш роднина.

— Много горещо се застъпвате за него — каза Изабела, — особено като се има предвид, че почти не го познавате! Или греша, или и той питае същата любов към вас.

— Какво искате да кажете?

— Нищо.

Изабела вече съжаляваше, че е намекнала на Матилда за чувствата на Теодор към нея. И за да смени темата на разговора, попита защо Манфред бе взел Теодор за призрак.

— Господи! — възкликна Матилда. — Нима не сте забелязали удивителната прилика между него и портрета на Алфонсо в галерията? Споменах това пред Бианка още преди да го видя в доспехи, а с шлема на главата той си прилича с портрета като две капки вода.

— Аз не разглеждам много портретите — рече Изабела, — а още по-малко съм изучавала старателно чертите на този младеж, което очевидно сте сторили вие... Ах, Матилда! Сърцето ви е в опасност... Позволете ми да ви предпазя като ваша приятелка... Той ми призна, че

е влюбен; не е възможно вие да сте обектът на любовта му — нали едва вчера сте се срещнали за пръв път?

— Да, така е — отвърна Матилда, — но защо моята скъпа Изабела е готова да заключи от думите ми, че аз... — Тя млъкна за миг, после продължи: — Той е видял първо вас и аз съм далеч от тщеславната мисъл, че привлекателността ми, която не е никак голяма, би могла да заплени сърце, вече отдадено на вас... Бъдете щастлива, Изабела, каквато и да е съдбата на Матилда!

— Прекрасна моя приятелко! — възкликна Изабела, чието честно сърце не може да устои на добрия порив. — Вие сте тази, от която се възхищава Теодор. Видях, убедена съм в това, и никога мисълта за собственото ми щастие не ще допусне да попреча на вашето.

Искреността на Изабела изтръгна сълзи от очите на кротката Матилда и ревността, която за известно време бе охладила отношенията между двете прелестни девойки, скоро отстъпи място на присъщите на душите им чистосърдечност и откровеност. Те признаха една на друга какво впечатление им е направил Теодор и след тези откровения последва съперничество по великодушие, като всяка настояваше да отстъпи своя избраник на приятелката си. Накрая гордостта и добродетелта на Изабела ѝ напомниха, че Теодор почти бе изразил пред нея предпочитания към нейната съперница; това я принуди да потисне силните си чувства и да се откаже от своя любим в полза на Матилда.

Докато траеше тази надпревара в добри чувства, в стаята на младата принцеса влезе Иполита.

— Скъпа Изабела — рече тя. — Вие така обичате дъщеря ми и приемате тъй близко до сърцето всичко, свързано с нещастното ни семейство, че между мен и Матилда не може да има тайни, от които да ви изключа. — Разтревожени от това начало, младите принцеси се превърнаха целите в слух. — Знайте тогава, скъпа — продължи Иполита, — и ти, мила моя Матилда, че изминалите два зловещи дни ме убедиха в небесната повеля скиптърът на принцовете Отранто да премине от ръцете на Манфред в тези на маркиз Фредерик и аз бях осенена — може би пак по волята на всевишния — от прозрението как да предотвратя нашата окончателна гибел посредством съюз между

двата ни враждуващи рода. С тази цел предложих на съпруга си Манфред да омъжи това скъпо, скъпо дете за Фредерик.

— Да ме омъжи за маркиз Фредерик! — извика Матилда. — О, небеса! Любима моя майко! Нима вече оповестихте мислите си на баща ми?

— Да — отвърна Иполита. — Той изслуша благосклонно предложението ми и се отправи към маркиза, за да му го съобщи.

— О, нещастна принцесо! — възкликна Изабела. — Какво сте сторили! Каква непоправима беда навлякохте с непредпазливата си доброта на вас самата, на мен и на Матилда!

— Аз да навлека беда на вас и на детето си? — учудено повтори Иполита. — Какво значи това?

— Уви! — проплака Изабела. — Чистотата на собственото ви сърце ви пречи да видите поквареността на другите. Вашият съпруг Манфред, този нечестивец...

— Спрете! — каза Иполита. — Не смейте, принцесо, в мое присъствие да говорите неуважително за Манфред. Той е мой съпруг и господар и...

— И няма още дълго да е такъв, ако успее да осъществи нечестивите си намерения — прекъсна я Изабела.

— Тези думи ме изумяват! — възкликна Иполита. — Вашият нрав, Изабела, е буен, ала до този момент не съм ви виждала да губите нужната сдържаност. Коя постъпка на Манфред ви позволява да говорите за него като за убиец или престъпник?

— Добродетелна и прекомерно доверчива принцесо! — отвърна Изабела. — Той не цели да ви отнеме живота, а да се раздели с вас! Да се разведе!

Иполита и Матилда възкликнаха едновременно:

— Да се разведе с мен!

— Да се разведе с майка ми!

— Да — потвърди Изабела. — И за да доведе престъплението си до успешен край, той замисля... Не, не мога да го кажа!

— Какво може да надмине произнесеното вече от вас? — попита Матилда.

Иполита мълчеше. От мъка бе изгубила дар слово; а като си спомни неотдавнашните двусмислени приказки на Манфред, тя се убеди, че казаното от Изабела бе самата истина.

— Прекрасна, скъпа госпожо! Господарке! Майко! — извика Изабела и в изблик на внезапни силни чувства се хвърли в краката на принцесата. — Вярвайте ми, имайте ми доверие — аз по-скоро ще умра хиляди пъти, отколкото да се съглася да ви причиня зло, да се поддам на такъв гнусен... О!

— Не, това е вече много! — възкликна Иполита. — Едно престъпление води след себе си друго! Станете, скъпа Изабела! Аз не се съмнявам във Вашата добродетелност. О, Матилда, този удар е твърде тежък за теб! Не плачи, детето ми! И не се бунтувай, умолявам те. Помни, че той все пак е твой баща!

— Но и вие сте моя майка — пламенно възрази Матилда. — И сте тъй добродетелна, тъй безупречна! Как, как да не се бунтувам?

— Не бива — повтори Иполита. — Хайде, стига, всичко ще свърши добре. Изтерзан от мъка след смъртта на брат ти, Манфред не е знаел какво говори. Може би Изабела не го е разбрала правилно — той има добро сърце... Освен това, детето ми, ти още не знаеш всичко! Зла съдба е надвиснала над нас и ръката на провидението вече е замахнала... О, ако можех да те спася от гибелта! Да — продължи тя малко по-спокойно. — Може би ако се жертвам, ще успея да изкупя всички грехове... Ще отида и ще кажа, че съм съгласна да се разведа — безразлично ми е какво ще стане с мен. Ще се оттегля в близкия манастир и ще прекарам остатъка от живота си в молитви и сълзи по моето дете и... и принца!

— Този свят не заслужава вашата доброта — каза Изабела. — А Манфред е злосторник... Но не мислете, госпожо, че вашата слабост ще ме разколебае. Кълна се — о, чуйте ме, ангели небесни...

— Спрете, в името на всичко свято! — извика Иполита. — Помнете, че не можете да разполагате със себе си — вие имате баща.

— Баща ми е тъй добродетелен, тъй благороден — прекъсна я Изабела, — че никога не ще ми заповяда да извърша нещо нечестиво. Но дори и да ми нареди, може ли един баща да накара дъщеря си да извърши нещо противно на бога? Мога ли да се омъжа за бащата, след като съм била сгодена за сина? Не, госпожо, не. Никаква сила не може да ме принуди да споделя омразното ложе на принца. Аз го ненавиждам, той буди отвращение у мен! Божиите и човешките закони забраняват... А моята приятелка, моята скъпа Матилда! Нима мога да

раня нежната ѝ душа, като причиня зло на майка ѝ, която тя обожава? На собствената ми майка!... Та аз не познавам друга.

— О, тя е майка и на двете ни! — възкликна Матилда. — Както и да я боготворим, Изабела, това никога не ще е достатъчно!

— Прекрасни мои деца — трогна се Иполита. — Вашата любов ме покорява... но аз не бива да отстъпвам пред нейната сила. Ние не можем сами да избираме пътя си — господ — бог, бащите и съпрузите ни имат тази власт. Проявете търпение, докато чуете какво са решили Манфред и Фредерик. Ако маркизът се съгласи да вземе ръката на Матилда, аз знам, че тя безропотно ще се подчини. А всевишният може да се намеси и да предотврати останалото... Но какво става с теб, детето ми? — възкликна тя, тъй като Матилда бе рухнала в нозете ѝ, цяла обляна в сълзи. — Но не, не ми отговаряй, дъще! Не бива да чувам и една дума, която противоречи на волята на баща ти.

— О, не се съмнявайте в моето послушание — в моето печално послушание към вас двамата! — каза Матилда. — Но мога ли аз, най-почитаната от всички девойки, мога ли да изпитвам всичката тази безгранична доброта и да крия мислите си от най-прекрасната майка на този свят?

— Какво възнамеряваш да кажеш, Матилда? — прекъсна я Изабела и се разтрепери. — Опомни се!

— Не, Изабела! — отвърна принцесата. — Бих била недостойна за тази несравнима майка, ако и най-тайните кътчета на душата ми криеха непозволена от нея мисъл... О, аз вече я оскърбих! Допуснах в сърцето си страсти, без да ѝ ги призная... но ето, сега се отказвам от тях и давам обет пред всевишния и пред нея...

— Дете мое, дете мое! — възкликна Иполита. — Какви думи изричаш! Какви нови злини ни е приготвила съдбата? Ти — влюбена? И то в този страшен за всички ни час?

— О, аз осъзнавам вината си — промълви Матилда. — Отвращавам се от себе си, ако съм допуснала да причиня болка на своята майка. Тя е най-скъпото, което имам на този свят... О, аз никога, никога вече не ще го погледна отново!

— Изабела! — рече Иполита. — Вие сте посветена в тази злочеста тайна; каквато и да е тя, говорете!

— Какво! — извика Матилда. — Нима дотолкова съм потъпкала любовта на майка си, че тя дори не ще ми позволи сама да призная

вината си? О, злочеста, злочеста Матилда!

— Вие сте твърде жестока — обърна се Изабела към Иполита. — Как можете да гледате страданията на тази добродетелна душа и да не ѝ съчувствате?

— Аз ли не жаля детето си! — извика Иполита и притисна Матилда към гърдите си. — Аз знам, че тя е добра, преизпълнена с благородство, любов към ближните и чувство за дълг. Прощавам ти, прекрасна моя, единствена надежда в живота ми!

Тогава принцесите разказаха на Иполита за чувствата си към Теодор и за решението на Изабела да го отстъпи на Матилда. Иполита ги сгълча за тяхното неблагоприятие и им разясни, че е невъзможно бащата на коя да е от двете да склони да даде наследницата си на бедняк, пък бил той и от благороден произход. Тя донякъде се утеши, като разбра, че и двете са влюбени съвсем отскоро и че младежът все още няма основания да подозира за чувствата им. После строго им нареди да избягват всякакви срещи и разговори с него. Матилда пламенно обеща да се подчини, ала Изабела, която се залъгваше с мисълта, че иска само да уреди брака на приятелката си с Теодор, не можеше да вземе твърдо решение да страни от момъка, затова не каза нищо.

— Отивам сега в манастира — рече Иполита — и ще поръчам нови молитви, за да се избавим от тези беди.

— О, майко! — възкликна Матилда. — Вие възнамерявате да ни напуснете, да се оттеглите в манастира и да дадете възможност на баща ми да осъществи пагубните си намерения. О, колко сме нещастни! На колене ви умолявам — не вършете това... Нима ще ме оставите плячка на Фредерик? Идвам с вас в манастира.

— Успокой се, детето ми. Ще се върна веднага. Никога не ще те оставя, ако не съм убедена, че такава е волята господня и че ще ти донесе добро.

— Недейте ме мами — каза Матилда. — Не ще се омъжа са Фредерик, докато вие не ми заповядате... Уви! Какво ще стане с мен?

— Защо са тези вопли? — учуди се Иполита. — Нали обещах да се върна.

— О, майко! — продължи девойката. — Останете и ме спасете от самата мен. Дори сянката на недоволство върху лицето ви значи повече

за мен от цялата суровост на баща ми. Аз отдадох сърцето си и единствено вие можете да ме накарате да си го взема обратно.

— Спри дотук — предупреди я Иполита. — Не започвай отново, Матилда.

— Мога да се откажа от Теодор, но трябва ли да се омъжвам за друг? — питаше Матилда. — Позволете ми да ви придружа в манастира и завинаги да се оттегля от света.

— Съдбата ти е в ръцете на твоя баща — настоя Иполита. — Любовта ми към теб, изглежда, е причинила зло, щом като те е научила да мислиш, че на тоя свят съществува нещо, което можеш да почиташ повече от волята на баща си. Прощавай, детето ми — отивам да се моля за теб.

Истинската цел на Иполита бе да попита Джером дали може с чиста съвест да се съгласи на развод. В миналото тя доста често бе настоявала пред Манфред да се откаже от владетелската титла, която бе постоянно бreme за чувствителната ѝ душа. Тези тревоги правеха раздялата със съпруга ѝ по-малко страшна, отколкото при каквито и да било други обстоятелства.

Предишната вечер, като си тръгваше от замъка, Джером строго попита Теодор защо го бе обвинил пред Манфред, че е подпомогнал бягството му. Момъкът си призна, че целта му била да отклони подозренията на принца от Матилда, и додаде, че всеобщото уважение към праведния и благочестив живот на Джером са сигурна защита срещу гнева на тирана. Монахът силно се огорчи при вестта, че синът му питае нежни чувства към принцесата, и на раздяла обеща да му изложи още на другата сутрин важни причини, които налагали да се пребори със своята страст. Подобно на Изабела Теодор също съвсем отскоро бе усетил тежестта на родителската власт, за да се преклони покорно, потискайки поривите на сърцето си. Не изгаряше от любопитство да научи съображенията на монаха, а още по-малко от желание да им се подчини. Прелестната Матилда имаше по-голяма власт над него от синовния дълг. Момъкът цяла нощ се остави в плен на любовни видения и чак след сутрешната молитва си спомни за заръката на монаха да се срещне с него при гробницата на Алфонсо.

— Млади момко — започна баща му, щом го зърна. — Това закъснение никак не ми харесва. Нима заръките на твоя родител вече значат тъй малко за теб?

Теодор непохватно се заизвинява и обясни закъснението си с това, че се успал.

— И чий образ ти се яви насън? — строго попита Джером, а синът му пламна. — Неблагоразумни момко, това не може да продължава — изтръгни от корен тази престъпна страст!

— Престъпна страст! — възкликна Теодор. — Нима престъплението може да съпътства невинната красота и добродетелната скромност?

— Грях е да обичаш онези, които всевишният е обрекъл на гибел — настоя монахът. — Потомството на тирана трябва да бъде изтрито от лицето на земята до трето и четвърто коляно!

— Нима всевишният ще накаже невинните за престъпните деяния на виновните? — извика Теодор. — Прекрасната Матилда има предостатъчно добродетели...

— За да те погуби — прекъсна го Джером. — Нима тъй бързо забрави, че свирепият Манфред вече два пъти те осъжда на смърт?

— Не съм забравил, татко, но помня също така, че милосърдието на дъщеря му ме избави от неговата власт. Обидите мога да забравя, но не и благодеянията.

— Обидите, нанесени на теб от рода на Манфред, превъзхождат всичко, което можеш да си представиш. Не отговаряй, а се вгледай в този свят образ! Под мраморната плоча почива прахът на Алфонсо Добрия — един принц, надарен с всички добродетели, баща за своя народ, украшение за рода човечески! На колене, твърдоглаво момче, и слушай внимателно ужасната история, която баща ти ще разкрие пред теб. Това ще прогони от душата ти всяко чувство, освен свещената жажда за възмездие. Алфонсо! Многострадални принце! Нека неотмъстената ти сянка витае страшно из разбунения въздух, докато тези тук трепереци уста... А! Кой идва?

— Най-злочестата от всички жени! — откликна Иполита и се приближи до олтара. — Имате ли свободно време, добри ми отче?... Но защо е коленичил този юноша? Какво означава ужасът, изписан по вашите лица? Защо до тази почтена гробница?... О, небеса! Нима ви се е явило видение?...

— Отправяхме към всевишния нашите молитви — промълви монахът, леко смутен — да дойде краят на бедите в това нещастно княжество. Присъединете се към нас, госпожо! Безупречно чистата ви

душа може да измоли от бога опрощение за присъдата, надвиснала над вашия дом, за която тъй ясно говорят поличбите от последните няколко дни.

— Горещо се моля на всевишния за спасение — отвърна благочестивата принцеса. — Вие знаете, че най-главната грижа в живота ми бе да изпрося благоволение за своя съпруг и за невинните си деца... Едното, уви, ми бе отнето; но дано всевишният чуе моите молби и пощади бедната ми Матилда! Отче, застъпете се за нея пред бога!

— Та чие сърце не би я благословило? — възкликна пламенно Теодор.

— Мълчи, невъздържани момко! — сгълча го Джером. — А вие, добра принцесо, не спорете с небесните сили! Бог дава, бог взема! Благословете светото му име и се примирете с неговата воля.

— Безропотно се подчинявам — отвърна Иполита, — но нима той не ще пожали единствената ми утеха? Нима и Матилда трябва да загине? Ах, отче, дойдох при вас, за да... ала отпратете сина си. Ничии уши, освен вашите не бива да чуят онова, което ще кажа.

— Дано всевишният изпълни всичките ви молби, достойна принцесо! — рече Теодор и си тръгна, а Джером се намръщи.

Тогавя Иполита разказа на монаха за хрумването си, което бе споделила с Манфред, за неговото одобрение и за това, че принцът е отишъл при Фредерик да му предложи ръката на Матилда. Джером не можа да потисне раздражението си, породено от това действие, но го прикри, като изрази съмнение, че Фредерик, най-близкият по кръв роднина на Алфонсо, явил се да претендира за наследството си, ще се съгласи на съюз с узурпатора на своите права. Ала изумлението на монаха бе безпределно, когато Иполита му съобщи за готовността си да не се противопоставя на развода и го попита дали съгласието ѝ не е в разрез с църковните закони. Джером премълча колко му е омразна мисълта за брак между Манфред и Изабела, ала окуражен от молбата на принцесата за съвет, ѝ описа в най-мрачни краски греховността на нейното съгласие, предрече божие наказание в случай, че тя отстъпи пред искането на съпруга си, и ѝ заръча най-строго да отхвърли всяко подобно предложение с негодувание и възмущение.

Междувременно обаче Манфред бе успял да уведоми Фредерик за плана си и да му предложи двойна сватба. Слабохарактерният маркиз, комуто красотата на Матилда бе направила неотразимо впечатление, изслуша с жив интерес това хрумване. Той забрави начаса за враждата си с принца, още повече, че почти не хранеше надежда да му отнеме със сила властта; и като си каза, че бракът на дъщеря му с тирана едва ли ще даде потомство, започна да гледа на женитбата си с Матилда като на крачка по пътя към собственото си изкачване на престола. Ето защо той почти не се противопостави на предложението и само от благоприличие постави условието Иполита да се съгласи на развод. Манфред се нагърби сам с тази задача. Окрилен от успеха си и изгарящ от нетърпение да се сдобие със синове, той се устреми към покоите на жена си, твърдо решил да изтръгне съгласието ѝ. Там научи, че е отишла в манастира, и силно възнегодува. Нечистата съвест му подсказа, че тя може да е била уведомена от Изабела за намеренията му. Веднага си помисли, че посещението ѝ в манастира навярно означава намерение да остане там, докато успее да попречи някак си на развода, а подозрението, което и без това питаеше към Джером, породя опасения, че монахът не само ще се противопостави на намеренията му, но и ще внуши на Иполита решимост да се укрие в светата обител. Изгарящ от нетърпение да разкрие тези коварни замисли и да попречи на осъществяването им, Манфред се втурна към манастира и пристигна там тъкмо в момента, когато Джером настойчиво увещаваше принцесата в никакъв случай да не се съгласява на развод.

— Госпожо — започна Манфред. — Кое ви доведе тук? Защо не ме дочакахте да се върна от посещението си при маркиза?

— Дойдох да измоля благословия за вашите намерения — отвърна Иполита.

— Моите намерения не се нуждаят от намесата на монаха — заяви принцът. — И нима от всички хора по света този беловлас предател най-много ви предразполага към беседа?

— Нечестиви принце! — възкликна Джером. — Нима си дошъл при олтара, за да оскърбяваш неговите служители? Ала твоите богопротивни замисли са разкрити, Манфред. Всевишният и тази добродетелна жена знаят за тях... не, принце, напразно въсиш вежди! Църквата презира твоите заплахи. Нейните гръмотевици ще заглушат

изблиците на гнева ти. Ако продължаваш все тъй нагло да се стремиш към този греховен развод, преди да си дочакал църковното решение, то аз ще стоваря анатема на главата ти още сега, на това място!

— Дръзки бунтовнико! — извика Манфред, като се опитваше да прикрие страхопочитанието, изпълнило душата му при тези думи на монаха. — Нима се осмеляваш да заплашваш законния си господар?

— Ти не си законен господар — отвърна Джером. — И не си никакъв принц... Върви, обсъди претенциите си с Фредерик, а когато свършите...

— Вече свършихме — заяви Манфред. — Фредерик прие ръката на Матилда и е съгласен да се откаже от претенциите си до момента, в който ми се роди мъжка рожба.

Докато произнасяше тези думи, три капки кръв паднаха от носа на статуята на Алфонсо. Манфред пребледня, а принцесата се отпусна на колене.

— Виж! — извика монахът. — Виж това чудно знамение — кръвта на Алфонсо нивга не ще се смеси с тази на Манфред!

— Уважаеми съпруге — рече Иполита. — Нека се смирим пред божията воля... Не мисли, че твоята неизменно послушна съпруга се е опълчила срещу властта ти. Аз нямам воля, различна от тази на моя господар и на църквата. Нека затова се обърнем към този високоуважаван съд. Не от нас зависи да разкъсаме връзката, която ни е съединила. Ако църквата одобри разтрогването на нашия брак, така да бъде — остават ми малко години живот, а и те ще бъдат прекарани в скръб. Къде бих ги прекарала по-добре, ако не в подножието на този олтар, в молитви за благополучието на двама ви с Матилда?

— Но дотогава няма да останеш тук — рече Манфред. — Ще се прибереш с мен в замъка и аз ще размисля там относно стъпките, които трябва да предприема за развода; ала този монах, който във всичко се бърка, няма да стъпи повече там — отсега нататък гостоприемният ми дом ще бъде затворен за предателя... А що се отнася до издънката на твое преподобие — обърна се той към Джером, — то знай, че го гоня от моите владения. Предполагам, че поне той не е свещена персона и не се намира под закрилата на църквата. Който и да се ожени за Изабела, това няма да бъде новоизлюпеният син на отец Фалконара.

— Новоизлюпени са онези, които внезапно се появяват върху троните на законните владетели — отвърна монахът. — Ала те вехнат като тревата и не оставят подире си никаква следа.

Манфред изгледа презрително отеца и поведе Иполита към изхода; ала при вратата на църквата прошепна на един от хората си да се скрие нейде из манастира и да го извести веднага щом там се появи някой от обитателите на замъка.

ПЕТА ГЛАВА

Колкото повече си мислеше Манфред за поведението на монаха, толкова по-силно се убеждаваше, че той е посредник в любовната връзка между Изабела и Теодор. Ала дръзката неподатливост на Джером, която бе в силно противоречие с неотдавнашната му безропотност, го навеждаше на далеч по-сериозни опасения. Принцът дори заподозря, че монахът разчита на някаква тайна подкрепа от страна на Фредерик, чието пристигане едва ли бе съвпаднало случайно с повторната поява на Теодор. И все пак най-силно го тревожеше приликата между момъка и портрета на Алфонсо. Вярно, че последният бе умрял, без да остави потомство — това се знаеше със сигурност.

А и Фредерик се съгласи да му даде дъщеря си за жена... Всички тези противоречия терзаеха ума на Манфред. Виждаше само два начина да се измъкне от затрудненията си. Първият бе, като се откаже от владенията си в полза на маркиза, ала срещу тази мисъл се опълчваха неговата гордост, честолюбие и упованието му на старинни пророчества, които гласяха, че съществува възможност да опази за потомството си княжество Отранто. Вторият начин бе да ускори брака си с Изабела. Докато вървеше редом с Иполита към замъка, той дълго и мълчаливо прехвърляше в ума си тези тревожни мисли, но сетне сподели с нея причината за безпокойството си и пусна в ход всеки убедителен и правдоподобен довод, за да изтръгне съгласието и дори обещанието на принцесата да подпомогне разтрогването на техния брачен съюз. Всъщност нямаше нужда дълго да я убеждава, докато я подчини на волята си. Тя се опита да го предума да се откаже от владенията си, но като видя, че увещанията ѝ са безплодни, увери мъжа си, че доколкото позволява съвестта ѝ, не ще се противопостави на раздялата им, макар че няма дейно да се стреми към нея, освен ако той не ѝ изложи доводи, по-основателни от сегашните.

Макар и непълна, тази отстъпчивост бе достатъчна, за да окрили надеждите на Манфред. Той вярваше, че властта и богатството му ще

способстват на неговата молба пред църковния съд в Рим, и тутакси реши да убеди Фредерик да се отпрати натам. Последният бе обзет от такава страст към Матилда, че принцът хранеше силни надежди да осъществи всичките си желаня посредством чаровете на дъщеря си, като ту предоставя, ту отнема на Фредерик възможността да им се наслаждава в зависимост от това доколко маркизът е склонен да подкрепи действията му. Временното отсъствие на Фредерик щеше да е дори от съществена полза за принца, тъй като би му позволило да предприеме допълнителни мерки за своята безопасност.

Така че Манфред пусна Иполита да върви в покоите си и се запъти към маркиза, ала като прекосяваше парадната зала, през която минаваше пътят му, срещна Бианка. Тъй като знаеше, че момичето се ползва с доверието на двете млади принцеси, Манфред начаса реши да я разпита за Изабела и Теодор. Затова извика прислужницата в нишата, образувана от един еркереен прозорец, и като я обсипа с безброй ласкателства и обещания, взе да ѝ задава въпроси за чувствата на Изабела.

— Ах, господарю... Не, господарю... Да, господарю... Горкичката! Тя така се тревожи за раните на баща си, ама аз ѝ рекох, че ще оздравее. Вие как мислите, господарю?

— Не те питам какво мисли за баща си — прекъсна я Манфред. — Ти си посветена в тайните ѝ. Хайде, бъди добро момиче и ми кажи: има ли някой момък... разбираш какво искам да кажа.

— Божичко! Дали ви разбирам? Не, нищо не разбирам. Ама ѝ рекох, че с целебни треви и покой...

— Нямам предвид баща ѝ — нетърпеливо рече принцът. — Знаем, че ще се оправи.

— Ах, господарю, така се радвам да чуя това от вашата уста! Макар да не ѝ позволявам да пада духом, все пак ми се стори, че маркизът има доста изнурен вид и може би... Спомням си, че когато младият Фердинанд беше ранен от венецианеца...

— Не се отклонявай от въпроса ми — прекъсна я Манфред. — Ето на, вземи това украшение — може би то ще ти помогне да се съсредоточиш... Не, няма нужда от реверанси. Благоволенията ми не ще се изчерпи с това... Хайде, кажи ми истината за сърдечните тайни на Изабела.

— Ах, ваша светлост е така любезен! Да, разбира се... Но умеете ли да мълчите?... Ако някога излезе от вашите уста...

— Няма, няма! — възкликна принцът.

— Не, не, закълнете се, ваша светлост!... Майчице божия, ако се разбере, че съм ви казала... Но истината си е истина — аз не мисля, че господарката Изабела обичаше много сина ви, пък той беше такова мило момче, малко са като него... Само да бях принцеса... О, божичко! Трябва да тичам при господарката Матилда! Тя сигурно се чуди къде съм се дянала.

— Почакай! — извика Манфред. — Все още не съм получил от теб задоволителен отговор. Предавала ли си й някога бележчица или писмо?

— Аз! Да съм предавала... Боже мой! — възкликна Бианка. — Да предавам писма! Не бих го направила и за кралската корона! Надявам се, ваша светлост знае, че макар да съм бедна, аз съм честно момиче... Не сте ли чули какво ми предлагаше граф Марейли, когато дойде да иска ръката на господарката Матилда?

— Нямам време да слушам брътвежите ти! Не поставям под съмнение честността ти, но твой дълг е да не криеш нищо от мен. Откога се познава господарката Изабела с Теодор?

— О, виждам, че нищо не убягва от погледа на ваша светлост! — каза Бианка. — Не че знам нещо по въпроса... Теодор, то се вижда, е свестен момък и както казва моята господарка Матилда, прилича си като две капки вода с портрета на Алфонсо Добрия... Вие, ваша светлост, не сте ли забелязали?...

— Да, да... Тоест не... Ти ме измъчваш. Къде се е запознала с него? Кога?

— Кой? Моята господарка Матилда ли?

— Не, не Матилда, Изабела. Къде се е запознала за пръв път с този Теодор?

— Пресвета Дево Марийо! — възкликна девойката. — Че аз откъде да знам?

— Знаеш, знаеш! Но аз също трябва да знам и ще го разбера!

— Господи! Нима ваша светлост ревнува господарката Изабела от младия Теодор?

— Да ревнувам? Не, от къде на къде?... Може да възнамерявам да ги оженя. Ако съм сигурен, че Изабела не се отвращава от него.

— Да се отвращава? Не, мога да гарантирам за това... Той е един от най-красивите млади мъже, които са се раждали по християнските земи. Ние всички сме влюбени в него; в целия замък няма да намерите и един човек, който не би искал да го види на княжеския трон... искам да кажа, когато всевишният пожелае да ви прибере при себе си.

— Нима! Значи дотам е стигнала работата! Ах, този проклет монах!... Но да не губя време... Върви, Бианка, погрижи се за Изабела; ала нито дума за нашия разговор. Разбери какво чувства принцесата към Теодор. Ако ми донесеш добри вести, то знай, че пръстенът, който ти подарих, няма да е единствен... Чакай ме на долната площадка на витата стълба; отивам при маркиза, а на връщане ще си поговорим още.

След като побеседва с Фредерик за това-онова, Манфред го помоли да отпрати двамата си приятели рицари, тъй като трябвало да обсъдят много важни дела. Щом останаха насаме, той изкусно, със заобикалки се зае да го подпитва какво чувства към Матилда; и след като му стана ясно, че отношението на маркиза е точно такова, каквото му се искаше да бъде, той намекна колко ще е трудно да се бракосъчетаят, освен ако... В този миг в стаята се втурна Бианка — погледът ѝ беше обезумял и тя кършеше ръце в изблик на нечовешки ужас.

— О, господарю! Господарю! — развика се тя. — С нас е свършено! Онова отново се появи! Отново се появи!

— Кое се появи? — попита Манфред изумен.

— Ох, ръката! Великанът! Ръката!... Дръжте ме, ще падна! Така съм изплашена, ума си не мога да събера — викаше Бианка. — За нищо на света няма да остана да спя довечера в замъка. Но къде да отида?... Вещите ми могат да бъдат изпратени утре... Ах, защо не се съгласих да се омъжа за Франциско!... Така ми се пада — ако не бях толкоз честолюбива...

— От какво си така наплашена, девойко? — попита маркизът. — Тук си в безопасност, не се страхувай.

— О, ваша милост е тъй добър! — възкликна Бианка. — Но не смея... Не, моля ви, нека си вървя... По-скоро ще захвърля всичките си вещи, отколкото да остана, макар и час още под този покрив.

— Върви по... Ти съвсем си обезумяла — разсърди се Манфред. — Не ни прекъсвай — обсъждахме важни дела. Това момиче, маркизе,

често има пристъпи... Ела с мен, Бианка.

— О, милосърдни светии! За нищо на света! То е дошло да предупреди ваша светлост, в това няма съмнение... Иначе защо ще ми се явява? Аз си казвам молитвите и сутрин, и вечер... Ах, ако ваша светлост беше повярвал на Диего! Тази ръка е също тъй голяма, както и кракът, който той беше видял в галерията... Отец Джером често ни повтаряше, че в най-скоро време ще ни се яви поличба... „Бианка, казваше, помни ми думите...“

— Ти бълнуваш! — яростно се развика Манфред. — Махай се и върви да плашиш с тези глупости другарките си!

— Какво! Но, господарю! Нима мислите, че нищо не съм видяла? Идете тогава сам при долната площадка на голямото стълбище... Да пукна на място, ако не видях...

— Какво? Кажи, хубава девойко, какво по-точно си видяла? — намеси се Фредерик.

— Нима, маркизе, ще обърнете внимание на бълнуванията на тази глупава слугиня, която се е наслушала на разкази за призраци, та чак им е повярвала? — възкликна Манфред.

— Това не са просто измислици — възрази Фредерик. — Уплахата ѝ не е престорена и е твърде силна, за да бъде плод на въображението. Кажи, мила девойко, кое именно те порази?

— Да, господарю, благодаря ви, ваша милост — произнесе Бианка. — Сигурно цялата съм пребледняла... ще ми мине, само да си поема дъх... Бях тръгнала за стаята на господарката Изабела, както ваша светлост ми нареди...

— Няма нужда от подробности — прекъсна я Манфред. — Щом като маркизът желае да чуе, разказвай, но накратко.

— Божичко, ваша светлост, така ме объркахте... — започна момичето. — Страх ме е вече и от собствената ми сянка... Никога през живота си... Та както разправях на ваша милост, бях тръгнала към покоите на господарката Изабела, защото господарят така ми заповяда... Нейната стая е светлосинята отдясно на втория етаж; и като стигнах главното стълбище... бях се загледала в подаръка на негова светлост...

— О, господи, дари ме с търпение! — извика Манфред. — Ще каже ли това момиче поне една дума на място? Защо му е на маркиза

да знае, че съм ти подарил някаква дрънкулка за усърдна служба при дъщеря ми? Интересува ни какво си видяла!

— Ами тъкмо щях да кажа на ваша светлост, ако не ме бяхте прекъснали. Та значи търках камъка на пръстена... сигурна съм, че не бях изкачила и три стъпала... когато чух дрънченето на доспехи; бога ми, дрънчаха по същия начин, както Диего ги беше чул в галерията, когато великанът се обърна към него...

— Какво значат думите й, ваша светлост? — обърна се маркизът към Манфред. — Да не би из замъка ви да бродят великани и таласъми?

— Божичко! Нима ваша милост не е чул за великана от галерията? — извика прислужницата. — Учудвам се, че негова светлост не ви е казал... Да не би да не знаете и за поличбата...

— Тези празни приказки са направо непоносими! — прекъсна я принцът. — Нека освободим това глупаво момиче, маркизе. Чакаат ни къде по-важни дела.

— Ако позволите — възпротиви се Фредерик, — това съвсем не са празни приказки; огромният меч, към който бях насочен в гората, онзи шлем, който явно е от същите доспехи... и те ли са фантазии, възникнали в главата на това бедно девойче?

— И Жак мисли същото, ако ми позволите, ваша милост — промълви Бианка. — Че преди още тази луна да се смени с нова, ще станем свидетели на необичайни промени. Аз лично няма да се учудя, ако това стане още утре, защото, както ви разправях, като чух дрънченето на стоманата, цялата ме изби студена пот... Вдигнах очи и ако щете, вярвайте, ваша милост, на най-горното перило на стълбата видях ръка в желязна ръкавица, голяма колкото... колкото... стори ми се, че ще припадна... и като си плюх на петите, та чак тук... А трябваше направо да избягам от замъка... Моята господарка Матилда ми каза вчера заранта, че на нейна светлост господарката Иполита й е известно нещо...

— Ти си нагло момиче! — извика Манфред. — Маркизе, храня силни подозрения, че цялата тази сцена е устроена нарочно, за да бъде оскърбен. Нима собствените ми слуги са подкупени да разпространяват слухове, позорящи честта ми? Отстоявайте претенциите си смело, както подобава на един мъж; или нека погребем разприте си, както вече ви предложих, чрез брачни съюзи, свързващи

всеки от нас с щерката на другия; ала повярвайте ми, недостойно е за един принц от вашето потекло да се ползува от услугите на подкупени слугини.

— Отхвърлям вашите обвинения с най-голямо презрение — отвърна Фредерик. — За пръв път в живота си виждам това момиче. И никакви скъпоценности не съм ѝ подарявал! Ах, принце, принце, вашата съвест, нечистата ви съвест ви разобличава, а вие се опитвате да прехвърлите вината върху мен... Задръжте дъщеря си и забравете за Изабела: присъдата, произнесена над вашия дом, не ми позволява да се сродя с него.

Разтревожен от решителния тон, с който бяха произнесени тези думи, Манфред се опита да успокои маркиза. Той отпрати Бианка и започна така да ласкае Фредерик, така да хвали Матилда, че маркизът отново се разколеба. Ала тъй като чувствата му към младата принцеса бяха завладели душата му съвсем отскоро, те не бяха успели да пуснат дълбоки корени в нея и да заглушат породилите се съмнения. От думите на Бианка му беше станало достатъчно ясно, че всевишният не е благосклонен към Манфред. Предложените бракове прекалено отдалечаваха изгледите му да се качи на трона, а веднага завоюваната владетелска титла бе по-силна съблазън за него от вероятността да я наследи посредством женитба с Матилда. Все пак не му се искаше напълно да се отрече от сключения договор и решил да печели време, попита Манфред дали е верен слухът, че Иполита се е съгласила на развод. Принцът се зарадва, че това е единственото препятствие по пътя му, и като разчиташе на властта си над Иполита, увери маркиза, че е чул правилно и че може да получи уверение от собствената ѝ уста.

Докато разговаряха, влезе един слуга и доложи, че всичко е готово за пиршеството. Манфред поведе маркиза към парадната зала, където ги посрещнаха Иполита и младите принцеси. Манфред сложи Фредерик да седне до Матилда, а той самият се настани между жена си и Изабела. Иполита се държеше достойно и непринудено, ала девойките бяха мълчаливи и тъжни. Принцът, който бе решил да доведе още същата вечер започнатото дело докрай, удължи вечерята до късна доба, като се правеше на безгрижно весел и усърдно черпеше госта си с пълни бокали вино. Ала Фредерик беше по-бдителен, отколкото се искаше на Манфред, и отклоняваше твърде честите тостове под предлог, че наскоро е изгубил много кръв; принцът,

напротив, се опитваше да повдигне собствения си дух и да изглежда нехаен; поглъщаше вино в изобилие, макар и не до степен да помрачи съзнанието си. Пиршеството свърши, когато вечерта бе твърде напреднала. На Манфред му се искаше отново да остане насаме с маркиза, но той се извини със здравословното си състояние и нуждата от почивка и се оттегли в покоите си, като на прощаване вежливо рече на принца, че дъщеря му ще го забавлява, тъй като самият той не е в състояние да стори това. Манфред се съгласи и за голямо огорчение на Изабела я придружи до стаята ѝ. Матилда остана с майка си, която пожела да излезе на крепостния вал, за да се наслади на нощната прохлада.

Скоро след като компанията се разпръсна в няколко посоки, Фредерик напусна стаята си и попита дали Иполита е сама; една от прислужниците ѝ, която не знаеше, че господарката ѝ е излязла, го осведоми, че в този час принцесата обикновено е в параклиса си и маркизът ще може да я намери там. По време на вечерята той бе наблюдавал Матилда с нарастваща страст. Затова сега се надяваше да намери Иполита в онова разположение на духа, за което му бе дал уверения съпругът ѝ. Тревожните знамения бяха забравени под напора на силните желания. Той се промъкна безшумно и незабелязан от никого, влезе в покоите на Иполита с намерението да я насърчи още повече в решението ѝ да се съгласи на развод, тъй като му бе станало ясно, че Манфред няма да му даде Матилда, докато самият той не получи Изабела.

Тишината, царяща в покоите на принцесата, не учуди маркиза. Като реши, че тя е в параклиса, както му бе казано, той продължи по-нататък. Вратата на параклиса беше откритата, вечерта бе мрачна, облачна. Той леко бутна вратата и различи пред олтара коленичила човешка фигура. Фредерик се приближи, ала съзря пред себе си не жена, а мъж в дълго монашеско одеяние, обърнат с гръб към него. Непознатият бе погълнат от молитвите си. Маркизът тъкмо се канеше да си тръгне, когато онзи се изправи и остана няколко мига неподвижен, потънал в размисли, без да гледа към него. Като очакваше набожният човек да тръгне насреща му и желаше да се извини за грубото си нахлуване, Фредерик му рече:

— Преподобни отче, търсех принцеса Иполита.

— Иполита! — откликна глух глас. — Нима си дошъл в този замък, за да търсиш Иполита?

С тези думи фигурата се извърна бавно и разкри на Фредерик оголените челюсти и празните очни кухини на скелет, скрит под качулката на отшелник.

— О, ангели господни, защитете ме! — извика Фредерик и залитна назад.

— Първо заслужи защитата им — рече призракът. Маркизът падна на колене и се замоли на зловещото видение да се смили над него.

— Не ме ли помниш? — попита привидението. — Забрави ли гората недалеч от Яфа?

— Нима ти си светият отшелник? — разтрепери се Фредерик. — Мога ли да направя нещо, за да намериш вечния покой?

— Затова ли бе освободен от робство, за да се стремиш към плътски удоволствия?... Забрави ли заровения меч и завета, гравирани върху острието?

— Не съм, не съм — мълвеше Фредерик. — Ала кажи, душа благословена, защо ми се явяваш? Какво още трябва да сторя?

— Да забравиш Матилда! — издума призракът и изчезна.

Кръвта на Фредерик се смрази в жилите му. Няколко минути той остана неподвижен. Сетне рухна ничком пред олтара и се замоли на всички светии за закрила и опрощение. Поток от сълзи бликна от очите му; въпреки волята му образът на прекрасната Матилда изплува пред неговия взор и той остана прострян върху пода, разкъсан от противоречиви чувства на разкаяние и страст. Още не се бе съвзел от избликналата мъка, и в параклиса влезе принцеса Иполита — сама, със свещ в ръката. Като видя, че на пода лежи неподвижно човек, тя изпищя, тъй като предположи, че е мъртъв. Уплахата ѝ накара Фредерик да се съвземе. Той побърза да стане, все още с мокро от сълзи лице, и щеше да избяга от параклиса, ако Иполита не го бе спряла и помолила най-жалостиво да ѝ обясни причината за разстроения си вид и по силата на какви странни обстоятелства го е намерила проснат на пода.

— Ах, добродетелна принцесо! — произнесе маркизът, потопен в мъка, и млъкна.

— За бога, маркизе — възкликна Иполита. — Разяснете ми причината за вашето състояние! Какво означаваха тези страдалчески стенания, това тревожно възклицание, с което се обърнахте към мен? Какви още мъки е отредил всевишният за злочестата Иполита?... Въпреки всичко мълчите?... Заклевам ви във всички милосърдни ангели, благородни рицарю — продължи тя, като падна на колене пред него. — Разкрийте ми какво тегне на сърцето ви. Виждам, че изпитвате състрадание към мен, че разбирате на какви страшни мъки ме подлагате... Говорете, имайте милост!... Знаете ли нещо, което да се отнася до детето ми?

— Не мога да говоря! — извика Фредерик и се изтръгна от нея. — О, Матилда!

И като напусна незабавно принцесата, той се устреми към собствените си покои. При вратата се натъкна на Манфред, който — възбуден от виното и любовта — бе дошъл да го търси, за да му предложи да прекарат няколко часа от нощта в песни и веселие. Оскърбен от тази покана, тъй неуместна за състоянието на духа, в което се намираше, Фредерик грубо го отблъсна, влезе в стаята си, хлопна злостно вратата под носа на Манфред и се заключи отвътре.

Вбесен от необяснимото държане на маркиза, гордият принц си тръгна, а в гърдите му бушуваха чувства, които можеха да го тласнат към най-пагубни действия. Като прекосяваше двора, срещна слугата си, когото бе оставил при манастира да следи Джером и Теодор. Останал без дъх, тъй като бе тичал през целия път, слугата му доложи, че Теодор и някаква дама от замъка се намират в този момент при гробницата на Алфонсо в църквата „Свети Никола“ и беседват насаме. Прислужникът бил проследил младежа дотам, ала нощната тъма му попречила да разпознае жената.

Манфред бе прогонен преди това от Изабела, тъй като бе опитал твърде невъздържано да ѝ натрапи своята страст, и сега, цял пламнал от ярост, не се усъмни нито за миг, че безпокойството ѝ се е дължало на нетърпението по-скоро да се срещне с Теодор. Разярен от тази догадка и силно раздразнен от баща ѝ, той забърза към църквата, като внимаваше да не го види някой. Плъзна се безшумно по пътеката между скамейките, воден само от смътно проблясващ през цветните стъкла на прозорците лунен лъч, и се промъкна към гробницата на Алфонсо, насочван от неясния шепот на онези, които търсеше.

Първите думи, които различни, бяха следните:

— Уви! Нима това зависи от мен? Манфред никога не ще ни позволи да се оженим...

— Никога! И ето как ще го предотврати! — извика тиранът и като измъкна кинжала си, замахна през рамото на жената и го заби право в сърцето ѝ.

— Ах, аз съм убита! — възкликна Матилда, падайки. — Боже милосърдни, приеми душата ми!

— Гнусно, безчовечно изчадие! Какво направи! — кресна Теодор, втурна се срещу Манфред и му отне кинжала.

— Спри, спри нечестивата си ръка! — извика девойката. — Та това е баща ми!

Манфред сякаш се пробуди от своя унес, започна да се удря в гърдите, да си скубе косите и се опита да изтръгне оръжието от ръцете на Теодор, за да сложи край на живота си. Не по-малко отчаян, момъкът все пак успя да овладее мъката си, за да се притече на помощ на Матилда, а ето че дотърчаха и няколко монаси, привлечени от виковете му. Някои от тях се опитваха заедно с Теодор да спрат кръвта на умиращата принцеса, докато останалите държаха Манфред, за да му попречат в неговото безумно състояние да посегне на себе си.

Матилда, която кротко се бе примирила със съдбата си, обърна към момъка взор, изпълнен с обич и признателност за неговото усърдие. Ала всеки път, когато успяваше да преодолее своята слабост и да проговори, тя молеше присъстващите да утешат баща ѝ. Появи се и Джером, който вече бе чул за страшното събитие. В погледа му като че ли се четеше укор към Теодор, но той се обърна към Манфред и рече:

— Видя ли, тиранино! Видя ли каква мъка се стовари на нечестивата ти и упорита глава! Кръвта на Алфонсо, въпиеща към небесата за мъст, е накарала всевишния да допусне осквернението на този олтар с убийство, за да пролееш своя родна кръв пред гробницата на този принц!

— Жестоки човече! — възкликна Матилда. — Защо утежняваш мъките на един баща! Дано господ — бог го благослови и му прости тъй, както му прощавам аз! Господарю, прекрасни мой татко, ще простите ли на своето дете? Кълна се, че не дойдох тук да се срещна с Теодор. Заварих го да се моли при тази гробница, където майка ми ме

изпрати да се застъпя пред всевишния за вас... за нея... Скъпи татко, благословете детето си и кажете, че ми прощавате...

— Да ти простя? Аз, чудовищният убиец, да ти простя? — извика Манфред. — Нима престъпникът има правото да прощава? Взех те за Изабела, а господ насочи кървавата ми ръка в сърцето на собственото ми дете... О, Матилда!... Не смея да го изрека... Можеш ли да простиш сляпата ми ярост?

— Мога и ви прощавам пред лицето на всевишния! — промълви Матилда. — Но докато все още имам сили, бих искала да ви помоля... О, майко! Какво ли ще почувства тя!... Нали ще я утешите, господарю мой? Нали няма да я изоставите? Тя така ви обича... О, силите ме напускат... Отнесете ме в замъка... Дали ще доживея да я зърна отново?

Теодор и монасите се заеха горещо да я увещават да се съгласи да бъде пренесена в манастира, ала тя настоя, така че те я положиха на носилка и я понесоха към замъка; сразен от мъката на безнадеждната любов, Теодор подкрепяше с ръка главата ѝ и се опитваше да я ободри с надеждата, че ще оживее. От другата страна на носилката Джером я тешеше с приказки за всевишния и — държейки отпреде ѝ разпятие, което Матилда обливаше с невинни сълзи — я подготвяше за прехода към вечния живот. Потънал в най-дълбока скръб, Манфред вървеше подир носилката.

Преди още да стигнат замъка, Иполита, известена за страшното събитие, дотича да пресрещне умиращото си дете; ала щом зърна печалната процесия, непоносимата мъка я лиши от чувства и тя рухна на земята като безжизнен труп. Изабела и Фредерик, които я съпровождаха, бяха потопени в също тъй силна печал. Само Матилда като че не забелязваше собственото си състояние; тя бе изцяло отдадена на нежната обич към майка си. Като нареди на носачите да спрат, тя повика баща си веднага щом Иполита дойде на себе си. Той се приближи, ала нямаше сили да говори. Матилда взе неговата ръка и тази на майка си, съедини ги и ги притисна към сърцето си. Манфред не можа да понесе тази трогателно благочестива постъпка. Хвърли се о земи и прокле деня, когато се е родил. Изабела се изплаши, че Матилда не ще може да издържи при вида на тези силни душевни терзания, и се разпореди да отнесат принца в покоите му, а Матилда да бъде положена в най-близката стая. Иполита, не по-жива от Матилда, бе

безразлична към всичко, освен към дъщеря си; ала когато Изабела в своята нежна грижовност поиска да отведат и нея, докато лекарите преглеждат раната на Матилда, тя възкликна:

— Да ме отведат! За нищо на света! Аз живях за нея и ще издъхна с нея!

Като чу гласа на майка си, Матилда повдигна клепачи, ала пак ги затвори, без да продума. Сърцето ѝ биеше все по-бавно, ръцете ѝ станаха влажни и хладни и скоро всички изгубиха надежда, че ще бъде спасена. Теодор последва лекарите в съседната стая и ги чу да произнасят присъдата си с отчаяние; близко до безумието.

— Щом като в живота не може да бъде моя — извика той, — то нека стане моя в смъртта! Татко! Джером! Съединете ръцете ни! — обърна се той към монаха, който бе дошъл при лекарите заедно с маркиза.

— Какво значат безразсъдните ти и безумни думи? — възкликна Джером. — Нима сега е време за женитба?

— Да, именно сега! — крещеше Теодор. — Уви, друго време не ще има!

— Млади момко, твърде си неразумен — рече Фредерик. — Нима в този съдбовен час трябва да слушаме любовните ти излияния? Какви права можеш да имаш над една принцеса?

— Правата на принц! — отвърна Теодор. — На суверенния владетел на княжество Отранто. Този почтен мъж — баща ми — разкри пред мен тайната на моя произход.

— Ти бълнуваш! — възкликна маркизът. — Тук няма друг Отрантски принц, освен мен, тъй като, извършвайки убийство, светотатствено убийство, Манфред потъпка своите права.

— Господарю — изрече властно Джером. — Той говори истината. Нямах намерение тъй скоро да разкривам тайната, ала съдбата бърза да извърши предначертаното. Хладнокръвните ми думи ще потвърдят разкритието, направено от този страстен порив. Знайте, маркизе, че когато Алфонсо отплавал за Светата земя...

— Време ли е сега за разяснения! — извика Теодор. — Елате, татко, и ме венчайте с нея; тя ще бъде моя, а във всичко останало безпрекословно ще ви се покорявам. Живот мой, обожаема моя Матилда! — възкликна момъкът и се втурна във вътрешната стая, където лежеше девойката. — Искаш ли да бъдеш моя? Ще дариш ли

щастие на твоя... — Изабела му направи знак да млъкне, усещайки, че приближава сетният час на принцесата. — Какво! Нима е мъртва! Възможно ли е?

Сърцераздирателните му възгласи възвърнаха съзнанието на Матилда. Тя отвори очи и потърси с поглед майка си.

— Живот мой ненагледен, тук съм, тук съм — простена Иполита. — Не бой се, няма да те оставя!

— Ах, колко сте добра — прошепна Матилда. — Но не плачете за мен, майко. Отивам там, където няма печал... Изабела, ти ме обичаше; нали ще даряваш с любовта, която чувствам, тази прекрасна, прекрасна жена... Ах, силите ми отслабват...

— Дете мое, дете мое! — ридаеше Иполита. — Как да продължа поне малко живота ти?

— Това е невъзможно — мълвеше Матилда. — Молете се за мен на всевишния... Къде е баща ми?... Простете му, майко, простете му моята смърт... Това бе грешка... О, забравих... скъпа майко, дадох обет нивга вече да не виждам Теодор... може би това именно предизвика нещастieto... но постъпката ми не бе преднамерена... можете ли да ми простите?...

— Ах, не мъчи изтерзаната ми душа! — каза Иполита. — Ти никога с нищо не си ме наскърбила... Уви! Тя изгуби сваяст! Помощ! Помощ!...

— Искам да кажа още нещо — със сетни сили произнесе Матилда. — Ала вече не мога... Изабела... Теодор... заради мен... Ах! — И с тези думи тя издъхна.

Изабела и прислужниците откъснаха Иполита от бездиханното тяло, ала Теодор заплаши със смърт всеки, който се опита да го отдели от Матилда. Той покри с хиляди целувки хладните ѝ ръце и мълвеше всички думи, които му подсказваше любовното отчаяние.

Междувременно Изабела изпрати съсипаната от скръб Иполита в покоите ѝ, ала наред двора ги пресрещна Манфред, който, обезумял съвсем от терзаещите го мисли, изпитваше непреодолимо желание да зърне още веднъж дъщеря си и се бе запътил към стаята, в която тя бе положена. Тъй като луната се бе вече издигнала високо, той прочете по лицата на двете нещастни жени, че най-страшното, от което се опасяваше, вече е станало.

— Как? Нима е мъртва? — извика той в див смут. В същия миг удари гръм, разтърси замъка из основи, земята се затресе и се чу дрънченето на гигантски доспехи. Фредерик и Джером решиха, че е настъпил краят на света. Монахът се втурна във двора, като повлече и Теодор след себе си. В същия миг, в който момъкът се появи навън, стените на замъка зад гърба на Манфред се сринаха от някаква могъща сила и наред руините се извиси разрасналата се до гигантски размери фигура на Алфонсо.

— В Теодор виждате истинския наследник на Алфонсо! — провъзгласи видението и с тези думи се възнесе величествено към небесата, придружено от оглушителна гръмотевица, а облаците се разтвориха, показа се свети Никола и посрещна духа на Алфонсо; скоро сиянието на славата ги скри от взора на смъртните.

Всички присъстващи паднаха ничком на земята, тъй като разгадаха божията воля. Иполита първа наруши мълчанието.

— Господарю мой — обърна се тя към падналия духом Манфред. — Ето каква е суетата на човешкото величие. Конрад бе погубен! Матилда вече не е между живите! Теодор е истинският принц Отрантски. Не знам какво чудо го е направило такъв... но стига ни това, че небето възвести съдбата ни. Нима ние... можем да сторим друго, освен да посветим жалките часове, които ни делят от смъртта, на молитви за опрощение, отправени към всевишния? Господ ни прокужда... къде другаде да се оттеглим, ако не в онези свещени килии?

— Невинна клетнице! Страдаща поради моите престъпления! — възкликна Манфред. — Сърцето ми най-сетне е открито за твоите благочестиви напътствия. О, ако можех... Ала това е невъзможно... Вие всички недоумявате... Нека сам се осъдя! Сам ще покрия с позор главата си! Това е единственото удовлетворение, което мога да предложа на оскърбените небеса. Моите деяния ни навлякоха това наказание, затуй нека изповедта ми да изкупи... Ала уви! Кое може да изкупи вината на узурпатора, на човека, убил собствената си дъщеря! Убил я на свещено място!... Слушайте, господа, и нека тази кървава история служи като предупреждение за бъдещите тирани!

Както всички знаете, Алфонсо умря в Светата земя... Тук ще ме прекъснете и ще кажете, че не е умрял от естествена смърт... и ще бъдете прави, иначе Манфред нямаше да изпие до дъно горчивата

чаша... Рикардо, моят дядо, служеше при него като шамбелан... Искаше ми се да прикрия деянията на моя праотец, ала всичко е напразно! Алфонсо бе отровен. Подправено завещание обяви Рикардо за негов наследник. Престъпленията му го преследваха... И все пак не той изгуби Конрад, нито Матилда! Аз плащам цялата цена на узурпирания трон! Веднъж в морето го настигнала буря. Измъчван от вината си, той дал обет на свети Никола да основе църква и два манастира, ако доживее да стигне Отранто. Жертвата му била приета — насън му се явил сам светецът и обещал, че потомците му ще царуват в Отранто, докато законният владетел стане прекалено голям, за да обитава замъка, и докато съществуват потомци на Рикардо от мъжки пол... Уви, уви! Няма вече потомци нито от мъжки, нито от женски пол и само аз останах от този прокълнат род... Това е. Мъките от изминалите три дни казват останалото. Как този момък се оказва наследник на Алфонсо, не знам... но не се и съмнявам, че е истина. Негови са тези владения, аз му ги отстъпвам... И все пак не знаех, че Алфонсо има наследник... Не че поставям под съмнение волята господня... Бедност и смирение ще запълнят малкото печални дни, които ми остават, докато бъда призован при Рикардо.

— Останалото трябва да разкажа аз — обади се Джером. — Когато Алфонсо отплавал за Светата земя, той бил изхвърлен от буря на Сицилийския бряг. Другият кораб, на който се намирали Рикардо и княжеската свита, се изгубил от погледите на корабокрушенците, както ваша светлост сигурно знае...

— Да, така е — потвърди Манфред. — Макар като прокуденик да нямам право на титлата, с която ме величавате... Но както и да е... Продължавайте.

Джером пламна от смущение и продължи:

— Цели три месеца неблагоприятни ветрове задържали Алфонсо в Сицилия. Там той залюбил една прекрасна девица на име Виктория. Тъй като бил прекалено благочестив, за да я склони към непозволени удоволствия, двамата се венчали... Обаче Алфонсо сметнал тази любов за несъвместима с дадения обет да се сражава за Светата земя и решил да скрие този брак до завръщането си от кръстоносния поход, когато възнамерявал да отиде при Виктория и да я признае за своя законна съпруга. Оставил я да очаква дете. В негово отсъствие тя го дарила с дъщеря, ала преди още да утихнат родилните мъки, до слуха

й достигнала печалната вест, че съпругът ѝ е мъртъв, а Рикардо го е наследил. Какво можела да стори една самотна, беззащитна жена? Каква тежест би имало нейното признание?... И все пак, господарю, аз имам истинско свидетелство, написано с почерка на...

— Не е необходимо — рече Манфред. — Ужасът на изминалите дни, видението, което току-що ни се яви, потвърждават думите ти по-добре от хиляди пергаменти. Смъртта на Матилда и моето изгнаничество...

— Успокойте се, господарю — каза Иполита. — Този свят човек не искаше да ви напомня за вашите несгоди.

— Няма да се спирам на излишните подробности — продължи Джером. — Когато дъщерята на Виктория порасна, тя ми бе дадена за жена. Виктория умря и тайната остана скрита в гърдите ми. Какво е станало по-нататък, знаете от разказа на Теодор.

Монахът млъкна. Безутешните му слушатели се оттеглиха в онези части на замъка, които не се бяха срутили. На другата сутрин, с одобрението на Иполита, Манфред писмено се отрече от княжеската титла и двамата се оттеглиха в съседните манастири. Фредерик предложи на новия принц ръката на дъщеря си, а Иполита, която нежно обичаше Изабела, горещо подкрепи този брак; ала мъката на Теодор бе твърде прясна, за да допусне мисълта за нова любов; чак след множество беседи с Изабела за скъпата Матилда той се убеди, че ще познае щастието единствено с онази, с която винаги щеше да споделя скръбта, завладяла душата му.

ЖАК КАЗОТ
ВЛЮБЕНИЯТ ДЯВОЛ

На двадесет и пет години бях капитан в гвардията на Неаполския крал: живеехме си много дружно, по младежки, с други думи — жени, комар, докато изпразним кесииите; а когато не оставаха никакви средства, философствахме в казармите.

Една вечер, след като бяхме изчерпали всичките си мъдрования на бутилка кипърско вино и няколко сухи кестена, разговорът се насочи към кабалата и кабалистите^[1]. Някой твърдеше, че това наистина е наука, чиито изводи са достоверни, четирима от най-младите му противоречаха, че тя е куп безсмислици, извор на всякакви дивотии, способни да измамят лековерните и да забавляват дечурлигата.

Най-възрастният сред нас, по произход фламандец, разсеяно пушеше лула и не проронваше дума. Сред тази нестройна гълчава, която ни зашеметяваше и ми пречеше да взема участие в прекалено разнопосочния, за да ми бъде интересен, разговор, неговата студенина и разсеяност определено ми правеха впечатление.

Намирахме се в стаята на пушача; нощта напредваше, гостите се разотидоха и аз останах насаме с по-възрастния си другар.

Той продължи флегматично да пуши, аз подпирах с лакти масата и мълчах. Най-после домакинът разчупи тишината.

— Млади момко — каза ми той, — току-що чухте голяма шумотевица; защо се отдръпнахте от суматохата?

— Защото предпочитам да си мълча — отговорих му, — вместо да потвърждавам или отричам неща, които не познавам: дори не знам какво означава думата „кабала“.

— Тя има различни значения — каза той, — но не за тях е думата, а за самия феномен. Вярвате ли, че е възможно да съществува наука, която учи как да се трансформират металите и как да бъдат подчинени духовете?

— За духовете не знам нищо, дори за своя собствен, освен че съм убеден в съществуването му. А що се отнася до металите, познавам стойността на един карлин^[2] в играта на комар, в гостилницата и на други места, но не мога нито да твърдя, нито пък да отричам каквото и да било за чистата същност на едни или други метали, за промените и взаимовлиянията, към които са чувствителни.

— Млади ми приятелю, много ми се харесва вашето незнание; то струва по-скъпо от теориите на останалите — вие поне не сте склонен

да се заблуждавате и макар да не сте обучен, таите предразположение към тайната наука. Вашата естественост, прямотата на характера ви, независимостта на духа ви ми допадат; аз знам нещо повече от людското множество — закълнете се в честта си, че ще запазите пълна тайна, обещавайте да бъдете предпазлив, и ще станете мой ученик.

— Скъпи ми Соберано, много ми е приятно вашето предложение. Най-силната ми страст е любопитството. Ще ви призная, че инстинктивно изпитвам много слаба привързаност към обикновеното човешко познание — то винаги ми се е струвало крайно ограничено, догаждах се за съществуването на тази висша сфера, в която благоволявате да ми помогнете да проникна, но кажете, кой е първият ключ за споменатата от вас наука? Ако вярваме на казаното в спора между другарите ни, самите духове направляват обучението ни; възможно ли е тогава човек да се свърже с тях?

— Правилно говорите, Алваро, сами нищо не бихме могли да научим. Що се отнася до възможността да се свържем с тях, то аз ще ви дам сигурно доказателство.

След като изрече тези думи, той допуши лулата си; удари я три пъти в масата, за да изпадне пепелта, останала на дъното, после я сложи върху дървения плот, съвсем близо до мене. Чух гръмкия му глас: „Калдерон — рече той, — ела, вземи лулата ми, натъпчи я и ми я донеси.“

Още преди да доизрече заповедта си, аз видях как лулата изчезна и преди да си обясня как постигна това или да се запитам кой е този подчинен на повеленията му Калдерон, ето че запалената лула се бе върнала и моят събеседник бе подновил заниманието си.

Известно време той продължи да пуши не толкова, за да се наслади от благината на тютюна, колкото от удоволствие, че предизвика в мене такова учудване; после стана от мястото си и каза:

— Утре през деня застъпвам караул, трябва да си почина. Идете и вие да си легнете, бъдете разумен и ние пак ще се срещнем.

Оттеглих се, изгарящ от любопитство и гладен за нови знания, като си обещавах скоро да се заситя с помощта на Соберано. Видях го на следващия ден, след това дни наред се срещрахме, вече не познавах други страсти, бях се превърнал в негова сянка.

Отрупвах го с хиляди въпроси; едни той отклоняваше, а на други отговаряше загадъчно, с пророчески глас. Най-сетне го насилих да

каже в какво вярват подобните на него.

— В естествената религия^[3] — гласеше неговият отговор. Посвети ме в някои подробности; съжденията му повече подхождаха на наклонностите, отколкото на принципите ми, но аз твърдо исках да достигна целта си и затова не трябваше да му се противопоставям.

— Вие сте повелител на духовете — казах му. — Искам като вас и аз да общувам с тях, искам, искам!

— Много сте припрян, приятелю, още не сте преминали изпитателния срок, не сте изпълнили нито едно от условията, които ни позволяват без боязън да пристъпим към тази висша степен...

— О, още дълго ли ще трябва да чакам?...

— Може би две години...

— Отказвам се тогава от намерението си — извиках. — Та аз междувременно ще умра от нетърпение. Жесток сте, Соберано. Невъзможно ви е да си представите силата на желанието, което разбудихте в мене: то ме изгаря...

— Млади момко, смятах ви за по-предпазлив; принуждавате ме да треперя и за вас, и за себе си. Как ще се изложите на такава опасност — да предизвикате духовете, без никаква подготовка?...

— О, какво би могло да ми се случи?

— Не казвам, че непременно трябва да ви се случи нещо лошо; но ако те действително имат власт над нас, то е заради нашата слабост, нашата немощ — а всъщност сме родени, за да бъдем техни господари...

— О, аз ще бъда техен господар...

— Да, вярно е, че имате горещо сърце, но ако изгубите ума и дума, ако успеят да ви ужасят в някаква степен?

— Щом работата е такава, да ме плашат, нека само се опитат...

— Ами ако видите пред себе си самия дявол?

— Ще откъсна ушите на голямото пъклено чудовище...

— Браво! Щом сте толкова сигурен в себе си, можете да рискувате, аз ви обещавам поддръжката си. В петък ви каня на обяд, ще дойдат и двамина от нашите, ще доведем приключението докрай.

Беше едва вторник; никога с такава нетърпение не съм очаквал дори любовна среща. Най-после желаният ден настъпи; у другаря си заварих двама мъже с не особено предразполагащи лица. Обядвахме. Разговорът се въртеше все около незначителни теми.

След обяда предложиха да се разходим пеша към развалините на Портичи. Потеглихме и пристигнахме. Останките от някога величествени, а сега рухнали, разпилени, изпотрошени, обрасли с къпини здания навяваха необичайни за въображението ми представи. „Ето — мислех си — как времето властва над делата на човешката гордост и умение.“ Промъквахме се сред развалините и накрая почти слепешком се добрахме до някакво мрачно място, където не проникваше никаква светлина отвън.

Другарят ми ме водеше за ръка; щом той спреше, спирах и аз. Тогава някой от спътниците ни драсна огниво и запали свещ. На слабата светлина видях, че се намираме в помещение с добре запазил се свод, широко около двадесет и пет крачки и още толкова дълго, с четири изхода. С тръстиковия бастун, който му служеше за опора при ходенето, другарят ми очерта кръг върху тънкия пясъчен слой по пода на помещението и след като изписа някакви знаци, се измъкна от кръга.

— Храбрецо — каза ми той, — влезте в този пентакъл^[4] и не излизайте, докато не съзрете добри знамения...

— Обяснете ми по-точно при какви знамения трябва да изляза.

— Когато почувствате, че всичко ви се подчинява. Но ако преди това страхът ви принуди да направите грешна стъпка, ще се изложите на най-сериозни опасности.

Тогава той ми довери кратка, настойчива, заклинателна формула, съставена от няколко думи, която аз никога няма да забравя.

— Произнесете с твърдост — каза ми той — това заклинание и след това повторете ясно три пъти името Велзевул; и най-важното — не забравяйте какво обещахте да направите с него.

Припомних си хвалбите, че ще му издърпам ушите. „Ще удържа на дадената дума“, рекох си, не ми се искаше да се посрамя.

— Искрено ви желая успех — рече той. — Щом свършите, предупредете ни. Намирате се точно срещу вратата, през която трябва да излезете, за да се присъедините към нас.

И те се оттеглиха.

Не знам самохвалко да се е озовавал в по-трудно положение. Едва се сдържах да не ги повикам, но пък бих изгорял от срам, а и това би означавало да се откажа от всичките си надежди. Заковах се на мястото си и си разреших минутка за размисъл: „Опитват се да ме

изплашат — рекох си, — искат да проверят дали съм малодушен. Мъжете, които ме подлагат на изпитание, са на две крачки отгук и щом изрека заклинанието, трябва да очаквам от тях някакви номера, с които да ме стреснат. Но нека се стегнем и да обърнем шегата срещу шегобийците.“

Краткият ми размисъл бе смуцаван от гласовете на населените околностите и дори вътрешността на подземията бухали и кукумявки.

Разсъжденията ме поуспокоиха, аз заставах твърдо на нозете си и с ясен, категоричен глас произнесох заклинанието; след което три пъти, все по-високо, с кратки промеждутъци, призовах Велзевул.

Жилите ми се наляха с трепет, а косите по главата ми настръхнаха.

Щом замлъкнах, точно срещу мене, под самия свод, се разтвориха двете крила на някакъв прозорец, от отвора плисна могъщ поток светлина, по-ярка от дневната, и ето — на прозореца изникна камилска глава, ужасна както с големината, така и с формата си: най-вече ушите ѝ бяха огромни. Чудовищният призрак раззина паст и със съответстващ на външността си глас изрече: „Che vuoi?“^[5] И всички сводове, всички подземия наоколо като ехо подеха кошмарното „Che vuoi?“.

Не бих могъл да опиша положението си, не бих могъл да определя кой поддържаше мъжеството ми, кой ми попречи да се строполя в несвяст при вида на тази картина и при още по-ужасяващия шум, който отекваше в ушите ми.

Почувствах, че, трябва да сбера сили, но те сякаш се давеха в студена пот; направих върховно усилие. Без съмнение душите ни са необозримо дълбоки и притежават някаква изумителна пружина: цяло войнство от чувства, мисли, представи нападна сърцето ми, оттам връхлетя в разсъдка ми и всичките те, едновременно, ме смазваха с присъствието си.

Настъпи прелом, обуздах страха си. Смело погледнах призрака право в очите.

— Как дръзна да ми се покажеш в този отвратителен вид?

Призракът се поколеба за миг.

— Ти ме повика — отвърна той малко по-приглушено.

— Нима — казах му — робът смее да плаши господаря си? Ако си дошъл да получиш моите заповеди, приеми подходяща форма и

говори покорно.

— Господарю — каза призракът, — под каква форма да се явя, за да ви бъда приятен?

Първото нещо, което ми хрумна, беше да го превърна в куче.

— Бъди шпаньол — изрекох.

Щом заповядах, ужасяващата камила източи дългата си шестнадесет крачки шия, приведе глава към центъра на подземието и изплю малък бял шпаньол с блестящи, копринени косми и клепнали до земята уши.

Прозорецът се затвори, видението изчезна и под достатъчно осветения свод останах сам с кучето.

То все обикаляше около кръга, въртеше опашка и подскачаше.

— Господарю — каза ми, — желая да оближа петите ви, но страшният кръг, който ви заобикаля, ме отблъсква.

Моята увереност се бе превърнала в дързост, излязох от кръга, протегнах крак, кучето го облиза, аз посегнах да му издърпам ушите, то легна по гръб, сякаш ме молеше за милост, и тогава видях, че е женско.

— Стани — казах ѝ, — прощавам ти; нали виждаш, че съм с приятели, господата чакат наблизко, а разходката сигурно ги е уморила. Искам да ги нагостя, необходими са плодове, закуски, сладолед и гръцки вина, разбира се. Искам да осветиш и украсиш залата, без разкош, но да бъде чисто. Към края на угощението се яви с арфа в ръце, преобрази се в ненадмината виртуозка; щом ми потрябваш, ще те повикам. И внимавай да изиграеш добре ролята си, вложи повече чувство в песента, а в държането си — приличие и сдържаност...

— Ще се подчиня, господарю, но кажи, при какво условие?

— Има само едно условие, робе — да се подчиняваш. Подчинявай се, без да си позволяваш уговорки, защото иначе...

— Вие съвсем не ме познавате, господарю, в противен случай не бихте се отнасяли толкова сурово с мене; единственото ми условие без съмнение е да ви обезоръжа напълно и да ви се харесам.

Кучката още не бе млъкнала, когато аз се обърнах и видях, че заповедите ми са изпълнени по-чевръсто, отколкото се извършва смяната на декорите в операта. Допреди малко черни, влажни, обрасли с мъх, сега стените и сводовете на пещерата грееха в меки багри и бяха приели приятни за окото очертания: намирах се сред салон от ясписов

мрамор. Сводът се поддържаше от колони, а осем кристални свещника, всеки с по три свещи, разпръскваха ярка, равномерна светлина.

Само след още миг масата и бюфетът бяха подредени, отрупани с всичко необходимо за нашия пир: имаше плодове и сладости от най-редки видове, възможно най-вкусните и най-привлекателните. Порцелановият сервиз беше японски. Малката кучка правеше безчет обиколки из залата, безброй пъти подскачаше около мене, като че ли се опитваше да ускори приготовленията и да разбере дали съм доволен.

— Отлично, Биондета — й казах аз. — Облечете си ливрея и идете да предупредите господата, те не са далече, че ги чакам и че трапезата е готова.

Не успях дори да отместя поглед, и ето че се появи паж в ливрея, изящно облечен, с горяща факла в ръка; след малко той се върна и водеше след себе си моя другар — фламандец, и неговите приятели.

Появата и любезните покани на пажа ги бяха подготвили да видят нещо изключително, но все пак не очакваха чак толкова преображение на мястото, дето ме бяха оставили. Ако съзнанието ми не бе заето с други грижи, бих се позабавлявал повече с тяхното учудване — то сякаш избухна във виковете им, изписа се по променените им лица, в поведението им.

— Господа — казах, — днес заради мене вие бихте дълъг път, а ни чака и още толкова, за да се върнем в Неапол. Затова си помислих, че това скромно угощение няма да ви обиди и вие ще извините скромния избор и недостатъчното изобилие с импровизираността на трапезата.

Моята непринуденост ги смути повече, отколкото промяната на декора и видът на изисканата гощавка, която им предстоеше да опитат. Веднага забелязах това и реших да доведа докрай приключението, което вътрешно ме тревожеше, като все пак извлека от него всичката възможна изгода, затова дори пресиших свойствената за характера си веселост.

Поканих ги да се настанят около масата, а пажът наместваше столовете с чудотворна бързина. Седнахме, аз напълних чашите, предложих им плодове; устата ми сякаш сама се отваряше, за да говори и да се храни, докато останалите си стояха, зяпнали от почуда. Все пак ги накарах да опитат от плодовете, убеди ги моята увереност; вдигнах тост за най-красивата неаполска куртизанка, отпихме.

Разправях за една нова опера, за пристигналата наскоро от Рим импровизаторка, чийто талант направил впечатление в двора, пак говорих за чудесните таланти, за музиката, за скулптурата, като при случай не пропусках да им изтъкна красотата на някои от мраморните плочи, които орнаментираха салона. Щом бутилката се изпразваше, веднага я заменяше още по-хубава, пажът беше навсякъде и прислужването нито за миг не замираше. Поглеждах го тайно: представете си амурче в одеянията на паж; от своя страна другарите ми по приключение също го наблюдаваха и в погледите им се четеше учудване, доволство и тревога едновременно. Скоро еднообразието започна да ми дотяга; види се, време беше да го наруша.

— Биондето — казах на пажа, — сеньора Фиорентина обеща да ми отдели няколко минути, проверете дали е пристигнала.

Биондето излезе от помещението.

Гостите ми дори не успяха да се удивят от странната заповед и ето че една от вратите към салона се отвори, Фиорентина влезе със своята арфа: беше облечена със скромна, но изящна роба, носеше пътна шапка и прозрачен воал забулваше лицето ѝ.

— Сеньор дон Алваро — каза тя, — не бях предупредена, че имате гости, и затова се явявам тук така облечена. Моля господата да извинят пътничката.

Тя седна, а ние в надпревара започнахме да ѝ предлагаме остатъците от скромната гощавка, но тя само от любезност едва се докосна до тях.

— Нима е истина, госпожо казах ѝ, — че вие само минавате през Неапол? Не бихме ли могли да ви задържим тук?

— Едно отколешно задължение ме обвързва, сеньоре; по време на миналия карнавал във Венеция към мен проявиха изключителна любезност, принудиха ме да обещаю пак да се върна там, получих дори предплата, в противен случай не бих се отказала от примамливите предложения на тукашния двор, както и от надеждата да заслужи одобрението на неаполитанските благородници, които с тънкия си усет надминават всички останали в Италия.

В отговор на възхвалата двамата неаполитанци се поклониха и потресени от истинността на сцената, разтъркваха очи, за да се събудят. Подканих виртуозката да ни покаже таланта си. Тя се чувстваше неразположена, изморена, справедливо се боеше да не ни

разочарова. Най-после се съгласи да изпълни речитатив и петатична ариета от финала на трето действие из операта, в която трябваше да вземе участие...

Тя пое арфата, докосна струните с издължената си, пухкава розово-бяла ръчичка, чиито леко закръглени пръсти завършваха с необичайно изящни нокти; всички ние бяхме изненадани, имахме чувството, че присъстваме на възхитителен концерт.

Дамата запя. Невъзможно е да си представи човек по-красив глас, повече душа, повече изразителност, при това съчетани с такава неповторима лекота. Бях трогнат до дъното на сърцето си и почти забравих, че създател на обзелото ме очарование бях самият аз.

Певицата отправяше към мене нежните послания на разказа и песента си. През воала проникваше огънят на погледа ѝ, пронизваше ме и ме изпълваше с непостижима сладост; но аз познавах тези очи. Когато се вгледах в чертите, доколкото воалът ми позволяваше да ги видя, открих във Фиорентина дяволитостта на Биондето, но изяществото и привлекателността на фигурата се забелязваха много по-ясно под женските одежди, отколкото под ливреята на пажа.

Когато певицата свърши, ние я обсипахме със справедливи възхвали. Аз я помолих да ни изпълни някоя бравурна ария, за да ни даде възможност да се възхитим от многообразието на талантите ѝ.

— Не — отвърна тя, — бих се справила зле при сегашното състояние на духа ми, а вие впрочем сигурно сте забелязали какво усилие ми струваше да ви се подчиня. Лошите последици от пътуването се усещат в гласа ми — дрезгав е; предупредих ви, че тази нощ заминавам. Тук бях доведена с наета карета, тя ме чака, моля да приемете извиненията ми и да ми позволите да се оттегля.

Като каза това, тя стана и поиска да отнесе арфата си. Поех я от ръцете ѝ, след което я съпроводих до вратата, през която бе влязла, после се върнах при компанията.

Надявах се, че съм ги развеселил, но в погледите им четях обратното; опитах се да прибягна към помощта на кипърското вино, то ми се стори възхитително, възвърна силите и присъствието на духа ми. Сипах си още и тъй като времето напредваше, заповядах на пажа, който отново бе заел мястото си зад моя стол, да докара каретата ми. Биондето веднага излезе, за да изпълни заповедта.

— Карета ли имате тук? — попита ме Соберано.

— Да — отговорих, — наредих да ме следва и съобразих, че ако тържеството ни се проточи, няма да имате нищо против да се приберете удобно. Нека изпием по още една чаша, не рискуваме да объркаме пътя.

Не бях още изрекъл последните думи, и ето че пажът се върна, следван от двама едри, яки лакеи, облечени с превъзходни ливреи.

— Сеньор дон Алваро — каза ми Биондето, — не успях да прекарам дотук каретата ви. Тя е отвъд, но съвсем близо до развалините, които обкръжават местността.

Ние станахме и тръгнахме след Биондето и лакеите.

Тъй като не беше възможно да вървим четиримата заедно между основите на стените и изпочупените колони, Соберано, който бе най-близо до мене, ми стисна ръката.

— Чудесно ни нагостихте, приятелю, но ще ви струва скъпо.

— Приятелю — отговорих, — щастие за мене е, ако съм ви доставил удоволствие, каквато и цена да заплатя.

Стигнахме до каретата, а там заварихме още двама лакеи, един кочияш и един водач на предните коне. На мое разположение бе предоставена изключително удобна пътническа карета. Поканих спътниците си и ние плавно поехме по пътя към Неапол.

Известно време помълчахме, най-после един от другарите на Соберано се разприказва:

— Не ви питам каква е тайната ви, Алваро, но сигурно вие сте сключили необикновена сделка. Никога не съм виждал да обслужват човек така, както обслужваха вас, а през всичките четиридесет години, откакто съм на служба, не мога да се похваля и с една четвърт от вниманието, оказано ви тази вечер. И при това не слагам в сметката най-божественото видение, достъпно за простосмъртен, повече сме привикнали с наскърбяващите очите, отколкото с радостните гледки. Но както и да е, вие си знаете работата: на вашата възраст е естествено да жадувате прекалено много неща, да пришпорвате наслажденията, а време за размисъл така и не остава.

Бернадильо, така се казваше този мъж, говореше, без да бърза, и това ми позволи добре да обмисля отговора си.

— Не знам — отвърнах му — на какво дължа тези изтънчени благоволения; предчувствам обаче, че няма да бъдат продължителни, и единственото ми утешение е, че успях да ги разделя с добри другари.

Спътниците ми почувстваха, че не съм склонен към откровения, и разговорът секна.

Но мълчанието ме подтикна към размисъл: припомних си думите на Соберано и на Бернадильо, стигнах до извода, че съм на път да се измъкна благополучно от най-неприятната история, в която празното любопитство и безразсъдството могат да въвлекат човек като мене. Добро възпитание не ми липсваше: до тринадесетата си година распах пред очите на моя баща — дон Бернардо де Маравиляс, безупречен благородник, и на моята майка — доня Менсия, най-религиозната, най-благочестивата жена в цяла Естремадура.

„О, майко! — рекох си наум. — Какво ли бихте помислили за своя син, ако го бяхте видели, ако сега го виждахте? Но приключението свърши дотук, давам ви дума.“

Междувременно каретата пристигна в Неапол. Съпроводих другарите на Соберано по домовете им. А ние с него се прибрахме в нашата казарма. Блясъкът на екипажа ми доста учуди часовете, край които минахме, но красотата на седналия върху капрата Биондето направо ги порази.

Пажът освободи каретата и прислугата, грабна от ръцете на един лакей горящ факел и пресече казармения двор, за да ме отведе в покоите ми. Моят камериер, още по-учуден от останалите, се опита да каже нещо, за да разбере причините, довели до тази бляскава промяна в начина ми на живот.

— Свободен сте, Карло — казах му още с влизането, — няма да сте ми необходим, вървете да почивате, ще ви извикам утре.

Останахме сами в стаята и Биондето затвори вратата. В дружески кръг, както и сред шумните казармени помещения, през които преминахме, положението ми сякаш не изглеждаше чак толкова затруднително.

С намерение да сложа край на неприятната история се опитах да си събера мислите. Погледнах изпод око пажа, той бе приковал взор към земята, лицето му се къпеше в руменина, а държането му издаваше смущение и силно вълнение. Най-после се реших да проговоря:

— Биондето, вие ми служихте добре, вложихте особено старание във всичко, което направихте за мене, но тъй като предварително получихте възнаграждението си, аз мисля, че сметките ни са уредени.

— Дон Алваро, прекалено сте благороден, за да приемете, че на такава цена сте се издължили...

— Ако направеното от вас е повече, отколкото сте били задължен, ако аз още съм ви длъжник, то представете своята сметка. Но не ви обещавам да ви заплатя веднага. Възнаграждението ми за този месец вече е изядено, задлъжнял съм на карти, в кръчмата, на шивача...

— Шегите ви са неуместни...

— Тогава да оставим шегата настрана, моля ви да се оттеглите, вече е късно и аз трябва да си лягам...

— И вие сте готов толкова неучтиво да ме отпратите в този късен час? Не съм очаквала подобно отношение от един испански благородник. Другарите ви знаят, че съм дошла тук с вас, войниците, слугите ви — всички ме видяха и отгатнаха пола ми. Дори ако бях презряна куртизанка, вие бихте спазили правилата на благоприличието, което дължите на една жена, но към мене си позволявате да се отнасяте позорно, безчестно, всяка дама би се почувствала унижена.

— А, значи сега ви е по-удобно да бъдете жена, за да изпросите внимание. Е, добре! За да избегнете скандала при отстъплението си, погрижете се то да стане през дупката на ключалката.

— Какво! Нима вие сериозно искате, без дори да разберете коя съм...

— Възможно ли е аз да не знам това?

— Наистина не знаете, казвам ви, че вие се вслушвате единствено в предубежденията си. Но която и да съм, аз лежа в нозете ви, с окъпани в сълзи очи: умолявам ви да ме защитите. По-неблагоразумна съм от вас, но може би имам извинение, защото причината — това сте вие, вие днес ме накарахте да презра всички опасности, да се принеса в жертва, за да ви служа, да се посветя на вас и да ви следвам. Срещу себе си възбудих най-жестоките, най-безпощадните страсти; остава ми само вашата закрила, а покоите ви са единственото ми убежище. Нима ще ми го откажете, дон Алваро, нима ще се мълви навред, че един испански благородник се е отнесъл тъй безжалостно, тъй низко с онази, която заради него е пожертвала чувствителната си душа, че е низвергнал крехкото създание, което се

уповава на неговата помощ, иначе казано, че се е погаврил със същество от нежния пол?

Отстъпвах назад с намерението, доколкото е възможно, да се измъкна от затруднението, но тя целуваше нозете ми, влачеше се след мене на колене и накрая ме притисна към стената.

— Станете — казах ѝ. — Без сама да знаете, ми припомнихте за клетвата, която съм дал. Когато моята майка постави в ръцете ми първата шпага, тя ме накара да се закълна върху нея, че цял живот вярно ще служа на жените и никога няма да им причиня страдание. Но що се отнася до това, което мисля за случилото се днес...

— Добре, жестокосърдечни човече, каквито и условия да поставите, позволете ми само да преспя в покоите ви.

— Какво пък, случаят наистина е изключителен, нека доведем докрай странното приключение, съгласен съм. Опитайте да се настаните така, че нито да ви виждам, нито да ви чувам, при първата подозрителна дума или движение аз на свой ред ще извися глас, за да ви попитам: „Che vuoi?“

Обърнах ѝ гръб, приближих се към леглото си ѝ започнах да се събличам.

— Да ви помогна ли? — чу се глас.

— Не, аз съм военен и сам се обслужвам.

Легнах си и през прозрачната завеса видях, че мнимият ми паж разгъна в ъгъла на стаята някаква износена рогозка, която откри в гардероба. Седна върху нея, съблече се, обгърна се с един от плащовете ми, захвърлен върху стола, угаси светлината и с това сцената временно се затъмни, за да се поднови след малко действието в моето легло. Лежах, измъчван от безсъние. Струваше ми се, че навсякъде виждам лицето на пажата: открояваше се сред балдахина, надвесваше се между колоните. Напразно се опитвах да свържа този прелестен лик със спомена за отвратителния призрак от пещерата; безобразното видение още повече подчертаваше чара на новопоявилата се.

Мелодичната песен, която чух под пещерния свод, извивките на възхитителния глас, словата, сякаш прииждащи от сърцето, все още звучаха в душата ми и предизвикваха в нея странен трепет.

„О, Биондета — говорех си, — ако вие не бяхте фантастично създание, ако вие не бяхте тази гадна камила! Но какво е това чувство,

в чиято власт попадам? Аз победих страха, сега трябва да изкореня още по-опасно усещане. Що за нежности мога да очаквам? От кого? Нима тя няма да запази навеки печата на произхода си? Пламъкът на толкова трогателните и толкова нежни погледи е страшна отрова, а тези хармонични, румени, свежи и уж наивни устни се разтварят само за да изричат лъжи; и сърцето — ако то наистина е сърце — се сгръва само за да измени.“

Докато бях в плен на размислите, предизвикани от връхлетелите ме разнолики чувства, луната — там високо от чистото безоблачно небе — изливаше през трите големи прозореца всичките си лъчи в стаята ми.

Като луд се въртях из леглото, то беше старо, дървенията поддаде и трите дъски, които поддържаха дюшека ми, с трясък се строполиха на пода.

Биондета скочи, дотича при мене и уплашено промълви:

— Какво нещастие ви сполетя, дон Алваро?

Независимо от злополуката аз непрекъснато я държах под око, така че я видях как стана и изтърча към мене: беше с къса като риза на паж нощница и когато лунният лъч докосна и се отрази в бедрото ѝ, той засия още по-силно. Счупеният креват почти не ме обезпокои — това означаваше само, че ще спя малко по-зле; значително повече се изплаших, когато се озовах здраво обгърнат в обятията на Биондета.

— Нищо не се е случило — казах ѝ, — оттеглете се. Тичате по пода без пантофки, ще настинете, върнете се в леглото си.

— Но на вас така не ви е удобно...

— Да, но причината сега е във вас, оттеглете се или — щом толкова държите да се криете в покоите ми — ще ви заповядам да спите в ъгъла, сред онази там паяжина.

Тя не дочака да доизрека заканата и отиде да си легне върху рогозката, като тихичко проплакваше.

Нощта изтичаше и умората взе своето, дари ми мимолетен сън. Когато се събудих, денят бе отдавна влязъл в правата си, не е трудно да се отгатне посоката на първия ми поглед: потърсих с очи своя паж.

Седеше върху една табуретка, облечен, но без камизола, беше разпуснал коси, те падаха към земята и покриваха с вълнисти, естествени букли гърба, раменете и дори цялото му лице.

Като нямаше с какво, той разчесваше косите си с пръсти. Никога по-ослепително бял гребен не е прониквал сред по-гъст лес от пепеляворуси коси, мекотата не отстъпваше на останалите им достойнства; беше достатъчно с леко движение да известя за събуждането си, и тя отстрани с пръсти буклите, които засенчваха лицето ѝ. Представете си пролетната зора — тя изпълзява сред утринните изпарения с росата, със свежестта и с ароматите си.

— Биондета — казах аз, — вземете гребен, ще го намерите в чекмеджето на онова бюро.

Тя се подчини. Скоро косите ѝ бяха сръчно и елегантно вчесани и привързани с панделка. Тя облече камизолата, с това приключи тоалета си и отново седна на табуретката; изглеждаше засрамена, смутена, разтревожена, неволно предизвика у мене живо съчувствие.

„Ако по цял ден — мислех си — трябва да гледам безчет коя от коя по-съблазнителни картини, няма да издържа. Трябва да потърся възможност и да предизвикам развръзката.“

— Денят настъпи, Биондета — обърнах се към нея. — Спазихме правилата на приличието, сега можете да излезете от покоите ми, без да се страхувате, че ще се подложите на присмех.

— Вече се излекувах от този си страх — отвърна тя, — но вашите и моите собствени интереси ми диктуват много по-основателни опасения. Те не ми позволяват да се разделя с вас.

— Обяснете думите си — казах ѝ.

— Изслушайте ме, Алваро. Вашата младост и безгрижност ви карат да затваряте очи за опасностите, които ние сами струпахме около себе си. Още когато ви съгледах в подземията, когато видях мъжеството ви пред лицето на ужасния призрак, аз изпитах влечение към вас. „Ако — помислих си, — за да изпитам щастието, трябва да се свържа със смъртен, то значи е време да облека телесното одеяние. Ето го героя, който е достоен за мене. Нека недостойните съперници, що жертвам заради него, роптаят; нека си навлека тяхната злоба и отмъстителност. Нищо няма да ме спре! Да бъда обичана от Алваро, да бъда свързана с Алваро, тогава и те, и самата природа ще ни се подчинят.“ Останалото видяхте сам, а ето какви са последствията: завистта, ревността, ядът, раздражението ми готвят най-жестоките наказания, предназначени за същество от моя вид, низвергнато по свой избор. Само вие можете да ме защитите. Едва се е пукнал денят, и ето

че доносниците вече са на път, в добре познатото ви съдилище те ще съобщят, че сте некромант. А само след час...

— Спрете! — извиках и закрих очи със стиснати юмруци. — Вие сте най-ловкият, най-големият измамник. Говорите ми за любов, представяте се за нейното живо възплъщение и същевременно отравяте самата мисъл за нея... Забранявам ви да ми говорите каквото и да било, оставете ме да се успокоя дотолкова, че да мога да взема някакво решение. Ако ми е съдено да попадна в ръцете на Инквизицията, то в този миг аз не се колебая в избора си между нея и вас. Но ако ми помогнете да се измъкна от това положение, с какви ли задължения ще се обвържа? Ще бъде ли възможно да се разделя с вас, щом пожелае? Искам ясно и точно да ми отговорите...

— Едно усилие на волята ви, Алваро, ще бъде достатъчно, за да се разделите с мене. Аз дори съжалявам, че ще бъда принудена да се покоря. Ако и след всичко това не сте готов да признаете усърдието ми, значи сте безразсъден и неблагодарен...

— Нищо не вярвам, освен едно — че трябва да тръгвам. Ще събудя камериера си: той ще ми намери пари, ще иде в пощата. Отивам във Венеция, при Бентинели, банкера на моята майка.

— Пари ли ви трябва? За щастие излязох предвидлива и имам известна сума на ваше разположение...

— Запазете си я. Би било низост да приема пари от жена...

— Но аз не ви ги дарявам, предлагам ви ги в заем. Дайте ми полица, изплатима от банкера ви, и пресметнете колко сте задължени тук. Оставете върху бюрото си нареждане Карло да се заплати. Напишете до командира си оправдателно писмо: неотложни дела ви принуждават да заминете, без да си вземете отпуск. Аз ще ида до пощата да потърся кола и коне. Но преди това, Алваро, тъй като необходимостта да се разделя с вас възвръща всичките ми страхове, моля ви, повторете; „О, дух, ти, който заради мене и само заради мене облече телесното одеяние, приемам твоето подчинение и ти обещавам покровителството си!“

След като произнесе тона заклинание, тя се хвърли в нозете ми, хвана ръката ми, започна да я стиска и я окъпа в сълзи.

Не бях на себе си, чудех се какво да направя; оставих я да ми целува ръката и промълвих тъй значителните според нея думи. Щом свърших, тя стана и извика възторжено:

— Ваша съм, мога да бъда най-щастливото създание във всемира!

Само за миг се докара с едно дълго наметало, нахлузи над очите си широкопола шапка и излезе от стаята.

Чувствах се като оглупял. Открих сметките си, написах под тях разпореждане до Карло да ги изплати; отброих необходимата сума, приготвих писмата до командира и до един от близките ми другари, като си мислех колко ли странни ще им се сторят. А пред дверите вече се чуваше шумът от каретата и от бича на кочияша.

Влезе Биондета, все така забулена в наметалото, отведе ме. Карло, разбуден от шума, се появи по риза. Казах му:

— Разпорежданията ще намериш на бюрото ми.

Качих се в каретата и отпътувах. Биондета влезе заедно с мене в каретата и седна отпред. Когато напуснахме града, тя свали шапката, която засенчваше лицето ѝ. Тъмночервена мрежа прибираще косите ѝ, стърчаха само крайчетата: като перли сред корали. Не си беше сложила никакви други украшения и лицето ѝ сияеше с естествената си красота. Тя имаше удивително прозрачна кожа. Нежност, кротост, невинност по някакъв непостижим начин се съчетаваха с лукавите пламъчета, които проблясваха в погледа ѝ. Улових се, че мимо волята си извършвам тези наблюдения, прецених, че те не са безопасни за почивката ми, и затворих очи, опитах се да поспя.

Опитът не се оказа безплоден, сънят наложи властта си над сетивата ми и ме дари с най-приятни видения, които позволиха на душата ми да отдъхне от измъчващите я ужасни и странни мисли. Спах продължително и когато по-късно майка ми тълкуваше приключенията ми, тя твърдеше, че това упоение не е било естествено. Когато най-после се събудих, бяхме стигнали брега на канала, откъдето отплават корабите за Венеция.

Навън бе нощ. Усетих, че някой ме дърпа за ръкава: един носач искаше да се заеме с багажа ми, пък аз нямах дори нощно боне.

Биондета се появи при другата врата, за да ми съобщи, че корабът е готов да отплава. Машинално слязох от каретата, качих се в малкия, лек кораб и отново изпаднах в летаргия.

[1] Кабала (староевр.) — преведено дословно на български, понятието „кабала“ означава „предание“. Това е езотерично

мистическо учение, което се появява през XIII в. в Испания, разпространява се в средновековна Европа с многобройни заимствания на елементи от неоплатонизма и гностицизма (взети от средновековната еврейска и арабска философия). В кръжеца на кабалисти, създаден през XVI в. в Палестина (място, което се смята най-удобно за въздействие върху „висшите сфери“), особено предпочитание се отделя на магическата страна на практическата кабала. От особено значение е вярването в магическата сила на числата и заклинателните формули (разлагат се например думи от Светото писание, в буквите и в тяхната цифрова стойност се търсят символите на космическите явления). — Б.пр. ↑

[2] Карлин — стара италианска монета (златна или сребърна). — Б.пр. ↑

[3] Естествена религия — религиозно-философско течение от епохата на Просвещението, което не признава догматиката на официалното вероучение. Вярва в съществуването на висше същество — творец на вселената. Използват се елементи от различни религиозни учения, за да се докаже „естественият“ и „разумен“ характер на вярата. Във Франция привърженици на естествената религия са Монтескьо, Волтер и Русо. В случая по-скоро става дума за принципите на кабалистите. — Б.пр. ↑

[4] Пентакъл — термин от окултизма, петоъгълна звезда, около която се очертава кръг; трябва да предпази героя от дяволската сила. — Б.пр. ↑

[5] Che vuoi? — Този въпрос на Велзевул, който означава „Какво искаш?“, става нарицателен в епохата на френския романтизъм. — Б.пр. ↑

Какво друго да разкажа? На сутринта се намерих настанен в най-хубавия апартамент на най-добрата венецианска странноприемница. Бях идвал тук, на площад Сан Марко, веднага познах къде съм. Видях до леглото си бельо и разкошен халат. Предположих, че това е знак на внимание от страна на стопанина, който е забелязал, че съм без багаж.

Станах и се огледах дали съм единственото живо същество в стаята. Търсех Биондета.

Засрамах се от първия си порив и мислено изразих благодарност към благоразположението на съдбата. Значи ние с този дух не сме неразделни: освободил съм се от него; и ако загубя само командването на гвардейската рота, ще мога да се считам за щастливец.

„Смелост, Алваро — говорех си наум, — по света има и други, дворове, и други владетели. Неаполитанският не е единствен. Тази история трябва да ти послужи за урок, ако ти не се окажеш непоправим. За в бъдеще ще се държиш по-добре. Изхвърлят ли те от воинска служба, ще ти подадат ръка твоята нежна майка, родната Естремадура и честното бащино наследство. Но какво искаше от тебе този вампир, който цяло денонощие не те остави на мира? Изключително съблазнителен облик беше приел и пари ми даде — държа да му ги върна.“

Още не бях свършил с разсъжденията си, когато видях, че моят кредитор се връща; водеше двама прислужници и двама гондолиери.

— Докато чакаме пристигането на Карло — каза, — ви е необходима прислуга. В странноприемницата ми дадоха гаранции за интелигентността и верността на тия хора, а ето че пред вас са и двамата най-безстрашни моряци на Венецианската република.

— Доволен съм от избора, Биондета — отвърнах ѝ. — Вие също ли се настанихте тук?

— Позволих си да заема най-отдалечената от вашата стая в апартамента на ваше превъзходителство, за да ви създавам възможно най-малко притеснения — отговори пажът с наведени очи.

Оцених предпазливостта и деликатността в намерението ѝ да се оттегли на известно разстояние, бях ѝ благодарен.

„В най-лошия случай — помислих си — мога да я прогоня от въздуха, ако ѝ хрумне незримо да ме преследва. Но щом знам коя е стаята ѝ, винаги ще мога да преценя какво пространство ни разделя.“

Бях доволен от доводите си и с лекота изразих съгласие по всички въпроси.

Имах намерение да изляза, за да посетя банкера на моята майка. Биондета се разпореди относно тоалета ми; когато бях готов, тръгнах в желаната посока.

Учуди ме приемът, който ми беше оказан. Банкерът се намираще в кантората си, отдалеч ме приласка с поглед и веднага тръгна насреща ми.

— Дон Алваро — каза, — не очаквах, че ще ви видя тук. Точно навреме идвате, ще ми попречите да направя груба грешка: щях да ви изпращам две писма и пари.

— Тримесечният ми доход ли?

— Да — отвърна той, — но и нещо отгоре. Ето двеста цехина^[6], които тази сутрин пристигнаха за вас. Предаде ми ги от името на доня Меисия един стар благородник, дадох му разписка. Тъй като не получила никакво известие от вас, тя помислила, че сте болен, и възложила на познат ви испанец да ми ги даде, за да ви ги изпратя.

— Назова ли името си този испанец?...

— Да, написах го върху разписката. Дон Мигуел Пимиентос, бил интендант на конюшната в имението ви. Тъй като не знаех, че вие сте тук, не го попитах на какъв адрес е отседнал...

Взех парите. Отворих писмата: майка ми се оплакваше от здравето си, от невниманието ми и не пишеше нито дума за изпратените цехини. Това ме накара още по-дълбоко да почувствам добротата ѝ.

Щом видях кесията си толкова навреме и така богато препълнена, развеселен се върнах в странноприемницата; с много труд намерих Биондета в подобие на жилище, което си беше избрала за убежище. Там се влизаше през отделен вход: случайно надникнах и я видях приведена край прозореца, премного заета с опитите си да събере и залепи частите на стар клавесин.

— Вече имам пари — казах ѝ, — връщам дълга си.

Както винаги, преди да заговори, тя поруменя. Потърси моята разписка, върна ми я, взе сумата и промълви само, че съм много стриктен, че би желала по-дълго да се наслаждава на удоволствието да съм ѝ задължен.

— Но аз ви дължа още пари — казах, — нали вие платихте каретата.

Сметката лежеше върху масата, платих я. Със забележимо хладнокръвие тръгнах да излизам; тя попита какви ще бъдат заповедите ми, но аз нямах такива и Биондета отново се зае спокойно с работата си, обърна ми гръб. Известно време я проследих с поглед: изглеждаше много заета и влагаше в заниманието си много сръчност и енергия.

Върнах се в стаята си да поразмишлявам. „Това — казах си — е някакво подобие на онзи Калдерон, който палеше лулата на Соберано; от един дол дренки са, макар външността му да е толкова изискана. Ако не стане прекалено настоятелен и не се натрапва, ако няма особени изисквания, защо пък да не си го запазя? Впрочем нали ме убеждаваше, че само с един знак мога да го пропъдя. Защо още отсега да бързам, щом мога да направя това по всяко време на деня.“

Размишленията ми бяха прекъснати от съобщението, че обядът е сервиран. Седнах на трапезата. В парадна ливрея Биондета стоеше зад стола ми и се напрягаше да предугади желанията ми. Не беше необходимо да се обръщам, за да я видя: три разположени в салона огледала отразяваха всичките ѝ движения. Обядът свърши, разтребиха масата; тя се оттегли.

При мене се качи стопанинът на странноприемницата, ние с него не се познавахме отскоро. Карнавалът беше в разгара си и затова пристигането ми никак не го изненада. Той ме поздрави, че видимо съм променил начина си на живот, което предполага подобрене на финансовото ми състояние обсипа с похвали и пажа ми: най-красивия, най-предания, най-умния младеж, когото някога е виждал. Попита ме дали имам намерение да вкуся от карнавалните удоволствия; точно такива бяха плановете ми. Маскирах си и се качих в гондолата си.

Завтекох се към площада, посетих театъра, отидох и в „Ридото“. Там играх, спечелих четиридесет цехина и след като бях търсил развлечения навсякъде, където могат да се намерят, се прибрах много късно.

С факел в ръка пажът ми ме посрещна долу на стълбите, повери ме на грижите на един камериер и се оттегли, след като се осведоми в колко часа ще заповядам да се представи сутринта.

— Както обикновено — отвърнах, без да си давам сметка какво говоря — дори не помислих, че тук никой не е в течение на навиците ми.

На следващата сутрин се събудих късно и веднага скочих от леглото. Случайно хвърлих поглед към оставените върху масата писма от майка ми.

— О, достойна жено — възкликнах, — какво правя аз тук? Защо не побързам да прислоня глава под защитата на мъдрите ви съвети? Ще дойда, да, ще дойда, това е единственият изход, който ми остава.

Говорех на висок глас и така дадох да се разбере, че съм се събудил. Тя влезе при мен и аз отново видях изкушението за своя здрав разум. Имаше равнодушен, скромнен и покорен вид, затова ми се стори още по-опасна. Съобщил, че някакъв шивач е донесъл платове; когато се спогодихме за покупките, тя изчезна заедно с шивача и се появи отново едва на обяд.

Хапнах малко и побързах да се влея във водовъртежа на градските забавления. Гонех маски, изслушвах ги, пусках тук и там безстрастни шеги, завърших вечерта в операта и след това се предадох на хазарта — най-голямата ми страст до този момент. При този втори сеанс спечелих много повече, отколкото първия път.

Десет дни изминаха при същото разположение на ума и сърцето ми, сред, кажи-речи, еднородни забавления. Намерих стари познати, свързах се и с нови. Бях представен в най-изисканите кръгове: благородниците ме приеха в казината си.

Всичко би продължило добре, ако не ми бе изменило щастието в играта, но една вечер в „Ридото“ изгубих хиляда и триста цехина, които преди това бях натрупал от печалби. Не знам човек да е играл по-злосластно. Оттеглих се в три часа сутринта, бях останал на сухо и дължах на познатите си сто цехина. Погледът ми и целият ми външен вид издаваха мъката ми. Биондета изглеждаше развълнувана, но не промълви нито дума.

На следващата сутрин станах късно. Разхождах се с широки крачки из стаята, потропвах нервно с крак. Сервираха ми закуската, но не се докоснах до нея. След като разтребиха масата, Биондета остана, противно на обичая си. Огледа ме внимателно и проля няколко сълзици.

— Изгубихте пари, нали, дон Алваро, и може би дори повече, отколкото сте в състояние да заплатите...

— Дори и да е така, какво мога да направя?

— Вие ме обиждате. Както и преди аз съм на вашите услуги, предлагам ви ги на същата цена, но едва ли те биха се разпрострели надалеч, ако с мен ви свързват само задълженията, които ви се налага да изпълните начаса. Позволете ми да седна: изпитвам вълнение, което не ми позволява да стоя права. Имам впрочем да ви казвам важни неща. Нима искате да се разорите?... Защо, като не умеете, играете с такава лудешка страст?

— Не са ли всички наоколо подвластни на хазартните игри? И кой би могъл да ме научи?

— Да оставим предпазливостта настрана, но игрите на шанса, които вие неправилно наричате хазартни, могат да бъдат изучени. Хазарт или случайност във вселената не съществуват. Всичко винаги е било и ще бъде следствие от необходимите съчетания, поддаващи се на овладяване само с помощта на науката за числата. Нейните принципи са толкова абстрактни и толкова дълбоки едновременно, че не е възможно човек да ги разбере без ръководството на учител. Но важно е да се знае къде може да се намери и как да спечелим благоразположението на този учител. Способна съм да ви обясня висшето познание само в образна форма: равновесието във всемира зависи от порядъка на числата^[7], а именно то управлява така наречените от нас непредвидени и уж предопределени събития, чрез невидими махала ги принуждава да следват всяко по своя ред, като се започне от най-значителните явления в отдалечените сфери и се стигне до нищожните дребни игри на късмета, където днес изчезнаха парите ви.

Такава учена тирада в почти детска устица и малко неочакваното предложение да ми се намери учител ме накараха да потръпна, а по челото ми изби студена пот както тогава, под свода на Портичи. Втренчих се в лицето на Биондета и тя веднага сведе поглед. Казах ѝ:

— Не желая учители, боя се, че ще ме преучат, но опитайте се да докажете, че е възможно един истински благородник да знае нещо повече, извън обикновените правила на играта, и без да накърни достойнството си, да се възползва от своите познания.

Тя прие задачата и ето в основни линии краткото изложение на доказателствата ѝ.

Основен принцип на банката са огромните приходи, които се подновяват с всяко ново залагане. Ако тя не е подложена на известен риск, би могло да се говори за пладнешки обир на играчите, но каквито и сметки да правим, те си остават само предполагаеми, а банката винаги печели, тъй като на всеки обучен играч се падат по десет хиляди измамани овце.

Доказателствата ѝ се разпростряха още по-далеч. Посочи ми една-единствена комбинация, на пръв поглед много елементарна. Не отгатнах принципа, но още първата вечер изпитах непогрешимостта на успеха.

С една дума, последвах съвета и отново спечелих всичко, което бях изгубил, изплатих игралните си дългове, дори, като се върнах, отброих на Биондета парите, които ми беше заела, за да изпитам късмета си.

Сега вече проблеми с парите нямах, но бях по-разтревожен от когато и да било преди. Опасенията ми за помислите на опасното същество, чиито услуги благосклонно приемах, се подновиха. Изтъня убеждението ми, че ще мога да го отдалеча от себе си, във всеки случай вече не ми достигаха силите да пожелаая такова нещо. Отклонявах очи, за да не го виждам, и го виждах дори там, където го нямаше.

Играта престана да ме занимава и разсейва. Страстно обичах фараон, но и тази игра, след като не беше свързана с никакви рискове, изгуби за мене цялата си привлекателност. Досадиха ми карнавалните маймунджилъци: представленията ми се струваха блудкави. Дори да бях усетил сърцето си достатъчно свободно, за да пожелаая връзка с жена от знатно потекло, предварително ме обхващаше отвращение от скуката, церемониала и неестествеността на кавалерското изкуство. Оставаха ми благородническите казина, където вече не ми се играеше, и куртизанките.

Сред този род жени имаше няколко, които се отличаваха с елегантния си блясък и с оживено обкръжение, макар че и те не притежаваха особени лични достойнства. В домовете им откривах истинската свобода и с удоволствие се ползвах от нея, блазнеше ме шумното веселие; не че ми харесваше, но ме замайваше, и най-последно

сред тях си позволявах упорито да злоупотребявам с честите пристъпи на разума ми да ме обуздае. Ухажвах всички подобни жени, които ме приемаха в салоните си, без да имам определени намерения към нито една от тях. Но най-прочутата венецианска куртизанка ми беше хвърлила око и скоро прояви желанието си.

Наричаше се Олимпия, беше двадесет и шест годишна, изключителна красавица, талантлива и умна. Скоро тя ми даде да разбере, че е предразположена към мене, и без да изпитвам същото, аз се озовах в обятията ѝ, като се надявах по този начин да се избавя от самия себе си.

Нашата връзка започна внезапно и тъй като не откривах в нея особена прелест, реших, че ще свърши по същия начин, че Олимпия ще изпита досада от невниманието ми и скоро ще си потърси друг любовник, който по-справедливо ще се отнася към нея, още повече като се има предвид, че страстта ни беше напълно безкористна. Но покровителстващата ни планета реши друго: без съмнение, за да бъде наказана тази надменна и избухлива жена и за да бъда аз подложен на нови затруднения, Олимпия бе обладана от неистова страст към мене.

Изгубих свободата вечер да се прибирам в странноприемницата, а денем бях поставен под наблюдение и засипван от разни бележки и послания.

Олимпия непрекъснато се оплакваше от студенината ми. Още не беше открила обект за ревността си, затова я обръщаше срещу всички жени, които биха могли да привлекат вниманието ми. Готова бе да изисква от мене дори неучтивост към възможните съперници, ако по този начин би успяла да сломи характера ми. Тези почти непрекъснати капризи никак не ми харесваха, но трябваше да свиквам с тях. Опитвах се искрено да обикна Олимпия, за да обичам някого и по този начин да се отклоня от тайно изпитваното опасно влечение, а междувременно решителната сцена назряваше.

По заповед на куртизанката тайно ме следяха в странноприемницата. Веднъж тя ме попита:

— Откога разполагате с този красив паж, който толкова много ви интересува и комуто засвидетелствате толкова внимание? Щом дългът го призове в стаята ви, вие непрекъснато го следите е поглед. Защо сте му наложили строго уединение, защо никога не го виждаме из Венеция?

— Моят паж — отговорих — е юноша от знатно потекло и мой дълг е да се грижа за възпитанието му. Това е...

— Това е жена, предателю! — прекъсна ме тя е пламнали от ярост очи. — Един от тайните ми агенти я е зърнал през ключалката, когато се е обличала.

— Давам ви честната си дума, че не е жена...

— Не прибавяйте и лъжа към измяната. Жената ридаела, видели са я, тя е нещастна. Вие не знаете какво да правите със сърцата на мъчениците, които са ви се отдали. Прельстили сте я, така както прельстихте и мене, а след това сте я изоставили. Върнете това момиче на родителите му и ако вашето прахосничество не ви позволява да го възмездите, с това ще се заема аз. Каквото му дължите, аз ще му го дам, но искам то още утре да изчезне.

— Олимпия — отвърнах с най-студения възможен тон, — заклевам ви се и повторно се кълна, че това не е жена. И слава богу!

— Какво, означават тези лъжи, чудовище? И защо казвате слава богу? Повтарям ви, отпратете я, защото иначе... Аз имам и други възможности, за да ви разоблича, и знам, че тя ще послуша гласа на разума, щом вие не сте способен да го чуете.

Не бях на себе си от този поток проклетия и заплахи, но макар да бе много късно, се прибрах вкъщи с престолено равнодушно лице.

Пристигането ми като че ли изненада прислугата и най-вече Биондета; тя изрази известно безпокойство за здравето ми, отвърнах, че съм напълно здрав. Почти не я бях заговарял, откакто започна връзката ми с Олимпия, но отношението ѝ към мене въобще не се беше променило; промяна имаше само във външния ѝ вид, в унилото и скръбно изражение.

На другия ден, току-що се бях събудил, Биондета влезе в стаята ми с писмо в ръце. Тя ми го подаде и аз прочетох:

За мнимия Биондето.

Не зная коя сте, госпожо, нито какво търсите при дон Алваро, но сте толкова млада, че заслужавате снизхождение, и сте попаднали в толкова лоши ръце, че внушавате състрадание. Види се, този кавалер ви е обещал същото, което обещава на всички, същото, в което все още

всекидневно ми се кълне, макар че е решил да измени и на двете ни. Казват, че сте толкова умна, колкото и хубава: вярвам, че ще се вслушате в един добър съвет. На вашата възраст, госпожо, злото, което сама сте си причинили, може да се поправи. Една състрадателна душа ви предлага средството: няма да се пазарим за стойността на жертвата, необходима, за да се осигури спокойствието ви. Тя трябва да бъде съответна на вашето положение, на мечтите, които сте били принудена да изоставите, и на тези, които бихте могли да очаквате от бъдещето. С една дума, определете сама условията си. Но ако упорствате в желанието си да бъдете лъгана и нещастна, като по този начин правите и другите такива, очаквайте всички жестокости, които безнадеждността може да подсказва на вашата съперница.

Чакам отговора ви.

Прочетох писмото и го върнах на Биондета.

— Отговорете на тази жена — казах ѝ, — че е луда. Вие по-добре от мен знаете доколко тя...

— Познавате ли я, дон Алваро? Не се ли боите от нея?

— Боя се, че може и занапред да ми досажда, затова я напускам. И за да бъда сигурен, че съм се освободил, още тази сутрин ще наема красивата къща край Брента, която ми предложиха.

Веднага се облякох и отидох да сключа сделката. Пътном размислях върху заплахите на Олимпия. „Нещастницата се е побъркала! — казвах си. — Иска да убие...“ Не разбирах защо, но все не можех да произнеса тази дума.

Щом свърших работата си, върнах се вкъщи, обядвах и опасявайки се да не би силата на навика да ме отведе при куртизанката, реших през целия ден да не излизам.

Взех книга, но не бях способен да се съсредоточа върху прочетеното и я оставих; приближих се към прозореца, но тълпата и разнообразните примамки за погледа, вместо да ме развлекат, започнаха да ме дразнят. Крачех напред и назад из апартамента, в постоянното движение на тялото търсех успокояване на духа.

По време на безцелното блуждаене изведнъж крачките ми се насочиха към тъмния килер, където слугите слагат ненужните вещи. Никога не бях влизал там, сумракът ми се понрави, седнах върху един сандък и останах така няколко минути.

Точно по това време чух шум в съседната стая, слаб лъч светлина блесна в очите ми и ме привлече към някаква зазидана врата. Лъчът се прокрадваше през ключалката, прилепих око.

Видях, че Биондета седи пред клавесина си, скръстила ръце, в положението на дълбоко замечтан човек. Но ето че тя наруши мълчанието.

— Биондета! Биондета! — възкликна. — Той ме нарече Биондета. Това е първата и единствена ласкава дума, която съм чула от устата му.

Тя млъкна и сякаш отново се унесе в размисъл. Най-после постави ръце върху клавишите на клавесина, който я бях видял да поправя. На пюпитъра пред нея лежеше затворена нотна тетрадка, тя засвири някакво встъпление и като си акомпанираше, тихичко запя.

Веднага прецених, че това, което пееше, не бе завършено произведение. Когато се вслушах по-внимателно, дочух моето име и това на Олимпия: тя импровизираше речитатив за своето положение и за това на съперницата си, което според нея било по-щастливо от нейното, най-после за моето сурово отношение към нея и за предизвикващите недоверието ми подозрения, отдалечаващи ме от щастиято. Тя би ме повела към върховете на славата, богатството и знанията, а аз от своя страна бих могъл да осигуря нейното върховно блаженство. „Уви — мълвеше тя, — това не е възможно. Моите чародейства са безсилни, щом той не забелязва истинската ми същност, а онази — другата...“

Страстта вземаше връх и сълзите сякаш задушаваша гласа ѝ. Биондета стана, взе една кърпичка, избърса лицето си и отново се приближи към клавесина. Искаше пак да седне, но тъй като прекалено ниският стол притесняваше движенията ѝ, тя взе нотната тетрадка от пюпитъра, постави я върху ниския стол, едва тогава седна на другия и отново засвири.

Скоро разбрах, че втората музикална сцена няма да прилича на първата. Познах мотива на една модерна по онова време във Венеция

баркарола^[8]. Тя го повтори два пъти и след това с по-отчетлив и по-сигурен глас запя следната песен:

*Ах, мечти от време старо!
Рожба бях на тази вис...
За земята и Алваро
те напускам, свят лъчист!
Всеки блясък, всяка сила
във веригите изтля...
А съдбата отредила
ми е робство и тегла,*

*През полета и оврази
все пришпорват ви, коне,
ала конникът ви пази
от раняване поне!
А десницата му слава
може да ви отреди
и не страдате тогава
от това, че сте с юзди.*

*Ах, Алваро, вече зная:
друга те отне от мен!
Как ли твоят хлад от тая
непозната бе стопен?
С добродетел най-отбрана
смяташ, че се слави тя...
Да, харесваш я — остана
да ме мъчи ревността.*

*Тъй като ме подозираш,
ти самият страдаш, ах!
Щом ме няма, ме презираш,
щом съм с теб — изпитваш страх.
Сред терзание зловещо
без причина стена аз:*

*лъжа, щом продумам нещо,
мамя, щом мълча без глас!*

*Теб, любов, те оскверниха,
мен упрекват ме в лъжи —
отмъсти и с кротост тиха
грешката му покажи,
направи така, че свято
да ме търси нощ и ден,
да презре страстта, която
не е свързана със мен.*

*Ах, съперницата моя
с мен се разпорежда днес
и очаквам вече своя
край в робия — край злочест!
О, сърце, не бий така за
поруганите мечти —
само ще родиш омраза!
Аз мълча — мълчи и ти!*

Звученето на гласа, пеенето, смисълът на стиховете, начинът на изразяването им ме доведоха до неизразим с думи смут. „Фантастично създание, опасна измамница! — извиках и бързо се измъкнах от мястото, където бях останал прекалено дълго. — Нима е възможно посполучливо да се имитират чертите на истината и на природата? Истински щастливец съм, че едва днес открих пролуката в тази ключалка, в противен случай често бих идвал тук да се опиянявам, охотно бих се самозалъгвал! Да се махаме оттук! Още утре да идем в Брента! Не, още тази вечер!“

Извиках веднага един слуга и му заповядах бързо да товари в гондолата всичко необходимо ми, за да прекарам нощта в новия си дом.

Прекалено трудно би ми било да изчакам нощта в странноприемницата. Излязох вън. Вървах без цел. На ъгъла, край входа на едно кафене ми се стори, че видях да влиза там онзи

Бернадильо, който при разходката ни в Портичи придружаваше Соберано. „Още призраци — рекох си, — преследват ме.“ Качих се в гондолата и обиколих Венеция, канал след канал; прибрах се в единадесет вечерта. Искях веднага да замина за Брента и тъй като уморените ми гондолиери отказаха да гребат, бях принуден да наема други; те се представиха, тогава слугите ми, предупредени за моите намерения, наскочаха преди мене в гондолата заедно с вещите си. Биондета ме следваше.

Едва бях стъпил в лодката, когато нечии викове ме накараха да се обърна. Видях, че една маска пронизваше Биондета.

— Ти ми го отне! Умри! Умри, омразна съпернице!

Покушението бе осъществено тъй светкавично, че останалият на брега гондолиер не успя да го предотврати. Той се опита да атакува убиеца, замахна с горящ факел пред очите му, но дотича друга маска и го отблъсна със заплашителен жест. По странния ѝ глас ми се стори, че разпознах Бернадильо.

Изскочих от гондолата не на себе си. Убийците бяха изчезнали. Светлината на факела ми откри Биондета — бледа, обляна в кръви, издъхваща.

Моето състояние бе неопишимо. Всяка друга мисъл се изличи. Виждах пред себе си само обожаваната жена — жертва на нелепо предубеждение, на празната ми и безумна доверчивост, — която до този миг бях подлагал непрекъснато на най-жестоки оскърбления.

Хвърлих се към нея и същевременно зовях за помощ, за отмъщение. Появи се хирург, привлечен от шумотевицата. Наредих да пренесат ранената в апартамента ми и от страх, че едва ли ще се погрижат за нея достатъчно съвестно, сам се нагърбих с половината задължения.

Когато я разсъблякоха, когато видях това красиво тяло окървавено и двете зейнали, дълбоки рани, които сякаш бяха поразили източниците на живота, аз изрекох и извърших хиляди луди неща.

Биондета видимо лежеше в безсъзнание и не можеше да ме чуе, но гостилничарят, слугите му, хирургът, както и двамата повикани лекари прецениха, че за болната е опасно да ме оставят в близост с нея. Изведоха ме от стаята.

Оставиха до мен слугите ми, но когато един от тях, без много да мисли, ми каза, че според лекарския съвет раните са смъртоносни, аз

се разкрещях пронизително. Най-после, измъчен от тези пристъпи, изпаднах във вцепенение, което преля в сън.

Стори ми се, че насън видях майка си; аз ѝ разказвах приключението и дори, за да ѝ го обясня по-добре, я повеждах към развалините на Портичи.

— Нека да не отиваме там, сине — казваше ми тя, — подлагате се на явна опасност.

Движех се сигурно, когато пресичахме тесния проход, но изведнъж една ръка ме тласна в пропастта; познах я — беше ръката на Биондета. Падах, но друга ръка ме изтегли и аз се озовах в майчините обятия. Събудих се, задъхан от ужас.

— О, нежна моя майко! — извиках. — Не ме изоставяте дори в съня.

„Биондета! Нима искате да ме погубите?! Но не — този сън е творение на разстроеното ми въображение. О, трябва да изгоня мислите, които ме лишават от признателност и човечност.“

Извиках един слуга, за да ми каже новините.

— Двамата хирурзи бдят, пуснали са ѝ много кръв, боят се от треска.

Когато на сутринта свалиха превръзките, решиха, че само дълбочината на раната е опасна, но ето че треската връхлетя, веднъж и още веднъж, наложи се да я пресичат с нови кръвопускания.

Аз толкова настоявах да вляза при нея, че беше невъзможно да ми откажат. Биондета бълнуваше и непрекъснато повтаряше моето име. Гледах я — никога не ми е изглеждала толкова красива.

„Нея ли — мислех си — възприемах като разхубавен призрак, като облак искрящи изпарения, скупчили се единствено за да завладеят чувствата ми? Та в нея, както и в мене, животът искреше, но ето че тя сега го губи, защото аз не пожелах да я изслушам, защото съзнателно я подложих на смъртна опасност. Аз съм тигър, истинско чудовище. Ако ти, о, най-достойна за обич, склопиш очи, аз не искам да те преживея. О, колко низко се отплатих за твоите добрини, ще умра, но преди това ще принеса в жертва над гроба ти диво жестоката Олимпия.

Ако небето пожелае да те върне при мене, ще бъда твой. Ще се отблагодаря за всичките ти благодеяния, ще възнаградя добродетелите и търпението ти, ще изпълня своя висш дълг — да те направя щастлива, като сляпо ще ти подчиня чувствата и желанията си.“

Няма да описвам тук мъчителната борба на лекарите и на природата да върнат към живот изнемогващото от толкова приведени в действие подкрепителни средства тяло. Изминаха двадесет и един дни между страха и надеждата, най-после треската бе прогонена и сякаш съзнанието на болната започна да се възвръща.

Наричах я „мила ми Биондета“, тя стисна ръката ми. В този миг осъзна света наоколо. Седях до главата ѝ, тя впиваше очи в мене, а от моите капеха сълзи. Не мога да опиша благосклонността и изразителността на усмивката, която ми дари. „Скъпа Биондета — промълви тя. — Аз съм скъпата на Алваро Биондета.“ Искаше да сподели повече неща, но отново ме принудиха да се оттегля.

Твърдо реших да остана в стаята, в едно ъгълче, откъдето тя не би могла да ме види. Най-после отново ми разрешиха да се приближа.

— Биондета — казах ѝ, — наредих да преследват убийците ви.

— О, пощадете ги — отвърна тя, — те са виновниците за моето щастие. Ако издъхна, ще е за вас; ако живея, ще е, за да ви любя.

Разумно е да съкратя описанието на трогателните сцени помежду ни до деня, когато лекарите ме увериха, че мога да отведа Биондета край брега на Брента, където чистият въздух ще върне силите ѝ. Настанихме се там. Още щом полът ѝ се потвърди, когато трябваше да се превържат раните, аз наех две жени за прислуга. Обкръжих я с всевъзможни удобства и мислех единствено за нейното успокоение, развлечение и удоволствие.

Силите ѝ видимо се възстановяваха и красотата ѝ сякаш придоби непознат блясък. Най-после си позволих, без да се опасявам за здравето ѝ, да я въвлека в по-дълъг разговор.

— О, Биондета — казах ѝ, — упоен съм от обич. Убедих се, че вие не сте фантастично създание. Сигурен съм, че ме обичате въпреки досегашното ми отблъскващо поведение спрямо вас. Но вие добре знаете, че имах основания за тревоги. Разкрийте ми тайната на странното видение, което порази погледа ми под свода на Портичи. Откъде идваха и къде отиваха ужасното чудовище и малката кучка, която изникна непосредствено преди вас? Как, защо ги заместихте вие и какво ви привърза към мене? Кой бяха те? Коя сте вие? Успокойте окончателно преданото вам сърце, което е готово да ви се обрече навеки.

— Алваро — отговори Биондета, — изумени от смелостта ви, некромантите искаха да се позабавляват, като ви унижат, и вдъхвайки ви ужас, да ви превърнат в жалък роб на своите желания. Те предварително се подготвиха да ви изплашат, като ви подтикнаха да повикате най-могъщия и най-опасния сред духовете; с помощта на подвластните им сили ви подготвиха едно представление, което щеше да ви убие от ужас, ако силата на душата ви не бе обърнала срещу тях собствените им уловки. Вие се държахте героично и възхитените от смелостта ви силфиди, саламандри, гноми, ондини^[9] решиха изцяло да ви подкрепят в борбата с вашите врагове. По произход аз съм силфида, една от най-знатните сред тях. Появих се в образа на малка кучка, получих заповедите ви и всички ние се разбързахме да ги изпълним с охота. И колкото повече високомерие, решимост, непринуденост, интелигентност проявявахте вие в заповедите си, толкова повече нарастваше нашето възхищение и усърдие. Повелихте ми да ви служа като паж, да ви развличам като певица. С радост се подчиних и подчинението ми достави такава наслада, че реших навеки да се посветя на вас. „Трябва — помислих си — да реша своята съдба и своето щастие. Обречена на непрекъсната несигурност сред въздушните вълни, лишена от чувства и радости, робиня на заклинанията и играчка на фантазията на кабалистите, по задължение ограничена в правата и познанията си, нима и за в бъдеще ще се колебая какви средства да избира, за да облагородя своята същност? Разрешено ми е, ако се съюзя с мъдрец, да приема телесно одеяние: ето го. Щом приема простосмъртен женски образ, по силата на тази желана от мен промяна, ще изгубя естествените права на силфидите и поддръжката на своите дружки, но ще изпитам щастията да обичам и да бъда обичана. Ще служа на моя победител, ще му разкрия величието на неговата природа, той дори не подозира какви преимущества крие тя. Тогава той ще подчини на волята ни стихииите, чието царство напуснах, и духовете от всички сфери. Той е създаден, за да бъде господар на вселената, а пък аз ще бъда господарка, обожаваната от него господарка.“ Тези мисли, необикновено бързи за лишено от органи и субстанция същество, мигновено предопределиха моето решение. Аз запазих личността си, но приех женското тяло, което ще напусна заедно с живота. Когато почувствах плътта си, Алваро, открих, че имам и сърце. Възхищавах се от вас, обикнах ви, но

какво стана с мен, когато открих само ненавист и омраза от ваша страна. Не беше възможно нито да се променя, нито дори да се покая, подложена съм на всички превратности, които дебнат създанията от вашия род, и същевременно си навлякох гнева на духовете, безпощадната омраза на некромантите: лишена от вашата закрила, аз станах най-нещастното същество под небесата, но какво говоря — и сега бих била същото, ако не ме закриляше вашата любов.

Прелестта на лицето и жестовете ѝ, звукът на нейния глас още повече увеличаваха очарованието, излъчвано от този разказ. Не разбирах нищо от това, което чувах. Но няма въобще имаше нещо разбираемо в приключението ми!

„Всичко това ми се струва сън — мислех си, — но няма човешкият живот е нещо друго? Сънищата ми са по-необичайни, това е всичко. С очите си видях как тя очакваше помощ единствено от изкуството на лечителите, как стигна почти до дверите на смъртта, след като премина всички граници на изтощението и болката. Човекът бил смесица от кал и вода. Но защо пък жената да не е сътворена от роса, от земни изпарения, от слънчеви лъчи и от сгъстени отломки на дъгата? Кое е възможното?... И кое — невъзможното?“

В резултат от тези размишления аз още по-силно се поддадох на влечението си, като вярвах, че се допитвам до разума си. Обсипвах Биондета с благоразположение и с невинни ласки. Тя ги приемаше с възхитителна непосредственост, с естествена свенливост, която е независима от ума и страха.

[6] Цехин — стара венецианска златна монета. — Б.пр. ↑

[7] Тук е изложена теорията за числата, която има изключително значение във вярванията на кабалистите. — Б.пр. ↑

[8] Баркарола — песен на венецианските гондолиери. — Б.пр. ↑

[9] Силфиди, саламандри, гноми, ондини — според учението на философа мистик Парацелз това са духовете на стихииите: въздух, огън, земя и вода. — Б.пр. ↑

Измина месец в опияняващо блаженство. Биондета се възстанови напълно и вече можеше да споделя разходките ми. Поръчах да ѝ ушийт костюм на амазонка; с тази дреха и с една широкопола, обкичена с пера шапка тя привличаше всички погледи. Не се и съмнявахме, че безгрижните граждани, които при хубаво време плъзваха из вълшебното крайбрежие на Brenta, завиждаха на нашето щастие. Дори жените сякаш се бяха отрекли от присъщата им ревност, покорени може би от несъмненото превъзходство на съперницата си или пък обезоръжени от поведението ѝ, което свидетелстваше, че тя и не помисля за това превъзходство.

В очите на света аз бях обичаният любовник на прелестното създание, гордостта бе равна на любовта ми, а ласкателната мисъл за бляскавия ѝ произход още повече увеличаваше самочувствието ми.

Не се и съмнявах, че Биондета притежава най-редки познания, и не без основание предполагах, че целта ѝ е да ме посвети в тях. Но тя беседваше с мене само за най-обикновени неща и сякаш бе забравила за другото. Една вечер, докато се разхождахме по терасата на градината, ѝ казах:

— Биондета, когато тъй радващата ме склонност ви повели да свържете съдбата си с моята, вие обещахте, че ще ме направите достоен за любовта си, като споделите с мен недостъпни за повечето хора знания. Нима сега ви се струвам недостоен за вашите грижи; нима е възможно толкова нежна, толкова деликатна любов като вашата да не желае да облагороди своя обект?

— О, Алваро — отговори ми тя, — едва от шест месеца съм жена и имам чувството, че страстта ми все още преживява своя първи ден. Простете, че най-нежното чувство опиянява сърцето ми, което преди това никога нищо не е изпитвало. Бих желала да ви науча да обичате като мене и дори само благодарение на тази способност вие ще се издигнете високо над себеподобните си, но човешката гордост е устремена към по-други наслади. Вродено безпокойство не ѝ позволява да се наслади на щастieto, ако в бъдещето не открива още по-пълно блаженство. Да, аз ще ви обуча, Алваро. С удоволствие бях забравила своя собствен интерес, ето че той ми напомня за себе си, защото отново трябва да възвърна своето величие във вашето; но не е достатъчно само да ми обещаете да бъдете мой, необходимо е да ми се отдадете без остатък и навеки.

Седяхме на обвита в зеленина пейка, в дъното на градината, а над главите ни се сплитаха клонките на орловите нокти. Хвърлих се в нозете ѝ.

— Скъпа Биондета — казах, — кълна ви се във вярност, готова да издържи на всички изпитания!

— Не — отговори тя, — вие не ме познавате, вие и себе си не познавате; необходимо ми е абсолютно отдаване. Само то може да ме успокои и задоволи.

Възторжено целувах ръката ѝ, повтарях клетвите си: тя ми противопоставяше своите опасения. С разгорещаването на спора главите ни се сведоха, а устните ни се срещнаха... В този миг почувствах дръпване за долния край на дрехата и силно разтърсване. Беше кучето ми, подареният ми млад дог. Всеки ден го разигравах с кърпичката си. Предишната вечер избяга от къщи и за да предотвратя второ бягство, бях заповядал да го вържат. Но той току-що бе скъсал каишката и воден от обонянието си, ме бе намерил; сега ме дърпаше за пеша на плаща, за да ми покаже колко е щастлив и да ме предизвика към закачки. Опитах се да го прогоня с ръка, скарах се гласно, но се оказа невъзможно да го отделя от себе си: той тичаше, връщаше се към мене, лаейки, най-последно нахалството му взе връх, хванах го за нашийника и го отведох вкъщи.

Когато тръгнах обратно към беседката, за да се върна при Биондета, един слуга изтича по петите ми и съобщи, че трапезата е сервирана. Заехме местата си около масата. Биондета като че ли изглеждаше смутена. За щастие не останахме сами — един млад благородник бе дошъл да сподели с нас вечерта.

На другия ден влязох при Биондета с твърдото решение да ѝ разкажа за сериозните размисли, които ме бяха налегнали през нощта. Тя още лежеше и аз седнах до нея на леглото.

— Вчера — казах ѝ — едва не извършихме лудост, за която бих се разкайвал до края на дните си. Моята майка иска да се ожения на всяка цена. Не мога да принадлежа никому, освен на вас, но и нямам право да поемам сериозни задължения без нейното съгласие. Аз гледам на вас като на своя бъдеща жена, Биондета, и затова мой дълг е да ви уважавам.

— Но нима не е необходимо и аз също да ви уважавам, Алваро? И все пак не би ли било това чувство отрова за нашата любов?

— Лъжете се — отговорих ѝ, — то е само чудесна подправка.

— Хубава подправка, която ви води към мене леденостуден, която ме вкаменява. Ах, Алваро, Алваро, за щастие не разбирам нищо от брътвежите ви, аз нямам майка и баща и искам да обичам от все сърце, без такава подправка. Казвате, че държите да се съобразите с майчината воля; това е естествено, достатъчно, обаче тя да утвърди съюза на сърцата ни, защо е необходимо да го предшества? Вашите предразсъдъци са резултат от грешки на образованието ви, обмислени или не, все едно, те са причина за непоследователното ви и странно поведение. А когато срещнете истински задължения, вие си внушавате, че е невъзможно или ненужно да ги изпълните; най-после, търсите как да се отклоните от пътя, който би ви отвел към притежанието на най-желаното от вас. Нашият съюз, нашите отношения попадат в зависимост от чужда воля. Кой знае дали доня Менсия ще реши, че съм от достатъчно благороден род, за да вляза в семейството на Маравиляс? И тогава аз ще бъда презряна! О, защо вместо сам да грабнете желаното, трябва да го получите от нея? Дали с мен говори мъжът, предопределен за високата наука, или детето, слязло от планините на Естремадура? И да убия ли аз своята чувствителност, щом виждам, че повече пазят чуждата? Алваро, Алваро, превъзнасят любовта на испанците, но в сърцата им винаги ще има повече място за гордост и надменност, отколкото за обич.

Вече бях видял доста необикновени сцени, но все пак не бях подготвен за тази. Искаше ми се някак да оправдая уважението към майка си, повеляваше ми го дългът, а също — и дори в по-голяма степен — признателността и привързаността. Но тя не ме слушаше...

— Не без причина станах жена, Алваро, вие ме отнехте от самата мене и аз искам да ви взема от вас самия. Доня Менсия трябва да не е на себе си, ако по-късно се противопостави. Не говорете повече. Откакто ме уважават, откакто взаимно се уважаваме, откакто уважаваме всичко живо, аз ставам все по-нещастна, дори повече, отколкото когато ме ненавиждаха.

И тя се разплака.

За щастие аз съм горд и това качество ме спаси от порива на слабост, който би ме запратил в нозете на Биондета в желанието ми да разоръжа безпричинния ѝ гняв и да пресуша сълзите, довеждащи ме до отчаяние. Отидох в кабинета си. Ако в този миг някой ми бе надянал

окови, щеше да ми окаже услуга; най-после, тъй като се опасявах от изхода на вътрешната борба, която бушуваше в мене, изтичах към гондолата си. Една от прислужниците на Биондета се изпречи на пътя ми.

— Отивам във Венеция — казах ѝ, — необходимо е да се явя на заведения срещу Олимпия процес.

Заминах веднага, терзаеше ме опустошително безпокойство, бях недоволен от Биондета и от себе си, виждах, че единствената ми възможност е да се мятам между подлостта и безнадеждността.

Пристигнах в града, изскочих от гондолата на първия пристан. Като в мъгла прекосих всички улици по пътя си, дори не забелязах, че върху ми ще се сгромоляса страхотна буря и трябва да се погрижа за подслон.

Беше средата на юли, скоро заваля пороен дъжд, примесен с едри зърна град.

Видях пред себе си отворена врата: беше на църквата при големия францискански манастир, скрих се вътре.

Първо си помислих, че откакто съм във Венецианската република, трябваше да се случи такова премеждие, за да вляза в църква; след това си дадох сметка, че напълно съм занемарил религиозните си задължения. Най-после, в желанието да се откъсна от тези мисли, започнах да разглеждам картините и статуите в църквата: направих любопитна обиколка около храмовия кораб и хора.

Накрая стигнах до затънтено параклисче, беше осветено от лампа, защото външната светлина не достигаше до него; в дъното на параклиса нещо ослепително привлече погледа ми; беше статуя. Два ангела спускаха женска фигура в гробница от черен мрамор, а други два ридаеха край гроба.

Фигурите бяха от бял мрамор, естественият блясък на камъка отразяваше слабата светлина на лампата и изпъкваше още по-силно от контраста с черното; обзе ме чувството, че самите фигури излъчват светлина, която осветява параклиса. Приблжих се, разгледах композицията: статуите ми се сториха безупречно пропорционални, най-съвършено изваяни и пълни с живот.

Насочих погледа си към главната фигура. Но какво ми стана? Стори ми се, че виждам лика на майка си. Почувствах се изпълнен със силна и нежна болка, със свята почит. „О, майко, като позволихте на

това студено изваяние да наподобява скъпите ви черти, вие без съмнение ме предупреждавате, че недостатъчната ми нежност и безпорядъкът в живота ми ще ви отведат в гроба. О вие, най-достойна сред жените! Колкото и да е заблуден Алваро, всичките ви права над сърцето му са съхранени. Хиляди пъти ще предпочете той да умре, преди да измени на подчинението, което ви дължи: нека безчувственият мрамор му бъде свидетел. Уви, разкъсва ме най-тираничната страст, не ми е възможно да се овладее. Вие, майко, току-що разговаряхте с очите ми, говорете, о, говорете на моето сърце; ако трябва да изтръгна от него страстта, научете ме как бих могъл да сторя това, без да се разделя с живота си.“

Щом произнесох тази гореща молба, аз се прострях по лице о земи и в това положение зачаках отговор. Почти бях сигурен, че отговор ще има — толкова силен бе поривът на чувствата ми.

Сега размислям над онова, което тогава не бях в състояние да направя: в случаите, когато, за да поправим поведението си, молим за помощ небесата, ние напъваме всичките си духовни сили и дори ако там горе не чуят молбата ни, можем, докато сме съсредоточени, да използваме богатите възможности, които ни предоставя собственото ни благоразумие. Аз заслужавах да бъда оставен само на своето благоразумие и ето какво ми подсказа то: „Ще си поставиш за цел да изпълниш дълга си, ще отдалечиш страстта от себе си, а в хода на събитията ще дойде и просветлението.“

„Хайде — помислих си, докато ставах стремително, — трябва да разкрия сърцето си пред майка си и още веднъж да потърся убежище в скъпите ѝ обятия.“

Върнах се в първата странноприемница, наех кола и без особени приготовления отпътувах по Тюренския път, за да стигна през Франция в Испания. Преди това сложих в един пакет банков чек за триста цехина и следното писмо:

На скъпата ми Биондета.

Разделям се с вас, скъпа ми Биондета, и това би означавало, че се разделям с живота си, ако надеждата да се завърна бързо не утешаваше сърцето ми. Отивам, да видя майка си; въодушевен от вашия пленителен образ,

вярвам, че ще я спечеля и ще дойда при вас с нейното съгласие: за да сключим съюза, от който зависи щастието ми. Радостен съм, че ще изпълня своя дълг, преди изцяло да се отдам на любовта и да предам във ваша власт остатъка от земните си дни! Вие ще опознаете испанеца, Биондета: по поведението му ще разберете, че както се подчинява на кръвния си дълг, тъй умее да изпълнява и останалите си задължения. Щом съзрете щастливия резултат от предразсъдъците му, ще престанете да наричате гордост чувството, което го обвързва. Не се съмнявам в любовта ви: бяхте ми обещаали пълно покорство, ще потвърдите още по-добре това, като проявите нищожно снизхождение към постъпка, която цели единствено постигането на общото ни благополучие. Изпращам ви необходимото за поддържането на нашия дом. От Испания ще получите най-достойния за вас дар, за да облекчи очакването на мига, когато най-страстната нежност ще доведе в нозете ви.

Вашият роб.

Пътувах към Естремадура. Беше най-хубавото годишно време и сякаш всичко хармонираше с нетърпението ми да пристигна в родината си. Вече бях съгледал камбаните на Тюрен, когато една полудяла от бързане пощенска кола надмина моята карета, спря и аз видях през вратата някаква жена, която ми правеше знаци и се втурна да слиза.

Моят кочияш също спря, слязох и аз и Биондета падна в прегръдките ми; тя успя да промълви само: „Алваро, вие ме изоставихте!“, и замря в несвяст.

Отнесох я в каретата си, само там можех да я настаня удобно, защото тя за щастие бе двуместна. Направих всичко възможно, като я освободих от онези дрехи, които пречеха; продължих пътя, като я придържах в ръцете си, а състоянието ми не е трудно да се отгатне.

Спряхме в първата що-годе по-угледна странноприемница; отнесох Биондета в най-удобната стая. Положих я върху леглото и

седнах до нея. Заповядах да донесат амонячни соли и билки, които да възвърнат съзнанието ѝ. Най-после тя отвори очи.

— Още веднъж вие пожелахте моята смърт — каза тя, — е какво, желанието ви ще се сбъдне.

— Колко сте несправедлива! — отговорих. — По волята на каприза се противопоставяте на разумни и необходими мои действия. Ако не намеря начин да ви се противопоставя, рискувам да наруша дълга си и да се изложя на неприятности, на угризения на съвестта, които ще смутят спокойствието на нашия съюз. Взех решение да избягам, за да получа майчиното съгласие.

— Защо, о, жестокосърдечни, не споделихте намерението си с мене? Аз бих ви последвала. Но да ме изоставите сама, без покровителство, в ръцете на отмъстителните неприятели, които си създадох заради вас; спокойно да ме гледате изложена по ваша вина на най-унизителни оскърбления...

— Обяснете ми, Биондета! Би ли се осмелил някой?

— А какво би рискувал срещу създание от моя пол, от никого непризнато, без никаква поддръжка? Недостойният Бернадильо откри следите ни във Венеция; щом вие изчезнахте, той престана да се бои от вас: откакто ви принадлежа, е безсилен срещу мене, но успя да смути въображението на прислугата, като насели вашата къща в Brenta със създадени по негова заповед призраци. Слугините ми се изплашиха и ме изоставиха. Навред се разнесе слух, потвърден от много писма, че някакъв таласъм отвлякъл капитан от гвардията на Неаполския крал и го отвел във Венеция. Твърди се, че този таласъм съм аз, и разпратените описания почти го доказват. Всички ужасени се отдръпваха от мене; молах за помощ, за съчувствие, но никъде не ги откривах. Най-после златото сполучи там, където човечността се оказва безсилна. Изключително скъпо ми продадох една стара пощенска кола. Намерих водачи, кочияши, тръгнах след вас...

Моята решителност като че ли се разколеба, докато Биондета разказваше за премеждията си.

— Не беше възможно — казах ѝ — да предвидя такъв ход на събитията. Представях си, че сте обект на вниманието, на уважението, които жителите край брега на Brenta ви засвидетелстват. Нима можех да предположа, че в мое отсъствие те ще ви оспорят това, което толкова бяхте заслужили. О, Биондета, нали сте ясновидка, не

трябваше ли да предвидите, че като се противопоставяте на тъй разумните ми намерения, ще ме подтикнете към отчаяни решения? Защо?...

— Нима винаги успяваме да овладеем импулса да се противопоставим? Аз се превърнах в жена по собствена воля, Алваро, но ето че в крайна сметка съм жена, изложена на всякакви въздействия, а не парче мрамор. Сред елементите, съставляващи всемира, избрах първичната материя, от която е сътворено тялото ми: тя е извънредно възприемчива, но ако не беше такава, би ми липсвала чувствителност, за да изпитвам влечение към вас, и скоро щях да ви се сторя непоносима. Простете ми, задето рискувах да приема всичките несъвършенства на своя пол, но сторих това, за да получа, ако е възможно, и всичките му прелести. Ето че лудостта е извършена и такава, каквато съм сега, моите възприятия са несравнимо изострени: въображението ми наподобява вулкан. С една дума, притежавам неистови страсти, които би трябвало да ви плашат, ако вие не бяхте обектът на най-необузданата от тях и ако не познавахте по-добре принципите и проявленията на тези природни пориви, отколкото ги познават учените в Саламанка^[10]. Дават им най-отвратителни названия и твърдят, че на всяка цена трябвало да бъдат угасени. Да гасят небесния огън, единствената сила, с чиято помощ тялото и душата могат да си взаимодействат, и в същото време да търсят несъществуващи начини за поддръжката на техния съюз! Това е ужасно глупаво, мили ми Алваро! Наистина трябва да управляваме тези движения, но понякога ни се налага и да им се подчиняваме. Ако им противодействаме, ако се възмуцаваме от тях, те всичките едновременно се освобождават от оковите на волята ни и тогава вече разумът ни не знае на какво да се опре, за да управлява. Моля ви, Алваро, щадете ме в такива мигове — та аз съм едва на шест месеца и се възторгвам от онова, което сега изпитвам. Помнете, че отказите ви, необмислените думи унизяват любовта, бунтуват гордостта, будят яда, недоверието, страха. Но какво ли говоря?! Предвиждам своята гибел и виждам моя Алваро също тъй нещастен!

— О, Биондета — възкликнах аз, — когато съм край вас, удивлението ми не секва, сякаш откривам самата природа в изповедта ви за вашите влечения. Но ние ще открием срещу тях противоотрова в убежището на взаимната ни нежност. Нима не ще потърсим надежда и

в съветите на благородната ми майка, която ви очаква с разтворени обятия? Сигурен съм, че тя ще ви обикне и всичко наоколо ще ни помага да преживеем щастливи дни...

— Налага се да желая това, което желаете вие, Алваро. Добре познавам жените и не храня тъй силни надежди, но за да ви се харесам, бих искала да се подчиня, затова се предавам.

Радвах се, че пътувам за Испания в обществото на създаването, което плени чувствата ми; бързах да открия пътя през Алпите, за да стигна във Франция, но сякаш, откакто не бях сам, небето ми се противопоставяше: страшни бури ни задържаха и правеха пътищата непроходими. Конете се заваляха, каретата, която изглеждаше нова и добре сглобена, имаше нужда от поправки на всяка пощенска станция — ту се чупеше ос, ту колело, ту пък ходовата част. Най-после, след безкрайни препятствия, стигнахме до прохода Тенд.

Сред всевъзможните причини за безпокойство и сред вълненията, които ми причиняваше неприятното пътуване, аз се възхищавах от характера на Биондета. Сякаш не беше вече онази нежна, тъжна или гневяща се жена, която познавах: сякаш искаше да облекчи тревогите ми, като често се отдаваше на безгрижно избликнало веселие или пък ме убеждаваше, че умората съвсем не ѝ е противна.

Приятните ѝ шеги бяха примесени с толкова съблазнителни ласки, че аз не успях да устоя: отдавах им се, но сдържано — мисълта да не изложя гордостта си служеше като спирачка за силата на желанията ми. Биондета четеше съвсем ясно погледите ми, ясно виждаше моето смущение и не правеше опити да го увеличава. Признавам, че се намирах в опасност. Така веднъж не бих могъл да кажа какво щеше да стане с чувството ми за чест, ако колелото не се беше счупило. Този случай ме накара да бъда по-внимателен занапред.

След невероятно уморителен преход ние стигнахме в Лион. В знак на внимание към нея се съгласих да отпочинем няколко дни. Тя насочи вниманието ми към непринудените и леки нрави на френската нация.

— В Париж, в двора — ето къде бих искала да ви видя. Материални средства няма да ви липсват, ще играете ролята, която ви харесва, пък аз знам сигурни средства, за да ви осигуря най-високо положение: французите са галантни и макар да нямам кой знае колко

високо мнение за външността си, най-изисканите сред тях ще дойдат да ми засвидетелстват почитта си, но аз ще ги пожертвам до един заради, моя Алваро. Колко хубав повод за тържество на испанската суетност!

Възприех това предложение като шега.

— Не — отговори тя, — аз сериозно ви предлагам тази фантазия.

— Тогава да побързаме към Естремадура — казах аз — и ще се върнем да представим пред френския двор съпругата на дон Алваро Маравиляс, тъй като не ни подхожда да я въведем там като някаква авантюристка.

— Поела съм по пътя за Естремадура — промълви тя — и трябва да гледам на нея като на онази крайна точка, където ме чака щастието ми. Ах, как да сторя така, че никога да не я видя?

Чувах и виждах отвращението ѝ, но напредвах към целта си и ние скоро се озовахме на испанска територия. Непредвидени обстоятелства, тресавища, непроходими пътища, пияни мулетари, вироглави мулета: всички те още по-малко, отколкото в Пиемонт и в Савоя, можеха да спрат устрема ми.

Говорят се, и то с право, много лоши неща за испанските гостилничари; въпреки това се считах за щастлив, когато дневните препятствия не ме принуждаваха да прекарвам нощта в полето или в някоя изоставена плевня.

— Какъв ли ще е краят, който търсим — казваше Биондета, — ако се съди по мъките, дете ни спохождат? Много далеч ли сме още?

— Намирате се — отговорих — в Естремадура, най-много на десет левги^[11] от замъка Маравиляс.

— Сигурно няма да стигнем дотам, небето ни пречи да се доближим. Погледнете как се сгъстяват облаците.

Обърнах очи към небето и трябва да кажа, че то никога не ми се е струвало по-заплашително. Успокоих Биондета, че плевнята, в която се приютихме, може да ни защити от бурята.

— Но ще ни защити ли и от гръмотевиците? — каза ми тя.

— Какво толкова са за вас гръмотевиците, та вие сте свикнали да живеете сред ефира, колко често сте виждали как те се раждат и навярно отлично познавате физическата им природа!

— О, ако ги познавах малко по-зле, сигурно нямаше да ме е страх; но от обич към вас аз се предадох във властта на физическите

явления и се боя от тях, защото те убиват, боя се именно защото са физически.

Бяхме седнали върху две купчини слама в двата края на плевнята. Междувременно бурята приближи, като бучеше страховито. Небето приличаше на огън, разпалван от духащи в хиляди посоки ветрове. Тътенът от гръмотевиците, повтарян от ехото на близките планини, ечеше ужасяващо наоколо. Те не следваха една след друга, а сякаш едновременно се сгромолясваха. Вятър, град, дъжд спореха помежду си кой ще изпълни с най-черен ужас зловещата картина, която поразяваше възприятията ни. Избухна светкавица, тя сякаш възпламени убежището ни. Последва зловещ гръмотевичен, тътен. Затвори очи, е длани върху ушите, Биондета се хвърли в обятията ми:

— О, Алваро, загубена съм!

Опитах се да я успокоя.

— Сложете ръката си на сърцето ми — каза тя. Постави я върху гърдите си и макар че сбърка, като я допря до място, отдето биенето не се усещаше особено ясно, успях да доловя, че вълнението е необикновено. Тя с все сила ме целуваше и след всяка светкавица двойно увеличаваше набезите си. Най-последно отекна гръм, по-страшен от чутиите дотогава. Биондета се прикри така, че в случай на нещастие мълнията да не я поразят, преди да е повалила мене.

Тази проява на боязън ми се стори странна и започнаха да ме плашат не толкова последствията от бурята, колкото намеренията на жената да надвие съпротивата ми. Макар че възмущението ми бе неизразимо, изправих се и казах:

— Биондета, вие просто не знаете какво правите. Успокойте страха си, този грохот не заплашва нито вас, нито мене.

Видимо спокойствието ми я удиви, но тя успя да прикрие мислите си и продължи да се преструва на изплашена. За щастие след това последно издихание на бурята небето започна да се прочиства и светликът на луната възвести, че стихииите не бива да ни плашат вече.

Биондета не помръдваше от мястото, където се бе приютила. Седнах безмълвно до нея, тя се престори на заспала и аз потънах в размисли за своята страст, по-тъжни от всички, които ме бяха спохождали от самото начало на приключението. Ще изложа съвсем

накратко разсъжденията си: любовницата ми е очарователна, но аз искам да я направя своя съпруга.

Когато, потънал в размисъл, денят ме изненада, станах, за да видя дали можем да продължим пътя си. За момента това се оказва невъзможно. Мулетарят, който караше каретата ми, каза, че мулетата не са годни за впрягане. Докато бях в затруднение, Биондета се присъедини към мене. Вече започвах да губя търпение, но ето че някакъв мъж с ужасяващо лице, но с могъщо телосложение се появи пред портата на фермата; той гонеше пред себе си две прилични на вид мулета. Предложих му да ме откара до къщи; той знаеше пътя, за цената се спогодихме. Понечих да се кача в каретата, когато ми се стори, че разпознах една пресичаща пътя селянка, след нея вървеше слуга. Приблжих се и я огледах: беше Берта, честна стопанка от моето село и сестра на дойката ми. Повиках я, тя спря, на свой ред погледна към мене, но видях в очите ѝ горестно смайване.

— Как, нима това сте вие, дон Алваро? — каза.

Какво търсите на това място, където гибелта ви е сигурна, където причинихте безутешна скръб?

— Аз ли, скъпа ми Берта? Но какво съм направил?

— О, сеньор Алваро, нима не ви измъчва съвестта за горестното положение, в което поставихте достойната си майка, добрата ни господарка! Тя умира...

— Умира ли? — извиках.

— Да — продължи тя, — в резултат от мъката, която ѝ причинихте, в този миг, докато говоря с вас, тя сигурно вече не е между живите. До нея стигнаха писма от Неапол, от Венеция. В тях пишеше неща, които разтреперват. Нашият добър господар, вашият брат, е бесен: той казва, че ще успее да вземе отвсякъде заповеди за арестуването ви, че ще ви издаде, сам ще ви предаде в ръцете на Инквизицията...

— Вървете, госпожо Берта, ако се връщате в Маравиляс и стигнете там преди мене, съобщете на моя брат, че скоро ще ме види.

Начаса запретнаха каретата, подадох ръка на Биондета, прикрих под маската на твърдостта смута в душата си.

— Как — попита тя изплашена, — нима ще се предадем на вашия брат? Ще раздразним с присъствието си и без това гневното семейство, опечалената прислуга...

— Нямам причини да се боя от брат си, госпожо, най-важно е да разсея заблужденията му, ако той ми предяви несправедливо обвинение. Пък ако е справедливо, дължен съм да се извиня: тъй като вината ми е неволна, имам право да прося неговото състрадание и опрощение. Ако с неправилния си начин на живот съм вкарал майка си в гроба, трябва да измия позора и тъй гръмко да изплача тази загуба, че истинността и силата на съжаленията ми да изтрият в очите на цяла Испания онова петно, което ще се отпечата в кръвта ми по грешка на природата.

— О, дон Алваро, вие бързате към своята и моята гибел: тези изпращани отвсякъде писма, тези разпространявани с толкова упорита бързина предразсъдъци са следствие от нашите приключения и от преследванията, на които бях подложена във Венеция. Предателят Бернадийо, когото не познавате достатъчно добре, нашепва на брат ви натрапчиви идеи, той ще успее да го подтикне...

— Не, няма ще се побоя от Бернадийо и от всевъзможни негодници? Единственият опасен враг съм си аз самият, госпожо. Никой никога няма да склони брат ми към сляпо отмъщение, към несправедливост, към недостойни за умен и храбър благородник действия.

След този оживен разговор последва мълчание; то можеше най-накрая да стане тягостно и за двама ни, но след няколко минути Биондета лека-полека се унесе и заспа. Можех ли да не гледам към нея? Можех ли да я наблюдавам невъзмутимо? Върху това окъпано от всички съкровища и от великолепието на младостта лице сънят прибавяше към естествената прелест на покоя онази възхитителна, одухотворена свежест, която придава хармония на чертите; бях завладян от ново очарование: то отблъсна моите подозрения, безпокойствата се разсеяха и ми остана само силният страх, че внезапните, груби разтърсвания от клатушканията и друсанията на каретата причиняват неудобства на завладялото чувствата ми създание. Единственото ми занимание вече беше да придържам прекрасната главица, за да я предпазвам от удари. Но ето че изпитахме едно много силно раздрусване, което не успях да предотвратя, Биондета извика, а каретата се обърна. Беше се счупила оста, за наше щастие мулетата бяха успели да спрат. Измъкнах се и изпълнен с голяма тревога, се хвърлих към Биондета. Само лакътят ѝ беше леко контузен и скоро ние

отново стояхме изправени наред полето, изложени на обедния слънчев пек, само на пет левги от замъка на майка ми, но тъй като пред очите ни не се откриваше обитаемо място, нямахме никакво средство да стигнем дотам.

Все пак, като се взрях внимателно, стори ми се, че на разстояние една левга различавам дим над едно ниско сечище, наред което стърчаха и няколко доста високи дървета. Тогава поверих каретата на грижите на мулетаря и подканих Биондета да върви с мен към това място, което сякаш ми предлагаше илюзията за някаква помощ.

Колкото повече напредвахме, толкова повече се засилваше надеждата ни: малката горичка вече като че ли се разделяше на две; скоро се появи алея, в чието дъно се виждаха силуетите на скромни постройки, а в самия край се очертаваше голямо стопанство.

В това, макар и изолирано обиталище всичко се намираще в движение. Щом ни забеляза, някакъв мъж се отдели от останалите и приближи към нас. Заговори ни вежливо. Имаше порядъчна външност: беше облечен със сюртук от черен сатен, украсен с огнени ленти и със сребърни ширити. Изглеждаше на около двадесет и пет — тридесет години, имаше загоряло селско лице, а от загара му се излъчваше свежест и лъхаше сила и здраве.

Разказах му какво нещастие ме е довело при него.

— Господин рицарю — отговори ми той, — вие сте добре дошли сред хора, изпълнени с добра воля. Тук имам ковачница и вашата ос ще бъде поправена, но и да ми предложите цялото злато на моя господар — граф Де Медина — Сидония, нито аз, нито който и да било от хората ми ще се хване на работа днес. Ние с невестата ми се връщаме от църква, това е нашият най-хубав ден. Влезте! Щом видите булката, родителите, приятелите и съседите, които трябва да черпя, сам ще отсъдите дали ми е възможно сега да работя. Впрочем, ако вие с госпожата не презирате компанията на хора, които от веки веков са живели от своя труд, седнете с нас на трапезата, всички сме щастливи днес — от вас само зависи да споделите нашата радост. За работа ще мислим утре.

Той веднага заповяда да докарат каретата ми.

И ето ме гост на Маркос, фермера на господин херцога; ние влязохме в пригответения за сватбена гощавка салон, който заемаше цялата задна част на двора и се опираше до централната постройка:

това бе един вид беседка с арки, потънали в гирлянди от цветя, отвътре се откриваше приятна гледка, погледът спираше първо на двете горички, после, през просека на алеята, се губеше към полята.

Масата беше приготвена, булката Луисия седеше между Маркос и мене, а Биондета — до Маркос; бащите и майките заедно с останалите роднини се бяха настанили насреща, а младежите заемаха двата края.

Младоженката свеждаше две големи черни очи, които не бяха създадени да гледат надолу; всичко, което ѝ говореха, дори незначителните неща, я разсмиваше и я караше да аленее.

Достолепието владееше началото на пиршеството: такъв е националният обичай, но постепенно, щом разположените около трапезата мехове с вино започнаха да спадат, лицата се поотпуснаха. Гостите започнаха да се оживяват и неочаквано местните поети импровизатори изникнаха край масата. Това бяха слепци, които си акомпанираха на китари и подпяваха следните куплети:

*С Луиза Маркос разговаря:
„От страст към тебе съм обзет!“
А тя отвръща: „Най-напред
да идем в църквата, в олтара!“
И там, където бог мълчи,
те сливат устни и очи
във вечна вярност на Амура.
А който иска да съзре
сам тази двойка, най-добре
да посети Естремадура!*

*Луиза дивна е! „Къде я
откри?“ — завиждат там и тук.
Но той доказва, че съпруг
съвсем достоен е за нея,
така че и другар, и враг
приветстват хубавия брак,
призван да служи на Амура...
А който иска да съзре*

*сам тази двойка, най-добре
да посети Естремадура!*

*О, как пламти в сърцето младо
любов към другото сърце!
И ето, техните овце
събрани са в единно стадо,
Те всичко — и добро, и зло,
и блян, и радост, и тегло —
делят в прослава на Амура...
А който иска да съзре
сам тази двойка, най-добре
да посети Естремадура.*

Докато ние слушахме тези тъй простички, както и хората, за които са предназначени, куплети, слугите от стопанството, вече освободени от задълженията си, се скупчиха весело, за да излапат остатъците от трапезата; размесиха се с цигани и циганки, повикани да повишат още повече празничното удоволствие, и заедно с тях под дърветата на алеята образуваха оживени, живописни групички, които правеха гледката още по-красива.

Биондета непрекъснато търсеше погледа ми и насила го насочваше към онези неща, които видимо най-много ѝ харесваха; тя сякаш ме упрекуваше, че не споделям напълно цялото удоволствие, което те ѝ доставяха.

Но угощението явно вече прекалено досади на младежите, те очакваха увеселението. Наложиха се по-възрастните да проявят снизходителност. Раздигаха трапезата, подредиха бъчвите, върху които тя се крепеше, в дъното на беседката, отгоре наместиха дъските, от които бе скована, и ето че се получи панаирджийски подиум за оркестъра. Засвириха севилско фанданго^[12], млади цигани с кастанети и тамбурини го изпълняваха, сватбарите се смесиха с тях, вече всички танцуваха.

Биондета сякаш поглъщаше с очи зрелището. Без да напуска мястото си, тя се опитваше да повтаря всяко видяно движение.

— Струва ми се — каза тя, — че безумно ще обикна увеселенията.

Скоро се включи в танците и повлече и мене. Отначало в движенията ѝ се усещаше известна скованост и дори непохватност, но бързо усвои стъпките, успя да съчетае изяществото със силата, лекотата и точността. Разгорещи се, потрябва ѝ кърпичка — ту нейната, ту моята, която ѝ попаднеше подръка; спираше само за да изтрие потта от лицето си.

Танците никога не са били моята стихия, а и душата ми не беше толкова спокойна, че да се предам изцяло на празната забава. Отскубнах се и се усамотих в един от ъглите на беседката, като търсах там кътче, дето да седна и да размисля.

Шумен брътвеж разпръсна мислите ми и неволно привлече вниманието ми. Зад гърба си дочувах два гласа.

— Да, да — казваше единият, — той е дете на тази планета, тя скоро ще навлезе в своя дом^[13]. Погледни, Зорадиля, роден е на трети май в три часа сутринта.

— Да, наистина, Лелагиса — отвърна другият глас, — тежко на децата на Сатурн! Той има Юпитер на асцендента, а Марс и Меркурий са в конжонкция и същевременно в тригон с Венера.^[14] О, колко красив младеж! Какви природни дарове притежава! Какво блестящо бъдеще се откриваше пред него! Какви богатства можеше да натрупа! Но...

Знаех точно часа на раждането си и чух, че те поразително вярно го определиха. Обърнах се да огледам бърбрещите. Видях две стари циганки, които не седяха, а по-скоро клечаха. Кожата им имаше масленозеленикав цвят, очите им бяха вдлъбнати и пламтящи, устните — хлътнали, гърбавите им носове, които започваха високо от челото, достигаха до брадичката — тънки и огромни; парчета плат на бели и сини ивици обикаляха по два пъти около полулисите черепи, падаха като шалове към раменете и оттам към бедрата, така че едва прикриваха голотата им, с една дума — това бяха създания почти толкова възмутителни, колкото и смешни.

Отидох при тях. Като видях, че продължават да ме разглеждат и да си правят знаци, им казах:

— За мене ли разговаряте, госпожи?

— Значи вие ни подслушвате, господин рицарю?

— Разбира се — отговорих. — Кой ви съобщи с такава точност часа на моето раждане?

— Още много неща бихме могли да ви разкажем, щастливи младежо, но преди това трябва да позлатите дланите ни.

— Това да са ви грижите — отвърнах и веднага им дадох един дублон.

— Гледай, Зорадила — каза по-възрастната, — гледай колко е благороден, той наистина е създаден, за да се наслаждава на всички предназначени за него съкровища. Хайде, вземи китарата и ми свири.

Тя запя:

*Испания за майка сте избрали,
но Партенопа дойката ви бе.
Земята ви се кланя и ви хвали,
а само ако бяхте пожелали,
обикнало ви би това небе.*

*Но щастieto, ужким предрешено,
могло би да си иде и от вас.
Побързайте: вземете го в ръце,
но със сила го задръжте непременно,
за да остане то във ваша власт.*

*Но кой ли може да се е надявал,
че на властта ви ще е подчинен?
Дали не е известен с име...*

Стариците бяха в стихията си, превърнах се целият в слух. Биондета заряза танците, притича, дръпна ме за ръката, искаше насила да ме отдалечи.

— Защо ме изоставихте, Алваро? Какво правите тук?

— Слушах — отговорих й.

— Как! — възкликна тя, отвеждайки ме. — Слушате тия стари чудовища?

— Вярно е, скъпа ми Биондета, че тези създания са странни, но те знаят повече, отколкото човек може да предположи. Казаха ми...

— Сигурно — прекъсна ме тя иронично — са упражнявали занаята си, врачували са и вие сте им повярвали. Макар да сте толкова умен, вие сте лековерен като дете. Тези ли са причините, които ви пречат да се погрижите за мене?

— Напротив, мила ми Биондета, те тъкмо щяха да ми говорят за вас.

— Да ви говорят за мене! — възкликна тя живо и с известно безпокойство. — Че какво знаят те? Какво биха могли да кажат? Отсега нататък до края на вечерта ще танцувате, за да ми помогнете да забравя усамотяването ви.

Последвах я, върнах се отново в кръга, но дори не обръщах внимание какво става около мене и какво правя аз самият. Мислех само как да се отскубна, за да открия, ако е възможно, двете врачки. Най-после ми се стори, че издебнах сгоден момент; използвах го. Полетях мълниеносно към моите вещици, открих ги и ги отведох в една малка беседка край зеленчуковата градина на стопанството. Там веднага започнах да ги уговарям да разкажат без загадки, в проза, съвсем лаконично всичко интересно, каквото знаят за мене. Настоятелните ми молби ги убедиха, защото ръцете ми бяха пълни със злато. Те пламнаха от желание да говорят, тъй както аз — да ги слушам. Скоро престанах да се съмнявам, че са осведомени и за най-съкровени тайни на семейството ми, че смътно познават връзката ми с Биондета, а също — страховете и надеждите ми. Вярвах, че ще науча доста нови неща, очаквах сред тях да чуя и значителни, но моят аргус отново беше по петите ми.

Биондета не дотича, тя прилетя. Опитах се да кажа нещо.

— Никакви извинения — отсече тя, — повторното провинение е непростимо...

— О, вие ще ми го простите — казах ѝ, — сигурен съм. Макар че ми попречихте да науча всичко докрай, и сега знам достатъчно...

— За да извършите нови щуротии. Направо съм бясна, но не тук е мястото да се караме; ако не изпитваме уважение един към друг, то поне дължим внимание на домакините. Ето че те отново седат край трапезата, аз ще седна до вас и вече няма да допусна да ми се изплъзнете.

При новото подреждане около масата ние се случихме срещу новобрачните. Те изглеждаха оживени от удоволствията на изминалия

ден: очите на Маркос блестяха, а и Луисия вече не гледаше чак толкова срамежливо, но срамът си откъщаваше и покриваше страните ѝ с ярка руменина. Бутилките с херес обикаляха навред и развързваха езиците: оживени от спомени за отминали удоволствия, дори старците подкачаха младите с остроумия, в които имаше повече пипер, отколкото шега. Гледах тая картина пред очите си, и още една, редом с мене — още по-жива и по-променлива.

Биондета изглеждаше обзета ту от страст, ту от досада, устните ѝ ту се присвиваха в гордо презрение, ту разцъфваха в усмивка; тя ме дразнеше, цупеше се, щипеше ме до кръв и накрая дори леко ме настъпи. С една дума, проявяваше едновременно благоразположение, упрек, наказание, ласка; под властта на тези променливи усещания аз изпитвах необясним смут.

Младоженците изчезнаха, по едни или други причини част от гостите ги последваха. И ние станахме от масата. Някаква жена, разбрахме, че е леля на фермера, взе свещ от жълт восък и ни поведе към малка стая, не по-широка от седем метра; мебелировката се състоеше от метър и половина широк креват, маса и два стола.

— Господине и госпожо — каза нашата придружителка, — това е единствената стая, която можем да ви предложим.

Тя сложи свещта на масата и ни остави сами. Биондета наведе очи. Аз я попитах:

— Значи вие им казахте, че сме женени?

— Да — отговори тя, — не можех да излъжа. Вие ми дадохте своята дума, аз ви дадох моята. Това е най-важното. Вашите обреди са един вид мерки срещу злонамереността, но в моето сърце такава няма. А останалото не зависеше от мене. Впрочем, щом не искате да разделите предоставеното ни ложе, ще ме поставите в унизителното положение да гледам колко неудобно ще прекарате нощта. Аз имам нужда от почивка — чувствам се повече от изморена, измъчена съм до смърт от всичките преживелици.

Тя произнесе тези думи с безкрайно раздражен тон и се просна върху кревата с нос към стената.

— О, Биондета — извиках аз, — с какво предизвиках вашето недоволство? Защо сте толкова сърдита? Как мога да изкупя вината си? Пожелайте живота ми!

— Алваро — отговори тя, без да се обръща, — идете и поискайте съвет от циганките как да върнете покоя в моето и във вашето сърце.

— Какво, няма моят разговор с тези жени е причината за вашия гняв? О, вие ще ми простите, Биондета, само ако знаехте до каква степен съветите, които те ми дадоха, съвпадат с вашите: благодарение на тях аз най-после реших да не се връщам в замъка Маравиляс. Да, решението е взето, утре ние заминаваме за Рим, за Венеция, за Париж — навсякъде, където пожелаете да живеете с мене. Там ще чакаме съгласието на моето семейство.

След тези думи Биондета се обърна, но лицето ѝ беше сериозно и дори сурово.

— Помните ли вие коя съм аз, какво очаквах от вас, какво ви съветвах да направите? Значи така! Докато дискретно използвах просветлението, с което съм надарена, не успях да ви подтикна към нищо разумно, а сега вашето и моето поведение ще зависят от бръщолевенията на две най-опасни са вас и за мене, най-презрени изчадия. Права съм била — възкликна тя в пристъп на болка, — като винаги съм се бояла от мъжете, векове не съм се решавала да направя своя избор, но ето че сега той е направен, той е необратим. О, колко съм нещастна!...

Лицето ѝ се обля в сълзи, които тя напразно се опитваше да скрие от погледа ми.

Раздиран от буйни страсти, аз паднах пред нея на колене.

— О, Биондета — извиках, — само ако видехте сърцето ми, бихте престанали да го разкъсвате!

— Вие не ме познавате, Алваро, и жестоко ще ме карате да страдам, преди да ме опознаете. Трябва да направя едно последно усилие, за да ви разкрия своите възможности и така да повиша уважението и доверието ви към мене; не искам да се излагам повече на унижителната и опасна участ да ви разделям с други: съветите на вашите врачки подозрително съвпадат с моите съвети и именно затова ми внушават справедливи опасения. Какво ми гарантира, че под тези маски не се крият Соберано, Бернадильо, вашите и моите неприятели? Спомнете си Венеция. Но аз ще противопоставя на хитрините им такива чудеса, каквито те не очакват от мене. Утре пристигам в Маравиляс, щом техните козни се опитват да ме отдалечат оттам, ще бъда посрещната с най-непоносимите, най-унижителните подозрения,

но доня Менсия е справедлива, достойна за уважение жена, вашият брат има благородна душа — ще се предам на техния съд. Ще бъда истинско чудо на кротостта, приветливостта, подчинението и търпението, ще вървя право срещу изпитанията.

Тя замълча за миг и след това възкликна с болка:

— Достатъчно силно ли ще бъде унижението ти, нещастна силфидо?...

Опита се да продължи, но притокът на сълзи ѝ отне дар — словото.

Какво направиха с мене тези изблици на страстта, този израз на болка, тези продиктувани от благоразумието решения, тези прояви на храброст, които ми се сториха героически! Седнах до нея; опитах се да я успокоя с ласки, отначало тя ме отблъсна, но след това вече не усещах съпротива. Въпреки всичко няха причини да се радвам: дишането ѝ пресекваше, очите ѝ се притвориха, тялото се подчиняваше само на конвулсивни движения, по кожата ѝ се разля подозрителна студенина, пулсът не се усещаше. Тя би изглеждала напълно безжизнена, ако сълзите не се стичаха все със същата сила.

О, могъщество на сълзите! То е без съмнение най-точната стрела на любовта! Съмненията, решимостта, клетвите — забравих всичко! Желаех да пресуша извора на безценната роса, плътно приближих до устните, там, дето свежестта и нежното благоухание на рози се смесваха; направих опит да се отдръпна, но две неописуемо бели, нежни и прелестни ръце се превърнаха в окови, от които не беше възможно да се освободя.

— О, мой Алваро! — възкликна Биондета. — Аз победих! Сега аз съм най-щастливото създание!

Няха сила да приказвам, мъчеше ме необикновен смут, дори нещо повече — бях се вкаменил от срам. Тя изскочи от леглото, хвърли се в нозете ми и започна да ми събува обувките.

— Какво правите, скъпа Биондета! — извиках. — Какво правите! Защо се унижавате така?

— О, неблагодарнико — отговори тя, — прислужвах ти, когато беше мой повелител; остави ме да прислужвам на своя любовник.

Само за миг се оказах разсъблечен; тя разреса косите ми и ги прибра в мрежичка, която намери в джоба си. Силата, енергията и ловкостта ѝ победиха жалките ми опити за съпротива. Със същата

бързина Биондета приготви и своя нощен тоалет, угаси свещта, която ни осветяваше, и тук завесата се спусна.

Чух гласа ѝ, чиято прелест е несравнима и с най-прелестната музика:

— Дарих ли на моя Алваро щастието, с което той ме възнагради? Но не, все още единствено аз съм щастлива — ще бъде и той, аз желая това, ще го даря с упоително блаженство, ще го изпълня със знания, ще го издигна на върха на почитта! Искаш ли, мое сърце, искаш ли да бъдеш повече от всички останали създания, искаш ли да предам във властта ти себе си, хората, стихии, цялата природа?

— О, мила ми Биондета! — казах ѝ, но наистина с известно насилие над себе си. — Ти си ми достатъчна, ти си единствено желана от сърцето ми.

— Не, не — живо възрази тя, — не бива Биондета да ти бъде достатъчна. Това не е моето име, ти ми го даде, то ме ласкаеше, носех го с удоволствие, но сега ти трябва да знаеш кой съм аз... Аз съм Дяволът, скъпи ми Алваро, аз съм Дяволът...

Тя произнесе тези думи с толкова вълшебна нежност, че напълно преряза пътя ми да отговоря така, както бих искал. Все пак, когато събрах сили да наруша мълчанието, казах:

— Спри, мила ми Биондета, или както и да се наричаш, не произнасяй това съдбовно име и не ми припомняй заблудението, от което отдавна съм се отрекъл.

— Не, скъпи ми Алваро, ти не се заблуждаваше, но аз трябваше непременно да ти внуша, че грешиш, бедни ми човеко. Длъжна бях да те заблудя, за да те вразумя. Вашият род бяга от истината; само ако успея да ви заслепя, бих могъл да ви направя щастливи. О, стига да искаш, ти ще бъдеш много щастлив! Обещавам да изпълня желанията ти. Ти вече се убеди, че не съм толкова отвратителен и черен, колкото ме описват.

Най-накрая това дърдорене ме разстрои. Отказвах да вярвам и пияните ми чувства помагаха доброволно да се самозаблуждавам.

— Отговори ми де! — настояваше тя.

— Но какво да ви отговоря?

— Неблагодарнико, сложи ръка върху това сърце, което те боготвори — може би и в твоето ще прелее капка от тъй силните чувства, които ме изпълват. Позволи във вените ти да проникне

искрица от пламъка, що изгаря моите, смекчи, ако е по силите ти, гласа си — той е създаден, за да буди любов, но ти го използваш само за да плашиш нежната ми душа; най-последно, кажи ми, ако можеш, тъй нежно, както аз ти говоря: „О, мили ми Велзевул, боготворя те...“

При произнасянето на това съдбовно име, макар и названо толкова нежно, бях обхванат от смъртен ужас; учудване, изумление смазаха душата ми, помислих дори, че тя е унищожена, но глухият глас на угризенията стенеше от дълбините на сърцето ми. В същото време чувствата ми могъщо се разбунтуваха и разумът вече не бе в състояние да ги овладее. Предаде ме беззащитен в ръцете на моя враг, който се възползва от това и с лекота ме завладя.

Не ми предостави време да се опомня, да размисля над извършената грешка, за която той беше не толкова съучастник, колкото виновник.

— Работите ни са уредени — каза той, без да променя чувствително тона, с който бях привикнал. — Ти дойде да ме потърсиш, аз те последвах, служих ти вярно, помагах ти, изпълнявах всичките ти желания. Но исках да те завладя и за да постигна това, беше необходимо ти да ми се отдадеш доброволно. Без съмнение първата ти благосклонност дължа на известна хитрина, а колкото до втората — аз вече ти бях казал кой съм и ти не можеш да се позоваваш на незнанието си. Отсега нататък нашата връзка е неразривна, Алваро, но за да укрепим здраво своя съюз, трябва по-добре да се опознаем. Тъй като аз вече почти свършено те познавам, време е, за да бъде изгодата ни взаимна, да ти се покажа такъв, какъвто съм в действителност.

Не ми се предостави време да размисля над странната реч; някъде край ушите ми прозвуча рязко изсвирване. В миг обгръщащият ме мрак се вдигна. Целият корниз над ламперията се покри с огромни охлюви, рогата им се движеха енергично и се поклащаха, излъчваха потоци фосфоресцираща светлина, чиито блясък и въздействие нарастваха двойно от движенията и протяганията.

Тая внезапна илюминация почти ме ослепи, преместих поглед към леглото, но какво видях — о, небеса! — вместо прелестното тяло там мърдаше ужасяваща камилска глава. Тя произнесе гръмовно своето мрачно: „She voui?“, което толкова ме изплаши в пещерата, избухна в още по-страшен кикот и изплезе безкрайно дълъг език...

Скочих със затворени очи и се проснах под леглото о лице о земи. Чувствах, че сърцето ми бие със страшна сила, задушаваш се, дишането ми сякаш всеки миг щеше да спре. Не мога да кажа колко време прекарах в това неопишимо състояние, докато усетих, че някой ме дърпа за ръката. Ужасът се увеличи, въпреки всичко намерих сили, отворих очи и изведнъж ярка светлина ги ослепи. Не беше от охлювите, нямаше ги вече по корнизите — слънцето грееше право в лицето ми. Някой отново ме дръпна за ръката, и още веднъж: познах Маркос.

— Е, господин рицарю — каза ми той, — в колко часа смятате да потеглите? Нямате време за губене, ако искате още днес да стигнете в Маравиляс — приближава пладне.

Нищо не отговорих. Той внимателно ме погледна.

— Как, нима сте прекарвали цялата нощ облечен? Спали сте значи непробудно цели четиринадесет часа? Сигурно много ви е била нужна почивка. Госпожа съпругата ви се досети: сигурно за да не ви пречи, тя прекара нощта при една от лелите ми. Оказа се по-чевръста от вас: по нейна заповед още рано сутринта поправиха каретата ви и сега можете да тръгвате. Колкото до госпожата, няма да я намерите тук. Дадохме й едно добро муле: искаше да се възползва от утринната свежест, предвари ви, каза, че ще ви чака в първото село по пътя.

Маркос излезе. Несъзнателно разтърках очи и прекарах длан по косите си, за да открия мрежичката, в която вчера бяха прибрани... Нямаше нищо такова, косата ми бе разрошена, а плитката — заплетена както обикновено, фльонгата държеше. „Сънувам ли? — помислих си тогава. — Нима съм спал? Възможно ли е такова щастие, ами ако всичко е било сън? Видях я, докато гасеше свещта... Угаси я... Да, ето тази свещ...“

Маркос се върна.

— Ако желаете да похапнете, господин рицарю, закуската е готова. Каретата ви чака.

Станах от леглото, но едва се държах на краката си — коленете ми се подгъваха. Съгласих се да хапна малко, но не можах да преглътна нито залък. След това исках да благодаря на стопанина и да му платя дължимото, но той отказа.

— Госпожата — отговори ми — ни възнагради повече от щедро. О, господин рицарю, ние с вас имаме чудесни жени.

Не отвърнах нищо на тези думи, седнах в каретата и потеглихме.

Няма да описвам какъв смут цареше в мислите ми — дори опасността, която навярно заплашваше майка ми, едва мъждукаше сред тях. Гледах тъпо, устата ми зееше, приличах повече на кукла, отколкото на човек. Моят водач прекъсна вцепенението ми:

— Господин рицарю, трябва да потърсим госпожата в онова там село.

Нищо не му отговорих. Преминахме през някаква махала; той разпитваше пред всяка къща дали не са виждали да минава една такава и такава на вид млада дама. Отговаряха му, че тя никъде не се е спирала. Той се обръщаше, сякаш търсеше изписаната по лицето ми тревога. Ако не знаеше повече неща от мене, навярно съм щял да му изглеждам много разстроен. Излязохме извън селцето и аз започнах да се обнадеждавам, че причината за страховете ми поне за известно време се е отдалечила. „О, само да успея да пристигна, да падна в нозете на доня Менсия — мислех си, — да се озова под крилото на достопочтената си майка. Ей вие, призраци, чудовища, опълчени срещу мене, ще посмеете ли да нападнете това убежище? Там отново ще открия природосъобразните чувства и спасителните принципи, от които отстъпих — те ще ме закрилят срещу вас. Но ако причинената от моята разпътност скръб ме е лишила от ангела хранител, о, тогава ще продължа да живея единствено за да мъстя сам на себе си. Ще се погребя в манастир. Но кой ще ме избави от завладелите мозъка ми видения? Ще приема духовен сан. О, скъпи жени, трябва да се откажа от вас, защото най-трогателното в природата ви ще ми напомня, че едно дяволско изчадие си присвои всички прелести, пред които се прекланям...“

Докато бях потънал в тия размисли, каретата влезе в големия двор на замъка. Чух глас:

— Това е Алваро! Това е моят син!

Вдигнах очи и познах на балкона пред покоите ѝ своята майка. Нищо не може да се сравни с нежността и силните чувства, които изпитах. Хвърлих се, полетях към очакващите ме обятия. Проснах се в нозете ѝ и просълзен, с разкъсван от ридания глас, извиках:

— О, майко, майко, значи аз не съм вашият убиец? Признавате ли ме за свой син? О, майко, вие ме целувате...

Вълнението и страстният порив бяха променили дотолкова чертите на лицето ми и звука на гласа ми, че доня Менсия се обезпокои. Тя благо ме изправи, отново ме разцелува и ме накара да седна. Искях да говоря, но не ми беше възможно, хвърлих се в ръцете ѝ и ги окъпах със сълзи, обсипах ги с най-нежни ласки.

Доня Менсия ме гледаше изумено: мислеше си, че нещо необикновено ми се е случило, дори се изплаши, че умът ми е разстроен. Безпокойство, любопитство, доброта и нежност се четяха в благосклонния ѝ поглед, но същевременно загрижеността събра в ръцете ѝ всичко, което можеше да потрябва на пътника, изморен от дългото и мъчително пътуване. Слугите се надпреварваха да ми прислужват: само от любезност наквасих устните си, но очите ми блуждаеха тревожно, защото никъде не откриваха брат ми.

— Госпожо — казах, — къде е дълбокоуважаваният дон Хуан?

— Той ви писа да се върнете и много ще се зарадва на вашето пристигане, но тъй като писмата са писани в Мадрид и са заминали само преди няколко дни, ние не очаквахме да ви видим толкова скоро. Назначен сте за командир на полка, който командваше вашият брат, а него кралят провъзгласи за един от наместниците си в Индия.

— О, небеса! — възкликнах. — Нима преживяният от мен ужасен сън е бил напълно лъжовен?... Не, не е възможно...

— Но за какъв сън говорите, Алваро?

— Най-дългият, най-страшният, най-ужасният, който може да се присъни някому.

Тогава надвих гордостта и срама, подробно разказах всичко, което ми се беше случило — от влизането ми под свода на Портичи до щастливия миг, когато отново можах да целуна нозете ѝ.

Достойната жена ме изслуша с изключително внимание, търпение и доброта. Аз ясно съзнавах размера на вината си и затова тя реши, че не е необходимо да увеличава нейната тежест.

— Скъпи ми синко, тичали сте след измамни видения и те още от първия миг са ви оплели. Отсъдете сам — съобщават ви за моята болест и за гнева на по-големия ви брат. Вярвали сте, че разговаряте с Берта, но от известно време тежък недъг я е приковал към постелята. Никога не съм помисляла да изпратя двеста цехина над обичайния ви приход — бих се побояла, че така ще ви подтикна към разпуснат живот или ще ви изкуша да проявите криворазбрана щедрост. Честният

благородник Пимиентос почина преди осем месеца. А сред хиляда и осемстотинте стопанства из цяла Испания, които са собственост на херцог Медина — Сидония, на мястото, което вие посочихте, няма и педя негова земя: чудесно познавам местността и сигурно това стопанство и неговите обитатели също са били ваш сън.

— Но, госпожо — отговорих, — мулетарят, който ме доведе, видя същите неща, които видях и аз. Той танцуваше на сватбата.

Майка ми заповяда, да доведат мулетаря, но той бързо бе разпрегнал каретата и си беше отишъл, без да иска заплащане. Това стремително и безследно бягство донякъде събуди подозрението на майка ми.

— Нюгес — каза тя на пажа, който минаваше през покоите й, — идете и кажете на достопочтения дон Кабракуернос^[15], че моят син Алваро и аз го чакаме тук. Този човек — продължи тя — е доктор от Саламанка, той заслужи моето доверие и уважение, можете и вие да му се доверите. В самия край на съня ви има едно по-особено обстоятелство, което ме смущава, но дон Кабракуернос е по-вещ в тази материя и по-добре от мене ще изясни нещата.

Достопочтеният не ме накара да го чакам дълго. Още преди да е проговорил, той внушаваше уважение с достолепното си държане. Майка ми пожела да повтори пред него откровения разказ за безразсъдните ми постъпки и за последствията от тях. Той ме слушаше внимателно и в същото време учудено, но не ме прекъсваше. Когато свърших, размисли малко, после взе думата и каза следното:

— Дон Алваро, няма никакво съмнение, че вие сте успели да избегнете най-голямата опасност, която човек по собствена вина може да си докара до главата. Раздразнили сте лукавия и като сте извършили куп безразсъдности, сте му позволили така да се предреша, че да ви измами и погуби. Вашето приключение е крайно необичайно; не съм чел нищо подобно нито в „Демонomanия“ от Боден, нито в „Омагьосаният свят“ от Бекер.^[16] Дължа да призная, че откакто тези велики мъже са създали своите трудове, нашият враг удивително е успял да усъвършенства настъпленията си, поучил се е от хитрините, до които нашите съвременници прибегват, за да се развъртават взаимно. Той вярно и изборно копира природата, служи си с привлекателността на съблазнителните таланти и разбира се, устройва празненства, усъвършенства опияняващия език на страстите, дори до

известна степен подражава на добродетелта. Сега очите ми се отвориха за много от нещата, които се случват около нас: виждам много по-опасни подземия от тези в Портичи, виждам тълпи от обладани — те дори не подозират състоянието си. Що се отнася до вас, вярвам, че ако сега и за в бъдеще вземете мъдри предпазни мерки, ще се освободите напълно от магиите. Няма съмнение, че вашият враг е отстъпил. Съблазнил ви е наистина, но не е успял да ви разврати. Честните ви намерения и угризенията на съвестта са ви предпазили, но не без поддръжката, която са ви оказали небесата. И за вас, и за него мнимата му победа и вашето поражение са били само илюзия, а искреното ви разкаяние напълно ще я разсее. Що се отнася до врага ви, той е имал само един изход — принудителното отстъпление, но с възхитителна ловкост го е прикрил и отивайки си, е оставил разума ви в смут, а сърцето — развълнувано, за да поднови отново атаките си, ако му предоставите възможност. След като успя толкова, колкото вие самият му позволихте, да ви заслепи, той беше принуден да ви се разкрие в цялата си безобразност и да ви се подчини като роб, който замисля бунт срещу господаря си. Целта му бе напълно да обърка и размъти мислите ви, затова си служеше едновременно с гротескното и страшното: редуваха се детинщината със светещите охлюви и ужасяващата поява на отвратителната глава, най-последно — лъжа и истина, покой и бдение, така че смутеният ви разсъдък престана да различава нещата и вие бихте повярвали дори, че поразилото ви видение е следствие не толкова от нечистия му помисъл, колкото сън, предизвикан от болезнените видения на вашия мозък, но сред всичко това той грижливо отдели спомена за прелестното привидение, с което толкова продължително си служеше, и ще се опита отново да ви го припомни, ако му предоставите възможност. При все това не смятам, че като преграда трябва да му противопоставите манастира или духовния сан. Вие все още не сте определили окончателно своето призвание; на света са необходими именно хора с вашия жизнен опит. Послушайте ме: сключете законен съюз с особа от нежния пол, доверете се на вашата уважавана майка при избора и ако тази, чиято ръка държите, притежава небесна прелест и талант, вие никога няма да се изкушите да я сравнявате с Дявола.

[10] Саламанка — испански град, знаменит с университета си. — Б.пр. ↑

[11] Левга — стара мярка за дължина (около четири километра). — Б.пр. ↑

[12] Фанданго — андалуски танц в 6/8 такт, играе се с акомпанимент на кастанети. — Б.пр. ↑

[13] Тази планета скоро ще навлезе в своя дом (астрол.) — астролозите разделят небето на дванадесет зони (домове), всеки от които управлява специфична човешка дейност. — Б.пр. ↑

[14] Той има Юпитер на асцендента, а Марс и Меркурий са в конжонкция и същевременно в тригон с Венера — гадателките изчисляват разположението на планетите и отношението им към съдбата на Алваро. Асцендент — това е зодиакалната точка, която се изкачва на хоризонта в мига на раждането (нейното влияние ще бъде най-значително — в случая на Юпитер). Конжонкция — среща на две планети в права линия по отношение на определена земна точка. Тригон — в случая Венера е разположена между Марс и Меркурий, но не на тяхната линия, а като връх на равнобедрен триъгълник. — Б.пр. ↑

[15] Името Кабракуернос на испански език означава дословно „чупещ рогата“, т.е. който побеждава дявола. — Б.пр. ↑

[16] Жан Боден (1530 — 1596) — френски хуманист, юрист и икономист; в „Демономания“ критикува суеверията на своята епоха. Балтазар Бекер (1634 — 1698) — холандски пастор, автор на философски трактати. „Омагьосаният свят“ (1694) е книга против вярата в демоните и магьосничеството. — Б.пр. ↑

ЕПИЛОГ НА „ВЛЮБЕНИЯТ ДЯВОЛ“

Когато излезе първото издание на „Влюбеният дявол“, читателите отсъдиха, че развързката е прекалено внезапна. Повечето предпочитаха капанът, в който героят попада, да бъде покрит с достатъчно цветя, за да го предпазят те от огорченията при падането. Най-после, твърдяха, че още преди последната четвърт от краткото начинание въображението е напуснало автора. Тогава суетата, която не понася и най-малкото поражение, го подбуди да отмъсти на упреците в безплодие, да оправдае своя вкус, като разкаже пред приятели целия роман такъв, какъвто е бил замислен при първия творчески порив. Алваро става жертва на своя враг и първата част от замисленото в две части произведение завършва с тази злополучна катастрофа, докато във втората се развива темата за последиците. В този вариант Алваро беше само послушно оръдие в ръцете на Дявола, последният си служеше с него, за да посее хаоса навред. Планът на втората част откриваше пред въображението широки пространства, както и богати възможности за критика, сарказъм и волности.

След този разказ мненията се разделиха: едни твърдяха, че сюжетът трябва да бъде доведен до падението на Алваро, включително, и там да се сложи точка; други — че последициите не трябва да се укриват.

В настоящото ново издание ние се помъчихме да примирим мненията на критиците. До определен момент Алваро е мамен, но без да се превръща в жертва; за да победи, врагът му е принуден да се преструва на честен и почти добродетелен, но това унищожава въздействието на избрания начин на действие и прави неговия успех непълен. Най-после с жертвата му се случва същото, което може да сполети всеки благовъзпитан мъж, съблазнен от мнимата добропорядъчност: той, разбира се, ще понесе известни загуби, но ако обстоятелствата около приключението му получат гласност, ще успее да спаси честта си.

Лесно е да се предугадят причините, поради които авторът отхвърли втората част на повестта. Дори ако тя не бе лишена от известна доза комизъм, непринуденост, пикантност, макар и насилени, все пак би внушила черни мисли, а ние не бива да ги предлагаме на нация, за която може да се каже, че ако смехът е отличителна черта на човека като животно, то при нея тази черта е най-изящно подчертана. Тя съхранява същото изящество и в своята чувствителност, но независимо дали я забавляваме, или интригуваме, трябва да пазим безгрижния ѝ природен нрав, трябва да ѝ спестяваме конвулсиите.

Тази малка и не особено значителна творба, която днес преиздаваме допълнена, има разумни подбуди, а източникът ѝ е съвършено достоен, за да говорим за него с най-голямо уважение. Вдъхновена е от откъс, прочетен в безкрайно почитан от нас автор — там се говори за възможните хитрини на демона, когато реши да се харесва и да прелъстява. Опитахме се, доколкото ни е възможно, да ги обединим във вид на алегория, където принципите мерят сили със страстите: бойното поле е душата, движеща сила за действието е любопитството, алегорията се оказва двойна и читателите без усилие ще забележат това.

Няма да продължаваме с обясненията: спомняме си, че бяхме на двадесет и пет години, когато, преглеждайки пълното събрание на съчиненията на Тасо, попаднахме на том, който съдържаше само обяснения на скритите в „Освободеният Йерусалим“ алегии. Въздържахме се да го отворим. Бяхме страстно влюбени в Армида, Ермина, Клоринда^[17], ако тези принцеси бяха сведени до обикновени символи, бихме загубили прекалено пленителни за нас илюзии.

Уилям Бекфорд

[17] Армида, Ермина, Клоринда — героини от „Освободеният Йерусалим“. — Б.пр. ↑

УИЛЯМ БЕКФОРД

ВАТЕК

Ватек, деветият халиф от рода на Абасидите^[1], беше син на Мутасим и внук на Харун ал Рашид. Поради ранното си възкачване на трона и бележитите качества, които проявяваше в негова прослава, поданиците му имаха основания да се надяват, че царуването му ще бъде дълго и честито. Външността му беше приятна и внушителна, ала разгнеवेशе ли се, едното му око ставаше тъй страшно, щото никой не можеше да устои срещу него; нещастникът, върху когото се заковаваше то, губеше съзнание и често биваше смъртно поразен. Така че, от страх да не обезлюди държавата си и да не превърне в пустиня двореца си, Ватек твърде рядко даваше израз на гнева си.

Тъй като страстно обичаше жените и богатата трапеза, той любезно търсеше приятни люде да му правят компания. В това си начинание жънеше успехи, тъй като щедростта му беше безгранична, а удоволствията — необуздани. Той съвсем не бе съгласен о халиф Умар бен Абдулазиз^[2], че земният живот трябва да е ад, за да заслужим райа на оня свят.

По блясък Ватек надмина всички свои предшественици. Дворецът Ал кореми, издигнат от баща му Мутасим върху Хълма на шарените коне, чиято величествена сграда господстваше над целия град Самара^[3], му се видя твърде тесен и скромнен. Поради това прибави към него още пет крила, или по-право дворци, всеки един от които бе предназначен да служи за задоволяването на различните му сетива.

В първия дворец трапезите винаги бяха отрупани с най-отбрани гозби, сменявани денонощно според охотата на пируващите. Най-пивките вина и най-добрите ликьори се лееха обилно от сто чешми, които никога не пресъхваха. Този дворец се наричаше „Вечният или Ненаситен пир“.

Вторият дворец бе наименуван „Храм на благозвучието или Нектар за душата“. Той бе населен от най-изкусните музиканти и именити поети по онова време; те не само изявяваха дарбите си вътре в него, но се и пръскаха на групи по всички посоки на света и ги огласяха с песните си, които редяха една след друга по най-възхитителен начин.

Дворецът, наричан „Наслада за окото или Опора на паметта“, представляваше една неспирна омая. Той изобилстваше с рядкости, събрани от всички кътчета на земята, които биха замаяли и объркали хората, ако не бяха най-грижливо наредени. В една от галериите бяха изложени картините на прочутия Мани^[4] и статуи, които изглеждаха като живи. Тук сполучлива перспектива очароваше погледа, там магията на оптиката приятно го мамеше, а всички дарове, с които небето е отрупало земята, бяха грижливо изложени за радост на любителите на природата. С една дума, Ватек, най-любознателният от хората, се бе погрижил да украси двореца си с всичко онова, което би задоволило любопитството на посетителя, макар неговата страст към знания никога да не биваше задоволена.

„Дворецът на благовонията“, наричан още „Поощрител на сладострастието“, бе разделен на няколко зали, където в златни мангали неспирно тлееха всички благовония на земята. Дори посред бял ден там горяха факли и ароматични светилници. За да се разсее твърде силното въздействие на това шеметно опиянение, от двореца се слизаше в обширна градина, където изобилието от най-благоуханни цветя правеше въздуха сладък и омаен.

Петият дворец, именуван „Убежище на радостта или Опасният“, се обитаваше от множество млади момичета, красиви като хуриите^[5] и не по-малко прелъстителни. Те никога не отказваха да приемат с ласки онзи, на когото халифът разрешаваше да ги доближи, и му даряваха часове на блаженство.

Въпреки сладострастието, в което тънеше Ватек, поданиците му предано го обичаха. Те мислеха, че владетелят, който се отдава на наслади, е способен да управлява не по-зле от онзи, който се обявява за техен враг. Ала неспокойният и поривист нрав на халифа не му позволяваше да се задоволи само с това. Докато бе жив баща му, той бе учил толкова много за свое развлечение, че бе натрупал неизчерпаеми запаси от знания, които обаче не го задоволяваха — искаше да опознае

всичко, дори науките, които още не съществуваха. Обичаше да спори с учените, но не им позволяваше да му възразяват без мярка. Затваряше с подаръци устата на онези, които се поддаваха на подобно лекарство, а тези, чиято упоритост не успяваше да сломи, пращаше в затвора, за да охладят своя плам; това средство често помагаше.

Ватек откри също така у себе си склонност към теологически спорове, но невинаги заставахе на страната на правоверните. По този начин вдигна на среща си фанатиците и в отговор взе да ги преследва, защото бе твърдо решен на всяка цена правото да бъде на негова страна.

Великият пророк Мохамед, на когото халифите са земни наместници, се възмути от седмото си небе^[6] против безбожните дела на този свой приемник.

— Да го оставим — рече той на джиновете^[7], винаги готови да изпълнят заповедите му. — Нека видим докъде ще го докарат неговата лудост и нечестивост. Ако те бъдат извънмерни, ще знаем как да го накажем. Затова му помогнете да построи кулата^[8], която е започнал по подобие на Нимрод^[9] — не за да се спаси от Потопа като този велик воин, а от дръзкото любопитство да отгатне тайните на Небето. Но той не ще узнае съдбата, която го чака!

Джиновете се подчиниха; и когато работниците успяваха денем да издигнат кулата с един лакът, те прибавяха още два през нощта. Бързината, с която бе построена тази кула, поласка тщеславието на Ватек. Той си въобрази, че дори безчувствената материя е готова да се подчинява на волята му, забравяйки, че успехите на безразсъдния и злия са първите удари, които се стоварват върху гърба му.

Неговата гордост стигна връхната си точка, когато от най-горния етаж на кулата, след като изкачи за пръв път хиляда и петстотинте стъпала, той погледна долу към земята. Хората му се видяха като мравки, планините — като раковини, а градовете — като пчелни кошери. Мисълта за собственото му величие, породена от това изкачване, съвсем му замая главата: готов бе да се самообожавя, но когато погледна нагоре, видя, че звездите са все така далеч от него, както и от земята.

Неволното и нежелано чувство за своята нищожност той смекчи с утешителната мисъл за величието си в очите на останалите хора. При това го ласкаеше надеждата, че светлината на ума му ще надмине

силата на зрението му и ще изтръгне от звездите присъдата на неговата съдба.

С тази цел любознателният принц прекарваше повечето нощи на върха на кулата, додето най-сетне сметна, че е посветен изцяло в тайните на астрологията, и си въобрази, че планетите разкриват пред взора му най-прекрасни приключения, отредени на някаква изключителна личност от незнайна страна. Извънмерното му любопитство винаги го бе карало да бъде любезен с чужденците, но от този миг нататък той удвои своето гостоприемство и разгласи с фанфари по улиците на Самара, че никой от неговите поданици, под заплаха да възбуди недоволството му, не бива да приема и дава подслон на пътниците, а да ги довежда право в двореца.

Не мина много време и в столицата му се появи човек, чието лице бе тъй ужасно, щото пазачите, спрели го на улицата, бяха принудени да мижат, докато го водеха със себе си. Самият халиф остана изумен от това ужасяващо лице, но скоро чувството на потрес бе сменено от радост: непознатият изложи на показ пред Ватек рядкости, каквито халифът не бе виждал и за съществуването на които дори не подозираше.

Действително, нищо не можеше да се сравни с изумителните стоки, донесени от чужденеца; повечето от любопитните вещи не само че бяха великолепно изработени, но заслепяваха със своя разкош, а в прикачени към тях пергаментни свитъци се описваха многобройните им чудни свойства. Имаше чехли, които с помощта на пъргави пружини помагаша на нозете да ходят; ножове, които режеха без никакво усилие на ръката; саби, нанасящи сами удар на човека, към когото бяха насочени. И всичко това — богато украсено с невиджани скъпоценни камъни.

Вниманието на халифа бе приковано преди всичко от сабите, чиито остриета излъчваха ослепителен блясък. Той си даде дума да разгадае в своето свободно време гравираниите върху тях неразбираеми надписи. Затова, без да попита за цената им, нареди да донесат от съкровищницата всички налични там златни монети, а на търговеца рече да си вземе колкото пожелае. Чужденецът се подчини, взе си няколко монети, ала продължи да пази дълбоко мълчание.

Ватек, убеден, че тази безсловесност се дължи на страхопочитанието, вдъхнато от неговото присъствие, благосклонно

разреши на търговеца да пристъпи напред и го попита снизходително кой е, откъде иде и къде се е сдобил с тези чудни вещи. Вместо да отговори, човекът, или по-право чудовището, трикратно потърка челото си, което също както и тялото му — бе по-черно от абанос, удари четири пъти по грамадния си корем, разтвори широко и без това огромните си очи, които светеха като въглени, засмя се грозно и показа жълтите си плесенявали зъби.

Халифът, макар и малко стреснат, повтори въпросите си, но не успя да изтръгне отговор. Тогава, загубил търпение, Ватек възкликна:

— Знаеш ли, нещастнико, кой съм и кому се присмиваш? — И като се обърна към стражата, рече: — Чували ли сте неговия глас? Да не би да е ням?

А те отвърнаха:

— Да, проговори, но нищо не разбрахме.

— Нека заговори отново — нареди Ватек — и да ми каже кой е, откъде иде и къде е набавил тези изумителни рядкости. В противен случай, кълна се във Валаамовата магарица^[10], ще го накарам да се кае за упоритостта си.

Заплахата бе съпроводена с един от ужасните погледи на халифа, но чужденецът го понесе, без да трепне, макар че гледаше принца право в очите.

Не може да се опише с думи удивлението на придворните, когато видяха, че дръзкият търговец издържа спокойно подобно изпитание. Те до един се хвърлиха по лица на земята, за да спасят живота си, и щяха да останат в тази раболепна поза, ако халифът не им бе извикал:

— Станете, страхливци, и хванете търговеца! Затворете го в тъмница и нека го вардят най-добрите ми воини! Може да задържи парите, които му дадох. Не възнамерявам да го лиша от собствеността му — искам само да проговори.

Едва изрекъл тези думи, и придворните се нахвърлиха върху чужденеца, оковаха го в яки вериги и го поведоха към затвора в голямата кула. Седем огради от железни колове, завършващи с тънки като игли остриета, опасваха тази кула от всички страни. А междувременно халифът продължаваше да беснее. Седна все пак на трапезата, ала от тристате блюда, поднасяни му всеки ден, успя да вкуси едва тридесет и две.

Не бе свикнал на подобен глад и само той му стигаше, за да го лиши от сън. Прибавете безпокойството, което го измъчваше, и ще си представите неговото състояние! Още в зори забърза към затвора, за да разпита отново тайнствения търговец, ала каква бе неговата ярост, когато намери тъмницата празна, решетките разбити, а пазачите — мъртви. В пристъп на безумие той се нахвърли бясно върху злощастните трупове и ги рита с нозе до падането на нощта, без да спре нито за миг. Придворните и везирите положиха всички усилия, за да го усмирят, а когато се убедиха, че всички средства са безполезни, дружно се развикаха:

— Халифът полудя! Халифът полудя!

Този вик отекна по улиците на Самара и най-сетне стигна до ушите на Каратис, майката на Ватек, която дотърча, обзета от ужас, да упражни своята власт над сина си. Със сълзи и милувки тя сполучи да отвлече вниманието му и не след дълго той отстъпи пред нейните увещания и се съгласи да го отведат в двореца.

Каратис го сложи да легне и тъй като се боеше да го остави самичък, седна до леглото му и се опита с мили думи да го утеши и успокои. В това отношение никой не можеше да съперничи с нея. Халифът я обичаше не само като майка, но я уважаваше като жена, надарена със забележителен ум. Тя бе гъркиня и именно чрез нея Ватек бе опознал науките на родината ѝ, които изпълваха всички добри мюсюлмани с ужас и омерзение.

Астрологията бе една от науките, които Каратис познаваше с вещина. Затова нейна първа грижа бе да напомни на сина си онова, което му бе предречено от небесните светила, и съобщи за намерението си отново да прибегне до тяхната мъдрост.

— Уви! — рече халифът, щом можа да проговори. — Колко бях глупав! Не защото нанесох четиридесет хиляди ритника на пазачите, оставили се да бъдат избити като овце, а защото не съобразих изобщо, че този необикновен човек е същият, за чието пристигане ме известиха планетите. Вместо да го подложам на изтезания, аз трябваше да го предразположа с любезни обноски и мило отношение.

— Миналото не се връща — отвърна Каратис. — Но то ни кара да мислим за бъдещето. Може би отново ще срещнеш този, за когото скърбиш. Възможно е да получиш сведения от надписите върху

сабите. Затова яж и си почини, обични ми сине. А утре ще помислим как да постъпим.

Ватек последва съвета ѝ, събуди се в най-добро разположение на духа и тутакси заповяда да му донесат удивителните саби. Заразглежда ги внимателно през оцветено стъкло, за да не го ослепи техният блясък, и с усърдие се зае да разгадае написаното. Ала безбройните му опити бяха до един напразни — колкото и да си блъскаше главата и да си гризеше ноктите, не можа да разчете нито една буква. Това злостно разочарование отново щеше да го хвърли в предишния яростен пристъп, ако за щастие в този момент в стаята не беше влязла Каратис.

— Имай търпение, сине мой! — обърна се тя към него. — Не ще и дума, че си посветен във всички значителни науки, но знаенето на езиците е в най-добрия случай дреболия, с която се занимават само педантичните умове. Обещай подобаваща за твоя сан награда на онзи, който преведе неразбраните слова, с чието отгатване не ти прилича да се занимаваш. Така любопитството ти скоро ще бъде задоволено.

— Може би — каза халифът. — Но междувременно ще ме тормозят ужасно тълпите от самозвани учени, дошли както да си направят удоволствието да се поупражняват в дърдорене, така и с надеждата да спечелят възнаграждението. За да се избегне това зло, редно е да добавя, че ще отнема живота на всеки, който не ме задоволи с отговора си. Защото, слава богу, достатъчно съм способен да различа дали човек превежда, или си измисля.

— О, не се съмнявам в това — възкликна Каратис. — Но да накажеш със смърт невежите, е твърде строго и може да има опасни последици. Задоволи се с това да им изгорят брадите^[11]: брадите в една държава са по-маловажни от хората.

Халифът се вслуша в доводите на майка си, нареди да повикат Мораканабад, първия му везир, и рече:

— Заповядай на глашатаите да разгласят не само из Самара, но и във всички градове на моята империя, че онзи, който дойде тук и разчете едни неразгадаеми наглед надписи, ще се увери лично в моята щедрост, прочута из целия свят. Но в случай на несполука брадата му ще бъде изгорена до последния косъм. Нека оповестят също, че ще дам петдесет хубави робини и също толкова сандъка кайсии от остров Кирмит на онзи, който ми донесе някакви вести за странния чужденец.

Поданиците на халифа, които също като него много обичаха жените и кирмитските кайсии, усетиха как им потичат слюнки от тези обещания, ала нямаха никаква надежда да задоволят щенията си, тъй като никой не знаеше какво бе станало е чужденеца.

Що се отнася до първото искане на халифа, резултатът бе твърде различен. Учени, полуучени и пълни невежи, които обаче си въобразяваха, че са на равна нога и с първите, и с вторите, смело отидоха да рискуват брадите си и позорно ги изгубиха. Евнусите, които взеха да се занимават само с горенето на бради, така се вмиришаха на изгорели косми, че това изпълни жените от сарая с отвращение и се наложи тази работа да бъде поверена на други.

Най-сетне един ден се появи старец, чиято брада беше лакът и половина по-дълга от всички видени дотогава бради. Дворцовата стража, която го въведе вътре, си каза: „Колко жалко! Колко жалко, че тази хубава брада ще изгори!“ Дори халифът, като я видя, се съгласи с тях; но не беше необходимо да си прави труда да съжалява стареца. Последният прочете надписа без никакво усилие и го преведе дума по дума по следния начин: „Направени сме там, където направата на всичко е съвършена; ние сме най-незначителното от чудесата на една страна, където всичко е чудно, и сме достойни за погледа на най-могъщия владетел на земята.“

— Превеждаш възхитително! — извика халифът. — Знаем за какво говорят тези чудодейни слова. Дайте на стареца толкова разкошни мантии и толкова хиляди златни цехина, колкото думи произнесе. Аз съм донейде облекчен от озадачението, което тегнеше на душата ми.

И Ватек покани стареца да обядва с него и да прекара няколко дни в двореца му.

За зла беда човекът прие. Халифът нареди да го повикат на другата сутрин и му рече:

— Прочети ми отново вече прочетеното. Не мога да се наслушам на обещанието, което ми вещаят тези думи и което жадувам да се изпълни.

Старецът тутакси сложи зелените си очила, но те паднаха от носа му, когато забеляза, че вместо вчерашните надписи се бяха появили нови.

— Какво ти стана? — запита халифът. — Защо е това учудване?

— Повелителю на вселената — отвърна старият човек, — надписите върху сабите днес са различни от вчерашните!

— Какво говориш! — учуди се Ватек. — Впрочем все едно. Ако можеш, разчети ги.

— Ето какво означават, господарю: „Горко на дръзкия, който иска да знае онова, което не трябва да знае, и се залавя за работи, които не са по силите му.“

— Горко на самия теб! — извика халифът, вън от себе си. — Днес за нищо не те бива! Махай се от очите ми! Ще изгорят само половината ти брада, защото вчера отгатна добре. А що се отнася до даровете, аз никога не отнемам даденото веднъж.

Старецът, достатъчно умен, за да разбере колко евтино се е разплатил за глупостта си да разкрие неприятната истина, тутакси се оттегли и повече никой не го видя.

Ватек обаче се разкая за своята прибързаност, и не без основание: макар сам да не бе в състояние да разгадае надписите, той непрекъснато се взираше в тях и скоро му стана ясно, че те всекидневно се менят. Ала за жалост не се яви нов кандидат да ги разчете. Това занимание, което толкова го озадачаваше, взе да разпалва кръвта му, пред погледа му се замъгли, непрестанно му се виеше свят и едва се държеше на краката си. Но макар и в такова състояние, халифът не пропускаше да заповядва често да го изнасят горе на кулата, тъй като се самоласкаеше с мисълта, че ще може да научи съдбата си от звездите; ала надеждите му оставаха излъгани. Неговите очи, замъглени от тежки бълнувания, взеха да му служат тъй зле, че виждаше само тъмен облак, което изтълкува като злоещо предзнаменование.

Възбуден от толкова притеснения, Ватек се прости с душевното си спокойствие: облада го треска, загуби напълно апетита си и както преди бе известен като ненаситен в яденето, така сега се прочу с пиенето без мярка. Мъчеше го неестествена жажда и устата му бе винаги готова като фуния да поема всякакви питиета и най-вече студена вода, която единствена го утоляваше.

Тогава нещастният владетел, неспособен вече да се ползва от богатата на живота, заповяда да затворят дворците на петте сетива, престана да се явява пред народа, да блести със своя разкош или да раздава правосъдие и се оттегли в най-отдалечените покои на харема

си. Тъй като винаги бе добър съпруг, жените му бяха съкрушени заради окаяното му състояние, непрестанно се молеха за неговото здраве и му носеха вода.

Междувременно царица Каратис, чиято горест никакви думи не могат да опишат, не се потопи в сълзи и вопли, а се затваряше всеки ден с везира Мораканабад с надеждата да изнамерят някакъв лек, някакво облекчително средство за болестта на халифа. Убедени, че е причинена от магия, те заедно прелистиха всички книги по това изкуство, които биха могли да посочат лек, и накараха да дирят най-старателно и навсякъде страшния чужденец, когото смятаха виновник за магията.

На няколко мили от Самара се издигаше висока планина, чиито склонове бяха обрасли с мащерка и босилек и на чийто връх се простираше такава великолепна поляна, сякаш това бе раят, обещан на правоверните. Тя бе обрасла с шипки и други благоуханни храсталаци, безброй рози, сплели клони с жасмин и орлови нокти, горички от портокалови, кедрови и лимонови дръвчета, които се преплитаха с палми, нарове и лози и бяха истинска радост за вкуса и зрението. Земята бе покрита с теменуги и камбанки, а букети от нарциси, зюмбюли и карамфили пръскаха във въздуха сладкия си мирис. Четири извора, колкото чисти, толкова и дълбоки и тъй обилни, че можеха да утолят жаждата на десет армии, сякаш нарочно бликаха в това място, за да го оприличат още повече на Едемската градина, оросявана от четири свещени реки. Тук славеят възпяваше цъфтежа на розата — своята любима — и същевременно оплакваше преходната ѝ красота, а гургулицата тъгуваше по загубените удоволствия. Вечно будната чучулига пееше химни за раждането на животворната светлина. Тук чуруликането на птиците, сляло се в едно, изразяваше различните им страсти — техни вдъхновителки, а възхитителните плодове, от които те кълвяха на воля, сякаш удвояваха силите им.

Понякога отнасяха Ватек на тази планина, за да подиша по-свеж въздух и най-вече за да се напие до насита от изворите. Придружаваха го само неговата майка, жените му и неколцина евнуси, които бързаха да пълнят с вода големите кристални чаши и се надпреварваха да му ги носят. Ала жаждата му често се оказваше по-силна от тяхното усърдие и той се просваше на земята, за да лочи от водата, която никога не му стигаше.

Един ден нещастният владетел дълго пролежа в тази унижителна поза, когато неочаквано се разнесе дрезгав, ала силен глас и го упрекна тъй:

— Защо подражаваш на кучето, о, халифе — ти, който толкова се гордееш със своя сан и могъщество!

При тези думи Ватек вдигна глава и съзря чужденеца, причинил му толкова горест. Пламнал от ярост при тази гледка, той възкликна:

— Проклет гяур! За какво си дошъл? Не ти ли стига, че превърна един владетел, прочут със своята бодрост и пъргавост, в съд за вода? Нима не виждаш, че може да загине от прекомерно пиене и неугасима жажда?

— Изпий тогава и тази глътка — рече чужденецът и му подаде стъкълце с червеникавожълта течност. — А за да утолиш жаждата на душата си след телесната, ще ти кажа, че аз съм индиец, но от напълно неизвестен край на Индия.

Халифът, щастлив, че част от желанията му се изпълниха, и обнадежден, че скоро всички ще бъдат задоволени, изпи без минутка колебание течността. В миг се почувства отново в добро здраве, жаждата му бе утолена, а крайниците си усети по-пъргави и отпреди. Извън себе си от щастие, той се хвърли на врата на страшния индиец, зацелува гнусната му уста и хлътналите бузи, като че бяха кораловите устни и розовите страни на най-красивата от жените му.

Тези възторжени излияния нямаше да имат край, ако красноречието на Каратис не го беше накарало да се опомни. След като убеди сина си да се приберат в Самара, тя се разпореде един глашатай гръмка да оповести: „Удивителният чужденец се появи отново! Той излекува халифа! Той проговори! Проговори!“

Щом чува това, жителите на огромния град до един изскочиха от домовете си и се стекоха на тълпи да погледат шествието с Ватек и индиеца, когото те сега благославяха също тъй многословно, както преди го кълняха. Отвсякъде се чуваха непрекъснати възгласи: „Той излекува нашия повелител! Той проговори! Проговори!“ Същите думи се разнасяха и по време на народните празненства, устроени още същата вечер в знак на всеобща радост. Поетите ги взеха за припев на всички песни, с които увековечиха този интересен случай.

Междувременно халифът нареди да отворят отново дворците на сетивата и тъй като бързаше да посети преди всичко Двореца на вкуса,

нареди незабавно да приготвят в него бляскав пир, на който покани всичките си висши офицери и любими царедворци. Индиецът, когото сложиха да седне до самия халиф, изглежда, си помисли, че щом са го удостоили с такава изключителна чест, трябва да се храни, пие и говори без мярка. Разните деликатеси изчезваха, едва сложени на масата, за голямо огорчение на Ватек, който се имаше за най-големия чревоугодник на земята, а в този конкретен случай, освен всичко беше и благословен с отличен апетит.

Останалите гости се споглеждаха изумени, ала индиецът като че ли не забелязваше нищо, гаврътваше огромни чаши за здравето на всекиго, пееше с цяло гърло, разказваше истории, на които сам се смееше невъздържано, и съчиняваше на бърза ръка стихове, които не биха били лоши, ако не ги произнасяше с ужасни гримаси. С други думи, беше сладкодумен колкото сто астролози, а ядеше и пиеше колкото сто хамали.

Въпреки че гозбите на трапезата бяха сменени тридесет и два пъти, халифът се притесни от лакомията на своя гост и мнението му за него доста се понижи. На Ватек обаче никак не му се искаше да издаде огорчението си, което едва прикриваше, затова прошепна на Бабабалук, началника на неговите евнуси:

— Виждаш, че този човек върши всичко на широка нога. Какво ли ще стане, ако проникне сред жените ми! Нареди да ги надзират още по-строгово, особено черкезките — те биха му допаднали повече от другите.

Трети петли пропяха и удари часът на Дивана^[12]. Ватек бе обещал да присъства на него в знак на благодарност към своите поданици, така че незабавно стана от трапезата и тръгна, облеган на везира си, който едва издържаше под тежестта му — толкова бе зашеметен горкият халиф от изпитото вино, ала още повече от необузданото държане на шумния си гост.

Везирите, придворните офицери и законоводителите се наредиха в полукръг около повелителя си, потънали в почтително мълчание; а индиецът с хладнокръвие, сякаш бе пълен въздържател, се отпусна безцеремонно на едно от стъпалата, водещи към трона, и се подсмиваше на негодуванието, с което присъстващите посрещнаха тази дързост. Халифът обаче, чиито мисли бяха объркани, а главата му — замътена, зле съобразяваше и несполучливо раздаваше правосъдие.

Накрая първият везир, осъзнал положението, потърси удобен повод да прекрати аудиенцията и да спаси честта на своя господар, шепнейки му:

— Ваше величество, царицата Каратис прекара цялата нощ в изучаване на звездите и поръча да ви кажем, че те ви вещаят зло и опасността е твърде близка. Пазете се да не би този чужденец, комуто така щедро се отблагодарихте за няколкото вълшебни дреболии, да посегне на живота ви. Неговата течност като че ли ви излекува, но може би е просто отрова, която ще подейства внезапно. Не пренебрегвайте тази догадка; поне го попитайте какъв е съставът на течността и откъде я е набавил. Напомнете му за сабите, които, изглежда, забравихте.

Нахалството на чужденеца ставаше все по-непоносимо за Ватек, ето защо той смигна на везира си в знак, че ще последва съвета му. После се обърна към индиеца и рече:

— Стани и разкажи пред целия Диван от какви билки е направена течността, която ми даде да пия, защото има подозрения, че е отровна. Разкрий ми също така тайната на сабите, които ми продаде, защото тя много ме измъчи, и изрази по този начин признателността си за милостите, с които те отрупах.

Ватек произнесе тези думи колкото се може по-въздържано, след което мълчаливо зачака отговор. Ала индиецът, без да помръдне от мястото си, възобнови гръмкия си смях и страшните гримаси и не отвори уста.

Ватек не можа да понесе повече тази наглост, изгуби самообладание и с един ритник го събори от стъпалото. Веднага след това слезе от трона си и продължи да го рита тъй яростно и без минутка отдих, щото целият Диван последва примера му. Виждаха се само вдигнати във въздуха нозе, насочени към индиеца, и всеки, който току-що го беше ритнал, усещаше непреодолимо желание да повтори удара.

Чужденецът се оказа твърде подходяща цел за това тяхно забавление: тъй като беше нисък на ръст и закръглен, той се сви на кълбо и взе да се търкаля във всички посоки под ударите на своите нападатели, които го следваха неотлъчно, накъдето и да се насочеше, а настървението им беше неописуемо и броят им растеше с всяка изминала минута. И наистина тази топка привличаше де кого

срещнеше, търкаляше се неспирно от една стая в друга, така че скоро целият дворец потъна във всеобщ смут и се вдигна нечувана врява. Жените от харема, изумени от шума, се хвърлиха към завесите да открият причината, ала веднъж забелязали кълбото, усещаха, че не са в състояние да се сдържат, и се изплъзваха от ръцете на евнусите, които, за да ги спрат, ги щипеха до кръв. Ала напразно: самите евнуси, полумъртви от ужас, че поверените им жени ще избягат, не можеха да устоят на зрелището и сподиряха кълбото.

Като премина така през залите, галериите, стаите, кухните, градините и конюшните на двореца, индиецът най-сетне пое през двора. Халифът, който тичаше най-близо до кълбото, го риташе все така неуморно, като от време на време сам получаваше по някой ритник, нанесен от усърдните му съперници и предназначен за индиеца.

Каратис, Мораканабад и двама-трима мъдри везири, които до този момент се бяха въздържали от всеобщото увлечение, в желанието си да предпазят Ватек от подобно унижение пред собствените му поданици, паднаха на колене пред него и се опитаха да го спрат.

Ала той сякаш не забеляза това, прескочи ги и продължи напред все така устремено. Тогава те заповядаха на муезините^[13] да съберат народа на молитва, с цел да очистят пътя и да се опитат с молби към всевишния да предотвратят бедствието. Ала тези техни опити излязоха неуспешни. Достатъчен беше един поглед към това дяволско кълбо, и всички се втурваха подире му. Дори и муезините, макар да го бяха зърнали отдалече, заслизаха бързо от своите минарета и се присъединиха към тълпата; тя нарастваше толкова неумолимо, че в къщите на Самара останаха само старците, болните, прикованите на легло и пеленачетата, изоставени от кърмачките, за да бягат по-леко. Най-последно самата Каратис, Мораканабад и останалите се присъединиха към множеството. Писъците на жените, изоставили харемите си и неспособни да се освободят от натиска на тълпата, на евнусите, които се блъскаха, за да не ги изгубят от очи, ругатните на съпрузите им, устремени напред и сипеци закани един към друг, ритниците, които бягащите нанасяха и получаваха, спъванията и прекатурванията на всяка крачка — всичко, с една дума, правеше Самара да прилича на град, превзет с пристъп и подложен на пълен грабеж. Най-сетне проклетият индиец, все така свит на кълбо, след

като премина през всички улици и площади и ги остави празни, се затъркаля по долината в подножието на планината с четирите извора към равнината Катул.

Мощен водопад бе изровил страшна бездна в долината, чиято отсрещна страна се затваряше от стръмен склон.

Халифът и бягащите подире му се изплашиха да не би кълбото да се катурне в пропастта и удвоиха сили, за да му попречат, ала напразно. Индиецът упорито се носеше напред и — както всички се опасяваха — се стрелна към пропастта със светкавична бързина и се изгуби от поглед в зейналата безкрайност.

Ватек щеше да последва вероломния гяур, ала невидима сила го възпря. Множеството, което вървеше подире му, бе заковано на място по същия начин и начаса се възцари пълен покой. Преследвачите се споглеждаха изумени; с изпадали воали и чалми, изпокъсани дрехи и полепнал по потните им тела прах те представляваха твърде забавна гледка, но въпреки това никой не се усмихна. Напротив, смутени и натъжени, хората се завърнаха в Самара все така смълчани, прибраха се в най-уединените стаи на своите жилища, без да се замислят дори, че невидима сила ги бе принудила да действат по безумния начин, за който се упрекваха; защото хората са склонни не само да величаят себе си за доброто, на което са просто оръдия, но си приписват и нелепостите, които не са били в състояние да избягнат.

Едничък халифът не си тръгна от долината. Заповяда да опънат там шатрите му и се настани на ръба на пропастта въпреки увещанията на Каратис и Мораканабад, които го убеждаваха, че това място може да се срути и че освен това е прекалено близо до магьосника, който тъй жестоко го бе изтормозил. Ватек се присмя на всичките им доводи и след като нареди да запалят хиляда факли, а свитата му да продължи да пали нови, легна на самия ронлив ръб на пропастта и се опита с помощта на това изкуствено осветление да проникне през тъмнината, която не биха могли да разсеят всички небесни светила. Понякога дочуваше гласове откъм дъното на бездната, друг път му се струваше, че различава смеха на индиеца, ала в действителност това бе глухият тътен на невидими води и гръмкият ек на водопадите, втурнали се по стръмнините на планинските склонове.

Халифът прекара цялата нощ в това тревожно състояние. Призори се оттегли в шатрата си и заспа, без да хапне нищо; събуди се,

когато вечерният здрач отново взе да се спуска. Тогава отиде да продължи бдението си на предишното място и няколко ноци не помръдна оттам. Най-сетне, изнурен от безплодното си бодърстване, потърси облекчение в промяната. С тази цел закрачи забързано напред-назад из равнината и взе да хвърля свирепи погледи към звездите, като ги обвиняваше в измама. Изведнъж ясната небесна синева бе прорязана от кървави ивици, които се простираха от долината чак до Самара. Когато това страшно знамение стигна кулата, на Ватек първо му хрумна да се отпрати натам, за да види всичко от високо, ала силите му измениха, облада го страх и той закри лице в полите на своята мантия.

Ала колкото и ужасяващи да бяха тези знамения, те имаха само мимолетно въздействие върху халифа и послужиха да възбудят още повече влечението му към необичайното. Затова, вместо да се прибере в двореца си, той продължи упорито да стои там, където бе изчезнал индиецът. Една нощ обаче, както се разхождаше из равнината, месечината и звездите внезапно потъмняха и навред се възцари пълен мрак. Земята потрепери под краката на Ватек и от нея се разнесе глас — гласът на гяура, който екна по-силно от гръмотевица:

— Желаш ли да ми се посветиш? Да се поклониш на земните сили и да се отречеш от Мохамеда? Ако го сториш, ще те отведе в Двореца на подземния огън^[14]. Там под огромни сводове ще съзреш съкровищата, обещани ти от звездите. Те ще ти бъдат предадени от същества, които твоето подчинение ще направи благосклонни. Оттам са взети моите саби и там почива Сулейман, синът Давидов^[15], обкръжен от талисманите, които властват над света.

Изуменият халиф трепереше, докато изричаше своя отговор, ала думите му издаваха човек, навикнал на свръхестествени приключения:

— Къде си ти? Покажи се! Разпръсни мрака, който ме гнети и за който те смятам отговорен! След многото факли, които изгорих, би могъл поне да ми дадеш да зърна ужасното ти лице!

— Тогава се отречи от Мохамеда! — отвърна индиецът. — И ми обещавай истински доказателства за своята искреност. Иначе никога няма да ме видиш!

Нещастният хатаиф, подтикван от ненаситно любопитство, отрупа индиеца с щедри обещания. Тутакси небето се проясни и три светлината на звездите, които изглеждаха като огнени, Ватек видя как

земята се разтваря, а в дъното на огромната черна бездна съзря абаносова порта, пред която стоеше индиецът със златен ключ в ръка и чукаше с него по бравата.

— Как да слеза при теб? — извика Ватек. — Ела, вземи ме и отвори веднага портата!

— По-полека, нетърпеливи халифе! — отвърна индиецът. — Знай, че ме гори страшна жажда и не мога да отворя вратата, докато не се напия до насита. Нужна ми е кръвта на петдесет красиви деца. Вземи ги от семействата на твоите везири и придворни сановници. В противен случай нито моята жажда, нито твоето любопитство ще бъдат задоволени. Върни се в Самара, набави ми нужното питие и, пак ела тук, хвърли ги сам в пропастта и тогава чак ще видиш!

След тия думи индиецът обърна гръб на халифа, който, по внушение на демоните, се реши на страховитата жертва. Престори се на успокоен и тръгна към Самара, съпроводен от възторжените викове на народа, който още го обичаше и ликуваше невъздържано, тъй като вярваше, че владетелят му е възвърнал разсъдъка си. Той тъй изкусно скри вътрешното си смущение, че и Каратис, и Мораканабад бяха заблудени като останалите. Говореше се само за тържества и развлечения. Взеха да разказват дори историята с гибелното кълбо, за което досега никой не смееше зъб да обели. Всички се смееха, макар че много от хората бяха все още в ръцете на хирурзите поради раните, получени в това паметно приключение.

Преобладаващото весело настроение беше добре дошло за Ватек, защото той си даде сметка колко ще допринесе и за изпълнението на неговите планове. Халифът се престори на приветлив с всички, ала най-вече с везирите и сановниците си, които не пропусна да покани на разкошен пир. Незабелязано насочи разговора към децата на присъстващите и добродушно ги заразително питва кои от тях са благословени с най-красивите момчета. Всеки баща превъзнасяше своите и препирнята постепенно се разгорещи до такава, степен, че само присъствието на халифа им попречи да стигнат до юмручна разправа. Преструвайки се, че иска да разреши спора, Ватек им каза, че той сам ще отсъди кой има право, и заповяда да доведат момчетата.

Подир малко доведоха цяла тълпа от тия клетки деца, накичени от любещите им майки, за да изпъкне още повече тяхната хубост и свежестта на годините им. Ала докато дивната им прелест привличаше

очите и сърцата на всички присъстващи, халифът ги оглеждаше с вероломна алчност, която всички взеха за внимание, и накрая избра от тях петдесет, които според него щяха да се харесат на гяура.

След това със същата престорена благосклонност предложи да бъде дадено празненство в долината, за да се забавляват младите му избраници, които според неговите думи трябвало да се радват повече от всички други на възстановеното му здраве поради благоволенията, с които възнамерявал да ги отрупа.

Предложението на халифа бе прието сред всеобщо ликуване и за него незабавно се разчу из цяла Самара. Приготвиха носилки, камили и коне. Жени и деца, стари и млади, всички се настаниха както им беше удобно. Шествието потегли, съпроводено от всички сладкари от града и предградията му; простолюдието вървеше пеша на тълпи и представляваше необикновена гледка. Отвред се носеха гръмки ликуващи възгласи и никой не си спомни какво бяха изстрадали неотдавна по този път, по който сега поемаха с такава радост.

Вечерта беше ведра, въздухът свеж, небето ясно, цветята пръскаха уханието си. Лъчите на залязващото слънце, чието меко великолепие позлатяваше върховете на планината, хвърляха алено отражение върху зелената долина и белите стада, пръснати из нея. Чуваха се само шуртенето на четирите извора, звуците на свирките и гласовете на овчарите, които се провикваха един към друг от околните хълмове.

Прекрасните невинни жертви, отиващи на сигурна смърт, до голяма степен допълваха великолепната гледка. Те се придвижваха жизнерадостно към долината — едни гонеха пеперуди, други беряха цветя или събираха малки лъскави камъчета, привлекли вниманието им. Някои избързваха напред, за да бъдат настигнати от другарчетата си, радваха се и се целуваха.

Отдалеч вече се виждаше страшната бездна, в дъното на която се намираще абаносовата порта. Тя приличаше на черна бразда, разпорила долината точно по средата. Мораканабад и останалите я взеха за някоя от чудноватите приумици на халифа. Нещастници! Те и не подозираха нейното предназначение! Ватек, комуто не се искаше да я разгледат прекалено отблизо, спря шествието и заповяда да начертаят голям кръг на известно разстояние от проклетата пропаст. После назначи евнуси телохранители да направят списък на игрите и да

приготвят халките, през които трябваше да минат стрелите на младите стрелци с лък. Петдесетте състезателите съблякоха и представиха пред възхитените взорове на зрителите гъвкавите и изящни форми на стройните си телца. Очите им искряха от радост, която се отрази и в погледите на любещите им родители. Всеки се молеше в душата си за онзи малък състезател, който бе близък на сърцето му и в чийто успех искрено вярваше. Всички чакаха със затаен дъх съревнованието между тези мили, невинни жертви.

Халифът се възползва от тези първи мигове, за да се отдалечи от тълпата и да се приближи до ръба на пропастта; и той чу, не без трепет, гласа на индиеца, който запита нетърпеливо, скърцайки със зъби:

— Къде са? Къде са? Не виждаш ли, че слюнки ми текат от устата?

— Безмилостни гяуре! — отвърна Ватек, разтърсван от силни чувства. — Не може ли да те задоволи нещо друго? Нима трябва да погубиш тези прелестни дечица? О, ако можеше да съзреш тяхната хубост — тя сигурно би събудила твоето състрадание!

— Стига си дрънкар за състрадание, дърдорко! — изкрещя индиецът. — Давай ги! Веднага ми ги дай, ако не искаш завинаги да ти затворя портата!

— Не викай така! — замоли се халифът, пламнал от срам.

— Разбирам те — отвърна гяурът с кръвожадна усмивка. — Явно се владееш добре. Ще потърпя тогава още малко.

Докато водеха този страшен диалог, игрите бяха в разгара си и приключиха чак когато вечерната дрезгавина забули планините. Ватек, застанал все така на ръба на пропастта, извика с все сили:

— Нека моите петдесет любимци се приближат до мен един по един, според успеха в игрите! На първия победител ще подаря диамантената си гривна, на втория — смарагдовата си огърлица, на третия — рубинената си егретка, на четвъртия — пояса си от топази, а на всички останали — по нещо от облеклото си, та дори и обувките.

Тези думи бяха посрещнати с продължителни и възторжени възгласи; множеството превъзнасяше до небесата добротата на своя владетел, който бе готов да свали всичко от гърба си за удоволствие на поданиците си и за насърчение на подрастващото поколение. Халифът междуременно започна постепенно да се разсъблича, като всеки път вдигаше високо във въздуха бляскавата награда. Ала докато с едната си

ръка я подаваше на детето, скокнало напред да я получи, с другата буташе нещастното невинно създание в бездната, където ръмжащият гяур неспирно повтаряше:

— Още! Още!

Тази страшна хитрост бе изпълнявана тъй умело, че следващото дете, което притичваше, не успяваше да се досети за участта на своя предшественик. А що се отнася до зрителите, вечерният здрач и голямото разстояние им пречеха да виждат ясно. Ватек, успял по този начин да хвърли долу и последното от петдесетте деца, вече се виждаше във въображението си велик като Сулейман и поради това неподлежащ на наказание за извършеното, когато ненадейно и за негово огромно изумление пукнатината се затвори и земята стана равна като останалата част от долината.

Нямаше думи, които да изразят яростта и отчаянието му. Той проклинаше вероломството на индиеца, назоваваше го с най-оскърбителни имена и тропаше с крак, сякаш искаше да бъде чул. И продължи да вилнее така, докато силите му го напуснаха и падна на земята като в безсъзнание. Везирите и дворцовите сановници, които се намираха по-наблизо от останалите, отначало си помислиха, че е седнал в тревата да играе с техните мили дечица; ала след малко, обзети от съмнения, те се приближиха до мястото, където намериха халифа сам.

— Какво искате? — попита ги той с безумен поглед.

— Децата си! Децата си! — развикаха се те.

— Много мило от ваша страна, дете искате да ме държите отговорен за една нещастна случка — отговори Ватек. — Както си играеха, децата ви паднаха в пропастта и същата участ щеше да постигне и мен, ако не бях отскочил навреме.

При тези думи бащите на петдесетте деца нададоха пронизителни писъци, които майките подеха още по-високо; останалите, които не знаеха каква е причината, скоро заглушиха тия викове с гръмките си вайкания. Не след дълго отвсякъде се чуваха гласове:

— Нашият халиф ни устрои тази измама, за да угоди на проклетия гяур! Да го накажем за неговото вероломство! Нека отмъстим! Да отмъстим за кръвта на невинните! Да хвърлим жестокия халиф в най-близката пропаст и нека дори името му да бъде забравено!

Като чу тези заплахи и подстрекавания, Каратис се приближи бързо до Мораканабад, изпълнена с ужас.

— Везире! — каза му тя. — Ти изгуби две прелестни дечица и сега сигурно си най-безутешният от всички бащи. Но ти си и благороден — спаси своя господар!

— С риск за живота си ще се опитам да го отърва от надвисналата опасност — отвърна везирът. — Но след това ще го оставя на собствената му съдба. Бабабалук! — продължи той. — Иди начело на своите евнуси. Разпръсни тълпата и ако е възможно, отведи нещастния господар обратно в двореца.

Бабабалук и останалите евнуси, които шепнешком се поздравяваха един друг, че са им спестени грижите и честта на бащинството, се подчиниха на заповедта на везира. Той от своя страна им помагаше според силите си, докато изпълни докрай великодушното си дело, след което се прибра в своите покои, за да даде воля на скръбта си.

Веднага щом халифът се прибра в двореца, Каратис нареди да залостят всички врати. Но като видя, че народното недоволство продължава да расте и че от всички страни се носят гневни проклетия, тя каза на сина си:

— Дали народът е прав или крив, сега е без значение. Важното е да се погрижим за твоето спасение. Да се оттеглим в личните ти покои и да преминем в кулата през подземния тунел, известен само на нас двамата. Там ще ни бранят глухонемите, които никога не я напускат. Бабабалук ще мисли, че още сме в двореца, и ще защитава входа заради собствения си живот. А ние скоро ще разберем какво трябва да правим и без съветите на този ревльо Мораканабад.

Ватек не отвърна нито дума на майка си и се остави изцяло на нейната воля, ала докато вървяха, непрестанно повтаряше:

— Къде си, подли гяуре! Разкъса ли вече злочестите деца? Къде са сабите ти? Златният ключ, дето ми обеща! Талисманите!

Чула тези словоизлияния, Каратис се досети за част от истината и без никакви затруднения я узна цялата, щом синът ѝ се поуспокои малко в кулата. Тя не страдаше от никакви скрупули и беше зла, както може да бъде зла само една жена, а това значи много, защото слабият пол се гордее с това, че във всяко отношение превъзхожда силния. Ето защо разказът на халифа нито ужаси, нито изненада майка му.

Единствените вълнения в душата ѝ бяха породени от обещанията на гяура и тя рече на сина си:

— Трябва да се признае, че вкусовете на този гяур са твърде кръвожадни. Ала земните сили са винаги страшни. Във всеки случай обещанията му и даровете на ония, които го пращат, си заслужават някои жертви. Човек не бива да се спира пред никакво престъпление, за да получи такава отплата. Затова престани да хулиш индиеца — та ти не си изпълнил всички условия, срещу които ти е обещал услугите си. Не трябва ли например да умилюстивим подземните духове? Редно е да помислим за това веднага щом наоколо се възцари покой. Аз лично ще се заема с тази задача и не се съмнявам, че ще успея с помощта на твоите богатства, от които спокойно можем да черпим с пълни шепи, след като ни очакват такива несметни съкровища.

И царицата, която владееше до съвършенство изкуството да убеждава, се върна по подземния проход в двореца и като се показа от прозореца пред народа, взе да го увещава с най-яркото си красноречие, а Бабабалук в това време хвърляше пари с шепи. Тези две средства излязоха сполучливи, тълпата се усмири, всички се разпръснаха по домовете си, а Каратис се върна в кулата.

Муезините се провикваха за сутрешна молитва, когато Каратис и Ватек се изкачиха по безбройните стъпала, водещи към върха на кулата, и останаха там известно време, макар че утринта бе мрачна и дъждовна. Навъсеното тегнещо небе напълно съответстваше на злите им сърца, а когато видяха, че слънцето скоро ще пробие облаците, те заповядаха да опънат една шатра, която да ги предпази от нежеланите му лъчи. Халифът, смазан от умора, потърси почивка в съня, като същевременно се надяваше, че ще бъде споходен от знаменателни видения. А неуморната Каратис, следвана от част от глухонемите, слезе долу да приготви каквото трябва за жертвоприношенията през идната нощ.

По скрити стъпала, издълбани в дебелата стена и известни само на нея и сина ѝ, тя слезе в тайнствените подземия, където се намираха мумиите, задигнати от гробниците на древните фараони. Заповяда да вземат няколко и продължи оттам към една галерия, където под охраната на петдесет неми и слепи с дясното око негърки се пазеха масло от най-отровните змии, рога от носорози и парчета дървесина с неуловима, ала коварна миризма, донесени от най-потайните индийски

гори — да не говорим за хилядите други, смразяващи кръвта рядкости. Те бяха събрани тук лично от Каратис за цел като сегашната, защото царицата предвиждаше, че един ден може да я осени щастието да влезе в допир със силите на ада, които обичаше страстно и чиито вкусове добре познаваше.

За да привикне с ужасите, изпречили се пред погледа ѝ, Каратис остана, придружена от негърките, чието единствено око се взираше с неописуема наслада в черепите и скелетите, които Каратис измъкна от шкафовете. Те до една се гърчеха страховито и така пронизително и високо бръщолевеха, че царицата, изумена от тях и полузадушена от зловонния въздух, бе принудена да напусне галерията, като взе със себе си част от зловещите съкровища.

Междувременно халифът, който вместо очакваните видения получи хищен апетит, се бе вбесил от глухонемите. Забравил напълно за тяхната глухота, той нетърпеливо им бе поискал храна и като видя, че не обръщат внимание на заповедите му, взе да ги удря, щипе и хапе. За щастие на клетите същества Каратис пристигна и сложи край на тази тъй позорна сцена.

— Синко! Какво значи всичко това? — попита задъхано тя. — Докато идвах, ми се стори, че чувам писъците на хиляди прилепи, изгонени от скривалищата им в дъното на някоя пещера. А сега виждам, че това е бил плачът на тези нещастни неми, които ти безмилостно изтезаваш. Да ти кажа право, не заслужаваш великолепните неща, които ти нося.

— Дай ми ги веднага! — извика халифът. — Умирам от глад!

— Що се отнася до това — отвърна тя, — трябва да имаш наистина добър стомах, за да можеш да смелиш каквото съм донесла.

— Побързай! — настоя Ватек. — О, небеса! Какви ужаси! Какво възнамеряваш да правиш?

— Я стига! — сгълча го Каратис. — Не бъди такъв гнуслив! Помогни ми да подредя всичко както трябва и бързо ще се убедиш, че онова, което отхвърли с погнуса, скоро ще те направи щастлив. Дай да приготвим кладата за жертвоприношенията тази нощ, а преди това не смей и да мислиш за ядене. Нима не знаеш, че всички тържествени обреди трябва да се предшестват от сурови пости?

Халифът не посмя да ѝ възрази и се отдаде на скръбта и на глада, който го глождеше отвътре, докато майка му се зае с необходимите

приготовления. Скоро по перилата на кулата бяха наредени стъкленици със змийско масло, мумии и кости. Кладата растеше и за три часа израсна с двадесет лакътя. Най-сетне се свечери и Каратис, след като свали от себе си и последната дреха, взе да пляска с ръце, обзета от внезапен екстаз. Глухонемите последваха примера ѝ, ала Ватек, изтощен от глад и нетърпение, не успя да се задържи на крака и се строполи в несвяст.

Искрите бяха запалили вече сухата дървесина, а отровното масло избухна в хиляди сини пламъчета. Мумиите бързо се топяха и изпускаха гъст черен дим. А когато се подпалиха, рогата на носорозите пръснаха такова зловоние, че халифът дойде на себе си, опомни се и с безумен поглед се втренчи в пламъците наоколо. Горящото масло се стичаше на потоци, а негърките, които непрекъснато носеха нови запаси, присъединяваха писъците си към виковете на Каратис. Накрая огънят стана толкова буен, пламъците, отразени в лъскавия мрамор, бяха тъй ослепителни, че халифът не можеше да понася повече горещината и блясъка, избяга и се скри под царското си знаме.

Междувременно жителите на Самара, изплашени от светлината, блеснала над града им, наскочаха бързешком от леглата си, качиха се по покривите на къщите и като видяха, че кулата гори, се втурнаха полуоблечени към градския площад. Любовта към техния владетел мигновено се пробуди в гърдите им и страхувайки се, че е изпаднал в опасност и ще загине горе на кулата си, те не мислеха за друго, освен как да го спасят. Мораканабад излезе от своето убежище, избърса сълзите си и заедно с останалите взе да вика за вода. Бабабалук, чието обоняние бе понавикнало на магьоснически миризми, веднага се досети, че Каратис се е отдала на любимите си занимания, и настоятелно взе да съветва тълпата да не се вълнува. Хората обаче го нарекоха дърт страхливец и подъл предател. Камилите вече бяха натоварени с вода, ала никой не знаеше как се влиза в кулата. Докато народът упорито се опитваше да строши вратите, яростен североизточен вятър поде пламъците и ги задуха към скупченото множество. В първия момент всички се отдръпнаха, но после с удвоена ревност се устремиха към кулата. Адското зловоние на рогата и мумиите нарасна и голяма част от хората изпопадаха на земята, полузадушени. Онези, които успяха да се задържат на крака, се чудеха гласно каква ли ще е причината за тази миризма и се съветваха един

друг да се отдръпнат. Мораканабад, който се чувстваше по-зле от всички, будеше всеобщо съжаление. Запушили нос с ръце, всички упорито продължаваха опитите си да разбият вратите и да влязат в кулата. Най-сетне сто и четиридесет от най-силните и решителни самарци постигнаха целта си. Завладели стълбата чрез яростните си усилия, те за четвърт час успяха да се изкачат на голяма височина.

Каратис, разтревожена от знаците, които ѝ правеха глухонемите, отиде при стълбата, слезе няколко стъпала и чу викове изотдолу:

— Ей сега ще получите вода!

Доста пъргава за възрастта си, тя изтича пак на горната площадка и замоли сина си да прекъсне за малко жертвоприношението.

— Скоро ще можем да го направим още по-бляскаво — додаде тя. — Без съмнение някои от твоите поданици са си въобразили, че сме се подпалили, и са действали прибързано, като са разбили непристъпните досега врати, за да ни донесат вода. Трябва да признаем, че са много добри — колко бързо са забравили злините, които им стори. Но това сега не е важно. Нека ги принесем в жертва на гяура! Ще им позволим да се изкачат, а нашите неми, на които не липсва нито сила, нито опит, на бърза ръка ще се справят с тези изнурени хорица.

— Добре — съгласи се халифът. — Стига всичко това да свърши час по-скоро, че искам да ям.

Добрите хора, задъхани от бързото изкачване на хиляда и петстотинте стъпала и огорчени, че са поразплискали водата, която носеха, още с пристигането си горе бяха свалени в несвяст от ослепителните пламъци и изпаренията на горящите мумии. И много жалко! Защото не можаха да видят приятните усмивки, с които немите и негърките нахлузиха въжетата на шиите им. Не че това намали с нещо радостта на тези мили същества, защото им се случваше за пръв път да изпълнят с такава лекота церемонията по обесването на своите жертви. Нещастниците падаха мъртви, без да оказат и най-малка съпротива, така че Ватек за няколко минути само се оказа заобиколен от труповете на най-верните си поданици, които бяха хвърлени до един на върха на кладата. Каратис, която никога не губеше присъствие на духа, съобрази, че разполага с достатъчно мъртъвци за

жертвоприношението си, и нареди да обтегнат веригите и да залостят стоманените врати, за да не се качва никой повече.

Едва бяха изпълнени тези заповеди, и кулата се разтърси. Трупове изчезнаха в пламъците, които внезапно се промениха от алени в яснорозови. Полъхнаха упоително благовонни изпарения, мраморните колони взеха да звънтят мелодично, а от стопените рога се разнесе сладък аромат. Каратис изпадна във възторг и предвкуси успеха на своето начинание, докато немите и негърките, които получиха колики от благите миризми, с ръмжене се прибраха по килиите си.

Едва-що си бяха отишли, и вместо кладата, рогата, мумиите и пепелта халифът подуши и видя с удоволствие, каквото думи не могат да опишат, най-разкошната и отрупана с ястия трапеза: гарафи с вино и превъзходен шербет, положен върху сняг. Той се нахвърли, без да се замисли, върху тези лакомства и тъкмо ухапа едно агънце с пълнеж от фъстъци, когато Каратис извади от филигранна кутия безкрайно дълъг пергамент, изплъзнал се от вниманието на сина й. Погълнат изцяло от задоволяването на вълчия си апетит, той я остави да чете несмущавана, а като свърши, тя му каза с властен глас:

— Стига вече с твоята лакомия и чуй дивните обещания, с които си удостоен! — След което зачете: — „Възлюбени Ватек! Ти надмина моите очаквания! Ноздрите ми се упоиха от аромата на твоите мумии, рога и най-вече от живата плът, принесена в жертва на кладата. Когато настане пълнолуние, нека засвирят твоите музиканти, а ти тръгни от двореца, заобиколен от възможно най-голям блясък — със своите най-верни роби, най-любими жени, най-богати носилки, най-бляскаво стегнати и богато натоварени камили, и поеми към Естахр^[16]. Там ще те чакам аз — в земята на чудесата. Там ще получиш диадемата на Джиан бен Джиан^[17], талисмана на Сулейман^[18] и съкровищата на най-древните султани^[19]. Там ще се насладиш на всички най-изтънчени удоволствия. Но горко ти, ако по пътя си влезеш в нечие жилище! Тогава ще те сполети моят гняв!“

Въпреки разкоша, в който бе навикнал да живее, халифът никога досега не бе се хранил тъй сладко. Той се отдаде изцяло на радостта, която му вдъхнаха тези добри вести, и отново взе да се налива. Каратис, за която не можеше да се каже, че ненавижда от дън душа виното, не пропускаше да отговори всеки път, когато синът й с

присмех в гласа вдигаше наздравица за Мохамед. Адското питие ги изпълни с неблагочестива самоувереност и ги накара да се отдадат на безкрайни сквернословия. Те неспирно упражняваха остроумието си за сметка на Валаамовото магаре, кучето на седемте спящи^[20] и другите животни, допуснати в рая на Мохамед^[21]. Все така жизнерадостно настроени, двамата слязоха по хиляда и петстотинте стъпала, като се присмиваха на разтревожените хора, които се виждаха на площада през амбразуриите и отдушниците на кулата, и скоро подземният проход ги отведе в царските покои. Бабабалук важно се разхождаше напред-назад и високопарно издаваше заповеди на евнусите, които духаха свещите и изписваха очите на черкезките. Щом съзря халифа и майка му, той възкликна:

— Я! Значи сте се спасили от пламъците! Впрочем така си и мислех.

— Какво ни интересуват твоите мисли! — извика Каратис. — Тичай да кажеш на Мораканабад, че го викаме да дойде. И гледай да не си губиш времето по пътя със своите глупави предположения!

Мораканабад тутакси пристигна и беше тържествено приет от Ватек и майка му. Съобщиха му с нажален тон, че огънят на върха на кулата е бил загасен, но за нещастие това струвало живота на смелите хора, притекли им се на помощ.

— Отново нещастия! — изстена Мораканабад и въздъхна. — О, повелителю на правоверните! Светият пророк несъмнено ни се е разсърдил! На теб се пада да го умилоставиш.

— Ще го умилоставим — отвърна Ватек с усмивка, която не вещаеше нищо добро. — Ще имаш предостатъчно време за молитви, докато отсъствам, защото тази страна ми съсипа здравето. Дотегна ми планината на четирите извора и затова съм решен да се напия от извора на Рокнабад^[22]. Копнея да се освежа из чудните долини, които той оросява. А ти в мое отсъствие ще управляваш държавата, ръководен от съветите на майка ми, и ще имаш грижата да й набавяш всичко необходимо за нейните опити. Знаеш много добре, че нашата кула изобилства със съкровища, нужни за разцвета на науката.

Кулата съвсем не беше по вкуса на Мораканабад; огромни богатства бяха отишли за строежа ѝ, а доколкото везирът беше видял, вътре вкарваха само негърки, глухоними и някакви отвратителни билета. Каратис също го смущаваше, защото постоянно се менеше като

хамелеон. Проклетото ѝ красноречие често бе карало бедния мюсюлманин да губи търпение. Но, каза си той, ако добрите ѝ качества бяха малобройни, то тези на сина ѝ бяха още по-малко, така че при всяко положение тя беше за предпочитане. И като се утеши с тази мисъл, той се отправи да успокоява народа и да надзирава нужните приготовления за пътуването на господаря си.

За да угоди на духовете от подземния дворец, Ватек бе твърдо решен това негово пътуване да стане сред невиждан разкош. За тази цел той се зае да конфискува наляво и надясно имотите на своите поданици, докато достойната му майка обикаляше харемите и задигаше скъпоценните камъни, с които бяха украсени. Тя събра на едно място всички шивачки и везачки от Самара и останалите градове в радиус от шестдесет левги, които се заеха да изработят паланкините, шатрите, диваните, навесите и носилките за шествието на царската свита. В цял Масулипатан не остана едно късче кретон, а за облеклото на Бабабалук и останалите черни евнуси отиде толкова много муселин, че в целия вавилонски Ирак не остана и един аршин.

Докато ставаха тези приготовления, Каратис, която нито за миг не забравяше основната си цел, а именно да спечели разположението на тъмните сили, даваше отбрани вечери, на които канеше най-прочутите хубавици на града. Ала когато пиршеството биваше в разгара си, тя пускаше отровни змии и изсипваше цели гърнета със скорпиони под масата. Гадините хапеха до насита и Каратис би оставила гостенките си да умрат, ако за запълване на времето не се забавляваше да лекува раните им с една отлична противоотрова, приготвена от самата нея — защото добрата царица не обичаше бездействието.

Ватек, който не беше трудолюбив като майка си, прекарваше времето си изцяло в удовлетворяване на своите сетива в дворците, посветени именно на тях. Не си правеше вече труда да се отегчава в Дивана или в джамията. Половината население на Самара последва примера му, докато другата половина горчиво оплакваше главоломния упадък на нравите.

Докато ставаше всичко това, от Мека се завърнаха пратениците, отпратили се за там в по-благочестиви времена. Това бяха най-почтените мулли^[23], изпълнили отлично мисията си и донесли със себе

си една от безценните метли, с които бяха чистили свещената Кааба^[24]: дар, наистина достоен за най-могъщия владетел на земята!

В същото това време халифът се забавляваше в покои, които никак не подхождаха за приемането на такава делегация. Той чу гласа на Бабабалук, провикнал се иззад вратата и везаната завеса, закачена пред нея:

— Пристигнаха превъзходният Идрис ал Шафеи и ангелоподобният Ал Мухатедин, които носят метла от Мека и със сълзи на радост молят за честта лично да я поднесат на ваше величество!

— Да ми я дадат тук — отвърна Ватек. — Все ще влезе в работа.

— Как! — възкликна изуменият Бабабалук.

— Подчинявай се! — нареди Ватек. — Такава е върховната ми воля. Хайде, върви си! Изчезвай! Тук и само тук ще приема тия добри хора, дето те докараха до такова умиление.

Евнухът се отдалечи, като си мърмореше, и помоли почтените пратеници да го последват. Свещена радост обзе достоуважаемите старци. Макар и изнурени от дългото пътуване, те последваха Бабабалук с невиджана пъргавина и докато минаваха през великолепните портици, се чувстваха безкрайно поласкани, че халифът не ги приема като обикновени посланици в залата за аудиенции. Скоро навлязоха в харема (където от време на време иззад богатите везани завеси се появяваха и изчезваха като светкавици големи топли очи — сини и черни) и проникнати от почит и удивление, изпълнени със съзнанието за божествената си мисия, пристъпваха един след друг по безкрайните тесни коридори, които на пръв поглед не водеха никъде, ала в края на краищата ги изведоха право пред онази малка стаичка, където ги чакаше халифът.

— Как! Да не би да е болен повелителят на правоверните! — тихо пошепна Идрис ал Шафеи на своите спътници.

— По-скоро допускам, че се моли — отвърна му Ал Мухатедин.

Ватек, който дочу този разговор, извика нетърпеливо:

— Какво ви влизат в работата моите занимания? Приближете се, без да се бавите!

Те се подчиниха, а халифът протегна ръка за метлата иззад завесата, без да се показва. Всички се проснаха почтително на земята, доколкото им позволяваше тесният коридор. Въпреки това се получи

доста правилен полукръг, а достопочтеният Идрис ал Шафеи извади метлата от извезаните и напарфюмирани копринени кърпи, в които бе увита, за да бъде предпазена от омърсителния поглед на непосветените очи, отдели се от спътниците си и с най-тържествен вид се приближи до мнимата молитвена стая. Ала какво беше неговото изумление, неговият ужас! Ватек избухна в подигравателен смях, грабна метлата от разтрепераната му ръка и като се взря в паяжините, провесени от тавана, взе да ги мете с най-сериозен вид, докато не остана ни една. Поразените старци не смееха да вдигнат очи от земята, защото Ватек беше дръпнал безгрижно завесата и те видяха всичко. Сълзите им оросиха мраморния под. Ал Мухатедин изгуби съзнание от горест и умора, а халифът седна отново на стола си, засмя се и запляска безмилостно с ръце. Сетне се обърна към Бабабалук:

— Драги ми черньо, иди и нагости тези жалки благочестиви душици с моето хубаво ширазко вино^[25], тъй като те могат да се похвалят, че са видели от двореца ми повече от всеки друг.

При тези думи той им хвърли метлата в лицето и отиде при Каратис да се посмеят двамата. Бабабалук направи каквото можа, за да утеши старците, но двама от най-изтощените умряха на място. Останалите бяха отнесени в своите легла, откъдето повече не станаха, защото бяха сломени от мъка и срам.

През нощта Ватек и майка му се качиха на кулата да проверят готово ли е всичко за пътуването му, защото имаха пълно доверие във влиянието на небесните светила. Съзвездията бяха крайно благоприятни и халифът остана да вечеря весело горе, за да се наслади на тази тъй ласкателна гледка. По време на вечерята му се стори, че във въздуха еhti гръмовен смях, и сметна това за още по-обещаващо знамение.

Целият дворец бръмчеше като кошер. През нощта нито за миг не изгасиха светлините и отвсякъде се носеше звъntenето на занаятчийските инструменти, довършващи работата, ехтяха гласовете на жените и техните пазачи, защото те пееха, докато бродираха, и всичко това сякаш се бе съюзило да наруши покоя на нощта за безгранична радост на Ватек, комуто вече се струваше, че се възкачва триумфално на Сулеймановия трон. Народът бе доволен не по-малко от него и всички работеха неуморно, за да ускорят настъпването на

мига, когато щяха да се отърват от тиранията и произволните капризи на своенравния си господар.

Денят преди заминаването на този омагьосан владетел Каратис прекара в повторение на тайнствените повели, съдържащи се в пергамента, които тя бе научила наизуст. Особено наблюдаваше, че по пътя Ватек не бива да се отбива у когото и да било.

— Защото много добре ти е известно — обясняваше тя, — че си лаком за хубави гозби и млади момичета. Умолявам те да се задоволиш със старите си готвачи, най-добрите в света, и с походния си харем, в който ще има най-малко три дузини хубавици, чиито фереджета Бабабалук още не е повдигнал. Аз самата изгарям от желание да следя поведението ти по пътя и да зърна подземния дворец, който несъмнено съдържа всичко интересно за хора като нас. Няма нищо по-приятно от това да се наслаждаваш на някоя пещера, а пристрастието ми към трупове и мумии е добре известно. Убедена съм, че ще намериш там най-доброто от този род. Недей да ме забравяш в този момент — щом завладееш талисманите, които ти дават власт над царството на минералите и центъра на земята, изпрати на всяка цена някой доверен дух, който да ме отведе при теб заедно със сбирката ми. Маслото от змиите, които щипах до смърт, ще бъде великолепен подарък за нашия гяур, който несъмнено обича такива лакомства.

Едва завърши Каратис тази своя тъй поучителна реч, и слънцето залезе зад планината на четирите извора, за да стори място на луната. Това светило, което тази вечер беше пълно, се стори изумително красиво на жените, евнусите и пажовете, изгарящи от нетърпение да потеглят. Градът кънтеше от радостни възгласи и тръбни звуци. Виждаха се само перата, развени по върховете на шатрите, и пискюлите, проблясващи на меката лунна светлина. Просторният площад приличаше на огромна цветна градина, изпъстрена с най-дивните лалета на Изтока.

Издокаран с най-парадното си облекло, облегнат на първия си везир и на Бабабалук, халифът слезе по главната стълба на кулата и се представи пред народа си. Цялото множество, дори камилите с разкошните си самари коленичиха пред него, а той се спираше от време на време да се полюбува на дивната гледка. Известно време всичко тънеше в благоговейна тишина, нарушавана само от пискливите викове на някои евнуси, наредени най-отзад^[26]. Тези

бдителни служители бяха забелязали, че някои от носилките с жените се бяха наклонили твърде много на една страна, и при проверка установиха, че няколко безстрашни юначаги бяха успели да се намъкнат вътре. Поувлеклите се поклонници бяха измъкнати оттам на бърза ръка и предадени на харемските хирурзи с надлежни наставления. Величието на тържествената сцена обаче не бе нарушено от подобни незначителни събития. Ватек приветства луната с идолопоклонническа страст, което никак не се хареса на Мораканабад, законоводителите, везирите и дворцовите сановници, събрани да се насладят за последен път на господаря си.

Най-сетне тръбачите дадоха от върха на кулата сигнал за потегляне. Макар инструментите да свиреха в отличен унисон, към техните звуци се присъедини един-единствен дисхармоничен звук: Каратис, която пееше ужасните си молитви към гяура, докато негърките и немите ѝ пригласяха басово, без да произнасят нито дума. Добрите мюсюлмани помислиха, че това е бръмченето на онези нощни насекоми, които вещаят нещастие, и замолиха Ватек добре да се грижи за свещената си особа.

По даден знак бе издигнато голямото знаме на халифата; около него засвяткаха двадесет хиляди копия и халифът, стъпвайки величествено по обшитите със злато килими, постлани в краката му, се възкачи в носилката под радостните възгласи на поданиците си.

Шествието потегли в такъв ред и тишина, че се чуваше дори и цвърченето на щурците из хрусталаците на Катулската равнина. Изминаха цели шест левги, преди да съмне, все тъй отдадени на радостно и ведро настроение. Зорницата още проблясваше на небето, когато многобройното шествие стигна до брега на Тигър, където опънаха шатри, за да си починат през деня.

По същия начин се изнизаха още три денонощия. Ала на четвъртото небето се разгневи: раздираха го безброй светкавици, следвани от трясъка на страховити гръмотевици. Разтрепераните черкезки се вкопчиха с все сили в отворотелните си пазачи. Самият халиф усети силно желание да се укрие в големия град Гюлхисар, чийто кмет бе дошъл да го приветства и да му донесе всички разхладителни напитки, които можеха да се намерят в града. Ала след като изучи табличките, халифът безстрашно се остави дъждът да го измокри до кости въпреки настоятелните увещания на любимците си.

Макар да съжаляваше много, че е тъй далеч от своя дворец на сетивата, той нито за миг не забрави целта на начинанието си и великите надежди вляха нови сили в твърдата му решимост. Заповядано бе на географите да се явят при него, ала времето беше толкова лошо, че когато дойдоха, тези нещастници бяха направо за окайване. Географските им карти, размити от дъжда, бяха в не по-малко плачевно състояние. Тъй като такова дълго пътуване не бе предприемано от времето на Харун ал Рашид, никой не знаеше каква посока трябва да следват. А Ватек, тъй добре запознат с разположението на небесните тела, не знаеше дори в кое място на земята се намира. Той сипеше гръм и мълнии по-силно и от стихията, съпроводжани с намеци за бесилката, не особено приятни за слуха на учените. Отегчен от уморителната монотонност на пътя, взе решение да прекосят скалистите възвишения и да следват указанията на селянина, наел се да ги отведе за четири дни в Рокнабад. Колкото и да го уговаряха, не отстъпи от решението си.

Жените и евнусите нададоха сърцераздирателни писъци при вида на пропастите, зейнали под тях, и страшните планински усои, по чийто край се виеше пътеката. Ала преди да стигнат подножието на най-стръмния зъбер, падна нощта и се изви яростна буря, която разкъса завесите на носилките и изложи нещастните жени вътре в тях на пронизващ студ, какъвто те никога не бяха изпитвали. Тъмните облаци, забулили цялото небе, увеличиха ужасите на тази бедствена нощ и не се чуваше нищо, освен стенанията на пажовете и риданията на жените.

И като че ли не стигаха тези злочестини, ами в далечината се дочу страховитият рев на диви зверове и скоро в гората се замяркаха пламтящи очи — без съмнение на дяволи или тигри. Тези, които вървяха най-отпред и показваха пътя, доколкото това бе възможно, бяха разкъсани, преди изобщо да се опомнят. Настъпи невъобразима паника. Вълци, тигри и други кръвожадни хищници, привлечени от виенето на вкусилите вече човешка кръв свои събрата, взеха да прииждат от всички посоки. Отвред се чуваше само хрущенето на кости и ужасното пляскане на криле из въздуха, тъй като към пиршеството се бяха присъединили и лешояди.

Най-сетне ужасът обзе свитата на монарха и неговия харем, които бяха на две левги от това място. Ватек (излегнал се най-удобно в просторната си носилка върху копринени възглавници, с два малки

пажа край себе си — по-бели от франгистанска глеч, — които усърдно отпъждаха мухите) спеше дълбоко и се наслаждаваше насън на Сулеймановите съкровища. Письците на неговите жени обаче го извадиха рязко от това му състояние и вместо гяура със златен ключ в ръце съзря смразения от ужас Бабабалук.

— Господарю! — провикна се верният слуга на най-могъщия от монарсите. — Сполетя ни невиджано нещастие! Дивите зверове, които, изглежда, питаят към свещената ти особа толкова почит, колкото към едно мъртво магаре, нападнаха твоите камили и камилиари. Тридесет от най-богато натоварените вече станаха техни жертви заедно със сладкарите, готвачите и снабдителите на твоята трапеза. Ако нашият свят пророк не ни се притече на помощ, вече няма да имаме какво да ядем.

Като чу, че става дума за храна, халифът направо обезумя. Той взе да реве пронизително и дори да се удря по гърдите (защото в тъмното нищо не се виждаше). Письците се усилиха с всяка изминала минута и като видя, че е безпомощен да обуздае своя повелител, Бабабалук си запуши ушите, за да не слуша поне адската олелия на харема. После пак извика високо:

— Жени и вие, братя мои! Всички на работа! Запалете веднага огньовете! Не ще допусна да се говори, че повелителят на правоверните е устроил пир на дивите зверове!

Макар измежду харемските красавици да имаше голям брой капризни и своенравни жени, този път всички до една се подчиниха. В миг зад носилките светнаха огньовете. Тутакси бяха запалени десет хиляди факли. Сам халифът грабна дебела восъчна свещ и примерът му бе последван от всички останали. Усукаха напоени с масло кълчища около дълги прътове, запалиха ги и те ослепително заблестяха. Скалите пламнаха с великолепието на слънчевата светлина. Искрите, подети от вятъра, подпалиха сухата папрат, с която местността изобилстваше. Изплашени змии, прогонени от гнездата си, плъзнаха със съскане на всички страни. Конете запръхтяха, заудряха земята с копита, запротягаха нагоре шии и заритаха без пощада де когото видят.

Една от кедровите горички, покрай която минаваше пътят им, се подпали и надвисналите над пътеката клони предадоха огъня на тънките муселини и разкошните платове, с които бяха драпирани

носилките на жените. Хубавиците бяха принудени да наскочат бързо навън, с риск да си строшат шиите. Ватек, който избълва по този повод хиляди проклетия, също бе принуден да докосне със свещените си нозе голата земя.

Такова нещо се случваше за пръв път. Обзети от покрусата, срам и отчаяние, жените, които изобщо не умееха да ходят, изпопадаха в калта.

— Нима ще трябва да вървя пеша? — възкликна една.

— Да си измокря нозете! — възмущаваше се друга.

— Да си изцапам фустата! — додаде трета.

— Ах ти, гнусни Бабабалук! — извикаха всички те в хор. — Изчадие адово! За какво ти бяха тези факли? По-добре да ни бяха разкъсали тигрите, отколкото да изпаднем в това положение! С нас вече е свършено! В цялата войска не остана ни един носач, ни един камилар, който да не е видял някаква част от телата ни и което е много по-страшно — лицата ни!

С тези думи най-свенливите от тях залепиха лица о земята, а по-смелите се нахвърлиха върху Бабабалук, но той си даде сметка за настроението им и нали си беше хитрец, веднага си плю на петите и хукна да бяга, сподирян от своите другари, които захвърлиха факлите и заудряха тюмбелеците.

От пожара стана светло и топло като през най-горещия и слънчев летен ден. Ала каква унизителна гледка представляваше халифът, изпръскан с кал като най-обикновен смъртен! Тъй като съзнанието му се бе замъглило от всичко преживяно, една от неговите жени, етиопка (той бездруго обичаше разнообразието), го вдигна на ръце, метна го през рамо като чувал с фурми и видяла, че огънят започва да ги огражда от всички страни, се спусна да бяга със завидна скорост, като се има предвид товарът ѝ. Другите жени, които едва сега се бяха научили да използват краката си, веднага я последваха. Стражата хукна подире им, а камиларите подтичваха в опашката на шествието с бързината, на която бяха способни поверените им животни.

Скоро стигнаха мястото, където дивите зверове бяха започнали кървавия си пир, ала те имаха достатъчно благоразумие и побързаха да се отдалечат, щом дочуха приближаването на ужасната врява. Пък и без туй се бяха навечеряли до насита. Бабабалук все пак се нахвърли върху няколко от най-тлъстите, които така се бяха натъпкали, че не

можеха да помръднат, и взе да им дере кожата със завидно умение. Тъй като шествието се бе отдалечило достатъчно от пожара и горещината се бе превърнала в приятна топлина, взеха решение веднага да спрат. Опънаха останките от пъстроцветните шатри, заровиха остатъците от вечерята на вълците; и тигрите, изляха злобата си върху няколкото дузини лешояди, които така бяха преяли, че не можеха да излетят, преброиха оцелелите камили, затвориха отново жените в носилките им и вдигнаха царската шатра на най-равното място, което можаха да намерят.

Ватек се изтегна върху пухения си дюшек, посъвзе се от друсането върху раменете на етиопката — не си спомняше да бе яздил по-неудобно, — а после се провикна да му донесат храна. Но уви! Меките хлебчета, които изпичаха в сребърни фурни за неговите царски уста, тлъстите баници, кехлибарените сладка, каните с ширазко вино, порцелановите съдове със сняг и гроздето от бреговете на Тигър — всичко бе изгубено безвъзвратно! Бабабалук можа да му предложи единствено печен вълк, задушен лешояд, миризливи треви: с отровно — горчив вкус, гнили гъби, варени магарешки бодили и други диви треволяци, които разраняваха гърлото и изгаряха езика. Що се отнася до питиетата, изборът не беше по-добър; единственото, което евнухът успя да набави към гнусната храна, бяха няколко стъкленици долнопробна ракия, която кухненските слуги били укрили в папуците си. Ватек се мръщеше на тази отвратителна трапеза, ала Бабабалук само свиваше рамене и му отвърщаше с гримаси. Все пак халифът си хапна с нелош апетит и легна да си почине, като сънят му продължи шест часа.

Яркото слънце, отразено от ослепително белите скали на планините, най-сетне обезпокои съня на Ватек въпреки завесите, които го скриваха. Той се събуди ужасен, изпохапан до кръв от рояка мухи с цвят на пелин, от чиито криле се разнасяше задушлива смрад. Злочестият монарх не знаеше какво да прави, макар че умът му трескаво търсеше изход от положението. А Бабабалук си хъркаше, целият покрит от зловонните насекоми, които особено усърдно налитаха на носа му. Малките пажове, умиращи от глад, бяха изтървали ветрилата и със слабите си гласчета горчиво упрекваха халифа, който за пръв път в живота си чуваше езика на истината.

Всичко това само го накара да възобнови хулите си по адрес на гяура, като не пощади дори Мохамеда.

— Къде съм? — питаше той. — Какви са тези ужасни скали и мрачни долини? Дали не сме стигнали страшния Каф^[27]? Може би Симорг^[28] ще дойде ей сега да ми изкълве очите като наказание, задето съм предприел това неблагочестиво пътуване?

С тези думи той провря глава през отвора на шатрата, ала — уви! — каква бе гледката, изпречила се пред неговия поглед? От едната му страна се простираше безкрайна равнина, покрита с черен пясък, а от другата — отвесни скали, обрасли със същите онези магарешки бодили, които така жестоко му бяха изранили езика. Стори му се обаче, че между трънаците и бодилите вижда и някакви гигантски цветя, но се мамеше: това бяха пъстроцветни дрипи и останки от великолепия му керван. В скалите се виждаха много пукнатини, откъдето явно бе текла вода, и Ватек долепи ухо с надеждата да чуе ромона на някой поток, ала до слуха му достигна само глухият ропот на неговата свита, проклинаща това пътуване и липсата на вода.

— Защо ни доведоха тук? — питаха те. — Да не би халифът да възнамерява да издигне още една кула? Или може би тук живеят безмилостните африти^[29], които Каратис толкова обича?

Като чу името на Каратис, Ватек си спомни за табличките, които му беше дала и към чиято помощ го бе посъветвала да прибегне в случай на неизбежна нужда, тъй като били надарени със свръхестествена сила. Докато се ровеше из тях, дочу радостни възгласи и пляскане с ръце. След малко завесите на шатрата му се разтвориха и той видя Бабабалук, следван от тълпа любими негови придворни. Те водеха със себе си две джуджета, лакът високи, носещи огромна кошница с пъпеша, портокали и нарове. Джуджетата пееха с гласове като сребърни камбанки следната песен:

— Ние живеем на върха на тези скали, в колиба, изплетена от тръстика и камъш. Орлите завиждат на нашето гнездо, малко изворче ни дава вода за церемониалното измиване на ръцете, лицето и нозете преди молитва и не минава ден, без да отправяме към всевишния молитвите, предписани от нашия пророк. Ние те обичаме, о, повелителю на правоверните! Нашият господар, добрият емир Фахредин, също те обича: в твое лице той почита наместника на Мохамеда. Макар и да сме малки, той ни има доверие: знае, че в

презрените ни тела се крият добри сърца. Поставил ни е тук, за да помагаме на заблудените из тези зловеци планини. Снощи, докато четяхме свещения Коран в нашата скромна килийка, бурен вятър изгаси свещта и разтърси жилището ни. Два часа прекарахме тъй в непрогледна тъмнина, когато от далечината дочухме звуци и решихме, че излизат от звънците на някой кафила^[30], минаващ през скалите. Скоро слухът ни се изпълни о жаловити писъци, грозни резове и звън на тюмбелеци. Смразени от ужас, решихме, че това е Даджал^[31], дошъл със своите сеещи смърт ангели да накаже хората на земята. Докато седяхме, погълнати от тези тъжни размишления, забелязахме на хоризонта кървавочервени пламъци и след миг върху ни се изсипа порой от искри. Изумени от тази гледка, разтворихме книгата, вдъхновена от блажените духове^[32], и на светлината, която ни обкръжаваше, прочетохме стиха: „Уповавайте се само на небесното милосърдие, надявайте се само на светия пророк, планината Каф може да потрепери, но само могъществото на Аллах е непоклатимо.“ Едва произнесохме тези думи, и усетихме чудно успокоение, неземеен мир изпълни душите ни. Обгърна ни тишина и ясно дочухме глас, който каза: „Слуги на моя верен слуга! Слезте в щастливата долина на Фахредин! Кажете му, че му се предоставя бляскава възможност да задоволи жаждата, изгаряща гостоприемното му сърце. Сам повелителят на правоверните се е заблудил из тези планини и се нуждае от неговата помощ.“ С радост се подчинихме на ангелската повеля и нашият господар, преливащ от благочестиво усърдие, набра собственоръчно тези пъпешки, портокали и нарове. Той иде подир нас със сто камили, натоварени с най-чистите води на неговите кладенци. Той иде да целуне полите на свещената ти дреха, о, господарю, и да те моли да удостоиш с присъствието си скромното му жилище, разположено в тези безводни пустини като смарагд върху пръстен от олово.

Като привършиха това слово, джуджетата останаха прави, с ръце, скръстени на гърдите, потънали в благоговейно мълчание.

Още докато произнасяха интересната си реч, Ватек се бе докопал до кошницата и много преди да млъкнат, плодовете се бяха стопили в устата му. Докато ядеше, благочестивостта му се възвърна и взе да отправя към всевишния молитви, като нареди едновременно да му донесат Корана и малко захар.

В това настроение погледът му случайно се спря на табличките, които бе захвърлил настрани при появата на джуджетата. Той ги взе отново и щеше да припадне, когато прочете следните думи, написани от Каратис с големи червени букви — думи, чийто смисъл го накара да се разтрепери: „Пази се от стари книжовници и техните малки вестноосци, лакът високи. Не се доверявай на благочестивите им лъжи. Вместо да ядеш пъпешите им, заповядай да набучат на колове приносителите на тези плодове. Ако проявиш слабост и се отбиеш при тях, вратата на подземния дворец ще се затвори пред теб с такава сила, че ще те разкъса на парчета. Твоето тяло ще бъде оплюто^[33] и прилепи^[34] ще свият гнездо в корема ти.“

— Какво е туй зловещо излияние? — възкликна халифът. — Нима трябва да загина от жажда сред тези пустини, когато мога да си откъсна в благословена долина сред пъпеша и краставици? Проклет да е гяурът с неговата абаносова порта! Прекалено дълго ме разиграва вече! Пък и кой може да ми заповядва! Не ми било позволено да си откъсна под чужд покрив! Така да е! Но чий е онзи дом, който да не е и мой?

Бабабалук, който не пропусна нито дума от този монолог, взе да ръкопляска от все сърце. За пръв път с него се съгласиха и жените.

Джуджетата бяха приети дружелюбно, погалиха ги и най-церемониално ги настаняха да седнат върху атлазени възглавнички. Радвах се на съразмерните им малки тела, като ги разглеждаха най-щателно. Предложиха им изобилие от дребни дрънкулки и вкусни деликатеси, ала те отказаха всичко с голямо достойнство, макар и много почтително. Покатериха се от двете страни на софата, където бе седнал халифът, настаняха се на раменете му и почнаха да му нашепват молитви. Езичетата им играеха като листата на трепетлика и Ватек вече губеше търпение, когато радостните възгласи, на воините възвестиха пристигането на Фахредин, съпровождан от сто беловласи и дългобради старци и също толкова Корани и камили. Те веднага си направиха церемониалното умиване и взеха да повтарят „Бисмиллах“^[35]. Ватек последва примера им, за да се отърве от дотегливите си наставници, а и защото го измъчваше нетърпение.

Добрият емир, който беше крайно религиозен и голям майстор на комплиментите и ласкателствата, произнесе реч, пет пъти по-

многословна и по-дотеглива от тази на малките си вестоносци. Халифът не можа повече да се въздържи и възкликна:

— Драги ми Фахредин, стига толкова, в името на Мохамеда! Да се отправим към твоята долина и да се насладим на плодовете, с които те е дарило небето!

Едва изрекъл тези думи, и всички тръгнаха. Спътниците на емира се движеха доста бавно поради почтената си възраст, ала Ватек тайно беше наредил на малките си пажове да подгонват камилите им и от паланкините на жените ехтеше весел смях, защото забавните подскачалия на нещастните животни при всяко бодване и комичното смущение на възстарите им ездачи доставяха на дамите голяма радост.

Все пак се спуснаха благополучно в долината по широките стъпала, които емирът бе наредил да издълбаят в скалите. Вниманието им скоро бе привлечено от ромона на потоците и шепота на листата. Не след дълго керванът тръгна по една пътечка, която извиваше покрай цъфнали шубраци и извеждаше до голяма палмова гора, чиито клони хвърляха сянка върху обширна постройка от дялан камък. Сградата бе увенчана от девет кубета и украсена със също толкова бронзови порти, над които личаха следните надписи: „Убежище за богомолците“, „Приют за пътниците“, „Хранилище на тайните на цял свят“.

Пред всяка порта стояха по девет пажа, хубави като слънцето, издокарани с роби от египетско ленено платно. Те посрещнаха гостите любезно и приветливо. Четирима от най-привлекателните положиха халифа върху разкошен тахтраван^[36], а други четирима, не чак тъй привлекателни, се погрижиха за Бабабалук, който заподскача от радост при вида на уютните покои, които му бяха отредили. Останалите пажове се погрижиха за свитата на халифа.

Когато всички мъже се изгубиха от поглед, вратата на голямата зала вдясно се отвори с мелодичен звън и отвътре излезе млада, стройна девойка със светлокестеняви коси, развени от лекия ветреца, полъхнал на смрачаване. След нея на пръсти вървяха група млади момичета, подобни на истински плеяди: те се запътиха към шатрите, където бяха жените на халифа. Младата девойка им се поклони грациозно и каза:

— Очарователни принцеси! Всичко е готово — имате на разположение меки постели, за да си починете, а покоите ви сме обсипали с жасминови цветове. Нито едно насекомо няма да смути

съня ви: ние ще ги пропъждаме с хиляди ветрила. Хайде, елате, прекрасни дами! Освежете нежните си нозе и тела с цвят на слонова кост във ваните с розова вода, докато нашите слугини ви забавляват с развлекателни истории при светлината на благовонни мангали.

Жените на халифа приеха с удоволствие любезната покана и тръгнаха с младата хубавица към харема на емира. Нека ги оставим там за малко и се върнем при техния повелител.

Ватек се озова под огромен купол, където блестяха стотици светила от планински кристал. Безброй вази, също от планински кристал и напълнени с превъзходен шербет, блестяха върху огромна маса, отрупана с тънки гозби: ориз, сварен в бадемово мляко, шафранена супа, агънце, задушено в сметана — все деликатеси, които халифът обожаваше. Той яде от всичко колкото можеше да погълне, засвидетелства от все сърце прекрасните си чувства и признателност към емира и накара джуджетата да му потанцуват, въпреки че никак не им се искаше. Те обаче не посмяха да откажат на повелителя на правоверните. Най-сетне той се просна върху една софа и заспа тъй дълбоко, както никога преди не бе спал.

Под купола се възцари пълна тишина, нарушавана единствено от дъвченето на Бабабалук, който се опитваше да се възнагради възможно най-богато за принудителните пости в планината. Тъй като евнухът беше в твърде приповдигнато настроение и не можеше да заспи, пък и не обичаше да стои със скръстени ръце, той реши да отиде в харема и да се погрижи за жените, което беше негов дълг: да провери дали са били намазани с балсам от Мека, дали са в ред веждите им, с една дума — да им окаже онези малки услуги, които са тъй необходими на всички жени.

Той дълго търси врата, през която да излезе, но напразно. Не смееше да проговори, за да не би да разбуди господаря си, а в целия дворец цареше мъртва тишина. Вече се беше отчаял, когато до слуха му долетя тих шепот. Това бяха джуджетата, посветили се на обичайното си занимание — в момента препрочитаха за деветстотин деветдесет и девети път Корана. Те много учтиво поканиха евнуха да се присъедини към тях, но мислите му бяха другаде. Макар и малко сепнати от неговия недотам безупречен облик, джуджетата го упътиха към покоите, които той желаше да открие. За да стигне там, Бабабалук трябваше да прекоси стотици мрачни коридори.

Промъкваше се пипнешком и най-после взе да долавя в един дълъг проход приятното бърбрене на жените, при което сърцето му радостно затуптя.

— А, значи още не спите! — извика той, като ускори крачка. — Да не сте си помислили, че съм занемарил задълженията си?

При звука на този гръмък глас двама черни евнуси се стрелнаха напред с оголени саби в ръце, но скоро от всички страни се понесе:

— Това е само Бабабалук!

Бдителният страж се приближи до тънката завеса от алена коприна, през която се процеждаше мека светлина, и видя овален басейн от тъмен порфир, заграден от богати драперии, спускащи се на пищни дипли. Зад пролуките се виждаха млади робини, сред които Бабабалук съзря и своите питомки. Те протягаха ръце в сладка нега, като че искаха да прегърнат благовонната вода и да се освежат след дългата умора. Копнеещите морни погледи, доверителният шепот, омайните усмивки, с които се издумваха малки тайни, сладкият аромат на розите — всичко това будеше сладострастие, което изкушаваше дори самия Бабабалук.

Той обаче извика на помощ обичайната си внушителна сериозност и с властен заповеден глас нареди на жените незабавно да излязат от водата. Докато издаваше тези заповеди, младата Нурониар, дъщеря на емира, стройна и дяволита като газела и изпълнена с лекомислена закачливост, направи знак на една от робините си да спусне голямата люлка, закачена за тавана с копринени шнурове. Докато спускаха люлката, тя намигна на дружките си в басейна, недоволни, че трябва да напуснат тъй приятното си безделие, и те взеха да разбъркват косите си, да ги сплитат заедно, за да ядосват Бабабалук и да забавят изливането си от водата, като същевременно започнаха да го дразнят с хиляди други дяволити закачки.

Като видя, че евнухът вече губи търпение, Нурониар се приближи до него и му каза с почтителна загриженост:

— Господарю! Не е прилично главният евнух на халифа, нашия повелител, да стои прав. Благоволете да се отпуснете ето на този миндер, който ще се сломи от мъка, ако не му бъде оказана честта да ви приеме.

Запленен от тези ласкави думи, Бабабалук отговори любезно:

— О, радост за очите ми! Приемам предложението, направено от тези захарни уста! Да си призная, сетивата ми са заслепени от блясъка на твоята хубост.

— Полегни си тогава и отдъхни — повтори хубавицата и му помогна да се отпусне на мнимия миндер, който със светкавична бързина литна нагоре.

Другите жени, разбрали замисъла ѝ, наскачаха голи от басейна и взеха така безмилостно да люлеят клетия евнух, че той скоро остана без дъх. Люлката прелиташе през огромното пространство от единия до другия край на високия купол; за миг краката на нещастната жертва докосваха водата, а в следващия момент прозорецът почти му сплескваше носа. Напразно цепеше той въздуха с продраните си писъци — заглушаваше ги звънкият смях на жените.

Нурониар, опиянена от своята младост и жизненост, навикнала на евнуси от обикновени хареми и никога невидяла такъв отвратителен, пък макар и царски евнух, се забавляваше повече от всички останали. Тя подигравателно занарежда персийски стихове и запя по момински предизвикателно:

— О, нежни бели гълъбе! Ти, който летиш из небесата — дари поне с един поглед вярната си другарка! Сладкопойни славею — аз съм твоята роза! Изпей ми някоя песничка, за да омаеш сърцето ми!

Султанките и робините им, въодушевени от тези закачки, продължиха така усърдно да люлеят нещастника, че най-сетне шнурът, на който се крепеше люлката, се скъса и Бабабалук цопна като огромна костенурка на сред басейна. В същия миг се разнесе общ вик. Веднага се разтвориха дванадесет потайни вратички и жените тутакси изчезнаха зад тях, но не преди да затрупат евнуха с хавлиите си и да загасят светлините.

Потънал до гуша във водата, нещастникът не можеше да се освободи от купищата хавлии, спираци движенията му, и макар да беше заслепен от мрака, за голямо свое огорчение продължаваше да чува от всички страни нови изблици на звънк смях, породени от бедата му. Напразно се мъчеше да излезе от водата — ръбът на басейна беше станал толкова хлъзгав от маслото на строшените светилници, че при всеки опит той се хързулваше назад с цамбуркане, което отекваше гърмко под високия купол. При всяко подхлъзване проклетият смях се възобновяваше с удвоена сила и накрая Бабабалук реши, че това място

е обитавано по-скоро от дяволи, отколкото от жени; затова се отказа от безполезните си усилия и сметна за целесъобразно да остане във водата. Взе да убива времето с дълги монолози, прекъсвани от проклетия. Лукавите му съседки, изтегнаха се удобно наоколо, не пропуснаха нито една негова дума. Утрото ги изненада в това мило положение. Халифът, озадачен от отсъствието на евнуха си, бе заповядал да го търсят навсякъде и най-сетне го измъкнаха изпод грамадата хавлии, полузадушен и мокър до кости. Накуцвайки, с тракаци от студ зъби, той се приближи до господаря си, който изненадано го попита какво му е и кой го е издокарал така.

— А на теб защо ти трябваше да се отбиваш в това проклето леговище? — на свой ред попита ядосаният Бабабалук. — Редно ли е монарх като теб да посещава с харема си дома на някакъв си беловлас емир, който не знае какво е благоприличие! А с какви жени е претъпкан харемът му! Представи си — накиснаха ме като парцал и ме накараха да подскачам цяла нощ на дяволската им люлка като някакъв палячо! Хубав пример за твоите жени, които съм възпитал тъй старателно в дух на сдържаност и приличие!

Ватек, който не проумя и дума от целия този поток от хули, настоя да му бъде разказано всичко най-подробно. Ала вместо да изяви съчувствие към злочестия страдалец, той избухна в неудържим смях, щом си го представи на люлката. Наскърбеният евнух едва запази самообладание.

— Смей се, господарю, смей се! Ще ми се обаче тази Нурониар и с теб да си направи някоя шегичка! Тя е достатъчно зла, за да не пожали и царското ти величие.

За момента тези думи не направиха почти никакво впечатление на халифа, но по-късно той щеше да си ги спомни.

Разговорът им бе прекъснат от Фахредин, дошъл да покани Ватек да се присъедини към тържествената молитва и умиване, които се извършваха на просторна морава, оросявана от безброй потоци. Халифът намери водата освежаваща, но молитвите му бяха досадни до смърт. Развличаха го обаче множеството каландари^[37], сантони^[38] и дервиши^[39], които кръстосваха напред-назад моравата, а също и брамините^[40], факирите^[41] и други набожни люде, пътуващи чак от Индия и спрели пътьом да се подслонят при емира. Всеки се отличаваше с някаква странност: един влачеше огромна верига, друг

водеше със себе си грамаден орангутан, трети бе нарамил бичове. И всички изпълняваха превъзходно най-различни упражнения. Някои се катереха по дърветата, като използваха само единия си крак, други заставаха неподвижно над малки огньове или се чукаха безмилостно по носовете. Имаше измежду тях и любители на разни гадинки, които им връщаха милувките с не по-малка нежност. Тези странстващи безумци възмущаваха от дън душа дервишите, каландарите и сантоните, но скоро това тяхно чувство се поуталожи при мисълта, че присъствието на халифа ще ги излекува от лудостта им и ще ги върне в лоното на мюсюлманската вяра. Ала уви! Какво бе тяхното разочарование! Вместо да вземе да им чете проповеди, Ватек се отнесе към тях като към забавни шутове, помоли ги да поднесат почитанията му на Вишну и Ихора^[42] и прояви особено предпочитание към един тантурест старец от остров Сарандиб^[43], който имаше най-нелеп вид.

— Хайде — подкани го той. — Започни да се пляскаш по задника в името на твоите богове и ме позабавлявай.

Старецът, оскърбен от тези думи, гръмко се разрида, а тъй като представляваше неприятна гледка, Ватек му обърна гръб и се заслуша в думите на Бабабалук, който му шепнеше на ухото, докато държеше чадър над главата му:

— Нека твоя светлост се пази от този луд народ. Не мога да разбера за какво са се събрали тук! Защо е трябвало да се представят такива гледки през зора на могъщ владетел? Ами тези будистки свещеници, по-гнусни от крастави кучета? На твое място щях да заповядам да запалят голям огън и бих очистил земята и от емира, и от харема му, и от цялата тази зверилница.

— Млъкни! — кресна халифът. — Всичко това безкрайно ме забавлява и аз няма да напусна моравата, преди да съм видял и последния екземпляр от тази набожна просяшка сбирщина.

Накъдето и да тръгнеше Ватек, пътят му неизменно биваше препречван от какви ли не жалки гледки: слепи и полуслепи, мъже без носове и жени без уши; те в един глас възхваляваха до небесата щедростта на Фахредин, който заедно с белобрадите си старци великодушно раздаваше на всички желаещи лечебни лапи и пластири. По пладне се появи неவிждано множество сакати, а малко след тях равнината се изпълни с какви ли не недъгави. Слепите се подкрепяха взаимно и вървяха пипнешком напред, хромите дружно покуцваха,

едноръките си махаха едни на други със своите единствени ръце. Отстрани на големия водопад се тълпяха глухите. Сред тях имаше няколко от Пегу^[44], с необичайно красиви и големи уши, но също тъй глухи, както и останалите. Не липсваха гърбави, гушави, дори и рогати, при това с удивително лъскави рога.

За да подчертае тържествения характер на празненството, организирано в чест на бележития гост, емирът нареди да наслагат кожи и покривки по моравата, върху които сервираха за добрите мюсюлмани разноцветни пилафи и други осветени от религията гозби. А по изрична заповед на Ватек, до безсрамие веротърпим, поднесоха малки блюда с нечестиви ястия^[45] за голям ужас на правоверните. Благочестивото множество започна да се храни. Халифът също реши да хапне храна, приготвена там на място, въпреки увещанията на главния си евнух. Емирът, винаги готов да му угоди, незабавно се разпореди да опънат една маса в сянката на върбите. Най-напред поднесоха риба, току-що наловена от реката, която течеше по златен пясък в подножието на висока планина. Наловената риба веднага изпичаха на жар и я подправяха с оцет и редки треви от Синайската планина^[46]: у емира всичко бе колкото превъзходно, толкова и благочестиво.

Още не бяха поднесли десерта, когато изведнъж се разнесоха мелодичните звуци на лютни, повтаряни многократно от ехото на съседните планини. Халифът, удивен и зарадван, вдигна глава и върху лицето му падна букетче жасмин. Закачката беше последвана от девически смях и в хрусталаците се мярнаха стройните тела на няколко млади момичета, които подскачаха леко и игриво като диви кози. Благовонието на парфюмираните им коси стигна до Ватек, който прекъсна обяда си и като омагьосан рече на Бабабалук:

— Да не би перите^[47] да са се спуснали от своите сфери? Виждаш ли онази, с тънката снага, която тъй безстрашно тича по самия ръб на пропастта и извъръща глава, сякаш мисли само за изящните дипли на своето облекло? С какво прелестно нетърпение се бори с храстите, за да спаси своето було! Дали тя ми хвърли жасмина?

— О, да, тя беше. И теб би те хвърлила от върха на скалата — отвърна Бабабалук. — Това е моята приятелка Нурониар, която така мило ми отстъпи своята люлка. Господарю и повелителю мой — продължи той и отчупи една клонка от върбата. — Позволи ми да я

настигна и да ѝ дам един хубав урок, задето се отнесе тъй непочтително към теб. Емирът няма да има повод за недоволство, защото, макар и да го уважавам за неговата набожност, той е до голяма степен виновен, задето държи всички тия момичета горе в планините — свежият въздух прави кръвообращението прекалено буйно.

— Млъкни, богохулнико! — ядоса се халифът. — Не говори така за онази, която взе сърцето ми в доброволен плен и го отведе в планините. По-добре се погрижи да могат очите ми да се къпят в нейните, да се опивам от сладкия ѝ дъх, докато тя припка запъхтяна сред тези възхитителни диви места. — При тези думи Ватек простря ръце към хълма, напрегнат от непознато дотогава вълнение, като внимаваше да не изпусне от очи онази, която бе омаяла душата му. Но да се следи нейният бяг, бе също тъй трудно, както полетът на красивите ясносини пеперуди от Кашмир, редки и бързокрили.

За халифа не бе достатъчно да вижда Нурониар; той искаше и да я чува, затова жадно се вслушваше да долови гласа ѝ. Най-сетне дочу шепота ѝ — тя казваше на една от своите дружки в храсталака, откъдето бе хвърлила жасминовото букетче:

— Трябва да призная, че халифът е приятен за гледане, но моят малък Гюлхенруз е много по-сладък. Една къдрица от косите му ми е по-скъпа от най-разкошните индийски шевици. Предпочитам зъбките му игриво да захаят пръста ми, отколкото да си сложа най-богатия пръстен от царската съкровищница. Къде е той, Сютлемеме? Защо не е при нас?

Развълнуваният халиф искаше да чуе нещо повече, ала тя побърза да се отдалечи заедно с робините си. Влюбеният монарх я проследи с очи, докато се скри от погледа му, и се почувства като заблуден в нощта пътник, комуто облаците са закрили пътеводното съзвездие. Сякаш черна завеса се спусна пред неговите очи: всичко му се виждаше безцветно. Шумът на водопада изпълни душата му с тъга и сълзи закапаха по жасмина, който бе уловил и притиснал до пламналите си гърди. Събра няколко бляскави камъчета за спомен от мястото, където бе усетил първите тръпки на любовта. Изминаха два часа и вече се свечеряваше, а той все не се решаваше да се отдалечи от това място. Много пъти понечваше да си тръгне, ала все напразно: тиха нега го бе лишила от сили и бе забулила ума му. Изтегнат на брега на реката, той впери поглед в планинския връх и възкликна:

— Какво се крие зад теб, безмилостна скала? Какво се таи в твоето пустинно усамотение? Къде е тя сега? О, небеса! Може би се скита из твоите живописни пещери със своя щастлив Гюлхенруз?

А междувременно взе да се здрачава и емирът, обезпокоен за здравето на халифа, нареди да донесат царската носилка. Ватек, потънал в мечтанията си, не усети как го вдигнаха и отнесоха обратно във великолепната зала, където го бяха приели предишния ден. Но да оставим халифа, погълнат от новата си страст, и да последваме Нурониар обратно в планината, където тя отново намери своя любим Гюлхенруз.

Този Гюлхенруз беше син на Али Хасан, брат на емира, и по-нежено и прекрасно създание от него не се бе раждало. Преди десет години Али Хасан беше заминал на пътешествие из незнайни морета и на прощаване бе поверил детето, останало единствено живо от цялата му челяд, на грижите и закрилата на брат си. Гюлхенруз умееше да пише с удивителна лекота и бе усвоил изкуството да рисува на тънък пергамент най-сложните и изящни арабески, които въображението може да си представи. Пееше сладко и си акомпанираше на лютня, а когато запяваше за любовта на Маджнун и Лайла^[48] или други нещастни влюбени от минали времена, неволни сълзи се стичаха по бузите на неговите слушатели. Стиховете му (и той като Маджнун бе поет) будеха копнежи, на които женските сърца не можеха да устоят. Всички жени душа даваха за него и макар да бе навършил тринадесет години, още го държаха в харема. Танците му бяха леки като полета на перушинки в пролетния въздух, ала ръцете му, които по време на танца тъй грациозно се преплитаха с ръцете на момичетата, не можеха да мятат стрели^[49] по време на лов, нито да усмиряват буйните коне^[50], пасящи из ливадите на неговия чичо. Умееше обаче да стреля с лък^[51] и би задминал всички съперници по време на надбягване, ако успееше да скъса нишките, които го обвързваха с Нурониар.

Братята бяха обрекли децата си едно на друго^[52] и Нурониар обичаше братовчед си повече дори от собствените си прекрасни очи. Двамата споделяха вкусове и забавления, даряваха се с продължителни, изпълнени с копнеж погледи; цветът на косите им беше един и същ, еднакво бели бяха и лицата им. А когато Гюлхенруз се издокарваше с облеклото на братовчедка си, той изглеждаше по-женствен и от нея. Когато напускаше понякога харема, за да посети

Фахредин, напомняше на боязливо сърне, отдалечило се от майка си. И все пак беше дяволит и се присмиваше на белобрадите старци, макар те безмилостно да го хокаха за това. В такива случаи бързаше да се прибере в харема, сгушваше се в най-отдалечения ъгъл и хълцайки, търсеше утеха в прегръдките на Нурониар, която обичаше недостатъците му повече, отколкото добродетелите на всички останали.

И тъй, след като остави халифа на ливадата, тя тича заедно с Гюлхенруз из потъналите в зеленина склонове, които заслоняваха долината на Фахредин. Слънцето бе докоснало вече ръба на хоризонта и на младите хора, с тяхното живо и находчиво въображение, им се стори, че различават в пленителните облаци на залеза кубетата на Шадукиян и Абмерабад — обиталищата на перите. Нурониар бе седнала на склона на едно възвишение, а в скута ѝ почиваше намазаната с благовония глава на Гюлхенруз. Неочакваното пристигане на халифа и блясъкът, с който бе посрещнат и обкръжен, бяха всели смут в пламенното ѝ сърце. Женската ѝ суета не устоя на изкушението и я накара да привлече вниманието на монарха. И тя се погрижи за това, докато той вдигаше хвърленото от нея букетче жасмин. Ала когато Гюлхенруз я попита къде са цветята, набрани от него, за да накичи тя гърдите си, Нурониар се смути. Вместо отговор целуна бързо челото му, скочи на крака и тръгна с несигурна крачка към ръба на пропастта. Бързо се стъмваше и чистото злато на залязващото слънце се смени с кървава червенина, чиито отражения заиграха като пламъци на запалена пещ по възбудените страни на момичето. Гюлхенруз, разтревожен от вълнението на братовчедка си, взе да ѝ се моли от дъното на душата си:

— Нека се върнем у дома. Небето има зловещ вид, тамариксите треперят по-силно от всякога, а суровият вятър вледенява сърцето ми. Хайде! Да си вървим! Каква тъжна нощ!

С тези думи той я хвана за ръката, взе да я дърпа към пътеката и пак я помоли да си тръгнат. Тя го последва, без да съзнава какво прави, защото главата ѝ гъмжеше от хиляди чудновати мисли. Минаха край поляната, обрасла с орлови нокти, които тя така обичаше, ала сега не им обърна никакво внимание. Само Гюлхенруз не се стърпя и откъсна няколко стръка, макар да тичаше тъй стремглаво, сякаш го гонеше див звяр.

Като ги видяха да се връщат тъй забързани, младите момичета помислиха, че както винаги ще последват танци, и веднага се наредиха в кръг, хванати за ръце. Ала Гюлхенруз, останал без дъх, се строполи на тревата. Силна уплаха обзе веселите дружки, а Нурониар, полуобезумяла и изтощена както от лудешкото тичане, така и от бурните си мисли, се отпусна обезсилена до него, взе вледенените му ръце да ги стопли в пазвата си и разтърка слепоочията му с ароматен парфюм. Той най-сетне дойде на себе си и като сгуши глава в полите на братовчедка си, взе да я моли да не се прибират още в харема. Боеше се да не го сгълчи учителят му Шабан — стар съсухрен евнух, винаги в лошо настроение. Старецът сигурно щеше да го обвини, че той е станал причина за прекъснатата разходка на Нурониар. И така, цялата дружинка се разположи на моравата и се отдаде на какви ли не игри, а надзирателите им — все евнуси — насядаха на известно разстояние и взеха да беседват сериозно. Дойката на емирската щерка забеляза, че момичето е замислено и не откъсва поглед от земята; ето защо се опита да я разсее със занимателни истории. Гюлхенруз, който вече бе забравил тревогите си, я слушаше със затаен дъх, смееше се, пляскаше с ръце, забавляваше с дяволиите си цялата компания и дори закачаше евнусите да тичат подире му, въпреки напредналата им възраст.

Междувременно изплува луната, вятърът утихна и вечерта бе тъй ведра и пленителна, че всички решиха единодушно да вечерят там, на поляната. Един от евнусите отиде да донесе пъпеши, а останалите са захванаха да брулят бадеми от дърветата, под чиято сянка се бе разположила веселата компания. Сютлемеме, която се славеше като майсторка на салатите, напълни дълбоки порцеланови купи с яйца от малки птици, кисело мляко, лимонов сок, нарязани краставици и най-нежните листенца от фини треви и взе да угощава всички с голяма кокносова^[53] лъжица. Гюлхенруз се беше сгушил както винаги в скута на Нурониар и затваряше малките си коралови устни всеки път, щом Сютлемеме му предложеше нещо. Той приемаше храна само от ръката на братовчедка си и смучеше от устата ѝ като пчела, която се опива от нектара на цветята.

Посред всеобщото веселие върхът на най-високата планина внезапно се озари от ярко сияние, което привлече погледите на всички. То грееше като пълна луна и биха го сбъркали с месечината, ако тя

вече не бе изгряла. Гледката изуми цялата компания и стана повод за какви ли не догадки. Не можеше да е пожар, тъй като сиянието бе ярко и синкаво. Метеор също не можеше да бъде: беше твърде ярко и с твърде големи размери. За миг странният блясък угасна, но веднага след това грейна със същата сила. Отначало беше неподвижен, увиснал над една от планините, но внезапно се стрелна оттам и заблестя над палмовата горичка, после се плъзна покрай потока и най-сетне се установи над една тясна и мрачна долчинка. Още от самото начало Гюлхенруз, чието сърце винаги се разтреперваше от всичко неочаквано и необикновено, задърпа Нурониар за наметалото и настойчиво я замоли да се приберат в харема. Другите жени веднага го подкрепиха, но любопитството на емировата дъщеря удържа надмощие. Тя не само че отказа да се върне, но реши на всяка цена да узнае каква е тази светлина.

Докато спореха как най-добре да постъпят, оттам изхвърча такава ослепителна огнена стрела, че всички се разпищяха и разбягаха. Нурониар също хукна да бяга, но на завоя на малка пътечка се спря и се върна обратно. Тичаше бързо както винаги и скоро стигна мястото, където бяха вечеряли. Огненото кълбо висеше неподвижно над долчинката, всред величествена тишина. Нурониар притисна ръце към гърдите си и за миг се поколеба дали да продължи напред. За пръв път беше толкова сама, тишината на нощта я плашеше и всеки предмет ѝ внушаваше ужас, какъвто никога дотогава не бе изпитвала. Спомни си страха на Гюлхенруз и хиляди пъти понечи да се върне, но светлото кълбо все се изпречваше пред нея. Подтиквана от непреодолимо влечение, тя продължи да се приближава към него, без да обръща внимание на всички препятствия, които се изпречваха по пътя ѝ.

Най-сетне навлезе в долчинката, но вместо да настигне сиянието, тя се озова сред пълна тъмнина. Само в далечината проблясваше слаба искра. Момичето се спря за миг: шумът на водопадите, преплели гласове, глухото шумолене на палмовите листа и клони и злокобните кръсъци на птиците, скрити в хралупите на дърветата — всичко изпълваше душата ѝ с вледеняващ ужас. Представяше си как всеки миг ще настъпи някоя отровна змия. В паметта ѝ възкръснаха разкази за лукави, диви и зловни вампири, ала въпреки всичко любопитството ѝ надделя над страховете. Нурониар храбро стъпи на лъкатушната

пътека, водеща към искрата, но понеже за пръв път се озоваваше в тези места, твърде скоро се разкая за безразсъдството си.

— Уви! — каза си тя. — Защо не съм си сега на сигурно място в добре осветените покои на харема, където вечерите ми тъй неусетно минаваха в компанията на Гюлхенруз? Милото дете! Как ли би се разтреперило, ако се скиташе из тази дива пустош като мен!

Говорейки така, тя продължи напред. Изведнъж се озова пред издълбани в скалата стъпала и се изкачи по тях, без да се смути. Сиянието, което взе да нараства, увисна над главата ѝ на върха на планината и на нея ѝ се стори, че излиза от някаква пещера. Чу сякаш жални мелодични гласове, които ѝ напомниха погребални химни. До слуха ѝ стигна и воден плисък, като че ли пълнеха басейн. Продължи да се изкачва и откри огромни восъчни свещи, до една запалени и закрепени тук-таме в пукнатините на скалите. Тази гледка я изпълни с ужас, докато от тънката и едновременно задушлива миризма, излъчвана от горящия восък, ѝ призля и тя се строполи почти безжизнена пред входа на пещерата.

В това състояние на транс Нурониар погледна навътре и съзря огромна златна вана, пълна с вода, чиято пара поръси лицето ѝ с фини капчици розово масло. Нежни мелодии отекваха във вътрешността на пещерата. От ръба на ваната висяха царски одежди, диадеми и пера от чапли и всичко сияеше, украсено с рубини. Докато тя се възхищаваше на цялото това великолепие, музиката утихна и нечий глас попита:

— За коя царска особа са запалени тези свещи? За кого са приготвили тази вана и тези одежди, които подхождат само на повелителите на света и свръхестествените сили?

— Те са за прекрасната дъщеря на емир Фахредин — отвърна втори глас.

— Как! — възрази първият. — За тази лудетина, дето си губи времето с едно вятърничаво, изнежено донемайкъде момче, от което в най-добрия случай ще излезе само жалко подобие на мъж?

— Какво приказваш! — прекъсна го другият. — Нима тя може да се забавлява с такива глупости, когато халифът, повелителят на света, комуто е писано да се радва на съкровищата на древните султани, живели преди. Адама, господар, висок цели шест лакти и чийто поглед пронизва сърцата на младите момичета, гори от любов по нея? О, не! Тя не може да е тъй глупава, че да не отвърне на страстта, която ще я

увековечи с истинска слава. Несъмнено ще го направи и ще забрави детинската си залъгалка. Тогава всички богатства, намиращи се тук, както и рубините на Джамшид^[54] ще бъдат нейни.

— Ти навярно си прав — рече първият глас. — Затова ще побързам към Естахр, за да приготвя Двореца на подземния огън за посрещането на младоженците.

Гласовете замлъкнаха, факлите угаснаха, настана мрак. Нурониар се стресна и дошла на себе си, видя, че е легнала на един диван в харема на баща си. Тя плесна с ръце и тутакси се появиа Гюлхенруз и жените, които, обзети от отчаяние, че са я изгубили, бяха пратили евнусите да я търсят навсякъде. Дойде и Шабан и взе сърдито да я мъмри:

— Малка лудетино, ти или имаш някакви тайни ключове^[55], или пък някой джин те обича и ти е дал специален ключ. Сега ще проверя каква власт притежаваш: ела веднага в стаята без прозорци^[56] и не очаквай Гюлхенруз да ти прави компания. Побързай! Ще превъртя ключа два пъти, така да знаеш!

Като чу тези заплахи, Нурониар гордо вирна глава, изгледа Шабан с черните си очи, станали по-големи и по-дълбоки, след като бе подслушала разговора във вълшебната пещера, и му рече:

— Махай се! Разговаряй така с робите, но се научи на почтително отношение към онази, която е родена да заповядва и да покорява всички на своята власт!

Тя щеше да продължи в същия дух, но бе прекъсната от внезапни викове:

— Халифът! Халифът!

Тутакси всички завеси се разтвориха, слугите се проснаха по очи на пода, а бедният Гюлхенруз се скри под един диван. Най-напред вървеше свита от черни евнуси, в обшито със злато муселиново облекло с дълги шлейфове. Те държаха в ръце кадилници, които пръскаха наоколо сладък аромат на алое. След тях бавно и тържествено пристъпяше Бабабалук и клатеше недоволно глава, тъй като това посещение не бе по вкуса му. Ватек, разкошно облечен, го следваше отблизо. Вървежът му беше благороден и лек и неговата външност би предизвикала възхищение дори да не беше господар на света. Той се приближи до Нурониар с разтуптяно сърце, взря се в лъчистите ѝ очи, които по-рано само му се бяха мярнали, и се захласна

от възторг. Тя обаче тутакси ги сведе към земята и нейното смущение я направи още по-прекрасна.

Бабабалук, който беше много съобразителен в такива случаи и знаеше, че най-хитрата игра трябва да се играе с най-невинно лице, веднага направи знак на своите хора да се махнат. А щом видя изпод единия диван да стърчат краката на малкия, безцеремонно го издърпа оттам, сложи го на раменете си и го понесе, като го отрупваше с целувки, твърде зле приети от Гюлхенруз. Детето викаше и се бранеше с ръце, докато страните му поруменяха като нарове, а пълните му със сълзи очи гневно засвяткаха. То метна многозначителен поглед към Нурониар, който не остана незабелязан от халифа.

— Това ли е твоят Гюлхенруз? — попита Ватек.

— Повелителю на света! — отвърна тя. — Пощади братовчед ми, чиято невинност и доброта не заслужават твоя гняв.

— Успокой се — усмихна се Ватек. — Той е в добри ръце. Бабабалук обича децата и у него винаги се намират бадеми и бонбони.

Щерката на Фахредин се смути и без да добави нито дума, остави Бабабалук да отнесе Гюлхенруз. Гърдите ѝ се повдигаха бурно и издаваха вълнението ѝ, а Ватек бе обзет от такава силна страст, че ѝ се отдаде с опиянение, без да срещне никаква съпротива. Внезапно в покоите нахлу емирът, хвърли се по лице в краката на халифа и възкликна:

— Повелителю на правоверните! Не се принизявайте до една ваша робиня!

— Не, емире! — възрази Ватек. — По-скоро аз я възвисявам до себе си. Провъзгласявам я за своя жена и славата на твоя род ще се предава от поколение на поколение.

— Уви, господарю! — изстена емирът и изскубна няколко бели косъма от брадата си. — По-добре скъси дните на твоя верен слуга, отколкото да го принудиш да се отрече от думата си. Нурониар е обещана тържествено на Гюлхенруз, сина на брат ми Али Хасан. Сърцата им са слети в едно и двамата са се заклели да бъдат всичко един за друг. А такива свещени връзки не могат да бъдат престъпени.

— Какво! — рязко извика халифът. — Нима ще дадеш тази божествена хубост на мъж, по-женствен от самата нея? Допускаш ли, че ще позволя тази прелест да повехне в такива хилави и недостойни ръце? Не! Тя е предопределена да изживее живота си в моите

прегръдки. Такава е моята воля! Иди си и не ми пречи да посветя тази нощ на съзержаването на тези прелести.

Тогава раздраженият емир изтегли сабята си, подаде я на Ватек и проточил шия, рече с твърд глас:

— Съсечи злочестия си домакин, господарю! Той е живял достатъчно, щом бе свидетел на това как наместникът на пророка потъпква свещените закони на гостоприемството^[57].

Като чу тези думи, Нурониар, която не можа да понесе повече мъчителната борба на противоречиви чувства, падна в безсъзнание. Ватек, уплашен за живота ѝ и разгневен, задето волята му среща съпротива, нареди на Фахредин да помогне на щерка си и си излезе, като стрелна емира с ужасния си поглед. Нещастникът внезапно политна назад и падна като подкосен на земята, облян в ледена като смъртта пот.

Гюлхенруз, изтръгнал се от ръцете на Бабабалук, се втурна в стаята в същата минута и започна с цяло гърло да вика за помощ, тъй като нямаше сили сам да стори нещо. Пребледняло и задъхано, нещастното дете се опита да съживи Нурониар с милувките си и наистина нежната топлина на устните му я върна към живота. Фахредин, посъвзел се от погледа на халифа, с мъка се изправи и седна, а след като се огледа предпазливо да види дали страшният владетел си е излязъл, прати да повикат Шабан и Сютлемеме, дръпна ги настрана и им рече:

— Приятели мои! При големи нещастия са необходими решителни мерки. Халифът всява ужас и разруха в семейството ми, а как да се противопоставим на силата му? Още един негов поглед ще ме отнесе в гроба. Затова ми донесете приспивателния прах, който дервишът докара от Аракан. Ще дадем на двете деца доза, достатъчна да ги приспи за три дни. Халифът ще ги вземе за мъртви, защото те ще изглеждат така, сякаш наистина ги е сполетяла смъртта. Ще се престорим, че ги погребваме в пещерата Меймуне, дето започва голямата пясъчна пустиня, недалеч от жилището на моите джуджета. Когато всички се разотидат, ти, Шабане, с четирима подбрани евнуси, ще ги пренесеш до езерото, където ще има оставена храна за един месец. Ако му дадем един ден да се съвземе от изненадата, причинена от това събитие, пет дни да се наплаче, две недели да размишлява и

още няколко дни да се готви за път, то след месец, по моите пресмятания, ще се отървем от присъствието на Ватек.

— Идеята ти е добра — съгласи се Сютлемеме, — стига да успеем да я осъществим. Забелязах, че Нурониар добре понася погледите на халифа, пък и той никак не ѝ ги пести. Затова бъди уверен, че въпреки привързаността ѝ към Гюлхенруз няма да съумеем да я задържим тук, ако знае, че халифът е наблизко. Да убедим и нея, и Гюлхенруз, че наистина са умрели и че са пренесени в онези скали за неопределено време, тъй като трябва да изкупят малките грехове, към които ги е тласнала тяхната любов. Ще им кажем, че и ние сме се убили от отчаяние, а твоите джуджета, които те никога не са виждали, ще им прочетат превъзходни проповеди. Обзалагам се, че всичко ще завърши тъй, както ти е най-угодно.

— Така да бъде — одобри думите на Сютлемеме емирът. — Да не губим нито миг и да се заловим за работа.

Тутакси отидоха да намерят праха, който дадоха на Гюлхенруз и Нурониар, примесен с шербет. След по-малко от час и двамата усетиха силно сърцебиене и постепенно вкочаняване на цялото тяло. С мъка се надигнаха от пода, където бяха останали да лежат след излизането на халифа, и полегнаха на дивана.

— Сгрей ме, мила Нурониар — замоли се Гюлхенруз, като я прегръщаше силно. — Сложи ръка на сърцето ми — то е като бучка лед. Уви, и твоето е също тъй ледено. Дали халифът не ни е поразил и двамата с ужасния си поглед?

— Умирам — изрече тя със слаб глас. — Притисни се до мен! Издъхвам!

— Да умрем тогава заедно — прошепна Гюлхенруз и от гърдите му се изтръгна мъчителен вопъл. — Нека поне вдъхна душата си в своята и нека устните ти поемат последната ми въздишка.

И те повече не проговориха. Изглеждаха като умрели.

Тогава харемът ечна от пронизителни ридания. Шабан и Сютлемеме твърде изкусно се преструваха на отчаяни. Емирът, който и без това бе достатъчно огорчен, че е бил принуден да прибегне до такива неподобаващи нему крайности, нямаше защо да се преструва — той страдаше истински. Робите, които се завтекоха от всички страни, останаха като вкаменени пред разкрилата се гледка. Загасиха всички светлини, освен две лампи, хвърлящи слаби отблясъци върху

лицата на тези прелестни цветя, за които всички мислеха, че са посърнали в пролетта на своя цъфтеж. Донесоха погребалните одежди, измиха телата им с розова вода, прекрасните им коси бяха вчесани и сплетени, а след това поръсени с благоухания. Облякоха ги в симари, по-бели от алабастър.

В мига, в който слагаха на главите им жасминови венци — тяхното любимо цвете, — пристигна халифът, известен за трагичното събитие. Беше блед и измъчен като таласъмните, що бродят нощем из гробищата. Забравил и себе си, и пелия свят, той си проби път между робите и се хвърли по очи пред дивана, заудря се по гърдите, наричаше се жесток убиец и призоваваше хиляди проклетия да се струпат на главата му. С трепереща ръка повдигна булото, скриващо лицето на Нуруниар, и като нададе силен писък, грохна безжизнен на пода. Главният му евнух го отведе, като грозно кривеше лице и мърмореше:

— Знаех си аз, че тя ще ти изиграе някоя лоша шега!

Щом халифът се отдалечи, емирът изпрати да донесат погребалните носилки и забрани достъпа до харема. Затвориха всички прозорци, строшиха всички музикални инструменти и имамите^[58] започнаха да четат молитви. Към края на този тъжен ден Ватек стенеше в усамотение, защото бяха се видели принудени да му дават успокоителни, за да смекчат припадъците му на ярост и отчаяние.

На следния ден на разсъмване разтвориха широко големите порти на двореца и погребалното шествие потегли към планината. Тъжните стонове „Ла Аллах ил Аллах“^[59] долетяха до халифа, който с всички сили се опитваше да се съвземе, за да присъства на церемонията. Не можаха да го разубедят, но прекомерното изтощение му попречи да върви. Още след първите няколко крачки се строполи на земята и хората му се видяха принудени да го положат на леглото, където остана няколко дни напълно безчувствен и събуди състрадание дори у емира.

Когато шествието стигна пещерата Меймуне, Шабан и Сютлемеме освободиха всички, освен четиримата доверени евнуси. След като си починаха малко около ковчезите, оставени отворени, за да прониква в тях въздух, Шабан и Сютлемеме наредиха да ги откарат край малкото езерце, чиито брегове бяха обрасли със сиво-зелен мъх. Това бе любимото убежище на щъркели и чапли, които ловяха тук малки синкави рибки. Предупредени от емира, скоро се появиха и

джуджетата и подпомогнати от евнусите, се заловиха да плетат колиби от тръстика и камъш — работа, за която много ги биваше. Построиха също и склад за провизии, малка молилия за себе си и пирамида от дърва, издигната от грижливо наредени цепеници. Тя щеше да им служи за поддържане на огъня, защото местата из тези планини бяха усойни и въздухът — студен.

Привечер запалиха край брега на езерото два големи огъня, извадиха прекрасните тела от ковчезите и внимателно ги положиха в колибата върху постеля от сухи листа. Джуджетата започнаха да четат Корана със звънките си пискливи гласчета, докато Шабан и Сютлемеме стояха на известно разстояние и напрегнато очакваха прахът да прекрати своето въздействие. Най-сетне Нурониар и Гюлхенруз леко помръднаха ръце, бавно отвориха очи и се заоглеждаха наоколо с нарастващо изумление. Дори се опитаха да се надигнат, но силите им изневериха и те пак се отпуснаха назад. Сютлемеме веднага ги накара да пият укрепително лекарство, което емирът предвидливо ѝ бе дал.

Гюлхенруз съвсем се разсъни, кихна гръмко и се надигна с усилие; по лицето му бе изписано огромно удивление. Той излезе от колибата и жадно задиша свеж въздух.

— Аз дишам! — възкликна той. — Аз пак съм жив! Чувам звуци! Виждам небесния свод, осяян със звезди!

Като чу любимия глас, Нурониар се надигна от постелята от листа и се втурна да прегърне Гюлхенруз. Първото, което видя, бяха дългите симари, цветните венци и босите си крака. Девојката закри лицето си с ръце и се замисли. Пред погледа ѝ изплува вълшебната баня, отчаянието на баща ѝ и най-вече величествената фигура на Ватек. Спомни си също така, че двамата с Гюлхенруз бяха болни и на смъртно легло, ала тези възпоминания бяха твърде смътни. Като не разбра къде се намира, тя се огледа във всички посоки и се опита да разпознае откритата се пред нея панорама. Изумителното езеро, пламъците, отразени в огледалната му повърхност, меките багри на брега, романтичните колиби, камъшите, тъжно полюляващи сведени глави, щъркелите, чиито печални крясъци се сливаха с пискливите гласове на джуджетата — всичко наоколо се бе съюзило, за да я убеди, че ангелът на смъртта бе разтворил пред нея портата на някакъв друг свят.

Гюлхенруз, не по-малко удивен, се бе прилепил до своята братовчедка. Той също бе убеден, че е в страната на призраците, и бе уплашен до смърт от мълчанието на Нурониар.

— Кажй нещо — примили й се той най-сетне. — Къде сме? Виждаш ли онези духове, дето разравят горящата жарава? Дали не са Мункар и Накир^[60], дошли да ни хвърлят вътре в нея? Или само в миг злокобен мост^[61] ще се прехвърли през езерото, чиито величествени спокойни води може би скриват от нас пропасть, в която ще сме обречени да падаме цяла вечност?

— Не, деца мои — обади се Сютлемеме, като се приближи до тях. — Успокойте се. Ангелът на смъртта, който след вашите души взе и нашите, ни увери, че наказанието за охолния ви, изпълнен с чувствени наслади живот ще продължи само определен брой години. Тях вие трябва да прекарате на това злокобно място, където слънцето почти не се вестява, а земята не ражда ни плод, ни цвят. Тези там — посочи тя джуджетата — ще се грижат за нас и ще ни набавят необходимото, тъй като душите ни са прекалено земни и не могат да се отърсят веднага от суетата на реалния живот. Вместо месо ще получавате само ориз, а хлябът ви ще бъде навлажнен от мъглите, които вечно се стелят над повърхността на езерото.

Пред така очертаната скръбна картина бедните деца избухнаха в ридания и паднаха по очи пред джуджетата, а те от своя страна изпълниха отлично ролята си и им произнесоха чудесна и както винаги дълга реч за свещената камила^[62], която след хиляди години щяла да ги отнесе в рая на правоверните.

След проповедта двамата извършиха обредното измиване, въздадоха хвала на Аллах и пророка, вечеряха оскъдно и се оттеглиха да си починат върху ложето си от сухи листа. Нурониар и малкият й братовчед се утешаваха с това, че мъртвите лежат в една и съща колиба. Тъй като вече се бяха наспали, двамата прекараха остатъка от нощта в разговори за случилото се и се притискаха един о друг, защото много ги беше страх от призраци.

Утрото на другия ден се случи мрачно и дъждовно. Джуджетата се покатериха на високи прътове, забити в земята вместо минарета, и оттам призоваха за молитва. Събра се цялата община, която се състоеше от Сютлемеме, Шабан, четиримата евнуси, няколко щъркела, на които им бе омръзнало да ловят риба, и двете деца. Последните се

измъкнаха от колибата бавно и в потиснато настроение и понеже бяха скръбни и богобоязливи, молитвите им прозвучаха с особена жар. Още щом свършиха, Гюлхенруз попита Сютлемеме и останалите как е станало тъй, че са умрели толкова навреме за тях двамата с братовчедка му.

— Ние се самоубихме — отвърна Сютлемеме — от отчаяние, че сте мъртви.

Нурониар въпреки всичко не бе забравила видението си.

— А халифът? — възкликна тя. — И той ли умря от мъка? Ще дойде ли и той при нас?

Джуджетата имаха готов отговор и заявиха важно:

— Ватек е осъден на вечни мъки!

— Убеден съм в това! — възкликна Гюлхенруз. — И много се радвам, защото неговият ужасен поглед ни изпрати тук да слушаме проповеди и да ядем ориз.

Близо седмица прекараха те така край брега на езерото. Нурониар размишляваше за величието, от което я бе лишила смъртта, а Гюлхенруз се молеше усърдно и плетеше тръстикови кошнички с джуджетата, които много му допадаха.

Докато в недрата на планините се разиграваше тази невинна идилия, халифът се представяше на емира в съвсем нова светлина. Едва дошъл в съзнание, той извика с глас, който накара Бабабалук да се разтрепери:

— Вероломни гяуре! Отричам се завинаги от теб! Ти уби моята възлюбена Нурониар! Моля Мохамед за прошка — ако бях по-благоразумен, той щеше да я опази жива. Ей, донесете ми вода за измиване и нека добрият Фахредин дойде да се помирим и да се помолим заедно! Сетне ще отидем заедно на гроба на злощастната Нурониар. Искам да стана отшелник и да прекарам остатъка от дните си в тази планина с надеждата да изкупя греховете си!

— А с какво ще се храниш там? — попита Бабабалук.

— Не знам — отвърна халифът. — Ще ти кажа, като огладнея, а това, надявам се, няма да стане скоро.

Пристигането на Фахредин прекъсна разговора им. Щом го зърна, Ватек се хвърли на шията му, обля лицето му с поток от сълзи и заговори тъй любвеобилно и благочестиво, щото емирът заплака от радост и се поздрави за постигнатото удивително превращение. Що се

отнася до поклонението в планината, Фахредин си имаше причини да не му се противопоставя, така че двамата се качиха всеки в своята носилка и потеглиха.

Въпреки вниманието, с което слугите на халифа бдяха над него и го пазеха, той си изподраска тук-там лицето, щом му посочиха мястото, където уж бе погребана Нурониар. Насила го откъснаха от печалния гроб, но Ватек се закле тържествено, че всеки ден ще ходи там. Това решение не допадна особено на емира, ала той си рече с надежда, че халифът едва ли ще тръгне да броди по-надалеч и вероятно ще се задоволи само с молитви в пещерата Меймуне. При това езерото е така скрито в недрата на стръмните скали, реши емирът, че е невъзможно някой да го открие. Тази негова увереност беше подсилена от поведението на Ватек, който най-примерно изпълняваше тържественото си обещание и се връщаше всеки ден от планината тъй богобоязлив и съкрушен, че всички старци изпаднаха във възторг.

Нурониар обаче не беше особено доволна. Макар да обичаше Гюлхенруз и да я оставяха изцяло насаме с него, за да усилят привързаността ѝ, тя гледеше на своя братовчед като на играчка и не можеше да не си мечтае за рубините на Джамшид. Понякога недоумяваше и не бе в състояние да си обясни защо мъртвите имат същите нужди и възжеления, както и живите. Подбуждана от желанието да намери отговор на този въпрос, една сутрин, докато всички още спяха, тя се надигна тихо от леглото, без да я усети Гюлхенруз, и след като го целуна нежно, тръгна по брега на езерото. Скоро видя, че то се губи под една скала, която, макар и висока, не ѝ се стори недостъпна. Тук такси се изкатери по нея, колкото се може побързо, и щом зърна над себе си небето, впусна се да тича като сърна, преследвана от ловец. Макар да подскачаше пъргаво като антилопа, все пак трябваше да приседне под един тамарикс, за да си поеме дъх. Почиваше и размишляваше, че местата ѝ се струват познати, когато изведнъж зърна Ватек. Халифът, безпокоен и тревожен, бе станал още преди зори и като видя внезапно Нурониар, се вцепени. Не смееше да се приближи до това разтреперано и бледо, но затова още по-желано създание. Нурониар, отчасти доволна, отчасти огорчена, вдигна към него прекрасните си очи и проговори:

— Господарю! И ти ли си дошъл да ядеш ориз с мен и да слушаш проповеди?

— Любима сянко! — възкликна Ватек. — Ти говориш! Ти си все тъй прелестна, погледът ти е все тъй лъчезарен! Може би наистина си жива? — При тези думи той я прегърна пламенно, като повтаряше: — Но тя е жива, тялото ѝ потръпва, сгръбно от нежна топлина! Що за чудо?

Нурониар скромно отговори:

— Знаеш, господарю, че умрях онази нощ, когато ме удостои с посещението си. Братовчед ми твърди, че причина за това е страшният ти поглед, но не му вярвам — твоят поглед съвсем не ми се стори страшен. Гюлхенруз умря заедно с мен и двамата бяхме пренесени в една печална страна, където много зле ни хранят. Ако и ти си умрял и идваш при нас, то много ми е жал за теб, защото няма да видиш мира от джуджетата и щъркелите. Пък и обидно е за нас двамата да се лишим от съкровищата на подземния дворец.

Като чу за подземния дворец, халифът прекъсна милувките си, с които и без това бе започнал да прекалява, и поиска Нурониар да му обясни думите си. Тогава тя му разказа за своето видение, за онова, което последва, и за мнимата си смърт. Мястото на изкуплението, откъдето бе избягала, Нурониар му описа по такъв начин, че той би избухнал в смях, ако мислите му не бяха погълнати от друго. Щом млъкна, Ватек отново я прегърна жарко и ѝ рече:

— Тайната е разгадана, светлина на очите ми! И двамата сме живи! Баща ти е мошеник, който, за да ни раздели, ни измами и двамата. А гяурът, който явно е замислил да пътуваме заедно, е същата стока като него. Но няма да му се явим скоро в огнения дворец. Твоите прелести са ми по-скъпи от всички съкровища на древните султани, живели преди Адама, и искам да им се наслаждавам всеки миг под открито небе през много новолуния, преди да се заровя под земята като къртица. Забрави глупавия малък Гюлхенруз и...

— Ах, господарю! — прекъсна го момичето. — Умолявам те, не му причинявай зло!

— Няма, няма! Вече ти казах да не се боиш за него. Той целият е от захар и мляко, а от такива аз не мога да ревнувам. Ще го оставим на джуджетата — те между другото са мои стари познайници — и с тях той ще се чувства по-добре, отколкото с теб. А що се отнася до другото, повече няма да се върна при баща ти. Не искам той и старците му да ми проглушат ушите с опявания, че съм нарушил законите на

гостоприемството — като че не е по-голяма чест за теб да вземеш за съпруг повелител на света, вместо да имаш за господар момиченце, преоблечено като момче.

Нурониар нямаше с какво да се противопостави на такава бляскава реч. Би предпочела само влюбеният монарх да отдели повече внимание на рубините на Джамшид, но се утеши с мисълта, че и това ще стане, и с най-мила покорност се съгласяваше с всичко.

Най-сетне халифът повика Бабабалук, който спеше в пещерата Меймуне и сънуваше, че призракът на Нурониар отново го е качил на люлката и така го залюлява, че той ту се издига по-високо от планините, ту докосва дъното на пропастта. Гласът на господаря му го събуди внезапно и той изтича навън задъхан, но като съзря духа, който неотдавна го преследваше в съня му, насмалко да изгуби съзнание.

— О, господарю! — извика той, отстъпи десет крачки и закри очи с ръка. — Нима изравяш мъртъвци от гробовете? Да не си взел занаята на вампирите? Ала не се надявай да изядеш тази Нурониар — след всички страдания, които ми причини, злото я е обладало дотам, че сега иска да изяде и теб.

— Млъкни, глупако — скара му се Ватек. — Скоро ще се убедиш, че държа в прегръдките си истинската Нурониар, жива и здрава. Нареди да опънат шатрите ми в най-близката долина. Там ще живея с това чудно лале, чиито посърнали листенца отново ще съживя. Постарай се да набавиш всичко необходимо, за да потънем в наслади и разкош, и чакай нови заповеди.

Не след дълго вестта за печалното събитие достигна до емира, който се предаде на скръб и отчаяние и съгласно обичая посипа главата си с пепел. Верните старци последваха примера му и скоро животът в двореца изцяло замря. Не приемаха вече странници, не раздаваха пластири и вместо благотворителността, която процъфтяваше дотогава, обитателите на този кът ходеха с изопнати лица и стенеха злочесто.

Макар Фахредин да оплакваше дъщеря си като изгубена завинаги, той не беше забравил Гюлхенруз. Незабавно изпрати известие до Сютлемеме, Шабан и джуджетата, с което им нареждаше да не заблуждават детето по отношение на неговата истинска съдба, а под някакъв предлог да го отнесат далеч от високата скала в края на

езерото и да го скрият в посочено от него безопасно място, тъй като подозираше, че Ватек възнамерява да му причини зло.

Междувременно Гюлхенруз беше поразен, че никъде не намира братовчедка си. Джуджетата бяха не по-малко учудени и само прозорливата Сютлемеме се досети веднага за случилото се. Залъгаха Гюлхенруз със сладостната надежда, че отново ще прегърне Нурониар в отдалечен планински кът, където върху осеяната с портокалов и жасминов цвят земя сънят ще бъде по-сладък, отколкото върху листата в колибата; там ще пеят под акомпанимента на лютните си и ще тичат подир пеперудите.

Сютлемеме тъкмо му обясняваше най-възторжено всичко това, когато един от четиримата евнуси я повика настрана, за да я извести за пристигането на пратеника от двореца, обяснил тайната около изчезването на Нурониар и донесъл заповедите на емира. Тя веднага се обърна за съвет към Шабан и джуджетата и след като събраха багажа си, всички се качиха в голяма лодка и спокойно отплаваха. Гюлхенруз покорно се съгласяваше с всичко, но когато стигнаха мястото, където езерото се губеше под скалистия свод, и всичко потъна в непрогледен мрак, той бе обзет от страшен ужас и се разпищя пронизително. Беше решил, че го водят на вечни мъки, заедто си е позволявал твърде големи волности със своята братовчедка.

Но да се върнем при халифа и повелителката на сърцето му. Бабабалук бе заповядал да опънат шатрите и да затворят подстъпите към долината с великолепни паравани, обвити в индийска тъкан и охранявани от етиопски роби с голи саби в ръце. За да запазят винаги зелена и свежа моравата в този райски кът, бели евнуси поливаха неспирно тревата с позлатени лейки. Около царската шатра непрестанно се чуваше шумоленето на ветрила, с които освежаваха въздуха. Меката светлина, проникваща през муселиновите завеси, осветяваше този пристан на сладострастието, където халифът безпрепятствено се наслаждаваше на прелестите на Нурониар. Упоен от удоволствие, той слушаше с възторг сладкото ѝ пеене под акомпанимента на лютнята, а тя се възхищаваше от неговите описания на Самара и кулата, пълна с чудеса. Особено ѝ допадна историята с кълбото и пукнатината в земята, където зад абаносовата порта живееше гяурът.

Денят преминаваше в такива разговори, а през нощта влюбените се къпеха заедно в голям басейн от черен мрамор, на чийто фон още повече изпъкваше прекрасната белота на Нурониар. Бабабалук, чието разположение красавицата отново бе успяла да спечели, не пестеше усилия и се старееше обедите им да бъдат колкото се може по-изтънчени: всеки ден им поднасяха някакво невиждано ястие и дори изпрати да донесат от Шираз дивното пенливо вино, останало в избите отпреди рождението на Мохамед. В малки фурни, издялани в скалите, печеха хлебчета с мляко, замесени от нежните ръце на Нурониар. Това ги правеше тъй вкусни и ароматни за Ватек, че от главата му изхвъркна всякакъв спомен за ястията, приготвяни му от другите жени. Забравени и пренебрегнати, те биха умрели от мъка при емира, ако той не се бе смилил над тях въпреки омразата си.

Султаншата Делара, която дотогава бе първа любимка на халифа, се отнесе към всичко това с присъщата на характера си пламенност. Докато се радваше на благоволенieto на своя съпруг, тя бе попила всяка дума от налудничавите му брътвежи и изгаряше от нетърпение да зърне великолепните гробници на Естахр и двореца с четиридесетте колони. Освен това, отгледана сред магите, Делара се радваше, че халифът е готов да се покланя на огъня^[63], и затова сладострастният и празен живот, който той водеше с нейната съперница, бе източник на двойна мъка. Мимолетното благочестие на Ватек сериозно я бе разтревожило, но това, което ставаше сега, бе далеч по-голямо зло. И така, тя реши без минута колебание да пише на царица Каратис, че нещата са потръгнали зле, че наставленията, съдържащи се в пергамента, не се зачитат, че са яли, спали и пирували у стария емир, чиято светост е твърде опасна, и че в края на краищата вероятността да се сдобият със съкровищата на най-древните султани е също тъй слаба, както и преди. Писмото бе поверено на двама дървосекачи, които въртяха брадви в един от големите планински лесовете. Те познаваха най-преките пътеки до Самара и стигнаха там за десет дни.

Царица Каратис играеше шах с Мораканабад, когато ѝ съобщи за пристигането на дървосекачите. Вече няколко седмици, откак бе заминал Ватек, тя не се бе изкачвала на върха на кулата, защото звездите не ѝ даваха ясни отговори на въпросите за съдбата на сина ѝ. Напразно правеше жертвоприношения и бдеше на покрива в очакване на тайнствени видения — присънваха и се само парчета брокат, букети

цветя и други нищо незначещи дреболии. Всичко това я хвърляше в отчаяние, от което не можеха да я измъкнат дори собственоръчно приготвените лекарства. Единствената ѝ утеха бе Мораканабад — простодушен добряк, изпълнен с благородна доверчивост. В нейната компания обаче животът му никак не бе сладък.

Тъй като никой нищо не знаеше за Ватек, за него се разпространяваха какви ли не причудливи истории. Затова лесно можем да разберем с каква нетърпелива жадност отвори Каратис писмото и в какъв бяс изпадна, като прочете за недостойното поведение на сина си.

— О! — изрече тя. — Или ще загина, или Ватек ще проникне в Двореца на огъня! Нека намеря смъртта си в пламъците, стига синът ми да се възкачи на трона на Сулейман!

Като произнесе тези думи, тя се завъртя на едно място, както правят заклинателите, и Мораканабад отскочи ужасен. Сетне заповяда да оседлаят голямата ѝ камила Албуфаки, да повикат отвратителната Наргес и жестоката Кафур.

— Друга свита не ми трябва — рече тя на Мораканабад. — Отивам по спешна работа, затова парадността е излишна. Ти се погрижи за народа — хубавичко да го скубеш, че ще имаме нужда от големи средства, пък и човек не знае какво го чака.

Нощта беше необичайно тъмна, от долината Катул духаше напоен с отвратителни миризми вятър. Той би отчаял всеки пътник, колкото и неотложна да е работата му, ала на Каратис най се харесваше онова, що плашеше останалите. Наргес споделяше вкусовете ѝ, а Кафур имаше особено пристрастие към заразите. На сутринта тази мила компания, предвождана от двамата дървари, спря на ръба на огромно тресавище, от което се издигаха смъртоносни изпарения. Те биха задушили всяко животно, но не и Албуфаки, която с лекота и удоволствие вдишваше вредните миризми. Селяните молеха жените да не спят на това място.

— Да спим! — възкликна Каратис. — Ама че мисъл! Аз спя само когато искам да ме споходят видения, а що се отнася до моите прислужнички, те имат прекалено много работа, за да затворят и едничкото си око.

Бедните хорица, които и без това не се чувстваха добре в това общество, зяпнаха от изумление.

А Каратис и негърките слязоха от камилата, съблякоха се почти голи и се затичаха под жаркото слънце да берат из тресавището отровни треви. Те бяха предназначени за домакинството на емира и изобщо за всеки, който би попречил с нещо на пътуването им до Естахр. Трите ужасни призрака, които тичаха по брега, всяка смъртен страх в душите на дърварите, а и присъствието на Албуфаки също не им беше по вкуса. Още по-лошо стана, когато Каратис нареди да потеглят по пладнe, в най-силния пек, от който дърво и камък се пукаше. Бедните хорица трябваше да се подчинят, макар че много можеха да кажат по въпроса.

Албуфаки много обичаше пустинята и всеки път, когато забелязваше признаци на живот, пръхтеше. Каратис, която я глезеше посвоему, само това чакаше, за да свърне встрани. Поради това селяните не можаха да хапнат нищо през целия път. Козите и овцете, които провидението им изпращаше и чието мляко би могло да ги поободри, се разбягваха при вида на страшното животно и странните му ездачки. Що се отнася до Каратис, тя не се нуждаеше от обикновена храна — от доста време се задоволяваше с един изнамерен от нея опиаг, който делеше с обичните си неми.

С настъпването на нощта Албуфаки изведнъж спря и тропна с крак. Каратис, която добре познаваше нрава ѝ, разбра, че наблизко трябва да има гробище. И наистина, на бледата лунна светлина различиха дълга стена с голяма полуотворена врата, толкова висока, че Албуфаки можеше да мине през нея. Нещастните водачи, почувствали, че приближава сетният им час, смирено замолиха Каратис да им окаже тази милост и да ги погребее, след което предадоха богу дух. Наргес и Кафур, чието остроумие бе в пълно съответствие с характеристиките им, никак не го поскъпиха по адрес на глупостта на тези хорица. А и едва ли нещо би ги въодушевило повече от това гробище и неговите гробници: само на склона на хълма имаше най-малко две хиляди. Каратис, твърде погълната от грандиозните си замисли, за да се наслаждава на тази гледка, колкото и омайна да бе тя, реши да извлече някаква полза от случая. „Такова прекрасно гробище не може да не е обитавано от вампири — рече си тя. — А те не са лишени от разум и тъй като не внимавах и допуснах глупавите ми водачи да издъхнат, ще попитам вампирите за пътя, а за да ги предразположа, ще ги поканя да си похапнат от тези пресни трупове.“ След този мъдър монолог тя със

знаци обясни на Наргес и Кафур, че трябва да почукат на гробовете и да видят какво ще им зачуруликат отвътре.

Негърките, безмерно щастливи от получената заповед и предвкушаващи тъй приятната компания на вампирите, се отдалечиха с победоносен вид и започнаха да чукат по гробовете. В отговор изпод земята се дочу глух тътен, пръстта се надигна и вампирите, привлечени от аромата на пресните трупове, подадоха носове и взеха да душат. Всички се събраха пред една гробница от бял мрамор, където се бе разположила Каратис между труповете на нещастните си водачи. Царицата прие гостите си извънредно любезно и след като ги нагости, завърза с тях разговор. Скоро научи от тях каквото ѝ трябваше и без да губи време, реши да продължи пътуването си. Негърките, които бяха завързали интимни връзки с вампирите, замолиха със знаци господарката си да изчака поне до зори. Каратис обаче беше самата добродетел — непримирим враг на любовта, тя ненавиждаше всякакви нежности, — така че отхвърли молбата им, качи се на Албуфаки и нареди на жените веднага да последват примера ѝ. Четири дни и четири нощи пътуваха, без да спрат никъде. На петия ден прехвърлиха една планина и прекосиха полуопожарена гора, а на шестия стигнаха пред разкошните дървени паравани, които скриваха от любопитните очи сластолюбивите безпътства на сина ѝ.

Изгряваше слънцето и стражата хъркаше безгрижно на поста си, когато тропотът на Албуфаки внезапно я събуди. Стори им се, че приближават призраци от царството на тъмата, и те си плюха на петите без много церемонии. Ватек и Нурониар се къпеха в басейна — халифът слушаше приказки и се присмиваше на Бабабалук, който ги разказваше. Разтревожен обаче от писъците на стражата, той изскочи като шаран от водата, но веднага се върна обратно в басейна, видял, че това е Каратис. Възседнала все така Албуфаки, тя се приближаваше заедно с негърките си, като разкъсваше муселина и другите тънки платна на завесите. Нурониар, чиято съвест не бе съвсем спокойна, помисли, че е настъпил часът на небесния съд, и страстно се притисна о халифа.

Тогава Каратис, без да слиза от камилата и запенена от ярост при гледката, изпречила се пред целомъдрените ѝ очи, избухна в необуздани ругатни.

— Двуглаво и четирикрако чудовище! — развика се тя. — Какви са тези глупости? Не те ли е срам да смениш за едно никакво момиченце скиптъра на най-древните султани? Значи заради тази жалка просякиня си нарушил условията, поставени от гяура? С нея ли прахосваш скъпоценното си време? Ето значи какъв плод извличаш от всичките познания, на които съм те учила! Нима това е целта на твоето пътуване? Напусни веднага обятията на тази глупачка — удави я в басейна и тръгвай подире ми!

В първия порив на гнева си Ватек реши да разпори корема на Албуфаки и да го натъпче с негърките и самата Каратис, ала споменът за гяура, за двореца в Естахр, за сабите и талисманите проблесна като мълния в ума му. Затова каза на майка си учтиво, но решително:

— Страшна жено, аз ще ти се подчиня! Но няма да удавя Нурониар. Тя е по-сладка от захаросан мираболан, а освен това много обича рубините — особено рубина на Джамшид, който ѝ е обещан. Ще дойде с нас, защото искам да спя с нея върху диваните на Сулейман. Без нея не ще видя нивга вече сън.

— На добър час! — отвърна Каратис, слезе от камилата и я повери на негърките.

Нурониар, която все така прегръщаше халифа, се поуспокои — и нежно му рече:

— Възлюбени повелителю на душата ми! Ще те последвам, ако трябва, и отвъд Каф, в страната на афритите, без страх ще се изкатеря до гнездото на Симорг, който — като изключим тази дама — е най-страховитото създание на този свят.

— Ето — заключи Каратис — едно младо момиче, нелишено от смелост и познания.

Това несъмнено бе самата истина, но въпреки всичката си твърдост Нурониар си спомни със съжаление за своя сладък Гюлхенруз и за щастливите любовни дни, прекарани с него. Няколко сълзи овлажниха очите ѝ, което не убягна от вниманието на Ватек, и тя дори рече, без да иска:

— Уви, мой мили братовчеде, какво ли ще стане с теб?

При тези думи Ватек свъси вежди, а Каратис възкликна:

— Какво означават тези гримаси? Какво каза тя?

— В несгоден час въздиша за едно момченце с копнеещ поглед и свилени коси, което я обича — отвърна халифът.

— Къде е то? — прекъсна го Каратис. — Искам да се запозная с това хубаво дете, защото — тя сниши глас — преди заминаването си възнамерявам да се сдобря с гяура. Сърцето на едно нежно дете, което се отдава на първите любовни трепети, би било за него най-голям деликатес.

Щом излезе от басейна, Ватек нареди на Бабабалук да събере хората, жените и другата движимост на неговия сарай и всички да бъдат готови за заминаване след три дни. Каратис се усамоти в една шатра, където гяурът я забавляваше с обнадяващи видения. Когато най-сетне се събуди, в нозете си забеляза Наргес и Кафур, които ѝ обясниха със знаци, че завели Албуфаки на брега на едно езерце, за да похрупа сив мъх с достатъчно отровен вид, и видели там същите сини риби^[64], каквито имало в басейна на Самарската кула.

— Аха! — възкликна Каратис. — Веднага ще отида там. Знам един начин, по който мога да накарам тази порода риби да ми предскажат бъдещето. Може да науча от тях къде е Гюлхенруз, когато твърдо съм решила да принеса в жертва.

И с тези думи тя тръгна на път заедно с черната си свита.

Лошите дела се вършат бързо и Каратис скоро стигна езерото, придружена от своите негърки. Там те изгориха вълшебните билки, които винаги носеха със себе си, съблякоха се голи и нагазиха до шия във водата. Наргес и Кафур размахваха горящи факли, а Каратис произнасяше злокобни заклинания. Рибите показаха глави от водата, като я браздяха с перките си, и завладени от магиите, отвориха жално уста и произнесоха в един глас:

— Ние сме ти предани от хрилете до опашката. Какво искаш да узнаеш?

— Риби — отвърна Каратис, — заклевам ви в блестящите ви люспи — къде е малкият Гюлхенруз?

— От другата страна на тази скала, господарке — отвърнаха всички риби в хор. — Доволна ли си сега? Не можем да стоим дълго с отворена във въздуха уста.

— Доволна съм — отвърна царицата. — Сама виждам, че не сте навикнали на дълги речи. Затова ще ви оставя на мира, макар да си бях приготвила и други въпроси.

При тези думи рибите изчезнаха и водата утихна.

Каратис, упоена от отровата на своите замисли, тутакси изкачи скалата и видя малкия Гюлхенруз, заспал в сянката на дърветата. Две джуджета бдяха над него и шепнеха обичайните си молитви. Тези дребни човечета притежаваха дарбата да усещат приближаването на всеки враг на добрите мюсюлмани и затова веднага почувстваха близостта на Каратис. Тя спря за миг и си рече: „Как мило е склонил малката си главичка! Колко е блед и нежен! Точно такава дете ми е нужно.“ Джуджетата прекъснаха благородните ѝ размишления, като се нахвърлиха отгоре ѝ и започнаха да я драцят с всички сили. Наргес и Кафур незабавно се втурнаха да защищават господарката си и така изпощипаха джуджетата, че те предадоха богу дух, като молеха Мохамед да отмъсти на тази зла жена и целия ѝ род.

Гюлхенруз се събуди от шума на тази странна битка и обезумял от ужас, скочи отчаяно и се покатери по старото смокиново дърво, което растеше досами скалата. Оттам стигна върха ѝ и тича цели два часа, без да се обърне нито веднъж назад. Най-сетне, капнал от умора, той се строполи като мъртъв в ръцете на един добър стар джин, който нежно обичаше децата и се бе посветил на призванието да ги покровителства. Като обикаляше в бденията си небесните пространства, той се бе нахвърлил върху жестокия гяур в същия миг, в който онзи ръмжеше от дъното на страшната пукнатина, и му бе отнел петдесетте момченца, принесени му в жертва от нечестивия Ватек. Сега джинът ги възпитаваше в задоблачни гнезда, а самият той живееше в най-голямото гнездо, от което бе изгонил обитаващите го преди това грифове.

Тези безопасни убежища се охраняваха от дивите и афритите с развени знамена, на които със златни букви, хвърлящи отблясъци като същински мълнии, бяха изписани имената на Аллах и пророка^[65]. Гюлхенруз, който все още вярваше в мнимата си смърт, реши, че е в царството на вечния покой. Без страх се остави на милувките на новите си другарчета, които се събраха до едно в гнездото на почтения джин и целуваха в надпревара гладкото му чело и прекрасните му очи. Там, далеч от земната суета, от харемските безчинства, грубостта на евнусите и непостоянството на жените, той намери истинския рай, такъв, какъвто най-много му допаднаше. В това мирно общество минаваха неговите дни, месеци и години. Беше не по-малко щастлив от своите другари, защото джинът — вместо да обременява питомците си

с тленни богатства и суетни знания — ги даряваше с радостите на вечното детство.

Каратис, несвикнала да ѝ се изплъзва плячката, страшно се разгневи на негърките и ги хулеше с хиляди проклетия, задето, вместо да сграбчат веднага детето, са се забавлявали да щипят до смърт никому ненужните джуджета. Прибра се в долината, като не преставаше да мърмори. Ватек все още спеше със своята красавица Нурониар и тя изля гнева си върху тях. Най-сетне се утеши с мисълта, че на другия ден ще потеглят за Естахр и че със съдействието на гяура ще стане приближена на самия Иблис^[66]. Но съдбата бе решила друго.

Надвечер царицата повика Делара, която бе приобщила към себе си и чиито вкусове споделяше, и дълго разговаря с нея. Неочаквано се появи Бабабалук с известието, че небето откъм Самара е в огнени пламъци, което предвещава злоещо нещастие. Каратис тутакси се залови за своите астралаби и магически инструменти, измери височината на планетите, направи изчисленията и за голямо свое огорчение узна, че в Самара е избухнал голям метеж, а Мутавакил се възползвал от всеобщия ужас, вдъхван от брат му, разбунтувал народа, завладял двореца и обсадил кулата, където се оттеглил Мораканабад с малка групичка верни хора.

— Какво! — възкликна тя. — Да загубя кулата си, негърките, мумиите и главно лабораторията, която ми е струвала толкова безсънни нощи, без дори да зная дали безразсъдният ми син ще доведе начинанието си до успешен край? Не! Няма да се оставя да ме изиграят! Веднага тръгвам да окажа подкрепа на Мораканабад. С помощта на моето страшно изкуство ще изсипем върху главите на въстаналите гвоздеи и нажежено желязо, ще пусна змиите и морските орли, които живеят под широките сводове на кулата, обезумели от глад, и ще видим дали ще устоят срещу тях.

С тези думи Каратис хукна при сина си, който най-спокойно пируваше с Нурониар в разкошната алена шатра.

— Ненаситнико! — викна му тя. — Ако не бях аз, скоро ще станеш повелител на пастети! Твоите правоверни нарушиха дадената клетва, брат ти Мутавакил сега царува върху Хълма на шарените коне и ако не разполагах с някои други помощни средства в кулата, трудно бихме го убедили да остави плячката си. За да не губим време, ще

добавя само още две думи: свивай шатрите още тази вечер, потегляй и внимавай да не се бавиш пак по пътя. Макар и да си нарушил наставленията в пергамента, все още храня надежди, защото не може да се отрече, че най-славно си престъпил и законите на гостоприемството, като си прелъстил щерката на емира, след като си ял от хляба и солта му. Това твое поведение несъмнено ще допадне на гяура и ако по пътя се отличиш с още някое престъпление, всичко ще мине както трябва и ще влезеш в двореца на Сулейман като победител. Сбогом! Албуфаки и негърките ме чакат пред вратата.

Халифът не намери какво да отговори на всичко това. Пожела на майка си добър път и продължи да си вечеря. Към полунощ потеглиха под звуците на зурлите, но колкото и да се стараеха музикантите, гърмът на литаврите не можеше да заглуши риданията на емира и неговите старци, ослепели от плач и оскубали от мъка косите си. Нурониар, която се терзаеше от всичко това, бе много доволна, че се отдалечиха и вече нищо не чуваше. Двамата с халифа лежаха в царската носилка, представяха си разкоша, който ги очаква, и това много ги развличаше. Останалите жени тъжно се поклащаха в своите носилки, а Делара се тешеше, предвкусвайки как ще се отдава на култа към огъня по величествените тераси на Естахр.

След четири дни стигнаха веселата долина на Рокнабад. Пролетта беше в разгара си, чудноватите клони на цъфналите бадеми се открояваха върху небесния лазур. Земята, осеяна със зюмбюли и нарциси, пръскаше сладко благоухание. Тук живееха хиляди пчели и почти толкова аскети. По бреговете на потока се редяха кошери и молилни, чиято чистота и белота изпъкваше на фона на тъмнозелените кипариси. Набожните отшелници се грижеха за малки градинки, в които изобилно растяха цветя и плодове, главно мускусни пъпеши — най-вкусните в цяла Персия. Пръснати из поляната, някои от тях се забавляваха, като хранеха белоснежни пауни и сини като сапфир гургулици. На такива занимания се отдаваха тези набожни люде, когато се зададе авангардът на царския кортеж и вестоносците се развикаха: „Жители на Рокнабад, паднете по лице на брега на вашите прозрачни извори и благодарете на небето, че ви праща лъч от своята слава, защото вижте — приближава се повелителят на правоверните!“

Бедните аскети, преизпълнени с набожно усърдие, побързаха да запалят восъчни свещи в молилните си, разтвориха Кораните върху

абаносовите аналои и отидоха да посрещнат халифа с кошнички, напълнени със смокини, мед и пъпеши. Ала докато те се приближаваха тържествено, с отмерени крачки, конете, камилите и стражите безжалостно тъпчеха лалетата и другите цветя и вдигаха невероятна тупурдия. Аскетите не можеха да се отнесат равнодушно към това и ту хвърляха скръбни погледи към разрухата около себе си, ту поглеждаха халифа и небето. Нурониар, запленена от красотите на местността, напомняща ѝ ония мили усамотени кътчета, където бе прекарала детството си, помоли Ватек да поспрат. Той обаче се опасяваше, че гяурът може да вземе малките молилни за жилища, и нареди на воините си да ги изравнят, със земята. Отшелниците гледаха вкаменени как те се впускат да изпълнят варварската заповед и заплакаха горчиво, но гръмките им вопли така раздразниха халифа, че той заповяда на евнусите си да ги прогонят с ритници. Сетне двамата с Нурониар слязоха от носилката и започнаха да се разхождат из ливадата, да берат цветя и да си разменят весели шеги, ала пчелите, непоклатими мюсюлманки, сметнаха за свой дълг да отмъстят за оскърблението, нанесено на скъпите им господари, аскетите, и така ревностно се впуснаха да ги жият, че халифът и Нурониар се възрадваха на близостта на вече опънатите шатри.

Бабабалук в качеството си на снабдител не пропусна да забележи угоеността на пауните и гургулиците, като тутакси нареди да изпекат на ръжен няколко дузини и още толкова да сготвят. И докато халифът и свитата му пируваха, смееха се, вдигаха наздрависи и богохулстваха колкото им душа иска, пристигнаха муллите, шейховете^[67], кадиите^[68] и имамите на Шираз, които, изглежда, не бяха срещнали аскетите; те водеха за юздите, изписани с цитати от Корана, керван от магарета, накичени с цветя, ленти и звънчета и натоварени с всичко най-хубаво в страната. Поднесоха даровете си на халифа и го замолиха да окаже със своето присъствие чест на града и джамиите.

— Ще се въздържа от това — отвърна им Ватек. — Приемам даровете ви и ще ви помоля да ме оставите на мира, защото никак не обичам да се боря с изкушенията. Но тъй като не е прилично почтени люде като вас да се връщат пеша и понеже нямате вид на опитни ездачи, то за по-голяма сигурност моите евнуси ще ви завържат за вашите магарета и главно ще вземат мерки гърбовете ви да не са обърнати към мен — те добре познават етикета.

Измежду пристигналите имаше няколко храбри шейхове, които решиха, че Ватек е полудял, и невъздържано изрази мнението си. Тях Бабабалук завърза с двойни въжета. Сетне шибнаха отзад магаретата с тръни и те хукнаха в галоп, като ритаха, хвърляха къчове и се блъскаха едно в друго. Картината беше изключително забавна.

Нурониар и халифът се надпреварваха кой да се смее по-гръмогласно на тази недостойна гледка. Заливаха се от смях, когато старците изпадаха с магаретата си в потока. Един си счупи крака, друг си изкълчи рамото, трети си изби предните зъби, а останалите пострадаха още по-зле.

Прекараха още два много приятни дни в Рокнабад, необезпокоени от появата на нови пратеници. На третия ден продължиха пътуването. Шираз остана вдясно. Стигнаха просторна равнина, в чийто край, над хоризонта, се показаха черните върхове, на Естахрските планини.

Извън себе си от възторг, Нурониар и халифът скочиха от носилката с радостни възклицания, които удивиха всички около тях.

— Нима приближаваме дворците, окъпани в лъчезарна светлина? — питаха се те един друг. — Или пък градините, по-възхитителни от Шедадските?

Бедните смъртни! Как само се отдаваха на измамни догадки: бездната с тайните на всемогъщия бе скрита от тях.

Междувременно добрите джинове, които все още следяха поведението на Ватек, полетяха към седмото небе при Мохамед и му казаха:

— Милосърдни пророко! Протегни милостивата си десница към твоя наместник, иначе той безвъзвратно ще се заплете в примките, приготвени от нашите врагове — дивите. Гяурът го очаква в отвратителния си Дворец на подземния огън и ако стъпи там, ще бъде безвъзвратно погубен.

Мохамед отвърна възмутено:

— Той твърде много е заслужил своята участ, но въпреки това съм съгласен да направите последно усилие, за да го спасите.

Един от добрите джинове незабавно се преобрази на овчар, който вдъхваше със своята набожност повече почит, отколкото всички дервиши и аскети в страната. Той седна на склона на един хълм до стадо бели овце и започна да свири на невиджан от никого досега

инструмент такива трогателни мелодии, че те проникваха във всяка душа, разбуждаха всяка съвест и прогонваха суетните мисли. При тези необикновени звуци слънцето се скри зад тъмен облак и кристално прозрачните води на недалечното езеро станаха кървавочервени. Всички, които бяха в пищния керван на халифа, усетиха как някаква непреодолима сила ги привлича към хълма. Свели очи към земята, те се коряха за злото, което бяха сторили в живота си. Сърцето на Делара силно туптеше, а главният евнух със съкрушен вид молеше за прошка жените, които често бе тормозил по собствена прищявка.

Ватек и Нурониар пребледняха в носилката, спогледаха се навъсено и си спомниха с угризение: той — хилядите черни престъпления, безбройните си нечестиви властолюбиви замисли; тя — разбитото си семейство и загиналия Гюлхенруз. Нурониар сякаш чу в съдбоносните звуци стенанията на умиращия си баща, а Ватек — риданията на петдесетте дечица, които бе принесъл в жертва на гяура. През цялото това време те неудържимо се стремяха към овчаря, привлечени от него въпреки волята си. Лицето му бе тъй внушително, че Ватек бе смутен за пръв път в живота си, а Нурониар закри очите си с ръце. Музиката утихна и джинът се обърна към Ватек със следните думи:

— Безумни владетелю, комуто провидението е поверило грижата за хиляди поданици! Така ли изпълняваш своята мисия? Ти извърши всички възможни престъпления, а сега може би бързаш да получиш заслуженото възмездие? Известно ти е, че зад тези планини е мрачното царство на Иблис и проклетите диви и съблазнен от коварния призрак, отиваш, за да се предадеш във властта им? За последен път си удостоен с милост — откажи се от отвратителното си намерение, върни се обратно, предай Нурониар на баща ѝ, у когото още има искрица живот, разруши кулата с всичките ѝ мерзости, не слушай съветите на Каратис, бъди справедлив към поданиците си, почитай служителите на пророка, изкупи безчестието си с примерен живот и вместо да прахосваш дните си в сладострастие, покай се със сълзи на гробовете на своите благочестиви деди! Виждаш ли облаците, които закриват небето? Ако твоето сърце не се смекчи, в минутата, когато небесното светило се появи отново, ръката на милосърдието няма да те осени.

Ватек, обзет от ужас, бе готов да се просне в краката на овчаря, у когото усети, че вижда същество, по-висше от човека, ала гордостта му надви и като вирна дръзко глава и впери в него страшния си поглед, той му каза:

— Който и да си, стига толкоз! Престани с безполезните си съвети. Или искаш да ме измамиш, или сам си заблуден. Ако онова, което съм извършил, е наистина толкова престъпно, колкото твърдиш, то тогава за мен няма да има и капка милосърдие. Аз пролях море от кръв, за да достигна могъщество, което да кара подобните на теб да треперят пред мен; не се надявай, че ще отстъпя на прага на целта си, че ще се откажа от тази, която ми е по-скъпа от самия живот и от твоята милост. Нека слънцето се яви отново, нека освети пътя ми, където и да ме отведе той!

От тези думи потрепери самият джин, а Ватек се хвърли в обятията на Нуруниар и заповяда на кервана да потегли на път.

Не беше мъчно да се изпълни тази заповед. Чаровете престанаха да действат, слънцето блесна отново, а овчарят изчезна с жаловито стенание. Ала злокобното впечатление от музиката на джина бе запечатано в сърцата на свитата. Хората се споглеждаха в ужас. С настъпването на нощта почти всички се разбягаха и от многобройните придружители на Ватек останаха само главният евнух, няколко беззаветно предани роби, Делара и още неколцина жени, които също като нея се покланяха на магите.

Халифът, цял погълнат от горделивото желание да предписва закони на тъмните сили, не се огорчи особено от това бягство. Кръвта кипеше в неговите жили и му пречеше да спи, ето защо той не нареди да опънат шатрите както обикновено. Нуруниар, чието нетърпение едва ли не надминаваше неговото, го насърчаваше да продължат напред и за да размъти съвсем ума му, го обсипваше с безброй ласки. Тя вече се имаше за по-могъща от Балкис^[69] и си представяше как джиновете ще паднат по очи в подножието на трона ѝ. Така те продължиха под лунния блясък, докато съзряха две извисени скали, които образуваха нещо като портал пред прохода към долината, в чийто далечен край се виждаха обширните развалини на Естахр. Високо в планината проблясваха портите на няколко царски гробници, а черните нощни сенки подсилваха зловещото впечатление от тази картина. Преминаха през две градчета, почти напълно безлюдни — в

тях срещнаха само няколко грохнали старци, които при вида на конете и носилките паднаха на колене, възклицавайки:

— О, небеса! Дали това не са същите призраци, които ни измъчват вече шест месеца? Уви! Ужасени от тези призрачни сенки и от шума в планинските недра, всички жители ни напуснаха и сега сме оставени на произвола на злите духове!

Тези жалби, се сториха на халифа лошо предсказание, ето защо той препусна конете връз клетите старци, които бидоха стъпкани, и най-сетне достигна подножието на терасата от черен мрамор. Там слезе от носилката и подаде ръка на Нурониар, за да се спусне и тя. С разтуптени сърца двамата взеха да хвърлят наоколо блуждаещи погледи и зачакаха с неволен трепет гяура. Но нищо не предвещаваше неговата поява. Злокобно мълчание цареше във въздуха и в планината. Луната открояваше върху просторната тераса сенките на огромни колони, които се издигаха едва ли не до облаците. Мрачните наблюдателници, чийто брой бе безмерен, бяха останали без покрив и техните капители в неизвестен за летописите на земята стил служеха като убежище на нощните птици, които, изплашени от приближаващата се царска свита, се разлетяха с грачене.

Главният евнух, вцепенен от ужас, замоли разрешение от Ватек да разпалят огън и да похапнат нещо.

— Не, не — отвърна халифът. — Не е време сега да мислим за такива неща. Стой мирно и чакай заповеди!

Изрече тези думи с решителен тон и подаде ръка на Нурониар; като изкачиха една голяма стълба, двамата се озоваха върху тераса, покрита с мраморни плочи и напомняща гладко езеро, през чиято огледална повърхност не може да си пробие път нито една тревичка. Отдясно се нижеха наблюдателниците, извисени в редица пред развалините на огромен дворец, чиито стени бяха покрити с разни изображения. Отпред стърчаха внушителните фигури на четири животни, които наподобяваха грифони и леопарди и макар да бяха направени от прост камък, вдъхваха смъртен ужас. Близо до тях на лунната светлина, озаряваща особено ярко това място, Ватек и спътницата му различаха надписи, които много приличаха на написаното върху сабите на гяура. Те също непрестанно се променяха. Когато най-сетне буквите станаха арабски, халифът успя да прочете: „Ватек, ти не изпълни повелите на моя пергамент. Заслужаваш да те

върна обратно. Но от уважение към твоята спътница и предвид всичко, сторено от теб, за да се домогнеш до обещаното, Иблис позволява да ти отворим вратите на двореца му и да те приемем в числото на поклонниците на подземния огън.“

Едва успя да прочете тези думи, и планината, която стигаше до терасата, потрепери, а наблюдателниците като че щяха да се сгромолясат върху главите им. Скалата се разтвори и в недрата ѝ се появи мраморна стълба, която се губеше в бездната. На всяко стъпало имаше по две свещи като онези, които се бяха явили на Нурониар в нейното видение. От тях към свода се издигаше на кълба камфоров дим.

Тази гледка не само че не изплаши дъщерята на Фахредин, но дори я насърчи. Без да благоволи поне да се прости с луната и небето, тя без колебание напусна чистия въздух и потъна в адските изпарения. Двамата нечестивци вървяха гордо и решително. Като слизаха така на светлината на факлите, те се гледаха един друг с възхищение и заслепени от своето величие, бяха готови да се мислят за небесни същества. Тревожеше ги единствено фактът, че стълбата нямаше край. В своето пламенно нетърпение те така се разбързаха, че слизането им заприлича повече на устремно падане в бездна. Най-сетне пред тях се изпречи огромна абаносова порта, която халифът тутакси позна. Пред нея ги очакваше гяурът със златен ключ в ръка.

— Добре дошли — рече им той с гнусна усмивка — напук на Мохамед и презрените му слуги. Сега ще ви въведа в двореца, където честно сте заслужили мястото си.

С тези думи той докосна с ключа емайловата брава и двете крила на портата тутакси се отвориха с шум, по-силен от тътена на гръмотевица в летен ден; после със същия шум се затвориха, щом Ватек и спътницата му влязоха вътре.

Халифът и Нурониар се спогледаха учудено. Помещението, в което се намираха, макар и покрито със свод, бе толкова необятно и високо, че отначало го взеха за огромна равнина. Когато най-сетне очите им свикнаха с величието на обкръжаващите ги предмети, те различиха редица колони и арки, които постепенно се смалляваха в далечината, за да се слоят в лъчиста точка, подобно на залязващо слънце, което хвърля последния си отблясък върху повърхността на морето. Подът, посипан със златен прашец и шафран, изпускате

толкова тежък аромат, че им се зави свят. Те обаче продължиха напред и забелязаха безброй кадилници със сива амбра и алое. Между колоните имаше маси, отрупани с какви ли не гозби и вина в кристални съдове. Множество джинове и други фантастични духове от двата пола играеха сладострастни танци под звуците на музика, извираща някъде изпод нозете им.

В грамадната зала се разхождаха множество мъже и жени. Сложили дясна ръка на сърцето си и вгълбени в себе си, те пазеха дълбоко мълчание. Всички бяха бледи като мъртъвци, а дълбоко хлътналите им очи изпускаха фосфоресцираща светлина, каквато се появява нощем в гробищата. Някои крачеха бавно, потънали в размисли, други с пяна на уста се мятаха без посока като тигри, ранени с отровни стрели, трети диво скърцаха със зъби и с разкривени лица беснееха като умопобъркани. Те се избягваха едни други и макар да образуваха неизброимо множество, всеки вървеше напосоки, без да забелязва останалите, като че беше сам в пустиня, където не е стъпвал човешки крак.

Ватек и Нурониар се смразиха от ужас при вида на тази мрачна гледка и настойчиво попитаха гяура какво значи всичко това и защо тези бродещи призраци не снемат дясната си ръка от сърцето.

— Не мислете сега за това — рязко им отговори той. — Скоро ще научите всичко. Бързайте да се представим на Иблис.

И те продължиха напред през тълпата; въпреки първоначалната си самоувереност, двамата не се осмеляваха вече да оглеждат залите и галериите, които се разкриваха отдясно и отляво, осветени от факли и огньове, чиито пламъци се издигаха на пирамиди до самия свод. Найсетне стигнаха едно място, където разкошни завеси от ален златошит брокат се спускаха от всички страни във величествено безредие. Там вече не се чуваха музика и танци; светлината сякаш проникваше някъде отдалеч.

Като разтвориха завесите, Ватек и Нурониар проникнаха в обширно светилище, застлано с леопардови кожи. Безброй дългобради старци и африти в пълно въоръжение лежах по очи пред стъпалата на едно възвишение, върху което на огнено кълбо седеше страшният Иблис. Той приличаше на двадесетгодишен момък; правилните и благородни черти на лицето му като че бяха повехнали от зловредните изпарения. В огромните му очи се четяха отчаяние и гордост, а

разкошните коси все още напомняха, че някога е бил ангел на светлината. В нежната си, но почерняла от мълнии ръка той държеше медния скиптър, от който трепереха чудовището Уранбад^[70], афритите и всички подземни сили.

Халифът се смути и падна по лице на земята. Но Нурониар, макар и силно развълнувана, бе очарована от хубостта на Иблис, тъй като бе очаквала да види ужасяващ гигант. Той им заговори с по-мек глас, отколкото можеше да се предположи, но глас, който проникваше надълбоко в душата и вселяваше неописуема скръб:

— Рожби на праха^[71], аз ви приемам в царството си. Ще бъдете в числото на моите поклонници. Ползвайте всичко, каквото виждате в двореца: съкровищата на древните султани, живели преди Адама, мълниемятащите им саби и вълшебните талисмани, които ще принудят дивите да ви отворят подземията на планината Каф, свързани с тези тук. Там ще намерите с какво да задоволите ненаситното си любопитство. Ще можете да влезете в крепостта на Ахриман^[72] и в залите на Аржанг^[73], дето са изобразени всички разумни твари и животни, населявали земята, преди да се яви презряното същество, наречено от вас „баща на хората“.

Ватек и Нурониар се утешиха и поуспокоиха от тази реч. Те възбудено се обърнаха към гяура:

— Води ни по-скоро при скъпоценните талисмани!

— Да вървим — откликна злият див с коварна усмивка. — Да вървим. Ще получите всичко, що ви обеща повелителят, че и нещо повече.

И той ги поведе по дълъг коридор, свързан със светилището. Вървеше пред тях с широка крачка, а клетите новооглашени го следваха с радост. Най-сетне стигнаха просторна зала с много висок купол, обкръжена от петдесет бронзови врати, затворени със стоманени вериги. Тук цареше мрачна тишина, а на нетленните кедрови ложета лежаха съсухрените тела на знаменитите древни царе отпреди Адама, някогашни всемогъщи владетели на цялата земя. В тях още мъждукаше искрица живот — достатъчно, за да съзнават жалкото си състояние. Очите им бяха запазили тъжен израз и те хвърляха един към друг скръбни погледи, всеки притиснал неподвижна дясна ръка към сърцето. До нозете им личаха надписи, които разказваха за различните събития от царуването им, тяхното могъщество, гордост и

престъпления. Сулейман Раад, Сулейман Даки и Сулейман, наречен Джиан бен Джиан, които — след като оковали дивите в мрачните пещери на Каф — станали толкоз самонадеяни, че се усъмнили в съществуването на великото начало, бяха наредени на видно място, но по-долу от пророка Сулейман бен Дауд.

Този цар, прославен с мъдростта си, лежеше най-високо, под самия купол. В него като че се таеше повече живот, отколкото в останалите. Макар от време на време да въздишаше дълбоко и да държеше дясната си ръка на сърцето като другите, лицето му беше спокойно и той сякаш се вслушваше в глухия шум на черния водопад, който се виждаше през решетките на една от вратите. Никакви други звуци не нарушаваха покоя на тези унили места. Ложето на царя бе обкръжено от медни съдове.

— Снеми капациите на тези кабалистични дарохранителници — обърна се гяурът към Ватек — и извади оттам талисманите, които ще ти отворят бронзовите врати и ще те направят не само властелин на съкровищата, заключени там, но и повелител на охраняващите ги духове!

Халифът, потиснат от зловещата гледка, се приближи с несигурна стъпка към съдовете и се вцепени от ужас, като чу стоновете на Сулейман, когато в първия миг на вълнението си бе взел за труп. Синьо-черните уста на пророка ясно отрониха следните слова:

— Приживе царувах върху разкошен трон. От дясната ми страна имаше дванадесет златни седалища, откъдето патриарсите и пророците слушаха наставленията ми. Отляво, на също толкова сребърни тронове, седяха мъдреците и учените, които присъстваха, когато раздавах правосъдие. Докато се занимавах с делата на безбройните си поданици, над главата ми като облаци се виеха птици и ми пазеха сянка от жаркото слънце. Народът ми благоденстваше, дворците ми се извисяваха до небесата, храмът, който издигнах за прослава на всевишния, стана едно от чудесата на света. Ала аз малодушно се увлякох по жените и станах жертва на любопитство, което ме тласкаше да прозира отвъд границите на подлунните неща. Изпълнявах съветите на Ахриман и на дъщерята на фараона, кланях се на огъня и небесните светила. И като напуснах Свещения град, заповядах на джиновете да построят дивните Естахрски дворци и терасата с наблюдателниците, всяка от които бе посветена на някоя звезда. Там се наслаждавах

известно време на блясъка на трона и на чувствеността, не само хората, но и джиновете ми бяха подвластни. Бях започнал да мисля подобно на тези нещастни монарси, сред които лежа, че небесна мъст не съществува, когато изведнъж мълния разруши съграденото от мен и ме низвергна тук. Аз обаче не съм изгубил окончателно надежда като другите. Ангелът на светлината ми съобщи, че поради благочестието на младите ми години моите мъчения ще свършат, щом пресъхне този водопад, чиито капки броя. Ала уви! Кога ще настъпи този жадуван час? Аз страдам, страдам! Безпощаден огън изгаря сърцето ми!

При тези думи Сулейман вдигна молитвено и двете си ръце към небето и халифът съзря през гърдите му, които се оказаха от прозрачен кристал, обгърнатото му в пламъци сърце. Обхваната от неизразим ужас, Нурониар се строполи в ръцете на Ватек.

— О, гяуре! — извика злочестият монарх. — Къде ни доведе? Пусни ни да си излезем, отказвам се от всичко, което си ни обеща! О, Мохамеде! Нима нямаш вече милосърдие за нас?

— Не, нито капка! — отвърна злостният див. — Знай, че тук е царството на безнадеждността и отмъщението; твоето сърце ще гори, както горят сърцата на всички поклонници на Иблис. Малко дни ти остават до този съдбоносен миг, използвай ги както обичаш. Спи върху грамади от злато, повелявай на адските сили, блуждай на воля из тези безкрайни подземия. Всички врати ще ти бъдат отворени. Колкото до мен — аз изпълних дълга си и сега те оставям сам на себе си.

С тези думи гяурът изчезна.

Халифът и Нурониар останаха потопени в скръб; не намираха сили да заплачат и едва се държаха на краката си. Най-сетне се хванаха тъжно за ръце и тръгнаха с несигурна стъпка из мрачната зала, без да знаят къде отиват. Всички врати се разтваряха при тяхното приближаване, дивите падаха в нозете им, пирамиди от богатства се мяркаха пред очите им, ала те не изпитваха нито любопитство, нито гордост, нито користолюбие. С еднакво безразличие слушаха хората на джиновете и гледаха великолепните блюда, появяващи се от всички страни. Безцелно се скитаха от зала в зала, от галерия в галерия, из бездънни и безгранични пространства, потънали в мрачна полусветлина, всред един и същ тъжен разкош, между хора, които търсеха покой и облекчение. Ала ги търсеха напразно, защото с тях винаги бе терзаното от пламъци сърце. Всички тези нещастници ги

избягваха и сякаш си казваха един на друг: „Ти ме съблазни, ти ме разврати!“ Двата се държаха настрана, в мрачно очакване на минутата, когато щяха да заприличат на тези ужасни същества.

— Как! — възкликна Нурониар. — Нима ще настъпи миг, когато не ще усещам твоята ръка в моята!

— О! — каза Ватек. — Нима очите ми ще престанат да черпят страст от твоите? Нима щастливите минути, които сме прекарвали заедно, ще ми вдъхват ужас? Не, не си ти тази, която ме доведе тук. Причината за нашата обща гибел е Каратис, която с нечестивото си възпитание ме разврати още на младини.

И като изговори тези сърцераздирателни слова, Ватек повика един от афритите, който подклаждаше огън, и му заповяда да измъкне царицата Каратис от двореца в Самара и да му я доведе.

След тази заповед Ватек и Нурониар продължиха да се движат напред сред безмълвната тълпа, когато ненадейно чуха говор в дъното на галерията. Предполагайки, че това са нещастници като тях, очакващи окончателната си присъда, двамата се запътиха към гласовете. Щом наближиха, забелязаха, че те идват от малка четвъртита стая, където на дивани се бяха разположили хубава жена и четирима млади мъже с приятна външност. Те разговаряха тъжно на мъждивата светлина на една-единствена лампа. Бяха мрачни, убити духом, а двоица нежно се прегръщаха. Като видяха халифа и щерката на Фахредин, всички учтиво станаха, поздравиха ги и им сториха място. Сетне онзи, който изглеждаше най-първ сред тях, се обърна към халифа с думите:

— Чужденецо, ти несъмнено си в същото страшно очакване, както и ние, защото дясната ти ръка не е сложена на сърцето. Ако си дошъл да прекараш с нас ужасните минути, които ни делят от нашето общо наказание, благоволи да ни разкажеш как си попаднал в това съдбовно място, а ние ще ти разкажем нашия живот, който заслужава да се чуе. Да си припомним и отново да изживеем греховете си, макар да е късно за покаяние — това е единственото развлечение, които ни остава на нас, клетите.

Халифът и Нурониар приеха предложението. Ватек им разказа чистосърдечно, не без сълзи и тръпки по цялото тяло, всичките си преживелици. Когато свърши мъчителния разказ, младият мъж, който

го беше заговорил, почна от своя страна да разправя своята история. Сетне последваха:

Историята на двамата приятели — принцовете Алази и Фируз, заключени в подземния дворец; историята на принц Баркиарук, заключен в подземния дворец; историята на принц Калила и принцеса Зулкаис, заключени в подземния дворец^[74].

Третият принц бе стигнал до средата на разказа си, когато го прекъсна шум, от който сводът на подземнието затрепери и се разтвори. Малко след това се спусна облак, който бавно се разпръсна и те съзряха Каратис на гърба на африт, оплакващ се жално от товара си. Тя скочи на земята и като се приближи до сина си, рече:

— Какво правиш в тази малка стаичка? Като видях, че дивите са под твоя власт, очаквах да те видя седнал на трона на древните царе.

— Отвратителна жена! — възкликна Ватек. — Проклет да е денят, в който си ми дала живот! Върви подир този африт, нека те отведе в залата на пророк Сулейман — там ще научиш за какво е предназначен тъй възжеланият от теб дворец и как трябва да проклинам нечестивото знание, което ти дължа!

— Ти постигна могъщество и от радост си изгубил ума си — възрази Каратис. — Искам само да изкажа почитта си на пророка Сулейман — нищо друго. Впрочем, тъй като афритът ми каза, че нито ти, нито аз ще се върнем вече в Самара, знай, че му поисках разрешение да сложа в ред нещата си и той беше тъй любезен да изпълни молбата ми. Аз добре използвах тези минути: подпалих кулата, изгорих живи немите, негърките, скорпионите и змиите, макар да са ми оказвали големи услуги, и бих постъпила по същия начин с великия везир, ако той не ме беше предал и не бе преминал на страната на Мутавакил. Що се отнася до Бабабалук, който от глупост се върна в Самара и намери мъже за жените ти, бих го подложила на мъчения, ако разполагах с време. Но тъй като бързах, само го залових чрез хитрост заедно с жените и заповядах просто да го обесят. Жените бидоха заровени живи в земята от негърките, които по този начин си доставиха удоволствие в последните минути на живота си. А Делара, за която винаги съм имала високо мнение, прояви остър ум, сама дойде тук и има намерение да служи на един маг. Мисля, че скоро ще се присъедини към нашето общество.

Ватек беше твърде смазан, за да изрази негодуванието, което разпали в гърдите му тази реч. Той заповяда на африта да махне Каратис от очите му и остана в мрачна замисленост, която другарите му по нещастие не се осмеляваха да нарушат.

Междувременно Каратис стремително стигна до залата на Сулейман и без да обърне никакво внимание на стенанията, с които пророкът изпълваше пространството под високия купол, дръзко сне похлупаците на съдовете и сграбчи талисманите. След това вдигна врява, каквата още не бяха чували в тези места, и накара дивите да ѝ покажат дори най-грижливо скритите съкровища и най-дълбоките дарохранителници, които и афритът никога не бе виждал. Спусна се по тъмните проходи, знайни само на Иблис и на най-големите му любимци, и с помощта на талисманите стигна до самите недра на земята, откъдето духа санфар, леденият вятър на смъртта. Нищо не плашеше неукротимото ѝ сърце. У всички хора, които притискаха дясната ръка до сърцето си, тя обаче откри малка странност, която никак не ѝ хареса.

Тъкмо когато излизаше от една пропаст, пред нея се яви Иблис. Въпреки внушителния му вид тя ни най-малко не се смути и го приветства с голямо присъствие на духа. Гордият монарх ѝ отвърна:

— Царице, твоите познания и престъпления заслужават високо положение в моята страна. Добре оползотворяваш свободното време, което ти остава. Скоро пламъците и мъките ще овладеят сърцето ти и ще ти създадат достатъчно грижи.

С тези думи той се скри зад завесите на своето светилище.

Този път Каратис малко се стресна, но решена да върви смело докрай и да следва съветите на Иблис, събра всички джинове и диви, за да ѝ отдадат почести. Така тя вървеше тържествено, всред облаци от благовонни изпарения и всред радостните възклицания на всички зли духове, по-голямата част от които ѝ бяха познати. Опитва се дори да свали от трона един от Сулейманите, за да завземе мястото му, но се чу глас, излизащ от бездната на смъртта:

— Свърши се!

Тутакси надменното чело на безстрашната царица се покри с бръчките на агонията; тя изпищя жаловито, а сърцето ѝ се превърна в горящ въглен. И Каратис завинаги сложи ръката си върху него.

В изстъпление, забравила честолюбивите си помисли и жаждата за познания, недостъпни за смъртните, тя събори даровете, положени от джиновете в нозете ѝ, прокле часа на своето раждане и утробата, която я бе заченала, и взе да тича, за да не спре вече никога и да не вкуси ни минута покой.

Почти в същия миг подземният глас възвести безнадеждната присъда над халифа, Нурониар, четиримата принцове и принцесата. Сърцата им се възпламениха, те изгубиха най-скъпоценния от всички небесни дарове — надеждата. Нещастниците се оказаха разделени и си мятаха зловни погледи. Ватек четеше в очите на Нурониар само ярост и жажда за мъст, а тя виждаше в неговите отвращение и безнадеждност. Двамата принцове, приятелите, които дотогава нежно се бяха прегръщали, се разделиха със стенания. Калила и сестра му взаимно се проклинаха. Ужасните гърчове и приглушените стенания на другите двама свидетелстваха колко са си омразни сами на себе си. Всички се пръснаха из тълпата на низвергнатите, за да бродят във вечни мъки.

Такова беше и такава трябва да бъде наказанието за разюздаността на страстите и жестокостта на делата; такава ще бъде възмездието за сляпото любопитство на онези, които се стремят да прозрат отвъд границите, предопределени от Създателя за човешкото познание; такава ще бъде наказанието за самонадеяността, която желае да се сдобие със знания, отредени за висши същества, и се издига само до безумна гордост, без да прозре, че участта на човека е да бъде смирен и незнаещ.

Така халифът Ватек, който в стремежа си към суетен блясък и забранена власт се бе омърсил с множество престъпления, стана жертва на угризения и безкрайни, безкрайни мъки; а смиреният, презрян Гюлхенруз прекара векове в несмутен покой и в блаженото щастие на невинното детство.

[1] Историческият Ватек (халифът ал Уасик) унаследява баща си Мутасим през 842 г. и умира през 847 г. на тридесет и две годишна възраст. Бил поддръжник на рационалистичната секта на мутазилитите, които отричали несътвореността и изначалието на Корана, и като такъв преследвал жестоко противниците ѝ. Интересувал се от науките и най-вече от астрология. Бил голям чревоугодник и

сластолюбец и умрял от водянка. Няма история за него, в която да не се споменава страшният му поглед. — Б.пр. ↑

[2] Умар II — осми халиф от династията на Умаядите, известен със своята благочестивост и аскетизъм. — Б.пр. ↑

[3] Град Самара във Вавилон (Ирак) бил построен от халифа Мутасим, бащата на Ватек, за резиденция вместо Багдад, където често имало народни вълнения. — Б.пр. ↑

[4] Мани (екзекутиран през 244 г.) — основоположник на манихейството — дуалистична религия, обединила раннохристиянски, зороастрийски и гностически вярвания. В класическата източна поезия е известен преди всичко като изкусен художник (вж. също бел. 73). — Б.пр. ↑

[5] Хурия — черноока и вечно млада хубавица в мохамеданския рай. — Б.пр. ↑

[6] Предполагало се, че раят на Мохамед е разположен на седмото небе, до трона на Аллах. В Корана се споменават осем небеса, или степени на рая. — Б.пр. ↑

[7] Според ориенталската митология джиновете са същества от висш порядък, направени от небесен огън (за разлика от ангелите, направени от светлина). Те властвали над света много преди появата на Адам. — Б.пр. ↑

[8] На джиновете се приписва строежът на Египетските пирамиди, а в Корана се споменава, че Соломон им заповядал да построят прочутия Соломонов храм в Йерусалим. — Б.пр. ↑

[9] Нимрод (Немрод) — библейски ловец и цар на Вавилон; строежът на Вавилонската кула нему се приписва. Според Корана той е тиранин, хвърлил в огнената пещ пророка Ибрахим (Авраам). Построил Вавилонската кула, за да се изкачи на небето и да види бога на Ибрахим, но кулата се срутила. Първият богоборец, който пожелал да се изкачи на небесата с трон, носен от четири птици. Когато и това му желание се осуетило, тръгнал на война срещу Ибрахим, но според легендата бог разделил поданиците му и им дал различни езици, за да не се разбират помежду, си, а на него за наказание изпратил един комар, който проникнал в мозъка му и го измъчвал до смърт. — Б.пр. ↑

[10] Магарицата на езическия пророк Валаам, надарена според библейската легенда с дар слово, била почитана като свещено животно. Бог я накарал да проговори, за да порицае Валаам. — Б.пр. ↑

[11] В древни времена загубата на брадата се смятала от мюсюлманите за голям позор. — Б.пр. ↑

[12] Съвместно заседание на Държавния съвет и Върховния съд в мюсюлманските страни, председателствано от самия владетел. — Б.пр. ↑

[13] Муезините в мюсюлманските страни провъзгласяват от минаретата часовете на молитва. — Б.пр. ↑

[14] Този дворец често се споменава в източните легенди. — Б.пр. ↑

[15] Сулейман бен Дауд, или Сулейман, синът Давидов — библейският цар Соломон. На Изток широко са били разпространени легендите за неговата мъдрост. Смятало се, че властвал над духовете и джиновете по силата на чудотворния талисман, изпратен му от небето. Талисманът бил пръстен, направен от желязо и мед, върху който било изписано името божие. Никой джин не смеел да престъпи заповед, подпечатана с този пръстен. — Б.пр. ↑

[16] Естахр — древната столица на персийските царе (на гръцки Персеполис), за чиято красота и великолепие са се разказвали безброй легенди. За строител на Естахр се смята Джамшид (вж. бел. 54), а според други легенди — Джиан бен Джиан, един от преадамитските султани (вж. бел. 19), повелител на перите, които издигали дворците му по вълшебен начин. — Б.пр. ↑

[17] Диадемата на този прославен владетел била използвана според източните легенди от трима последователни Сулеймани и с нейна помощ извършвали чудни подвизи, тъй като при направата ѝ били използвани вълшебни изкуства. Тя обезсилвала магиите на демони и други зли духове. — Б.пр. ↑

[18] За този най-прочут талисман на Изтока вж. бел. 15 — Б.пр. ↑

[19] Султаните, живели преди Адам и наричани поради това султани преадамити. Според мюсюлманските легенди преди сътворяването на Адам съществували много поколения живи същества, управлявани от султани, наричани Сулеймани. Последният от тях бил Джиан бен Джиан (вж. бел. 16, 17), царувал непосредствено преди сътворяването на Адам. — Б.пр. ↑

[20] Според Корана седем млади момчета, отказали да се поклонят на езическите богове, се скрили в една пещера и по волята на

Аллах били дарени със сън, продължил триста години. Пред входа на пещерата лежало куче и вярно ги пазело. — Б.пр. ↑

[21] Според мюсюлманската вяра животните също имат достъп до рая. — Б.пр. ↑

[22] Прочута местност с река край Шираз, възпята от поетите на Изтока. — Б.пр. ↑

[23] Мулла е титла, давана на учените богослови в мюсюлманския свят. — Б.пр. ↑

[24] Храм в Мека с кубическа форма, в който се съхранява свещеният монолит на мюсюлманите — черният камък. Според легендата бил конструиран на небето 2000 години преди сътворяването на света. Адам издигнал земното светилище точно под небесния му модел, на мястото, където за първи път се молил след изгонването си от рая. Разрушен от Потопа, храмът бил изграден отново от Авраам и Исмаил. Преди идването на Мохамед бил пантеон на всички арабски богове, а днес е най-голямата светиня на мюсюлманите — с лице към него се обръщат по време на молитва. — Б.пр. ↑

[25] Град Шираз бил прочут с червеното си вино. Пиенето на вино било така строго забранено от Корана, че правоверните смятали за голям грях дори изстискването на грозде и парите, получени от неговата продажба. — Б.пр. ↑

[26] Черните евнуси съпътствали неотлъчно жените и затова мястото им било най-отзад в свитата. — Б.пр. ↑

[27] Страшният Каф (всъщност Кавказката верига) е изумрудена планина, която според източните легенди опасвала земята като пръстен. За да се стигне до Каф, трябвало да се прекоси безкрайна пустиня, населена с великани и прогонени пери. — Б.пр. ↑

[28] Легендарна птица с огромни размери, древна възраст и неизмеримо големи познания, цар на птиците, символ на невидимото и тайнственото. Обитавала планината Каф. Често се споменава в източните предания, най-вече в иранската сага. — Б.пр. ↑

[29] Афритите, или ифритите — зли духове в мюсюлманската митология, сродни на джиновете. — Б.пр. ↑

[30] Керван, чиито камили носят звънчета. — Б.пр. ↑

[31] Думата значи „лъжец“ или „мошеник“, но всъщност е мохамеданският еквивалент на Антихрист. Източните писатели го обрисуват като едноок, с една вежда, а на челото му пишело

„неверник“. Щял да се появи някъде между Ирак и Сирия, яхнал магаре, и щял да пребъде на земята четиридесет дни; освен това щял да разруши целия свят, с изключение на Мека, а той самият щял да падне убит от ръката на Исус при църковната врата на Лида в Палестина. — Б.пр. ↑

[32] Според мохамеданите Коранът е от божествен произход, извечен и неотделим от същността на бога. Бил изпратен от Аллах на най-ниското небе, откъдето Гавраил го предавал на Мохамед на части — някои в Мека, други в Медина. — Б.пр. ↑

[33] Това бил най-големият израз на презрение сред ориенталците. — Б.пр. ↑

[34] В източните страни се въдели много прилепи и хората изпитвали суеверен ужас от тях. — Б.пр. ↑

[35] С тази дума започват всички глави на Корана и тя значи „В името на бога“. — Б.пр. ↑

[36] Преносим трон, използван само за личности с най-висок сан. — Б.пр. ↑

[37] Членове на просяшка секта, напуснали близки и изоставили земните блага, за да живеят от подаяния. — Б.пр. ↑

[38] Монаси или отшелници, на които се гледало като на светци заради способността им да изпаднат в състояние на транс. — Б.пр. ↑

[39] Монаси, необвързани с обети за бедност и целомъдрие. — Б.пр. ↑

[40] Висша индийска каста, отличаваща се с аскетизма си и строго спазване на диетични правила. — Б.пр. ↑

[41] Факирите са били прочути с мъченията, на които подлагали самите себе си, като например носене на тежки товари, влачене на огромни вериги и др. — Б.пр. ↑

[42] За тези две индийски божества има съчинени повече нелепости, отколкото за всяко друго митологично създание. — Б.пр. ↑

[43] Остров в Индийския океан (Цейлон), за който много са разправяли арабските мореплаватели. Бил богат на скъпоценни камъни, чудни животни и растения. Многократно се споменава в арабските приказки. — Б.пр. ↑

[44] Древна държава на територията на Бирма, запазила независимостта си до средата на XVIII в. Пегуанците изповядвали будизма. — Б.пр. ↑

[45] Коранът предписва различни правила по отношение на различните храни и мюсюлманите не бива дори да докосват месото на животно, над което касапинът не е произнесъл „Бисмиллах“. — Б.пр. ↑

[46] За мюсюлманите това е най-благочестивата планина, защото от нея било оповестено словото божие. — Б.пр. ↑

[47] В персийската митология — крилата фея с прекрасно лице, но много пакостлива, която покровителства хората и ги пази от демоните, В персийската поезия красотата на перите е станала пословична и обикновено сравняват жените с тях. — Б.пр. ↑

[48] Прочути арабски влюбени, чиято съдба често е служела за тема на романтични повествования. Маджнун (безумец) е прякорът на арабския поет Кайс ибн ал Муллавах, умрял около 700 г., чиято любов към Лайла става предмет на поетична легенда. — Б.пр. ↑

[49] Мятането на стрели е било любимо занимание на младите араби и те са постигали такова съвършенство, че са успявали да пронижат пръстен. — Б.пр. ↑

[50] Макар Гюлхенруз да е бил твърде млад, за да се отличи като опитен ездач, усмиряването на коне и ездата са се смятали за изключително важни умения сред арабите. — Б.пр. ↑

[51] Стрелбата с лък, както мятането на стрели и ездата, е съставлявала неотделима част от обучението на арабските младежи. — Б.пр. ↑

[52] Подобни договори били често срещани сред арабите. — Б.пр. ↑

[53] Кокнос — птица, чийто клон бил много харесван заради лъскавината си и се използвал за лъжица. — Б.пр. ↑

[54] Митически цар и културен герой на древен Иран. При неговото седемстотингодишно царуване на земята се установил златният век. Възгордял се и бог го наказал, като го предал във властта на тиранина Захак, който го убил, като го разрязал наполовина с трион. Джамшид притежавал чудотворна чаша, с помощта на която можел да вижда всичко, което ставало по земята, и да предсказва бъдещето. Негов бил и великолепият рубин, наречен поради своя блясък Факел на нощта и Бокал на слънцето. — Б.пр. ↑

[55] Шабан като главен евнух трябвало да пази ключовете от харема. — Б.пр. ↑

[56] Стая без прозорци или тъмна кула е имало в пределите на повечето източни дворци. Там са затваряли провинилите се любимци на халифа. — Б.пр. ↑

[57] Законите на гостоприемството били най-почитаните сред арабите и най-страшният упрек, който можели да си отправят, бил потъпкване на хляба и солта. — Б.пр. ↑

[58] Имам означава водачи и пример. Имами се наричат Али и неговите потомци, дванадесетте светци на мюсюлманите шиити. Титлата имам (духовен водач) се дава още на основателите на различните теологически системи. Така се нарича и човекът, който застава начело на група молеци се и води молитвата. Той може и да няма духовен сан. — Б.пр. ↑

[59] Възклицание, което съдържа основния постулат на мюсюлманството и гласи: „Няма друг бог, освен Аллах.“ — Б.пр. ↑

[60] Мункар и Накир (незнайният и отричащият) — два черни ангела със сини очи, които според Мохамед посещават мъртвите в гробовете им и изпитват тяхната вяра в пророка и исляма. — Б.пр. ↑

[61] Мост, по-тънък от косъм и по-остър от меч, прехвърлен над пропастта с адския огън и водещ към рая. Праведните ще преминат по него с бързината на светкавица, а грешните ще паднат в ада. Заемка в исляма от зороастрийската религия. Байрон го споменава в „Гяур“. — Б.пр. ↑

[62] В Корана нееднократно се споменава свещената камила на Аллах. — Б.пр. ↑

[63] Огънят като най-чистият от четирите елемента (огън, въздух, вода и земя) и възплъщение на доброто и светлината бил почитан от зороастрийците в Иран до арабското нашествие и ислямизирането на страната. Жреците на тази религия били наричани маги. Арабите мюсюлмани смятали магите огнепоклонници за нечисти неверници. — Б.пр. ↑

[64] Сини риби се споменават и в „Хиляда и една нощ“; и те като тези могат да говорят. — Б.пр. ↑

[65] Подобни знамена, на които пишело „Няма друг бог, освен Аллах и Мохамед е неговият пророк“, били носени пред ковчезите на видни личности и представлявали част от религиозните церемонии. — Б.пр. ↑

[66] Дявол в мюсюлманската митология (Луцифер), възглавяващ тъмните сили. Той не послушал бога и от гордост отказал да се преклони пред Адам. — Б.пр. ↑

[67] Шейховете са оглавявали обществата на дервишите. — Б.пр. ↑

[68] Кадиите са градски съдии. — Б.пр. ↑

[69] Савската царица, която според библейската легенда пристигнала от своята страна (Южна Арабия), за да се увери в мъдростта на Соломон и да я изпита с гатанки. На заминаване му подарила много злато и скъпоценни камъни. Според мюсюлманската легенда той се оженил за нея. — Б.пр. ↑

[70] Приказно чудовище, приличащо на дракон и обитаващо планината на Ахриман (вж. бел. 72). — Б.пр. ↑

[71] Иблис неслучайно ги нарича така — той е бил низвергнат и заточен в тези места, защото отказал да се подчини на Адам (вж. бел. 66), като в свое оправдание изтъкнал пред бога, че Адам е създаден от кал, докато той самият бил направен от небесен огън. — Б.пр. ↑

[72] Ахриман (Ахерман, Ариман) — зло божество от дуалистичната религия на зороастрийците, враждебно на доброто божество Ахура Мазда. В планината на Ахриман се събирали злите духове. В древните персийски поеми често се среща описание на крепостта на Ахриман, където злите духове получавали нареждания от своя повелител и се разпръсвали оттам по цял свят, за да вършат пагубните си дела. — Б.пр. ↑

[73] Могъщият див Аржант съхранявал в залите на двореца си в планината Каф скулптурните изображения на седемдесет и двама султани преадамити и на живите същества, които са им били поданици: многоглави, многоръки, с глави и тела на зверове. Някои от индуските идоли отговарят на описанията на тези същества. Аржанг се нарича и прочутото в древността Евангелие на Мани (вж. бел. 4), което било украсено с великолепни миниатюри. Манихейските светилища, повечето от които се помещавали в пещери, също се славели със своите стенописи и статуи. Някои от тях са открити при археологически проучвания в Централна Азия. — Б.пр. ↑

[74] Тези три вмъкнати новели не били завършени от Бекфорд и приживе не били публикувани във „Ватек“, за който били предназначени. — Б.пр. ↑

**МЕРИ ШЕЛИ
ФРАНКЕНЦАЙН
ИЛИ НОВИЯТ ПРОМЕТЕЙ**

*Нима, Създателю, съм искал
от пръстта човек да ме
изваеш,
мигар аз самият съм те молил
от мрака да ме извлечеш?*

Джон
Милтън
„Изгубен
ият рай“

АВТОРКАТА ЗА СВОЯ РОМАН

Когато издателите избраха „Франкенщайн“ за серията „Избрани романи“, те ме помолиха да напиша как е създадена книгата. Откликва охотно, още повече, че така ще отговоря на един въпрос, който непрекъснато ми задават: как още като младо момиче ми хрумна и развих толкова отвратителна идея? Вярно е, че никак не обичам да излизам на преден план, и то в писмена форма, но тъй като този разказ ще си остане само приложение към мое по-ранно произведение и ще се ограничи с темата за моето авторство, едва ли мога да се обвиня в себенатрапничество.

Няма нищо чудно в това, че като дъщеря на родители с широка литературна известност аз много отрано започнах да мисля за писане. От дете най обичах да прекарвам часовете за отмора в „съчиняване на истории“. Но имах и по-любимо занимание — да строя въздушни замъци, да сънувам наяве, да потъвам в мечти за въображаеми събития. Мечтите ми бяха не само фантастични, но и по-приятни от всичко, което пишех. В писането аз бях просто един добросъвестен имитатор — вместо да записвам роденото от собствения ми ум, подражавах на направеното вече от други. Това, което пишех, бе предназначено поне за още едни очи — за приятелката ми от детските години, докато мечтите бяха само мои, с никого не ги делях, те ми даваха убежище, когато бях огорчена, върховно удоволствие, когато бях свободна.

Детството ми премина предимно в провинцията и дълго време живях в Шотландия. Често посещавах живописни местности, но най обичах безлюдните и печални брегове на Тей, недалеч от Дънди. Сега, след време, ги наричам безлюдни и печални, но тогава не ги възприемах така. За мен те бяха орлово гнездо на

свободата, приятно кътче, където необезпокоявана от никого, да общувам с рожбите на моята фантазия. Тогава пишех, ала написаното не беше нещо изключително. Волните полети на въображението ми се раждаха и укрепваха под дърветата на нашия обширен двор или в подножието на близките голи планини. Героиня на тези разкази не бях аз — моят живот ми изглеждаше прекалено скучен. Не си въобразявах, че съдбата ще ми отреди да преживея романтични страдания или чудни приключения; не се затварях в собствената си личност и населявах всеки час от деня със създания, далеч по-интересни за онази възраст от личните ми изживявания.

По-късно животът ми стана по-напрегнат и фантазията отстъпи място на действителността. Съпругът ми обаче още от самото начало настояваше да се покажа достойна дъщеря на своите родители и да впиша името си в страницата на славата. Непрекъснато ме подтикваше да се стремя към литературна известност, а и аз самата тогава нямах нищо против, макар че впоследствие това ми стана безкрайно безразлично. Той желаше да пиша не толкова защото ме считаше за способна да създам нещо, достойно за внимание, а за да прецени дали крия в себе си обещание за в бъдеще. Но въпреки това аз не пишех. Пътуванията и семейните грижи запълваха времето; единственото литературно занимание, на което се отдавах, бе четенето и общуването с неговия далеч по-изтънчен ум.

През лятото на 1816 г. заминахме за Швейцария и се настанихме в съседство с лорд Байрон. В началото прекарвахме приятни часове край езерото, а лорд Байрон, който в това време пишеше третата песен на „Чайлд Харолд“, единствен от нас поверяваше мислите си на хартията. Той ни ги поднасяше една след друга, окъпани в цялата светлина и хармония на поезията, и те увековечаваха божественото великолепие на небето и земята, чието въздействие споделяхме с него.

Но лятото се оказа влажно и неприветливо, неспирните дъждове често ни задържаха по цели дни в

къщата. Там попаднахме на няколко тома разкази за привидения, преведени от немски на френски. Те включваха „Историята за неверния любовник“, който, щом се опитва да прегърне своята годеница, се оказва в обятията на бледия призрак на своята бивша изоставена любима. Там прочетох и разказа за грешния родоначалник на семейство със злочестата орис да дарява младите синове на своя обречен род с целувката на смъртта, щом те навършат пълнолетие. Удари ли полунощ, появява се неговата гигантска призрачна фигура, като Хамлетовия баща, с доспехи и маска, и обляна от лунна светлина, бавно тръгва по мрачната алея. Сянката му се губи в стените на замъка, но след малко портата се отваря, чуват се стъпки, вратата на спалнята се открява и той се приближава до ложето на младежите, потънали в дълбок, здрав сън. Когато се навежда да ги целуне по челата, на лицето му е изписана вечна мъка; от този миг нататък те започват да линеят като откъснати цветя.

Отпосле тези разкази не ми попаднаха пак, но са все така свежи в паметта ми, сякаш вчера съм ги чела.

— Нека всеки от нас да напише по един разказ за призраци — предложи лорд Байрон и ние приехме.

Бяхме четирима. Самият той започна една история, фрагмент от която публикува като приложение към „Мазепа“. Шели, на когото повече се удаваше да въплъщава своите идеи и чувства в блясъка на сияйна образност и в музиката на най-мелодичните стихове, украсили нашия език, отколкото да съчинява фабулата на някаква история, опита със спомени от своята младост. На горкия Полидори^[1] му хрумна някаква страхотия за една дама, наказана да крепи върху раменете си оголен череп вместо глава, защото надничала през ключалката, за да гледа не помня вече какво, но във всеки случай нещо много непристойно и непозволено; когато героинята му изпадна в състояние, по-жалко от това на прочутия Том от Ковънтри^[2], той повече не знаеше какво да прави с нея и бе принуден да я отпрати в гробницата на Капулетите —

единственото място, което ѝ подходило. Така знаменитите поети, раздразнени от плоскостта на прозата, набързо се отърваха от една чужда на темперамента им задача.

А аз се зах зах сериозно да измисля история, която да съперничи на разказите, вдъхновили ни за тази идея. История, която да възбужда тайнствените страхове на нашата природа, от която да побиват студени тръпки, да кара читателя да не смее да погледне зад гърба си, да смразява кръвта му, да ускорява ударите на сърцето. Не успееш ли — моята история за призраци щеше да е недостойна да се нарича така. Седях и налягах ума си — но напразно. В главата си усещах онази типична празнота, най-голямото проклятие за писателя, когато единствено тъпото Нищо откликва на страстния ни зов. Всяка сутрин ми задаваха един и същ въпрос — „Измисли ли нещо?“ — и всяка сутрин бях принудена покрусено да отвърна с отрицание.

Ала всичко си има начало, както би казал Санчо Панса; а то е свързано с нещо, което се е случило преди това. Индийците дали на света слон, за да го подтира, но самия слон поставили върху костенурка. Откритието, нека скромно си признаем, не означава тръгване от нищото, а от хаоса; затова преда всичко са нужни материали: то може да даде форма на тъмни, аморфни вещества, но не може да създаде самите тях. Винаги когато става дума за открития и изобретения, дори из областта на фантазията, трябва да помним Колумб и неговото яйце. Изобретението се състои в уменията да схванеш потенциалните възможности на един предмет и да формираш и моделираш идеите, които си подсказал.

Разговорите между лорд Байрон и Шели бяха многобройни и продължителни, а аз бях тяхна предана, макар и почти винаги безмълвна слушателка. В един такъв разговор те засегнаха различни философски доктрини, между които тайната на зараждането на живота и възможността тя да бъде открита някога и формулирана.

Говореха за опитите на доктор Дарвин^[3] (нямам пред вид какво докторът е извършил или твърдеше, че е извършил, а по-скоро какво му приписваха, че е извършил, тъй като само това има отношение към моя разказ), който бил поставил парче фиде в стъклена епруветка и по някакъв неведом начин то започнало да се движи съзнателно. Но не по този начин ще се създаде един ден живот. По-вероятно ще бъде съживен някой труп — галванизмът бе подсказал такова нещо — или органите на живи същества ще бъдат произвеждани, сглобявани и дарявани с топлотата на живота.

Докато траеше този разговор, нощта се стопи; полунощ отдавна бе минала, когато се оттеглихме за почивка. Отпуснах глава върху възглавницата, но не можах нито да заспя, нито да стана и се замислих. Неканено, въображението ме облада и ме поведе, дори съзнанието ми с образите, чиято яснота надхвърляше обичайните граници на един сън. Видях — със затворени очи, но изострено умствено зрение — бледия студент по скверни изкуства, коленичил пред нещото, което бе сглобил. Видях как ужасяващото привидение се протяга, а след това, задействувано от някаква мощна машина, показва признаци на живот и започва да мърда с непохватни, полуживи движения. Ужасна трябва да е тази гледка, както би бил безкрайно ужасен всеки човешки опит да се възпроизведе изумителният механизъм, създаден от Твореца. Успехът ще изуми студента; полудял от страх, той ще хукне да бяга далеч от собственото си гнусно творение. Ще се надява, че останала сама, слабата искрица живот, която е вдъхнал в това същество, ще изгасне и оживено по несъвършен начин, то ще се разпадне на мъртва материя, а той ще заспи с вярата, че тишината на гроба е погълнала завинаги краткотрайното съществуване на отвратителния труп, който му се е сторил люлка на живота. Заспива, но се стряска; отваря очи: о, ужас, чудовището е застанало до леглото му, разтваря балдахина и вперва в него воднисти, ала пронизващи очи.

Отворих от ужас очи. Така се бях вживяла в това видение, че ме побиха тръпки от страх и ми се искаше да изместя злокобния образ на моята фантазия с обкръжаващата ме реалност. И сега виждам стаята, тъмния паркет, спуснатите щори, през които се процежда лунна светлина, и чувството, че там някъде са огледалното езеро и високите бели Алпи. Не можех лесно да се отърва от гнусното видение — то още ме преследваше. Опитах: се да мисля за нещо друго. Върнах се към моя разказ за призраци — моя нещастен, досаден разказ. Ех, да можех да съчиня такъв, че и читателят да се изплаши, както аз се изплаших през тази нощ.

Завладя ме идея, радостна и бърза като светлината. „Открих! Това, което ме ужаси, ще ужаси и другите; трябва само да опиша привидението, споходило среднощния ми покой.“ На сутринта обях, че съм измислила една история. Започнах с думите: „Беше мрачна ноемврийска нощ“ и дадох само резюме на кошмарите, които сънувах будна.

Първоначално замислих малък разказ от няколко страници, но Шели започна да ме увещава да разширя идеята. Аз не дължа на мъжа си нито една случка, нито едно чувство, но ако той не ме насърчаваше, разказът никога нямаше да добие вида, в който бе представен на публиката.

И сега, когато отново пускам по белия свят моето злоещо творение, изпитвам привързаност към него, защото то бе родено в онези щастливи дни, когато смъртта и мъката бяха само думи без истински отклик в моето сърце. Неговите страници са съхранили много разходки, много пътувания, много разговори от времето, когато не бях сама; а спътника си вече няма да видя, поне на този свят. Но това се отнася само до мен читателите ми нямат нищо общо с тези спомени.

Ще добавя само няколко думи за промените, които внесох. Те засягат главно стила. Не съм изменила нищо в самия разказ, не съм вмъкнала нови идеи и случки.

Поизгладих езика там, където беше прекалено грапав и пречеше на повествованието, като посочените промени са изцяло в началото на първата част. Ала навсякъде те са в страничните линии на разказа, без да докосват неговата същност и сърцевина.

Лондон, 15 октомври 1831

[1] Домашният лекар на Байрон. — Б. пр. ↑

[2] Герой от легендата за лейди Годива. През 1040 г. жестокият граф Летрик обложил с непосилни данъци жителите на Ковънтри. Жена му, лейди Годива, се застъпила за гражданите, а графът подигравателно ѝ предложил да обиколи гола града, ако иска: да изпълни молбата ѝ. Годива се съгласила, но предупредила хората да не поглеждат навън. Някой си шивач на име Том обаче надникнал през процепа на щорите и моментално ослепял. — Б. пр. ↑

[3] Става дума за дядото на знаменития естественик Еразъм Дарвин (1731 — 1802), лекар, ботаник и поет. — Б. пр. ↑

ПЪРВО ПИСМО

*Англия, за мисис Савил
Санкт Петербург, 11 декември 17...*

Ще се зарадваш, като научиш, че началото на едно начинание, което ти очакваше с такива мрачни предчувствия, не бе съпътствувано от никакви злополуки. Пристигнах тук вчера и първата ми грижа е да уверя милата си сестра, че съм добре и вярвам все по-силно в успеха на своето дело.

Вече съм далеч на север от Лондон; а като се разхождам по улиците на Петербург, усещам как студеният северен вятър милва страните ми и това ме ободрява и изпълва с наслада. Ще разбереш ли какво чувствавам? Този вятър, идващ от местата, към които се стремя, ме кара да предвкусам онзи леден простор. Въодушевени от многообещаващия полъх, моите мечти стават още по-пламенни и по-живи. Напрасно опитвам да убедя самия себе си, че полюсът се владее от ледове и самота; във въображението си всеки път го виждам като царство на красота и радост. Там, Маргарет, слънцето никога не залязва; широкият му диск се плъзга по хоризонта и разпръсква вечно великолепие. Там — ще ми разрешиш, сестричке, да се доверя на предишни мореплаватели — няма сняг, нито мраз и след като преплуваме спокойното море, вятърът ще ни отвее върху места, несравними по красота и приказ с всичко на обитаемата земя. Техните богатства и природа може да се окажат безпримерни, както без съмнение и небесните тела в онези неоткрити, откъснати от света земи. Какво ли не е възможно в страната на вечната светлина! Може би ще открия там чудната сила, която привлича стрелката на компаса, или ще сложа ред в хилядите астрономически наблюдения; една такава експедиция е достатъчна, за да се обясни веднъж за винаги тяхната привидна противоречивост. Ще заситя своето алчно любопитство с една част от света, която никой досега не е познал, и ще се разходя по една земя, където още не е стъпвал човешки крак. Това са моите съблазни и те са достатъчни, за да

победят страха от опасностите и смъртта и да ме склонят да предприема това трудно пътешествие с радостта на дете, което тръгва в лодка с другарчетата си на откривателска експедиция по родната река. А ако всички тези предположения се окажат погрешни, не можеш да отречеш неоценимата услуга, която ще направя на идните поколения, като откроя път през полюса за онези страни, до които понастоящем са необходими месеци, за да се стигне, или ако разкрия тайната на магнита, което, ако е постижимо, може да се осъществи единствено посредством едно подобно начинание.

Тези разсъждения разпръснаха тревогата, с която започнах това писмо, и усещам как сърцето ми гори от ентузиазъм, той ме извисява нагоре, чак до небесата; нищо не допринася така за успокояването на духа, както непоколебимата цел — точка, върху която душата фокусира интелектуалния си поглед. Тази експедиция е светлата мечта на моите юношески години. Четях ненаситно пътеписите за разни плавания, целящи достигането на северния Тих Океан през полярните морета. Може би си спомняш, че цялата библиотека на добрия ни чичо Томас се състоеше от пътеписи за различни откривателски пътешествия. Образованието ми беше занемарено, но аз страстно обичах да чета. Разучавах тези томчета и денем, и нощем и колкото повече се запознавах с тях, толкова повече у мен се засилваше разочарованието, познато ми от дете, когато научих, че предсмъртната молба на моя баща била чичо ми да не допуска да се посветя на мореплаването.

Тези видения обаче се разпръснаха, щом започнах да чета поезия, която омая душата ми и я извиси до небесата. Аз също станах поет и цяла година живях в рай, създаден от самия мен; представях си, че може би и аз ще заслужа един ден кътче в храма, посветен на Омир и Шекспир. Ти знаеш добре за неуспеха ми, знаеш колко тежко изживях разочарованието. Но по същото време наследих състоянието на братовчед ни и мислите ми се върнаха в предишното русло.

Шест години изминаха, откак замислих това пътуване. Мога да си припомня дори часа, в който реших да се посветя на тази велика цел. Като начало започнах да калявам тялото си на трудности. Придружавах китоловци на няколко експедиции в северните морета; доброволно се подлагах на студ, глад, жажда и безсъние, през деня

често работех повече от обикновените моряци, а нощите отделях да изучавам математика, медицина и онези области на физическите науки, от които мореплавателят би извлякъл най-голяма практическа полза. На два пъти се хващах като трети капитан на един гренландски китоловен кораб и превъзходно се справях с работата. Трябва да призная, че се почувствувах горд, когато капитанът ме повиши в капитан втори ранг и най-искрено ме покани да остана при него на служба — толкова високо ценеше моята работа.

Кажу сега, мила Маргарет, не заслужавам ли да постигна някаква велика цел? Животът ми можеше да протече в охолство и разкош, но аз предпочетох славата пред всяко изкушение, което богатството изпречваше на пътя ми. О, ако можех да дочуя поне един насърчителен глас! Смелостта и решимостта ми са непоколебими, ала надеждите ми постоянно се менят, а духът ми често е потиснат. Ще потегля на дълго и трудно плаване, в което ще трябва да призовавам на помощ цялата си издръжливост, а ако ме връхлети беда, от мен ще се очаква не само да повдигам духа на другите, но понякога, когато те се предадат, сам да си вдъхвам сили.

Сезонът е най-подходящият за пътуване през Русия. Русите препускат по снега с шейните си; в тях е приятно и според мен далеч по-удобно, отколкото в английските карети. Студът не е нетърпим, ако се увиеш добре с кожи; вече възприех това облекло, защото не е все едно да се движиш по палубата и да стоиш с часове на едно място. Без движение кръвта едва не замръзва във вените. Нямам намерение да се простя с живота си по време на етапното пътуване от Петербург до Архангелск.

Ще тръгна за този град след две или три седмици; намерението ми е да наема там кораб, нещо, което не е трудно, като платиш на собственика застраховка, и да набера моряци измежду опитните китоловци. Не възнамерявам да вдигна платна преди месец юни; а кога ще се завърна? Ах, скъпа сестричке, как да отговоря на този въпрос? Ако ме чака успех, ще минат много, много месеци, може би години, преди двамата с теб да се видим отново. А не успея ли, ще ме видиш или много скоро, или никога.

Сбогом, моя скъпа, прекрасна Маргарет. Дано небето те отрупа с благословии, а мен да опази, та да мога отново и отново да

ти засвидетелствувам своята признателност за цялата ти обич и доброта.

Твой любещ брат
Р. Уолтън

ВТОРО ПИСМО

*Англия за мисис Савил
Архангелск, 28 март, 17...*

Колко бавно минава времето ми тук, заобиколен от сняг и мраз! И все пак направих и втората крачка по пътя на моето дело. Наех кораб и набирам моряци; тези, които вече ангажирах, ми изглеждат мъже, самоотвержени, а и дръзки, на които мога да разчитам.

Усещам обаче една празнота, която с нищо не успявам да запълня; а отсъствието на желания човек е безкрайно зло. Аз нямам приятел, Маргарет: когато горя с ентузиазма на успеха, няма кой да сподели моята радост; когато ме сполети разочарование, няма кой да разсее унието ми. Вярно е, че мислите си ще поверявам на хартията, но тя е жалък посредник за споделяне на чувства. Жадувам за обществото на човек, който да ми съчувствува, с когото да се разбираме само с поглед. Може би ще ме сметнеш за романтичен, скъпа сестричке, но аз остро усещам нуждата от приятел. До рамото ми няма любещ и същевременно безстрашен човек, с образован и всеобхватен ум, с вкус като моя, който да одобрява или коригира плановете ми. Как би могъл един такъв приятел да оправя недостатъците на твоя беден брат! Аз съм стремглав в действията и нетърпелив при трудностите. Но още по-голямо зло е моето самообразование: през първите четиринадесет години от живота си аз тичах като бесен из поляните и не четях нищо друго освен книгите с пътеписи на чичо Томас. На същата възраст се запознах със знаменитите поети на родната си страна, но осъзнах необходимостта да овладее други езици освен майчиния едва когато вече не беше в моята власт да извлека от това убеждение някаква съществена полза. Сега съм на двадесет и осем години, а съм в същност по-невеж от петнадесетгодишен ученик. Вярно, мислил съм повече, а стремежите ми са по-всестранни и възвишени; но ми липсва, както се изразяват художниците, фиксаж; затова много ми е нужен приятел, достатъчно внимателен, за да не

ме заклеями като прекалено романтична натура, и достатъчно да държи на мен, за да ме наставлява.

Ала напразно се вайкам; не е възможно да си намеря приятел в морската шир, нито тук, в Архангелск, сред търговци и моряци. Но все пак и в техните сурови сърца се таят чувства, различни от калта на човешката природа. Моят помощник например е завидно безстрашен и предприемчив; страстно жадува за слава или по-точно да напредне в професията си. Той е англичанин и въпреки предразсъдъците на своята нация и професия, които образованието не е смекчило, пази много от благородните човешки качества. Запознах се с него на борда на китоловен кораб; а когато го срещнах без работа в този град, лесно го склоних да участвува в моето начинание.

Капитанът е чудесен човек, известен на кораба с кроткия си характер и мека дисциплина. Това обстоятелство, съчетано с прочута почтеност и безпримерна смелост, ме накара охотно да го наема. Младостта ми, преминала в самота, и най-добрите ми години, прекарани под твоите топли женски грижи, така са изнежили характера ми, че нямам сили да превъзмогна острото си отвращение към обичайната жестокост, която царя по корабите: не мога да повярвам, че е необходима; затова, щом чух за капитан, прочут с доброто си сърце, с уважението и покорността, с които му се отплаща екипажът, разбрах, че съм сполучил, като съм си осигурил неговите услуги. Научих за него по доста романтичен начин: от една дама, която му дължи своето щастие. Ето накратко неговата история. Влюбил се преди години в млада, заможна рускиня и след като натрупал завидно състояние от законна военна плячка, бащата на момичето дал съгласието си за брак. Той се срещнал с любимата преди насрочената церемония, а тя се хвърлила в краката му, обляна в сълзи, умолявала го да не я погубва, защото обича друг, ала баща ѝ никога не би се съгласил да се оженят, защото бил беден. Моят великодушен приятел успокоил дамата и щом тя му съобщила името на любимия си, начаса се отказал от нея. Бил купил стопанство и възнамерявал да прекара там остатъка от живота си, но дарил всичко на своя съперник, а парите от военната плячка му дал, за да си купи добитък; след това сам ходатайствувал пред бащата на момичето да разреши брака ѝ с любимия човек. Ала старецът

отказал категорично, тъй като се чувствувал обвързан с честната си дума. Моят приятел като се убедил, че бащата е непреклонен, напуснал страната и се завърнал чак когато чул, че бившата му годеница се е омъжила по волята си. „Какъв благороден човек!“ — ще възкликнеш ти. Да, такъв е; но в същото време е свършено необразован; мълчалив е като риба и притежава някакво безгрижно невежество, което, макар и да прави поведението му още по-необичайно, намалява интереса и съчувствието, които иначе би събуждал.

И все пак не мисли, че моята твърдост е разколебана, понеже се оплаквам или виждам утеха за моите неволи в нещо, което вероятно не ще постигна. Решимостта ми е неотменима като съдбата; пътуването ми засега се отлага, докато времето ни позволи да отплуваме. Зимата е страхотно сурова, но пролетта е обещаваща и казват, че тук настъпвала твърде рано; сигурно ще вдигнем платна по-рано, отколкото предполагам. Не ще върша нищо прибързано: достатъчно добре ме познаваш, за да имаш вяра в моето благоразумие и загриженост, когато безопасността на други е в мои ръце.

Не съм в състояние да опиша чувствата, които събужда в мен това пътуване. Невъзможно е да изразя трепетното усещане, колкото сладостно, толкова и тревожно, с което се готвя да отплувам. Потеглям към неизследвани места, към „земята на мъгли и снегове“^[1], но нямам намерение да убия албатрос и затова не се страхувай за моята сигурност — няма да се завърна при теб изнемощял и скръбен като „Стария мореплавател“. Сигурно се усмихваш на моето сравнение, но ще ти разкрия една тайна. Често съм отдавал своето страстно въодушевление и влечение към грозящите загадки на океана тъкмо на тази творба на талантливия, надарен с най-богато въображение съвременен поет. Нещо необяснимо става в моята душа. В действителност аз съм практичен, дори усърден труженник, който работи упорито, без да се щади; но същевременно храня любов към дивното, вяра в небивалото и те се впитат в моите проекти и ме извеждат от утърпаните пътеки на човешкия живот към дивите простори на океана, неоткритите земи, които възнамерявам да изследвам.

Но да се върна към по-съкровени мисли. Ще те видя ли отново, след като прекося ширните морета и се завърна през най-южния нос на Африка или Америка? Не смея да се надявам на такъв успех, но в същото време не се осмелявам да допусна и обратното. Засега те моля да продължиш да ми пишеш при всяка възможност: може би писмата ти ще пристигат, когато ще са най-нужни, и ще поддържат моя дух. Обичам те с много нежност. Спомняй си за мен с любов, ако не получиш друго писмо.

Твой любещ брат
Робърт Уолтън

[1] Тук и по-нататък се цитира поемата на английския романтик Коулридж „Старият мореплавател“. — Б. пр., Цветан Стоянов превежда на български заглавието на поемата като „Старият моряк“ — Б. НонаD. ↑

ТРЕТО ПИСМО

*Англия, за мисис Савил
7 юли, 17...*

Скъпа сестричке, пиша ти набързо няколко реда, да те уведомя, че съм жив и здрав и изминах вече доста дълъг път. Това писмо ще стигне до Англия по един търговец, който се завръща от Архангелск; той е по-честит от мен, защото аз сигурно ще видя родната земя след много години. Духът ми обаче е висок: хората ми са храбри и както личи, непоколебими; не ги смущават дори огромните ледени блокове, които постоянно ни съпътствуват и предвещават опасностите по пътя ни напред. Достигнахме вече северните ширини; но лятото е още в разгара си и южните ветрове, понесли ни с голяма скорост към бреговете, които аз тъй страстно желая да достигна, макар и не така топли като в Англия, ми вдъхват неочаквана живителна топлина.

До този момент не са ни сполетели никакви премеждия, които си заслужава да опиша в писмо. Една-две силни бури и избиването на пробойна са произшествия, каквито опитните мореплаватели не си правят труда да запомнят; и ще бъда безпределно доволен, ако нищо по-лошо не ни споходи занаяпред.

Сбогом, моя скъпа Маргарет. Бъди сигурна, че както за мое собствено, така и за твое добро, не ще се хвърлям безразсъдно в опасностите. Ще бъда хладен, непреклонен и благоразумен. Ала успехът неминуемо ще увенчае моите усилия. Защо не? Стигнал съм чак дотук, проправяйки сигурен път през непроходимата водна шир: дори звездите са очевидци и свидетели на моето тържество. Защо да не продължа все така по непокорената и все пак послушна стихия? Какво ще спре дръзкото сърце и непоколебимата воля на човека?

Препълнената ми душа неволно сама се излива върху хартията. Но трябва да приключа. Бъди благословена, любима моя сестричке!

Р.У.

ЧЕТВЪРТО ПИСМО

*Англия, за мисис Савил
5 август, 17...*

Случи ни се нещо толкова неправдоподобно, че нямам търпение да го опиша, макар че е много вероятно да се видим, преди писмото да стигне до теб.

Миналия понеделник (31 юли) ни заобиколиха ледени блокове, които притиснаха кораба от всички страни, и ние едва си проправяхме път. Положението беше доста опасно, особено пред вид гъстата мъгла, която ни обвиваше. Затова застанахме на дрейф с надеждата да настъпи някаква промяна във времето и атмосферата.

Беше около два часа, когато мъглата се вдигна и ние съзряхме необятни и неравни ледени простори, ширнали се навред до безкрая. Някои от моите другари изстенаха, умът ми натезжа от напрегнати мисли, ала в този миг една необичайна гледка привлече вниманието ни и разсея безпокойството за собствената ни съдба. На половин миля от нас видяхме ниска карета, закрепена върху шейна, теглена от кучета, която се движеше на север; някакво човекоподобно същество с гигантски ръст седеше върху шейната и направляваше кучетата. Следяхме през далекогледите как пътникът напредва бързо, докато се изгуби сред далечните неравни ледове.

Тази гледка предизвика неописуемо удивление. Смятахме, че се намираме на хиляди мили от всякакъв бряг, ала внезапната поява на този човек означаваше, че в същност не се бяхме отдалечили толкова, колкото предполагахме. Но заклепени сред ледовете, не можехме да тръгнем по дирите му, а само го проследихме с поглед и напрегнато внимание.

Около два часа след този инцидент дочухме мъртвото вълнение и още преди да падне нощта, ледът се пропука и освободи кораба ни. Въпреки това останахме неподвижни до сутринта от страх да не се сблъскаме в тъмнината с големите, свободно плаващи блокове лед,

които се появяват след пропукването. Възползувах се от това време, за да си почина няколко часа.

На сутринта обаче, щом съмна, се изкачих на палубата и намерих моряците струпани отстрани на кораба; очевидно разговаряха с някой в морето. Оказа се шейна като онази, дете видяхме предния ден, довлечена до нас от течението върху голям отломък лед. Само едно от кучетата бе останало живо, а върху нея се виждаше човек, когото моряците увещаваха да се качи на кораба. Той не беше, както ни се стори, вчерашният пътник, дивак от необитаем остров, а европейец. Като се появих на палубата, боцманът каза:

— Ето го капитана, и той няма да допусне да загинете в открито море.

Щом ме съзря, странникът се обърна към мен на английски, макар и с чужд акцент:

— Преди да се кача на вашия кораб — каза той, — бихте ли ми казали за къде пътувате?

Можеш да си представиш моето удивление, когато чух този въпрос от човек на ръба на гибелта, от когото бих очаквал да даде мило и драго, за да се добере до моя кораб. Отвърнах му, че плаваме, с цел да открием Северния полюс.

Това, изглежда, го задоволи и той се съгласи да се качи при нас. Господи! Ако ти, Маргарет, можеше да видиш този човек, когото убеждавахме да се спаси, почудата ти би била безпределна. Крайниците му бяха почти премръзнали, а тялото изнемощяло до крайност от умора и лишения. Никога не съм виждал по-изпаднал човек. Опитахме се да го пренесем в каютата; ала той припадна веднага, щом го лишихме от свежия въздух. Върнахме го обратно на палубата и там го свестихме, като го разтрихме с коняк и го накарахме да глътне малко. Щом прояви признаци на живот, ние го увихме в одеяла и го отнесохме до комина на кухненската печка. Той постепенно дойде на себе си и хапна малко супа, която бързо го възстанови.

Изминаха два дни, в които все още не бе в състояние да говори, и неведнъж си мислех, че страданията са го лишили от разум. Когато се пооправи, аз го преместих в собствената си каюта и се грижех за него, доколкото позволяваха другите ми задължения. Не бях виждал

такъв интересен човек: обикновено погледът му е някак див, дори налудничав, но на моменти, ако си проявил внимание към него или си му направил и най-малката услуга, цялото му лице се озарява от лъч на доброта и благодост — нещо, което не съм срещал у другиго. Ала най-често изпада в меланхолия и отчаяние, понякога скърца със зъби, сякаш не може да понеса повече бремето на скърбите, които го потискат.

Когато гостът ми се посъвзе, едва го опазвах от моите хора, които нямаха търпение да му зададат хиляди въпроси; ала аз не им позволявах да го тормозят с празното си любопитство; в такова състояние на плътта и душата възстановяването му зависеше изцяло от пълната почивка. Веднъж обаче моят помощник го попита: защо е тръгнал толкова навътре в ледовете с онази странна шейна?

Лицето му моментално посърна от най-дълбока печал и той отвърна:

— Търся един, който избяга от мен.

— Да не би човекът, когото следвате, да пътува по същия начин?

— Да.

— Тогава, струва ни се, че го видяхме — в деня, преди да ви намерим, забелязахме един човек върху шейна, теглена по снега от кучета.

Това събуди интереса на непознатия и той зададе множество въпроси за посоката, в която се е движел демонът, както той го нарече. Малко по-късно, когато останахме насаме, той каза:

— Аз без съмнение разпалих вашето любопитство, както и на тези добри люде; но вие сте прекалено тактичен, за да ме разпитвате.

— Естествено — би било действително безцеремонно и нечовешко от моя страна да ви додявам.

— Все пак вие ме избавихте от едно необичайно и гибелно положение и любезно ме възвърнахте към живота.

Скоро след това той ме попита дали смятам, че пропукването на леда е погълнало другата шейна. Отвърнах, че не мога да му отговоря със сигурност, защото ледът се пропука след полунощ и пътникът може дотогава да е стигнал до безопасно място; но не съм в състояние да преценя.

От този момент нова искрица живот запламтя в отпадналото тяло на непознатия. Той изяви огромно желание да излезе на палубата, да дебне за шейната, която бяхме видели; но аз го убедих да остане в каютата, защото бе прекалено отпаднал, за да издържи на суровите атмосферни условия. Обещах му, че друг ще следи вместо него и начаса ще му съобщи, ако нещо се появи.

Това е моят разказ до момента на необичайната случка. Непознатият постепенно възстановява здравето си, ала е много мълчалив и става неспокоен, ако друг освен мен влезе в каютата. При все това обноските му са толкова кротки и благи, че всички моряци проявяват интерес към него, ако и да са общували много малко. Що се отнася до мен, аз го заобичах като роден брат и неговата нестихваща и дълбока мъка ме изпълни със съчувствие и състрадание. Трябва да е бил благороден човек в добрите си дни, щом сега, толкова съсипан, е пак обаятелен и радушен.

Споменах ти в едно от писмата си, скъпа Маргарет, че едва ли ще намеря приятел в безкрайния океан; и все пак открих един човек, когото бих бил щастлив да имам за сърдечен другар, преди неволята да сломи духа му.

Записките за непознатия ще продължа с прекъсвания, стига да има какво ново да запиша.

13 август, 17...

Привързаността ми към моя гост расте с всеки изминат ден. Той събужда едновременно невероятна жал и удивление. Как мога да съзерцавам без чувство на най-силно състрадание такъв благороден човек, сломен от зла беда? Той е толкова благ и същевременно мъдър; добре е образован, а като говори, думите му, макар и подбрани най-грижливо, се леят бързо и с небивало красноречие.

Вече почти се съвзе от болестта и е постоянно на палубата — явно дебне да съзре шейната, която мина преди неговата. При все че е нещастен, той не се е затворил изцяло в собствената си зла участ, а живо се интересува от плановете на другите. Често разговаряме за моите проекти. Той изслушва внимателно всичките ми доводи в полза на евентуалния успех и всички най-малки подробности за мерките,

които съм взел да го подсигурия. Съчувствието, което проявява, ме кара да говоря неусетно с езика на моето сърце, да дам израз на страстите, пламтящи в моите гърди, да призная с цялата жар, която ме топли, че бих се простил с богатство, живот, всяка надежда, за да придвижа напред моето начинание. Струва си да се пожертвува един човешки живот, за да се постигне знанието, което аз търся, защото то ще ме дари с власт, която ще употребя срещу враждебните на човешкия род стихии. Докато говорех, по лицето на моя слушател се спусна мрачна сянка. Забелязах, че отначало се опитваше да потисне чувствата си; закри с ръце очите си. Гласът ми трепна и замря: съзрях сълзи да се процеждат през пръстите му и стон се отрони от развълнуваните му гърди. Млъкнах; най-послед той проговори с накъсани фрази:

— Нещастнико! Нима си луд като мен! Нима и ти си пил от онова омайно биле? Изслушай ме — нека ти разкажа моята история, и ти ще запратиш надалеч от устните си тази чаша!

Както можеш да предположиш, тези думи силно възбудиха моето любопитство, но пристъпът на огорчение, който го парализира, отслаби силите му и бяха необходими много часове на отдих и тихи разговори, за да възстанови спокойствието си.

Когато обузда силните си чувства, той започна да се презира, задето робува на силни страсти; и овладявайки мрачната стихия на отчаянието, отново поведе разговор за моите дела. Попита ме за предишния ми живот. Разказът ми беше кратък, но подсказа различни теми за размисъл. Говорих за моето желание да си намеря приятел, за жаждата ми да споделям задушевно със сродно мислец ум — нещо, което не е било досега моя съдба; изказах убеждението, че човек, който не е изпитал тази благодат, не може да се похвали, че е бил щастлив.

— Съгласен съм — откликна непознатият. — Ние сме наполовина хора, несъвършени същества, ако някой по-мъдър, по-добър и по-скъп от самите нас — а такъв трябва да е истинският приятел — не ни помогне да усъвършенствуваме нашата слаба и грешна природа. Имах някога приятел — най-благородния човек — и поради това мога да съдя какво е приятелството. За вас има надежда, а и целият свят е пред вас, така че нямате основание да се

отчайвате. Докато аз — аз изгубих всичко и не мога да започна живота си отново.

Щом изрече това, по лицето му се изписа съдържана, уталожена болка, която ме трогна до дъното на душата. Ала той остана безмълвен и не след дълго се оттегли в каютата си.

Даже такъв, паднал духом, той почувствува по-дълбоко от всеки друг красотите на природата. Звездното небе, океанът и всяка гледка сред тези чудни местности са все още в състояние да извисят душата му над земята. Такъв човек има две съществувания — може да страда мълчаливо, да бъде сломен от разочарования, но при все това, щом се вгълби в себе си, той се превръща в неземен дух с ореол около челото и никакво страдание или зло не може да смути сиянието на този ореол.

Дали не се усмихваш на моя възторг от този неземен странник? Не би го направила, ако можеше да го видиш. Книгите и уединението са образovali и изтънчили твоя ум и са те направили някак си възискателна; ала от това би станала и по-възприемчива спрямо невероятните достойнства на този изключителен човек. Понякога се опитвам да реша кое негово качество го издига така високо над всеки друг човек, когото познавам. Мисля, че то е някаква интуитивна прозорливост; бърза, но непогрешима способност да преценява; проникване в причините, което няма равно на себе си по яснота и точност; прибави към всичко това дарбата му да се изразява и един глас, чиито променливи интонации са като музика, покоряваща душата.

19 август, 17...

Вчера непознатият ми рече:

„Вече ви е станало ясно, капитан Уолтън, че съм преминал през големи и несравними мъки. Бях помислил по едно време, че споменът за тези несгоди ще си отиде заедно с мен, но вие ме принудихте да променя решението си. И вие, както някога и аз, преследвате знание и мъдрост; затова пламенно се надявам удовлетворението на вашите желания да не ви клъцне като отровна змия, какъвто беше моят случай. Не съм сигурен, че разказът за моите злощастия ще ви бъде

от полза, ала като си помисля, че следвате същия път, че се излагате на същите опасности, които ме доведоха до това състояние, надявам се, че ще извлечете от моята история надлежна поука. Тя би ви направлявала, ако успеете в начинанието си, и ще ви утеша в случай на провал. Пригответе се да чуete за преживелици, които обикновено се смятат за невъзможни. Ако ни заобикаляше по-кратка и обикновена природа, бих се страхувал от вашето недоверие, може би дори и присмех; но в тези диви и тайнствени места много неща ще ви се сторят възможни — неща, които биха предизвикали смях у хора, непознати с вечноменящите се сили на природата; освен всичко това аз съм убеден, че разказът ми, в своята последователност, крие вътрешни доказателства за истинността на събитията, от които е съставен.“

Можеш да си представиш колко бях радостен да чуя предложението му; ала при все това не можех да допусна отново да изживее мъките си, разказвайки за своите несгоди. Изпитвах огромно нетърпение да чуя обещания разказ — донякъде от любопитство и донякъде от непреодолимо желание да облекча неговата участ, ако това е възможно. Изразих тези чувства в своя отговор.

„Благодарен съм ви — отвърна той — за вашето съчувствие, ала то е напразно. В очакване съм на едно-единствено събитие, след което ще почина в мир. Разбирам чувствата ви — продължи той, виждайки, че искам да го прекъсна, — но грешите, приятелю, ако ми позволите да ви наричам така; нищо не ще промени съдбата ми: чуйте моята история и ще се убедите колко безвъзвратно е решена тя.“

После ми каза, че ще започне разказа си на другия ден, когато се освободя. Това обещание изтръгна от мен най-топли благодарности. Реших всяка нощ, когато не съм обвързан неотменимо със служебни задължения, да записвам, по възможност с неговите думи, разказаното от него през деня. Ако пък съм зает, то поне ще водя бележки. Този ръкопис несъмнено ще ти достави удоволствие; а аз самият — който го познавам и ще чуя всичко лично от него — с какъв интерес и състрадание бих го прочел един ден! Дори сега, когато започвам да пиша, плътният му глас гали слуха ми, бляскавите му очи

ме съзерцават с цялата си меланхолична доброта; виждам тънката му ръка да маха оживено, а чертите на лицето му се озаряват отвътре. Странна и мъчителна ще да е била бурята, която е прегърнала славния кораб, следващ своя курс, и го е съкрушила по такъв начин.

ГЛАВА I

Родом съм от Женева; семейството ми е измежду най-уважаваните в тази република. Дедите ми години наред са били съветници и съдии; баща ми с чест и достойнство е изпълнявал не един обществен пост. Той бе уважаван от всички, които го познаваха, заради своята почтеност и неотслабваща грижа за общественото благо, Цялата си младост посветил на държавните дела; различни обстоятелства му попречили да се ожени рано, така че станал съпруг и баща на семейство едва в залеза на живота си.

Тъй като обстоятелствата на неговата женитба ярко рисуват характера му, не мога да се стърпя да не разкажа за тях. Един от най-близките му приятели бил преуспяващ търговец, който след редица неудачи изпаднал в дълбока бедност. Този мъж, чието име е Бофор, имал горд и непреклонен нрав и не можел да понесе живот в немотия и забрава в една страна, където преди е бил личен човек поради положението и богатството си. Затова, след като изплатил дълговете си, той се оттеглил по най-почтен начин с дъщеря си в град Люцерн и заживял в безизвестност и злощастие. Баща ми хранел към Бофор най-приятелски чувства и бил покрусен от неговото оттегляне при такива печални обстоятелства. Той остро възнегодувал срещу зле разбраната гордост, принудила приятеля му да постъпи така непочтително към дружбата, която ги свързвала. Незабавно се опитал да го издири с надеждата да го склони отново да заработи с негови кредити и помощ.

Ала Бофор бил предприел резултатни мерки, за да се потули. Изминали десет месеца, преди баща ми да открие местонахождението му. Зарадван, той забързал към къщата в една бедна уличка, недалеч от Ройс; когато обаче влязъл, срещнал само неволя и униние. Бофор спасил нищожна част от разбитото си състояние; с тези пари се изхранвали няколко месеца, като междувременно се надявал да си намери почтена работа в търговска къща. Поради това прекарал тези месеци в бездействие; ала многото свободно време, предоставено за размишления, само изострили лютата болка; накрая тя така завладяла

съзнанието му, че още преди да изтече третият месец, той легнал тежко болен, без да е в състояние да помръдне.

Дъщеря му се грижела за него с най-дълбока нежност; ала с отчаяние виждала как бързо се топят скромните им средства, а надежда за подкрепа не идеала отникъде. Каролин Бофор обаче притежавала необикновен ум; тя призовавала в този момент на беда цялата си сърцатост. Намерила си груба работа; плетяла изделия от слама и по най-различни начини успявала да спечели препитание, колкото да не умрат от глад.

Така изминали няколко месеца. Състоянието на баща ѝ се влошавало, времето ѝ почти изцяло било погълнато от грижи по него, средствата им за прехрана се топели и на десетия месец бащата починал в ръцете ѝ и тя останала сираче, доведено до просяшка тояга. Този последен удар я довършил; когато баща ми влязъл в стаята, заварил я коленичила пред ковчег на Бофор, потънала в сълзи. Той се появил като дух-спасител за горкото момиче, което се поверило на грижите му; и след като погребал приятеля си, той я отвел в Женева и я оставил под закрилата на своя родственица. Две години след тези събития Каролин станала негова жена.

Разликата във възрастта на моите родители беше голяма, но това обстоятелство като че още повече ги сплотяваше в предана любов. Справедливият ум на баща ми го караше да одобрява безрезервно, за да обича силно. Вероятно в предишни години е страдал от късно открита непочтеност у любима жена, затова бе склонен да цени още повече изпитаното достойнство. В предаността му към моята майка се долавяше признателност и обожание, които нямат нищо общо със сляпата привързаност на старостта, защото бяха вдъхновени от преклонение пред нейните добродетели и желание да я възнагради, доколкото е в състояние, за изживените мъки; а всичко това придаваше неизразимо очарование на държането му към нея. Всичко бе подчинено на нейните желания и удобство. Той се стремеше да я закриля, както градинарят се опитва да заслони нежно екзотично цвете от всеки по-остър полъх на вятъра. Окръжаваше я с всичко, което би предизвикало удоволствие в нейната блага и милосърдна душа. Здравето ѝ, а дори и равновесието на дотогава твърдия ѝ дух били разклатени от преживяното. През двете години преди женитбата им баща ми постепенно се освободил от всички обществени задължения,

а веднага след сватбата потърсили мекия климат на Италия. Промяната в обстановката и насладата от пътуването из тази страна на чудесата възстановили здравето ѝ.

От Италия отпътували за Германия и Франция. Аз, най-големият им син, съм се родил в Неапол и като дете ги придружавах в пътуванията. Няколко години нямаха друго дете. Колкото и да бяха привързани един към друг, те сякаш черпеха неизтощими запаси от истинска съкровищница на любов, за да ме отрупат с обич. Първите ми спомени са свързани с нежните ласки на майка ми, благата усмивка на баща ми и истинското удоволствие, с което той ме наблюдаваше. Аз бях тяхна играчка и техен идол, но и нещо повече — тяхно дете, невинното и безпомощно създание, изпратено им отгоре, от което да отгледат добър човек. Бъдещата ми съдба бе в техни ръце — да я направляват към радост или неволя в зависимост от това как ще изпълнят своя родителски дълг. Ако се прибави дълбоката им съзнателност към човешкото същество, на което бяха дали живот, към неизтощимия дух на любвеобилност и у двамата, лесно можете да си представите, че кадифената ръкавица, с която ми се внушаваха във всеки час на моето детство уроците по търпеливост, милосърдие и самоконтрол, превръщаше всичко в едно безкрайно удоволствие.

Дълго време аз бях единствената им грижа. Майка ми копнееше да има дъщеря, но аз си оставах едничкото им отроче. Когато бях на пет години, тръгнахме на екскурзия извън пределите на Италия и прекарахме една седмица на брега на езерото Комо. Милосърдната природа на моите родители често ги караше да посещават колибите на бедняците. За майка ми това бе нещо повече от задължение — една необходимост, една страст да бъде на свой ред ангел-хранител за страдащите, защото помнеше горестите си и как е била избавена от тях. По време на една такава разходка вниманието им бе привлечено от порутена до крайност бедняшка къщурка в гънките на една долина, а големият брой полуголи дечица около нея говореше за най-страшна мизерия. Един ден баща ми замина сам за Милано, а аз придружих майка си до тази колиба. Там заварихме един селянин с жена си — отруден, прегърбен от грижи и непосилен труд човек. Той разпределяше оскъдно количество храна на петте си гладни деца. Едно от тях привлече вниманието на майка ми, защото рязко се отличаваше от останалите. Сякаш беше с друга закваска. Докато четирите бяха

чернооки, жилави палавници, това момиченце бе слабичко и русокосо. Лъскавите златисти косици блестяха на главата му като царствен венец въпреки окъсаните дрехи. Челото му беше открито и чисто, очите — сини и ясни, а устните и овалът на лицето изразяваха такава чувствителност и благост, че човек от пръв поглед го възприемаше като нещо изключително — същество, изпратено отгоре с божествения печат върху всичките си черти.

Селянката, като видя, че мама не може да откъсне учуден и възхитен взор от това прелестно момиченце, охотно разказа историята му. Не било нейно дете, а дъщеря на милански благородник. Майката била германка и починала при раждането. Това добро семейство взело да отгледа детето — тогава били по-заможни. Отскоро били женени и най-голямото им дете току-що се било родило. Бащата на повереното момиченце бил от онези италианци, откърмени със спомена за старата слава на Италия — един от *schiavi ognor frementi*^[1], отдали силите си за освобождението на своята страна. Това го и погубило. Не се знаело дали е загинал, или продължава да гние в тъмниците на Австрия. Имуществото му било конфискувано, а детето останало окаяно сираче. То израснало при приемните си родители и разцъфнало в мизерния им дом, по-прекрасно от градинска роза сред трънливи къпини.

Когато баща ми се завърна от Милано, той ме завари да си играя в хола на нашата вила с едно дете, по-русо от херувим — създание, което сякаш разпръскваше сияние около себе си, а неговите форми и движения бяха по-грациозни от тези на планинско козле. Веднага му разказахме всичко за това видение. С негово позволение майка ми убеди селяните-настойници да ѝ отстъпят повереното им момиченце. Те бяха много привързани към милото дете. Присъствието му приемаха като дар божи; но би било несправедливо спрямо него да го задържат в бедност и лишение, когато провидението му предоставяше такава влиятелна закрила. Те се посъветваха със селския свещеник и в резултат Елизабет Лавенца дойде да живее в къщата на моите родители — повече от сестра за мен, прелестна и обожавана спътница на моите занимания и забави.

Всички обичахме Елизабет, а аз се гордеех и наслаждавах на пламенната и почти благоговейна любов, с която се отнасяхме към нея. Вечерта, преди да я доведат у дома, майка ми се обърна към мен закачливо:

— Приготвила съм чудесен подарък за моя Виктор — утре ще го получиш.

И когато на другия ден ми представи Елизабет като обещания дар, аз с присъщата за възрастта си сериозност изтълкувах думите ѝ буквално и започнах да гледам на Елизабет като на своя — да я закрилям, обичам и тача. Всички похвали, които се сипеха по неин адрес, приемах като похвали, отправени към моя собственост. Наричахме се един друг не принудено „братовчедке“ и „братовчеде“. Ала никаква дума, никакъв израз не е в състояние да изкаже това, което тя бе в същност за мен — повече от сестра, защото до смъртта си щеше да остане само моя.

[1] Ежечасно въставащи роби. — Б. пр. ↑

ГЛАВА II

Растяхме заедно; във възрастта ни нямаше дори година разлика. Излишно е да казвам, че не знаехме какво значи разногласие или спор. Хармонията беше душата на нашето общуване, а разликите и контрастът, съществуващи в характерите, ни сближаваха още повече, Елизабет беше с по-спокоен и сдържан нрав; ала въпреки моята буйност аз умеех по-добре да се съсредоточавам и бях по-дълбоко обзет от жаждата за знания. Тя се увличаше по ефирните произведения на поетите, а във величествените и удивителни гледки, които обкръжаваха швейцарския ни дом — грандиозните силуети на планините, сменящите се годишни времена, бури и затишия, безмълвието на зимата, оживлението и кипежа на нашето алпийско лято — откриваше широки простори за възхищение и доволство. Докато моята приятелка съзерцаваше със сериозен и удовлетворен дух великолепната външна страна на явленията, аз изпитвах задоволство от изучаването на техните причини. Светът бе за мен тайна, която жадувах да разкрия. Едни от най-ранните усещания, за които си спомням, са моята любознателност, задълбочено стремление да проуча скритите закони на природата, възторг, граничещ с екстаз, когато тези закони ми се разкриваха.

Когато се роди вторият син — седем години по-малък от мен, — родителите ми се отказаха изцяло от живота си на пътешественици и се установиха в родната си страна. Имахме къща в Женева и имение в Белрив, на източния бряг на езерото, на разстояние повече от една левга от града. Живеехме предимно в имението и родителите ми до голяма степен предпочитаха усамотението. Аз не понасях тълпите и се привързвах горещо само към определени хора. Поради това съучениците ми като цяло ми бяха безразлични; но с един от тях ме свърза най-топла дружба. Анри Клервал, невероятно талантлив и с богата фантазия, беше син на женевски търговец. Обичаше рисковете, трудностите, дори опасностите заради самите тях. Беше чел безброй книги за рицари и романтични истории. Съчиняваше героични поеми и

започна да пише вълшебни приказки и разкази за рицарски приключения. Опитваше се да ни накара да играем пиеси, да участвуваме в маскирани балове, в които се превръщахме в героите на Ронсцевал, „Кръглата маса“ на крал Артур и изобщо в благородници, пролели кръвта си, за да спасят Божия гроб от ръцете на неверниците.

Едва ли някой е имал по-щастливо детство от моето. Родителите ми бяха обладани от дух на благодетелност и угаждаха на децата си. Ние не ги чувствувахме като тирани, които направляват съдбите ни според собствените си прищевки, а като посредници и автори на многото удоволствия, които ни се предлагаха. Когато започнах да посещавам други семейства, ясно си дадох сметка доколко нашата участ е щастлива, и признателността ми засили моята синовна обич.

Характерът ми бе малко сприхав, страстите ми — пламенни, ала по силата на някакъв вътрешен закон те бяха насочени не към детински лудории, а към ревностно стремление да уча, и то далеч не безразборно. Признавам, че нито структурата на езиците, нито законите на държавите, нито политиката на различните страни криеха за мен никаква привлекателност. Това, към което неудържимо се стремях, беше изучаването на небесните и земните тайни и независимо дали ме занимаваха външната обвивка на нещата, вътрешният дух на природата или тайнствената душевност на човека, изследванията ми бяха винаги обърнати към метафизическото, или най-общо казано — физическите тайни на света.

Междувременно Клервал се занимаваше с нравствените проблеми. Негова тема беше оживената сцена на живота, достойнствата на героите, деянията на хората; надежда и мечта му беше да впише името си в историята сред онези, които помним като благородни и пожертвователни благодетели на човечеството. Нежната душа на Елизабет сияеше в нашия мирен дом като светилник в храм. Винаги имахме нейното съчувствие, усмивка, топъл глас, галещия поглед на небесносините ѝ очи, които ни благославяха и ни вдъхваха сили. Тя беше живият дух на любовта, който укротява и привлича: ако не беше тя да ме обуздава, да ми дава частица от своята благодетелност, аз можех да остана само жив, угълбен в учението или груб поради избухливия си характер. А Клервал — можеше ли някакво зло да се загнезди в благородната му душа — и все пак може би нямаше да е тъй безупречно хуманен, така безкористен в своето великодушие,

дотолюва изпълнен с доброта и нежност във възделенията си за доблестни подвизи, ако тя не бе му разкрила истинската красота на благоденствието и не бе превърнала доброто в крайна цел на неговата неукротима амбиция.

Изпитвам върховно удоволствие да разказвам спомените си от детството, преди нещастията да опетни моя ум и да превърне светлите видения в мрачни и тесногърди размишления за самия мен. Освен това, като рисувам картини от предишния си живот, аз излагам и онези събития, които ме водят с бърза стъпка към следващия разказ за сполетялата ме неволя: защото, когато си припомням зараждането на онази страст, която след това пое юздите на моята съдба, струва ми се, че е бликнала, като планински ручей, от ниски, почти забравени източници; ала надолу по течението водата е прииждала непрестанно, докато потокът е прераснал в порой, отнесъл всичките ми надежди и радости.

Геният, обладал моята съдба, се оказва естествознанието; бих искал поради това да изтъкна в моето повествование онези обстоятелства, които ме накараха да се спра на този предмет. Когато бях на тринадесет години, цялото семейство заминахме на почивка в Тононските бани; неблагоприятното време ни затвори цял ден в хотела. Там случайно попаднах на том с произведения на Корнелий Агрипа^[1]. Отворих го с безразличие; ала теорията, която се опитваше да развие, и чудните факти, които изнасяше, набързо преобразиха това чувство в ентузиазъм. Сякаш нова светлина озари ума ми; подскачайки от радост, аз споделих откритието си с баща ми. Той хвърли небрежно поглед върху титулната страница на книгата и каза:

— А, Корнелий Агрипа! Скъпи Виктор, не си губи времето с този боклук.

Ако вместо тази забележка той си бе направил труда да ми разясни, че принципите на Агрипа са оборени издъно, че е открита нова научна система, с много по-големи възможности от предишната, чийто потенциал е бил химеричен, а на новата — реален и практичен, аз сигурно бих захвърлил Агрипа и бих удовлетворил разпаленото си въображение, като се върна с още по-силен плам към предишните си занимания. Напълно е възможно ходът на мислите ми никога да не би получил онзи тласък, който доведе до моята гибел. Ала повърхностният поглед, хвърлен от баща ми върху моята книга, по

никакъв начин не ме убеди, че е запознат със съдържанието; аз продължих жадно да чета.

Когато се завърнахме у дома, първата ми грижа беше да си набавя пълните съчинения на този автор, а след това и на Парацелз^[2] и Алберт Велики^[3]. Четях и изучавах с наслаждение безумните фантазии на тези писатели; виждах ги като скъпоценности, известни на малко хора освен мен. Вече споменах, че открай време бях обладан от пламенния копнеж да проникна в тайните на природата. Въпреки напрегнатия труд и чудните открития на съвременните учени винаги съм оставал неудовлетворен от наученото. Дори Исак Нютон е признавал, че се чувства като дете, събиращо мидички край неизследвания океан на истината. Онези негови последователи във всички клонове на естествените науки, с които се запознавах, ми изглеждаха дори за детските ми представи като новаци, улисани в същото търсене.

Невежият селянин наблюдава стихииите, които го обкръжават, и е запознат с тяхното практическо приложение. Ала и най-ученият философ знае само малко повече. Той е разбулил донякъде лицето на природата, но безсмъртните ѝ черти си остават за него чудо и мистерия. Може да дисектира, да анализира, да назовава; но що се отнася до вътрешните причини, до вторичните и третичните ефекти, тук той е изцяло несведущ. Аз съзерцавах укрепленията и бастионите, които препречват пътя на човека към цитаделата на природата, и роптаех прибързано и невежо.

А ето че открих книги, които бяха проникнали по-надълбоко, и хора, които знаеха повече. Приемах думите им за чиста монета и станах техен послушен ученик. Може да ви се стори странно, че такова нещо е възможно да се случи в осемнадесети век, но макар да получавах полагаемото ми се образование в женевските училища, аз бях до голяма степен самоук, що се отнася до любимите ми предмети. Баща ми не беше учен човек и аз бях оставен сам да се боря с детското невежество, прибавено към ученическата жажда за знания. Под ръководството на моите нови учители се включих с огромно прилежание в търсенето на философския камък и еликсира на живота; но скоро последният спечели изцяло моето внимание. Богатството е второстепенна цел; ала каква слава ще съпътствува откритието, което

ще прогони всички болести от човешкото тяло и ще направи човека неуязвим спрямо всяка смърт освен насилствената!

Но това не бяха единствените ми фантазии. Способността да викаш духове или нечисти сили беше обещание, щедро раздавано от любимите ми автори, а аз жадно се стремях към овладяването на това умение; и ако заклинанията ми винаги бяха неуспешни, отдавах това по-скоро на собствената си неопитност и грешки, отколкото на липсата на вещина и прецизност в моите наставници. И така известно време се занимавах с доказано оборени системи, смесвах като бездарник хиляди противоречиви теории, затъвах безнадеждно в истинско тресавище от многолики знания, воден от пламенно въображение и детински разсъждения, докато едно произшествие не обърна отново течението на моите мисли.

Когато станах на петнадесет години, ние се преместихме да живеем в нашата къща около Белрив и там станахме свидетели на една необичайно яростна и страшна гръмотевична буря. Тя връхлетя върху ни иззад Юрските планини и гръмотевици се разразиха веднага с оглушителен трясък от всички страни. През цялото време аз следях бурята с любопитство и задоволство. Бях застанал до вратата и изведнъж видях как струйка дим, последвана от пламък, започна да се вие от един стар, могъщ дъб на около двадесет метра от нашата къща; и още не беше изгаснала ослепителната светкавица, а дъбът просто изчезна — от него остана само един поразен дънер. Когато отидохме да го разгледаме на другата сутрин, видяхме, че дървото бе раздробено по особен начин — ударът не го беше разбил на трески, а направо на трохи. Никога не бях виждал такова унищожение.

До този инцидент не се бях запознавал с основните закони на електричеството. По време на бурята ни гостуваше един голям учен из областта на естествените науки и възбуден от гибелта на стария дъб, той започна да обяснява надълго и нашироко някаква своя теория за електричеството и галванизма, която ми се видя и нова, и удивителна. Това, което чух от него, захвърли далеч на заден план Корнелий Агрипа, Алберт Велики и Парацелз — повелителите на моето въображение. Ала по едно фатално стечение на обстоятелствата сриването на тези идоли обезсърчи моите проучвания. Реших, че човек никога нищо няма да научи. Изведнъж всичко, което толкова дълго бе държало в плен вниманието ми, ми се стори жалко. Попаднал във

властта на един умствен каприз, чиито жертви, изглежда, често ставаме в годините на нашата ранна младост, аз заряхах моментално всичките си предишни занимания, захвърлих настрана естествознанието, обявих го за безплодно извращение и изпитах най-дълбоко презрение към лъженауката, която нивга не ще прекрачи дори прага на истинското знание. Изпаднал в такова настроение, аз се посветих незабавно на математиката и всички клонове на науката, които имат връзка с нея, защото реших, че са иззидани върху солидни основи и са достойни за внимание.

Ето колко странно са устроени нашите души и какви крехки връзки ни придържат към успеха или провала. Като се обърна назад, имам чувството, че тази почти свръхестествена промяна в наклонностите и волята ми е била подсказана непосредствено от ангела-хранител на моя живот — негов последен опит да отклони курса на бурята, вече заредена, готова още тогава да се разрази над мен. Победата на духа-пазител бе оповестена с необичайно за моята душа спокойствие и доволство, възцарили се след захвърлянето на науките, които бяха започнали да ме торможат. Това бе моята поука — да свързвам злото с увлечението по науките, а щастието — с тяхното пренебрегване.

Голямо усилие положи добрият дух, но то се оказа напразно. Предопределението е всемогъщо и неговите неотменими закони бяха постановили вече моята пълна и страшна гибел.

[1] Немски алхимик и философ (1486–1535). — Б. пр. ↑

[2] Псевдоним на швейцарския лекар и алхимик Теофраст Бомбаст фон Хохенхайм (1493–1541), един от основоположниците на експерименталната химия. — Б. пр. ↑

[3] Християнски философ (1193–1280). — Б. пр. ↑

ГЛАВА III

Когато навърших седемнадесет години, родителите ми решиха, че трябва да продължа учението си в Инголщатския университет. До този момент бях посещавал училищата в Женева; баща ми обаче сметна, че за да завърша образованието си, трябва да се запозная и с обичаите на други страни. Датата на заминаването ми бе уточнена, но преди да настъпи определеният ден, се случи първото нещастие в моя живот: както се оказа — поличба за бъдещите ми неволи.

Елизабет се бе заразила от скарлатина; тя караше тежко болестта и животът ѝ бе в опасност. Ние много настоявахме пред мама да се пази от болната. Отначало тя се поддаде на нашите увещания, ала щом чу, че състоянието на любимката ѝ е много тежко, не можа повече да съдържи тревогата си. Започна да се грижи за Елизабет и неотслабващата ѝ бдителност удържа победа над злостното заболяване — Елизабет бе спасена, ала последствията от това неблагоприятие се оказаха фатални за нейната спасителка. На третия ден мама се почувствува зле; треската се съпътствуваше от най-тревожни симптоми и видът на лекарите ни подсказа, че трябва да се готвим за най-лошото. Дори на смъртния одър силата на духа и кроткият нрав не изоставиха тази най-добра от всички жени. Тя съедини моята ръка с тази на Елизабет и каза:

— Деца мои, бях заложила най-големите си надежди за бъдещо щастие върху перспективата за един съюз помежду ви. Тази надежда отсега нататък ще крепи вашия баща. Елизабет, обич моя, ти трябва да заемеш моето място до по-малките ми деца. Уви! Жал ми е, че трябва да ви напусна, и не ми е леко да сторя това, след като съм била тъй щастлива и обичана. Но такива мисли не са достойни за мен; готова съм да се примиря със смъртта и ще се уповавам на надеждата да ви срещна в един по-добър свят.

Тя умря спокойно; лицето ѝ изразяваше обич дори на смъртното ложе. Не е нужно да описвам чувствата на онези, чиито най-скъпи връзки са скъсани от това непоправимо зло; празнотата, която се

заселва в душата, отчаянието, което се изписва върху лицето. Толкова време трябва да мине, преди разумът да се убеди, че тази, която си гледал всеки ден и чието съществуване ти се е струвало част от собствения ти живот, си е отишла завинаги; че е възможно да са угаснали ясните, любими очи, че звукът на обичния глас, тъй галещ слуха, е заглъхнал вовеки и никога няма отново да прозвъни. Такива са чувствата през първите дни; но когато времето потвърди реалността на злото, тогава именно започва истинската болка и мъка. Ала от кого не е откъснала тази груба ръка някое близко същество? И защо да описвам една печал, която всички са почувствували или ще почувствуват? Идва един момент, когато терзанието е по-скоро слабост, отколкото необходимост; а усмивката, що трепти върху устните, макар и да изглежда светотатство, не е вече грях. Майка ми беше мъртва, но ние имахме задължения, които трябваше да изпълняваме; трябваше да продължим да живеем като всички останали и да свикнем да мислим за себе си като за щастливци, защото ни е останал поне един, когото костеливата ръка не е отнела.

Заминаването ми за Инголцат, забавено от тези събития, бе отново насрочено. Помолих баща си да го отложим с няколко седмици. Струваше ми се светотатство да напусна така скоро тишината, близка до смъртта, която цареше в потъналата в траур къща, и да се впусна в оживлението на живота. Мъката бе ново изживяване за мен, но тя ни най-малко не ме плашеше. Не ми се искаше да напускам онези, които ми бяха останали, и най-вече желях да видя моята мила Елизабет поне донякъде успокоена.

Впрочем тя прикриваше страданието си и се стараше да утешава всички нас. Гледаше смело на живота и пое новите си задължения с твърдост и усърдие. Посвети се на онези, които бе свикнала да нарича „чичо“ и „братовчеди“. Никога не е била поочарователна оттогава, когато се опитваше да съживи слънчевите си усмивки и да ни огрява с тях. Тя забравяше дори собственото си страдание в усилията да ни накара да забравим нашето.

И все пак денят на моето заминаване настъпи, Клервал прекара последната вечер с нас. Бе се опитал да склони баща си да му разреши да дойде с мен и да ми стане състудент, но напразно. Баща му беше тесногръд търговец и в стремежите и амбициите на сина си виждаше само леност и празноглавие. Анри дълбоко страдаше, че е лишен от

либерално образование. Той почти не говореше, ала в бляскавите му очи, в оживения му поглед четях сдържана, но твърда решимост да не позволи да бъде прикован с жалките окови на търговията.

Стояхме до късно. Не можехме да се откъснем един от друг, нито да се решим да произнесем думата „сбогом“. Но накрая се сбогувахме и се оттеглихме под предлог, че ще си отпочинем, като всеки си въобразяваше, че е измамил другия: ала когато призори излязох да се кача в дилижанса, който трябваше да ме откара далеч, те всички бяха там — баща ми, да ме благослови отново, Клервал, да ми стисне пак ръката, и моята Елизабет, да възобнови молбите си да пиша често и да положи последни женски грижи за своя другар в игрите и приятел.

Скочих в каретата и потънах в най-тъжни размисли. След като цял живот съм бил заобиколен от любими приятели, с които постоянно се опитвахме да си доставим взаимна радост, сега бях сам. В университета, към който пътувах, трябваше да спечеля нови другари и да бъда сам на себе си закрилник. До този момент животът ми бе преминал изключително в уединение и тесен домашен кръг; а това бе насадило в мен непреодолимо отвращение към установяването на нови познанства. Обичах братята си, Елизабет и Клервал; те бяха „близки, познати лица“; но се смятах изключително неподходящ за компанията на непознати хора. Така разсъждавах, когато потеглих на път; докато пътувах, духът и надеждите ми постепенно се извисиха. Жадно се стремях към знания. У дома често си бях мислил колко ще ми е трудно да остана затворен на едно място и копнеех за широкия свят, за достойно място сред останалите хора. Сега желанията ми се осъществяваха и би било лудост наистина да съжалявам.

По време на пътуването за Инголцат, което се оказа дълго и изнурително, разполагах с достатъчно време за размишления. Най-после очите ми съзряха високите бели камбанарии на града. Слязох и бях отведен до самотната си квартира, където щях да прекарам вечерта, както ми се иска.

На сутринта връчих препоръчителните си писма и посетих някои от главните преподаватели. Случайността или по-скоро злата участ, духът на гибелта, който взе над мен пълна власт от момента, в който неохотно напуснах бащиния праг, ме отведе най-напред при господин Кремпе, професор по естествознание. Беше недодялан човек, но дълбоко проникнат от тайните на своята наука. Зададе ми няколко

въпроса, за да провери напредъка ми в различните области на предмета си. Отговарях небрежно и донякъде предизвикателно споменах имената на моите алхимици като главните автори, които съм изучавал. Професорът се изуми:

— Нима наистина сте си губили времето с такива глупости?

Отговорих положително.

— Всяка минута — разгореци се господин Кремпе, — всеки миг, който сте прекарвали над тези книги, е безвъзвратно загубен. Обременили сте съзнанието си с оборени теории и ненужни имена, Господи! В коя пустиня сте живели, щом като никой не е имал добрината да ви информира, че тези фантазмагории, които така жадно сте попивали, са на хиляда години и вече са успели да се покрият с плесен? Не съм очаквал да срещна последовател на Алберт Велики и Парацелз в този просветен и учен век! Ще трябва, господине, да започнете от самото начало.

Той ми направи списък на книги по естествознание, които ми препоръча да си намеря, и ме пусна да си вървя, като спомена, че в началото на идната седмица ще започне да води курс по общо естествознание и че неговият колега професор Валдман ще чете лекции по химия в дните, когато той самият няма занятия.

Не бих казал, че се прибрах разочарован, тъй като вече споменах, че отдавна смятах за безполезни отречените от професора автори; по-скоро не бях склонен да се занимавам повече с тези предмети в каквато и да била форма. Господин Кремпе беше нисък, набит човечец с груб глас и отблъскваща външност; така че учителят не ме предразположи към науките си. Може би в прекалено философски и последователен дух ви разказах за заключенията, до които стигнах в юношеските си години относно тези предмети. Като дете любопитството ми не беше задоволено от резултатите, обещавани от съвременните учени в областта на естествознанието. В главата ми цареше пълно объркване, обяснимо само с крайната ми младост и липсата на ръководител в тази област, и аз се върнах назад във времето по стъпките на науката и предпочетох мечтите на забравени алхимици пред откритията на моите съвременници. Освен това изпитвах презрение към утилитарността на днешното естествознание. Друго е, когато учените търсят тайната на безсмъртието и властта — такива възгледи, макар и празни, са велики; но днес науката се бе променила. Амбициите на учения се

ограничаваха с оборването на виденията, върху които се крепеше моят интерес към науката. От мен се искаше да сменя химерите за безпределно величие с жалката действителност.

Така разсъждавах през първите два-три дни от пребиваването си в Инголщат, когато главно се запознавах с града и живеещите в новия ми дом. Но още в началото на следващата седмица се сетих за лекциите, които спомена господин Кремпе. И макар че не желяех да слушам как онова самонадеяно човече ще се произнася от катедрата, спомних си думите му за господин Валдман, когото още не бях виждал, тъй като тогава не беше в града.

Донякъде от любопитство, донякъде от нямане какво да правя, отидох в аудиторията, а скоро след това влезе и господин Валдман. Този професор никак не приличаше на колегата си. Изглеждаше около петдесетгодишен и лицето му изразяваше безкрайна доброта; слепоочията му леко сребрееха, на тила косата му беше гарвановочерна. Беше нисък, но стоеше много изправен; а такъв благозвучен глас не бях чувал. Започна лекцията си с кратък преглед на историята на химията и различните открития, направени в тази област, като назоваваше благоговейно имената на видните откриватели. След това направи обзор на настоящото състояние на науката и разясни много от основните термини. След няколко предварителни опита той завърши с възхвала на съвременната химия с изрази, които никога не ще забравя:

— Древните учители по тази наука — каза той — обещаваха невъзможното и нищо не свършиха. Съвременните учени нищо не обещават; на тях им е известно, че металите не могат да се превръщат един в друг, а еликсирът на живота е само химера. Но именно тези учени, чиито ръце сякаш са достойни само да бъркат в калта, а очите им да се морят над микроскопи и епруветки, те именно извършиха чудеса. Те проникват в най-затънтените кътчета на природата и разбулват нейните съкровени тайни. Те се издигат в небесата; откриха кръвообращението и естеството на въздуха, който дишаме. Придобиха нова и почти безгранична власт; командуват небесните гръмотевици, възпроизвеждат земетресения и дори предизвикват невидимия свят със собствените му сенки.

Това бяха думите на професора — или по-точно това бяха думите на съдбата, произнесени, за да ме погубят. Той продължи да говори, а

аз имах чувството, че душата ми се бори с някакъв осезаем противник; той докосваше и опъваше една по една всички струни на моето същество и скоро една-единствена мисъл, една цел, един стремеж изпълни съзнанието ми. Щом толкова много е направено, възкликна душата на Франкенщайн, то аз ще постигна повече, много повече! Вървейки по вече прокарания път, аз ще открия нов, ще изследвам неизвестни сили, ще разкрия на света най-дълбоките тайни на природата!

През тази нощ не можах да затворя очи. Цялото ми същество се бунтуваше и кипеше; усещах, че от този хаос ще изникне нов ред, но нямах сили да го въдворя. Сънят ме споходи чак на разсъмване. Беше останала само решимостта да се върна към предишните си занимания и да се посветя на науката, за която смятах, че съм надарен от природата. Същия този ден посетих господин Валдман. В частна беседа обноските му се оказаха още по-меки и обаятелни, отколкото от катедрата, защото по време на лекцията се държеше някак тържествено, но в домашна обстановка от него лъхаше непринуденост и приветливост. Разказах за предишните си занимания почти същото, както и на колегата му. Той изслуша внимателно краткия ми разказ и се усмихна, като споменах имената на Корнелий Агрипа и Парацелз, но без презрението на господин Кремпе.

— На неуморното усърдие на тези учени мъже съвременните учени дължат до голяма степен основите на знанията си — каза той. — Те ни завещаха по-лесната задача да дадем нови наименования и да класифицираме фактите, повечето от които те първи изнесоха на бял свят. Усилията на гениите, дори когато са насочени погрешно, почти винаги в крайна сметка служат за благо на човечеството.

Изслушах тези забележки, произнесени без самонадеяност или високомерие, и добавих, че лекцията му е заличила предубежденията ми спрямо съвременните химици; изразявах се сдържано, със скромността и почтителността, присъщи на младостта, когато се обръща към своя учител, без да издам, понеже се срамувах да не проявява житейска неопитност, ентузиазма, с който възнамерявах да се захвана за работа. Помолих го да ме посъветва какви книги да си набавя.

— Щастлив съм — заяви той, — че спечелих един ученик; и ако вашата прилежност е равна на способностите ви, не се съмнявам в

успеха. В химията, както в никоя от другите естествени науки, са направени и предстоят да бъдат направени най-великите открития: именно затова съм я избрал за свой предмет, без обаче да съм пренебрегнал другите клонове на науката. Лош е онзи химик, който се е посветил единствено на своята област. Ако желаете да станете истински учен, а не просто дребен експериментатор, съветвам ви да се заемете сериозно с всички клонове на естествознанието, включително и математиката.

След това ме заведе в лабораторията си и ми обясни предназначението на различните прибори; даде ми наставления какво да си набавя и ми обеща, че ще мога да ползувам неговите собствени апарати, когато напредна достатъчно, за да не ги повредя. Връчи ми също и списък на книгите, за което го бях помолил, след което се поделихме.

Така завърши този паметен за мен ден — той реши моята съдба.

ГЛАВА IV

От този ден естествознанието и преди всичко химията — в най-широкия смисъл на това понятие — се превърнаха почти в единствените ми занимания. Четях усърдно талантливите и обстойни съчинения на съвременните изследователи. Присъствувах на лекциите и опознах университетските професори; дори в господин Кремпе открих здрав разум и знания, макар и съчетани с отблъскваща физиономия и маниери, но това не ги правеше по-малко ценни. В лицето на господин Валдман намерих истински приятел. Неговата добронамереност никога не стигаше до нравоучителство, а наставленията си даваше с такова искрено добродушие, че премахваше всякакъв намек за педантизъм. Той улесняваше по хиляди начини моя път към знанието и правеше ясни и достъпни дори най-сложните понятия. Прилежанието ми отначало беше непостоянно и неустойчиво, но с течение на времето укрепна и скоро заработих с такова настървение и желание, че утрото често ме сварваше в лабораторията.

Естествено при такава упоритост резултатите не закъсняха. Усърдието ми предизвикваше изумление сред студентите, а познанията ми — сред професорите. Професор Кремпе неведнъж ми задаваше с лукава усмивка въпроса: „Как е вашият Корнелий Агрипа?“, докато господин Валдман изказваше най-искрен възторг по повод моите успехи. Така изминаха две години, като междувременно два пъти посетих Женева, но цялата ми душа и сърце бяха заети с учението, което се надявах да ме отведе до тъй желаните открития. Само онези, които са изпитали на гърба си непреодолимата притегателна сила на научното изследване, са в състояние да ме разберат. Във всички останали занимания вие следвате изминатия преди вас път и няма какво друго да очаквате; докато научното изследване е постоянен извор за открития и изумление. Ако човек със средни умствени възможности се посвети изцяло на някаква тема, той неизбежно ще натрупа огромни познания по предмета; а аз, който си поставих една-единствена цел и напълно ѝ се отдадох, постигнах такъв успех, че към края на втората

година сам усъвършенствувах някои от химическите апарати, с което спечелих уважението и възхищението на целия университет. Когато достигнах тази точка и усвоих теорията и практиката на естествознанието, доколкото това зависеше от лекциите на професорите в Инголщат, моето пребиваване там стана безпредметно и аз се замислих за връщане при моите приятели и родните места; но се случи нещо, което удължи престоя ми.

Един от проблемите, които постоянно занимаваха мисълта ми, бе строежът на човешкото тяло и на живите организми изобщо. Къде, питах се неведнъж, е тайната на живота? Това бе смел въпрос, който открай време се счита за загадка; ала ние сме застанали на прага на безброй открития и само липсата на смелост и леността ни пречат да направим решителната крачка. Размишлявах над тези обстоятелства и взех решение отсега нататък да се посветя особено старателно на физиологията. Ако не ме теглеше някакъв почти свръхестествен ентузиазъм, усвояването на този предмет би ми се сторило тягостно, дори непоносимо. За да проникнем в тайните на живота, трябва първо да се обърнем към смъртта. Изучих анатомията, но това не беше достатъчно; необходимо ми беше да се запозная с процеса на естественото разпадане и гниене на човешкото тяло. Възпитавайки ме, баща ми бе взел специални мерки да ме предпази от впечатлителност спрямо свръхестествени ужаси. Не си спомням някога да съм треперал, слушайки суеверни разкази, или да съм се боял от духове и призраци. Страхът от тъмнината ми беше непознат, а гробището значеше за мен само място, където са погребани изгубили живота си тела, които от източник на красота и сила са се превърнали в храна на червеите. А сега ми предстоеше да проуча причините и хода на това разлагане и бях принуден да прекарвам дни и нощи в гробници и костници. Съсредоточавах вниманието си върху явления, непоносими за деликатните усещания на човека. Виждах как гниеше и тлееше прекрасното човешко тяло, наблюдавах как цветуща красота отстъпва място на разрухата на смъртта, видях как червеят наследява чудото на очите и мозъка. Аз изследвах и анализирах всички причинни връзки на прехода от живота към смъртта и от смъртта към живота, докато внезапно сред тая тъмнина блесна светлина — толкова ярка и ослепителна и същевременно тъй ясна, че макар и потресен от мащабите на възможностите, които ми се разкриха, аз не можех да

проумея защо, след като толкова гениални мъже бяха правили проучвания в тази област, именно на мен се падна да открия великата тайна.

Напомням ви, че тук не става дума за бълнувания на луд човек. Това, което ви разказвам, е също толкова вярно, колкото и фактът, че слънцето свети на небето. Може действително откритието да е било предизвикано от някакво чудо, но въпреки това етапите му бяха отчетливи и напълно правдоподобни. След дни и нощи на усилен труд и умора аз успях да открия причината за зараждането на живота; нещо повече — бях в състояние сам да вдъхна живот на неодушевената материя.

Изумлението, което изпитах в началото, скоро отстъпи място на безумен възторг. Да се издигна направо до върха на моите мечти след толкова време на мъчителен труд, беше най-голямата отплата за всичките ми усилия. Откритието ми беше толкова велико и изумително, че всички стъпки, довели ме до него, моментално се изличиха от паметта ми и единственото, което виждах, беше крайният резултат. Държах в ръцете си онова, за което бяха работили и мечтали най-мъдрите мъже, откакто свят светува. Не мога да твърдя, че всичко ми се разкри изведнъж, като върху вълшебна сцена: получените познания трябваше по-скоро да насочат усилията ми към заветната цел, отколкото да ми я връчат наготово. Приличах на арабина, който бил погребан жив заедно с мъртвите и намерил изхода само с помощта на мъждукаща и на пръв поглед нереална светлина.

Виждам по пламналите ви от учудване и надежда очи, приятелю мой, че копнеете да ви издам тайната; това е невъзможно; изслушайте ме внимателно до края и сам ще се убедите защо съм толкова сдържан по този въпрос. Виждам колко сте непредпазлив и възторжен, какъвто бях и аз по онова време, и не искам да ви поведем към вашата разруха и неизбежна гибел. Поучете се ако не от моите наставления, то поне от примера ми за опасностите, които крие познанието; знайте, че онзи, за когото светът е само родният му град, е по-щастлив от другия, ламтящ за величие извън рамките на човешката природа.

Когато видях в ръцете си тази безмерна власт, аз дълго се колебах как да я употребя. Макар и да имах способността да вдъхвам живот, за мен оставаше непосилна задачата да създам тяло, което да поеме живота с цялата му сложност от преплетени нерви, мускули и

вени. Колебаех се отначало дали да се опитам да сътворя себеподобно същество или някой по-прост организъм; ала въображението ми беше превъзбудено от първия успех и не ми позволяваше да се усъмня в способността си да даря с живот такова сложно и възхитително създание, каквото е човекът. Материалите, които имах на разположение, ми се струаха недостатъчни за едно толкова трудоемко начинание; но не изпитвах никакво съмнение в крайния успех. Подготвих ума си за безброй неудачи; пречки можеха да възникнат непрестанно, а и резултатът можеше да се окаже несъвършен; ала пред вид откритията, които стават всеки ден в науката и техниката, аз се надявах настоящите ми опити да положат поне основите на бъдещите ми успехи. Сложността и дързостта на замисъла ми не бяха доводи против неговата изпълнимост. С такива идеи в главата аз пристъпих към сътворяването на човешко същество. Тъй като нищожните размери на различните части биха спъвали до голяма степен работата, аз се отказах от първоначалното си намерение и реших да създам гигант, висок около два метра и половина и със съответното телосложение. След като взех това решение и прекарах няколко месеца в събиране и систематизиране на материалите, аз пристъпих към работа.

Никой не е в състояние да разбере сложните чувства, които ме обзеха след първото опиянение от успеха и ме понесоха като вихър напред. Аз пръв щях да прекрача границата между живота и смъртта и щях да озаря нашия тъмен свят с ослепителна светлина. Един нов вид щеше да ме благослови като свой създател и родител, безброй щастливи и съвършени същества щяха да ми дължат живота си. Нито един баща нямаше да има такива права върху признателността на своето дете. А започна ли веднъж да съживявам мъртвата материя, продължавах да мисля аз, ще бъде само въпрос на време (макар за момента да ми беше невъзможно), преди да съм в състояние да възвръщам живота там, където смъртта очевидно е започнала да разлага тялото.

Тези мисли крепяха духа ми, докато се отдавах на работата с неотслабващо настървение. Лицето ми изгуби цвета си и тялото ми измършавя от затворения начин на живот, който водех. Имаше моменти, когато търпях провал на самия праг на откритието, но продължавах да вярвам, че успехът ще настъпи ако не в следващия час, то поне на другия ден. Тайната, която само аз владеех, стана смисълът

на живота ми и аз изцяло ѝ се посветих. Луната съзерцаваше среднощните ми усилия, когато неуморно, задъхан от желание, преследвах природата в най-затулените ѝ скривалища. Как да ви разкажа за ужасите на моите тайни бдения, когато аз, грешникът, се ровех в плесента на гробовете или измъчвах живи същества, за да оживя мъртвата материя? Като си спомня сега, краката ми се подкосяват и пелена се спуска пред очите ми, но тогава някакъв неудържим, почти безумен порив ме тласкаше напред; сякаш бях изгубил душа и чувства и ми бе останала единствено моята цел. Това бе временно умопомрачение; чувствата се възродиха в мен с по-голяма острота веднага щом спря да действува неестественият стимул и аз се завърнах към предишния начин на живот. Събирах кости от гробниците и безпокоях с кошунствени ръце съкровенията тайни на човешкото тяло. Работилницата, където творях светотатственото си дело, разположих на тавана в една усамотена стая, по-скоро килия, отделена от останалите помещения с коридор и стълбище. Някои подробности от това, което вършех, ми вдъхваха такъв ужас, че очите ми изскачаха от орбитите си. Много от материалите си набавях от операционните зали и кланицата; и често човешката ми природа се стъписваше, погнусена пред това, което правех, но продължавах делото си и го водех към края, тласкан от едно непрестанно растящо нетърпение.

Така, в преследване на своята цел с все душа и сърце, измина лятото. Тази година то се случи необикновено красиво: не бях виждал по-рано нивите да дават по-обилно зърно, нито лозята да раждат по-прекрасни плодове. Ала очите ми бяха слепи за тези красоти. Същите чувства, които ме правеха равнодушен към природните прелести наоколо, ме караха да забравя близките си, които дълго време не бях виждал. Съзнавах, че мълчанието ми ги безпокоеше, и добре помнех думите на баща си: „Знам, че докато си доволен от себе си, ще си спомняш за нас с обич и ще ни пишеш редовно. Ще ми простиш, ако изтълкувам липсата на писма като доказателство, че си занемарил и другите си задължения.“ Затова много добре си давах сметка за чувствата на баща ми; но ми беше невъзможно да отклоня вниманието си от това, което вършех, колкото и да бе отблъскващо, защото то изцяло ме бе погълнало. Не можех да не отхвърля на заден план

всичко, свързано с чувства на обич, докато не постигнеш великата цел, на която се бях посветил.

Затова мислех, че баща ми е несправедлив, щом обяснява мълчанието ми с разгулен живот или леност; но сега съм убеден, че е имал право да подозира заниманията ми като далеч не безупречни. Съвършеният човек трябва винаги да запазва хладнокръвие, да не допуска страсти или преходни желаниа да нарушават душевния му покой. И не мисля, че преследването на знания трябва да прави изключение от това правило. Ако учението, на което си се посветил, отслабва чувствата на обич и предизвиква отвращение към обикновените, прости и чисти удоволствия, тогава в заниманията ти има нещо нередно, нещо неподобаващо на човека. Ако това правило винаги се спазваше, ако никой не принасяше в жертва на амбициите си любовта към близките хора, Гърция нямаше да бъде поробена, Цезар щеше да пощади страната си, Америка щеше да бъде открита постепенно и империите на Мексико и Перу нямаше да бъдат заличени от лицето на земята.

Аз обаче започнах да ви поучавам на най-интересното място от моя разказ и погледът ви ме умолява да продължа.

Баща ми не ме упрекна за нищо в писмата си, само искаше по-подробно да го осведомявам за естеството на моите занимания. В работа прекарах зимата, пролетта и лятото, но не забелязвах нито цъфтежа, нито разпукването на пъпките по клоните — гледки, които преди ме изпълваха с върховно блаженство, — толкова бях погълнат от труда си. Листата пожълтяха, преди да го завърша, ала сега вече всеки ден ми показваше с растяща яснота колко близо бях до успеха. Възторгът ми обаче бе примесен с безпокойство и аз се чувствавах повече роб, обречен да копае цял живот в мините или в някое друго нездравословно място, отколкото творец, зает с любимата си работа. През нощта ме избиваше студена пот и нервите ми се изпъваха болезнено; стряхах се от паднало листо и странях от останалите хора, сякаш бях гузен за някакво престъпление. Понякога се плашех, като виждах в каква развалина съм се превърнал, и ме крепеше единствено стремежът към целта: крайт на работата се виждаше и вярвах, че разходки и развлечения ще прогонят започналата болест — обещах си двете веднага щом завърша труда си.

ГЛАВА V

Беше мрачна ноемврийска нощ, когато узря плодът на моя труд. С вълнение, граничещо с агония, събрах около себе си апаратурата, необходима да запаля живот в безжизненото тяло, легнало в краката ми. Беше вече един часът през нощта; дъждът барабанеше унило по прозорците и свещта почти догаряше, когато в мъждукащата чезнеща светлина видях да се отварят мътните жълти очи; съществото задиша тежко и крайниците му конвулсивно потръпнаха.

Как да ви опиша вълнението си при вида на този ужас и чудовището, което бях сполучил да създам след такъв неимоверен труд? Крайниците му бяха пропорционални, а чертите на лицето му се бях опитал да направя красиви. Красиви! Велики боже! Жълтата му кожа плътно обтягаше мускулите и артериите, косата му се вееше, черна и лъскава, зъбите му бяха бели като бисери, но всичко това контрастираше още по-зловещо с воднистите очи, които почти не се отличаваха по цвят от очните кухини, сухата кожа и черната цепка на устата.

Няма нищо по-непостоянно в живота от чувствата. Две години робски труд с единствената цел да вдъхна живот в неодоушевано тяло! Заради тази мечта се бях лишил от отдих и здраве. Стремях се към нея с безумна страст; а сега, когато резултатът бе налице, цялата красота на мечтата отлетя и сърцето ми се изпълни с неописуем ужас и отвращение. Не можех да понеса вида на своето създание и се втурнах въвн от стаята, а после дълго крачих из спалнята, без да мога да успокоя ума си и да заспя. Най-накрая умора измести възбудата, хвърлих се върху леглото, както бях облечен, и се опитах да потъна в няколко мига забрава. Ала напразно; заспах наистина, но насън ме споходиха страшни кошмари. Видях Елизабет, прекрасна в своето цветущо здраве, да се разхожда из улиците на Инголцат. Изненадан и зарадван, аз я прегърнах, но щом я целунах по устните, те посиняха като на мъртвец, чертите ѝ се промениха и ето че държах в ръцете си безжизненото тяло на мама, обвито в саван, а в гънките му пълзяха

червеи. Сkochих ужасен: студена пот покриваше челото ми, зъбите ми тракаха, а тялото ми се гърчеше в конвулсии; и в този миг на мътната жълтеникава лунна светлина, проникваща през процепите на щорите, съзрях нещастника — гнусното чудовище, сътворено от мен. Беше повдигнал балдахина на леглото ми, а очите му — ако можеха да се нарекат очи — ме гледаха втренчено. Челюстите му зинаха и той издаде някакви нечленоразделни звуци, а страните му се нагърчиха от зловеща усмивка. Може би казваше нещо, но аз не го чувах; едната му ръка се протегна, сякаш искаше да ме спре, обаче аз скокнах и се втурнах надолу по стълбите. Скрих се в двора и останах там до сутринта, като се разхождах възбуден напред-назад, вслушвах се напрегнато във всеки звук и подскачах от най-малкия шум, сякаш очаквах приближаването на демоничния труп, на когото така безразсъдно бях вдъхнал живот.

Господи! Никой смъртен не би понесъл тази чудовищна гледка. Мумията, върната към живота, не може да е толкова ужасяваща. Бях го виждал недовършен: беше отвратителен; ала когато неговите мускули и стави се задвижиха, той се превърна в нещо, което дори въображението на Данте не би могло да роди.

Прекарах кошмарна нощ. На моменти пулсът ми започваше да бие така лудо, че го усещах във всяка своя артерия; а друг път се налагаше да се отпусна на земята от изтощение и отпадналост. Чувството на ужас се примесваше с горчивината на разочарованието; мечтите, които толкова време ми заместваха хляба и почивката, се превърнаха в ад; колко внезапна при това бе промяната, колко цялостен провалът!

Утрото, мрачно и дъждовно, най-после настъпи и разкри пред възпалените ми от безсъницата очи църквата на Инголщат с бялата камбанария и часовника, който показваше шест часа. Портиерът отключи вратата на двора, който през тази нощ ми послужи за убежище; бързо закрачих по улицата, сякаш да избягна среща с чудовището, което се страхувах да не изскочи насреща ми от всеки ъгъл. Не смеех да се прибера в квартирата си и нещо ме гонеше напред, макар дъждът, който се изливаше от скръбното черно небе, да ме беше измокрил до кости.

Вървах така известно време, като се стремях да облекча чрез физическите усилия бремето, тегнещо на душата ми. Прекосявах

улицы, без да съзнавам къде в същност се намирам или какво върша. Сърцето ми туптеше в болезнен ужас и аз бързах напред с неравна стъпка и не смеех да погледна зад гърба си.

*Подобно пътника самотен, който
от ужаси и страхове обзет,
по пътя крачи и не смее вече
да се извърне, а върви напред,
защото зад гърба си разпознава
той стъпките на демона проклет.^[1]*

Така най-сетне се добрах до хана, където обикновено пристигаха дилижанси и пътнически карети. Спрях, сам не зная защо, и няколко минути гледах втренчено каретата, която се зададе от другия край на улицата. Щом наближи, видях, че това е швейцарският дилижанс; той спря точно пред мен, вратата се отвори и аз съзрях Анри Клервал, който скочи навън и възкликна:

— Скъпи ми Франкенщайн, колко съм щастлив да те видя! Какъв късмет, че се случи именно тук в този момент!

Нищо не можеше да се сравни с щастието ми при вида на Клервал; появата му ми напомни за татко, Елизабет и милите радости на домашното огнище. Сграбчих го за ръката и за момент забравих ужаса и нещастията си; усетих внезапна и за пръв път от много месеци спокойна и безоблачна радост. Поздравих приятеля си най-сърдечно и тръгнахме към моя колеж. Клервал ми разказваше за общите приятели и се радваше, че си е издействувал да дойде в Инголщат.

— Можеш да си представиш — каза той — колко ми беше трудно да убедя баща си, че благородното счетоводно дело не изчерпва всички знания, необходими на човека; но боя се, че не го склоних докрай, защото неизменно отговаряше на неуморните ми молби като холандския учител от „Уейкфийлдският свещеник“^[2]: „Плащат ми десет хиляди гулдена, без да знам гръцки, храня се чудесно и без да знам гръцки!“ Но любовта му към мен надделя най-накрая над неприязненото му отношение към науките и той ми позволи да потегля към страната на знанието.

— Радвам се да те видя — отговорих аз. — Но кажи ми, как са баща ми и Елизабет?

— Много са добре и всичко у вас е наред. Единствено ги безпокои, че пишеш рядко. Аз самият възнамерявам да те смърря за това. Но, скъпи Франкенщайн — добави той, като млъкна внезапно и се загледа в лицето ми, — още не съм ти казал колко зле изглеждаш. Много си слаб и блед, сякаш няколко нощи не си мигнал.

— Позна; напоследък бях толкова погълнат от една работа, че не можех да си позволя достатъчно почивка, което ми личи; но се надявам, искрено се надявам, че съм приключил с тези занимания и най-сетне съм свободен.

Целият треперех; не смеех дори да помисля, камо ли да намекна за събитията от изминалата нощ. Вървахме бързо и скоро стигнахме колежа. В този момент съобразих, че създанието, което оставих в квартирата си, сигурно все още е там — живо и движещо се. Ужас ме обзе при мисълта, че може да се срещна с чудовището, но още повече се страхувах да не го види Анри. Затова го помолих малко да почака долу на площадката и се втурнах към стаята си. Опомних се едва когато ръката ми сграбчи дръжката на вратата. Заковах се на място; полазиха ме студени тръпки. Рязко разтворих вратата, както правят децата, очаквайки да видят някой призрак, дебнеш от другата страна; но в стаята нямаше никой. Влязох предпазливо: квартирата беше празна, страшния гостенин го нямаше и в спалнята. Не можех да повярвам на това щастие; щом окончателно се убедих, че врагът действително е изчезнал, аз плеснах с ръце и се втурнах надолу към Клервал.

Качихме се в стаята и след малко прислужникът ни поднесе закуска; но аз не можех да се сдържа. Чувството ми не беше просто радост — усещах трепетна възбуда по цялото си тяло, сърцето ми бясно туптеше. Минута не ме сдържаше на едно място: прескачах столовете, плясках с ръце и се смеех на глас. Отначало Клервал отдаде оживеното ми настроение на радостта от неговото пристигане, но като се вгледа по-внимателно, забеляза див блясък в очите ми, който не можеше да си обясни, а гръмкият ми, несдържан и истеричен смях го учуди и изплаши.

— Скъпи Виктор — извика той, — какво ти става, за бога? Не се смей така! Та ти си много болен! Какво ти е?

— Не ме питай! — възкликнах аз и закрих с ръце очите си, защото ми се стори, че страшният призрак се промъква в стаята. — Спаси ме, о, спаси ме! — Видях ми се, че чудовището ме сграбчва, започнах бясно да се съпротивявам и изгубих съзнание.

Горкият Клервал! Как ли се е почувствувал? Срещата, която е предвкусвал с такава радост, се превърна по необясними за него причини в мъчително огорчение. Но аз нищо не усещах; бях в несвяст и много дълго време не дойдох на себе си.

Това бе началото на нервна треска, която ме прикова към леглото за много месеци. През цялото време Анри единствен се грижеше за мен. По-късно научих, че щадейки стария ми баща, за когото дългият път би бил непосилен, и знаейки до каква степен болестта ми ще огорчи Елизабет, той им спестил скръбта, като скрил от тях сериозното ми заболяване. Той съзнаваше, че никоя милосърдна сестра няма да е по-мила и внимателна от него и твърдо убеден, че ще се оправя, постъпил спрямо тях по най-състрадателен начин.

Но в действителност аз бях много зле и нищо освен непрестанните и самоотвержени грижи на моя приятел не можеха да ме върнат към живота. През цялото време виждах пред очите си силуета на страшилището, оживено от мен, и не преставах да бълнувам. Думите ми несъмнено учудили Анри — отначало мислел, че са плод на моето обременено въображение, но упоритостта, с която съм твърдял едно и също, го убедила, че състоянието ми в същност се дължи на някакво необичайно и страшно събитие.

Аз се съвземах много бавно и неведнъж болестта се връщаше в тялото ми, а това тревожеше и огорчаваше моя приятел. Спомням си първия път, когато се огледах наоколо си с приятно чувство: по дърветата пред прозореца ми вместо листа имаше пъпки. Беше вълшебна пролет и тя много спомогна за моето оздравяване. Усетих как в гърдите ми се възраждат чувствата на радост и любов; мрачното ми настроение изчезна и скоро се превърнах в същия жизнерадостен човек, какъвто бях, преди да ме обземе фаталната страст.

— Скъпи Клервал! — възкликнах аз. — Колко безкрайно добър си към мен! Вместо да учиш, както си беше обещал, ти прекара цялата зима до леглото на болен човек. Ще мога ли някога да ти се отплатя? Изпитвам най-дълбоки угризения за разочарованието, което ти причиних, но знам, че ще ми простиш.

— Ще ми се отблагодариш изцяло, ако престанеш да се тревожиш и се опиташ по-скоро да се възстановиш. И щом като си в такава добро настроение, мога ли да поговоря с теб по един въпрос?

Потреперах. Въпрос? Какъв въпрос? Дали няма пред вид онова, за което се страхувах и да мисля?

— Успокой се — продължи Клервал, като забеляза, че пребледнях. — Няма да го споменавам, щом това те възбужда; ала баща ти и братовчедка ти ще се почувствуват щастливи, ако получат писмо, написано лично от теб. Те нямат представа колко сериозна беше болестта ти и се тревожат от дългото ти мълчание.

— Това ли е всичко, скъпи Клервал? Как можа да допуснеш, че първите ми мисли няма да литнат към тези скъпи, скъпи мои близки, които обичам и които така заслужават моята любов.

— Щом е тъй, приятелю, тогава сигурно ще се зарадваш на писмото, което от няколко дни те чака; струва ми се, че е от братовчедка ти.

[1] Из поемата на Коулридж „Старият мореплавател“. — Б. пр. Забележка: стиховете в книгата преведе Василка Хинкова. ↑

[2] Роман от английския писател Оливър Голдсмит (1728–1774). — Б. пр. ↑

ГЛАВА VI

И Клервал ми подаде следното писмо. То беше от милата ми Елизабет:

„Скъпи братовчедо,

Ти си бил болен, много болен, и дори честите писма от нашия мил Анри не можеха да ме успокоят. Забранено ти е да пишеш, да държиш писалка в ръце, но една дума от теб, мили Виктор, е достатъчна да разсее страховете ни. Дълго се надявах, че следващата поща ще донесе тъй очаквания ред, и успях да убедя чичо да не предприема пътуване до Инголщат. Не му разреших да се подлага на неудобствата или дори на опасностите от едно такова продължително пътешествие, ала колко пъти съм съжалявала, че не съм в състояние самата аз да го осъществя. Страхувам се, че за теб се грижи срещу заплащане някоя стара милосърдна сестра, която не предусеща желанията ти, нито ги изпълнява грижовно и с любов, както би сторила това бедната ти братовчедка. То всичко, слава богу, е минало; Клервал пише, че вече си по-добре. Горещо се надявам, че скоро ще потвърдиш това с писмо, написано лично от теб.

Оздравявай и се върни при нас. Тук ще намериш щастливо, жизнерадостно семейно огнище и приятели, които много те обичат. Баща ти е в добро здраве и желае само едно — да те види и да се убеди, че си добре, и тогава никаква грижа няма да омрачи благодушното му лице. Колко ли ще се зарадваш, като видиш как е пораснал нашият Ернест. Вече е на шестнадесет години и е безкрайно енергичен. Иска да бъде истински швейцарец и

да постъпи като наемен войник в чуждестранна армия; ала ние не можем да се разделим с него, поне докато не се е завърнал у дома по-големият му брат. Чичо не одобрява идеята за военна кариера в чужда страна, но Ернест никога не се е отличавал с твоето прилежание. За него учението е досадно бреме, времето си прекарва на открито, катери се по планините или гребете из езерото. Страхувам се да не се превърне в безделник, ако не му разрешим да се посвети на професията, която сам си е избрал.

Откак си заминал, тук почти нищо не се е променило, ако не смятаме, че децата пораснаха. Синьото езеро и снежните планини не се изменят никога, а мирният ни дом и доволни сърца се управляват от същите неотменими закони. Дребните грижи поглъщат времето и ме развличат, а трудът ми е възнаграден стократно, като гледам около себе си щастливите мили лица. Откак си ни напуснал, в нашия дом е настъпила една-единствена промяна. Спомняш ли си как постъпи на служба в нашето семейство Жюстин Мориц? Може да си забравил, затова ще ти разкажа накратко, с няколко думи, нейната история. Майка ѝ, госпожа Мориц, останала вдовица с четири деца, от които Жюстин била третото. Момичето било любимка на бащата, но по силата на някакво странно противоречие майка ѝ не можела да я понася и след смъртта на господин Мориц започнала много зле да се отнася с нея. Леля забелязала това и когато Жюстин навършила дванадесет години, убедила майка ѝ да ѝ позволи да живее у нас. Републиканските порядки в нашата страна породиха по-прости и здрави нрави, отколкото в съседните велики монархии. Тук границата между различните съсловия и понизшите класи не е така рязко изразена, тъй като не са нито толкова бедни, нито са презрени, имат по-изтънчени и цивилизовани маниери. Прислужник в Женева не означава същото, като прислужник във Франция или Англия. Жюстин, веднъж приета в нашето семейство, пое задълженията на камериерка; положение, което в нашата

щастлива страна не включва представата за невежество или загуба на човешко достойнство.

Жюстин бе твоя любимка, спомняш ли си? Сетих се за едно твое подмятане, че когато си в лошо настроение, ти стига един неин поглед, за да го разсее, защото, както и Ариосто описва красотата на Анжелика^[1], лицето ѝ е безкрайно радостно и открито. Леля силно се привързва към нея и поради това ѝ даде много по-добро образование, отколкото възнамеряваше първоначално. Жюстин стократно се отплати за това благодеяние — тя се оказа най-благодарното създание на земята. Не става дума за някакви излияния — никога не съм чула от нея такова нещо, но в погледа ѝ светеше безгранично обожание към покровителката ѝ. Макар и весела по нрав и донякъде лекомислена, тя за всичко слушаше леля и я гледаше право в очите. Смяташе я за самото съвършенство и се опитваше да ѝ подражава в приказките и обноските, така че сега често ми напомня за нея.

Когато скъпата ми леля почина, ние всички бяхме прекалено погълнати от собствената си мъка, за да забележим бедната Жюстин, която я бе гледала по време на боледуването с грижовна обич. Горкото момиче също се разболя, но оказа се, че това не е краят на нейните изпитания. Братята и сестра ѝ умряха един след друг и майката остана сама, като се изключи пренебрегнатата ѝ дъщеря. Съвестта я мъчела и тя започнала да мисли, че смъртта на любимите деца е наказание от всевишния за нейното пристрастие. Тя била католичка и изповедникът ѝ, доколкото разбрах, потвърдил идеята, която вече си била вътълпила. Ето защо няколко месеца след твоего заминаване за Инголцат разкаялата се майка повика дъщеря си. Горкото момиче! Как плака на раздяла. Толкова жизнена преди, сега мъката по леля я бе направила меланхолична и тъжна. А и пребиваването под майчиния покрив не възвърна веселия ѝ нрав. Бедната жена била много неустойчива в своето разкаяние. Молела Жюстин да ѝ прости несправедливостта, но по-често я обвинявала за

смъртта на братята и сестра ѝ. Постоянното раздражение подкопало накрая здравето на госпожа Мориц, а от това нравът ѝ не станал по-добър; но сега вече почива навеки. Тя умря в началото на миналата зима, при първия полъх на студа. Жюстин се завърна при нас и аз нежно я обичам. Много е умна и мила и е изключително красива — както споменах вече, държането и начинът ѝ на говорене постоянно ми напомнят милата леля.

Трябва да ти кажа, скъпи братовчедо, и няколко думи за сладкия малък Уилям. Само ако можеше да го видиш. Много е висок за годините си, със засмени сини очи, тъмни мигли и къдрава коса. Когато се усмихва, на румените му от здраве бузи се появяват две трапчинки. Вече на два пъти се жени, но определено предпочита Луиза Бирон — едно хубаво петгодишно момиченце.

А сега, скъпи Виктор, предполагам, че ти се иска да чуеш малко клюки за добрите ни женевци. Хубавата госпожица Мансфийлд вече приема поздравления за насрочена сватба с един млад англичанин, Джон Мелбърн. А грозната ѝ сестра се омъжи миналата есен за господин Дювилар, богатият банкер. Откак замина Клервал, любимият ти съученик, Луис Маноар го сполетяха няколко любовни неудачи. Но вече се е утешил и чух, че щял да се жени за някаква хубавичка францужойка, мадам Таверние. Тя е вдовица, доста по-възрастна от Маноар, но на всички много се харесва.

Описвайки ти всичко това, аз се поразсеях, скъпи братовчедо, обаче сега, като привършвам, отново ме обзема тревога. Пиши ни, скъпи Виктор — един ред, дори една дума ще са за нас благодат. Хиляди благодарности на Анри за неговата доброта, обич и многото писма — искрено сме му признателни. Прощавай, мили братовчедо, грижи се за себе си и пак те моля — пиши.

Елизабет Лавенца
Женева, 18 март 17...“

— Милата, мила Елизабет! — възкликнах аз, като прочетох писмото. — Веднага ще пиша и ще разсея тревогите им.

Написах писмото и усилието ме изтощи, но вече бях започнал да се оправям и оттук нататък оздравяването ми потръгна по-бързо. След още две седмици можех да излизам.

Една от първите ми грижи, след като се излекувах, бе да представя Клервал на някои от университетските професори. При това, без да искам, засегнах душевната рана, която още не бе напълно заздравяла. От онази фатална нощ, когато сложих край на продължителния си труд и положих началото на бедата, започнах да чувствавам дълбоко отвращение дори към названието „естествени науки“. Макар и да бях напълно оздравял, видът на химическа апаратура бе достатъчен, за да се възобновят болезнените нервни симптоми. Анри бе забелязал това и скри от погледа ми всички прибори. Той дори смени квартирата, защото забеляза отвращението, което изпитвах към бившата си лаборатория. Но всичките му усилия се оказваха напразни, когато посещавах професорите. Господин Валдман ми причиняваше истинско страдание, когато изразяваше с присъщата си доброта и топлота възторга си от учудващия ми напредък в науката. Той скоро забеляза, че тази тема ми е неприятна, но тъй като не можеше да се досети за истинската причина, отдаде това на моята скромност и смени темата за моите успехи със самата наука, с явното желание да ми даде възможност да блесна. Какво можех да сторя? Той искаше да ми достави удоволствие, а ме изтезаваше. Имах чувството, че без да бърза, ми демонстрира един по един инструментите за мъчение, с които впоследствие бавно и болезнено ще ме умъртви. Гърчех се от неговите думи, ала не смеех да изразя страданието, което изпитвах. Клервал, който винаги бързо улавяше с поглед и усет чуждите настроения, предложи да сменим темата на разговора, използвайки като предлог своята крайна неосведоменост; така че разговорът се прехвърли върху по-общи неща. Мислено благодарих на приятеля си от все сърце, но нищо не казах. Виждах ясно неговото недоумение, но той никога не се опитваше да ми изтръгне насила тайните, а макар безкрайно да го обичах и уважавах, не се решавах да му доверя онова, което толкова често спохождаше паметта ми, но което се страхувах да споделя, за да не би още по-силно да се разстроя.

С господин Кремпе ми беше още по-трудно да се справя, а при моето тогавашно състояние на почти непоносима чувствителност преките му грубовати похвали ми причиниха повече болка, отколкото благата доброжелателност на господин Валдман.

— Дявол да го вземе този ваш приятел! — възкликна той. — Знаете ли, господин Клервал, че той всички ни сложи в шапката си. Да, да, какво ме зяпнахте? Това е самата истина. Един зелен юноша, който само преди няколко години вярваше в Корнелий Агрипа като в Библията, сега излезе начело в университета. Ако веднага не го поставим на мястото му, съвсем ще ни засрами. Да, да — продължи той, като забеляза страдалческия израз на лицето ми, — господин Франкенщайн е скромен, чудесно качество за един млад човек. Младите не трябва да са самонадеяни, господин Клервал, аз самият бях скромен на млади години, но това бързо минава.

Тук той започна да се хвали, така че разговорът за щастие се отклони от досадната за мен тема.

Клервал никога не бе споделял моето предпочитание към естествените науки, а литературните му интереси коренно се отличаваха от моите. Дойде в университета с твърдото намерение да овладее източните езици и по този начин да осъществи в живота си пътя, който си бе набелязал. Твърдо решен да направи блестяща кариера, той бе обърнал поглед към Изтока — богато поле за неговия предприемчив дух. Вниманието му бе погълнато от персийския, арабския и санскритския език, така че лесно ме склони и аз да започна да се занимавам с тях. Безделието винаги ми е било тягостно, а сега, когато исках да избягам от мислите си и ненавиждах предишните си занимания, намерих огромно облекчение в съвместните уроци с моя приятел и открих не само поука, но и утеха в трудовете на източните автори. За разлика от него аз не се задълбочавах в техните диалекти, защото не възнамерявах да ги използвам за друго освен за временно развлечение. Четях ги единствено заради съдържанието и бях богато възнаграден за труда си. Меланхолията им е успокоителна, а радостта — възвишена, и то до степен, която не бях срещал в писатели от други страни. Когато четеш написаното от тях, започва да ти се струва, че животът се състои само от топло слънце и розови градини, от усмивките и капризите на прекрасни събеседнички, от изгарящ

сърцето любовен плам. Колко е различно това от мъжествената и героична поезия на Гърция и Рим.

Така мина лятото, а късно есента бях решил да се върна в Женева; но някои непредвидени обстоятелства ме задържаха, така че зимата и снегът ме завариха в Инголцат, пътищата станаха непроходими и завръщането ми бе отложено за следващата пролет. Преживях това забавяне много тежко, защото копнеех да видя родния град и любимите приятели. Задържах се толкова дълго само защото не ми се искаше да оставя Клервал в един чужд град, преди да е опознал неговите обитатели. Впрочем зимата прекарахме много приятно и макар пролетта да се окажа необичайно късна, когато най-сетне дойде, красотата ѝ изкупи това закъснение.

Беше май и всеки ден очаквах писмото, с което трябваше да ми съобщят датата на моето тръгване; и ето че един ден Анри предложи да се разходим пеша из околностите на Инголцат, за да се простя с местата, които толкова дълго бях обитавал. С радост се съгласих — обичах да ходя, а Клервал винаги е бил любим спътник в екскурзиите, които предприемахме из родните места.

В такива скитания изминаха две седмици: здравето и духът ми се възстановиха и даже допълнително укрепнаха от здравословния въздух, който дишах, впечатленията от разходките и беседите с моя приятел. Ученето ме бе изолирало от хората и ме бе направило необщителен, но Клервал събуди най-доброто в мен и отново ме научи на любов към природата и към засмените детски личица. Незабравими приятелю! Колко искрено ме обичаше ти, как се опитваше да ме издигнеш до себе си. Себелюбиви стремежи ме бяха принизили и стеснили моя кръгзор, докато твоята доброта и обич не ме стоплиха и не отвориха отново сърцето ми за света; и аз пак се превърнах в онзи щастливец, който няколко години преди това, обичащ и обичан от всички, не познаваше скръбта. Когато бях щастлив, природата ставаше за мен източник на най-възхитителни усещания. Безоблачното небе и зелените поля ме изпълваха с възторг. Пролетта тази година бе наистина вълшебна; нейните цветя бяха разцъфнали по живите плетове, а летните вече бяха напъпили. Най-после си отдъхнах от мислите, които ме гнетяха като непосилно бреме, въпреки всички усилия да ги отхвърля.

Анри се радваше на моето добро настроение и искрено споделяше чувствата ми: правеше всичко възможно да ме развесели и делеше с мен усещанията, които изпълваха душата му. Той бе неизтощим: приказките му бяха наситени с богато въображение, а много често имитираше персийски и арабски писатели, като съчиняваше истории, изпълнени с фантазия и страсти. Друг път рецитираше любимите ми стихове или ме въвличаше в спорове, които майсторски поддържаше.

В колежа се завърнахме в неделя следобед: селяните танцуваха и навсякъде срещяхме весели и щастливи хора. Самият аз бях в отлично разположение на духа, краката ме носеха леко, с необузdana радост и доволство.

[1] Героиня от поемата на италианския поет Лодовико Ариосто (1474–1533) «Неистовият Роланд». — Б. пр. ↑

ГЛАВА VII

Когато се прибрах в квартирата, намерих следното писмо от баща ми:

„Скъпи Виктор, вероятно с нетърпение очакваш писмото, което ще определи деня на твоето завръщане при нас; отначало се изкушавах да ти драсна само няколко реда, в които да спомена датата, когато ще те очакваме. Но такова малодушие би било жестоко спрямо теб, затова не смея да го сторя. Каква ще бъде изненадата ти, синко, когато вместо дългоочаквания радостен прием съзреш сълзи и горест? С какви думи да ти разкажа, Виктор, за нашето нещастие? Дългото отсъствие не може да те е направило равнодушен към нашите радости и мъки, но как да причиня болка на моя син, живял тъй дълго далеч от нас? Искане ми се да те подготвя за скръбната вест, но знам, че това е невъзможно — сигурен съм, че в този момент очите ти вече се плъзгат надолу по страницата и търсят думите, които съобщават страшната новина.

Уилям е мъртъв! — това сладко дете, чиито усмивки радваха и топлеха сърцето ми, което бе толкова нежно и същевременно жизнерадостно. Виктор! Той е убит!

Няма да правя опити да те утешавам, само ще ти разкажа обстоятелствата, при които е станало убийството.

Миналия четвъртък (7 май) аз, племенницата ми и двамата ти братя излязохме да се поразходим из Пленпале. Вечерта бе топла и тиха и ние неусетно сме извървели по-голямо разстояние от друг път. Вече се смрачаваше, когато решихме да се върнем, и тогава открихме, че никъде не можем да намерим Уилям и Ернест, които вървяха пред нас. Затова приседнахме на една пейка да ги изчакаме.

След малко се появи Ернест и попита дали не сме виждали брат му; каза, че си играели двамата и Уилям изтичал да се скрие, а той напразно го търсил, после дълго го чакал, ала Уилям не се появил.

Неговият разказ доста ни разтревожи и ние продължихме търсенето, докато съвсем се стъмни; тогава Елизабет предположи, че той се е прибрал у дома. Но там го нямаше. Върнахме се обратно с факли, защото не бях спокоен при мисълта, че милото ми момче се е изгубило и е изложено на влагата и нощната роса; Елизабет изпитваше същото безпокойство. Беше около пет часа сутринта, когато открих моето прелестно дете, което предишния ден бе в цъфтящо здраве, простряно на тревата, посиняло и вкочанено; на вратлето му се бе отпечатала ръката на убиеца.

Отнесохме го у дома и мъката, изписана по лицето ми, разкри всичко на Елизабет. Тя пожела да види тялото. Отначало се опитах да я разубедея, но тя настоя и влезе в стаята, където го бяхме положили, хвърли поглед върху шията му и възкликна, плясвайки с ръце: «О, боже, аз убих милото дете.»

Тя припадна и дълго време не можа да дойде в съзнание. Когато най-сетне се съвзе, отново започна да ридае и въздиша. Разказа ми, че същата тази вечер Уилям измолил от нея разрешение да си окачи скъпоценния медальон, който ѝ остана от майка ви. Той е изчезнал и несъмнено това именно е било изкушението, съблазнило убиеца. Засега няма никакви следи от него и всички опити да го открием се оказаха напразни; но дори и да го намерим, нищо няма да ми върне моя Уилям.

Ела си, скъпи Виктор, само ти си в състояние да утетиш Елизабет. Тя не спира да плаче и несправедливо се обвинява за смъртта на детето; думите ѝ късат сърцето ми. Ние всички сме дълбоко покрусени, а това, синко, не е ли още една причина да се завърнеш при нас и да ни утетиш? Милата ти майка! Уви, Виктор! Сега благодаря на бога, че

тя не доживя да види жестоката страшна смърт на най-малкото си дете.

Ела си, Виктор; не с мисълта да отмъстиш на убиеца, а с мир и любов в душата, които ще изцерят, вместо да разкърват раните в душите ни. Върни се в скръбния ни дом, приятелю мой, изпълнен с любов и доброта към тези, които те обичат, а не с ненавист към врага.

Женева
12 май 17...

Твой любещ, съсипан баща
Алфонс Франкенщайн“

Клервал, който следеше израза на лицето ми, докато четях писмото, с тревога забеляза как радостта, която изразих при получаването на новини от къщи, се смени с отчаяние. Захвърлих писмото на масата и закрих лицето си с ръце.

— Скъпи Франкенщайн! — възкликна Анри, като видя горчивите ми сълзи. — Нима ти е съдено да бъдеш вечно нещастен? Какво се е случило, скъпи приятелю?

Направих му знак да прочете писмото, а самият аз закрачих напред-назад из стаята, развълнуван и потресен. Като прочете за сполетялото ни нещастие, очите на Клервал също се напълниха със сълзи.

— Не мога да ти помогна, приятелю — каза той, — мъката ти е безутешна. Какво възнамеряваш да правиш?

— Ще замина веднага за Женева. Ела с мен, Анри, да поръчаме коне.

Докато вървахме, Клервал се опита да издума няколко успокоителни слова, но единствено можа да изкаже дълбокото си съболезнование.

— Горкият Уилям! — каза той. — Милото, хубаво дете. Сега спи в прегръдките на праведната си майка. Всеки, който го е видял радостен и щастлив с цялата си детска прелест, ще оплаче преждевременната му загуба. Да умреш така мъчително, да усетиш на шията си смъртоносната хватка на убиеца. Какъв злодей трябва да си, за да погубиш тази лъчезарна невинност. Горкото дете. Единствената

ни утеха е, че макар близките му да го оплакват и скърбят, той почива в мир. Страшното е отминало, страданията завинаги са свършили. Нежното му телце е в гроба и той не усеща болка. На него вече не му е нужно съжаление, да запазим това чувство за нещастниците, които са го надживели.

Така ми говореше Клервал, докато вървахме забързани по улиците; думите му се запечатаха в паметта ми и по-късно, останал сам, аз си ги припомних. А сега, веднага щом впрегнаха конете, скочих в каретата и се сбогувах с приятеля си.

Пътуването ми бе нерадостно. Отначало бързах, защото нямах търпение да пристигна, за да утеша и уталожа мъката на моите опечалени близки, но когато наближихме града, казах на кочияша да забави ход. Не можех да надвия обзелите ме чувства. Минавах покрай скъпи на моето детство места, които не бях виждал шест години. Дали всичко се е променило? Едната от промените бе внезапна и съкрушителна, а хиляди други дребни обстоятелства сигурно са се натрупвали постепенно и са довели до изменения, които, макар и побавни, едва ли са от по-малко решаващо значение. Усетих страх; не смеех да продължа напред, мрачно предчувствайки хиляди незначителни беди, и макар да не можех да ги назова, целият тръпнех от тревога.

В това болезнено състояние на духа останах два дни в Лозана. Съзерцавах езерото: водите му бяха спокойни, наоколо бе тихо, а снежните планини, тези „дворци на природата“, си бяха все същите. Лека-полека мълчаливата божествена природа възстанови душевния ми мир и аз продължих към Женева.

Пътят минаваше покрай самото езеро, което се стеснява близо до родния ми град. Вече различавах черните склонове на Юра и светлия връх на Монблан. Заплаках като дете. Милите планини! Любимо мое прекрасно езеро! Как посрещате своя скитник? Върховете ви са чисти, небето и водата са сини и ведри. Покой ли ми вещаете, или се надсмявате над моята беда?

Страхувам се, приятелю, че ще ви досадя с описанието на тези подробности; но това бяха още сравнително щастливи дни и аз с удоволствие си спомням за тях. Любима моя страна! Само чедата ти могат да разберат моята радост, когато отново съзрях твоите реки, планини и най-вече дивното ти езеро.

Ала щом наближих дома си, мъката и страхът отново ме завладяха. Нощта се спусна и когато вече не различавах очертанията на планините, на душата ми стана още по-мрачно. Всичко наоколо ми изглеждаше като огромна, тъмна арена на злото и аз смътно предусетих, че ми е отредено да стана най-злочестия от всички смъртни. Уви. Предчувствието не ме излъга и аз не познах само едно: че ужасите, и страхът, които въображението ми рисуваше, не представляваха и една стотна част от това, което ми било съдено да изтърпя.

Съвсем се, бе стъмнило, когато навлязох в околностите на Женева; градската врата беше вече заключена и бях принуден да прекарам нощта в Сешрон — селце на около половин левга от града. Небето бе ясно и тъй като не бях в състояние да заспя, реших да посетя мястото, където е бил убит горкият малък Уилям. Понеже не можех да мина през града, наложи се да прекося езерото с лодка при Планпале. По време на това кратко преплуване видях как мълниците чертаят по върха на Монблан чудни рисунки. Бурята бързо приближаваше и като слязох от лодката на брега, веднага се изкачих на едно малко възвишение, за да я наблюдавам как ще се разрази. Ето, че връхлетя — небето се забули и отначало тежки пръски бавно закапаха върху мен, но силата ѝ нарастваше със страшна бързина.

Слязох от хълма и продължих по пътя си, макар че с всяка измината минута ставаше по-тъмно, а бурята — по-силна; страшна гръмотевица раздра небето с оглушителен трясък точно над главата ми. Ехото ѝ отвърна откъм Салев, Юра и Савойските Алпи; ярки светкавици заслепяваха очите ми, озаряваха езерото, превръщаха го в огромна огнена пелена, после всичко потъваше за миг в непрогледен мрак, докато очите ми привикнеха към него след блясъка на светкавицата. Бурята, както често се случва в Швейцария, сякаш прииждаше от всички посоки. Нейният апогей бушуваше над северния край на града, над онази част от езерото, разположена между носа Белрив и село Колет. По-слаби мълнии осветяваха Юра, а на изток от езерото островърхата планина Мол ту се скриваше в тъмнината, ту отново проблясваше.

Докато наблюдавах бурята, едновременно прекрасна и страховита, бях ускорил крачките си. Благородната война в небесата бе

извисила моя дух; аз стиснах юмруци и гръмко възкликнах: „Уилям, ангел мой, това е твоето погребение, това е твоят погребален звън.“

В същия този миг различих в мрака човешка фигура, тя се открии зад едно от близките дървета; замръзнах на място и се втренчих напрегнато: грешка нямаше. Блесна мълния, освети силуета и аз ясно го видях: гигантският ръст и немислимата за друг човек уродливост не оставяха никакво съмнение, че това е изчадието, мерзкият демон, на когото бях дарил живот. Какво ли правеше тук? Възможно ли е (потръпнах при тази мисъл) именно той да е убил брат ми? Тази догадка едва се стрелна в съзнанието ми и аз вече бях убеден, че това е самата истина; зъбите ми затракаха и трябваше да се облегна на едно дърво. Той мина бързо покрай мен и изчезна в тъмнината. Никое човешко същество не би могло да погуби онова прелестно дете. Той беше убиецът. Вече не се съмнявах. Самата мисъл за това бе безспорно доказателство. Понечих да хукна след чудовището, но нямаше смисъл: в светлината на следващата мълния го видях да се катери по почти перпендикулярния скалист склон на Мон Салев, който затваря Пленпале откъм юг. Скоро той стигна върха и изчезна.

Стоях неподвижен. Гръмотевиците стихнаха, но дъждът продължи да се лее и всичко наоколо тънеше в непрогледен мрак. Започнах да прехвърлям в мисълта си събитията, които до този момент се бях опитвал да забравя: всички етапи на моето откритие, появата на оживеното от мен същество до леглото ми, неговото изчезване. Бяха изминали вече близо две години от онази нощ, когато му вдъхнах живот — беше ли това първото му престъпление? Какъв ужас! Бях пуснал на бял свят едно извратено чудовище, което черпеше наслада от кървави кланета и човешки горести. Та нали той е убил брат ми!

Никой не може да разбере мъките и страданията ми през тази нощ, която прекарах, мокър и премръзнал, под открито небе. Но аз дори не забелязвах лошото време — въображението ми гъмжеше от сцени на насилие и зло. Започнах да гледам на съществото, което бях пуснал сред хората, дарено с волята и силата да твори ужаси, като току-що извършеното престъпление, като на мой собствен вампир, мой собствен зъл дух, излязъл от гроба, за да унищожи всичко, което ми е мило и скъпо.

Разсъмна и аз се отправих към града. Градската врата бе отворена и аз забързах към бащината си къща. Първата ми мисъл бе да

разкрия всичко, което знаех за убиеца, и да ги накарам веднага да организират преследването му. Но се разколебах при мисълта как ще прозвучи моят разказ: срещнал съм посред нощ сред пропастите на непристъпната планина едно същество, сътворено и оживено от самия мен. Спомних си също и нервната треска от времето, когато го създадох и която ще ги накара да сметнат и без това неправдоподобния ми разказ за бълнуване. Не се съмнявах, че ако някой друг ми разкаже подобно нещо, щях да погледна на него като на брътвеж на луд човек. Освен всичко, чудовището бе в състояние да избяга от всякаква потеря, дори ако успееш да убедя близките си да я организират. А и каква полза от такова преследване? Кой е в състояние да залови същество, способно да се изкачи по отвесните скали на Мон Салев? Тези съображения надделяха и аз реших да премълча.

Беше около пет часът, когато влязох у дома. Казах на прислугата да не будят никого и отидох в библиотеката да дочакам обичайния час, когато близките ми стават от сън. Бяха изминали шест години — незабелязано, като сън, ако не се смята едничката непоправима загуба, и ето ме на същото място, където за последен път прегърнах баща си, преди да потегля за Инголщат. Любим и уважаван родител. Такъв си оставаше той за мен. Погледнах към портрета на мама, окачен над камината. Беше поръчан от баща ми и представляваше младата Каролин Бофор, потънала в сълзи и скръб, на колене пред ковчег на мъртвия си баща. Дрехите ѝ бяха груби, лицето бледо, но бе изпълнена с достойнство и красота, които правеха неуместно всякакво съжаление. Под този портрет имаше миниатюра на Уилям и сълзите ми руннаха, щом го съзрях. Още плачех, когато влезе Ернест; чул ме, като съм пристигнал, и побързал да ме посрещне. Той ме поздрави с тъжна приветливост.

— Добре дошъл, скъпи Виктор — каза той. — Ах, защо не си дойде три месеца по-рано — щеше да ни намериш всички радостни и щастливи. Сега ще споделиш нашата мъка, която нищо не е в състояние да облекчи. И все пак твоето присъствие, надявам се, ще оживи баща ни, който е съкрушен от нещастията, и ще съумееш да убедиш бедната Елизабет да престане да се тормози с напразни самообвинения. Горкият Уилям! Той беше наш любимец и наша гордост.

Брат ми не можа да сдържи сълзите си и цялото ми същество се сви от болка и мъка. Преди да дойда, само си представях моя изстрадал, опустошен дом, но действителността ме връхлетя като ново, не по-малко ужасно бедствие. Опитах се да успокоя Ернест, като го заразитвах подробно за баща си и тази, която наричах своя братовчедка.

— Тя — отговори Ернест — най-много се нуждае от утеха. Обвинява се, че е причината за смъртта на брат ни и това я съсипва. Но след като открихме убиеца...

— Открихте убиеца? Боже господи! Как е възможно? Кой е могъл да го залови? Не може да бъде, това е все едно да настигнеш вятъра или да преградиш планински поток със сламка... И аз го видях — снощи беше все още на свобода.

— Не разбирам какво говориш — изненада се от приказките ми моят брат. — Но нас това откритие съвсем ни съсипа. Отначало никой не искаше да повярва, а Елизабет и досега никой не може да я убеди, въпреки всички улики. И наистина, кой би допуснал, че Жюстин Мориц, това добро, предано на семейството момиче, е способно на такова страшно, отвратително злодеяние.

— Жюстин Мориц? Бедното момиче, нея ли обвиниха? Та това е лъжа, всеки го знае, нали никой не вярва сериозно, Ернест?

— Отначало никой не вярваше, но изплуваха няколко обстоятелства, които почти ни убедиха. А и нейното собствено поведение е доста противоречиво и засилва уликите по толкова убедителен начин, че за жалост не остава място за съмнение. Впрочем днес ще я съдят, така че ще можеш всичко сам да чуеш.

И той ми разказа, че сутринта, след като открили убития Уилям, Жюстин се разболяла и останала няколко дни прикована към леглото. През това време една от прислужниците случайно взела да почисти дрехите, които Жюстин носела в деня на убийството, и открила в джоба ѝ медальона с портрета на мама, за който смятат, че е изкушил убиеца. Прислужницата незабавно го показала на останалите слуги, които, без да уведомят семейството дори с една дума, отишли при съдията и след като ги изслушали, Жюстин била арестувана. Когато ѝ съобщили обвинението, с крайното си смущение и обърканост горкото момиче до голяма степен потвърдило подозренията.

Всичко това ми прозвуча много странно, но не разколеба убеждението ми, затова казах твърдо:

— Всички вие грешите — аз познавам убиеца. Жюстин, милата клета Жюстин е напълно невинна.

В този момент влезе баща ми. Страданието бе оставило дълбоки отпечатащи върху лицето му, но той направи усилие да се здрависа с мен сърдечно и след като си разменихме тъжни поздрави, сигурно щяхме да подхванем тема, различна от общото ни нещастие, ако Ернест не бе възкликнал:

— Боже, мой, татко! Виктор твърди, че знае кой е убиецът на бедния Уилям.

— За жалост и ние го познаваме — отвърна баща ми. — Искрено предпочитам никога да не го науча, отколкото да открия колко извратеност и неблагодарност има в човека, когото така ценях.

— Мили татко, ти си заблуден. Жюстин е невинна.

— Ако е така, да не дава господ да пострада като виновна. Днес ще я съдят и се надявам, искрено се надявам, че ще я оправдаят.

Неговите думи ме успокоиха. Бях твърдо убеден, че Жюстин, както и всеки друг човек, няма нищо общо с това убийство. Затова не се боях, че ще намерят достатъчно убедителни косвени улики, които да я осъдят. Не можех публично да оповестя моя разказ — тълпата би погледнала на тези ужасии като на безумни халюцинации. Кой освен мен, неговия създател, щеше да повярва, без да го е видял с очите си, че съществува жив паметник на моята самонадеяност и безотговорно невежество, пуснат свободно да се скита по света от самия мен?

Скоро към нас се присъедини и Елизабет. Времето я бе променило, откак я видях последния път: нейната хубост превъзхождаше сега детската ѝ прелест. Същата чистота, същата духовна оживеност, но вече съчетани с повече разум и интелект. Тя ме посрещна с нежна ласка:

— Твоето присъствие, мили братовчеде, ме изпълва с надежди. Ти сигурно ще намериш начин да оправдаеш моята клета, невинна Жюстин. Ако и нея я осъдят като престъпница, то кой от нас е застрахован срещу подобно обвинение? Вярвам в нейната невинност като в моята собствена. Нещастieto ни стана двойно: ние изгубихме не само милото си дете, но и това бедно девойче, което искрено обичам, го заплашва още по-жестока участ. Ако я осъдят, никога вече

не ще изпитам радост. Но това няма да стане, сигурна съм, че е невъзможно, и тогава отново ще мога да се зарадвам въпреки тъжната кончина на моя малък Уилям.

— Тя не е виновна, Елизабет — уверих я аз, — и това ще бъде доказано. Не се бой, гледай по-бодро и вярвай в нейното оправдаване.

— Колко си добър и великодушен! Всички смятат, че тя е виновна, и това ме терзае, защото знам колко е невъзможно. Бях се отчаяла, като гледах как всички са предубедени по такъв ужасен начин.

Тя заплака:

— Мила племеннице — обади се баща ми. — Избърши сълзите си. Ако тя е невинна, както вярваш, осланияй се на справедливостта на нашите закони, а аз самият ще направя всичко да я съдят без всякакво пристрастие.

ГЛАВА VIII

До единадесет часа, когато бе насрочен процесът, прекарахме няколко печални часове. Тъй като баща ми и останалите членове на семейството трябваше да присъствуват в качеството на свидетели, аз реших да ги придружа до съда. Докато траеше целият този фарс на правораздаване, аз изпитвах неописуеми мъки. В резултат на моето любопитство и незаконни опити се осъждаха на смърт две човешки същества: едно усмихнато дете, невинно и щастливо, и една девойка, умъртвена по още по-ужасен начин, защото нейното убийство щеше да е съпроводено от позора и вечното клеймо на злодейството. Жюстин беше чудесно момиче и достойнствата ѝ обещаваха щастлив живот — ала всичко щеше да изтлее в позорен гроб, и то по моя вина. Хиляди пъти предпочитях да се призная за виновен и да поема на свой гръб престъплението, което приписвах на Жюстин, но бях другаде по време на убийството и на подобно изявление щяха да погледнат като на брътвежи на луд човек и нямаше да спася момичето, страдащо по моя вина.

Жюстин се държеше спокойно. Беше облечена в траурни дрехи и лицето ѝ, винаги привлекателно, бе станало особено красиво под въздействието на силните чувства. Тя показваше увереността си на невинен човек, не трепереше, макар че хиляди очи я наблюдаваха с омраза; съчувствието, което красотата ѝ би предизвикала при други обстоятелства, се бе стопило в сърцата на присъстващите при мисълта за кошмарното престъпление, което ѝ приписвах. Макар и спокойна, това явно ѝ струваше скъпо, и тъй като смущението и по-рано се разглеждаше като доказателство за вина, тя правеше всичко възможно поне да изглежда безстрашна. Още с влизането в залата тя хвърли поглед наоколо и начаса ни откри. Сълзи замъглиха очите ѝ, щом ни видя, но бързо се съвзе и ни загледа с тъга и обич, които повече от всякакви думи говореха за нейната абсолютна невинност.

Следствието започна и след като прокурорът прочете обвинението, призоваха свидетелите. Срещу нея се бяха стекли

неблагоприятно няколко обстоятелства, които биха убедили всеки, който не разполагаше като мен с доказателство за невинността ѝ. Оказа се, че през нощта на убийството не си е била у дома, а призори една търговка, тръгнала на пазар, я забелязала недалеч от мястото, където открили тялото на убитото дете. Жената я попитала какво прави там, а тя я погледнала особено и в отговор само смотолевила нещо объркано и непонятно. Било около осем часа, когато се прибрала у дома, и на въпроса къде е прекарала нощта отговорила, че търсела детето, и попитала обезпокоено знае ли се нещо за него. Като ѝ показали тялото, получила силен истеричен припадък и се наложило да остане няколко дни на легло. После представиха медальона, открит в джоба ѝ от прислужницата, и когато Елизабет с треперещ глас потвърди, че това е същият медальон, който тя окачила около врата на детето, един час преди то да изчезне, из залата премина шепот на възмущение.

Попитаха Жюстин какво може да каже в свое оправдание. Докато следствието напредваше, изразът на лицето ѝ се бе променил. Сега по него бе изписан ужас, изненада и дълбока покруса. Тя едва сдържаше сълзите си, но щом ѝ дадоха думата, се стегна и заговори с отчетлив, макар и потреперващ глас.

— Господ ми е свидетел — започна тя, — че съм невинна, ала не си правя илюзии, че ще повярвате на моите голи уверения и ще ме оправдаете. Поверявам невинността си на ясното и точно обяснение, което ще дам на фактите, изтъкнати срещу мен; и се надявам, че досегашният ми живот и поведение ще се изтълкуват от съдиите в моя полза, когато обстоятелствата изглеждат съмнителни или подозрителни.

След това тя разказа как Елизабет ѝ разрешила да прекара въпросната вечер в къщата на нейната леля в Шен — селце на една левга от Женева. Когато се връщала, срещнала един човек, който я попитал дали не е виждала изгубеното дете. Думите му я разтревожили и тя няколко часа участвувала в търсенето, докато се оказало, че вратите на града били вече заключени. Това я принудило да прекара част от нощта в един хамбар, тъй като не ѝ се искало да буди собствениците на дома, които добре я познавали. През повечето време не мигнала, едва призори ѝ се сторило, че задрямала за минута-две; разбудили я нечии стъпки. Вече се било съмнало, когато напуснала убежището си, за да продължи да търси брат ми. Това, че се озовала

близо до мястото, където го открили, станало случайно, а нищо чудно, че се сторила объркана на търговката след безсънната нощ и тревогата за съдбата на клетия Уилям. Що се отнася до медальона, тя не можа да даде никакво обяснение.

— Знам — продължи нещастницата — колко фатално е за мен това единствено обстоятелство, но не съм в състояние да го обясня; мога само да се губя в догадки как е попаднал в джоба ми. Но и това не е лесно. Доколкото ми е известно, нямам врагове на този свят и не вярвам, че някой е искал да ме погуби, за да задоволи свой каприз. Дали е сложен там от убиеца? Не виждам как би могъл да стори това, а и защо му е било да краде тази драгоценност и веднага да се раздели с нея? Предавам се в ръцете на съдиите, макар да не се надявам на нищо. Моля да разпитате някои свидетели относно характера ми и ако техните показания не натежат на взните повече от предполагаемата вина, то нека ме осъдят. Ала кълна се в спасението на душата си — аз съм невинна.

Разпитаха няколко свидетели, които са я познавали от много години, и те се изказаха добре за нея. Но отвращението от деянието, чиято предполагаема извършителка бе, ги правеше плахи и те неохотно излизаха да говорят. Като видя, че и последната надежда на обвиняемата — нейният чудесен характер и безупречно поведение — бе на път да рухне, Елизабет поиска думата, макар да бе развълнувана до крайност.

— Аз — каза тя — съм братовчедка на бедното убито дете или по-скоро негова сестра, защото съм отгледана я възпитана от неговите родители и живея в къщата им, много от преди то да се роди. Затова може да сметнете моето изказване за неподобаващо в случая, но като гледам как един човек загива заради малодушието на мнимите си приятели, не мога да се сдържа и да не взема думата, за да се изкажа за нейния характер. Познавам добре обвиняемата. Живели сме в една къща, отначало пет, а после още две години. През всичкото време тя се проявяваше като извънредно кротко и доброжелателно създание. Грижеше се за госпожа Франкенщайн, моята леля, до самата ѝ смърт с огромна преданост и внимание, а след това продължи да се грижи за майка си по време на продължителното ѝ боледуване по такъв начин, че спечели възхищението на всички, които я познават. След това се завърна да живее в дома на моя чичо, където всички я обичаме. Беше

много привързана към загиналото дете и се отнасяше към него като най-нежна майка. Що се отнася до мен самата, заявявам без колебание, че въпреки всички представени улики твърдо вярвам в нейната пълна невинност. Тя нямаше никакви мотиви за подобна постъпка, а що се отнася до дрънкулката, на която се крепи главното доказателство, аз охотно бих ѝ я дала — ако бе ме помолила за нея, — толкова я ценя и уважавам.

Простата и убедителна реч на Елизабет предизвика одобрителен шепот в залата; той обаче се отнасяше за нейната великодушна намеса и съвсем не бе от полза за бедната Жюстин, срещу която общественото негодуване се обърна с още по-голяма сила, приемайки я вече и за черна неблагодарница. Самата тя плачеше, като слушаше думите на Елизабет, но нищо не продума. А аз по време на цялото следствие изпитвах нечовешки мъки. Вярвах в нейната невинност, знаех, че е невинна. Нима демонът, убил брат ми (в това не се съмнявах нито за миг), е удължил адското си забавление, обричайки на смърт и позор една невинна? Не можех да понасям ужаса на положението си и като видях, че общественото мнение и изразът по лицата на съдиите вече бяха осъдили злочестата ми жертва, а избягах отчаян от залата. Страдах повече от обвиняемата — нея я крепеше съзнанието за собствената ѝ невинност, докато моята гръд бе разкъсвана от страшни, угризения, които не ми даваха покой.

Нощта изкарах в същите терзания. На сутринта се отправих към съда с пресъхнали устни и гърло. Не смеех да задам фаталния въпрос, обаче ме познаха и чиновникът се досети за причината на моето посещение. Да, гласуването вече се състояло — всички бюлетини били черни и Жюстин била осъдена на смърт.

Не мога да ви опиша какво усетих в този момент. Чувството на ужас ми бе познато от преди и аз се опитах да ви го обрисувам с подходящи думи, но никакви слова не са в състояние да предадат вледеняващото отчаяние, което ме скова. Чиновникът, с когото разговарях, добави, че Жюстин вече си признала вината.

— Това потвърждение — каза той — едва ли беше нужно за едно такова ясно дело, но все пак се радвам — никой от нашите съдии не обича да осъжда въз основа на косвени улики, дори когато са крайно убедителни.

Тази новина бе странна и неочаквана, какво ли можеше да означава? Нима очите ме бяха измамили? Дали наистина не бях луд, за каквото биха ме сметнали всички, ако им разкриех кого в същност подозирах? Побързах да се върна у дома и Елизабет нетърпеливо ме попита какво съм научил.

— Братовчедке — отговорих аз, — всичко е решено по начина, който ти очакваше — съдиите са предпочели да пострадат по-скоро десет невинни, отколкото един виновен да бъде помилван. Тя обаче сама е признала.

Това бе жесток удар за бедната Елизабет, която твърде много се бе упоавала на невинността на Жюстин.

— Уви — каза тя, — как ще повярвам отново в човешката доброта? Жюстин, която обичах и уважавах като родна сестра, как е могла да се преструва на невинно усмихната единствено за да ни измами? Кротките ѝ очи ясно говореха, че не е способна на жестокост или притворство, а ето, че извърши убийство.

Скоро след това ни съобщиха, че бедната жертва е поискала среща с братовчедка ми. Баща ми никак не искаше да я пусне, но каза, че оставя на нея самата да прецени и на чувствата ѝ да решат.

— Да — заяви Елизабет, — ще ида, макар да е виновна. А ти, Виктор, ще ме придружиш, не мога да отида сама.

Мисълта за това посещение ме измъчваше жестоко, ала не можех да откажа.

Влязохме в мрачната килия и видяхме Жюстин седнала върху купчинка слама в ъгъла; ръцете ѝ бяха оковани, главата отпусната върху коленете. Като ни видя, тя стана, а щом останахме сами, се хвърли в краката на Елизабет, ридаейки горчиво. Братовчедка ми също плачеше.

— О, Жюстин — каза тя. — Защо ме лиши от последната утеха? Аз разчитах на твоята невинност и макар да бях безкрайно нещастна, беше ми по-леко, отколкото сега.

— Нима и вие ме мислите за такава злодейка? Нима се присъединявате към моите врагове, за да ме унищожите и заклеймите като убийца? — Риданията ѝ пречеха да говори.

— Стани, бедно мое момиче — каза Елизабет. — Защо си на колене, щом не си виновна? Аз не съм ти враг, вярвах в твоята невинност въпреки всички улики, докато не разбрах, че ти сама си

признала. Сега твърдиш, че това е лъжлив слух. Тогава чуй, скъпа Жюстин, нищо няма да разклати вратата ми в теб дори за миг, освен твоето лично признание.

— Аз наистина направих признание, но то е лъжливо. Признах, за да получа опрощение за греховете, но сега тази лъжа ми тежи повече на сърцето от всичките ми останали грехове, взети заедно. Да ми прости господ. От момента, в който ме осъдиха, свещеникът започна да ме преследва и да ме заплашва, докато накрая повярвах, че съм чудовището, което ме изкарваше. Заплаши ме с отлъчване и адски огън, ако продължавам да упорствувам. Скъпа господарке, аз съм тук сама, без никаква подкрепа, всички ме смятат за злодейка, обречена на позор и вечни мъки. Какво можех да направя? В тежък час се съгласих да потвърдя една измама и сега вече съм истински нещастна.

Тя млъкна и заплака, а после продължи:

— С ужас си представих, мила господарке, как ще повярвате, че вашата Жюстин, която благословената ви леля така ценеше и която обичахте, е способна на престъпление, което единствено самият дявол може да извърши. Скъпият ми Уилям. Милото дете. Скоро ще се срещнем на небето и ще бъдем щастливи заедно и това ме теши, макар да съм осъдена на позорна смърт.

— О, Жюстин, прости ми, че за миг се усъмних в теб! Защо си направила признание? Но не се отчайвай, мило дете, не се бой. Аз ще разкажа за твоята невинност и ще я докажа. Ще стопя каменните сърца на враговете ти със сълзи и молби. Ти няма да загинеш. Ти, моята другарка, приятелка и сестра, да свършиш на ешафода? Не! Не бих могла да преживея такава страшна мъка!

Жюстин тъжно поклати глава.

— Не се боя от смъртта — каза тя. — Този страх е вече в миналото. Господ крепи мен, слабата, и ми вдъхва смелост да понеса и най-страшното. Аз напускам един тъжен и несправедлив свят. Но ако вие си спомняте и мислите за мен като за невинно осъдена, то аз ще се примиря със съдбата, която ме очаква. Трябва, скъпа господарке, да се подчиняваме покорно на волята на всевишния.

Докато траеше този разговор, аз се отдръпнах в ъгъла на килията, за да прикрия ужасната болка, която ме разкъсваше. Отчаяние. Какво знаете вие за него? Даже нещастната жертва, която на другия ден щеше да премине страшната граница между живота и смъртта, не изпитваше

такава дълбока и горчива агония. Скърцах със зъби и стисках челюсти, а от гърдите ми се изтръгна стон, който излизаше сякаш от самата душа. Жюстин се стресна. Когато видя, че стена аз, тя се приближи и каза:

— Много мило, че ме посетихте, господине. Надявам се, че не ме мислите за виновна?

Нямах сили да ѝ отвърна.

— Не, Жюстин — каза Елизабет. — Той е по-убеден в твоята невинност и от мен. Защото, като чу, че си признала, не повярва на този слух.

— Благодаря от сърце. В тези последни минути изпитвам искрена признателност към онези, които ме мислят с добро. Няма нищо по-ценно от това за клетници като мен. Става ми много по-леко. Ще умра в мир, щом вие, скъпа господарке, и вашият братовчед вярвате, че съм невинна.

Така бедното момиче се опитваше да утеши себе си и другите. И тя действително постигна желаното умиротворение. Ала аз, същинският убиец, усещах в гърдите си как ме гризе неумиращият червей, които не допускаше нито надежда, нито утеха. Елизабет също плачеше и тъжеше, но нейната покруска беше невинна, така както облак скрива луната за миг, но не може да изличи нейното сияние. Болка и отчаяние бяха проникнали в дълбините на сърцето ми и аз горях в свой собствен ад, който нищо не бе в състояние да изгаси. Останахме няколко часа с Жюстин — Елизабет не можеше да се раздели с нея.

— Бих искала — възкликна тя — да умра заедно с теб. Не мога да живея в този свят на страдания.

Жюстин се престори на ободрена, но в същност едва сдържаше сълзите си. Тя прегърна Елизабет и изрече със задавен от чувства глас:

— Сбогом, мила господарке, скъпа Елизабет, любима и единствена приятелко. Да ви благослови и пази господ с всичката си щедрост. Дано това да е последната горест, която ви е съдено да изстрадате. Живейте в щастие и правете хората около себе си щастливи.

На другата сутрин Жюстин се прости с живота. Сърцераздиращото красноречие на Елизабет не разколеба твърдото убеждение на съдиите във вината на невинната жертва. Моите страстни и възмутени уверения не ги трогнаха. И когато чух хладния

отговор и безчувствените, коравосърдечни разсъждения на тези мъже, признанието, което бях готов да направя, замръзна на устните ми. Само щях да се самообявя за луд и нямаше да постигна отменяне на присъдата, произнесена срещу моята злочеста жертва. Тя загина на ешафода като убийца.

Макар аз самият да се терзаех, дълбокото и безмълвно страдание на моята Елизабет ме измъчваше не по-малко. То също бе по моя вина. Както и скръбта на баща ми, траурът в неотдавна щастливия ни дом — всичко бе дело на моите трижди проклети ръце. Вие ридаете, нещастници, но това не са последните ви сълзи. Отново ще прозвучи надгробният ви плач и вашите стенания неведнъж още ще се чуят! Франкенщайн, вашият син, близък и до неотдавна многообичан приятел, който би дал за вас и последната си капка кръв, който не желае за себе си никаква радост, ако тя не е отразена и във вашите любими очи, който би искал да ви дари с всички блага и да прекара живота си покорно на вашите услуги — именно той ви кара да проливате безброй сълзи и би бил щастлив, ако можеше да се надява неумолимата съдба да се задоволи с толкова, ако разрухата спре, преди вечният покой да ви избави от тези нечовешки мъки.

Така говореше пророческата ми душа, като гледах, разкъсван от угризения, ужас и отчаяние, как любимите ми хора тъжат над гробовете на Уилям и Жюстин — първите злощастни жертви на моите проклети опити.

ГЛАВА ІХ

За човека няма нищо по-тягостно от мъртвия покой на бездействието, последвал бурно развиващите се събития — онова ясно съзнание, че вече няма място нито за надежда, нито за страх. Жюстин загина — тя почива в мир, а аз продължавах да живея. Кръвта течеше във вените ми, но тежестта на отчаянието и угризенията потискаше сърцето ми и нищо не можеше да я премахне. Сънят бягаше от очите ми, аз бродех като зъл дух, защото действително бях сътворил неопишуемо страшни злодейства и още много, много други (в това бях убеден) щяха да последват. Ала същевременно сърцето ми преливаше от обич и добродетелни помисли. Бях започнал живота си с най-чисти намерения и жадувах за момента, когато ще мога да ги осъществя и да бъда от полза за ближните си. Но всичко рухна: вместо със спокойна съвест и удовлетворение да се огледам назад в миналото и да почерпя оттам обещания за нови надежди, аз се гърчех от угризения и чувство за вина, които ме хвърлиха в ад от неопишувани страдания и никакви думи не са способни да ги изразят.

Това състояние на духа подкопа здравето ми, което по всяка вероятност не се бе възстановило окончателно от първия удар. Започнах да страня от хората, всеки признак на радост или доволство ме измъчваше, утеха намирах единствено в самотата — дълбока, мрачна самота, подобна на смъртта.

Баща ми с болка наблюдаваше промените, така очевидни във външния вид и в навиците ми, и се опита с помощта на доводи, продиктувани от чистата съвест и безупречния живот, да ми вдъхне сили, да пробуди в мен достатъчно смелост, за да пропъдя буреносните облаци, надвиснали над челото ми.

— Да не мислиш, Виктор, че аз не страдам? — казваше той. — Никой не е обичал детето си така, както аз обичах брат ти (очите му се замъгляваха от сълзи при тези думи), но нямаме ли дълг пред живите? Ние трябва да се възпираме, за да не утежняваме още повече тяхната болка с невъздържаната си мъка. Това е дълг и пред самия теб, защото

прекалената скръб пречи на самоусъвършенствуването и дори на изпълнението на ежедневни задължения, без които човек не може да живее в обществото.

Този съвет, иначе разумен, бе съвършено неприложим в моя случай; аз би трябвало да скрия мъката си и да утеша приятелите си, но угризенията вливаха своята горчилка, а страхът — тревогата си към всички други чувства. Единственият отговор, който можех да дам на баща си, бе погледът ми, пълен с отчаяние; аз правех всичко да не попадам пред очите му.

Приблизително по същото време се оттеглихме да живеем в къщата в Белрив. Тази промяна ми достави особено удоволствие. Животът в Женева бе станал тягостен, защото градските врати се заключваха точно в десет часа и бе невъзможно да останем по до късно на езерото. А тук, в Белрив, бях свободен. Често, след като другите се оттегляха вечер в стаите си, аз се качвах в лодката и прекарвах дълги часове по водите на езерото. Понякога опъвах платната и се оставях на вятъра да ме носи, друг път гребях до средата на езерото, пусках лодката по течението, а аз се отдавах на нерадостните си мисли. Често се изкушавах, като гледах изпълнените със спокойствие гледки около себе си, където единственото тревожно нещо сред тази неземна красота бях самият аз, ако изключим някой случаен прилеп или жабите, чиито прегракнали квакания се чуваха до самия бряг; често се изкушавах, както споменах, да се хвърля в тихото езеро, за да се затворят завинаги водите му над мен и нещастията ми. Възпираше ме мисълта за моята храбра, страдаща Елизабет, която обичах от все сърце и чието съществуване бе тясно свързано с моето. Мислех си също за баща ми и за другия ми брат: мога ли подло да ги напусна и да ги оставя беззащитни във властта на злобния демон, който бях пуснал сред тях?

В такива моменти плачех безутешно и молех господата да възвърне спокойствието на душата ми, за да мога да им бъда утеха и радост. Но това бе невъзможно. Угризенията убиваха всяка надежда. Аз бях причинителят на непоправими злини и живеех с всекидневен страх, че страшилището, което бях сътворил, ще извърши нови злодеяния. Имах смътното предчувствие, че това не е краят и че то ще стори още някакво чудовищно престъпление, пред което ще помръкне всичко предишно. Докато още имах любими хора, имах и основания за страх.

Не можете да си представите омразата, която изпитвах към онзи изверг. При мисълта за него зъбите ми започваха да скърцат, в очите ми пламваха мълнии и аз жадувах да отнема живота, който така лекомислено бях вдъхнал. Като си припомнех престъпленията и коварните му помисли, ненавистта и отмъстителността ми стигаха до изстъпление. Бих тръгнал за най-високия връх на Андите, ако можех да го хвърля оттам надолу в пропастта. Искаше ми се пак да го срещна, за да излея отгоре му цялата си омраза и да отмъстя за смъртта на Уилям и Жюстин.

Скръб цареше в нашия дом. Здравето на баща ми сериозно се разклати. Елизабет бе тъжна и печална; ежедневните грижи вече не ѝ доставяха удоволствие — всякаква наслада ѝ се струваше светотатство пред мъртвите; беше решила, че дължи на погубения им невинен живот вечна скръб и сълзи. Тя вече не беше жизнерадостното същество, с което бродехме като деца по бреговете на езерото и разговаряхме въодушевено за бъдещите ни планове. Бе я споходило първото голямо нещастие, което ни се изпраца отгоре, за да ни отбие от млякото на земята, и неговата мрачна сянка угаси лъчезарните ѝ усмивки.

— Като си спомня, скъпи братовчедо — казваше тя, — за страшната смърт на Жюстин, не мога вече да гледам на света както преди. По-рано слушах или четях за поквара и несправедливост и ги смятах за измислици и басни или поне нещо много отдалечено от нас, а ето че злощастieto ни споходи у дома и хората ми се струват кръвожадни чудовища. Може и да не съм справедлива. Всички вярваха във вината на нещастното момиче и ако бе извършила престъплението, за което пострада, щеше да е най-гнусната злодейка на земята. Да убиеш заради няколко скъпоценни камъчета сина на своя благодетел и приятел, дете, отгледано от самата нея и което, по всичко личеше, че обича като свое собствено! Никому не желая смъртта, но подобно същество бих сметнала за недостойно да остане сред хората. Ала тя бе невинна. Знам, чувствавам, че бе невинна. Ти мислиш същото и това потвърждава моята увереност. Уви, Виктор, когато лъжата изглежда толкова правдоподобна, кой може да вярва в щастieto? Имам чувството, че вървя по ръба на пропаст, а огромна тълпа ме притиска и се опитва да ме тласне надолу. Уилям и Жюстин бяха убити и убиецът е на свобода — той се разхожда безнаказано по света, а може дори да

се ползува с всеобщо уважение. Но даже и да ме осъдят на смърт за същото престъпление, не бих си сменила мястото с този злодей.

Слушах тези думи и се терзаех. Аз бях убиецът, макар и косвено. Елизабет прочете мъката върху лицето ми, нежно ме хвана за ръката и каза:

— Успокой се, скъпи приятелю. Господ ми е свидетел колко страдам и все пак виждам, че ти си по-нещастен и от мен. По лицето ти чета отчаяние, а понякога и мъст, а това ме кара да изтръпвам. Скъпи Виктор, прогони тези тъмни страсти. Мисли си за твоите приятели, които така разчитат на теб. Нима вече не сме в състояние да те направим щастлив? Докато се обичаме, докато сме верни един на друг тук, в нашата спокойна и красива страна, на нас са ни достъпни всички мирни радости — кое ще наруши покоя ни?

Ала дори думите от устата на тази, която ми бе по-скъпа от най-ценните дарове на съдбата, не бяха в състояние да прогонят демона, стаен в душата ми. Докато я слушах, аз инстинктивно направих крачка към нея, сякаш се страхувах, че в същия този момент убиецът може да е наблизил и да ми я отнеме.

И така, нито нежната дружба, нито природните красоти бяха в състояние да прогонят отчаянието ми: даже любовта бе безсилна. Обгръщаше ме облак, непроницаем за всякакви добри намерения. Бях като ранен елен, влачещ непокорни нозе към непроходимия гъсталак, за да съзерцава там пронизалата го стрела и да изпусне последния си дъх.

Понякога ми се удаваше да побежда мрачното униние, а друг път бушуващата в душата ми буря ме караше да търся облекчение от непоносимите мъки във физически упражнения и промяна на местата. По време на такъв един пристъп напуснах внезапно дома си и се отправих към недалечните алпийски долини, за да забравя себе си и преходните човешки нещастия, съзерцавайки вечното великолепие на природата. Отправих се към долината Шамуни. Като дете често бях ходил там. Изминали бяха шест години — и ето че аз съм една развалина, а суровите пейзажи си бяха все същите.

Първата половина на пътя изминах на кон. След това наех едно муле, защото те са по-устойчиви и има по-малка вероятност да се наранят по стръмните планински пътеки. Времето беше чудесно — около средата на август, приблизително два месеца след смъртта на

Жюстин: черния ден, от който датираше моята мъка. Колкото по-навътре прониквах в дефилето на Арва, толкова по-леко ми ставаше на душата. Гигантските стръмни планини, надвиснали над мен от всички страни, шумът на буйната река, разпенена сред скалите, грохотът на водопадите — всичко говореше за могъществото на всевишния и аз забравих страха си и не можех да си представя, че съм треперел пред същество, по-слабо от всесилния създател и повелител на стихииите, които тук ми се представяха в най-страшното си величие. И колкото по-високо се изкачвах, толкова по-прекрасна и изумителна ставаше гледката към долината. Разрушените замъци, надвиснали над обраслите с борове пропасти, стремителната Арва и надничащите на места иззад дърветата хижи представляваха неவிждано красива гледка. Но истинското великолепие ѝ придаваха могъщите Алпи, чиито блестящи бели пирамиди и куполи се извисяваха над всичко като видение от друг свят, обител на неведоми нам същества.

Преминах моста Пелисие, където ми се разкри дефилето, прорязано от реката, и се заизкачвах по надвисналата планина. Скоро след това навлязох в долината Шамуни. Тя е по-величествена и изумителна, но не така живописна и красива като долината Серво, която тъкмо бях прекосил. Беше плътно обкръжена от високи снежни върхове, но никъде вече не се виждаха разрушени старинни замъци, нито плодородни поля. Исполински ледници стигаха до самата пътека, в ушите ми отекна глухият тътен на падаща лавина и видях облака от снежен прах по пътя ѝ. Монблан, царственият и великолепен Монблан, се извисяваше над окръжаващите го върхове, а огромният му купол властвуваше над долината.

По време на това пътуване неведнъж ме обхващаше гъделичкащото, отдавна забравено чувство на радост. Някой завой на пътя или някоя гледка се оказваха изведнъж познати и ми напомняха изминалите дни, безгрижното весело детство. Даже вятърът ми шепнеше нещо утешително, а природата майчински ме увещаваше да не страдам повече. Ала внезапно очарованието се разсейваше и аз отново се оказвах във веригите на своята мъка и потъвах в мрачни размисли. Тогава пришпорвах мулето и се опитвах да забравя света, страховете си и най-вече самия себе си, а когато отчаянието ставаше непоносимо, аз се хвърлях върху тревата, смазан от ужас и безнадеждност.

Най-накрая стигнах до село Шамуни. Крайното изтощение надделя над телесната и душевна умора, насъбрана из пътя. Останах за миг на прозореца, загледан в бледите мълнии, разиграли се над Монблан, и заслушан в ромоленето на Арва, забързана надолу по шумния си път. Тези успокояващи звуци подействуваха на изострените ми сетива като приспивна песен: сънят ме споходи, щом допрых глава до възглавницата — усетих идването му и благослових този дарител на забрава.

ГЛАВА X

На следващия ден бродих из долината. Постоях до извора на Арвейрон, бликащ от ледника, който бавно се плъзга надолу по върха на планината и прегражда цялата долина. Пред мен се извисяваха стръмните склонове на необятните планини, над главата ми висеше ледената стена на глетчера, наоколо имаше полегнали стволове на премазани борове и тържествената тишина на тази възхитителна тронна зала на царствената природа се нарушаваше единствено от бученето на потока, срутването на някоя скала, гръмоподобния звук на лавина или къртящия пукот на дебелите ледове, които, подчинявайки се на някакви неписани, ала неотменими закони, се трошаха от време на време в ръцете им като крехка играчка. Тези величествени и прекрасни гледки ми доставяха най-голямото успокоение, което можех да получа. Те ме издигаха над дребнавостта на чувствата и макар да не премахваха скуката, поне я смекчаваха и уталожваха. Освен това донякъде ме отвличаха от мислите, които ме бяха терзали през изминалия месец. Оттеглих се да поспя и сънищата ми бяха спородени от величавите гледки, съзерцавани през деня. Те се трупаха около мен: неопетнените снежни планини, сияйните върхове, боровите гори, скалистото голо дефиле, орелът, зареян сред облаците — всички те ме обкръжиха и ми пожелаха спокойни сънища.

Но къде се скриха, когато се събудих на другата сутрин? Заедно със съня се разбягаха вдъхновяващите красоти и мрачна меланхолия забули мисълта ми. Дъждът се лееше като из ведро и плътна мъгла се стелеше над планинските върхове, така че не можех да различа лицата на тези всесилни приятели. Но аз бях готов да проникна през мъгливите им завеси и да ги потърся в облачното им убежище. Какво бяха за мен дъждът и бурята? Доведоха ми мулето до вратата и аз реших да се изкача на връх Монтанвер. Спомних си какво впечатление ми направи първата среща с огромния, вечно движещ се ледник. Тя ме изпълни с неописуем възторг, който окрили душата ми, позволи ѝ да се извиси над тъжния ни свят и да полети към светлина и радост. Всяка

величествена и внушителна природна гледка ме настройваше тържествено и ме караше да забравя преходните земни грижи. Реших да тръгна без водач, защото добре познавах пътеката и присъствието на друг човек би нарушило мрачното величие на тези пустинни места.

Склонът бе изключително стръмен, но пътеката се виеше спираловидно, което помагаше да се преодолее перпендикулярното изкачване. Местността наоколо е страховита и дивна. На всяка крачка се срещат следите от зимни лавини — изпочупените дървета лежах в безпорядък по земята, някои на трески, други изкривени, подпрени на издадените скали или повалени от други дървета. Колкото повече се изкачваш по пътеката, толкова по-често тя се пресича от заснежени дефилета, по които непрекъснато се търкалят камъни; едно от тях е особено опасно, защото и най-малкият звук, дори една произнесена дума предизвиква въздушно движение, достатъчно, за да погуби говорещия. Боровете не са високи, но строгите им силуети подчертават суровия пейзаж. Погледнах надолу към долината: плътна мъгла се стелеше над реката, която я пресича, виеше се на кълба около отсрещните планини, с върхове, скрити в еднообразни облаци, а дъждът се лееше от черното небе и допълваше меланхоличното впечатление, навивано от всичко наоколо. Уви! Защо човек така се гордее с чувствата си, които го извисяват, над животните? Та те само множат броя на нашите нужди. Ако се ограничавах само с глада, жаждата и похотта, щяхме да сме почти свободни, а ето че сме подвластни на всеки повей на вятъра, на всяка случайно произнесена дума или спомен, предизвикан от нея.

*Когато спим, сънят всевластен покоя ни отравя.
Когато станем, случайна мисъл осквернява ни деня.
Тъжим, усмихваме се, мислим, плачем,
разсъждаваме,
прегръщаме се или захвърляме пък всичко настрана,
но все едно дали тъгуваме, или обичаме,
по своя път си отминава всичко на света,
отишлият си вчера ден на утрешния не прилича
и непреходна само е преходността.^[1]*

Наближаваше обяд, когато стигнах върха. Поседнах на скалата, надвесена над леденото море. То бе скрито в мъгла, както и планините наоколо. Но скоро вятърът разпръсна облаците и аз се спуснах към ледника. Повърхността му е много неравна, издига се като вълните в разбунен океан, рязко се спуска надолу, прорязана от дълбоки цепнатини. Леденото поле, е широко около една левга, ала ми бяха необходими близо два часа, за да го прекося. Отсрещната планина е само гола, перпендикулярна скала. Монтравер се падаше точно срещу мен, на разстояние една левга, а Монблан гордо се издигаше над него. Аз заставах на едно закътано място и се любувах на чудния, внушителен пейзаж. Морето или по-точно широката ледена река се виеше между планините, а светлите им върхове се надвесваха над неговите заливи, блестящи и ледени, запалени от слънчевите лъчи там, над облаците. Сърцето ми, тъжно до този момент, се изпълни с нещо подобно на радост и аз възкликнах: „О, вие, душите на умрелите, ако бродите из тези места и не почивате в тесните си гробове, дайте ми да вкуся това подобие на щастие или ме вземете със себе си, далеч от земните радости!“

В този миг съзрях на известно разстояние един човек, който се приближаваше към мен с неестествена бързина. Той прескачаше пукнатините в леда, които аз така внимателно бях заобикалял; когато наближи, ми се стори, че и на ръст е доста по-висок от обикновеното. Усетих внезапна слабост, краката ми се подкосиха, но бързо се съвзех от ледения планински вятър. Когато дойде съвсем близо, видях (о, омразна гледка!), че това бе създаденото от мен изчадие. Разтреперах се от ярост и отвращение и твърдо реших да го дочакам и да се вкопча в него в смъртна хватка. Той приближи: лицето му говореше за горчива болка, примесена със злобно презрение, а невъобразимата му уродливост го правеше непоносима гледка за човека. Ала аз почти не забелязвах това — в първия момент омразата и яростта ме лишиха от дар слово, а когато дойдох на себе си, аз го залях с поток от гневни и презрителни думи:

— Дявол! — крещях аз. — Как смееш да се приближаваш до мен? Не се ли боиш, че яростната ми ръка ще стовари върху омразната ти глава всичката възможна мъст? Махни се, гнусна твар, или не, остани, за да те стъпча в праха. О, ако можех, унищожавайки те, да възкреся нещастниците, подло погубени от теб!

— Очаквах такива думи — каза демонът. — Хората ненавиждат злощастните. Как ли мразят мен, който съм по-нещастен от всяко живо същество. Даже ти, моят създател, ме ненавиждаш и отблъскваш — мен, собственото си творение, с което си свързан така, че само смъртта на единия от нас може да ни раздели. Ти искаш да ме убиеш! Как смееш да си играеш така с живота! Първо си изпълни дълга към мен и тогава аз ще изпълня своя спрямо теб и другите хора. Ако удовлетвориш условията ми, аз ще оставя и тях, и теб на мира, но откажеш ли, ще напоя до насита смъртта с кръвта на останалите ти близки.

— Омразно чудовище! Превъплътен демон! Мъките на ада са прекалено меко възмездие за твоите злодеяния! Изчадие проклето! Упрекваш ме, че те създадох. Приблужи се тогава, за да угася искрата, която така безразсъдно запалих!

Гневът ми не знаеше граници. Нахвърлих се отгоре му, обзет от всички чувства, които могат да накарат едно живо същество да жадува смъртта на друго.

Той с лекота избягна удара ми и продължи:

— Успокой се! Заклевам те да ме чуеш, преди да изсипеш яда си върху злочестата ми глава. Нима малко изстрадах, та се опитваш да умножиш моите мъки? Животът може да е пълен само с несгоди, но ми е скъп и ще го браня до последен дъх. Не забравяй, че ме създаде по-силен от самия себе си — аз съм по-висок и по-ловък. Но въпреки това няма да се боря с теб. Аз съм твоє творение и съм готов покорно да служа на моя естествен господар и повелител, ако и ти изпълниш дълга си спрямо мен. О, Франкенщайн, нима ще бъдеш справедлив към всички освен към единствения, на когото най-много дължиш справедливост, милосърдие и даже обич? Помни — аз съм твоє създание, би трябвало да съм твой Адам, но съм по-скоро падналият ангел, когото без вина лишаваш от радост. Навред около себе си виждам щастие и само аз завинаги съм изключен от него. Бях кротък и добър, но злата участ ме превърна в демон. Направи ме щастлив и аз отново ще стана добродетелен.

— Изчезни! Не желая да те слушам! Ние двамата не можем да общуваме — ние сме врагове! Изчезни или ела да премерим силите си в схватка, в която единият трябва да загине!

— Как да трогна сърцето ти? Нима никакви молби няма да те склонят да погледнеш с добро око на своето създание, което се моли за добрина и състрадание? Повярвай ми, Франкенщайн, аз бях добър, душата ми гореше от любов към хората, но бях сам, безкрайно сам. Ти, който ме създаде, ме ненавиждаш; на какво мога да разчитам тогава от страна на останалите хора, които нищо не ми дължат? Те ме отблъскват и презират. Безлюдните планини и гибелните ледници са моето убежище. От много дни бродя из тях — ледените пещери, от които единствено не се боя, ми служат за жилище — само оттам хората не се опитват да ме прогонят. Аз се радвам на мрачното небе, защото то е по-милосърдно към мен, отколкото хората. Ако някои от тях подозираха моето съществуване, щяха да постъпят като теб и да се опитат да ме унищожат с оръжие в ръка. Как тогава да не мразя тези, които ме ненавиждат? Аз няма да се съглася на сделка с враговете си. Щом аз съм нещастен, нека страдат и те. Ти обаче си в състояние мен да ощастливиш, а тях да избавиш от беди и единствено от теб зависи дали не само твоето семейство, но и хиляди други ще загинат във вихъра на моята ярост. Смили се над мен, не ме отблъсквай! Чуй какво преживях — след като ме изслушаш, можеш да ме изоставиш или пожалиш, ако сметнеш, че заслужавам. Чуй ме! Според човешките закони, макар и жестоки, на престъпника се разрешава да говори в своя защита, преди да го осъдят. Изслушай ме, Франкенщайн! Ти ме обвиняваш в убийство и в същото време се готвиш със спокойна съвест да убиеш сътвореното от самия теб същество. Ето каква е вашата прехвалена човешка справедливост! Но аз не прося снизхождение — чуй моята история и ако така отсъдиш, унищожих туй, що си създаде със собствените си ръце.

— Защо — казах аз — ми припомняш събитията, за злополучен виновник и автор на които се признавам, макар и да изтръпвам при тази мисъл? Проклет да е денят, гнусно чудовище, когато за пръв път видях светлина! Проклети да са ръцете, които те създадоха, макар това да са моите собствени ръце. Ти ме направи безкрайно нещастен. Аз вече нямам сили да преценя справедлив ли съм към теб, или не. Махни се! Избави ме от омразната гледка, която представляваш!

— Ето как ще те избавя от гледката, създателю мой — каза той и ми закри очите с мерзките си ръце, които начаса отблъснах гневно. — Така ще те избавя от омразната ти гледка. И все пак можеш да ме

изслушаш и съжалиш. Искам това от теб в името на добродетелите, които някога притежавах. Чуй разказа ми; той е дълъг и невероятен, а тукашният студ не е подходящ за изнеженото ти тяло; ела да се подслоним в хижата, на върха на планината. Слънцето е все още високо в небето. Преди да се е спуснало зад онези снежни бездни, за да освети други страни, ти ще научиш всичко и ще отсъдиш. От теб зависи дали ще напусна завинаги хората и никому няма да сторя зло, или ще се превърна в бич за човечеството и за кратко време ще унищожа и теб самия.

С тези думи той закрачи напред през ледника. Тръгнах подире му. Бях прекалено развълнуван, за да му отговоря нещо, но докато вървахме, аз претеглих наум различните доводи, използвани от него, и реших поне да изслушам разказа му. Отчасти към това ме подтикваше любопитството, но в същност състраданието, което бях започнал да изпитвам, окончателно ме склони. До този момент го считах за убиец на брат ми и горещо жадувах да потвърди или отрече това мнение. Освен това за пръв път си дадох сметка за дълга на създателя към своето творение и че преди да започна да се оплаквам от него, трябва да го направя щастлив. Тези съображения ме убедиха да изпълня молбата му.

Пресякохме леденото поле и се изкачихме по отсрещната скала. Въздухът бе студен и отново започна да вали. Влязохме в хижата — демонът с ликуващ вид, а аз с натежало сърце и потиснат дух. Ала се приготвих да го изслушам. Седнах до огъня, който бе запалил омразният ми спътник, и той започна своя разказ.

[1] Из стихотворението на Шели „Променливост“ (1816). — Б. пр. ↑

ГЛАВА XI

С големи усилия си спомням първите мигове от своя живот — всички събития от този период ми изглеждах объркани, като в мъгла. В мен нахлуха множество усещания и аз започнах едновременно да виждам, да чувствавам, да чувам и да възприемам миризми; трябваше да мине доста време, преди да започна да ги разграничавам. Спомням си, че постепенно силната светлина ме принуди да затворя очи. Тогава ме обгърна тъмнината и аз се изплаших, но едва успях да усетя това и както предполагам сега, да отворя очи, и ето че светлината отново нахлу върху ми. Тръгнах и, струва ми се, слязох по някакви стълби; но скоро в усещанията ми започнаха да настъпват големи изменения. Докато преди ме обкръжаваха тъмни, смътни предмети, недостъпни за моето зрение или осезание, то сега се оказа, че мога свободно да се движа и бях способен да прекрача или заобиколя всяко препятствие. Светлината ставаше все по-непоносима, а ходенето силно ме стореци, затова потърсих сянка, където да се скрия. Така се озовах в гората, недалеч от Инголщат. Прилегнах до потока да си отдъхна от умората, ала гладът и жаждата започнаха да ме измъчват. Това ме извади от полусънното състояние и хапнах някакви плодове, които висяха по дърветата или се търкаляха по земята. Жаждата си задоволих с водата от потока, а след това легнах и така съм заспал.

Когато се събудих, наоколо бе тъмно; стана ми хладно и инстинктивно се изплаших от самотата. Преди да напусна квартирата ти, усещайки студ, си бях наметнал някакви дрехи, но те се оказаха недостатъчни да ме предпазят от нощната слана. Бях жалък, безпомощен и нещастен, нищо не знаех и нищо не разбирах, ала усещах как страданието ме обгръща от всички страни — и заплаках.

Скоро небето се озари с мека светлина, която ми достави удоволствие. Станах от земята и видях как иззад дърветата се показва някакъв сияен кръг. Аз се загледах учуден в него. Той бавно се издигаше, но вече осветяваше пътеката и аз отново се отправих да търся плодове. Все още ми беше студено, но под дърветата открих

едно огромно наметало, с което се увих, и седнах на земята. В главата ми нямаше никаква ясна мисъл — всичко се бе объркало. Усещах светлина, глад, жажда, тъмнина. Безброй звуци отекваха в ушите ми и от всички страни нахлуваха миризми; единственото, което ясно различавах, бе луната и затова с удоволствие започнах да я съзерцавам.

Денят няколко пъти смени нощта, а лунният диск значително намаля, преди да започна да разграничавам усещанията си. Вече виждах бистрия поток, който ми даваше вода, и дърветата, които ме укриваха в сянката си. С радост открих, че пленителните звуци, които така често галеха слуха ми, се издаваха от малките крилати животни, пърхащи пред очите ми в светлината на деня. Започнах също да различавам с голяма точност обкръжаващите ме предмети и границите на надвисналия върху мен светъл купол. Понякога се опитвах да подражавам на сладкото чуруликане на птиците, но безуспешно. Друг път исках посвоему да изразя усещанията си, ала резките, нечленоразделни звуци, които се откъсваха от устата ми, ме плашеха и ме караха отново да замлъкна.

Луната престана да изгрива, после пак се появи, но по-малка и с друга форма, а аз все още живеях в гората. Сега вече усещанията ми бяха отчетливи, а умът ми с всеки изминат ден получаваше повече храна. Очите ми привикнаха към светлината и започнах да възприемам предметите в истинските им форми — различавах насекомото от растението, а постепенно и различните растения. Открих, че врабчето издава само остри звуци, а косът и дроздът — нежни и приятни.

Един ден, скован от студ, открих запален огън, оставен от скитащи просяци, и с възхищение усетих топлината му. От радост пъхнах ръка в горящите въглени, ала веднага я отдръпнах и извиках от болка. Колко странно, помислих аз, че една и съща причина може да породии такива противоположни усещания! Разгледах от какво е направен огънят и открих, че се състои от дърво. Бързо насъбрах клони, но те бяха влажни и не се разпалиха. Това ме огорчи и аз дълго седях и наблюдавах пламъците. Мокрите съчки, които бях оставил наблизо, изсъхнаха и се запалиха. Замислих се и след като опипах различните парчета дърво, открих причината. Веднага започнах да събирам големи количества дърва, за да ги изсуша и да си осигуря топлина. Когато настъпи нощта и донесе със себе си съня, аз започнах много да се страхувам да не би огънят да изгасне. Покрих го

внимателно със сухи клонки и листа, а отгоре наредих от влажните; едва тогава си постлах наметалото и потънах в сън.

Събудих се на сутринта и първата ми работа бе да изтичам при огъня. Открих го и лекият полъх на вятъра бързо го разпали. Това също ми направи впечатление, направих от листа нещо като ветрило и раздухах въглените, които почти бяха изгаснали. Когато нощта отново се спусна, с радост видях, че огънят е източник не само на топлина, но и на светлина и че същата тази стихия е много полезна за приготвянето на храна, тъй като захвърлената от скитниците храна се бе изпекла и имаше много по-добър вкус от плодовете, които берях от дърветата. Опитах се да приготвя храната си по същия начин и я поставих върху горящите въглени. Но плодовете се развалиха, докато орехите и корените станаха по-вкусни.

Впрочем храна намирах все по-трудно. Често прекарвах целия ден в търсене на един-два жълъда, с които да залъжа острия си глад. Когато разбрах това, реших да напусна мястото, което до този момент ми бе служило за жилище, и да потърся друго, където по-лесно да задоволявам нуждите си. По време на това си преселване горчиво съжалявах за загубата на огъня, придобит съвсем случайно и който не знаех как да възпроизведа. Няколко часа размишлявах над тази сериозна трудност, ала бях принуден да се откажа от всякакви опити да я разреша. Увих се плътно в наметалото и тръгнах през гората по посока на залязващото слънце. Три дни вървях, докато излязох на едно открито място. Предишната нощ бе паднал дебел сняг и полетата представляваха равна бяла пелена. Тази гледка ме натъжи, а краката ми измръзнаха от студеното влажно вещество, покрило земята.

Трябва да е било около седем часа сутринта и умирах от желание да си намеря храна и подслон. Най-сетне забелязах върху едно възвишение малка колиба, явно строена от овчар. Не бях виждал такова нещо и с голямо любопитство разгледах постройката. Вратата бе отворена и аз влязох. До огъня бе седнал един старец и си приготвяше ядене. Като чу шум, той се обърна, ала щом ме съзря, изкрещя високо, побягна от колибата и хукна през полето с бързина, за която немощното му тяло на пръв поглед изглеждаше неспособно. Външният му вид беше различен от всичко, което бях виждал, а бягството му ме изненада. Затова пък колибата ме очарова — снегът и дъждът не проникваха в нея, подът бе сух и тя ми се видя чудесна —

божествена обител, какъвто е бил Пандемониум^[1] за адските духове след мъките им в огненото езеро. Аз лакомо погълнах остатъците от закуската на овчаря, състояща се от хляб, сирене, мляко и вино. Последното впрочем не ми хареса. После умората ме повали, аз прилегнах върху купчина слама и съм заспал.

Беше обяд, когато се събудих; примамен от топлината на слънцето, което ярко осветяваше бялата земя, аз реших да продължа пътуването си. Сложих всичко, останало от храната на овчаря, в една торба, закрачих през полята и вървах така няколко часа, докато по залез-слънце стигнах до едно селце. Каква чудна гледка ми се стори. Възхищавах се подред на колибите, спретнатите къщурки и по-богатите къщи. Апетитът ми се възбуди от зеленчуците в градините, от млякото и сиренето, наслагани по прозорците. Влязох в една от най-хубавите къщи, но едва бях прекрачил прага, и децата се разпищяха, а една жена припадна. Цялото село се вдигна на крак — едни побягнаха, други ме нападнаха, докато не ме израниха жестоко с камъни и други предмети, с които ме замеряха. Тогава хукнах, изплашен към полето и се скрих в един малък, съвсем пуст навес, който ми се видя жалък след дворците в селото. Беше разположен до една много спретната къща, но след скъпо заплатения съвсем пресен опит не посмях да вляза. Убежището ми беше дървено и толкова ниско, че едва можех да се изправа. Подът не беше дъсчен, но поне бе сух и макар вятърът да проникваше през безбройните пролуки, все пак ми беше приятно на завет от снега и дъжда.

Скрих се там и полегнах, щастлив, че си намерих макар и жалко, но все пак убежище от лошото време и жестоките хора.

Щом съмна, изпъзях от укритието си, за да огледам съседната къща и да разбера дали ще мога да остана в новото си жилище. То бе прилепено към гърба на къщата, от едната му страна имаше свинарник, от другата — водоем с чиста вода. В четвъртата стена имаше отвор, през който се бях вмъкнал; а сега, за да не ме забележи никой, аз закрих всяка пролука с камъни и парчета дърво, но така, че лесно да мога да ги отдръпвам и да излизам навън. Светлина проникваше само през свинарника, но тя ми стигаше.

След като уредих по този начин жилището си и го застлах със слама, аз влязох вътре, защото забелязах в далечината човешка фигура, а прекалено добре си спомнях приема, който получих предната нощ, за

да се доверя на подобна среща. Но преди това си набавих храна за през деня — парче сух хляб, който задигнах, и черпак, с който можех да пия от чистата вода на водоема по-удобно, отколкото от шепата си. Полът бе леко издигнат и затова напълно сух, а поради близостта на комина вътре беше дори топло.

След като се подсигурих така, намислих да остана в тази колиба, докато някакви нови обстоятелства не променят решението ми. В сравнение с предишното ми жилище в мрачната гора, клоните на дърветата, през които се процеждаше дъждът, и влажната земя, тук бе истински рай. Закусих с удоволствие и тъкмо щях да отместя една от дъските, за да си наля малко вода, когато чух стъпки; надникнах през една пролука и видях младо момиче с ведро на главата, което мина покрай навеса ми. На вид беше съвсем кротка и никак не приличаше на селянките и селските прислужници, които срещнах по-късно. Вярно, че беше зле облечена — единствените ѝ дрехи бяха груба синя пола и сукнен жакет; косата ѝ бе сплетена, но без никакви украшения. Лицето ѝ изразяваше търпеливост и тъга. Тя се изгуби от погледа ми, но след около четвърт час я видях да се връща обратно — този път кофата ѝ бе наполовина пълна с мляко. Докато тя с явен труд носеше ведрото, насреща ѝ се появи юноша с още по-печален вид. Той произнесе с тъжен тон няколко думи, пое кофата и я отнесе в къщи. Тя го последва и те се изгубиха от погледа ми. След малко отново съзрях младежа; той прекоси нивата зад къщата с някакви инструменти в ръка; момичето също шетаеше ту из къщата, ту из двора.

Като разгледах по-внимателно жилището си, открих, че единият от прозорците на къщата по-рано е гледал към него, а сега бе закован с дъски. В едната имаше съвсем малка пролука. През нея видях стая, варосана и чиста, но много оскъдно обзаведена. В единия ъгъл до огнището седеше, облегнал отчаяно глава върху ръцете си, старец. Момичето чистеше стаята, но след малко извади нещо от едно чекмедже, седна до него и заработи; той взе някакъв инструмент и засвири, а звуците бяха по-сладки от песента на дрозда или славея. Гледката беше прелестна дори за мен, нещастника, който никога преди не бе виждал нищо красиво. Сребристобелите коси и кроткият израз на лицето на стареца спечелиха уважението ми, а милото държане на момичето — нежната ми обич. Той свиреше някаква приятна и тъжна мелодия, която просълзи прекрасната му слушателка; старецът

забеляза това, едва когато тя се разхълца. Тогава той каза нещо и милото създание остави ръкоделието си и коленичи в краката му. Той я вдигна и се усмихна с толкова доброта и любов, че усетих как ме завладяха нови чувства — странни и силни: това бе смесица от болка и удоволствие, нещо, което не бях изпитвал нито от глада и студа, нито от топлината и храната; отдръпнах се от прозореца, защото не можех повече да се сдържам.

Скоро младият мъж се върна с вързоп дърва на раменете си. Момичето го посрещна на прага, помогна му да свали товара, отнесе част от топливото в къщата и го хвърли в огъня. После двамата се оттеглих в друга част на къщата и той ѝ показа голям комат хляб и парче сирене. Тя се зарадва и изтича до градината за корени и растения, които постави във вода, а после върху огъня. След това продължи работата си, а мъжът отиде в градината, където започна да копае и скубе треви. След като се занимава с това близо час, момичето отиде при него и двамата се прибраха в къщата.

Междувременно старецът стоеше умислен, ала щом те се зададоха, той си придаде по-бодър вид и всички седнаха да се хранят. Това не им отне много време. Момичето отново започна да подрежда къщата, а старецът излезе за малко на припек, облегал на рамото на младежа. Нищо по-красиво от контраста между тези прекрасни създания! Единият стар, с бели коси, излъчващ доброта и обич, другият млад, строен и гъвкав, с изваяни черти на лицето, но с тъжни, даже отчаяни очи. Старецът се прибра в къщата, а младежът нарами инструменти, различни от тези, които използва сутринта, и се отправи към полето.

Нощта бързо се спусна, но аз с огромно учудване открих, че обитателите на къщата си имаха начин да удължат деня — с помощта на свещи; зарадвах се, че залезът не слага край на удоволствието, което изпитвах, наблюдавайки моите съседи. Вечерта младите се занимаваха с неща, които не ми станаха ясни, а старецът отново взе инструмента си, от който извличаше божествените звуци, предизвикали същата сутрин възхищението ми. Когато той свърши, младият мъж започна да реди монотонни звуци, които не ми напомняха нито хармоничното свирене на стареца, нито песента на птиците. По-късно разбрах, че е чел на глас, но тогава още няхах представа за писмото и четмото.

Като прекара така известно време, семейството изгаси светлината и се оттегли, както предположих, да си почине.

[1] Столица на Ада според поемата на Милтън „Изгубеният ад“.
— Б. пр. ↑

ГЛАВА XII

Лежах на сламата, но не можех да заспя. Размишлявах върху видяното през деня. Това, което най-силно ме бе впечатлило, бяха кротките обноси на тези хора. Копнеех да се присъединя към тях, но не смеех. Прекалено добре помнех как се отнесоха към мен предишната нощ жестоките селяни и реших, каквото и да предприема в бъдеще, за момента да остана незабелязан в укритието си, да ги наблюдавам и да се опитам да отгатна причините за тяхното поведение.

На другата сутрин те станаха преди изгрев-слънце. Младата жена разтреби къщата и приготви храната, а мъжът излезе веднага след закуска.

Деня прекараха по същия начин, както и предишния. Мъжът бе постоянно зает извън дома, а момичето шеташе в къщата. Старецът, както по-късно разбрах, бе сляп, а прекарваше времето си в свирене и размишления. Нищо не може да се сравни с любовта и благоговението, които младите показваха към своя почтен съжител. Те му оказваха с готовност безброй малки прояви на уважение и обич, а той им се отплащаше с богатата си усмивка.

И все пак не бяха напълно щастливи. Младите често се уединяваха и плачеха. Не виждах причина за тази печал, но много се разстройвах. Щом такива прекрасни създания страдаха, то тогава какво странно, че страдах и аз, жалкото, самотно същество? Но защо тъгуваха тези кротки хора? Те имаха великолепна къща (такава бе тя в моите очи) и всякакъв разкош: огън да ги топли в студено време, вкусна храна, когато са гладни, облечени бяха в чудесни дрехи и което бе най-важно, имаха своята компания, разговори, всеки ден си разменяха погледи, изпълнени с обич и доброта. Какво означаваха техните сълзи? Действително ли бяха признак на мъка? Отначало не бях в състояние да си отговоря на тези въпроси, но постоянните наблюдения с течение на времето ми обясниха неща, които отначало ми изглеждаха загадъчни.

Доста време мина, преди да открия една от причините за безпокойство в това достойно семейство: крайната бедност. Храната им се състоеше изцяло от плодовете на градината и млякото на кравата, а тя през зимата почти нищо не даваше, защото стопаните ѝ нямаха с какво да я хранят. Видях, че често ги измъчваше остър глад, особено младите, които на няколко пъти слагаха храната си пред стареца, без да оставят нищо за себе си.

Този жест много ме трогна. Бях свикнал да крада през нощта от техните запаси за собствени нужди, но като видях, че по този начин им причинявам допълнителни страдания, започнах да се задоволявам с горски плодове, ядки и корени, които събирах в близкия лес.

Открих и друг начин да им помагам. Оказа се, че младежът прекарва голяма част от деня в събиране на дърва за огъня, така че през нощта аз често вземах инструментите му, научих се бързо да си служа с тях и им набавях дърва за няколко дни.

Спомням си колко много се изненада младата жена първия път, когато отвори на сутринта вратата и видя пред прага огромна купчина дърва. Тя изрече на висок глас няколко думи и младежът също излезе и се учуди. С удоволствие забелязах, че през този ден той не отиде в гората, а се зае да постегне къщата и прекопае градината.

След време направих едно още по-голямо откритие. Разбрах, че тези хора имат начин да си съобщават един на друг мисли и чувства посредством членоразделни звуци. Забелязах, че произнесените от тях думи предизвикваха радост или печал, усмивки или огорчение по лицата на слушателите. Това бе наука на боговете и аз страстно пожелах да се запозная с нея. Но всеки опит в тази насока завърши с неуспех. Те произнасяха думите бързо и тъй като последните нямаха видима връзка с предметите, на мен не ми се удаваше да открия ключа към разбулването на тайната. Ала положих голямо старание и след като прекарах в убежището си няколко лунни месеца, открих названията на най-познатите предмети: *огън, мляко, хляб и дърва*. Научих също имената на самите обитатели. Двамата млади имаха по няколко имена, но старецът само едно — *татко*. Момичето беше *сестро* или *Агата*, а младежът *Феликс, братко* или *синко*. Не мога да опиша радостта, която изпитах, като научих значението на тези звукосъчетания и започнах да ти произнасям. Различих и други думи,

без още да ги разбирам или да мога да ги използвам: *добър, мил, нещастен*.

Така прекарах зимата. Милите обноски и красотата на обитателите на къщата силно ме привързаха към тях — когато бяха нещастни, и аз се чувствавах потиснат, когато се радваха, и аз споделях това чувство. Освен тях почти не виждах хора, а когато някой чужд човек се появеше в къщата, грубите маниери и нескопосаният вървеж само подсилваха в очите ми превъзходството на моите приятели. Забелязах, че старецът често се опитваше да ободри децата си, както ги наричаше понякога, да не се поддават на меланхолията. Разговаряше с весел глас и лицето му изразяваше доброта, която доставяше удоволствие дори на мен. Агата го изслушваше с уважение, понякога очите ѝ се пълнеха със сълзи и тя ги избърсваше незабелязано, ала видях, че след увещанията на баща си тя придобиваше по-весел вид и разговаряше по-бодро. Но не и Феликс. — Той бе най-тъжният от тримата и дори на мен, неопитният, ми ставаше ясно, че е страдал повече от останалите. Но ако изразът на лицето му бе скръбен, гласът му беше по-весел от този на сестра му, особено когато се обръщаше към стареца.

Бих могъл да дам безброй много примери, които, макар и незначителни, характеризираха добре нрава на тези мили хора. Крайно мизерният живот не попречи на Феликс с радост да поднесе на сестра си дървото бяло цвете, показало се изпод снега. Рано сутрин, преди още да е станала, той почистваше снега, затрупал пътеката, по която тя отиваше до краварника, валише вода от кладенеца, носеше дърва от навеса, където с голяма изненада откриваше, че запасът му е винаги подновен от невидима ръка. През деня, струва ми се, работеше за съседен фермер, защото често излизаше и не се прибираще до обяд, а дърва не носеше. Или пък се трудеше в градината, но тъй като през зимата там имаше малко работа, често четеше на глас на Агата и стареца.

Отначало това четене силно ме озадачаваше, но постепенно открих, че както при говоренето, така и тук той произнася едни и същи думи. Затова предположих, че върху хартията той вижда знаци от речта, които са му ясни, и започнах пламенно да мечтая и аз да се науча да ги разбирам; но как можех да постигна това, след като ми бяха непонятни дори звуците, които тези знаци обозначаваха? Впрочем

аз чувствително напредвах в това отношение, но не дотолкова, че да следя разговора им, колкото и да напругах ума си: беше ми напълно ясно, че макар и да копнеех да се покажа, не биваше да правя това, преди първо да овладея езика им; ако умеех да говоря, те сигурно биха ми простили отблъскващия външен вид, защото бях осъзнал и това от контраста, който постоянно биеше на очи.

Любувах се на красотата на моите приятели, на грациозните им движения, на нежния цвят на лицето, но какъв ужас изпитах, когато видях собственото си отражение в прозрачната вода на водоема. Отначало се отдръпнах и не повярвах, че огледалната повърхност отразява именно мен, но като се убедих напълно, че това чудовище съм самият аз, изпълниха ме горчиви чувства на отчаяние и унижение. Уви. Аз все още не разбирах напълно фаталните последици от това злощастно уродство.

Слънцето ставаше все по-топло, дневната светлина се задържаше по-дълго, снегът се стопи и аз видях голите дървета и черната земя. Феликс имаше повече работа и заплахата от надвисналия глад изчезна. Храната им, както разбрах, беше проста, но здравословна и можеха да си я набавят в достатъчно количество. В градината се появили нови растения, които те използваха за храна, и с течение на времето броят им се увеличаваше.

Всеки ден по обяд старецът излизаше навън, подкрепян от сина си, стига да не валеше, както разбрах, че се казва, когато от небето се сипеше вода. Това се случваше често, но вятърът скоро изсуши земята и времето ставаше все по-приятно.

Моят живот в укритието ми оставаше непроменен. Сутрин наблюдавах жителите на къщата, а когато те се разпръсваха, всеки по своята работа, лягах да поспя; през останалата част от деня продължавах да ги наблюдавам. Когато те се оттегляха за през нощта, аз се отправях към гората да събера храна за себе си и дърва за тях, стига да имаше луна или звезди. На връщане, ако трябваше, почиствах пътеката от снега или изпълнявах други от Феликсовите задължения така, както го бях виждал да ги върши. По-късно научих, че работата, свършена от невидимата ръка, силно ги озадачавала, а веднъж или два пъти ги чух в такива случаи да произнасят думите *добър дух* или *чудо*; тогава обаче не разбирах тяхното значение.

Започнах вече да мисля по-ясно и мечтаех да открия чувствата и подбудите за постъпките на тези мили същества; горях от любопитство да науча защо Феликс има такъв нещастен вид и защо Агата е тъжна. Мислех си (жалък глупак), че може би ще съм в състояние да възвърна щастието на тези достойни хора. Когато спях или не бях в укритието си, пред очите ми продължаваха да се мяркат образите на почтения сляп баща, милата Агата и прекрасния Феликс. За мен те бяха висши същества, в чиито ръце реших да поставя един ден съдбата си. Във въображението си виждах хиляди картини за това как ще се появя пред тях и как ще ме приемат. Мислех си, че в първия момент ще ги отвратя, но после с кроткото си поведение и ласкави думи ще спечеля благоволениято, а по-късно и любовта им.

Тези планове ме въодушевяваха и ме караха още по-прилежно да се уча на изкуството да говоря. Езикът ми беше тежък, но гъвкав и макар гласът ми да не наподобяваше музикалните звуци, които те произнасяха, аз все пак извличах достатъчно лесно думите, които разбирах. Всичко това напомняше много баснята за магарето и домашното кученце, ала все пак кроткото магаре с добрите си намерения заслужаваше въпреки недодялания си вид по-добро отношение, не само побой и ругатни.

Пролетните дъждове и галещата топлина преобразиха земята. Хората, които преди тази промяна сякаш се криеха в пещери, се пръснаха по полетата и се заеха да ги обработват. Птиците чуруликаха по-весело, листата по дърветата напъпиха. О, щастлива земя! До неотдавна студена, влажна и неприветлива, тя стана достойно жилище за боговете. Душата ми се радваше на великолепната природа, миналото се изтри от паметта ми, в настоящето цареше мир и покой, а бъдещето се озаряваше с ярките лъчи на надеждата и предвкусването на радостта.

ГЛАВА XIII

Бързам да стигна до вълнуващите страници на моята история. Ще разкажа за събитията, които ме направиха това, което съм.

Пролетта бързо напредваше, времето беше топло, небето — безоблачно. С изненада гледах как доскорошната мрачна пустиня разцъфна с най-прекрасни цветя и сочна зеленина. Сетивата ми възприемаха с възторг хилядите възхитителни миризми и прекрасни гледки.

В един от дните, когато жителите на къщата си почиваха от работа — старецът свиреше, а децата му го слушаха, — забелязах, че лицето на Феликс е неизразимо печално; по едно време баща му спря да свири и очевидно го попита каква е причината за това. Феликс отговори с весел глас и старецът отново засвири, но в този момент на вратата се почука.

Беше млада жена, която пристигна на кон, придружена от местен селянин. Тя носеше тъмен костюм, а лицето ѝ бе скрито зад черен воал. Агата попита нещо и непознатата произнесе мелодично само името на Феликс. Гласът ѝ беше като музика и се отличаваше от гласовете на моите познати. Като чу името си, Феликс скочи и се приближи, а тя, щом го съзря, отхвърли воала си и аз видях едно ангелски красиво лице. Косата ѝ беше лъскава, гарвановочерна и сплетена по особен начин, очите тъмни, но с мек израз, макар и възбудени; чертите на лицето бяха правилни, тенът — прозрачно чист, а по бузите ѝ играеше нежна руменина.

Феликс засия от радост, като я видя, и от лицето му изчезна всякаква следа от мъка — по него веднага се изписа възторг, на който не предполагах, че е способен; очите му заблестяха, бузите поруменияха от удоволствие и в този миг той ми се видя прекрасен като непознатата. Тя беше във властта на най-различни чувства: избърса сълзите от чудните си очи и протегна ръката си към Феликс, който възхитено я целуна и я нарече, доколкото можах да чуя, своя прекрасна арабка. Тя, изглежда, не го разбра, но се усмихна. Той ѝ помогна да

слезе от коня, освободи водача и я поведе към къщи. Там размени няколко думи с баща си и младата непозната коленичи в краката на стареца и посегна да целуне ръката му, но той я вдигна и нежно я прегърна.

Скоро забелязах, че макар непознатата да произнасяше членоразделни звуци и да говореше на някакъв свой език, нито нея я разбираха, нито тя самата разбираше обитателите на къщата. Те се обясняваха със знаци, които не ми бяха ясни, но виждах, че присъствието ѝ внесе радост в къщата и разпръсна тъгата, както се разпръсква утринна мъгла. Феликс имаше особено щастлив вид и радостно се усмихваше на своята арабка. Агата — винаги милата Агата — целуваше ръцете на прекрасната непозната и сочейки към брат си, правеше знаци, които, доколкото разбрах, означаваха, че преди нейното пристигане той е бил тъжен. Така изминаха няколко часа и лицата на всички сияеха от радост, която си оставаше непонятна за мен. Скоро разбрах по честото повтаряне на някои думи, че гостенката се опитва да научи техния език; веднага ми хрумна, че мога да се възползувам от уроците за същата цел. На първия урок тя научи около двадесет думи, повечето от които аз вече знаех, но с останалите попълних речника си.

Нощта се спусна и Агата и арабката се оттеглиха рано. Когато се разделяха, Феликс целуна ръката на непознатата и каза: „Лека нощ, мила Сафи.“ Той остана доста до късно да беседва с баща си и от честото повтаряне на името ѝ се досетих, че темата на разговора бе прекрасната гостенка. Много ми се искаше да разбера за какво става дума и напънах всичките си сили, но напразно.

На сутринта Феликс се зае с работите си, а след като Агата приключи с всекидневните си задължения, арабката седна в краката на стареца, взе китарата му и засвири чудни мелодии, които изтръгнаха от мен сълзи и същевременно предизвикаха радост. Тя пееше, а плътният ѝ глас се лееше и замираще като песента на славея в гората.

Като свърши, тя подаде китарата на Агата, която отначало отказа, а после изсвири проста мелодия, като припяваше с нежния си глас, но песента ѝ много се отличаваше от чудното пеене на чужденката. Старецът слушаше очарован, после произнесе няколко думи, които Агата се опита да обясни на непознатата — доколкото разбрах, че нейната музика му е доставила огромно удоволствие.

Дните потекоха също така спокойно, както и преди, с единствената разлика, че на мястото на тъгата по лицата на моите приятели се изписа радост. Сафи беше винаги весела и щастлива; двамата с нея бързо напредвахме с езика, така че след два месеца аз започнах да разбирам повечето от думите, произнасяни от моите покровители.

Междувременно черната земя се покри със зеленина, зеленият килим се изпъстри с безброй цветя, радващи погледа и обонянието, а на лунната светлина светеха с бледо сияние; слънцето грееше по-силно, нощите станаха ясни и топли, а среднощните ми походи започнаха да ми доставят огромно удоволствие, макар да се наложи силно да ги съкратя заради късния залез и ранния изгрев на слънцето; защото аз никога не се осмелявах да изляза посред бял ден от страх да не се подложа на същото лошо отношение като в първото село, където опитах да вляза.

Дните си прекарвах в старателни занимания, за да науча по-бързо езика, и смея да се похваля, че напредвах по-бързо от арабката, която много малко разбираше и се обясняваше на развален език, докато аз разбирах и можех да възпроизведа всяка произнесена дума.

Едновременно с говоренето усвоявах и науката за писмените знаци, така както обучавах чужденката; а това разкри пред мен необятно поле за удивление и възторг. Книгата, по която Феликс учеше Сафи, бе „Развалините на империите“ от Волней. Нямах да разбера смисъла ѝ, ако Феликс не даваше най-подробни обяснения, докато я четеше. Избрал това произведение, обясни той, защото помпозният му стил подражавал на източните писатели. Тази книга ми даде обща представа за историята и за няколкото съществуващи и до днес империи; чрез нея научих за нравите, начините на държавно управление, религиите и различните народи по света. От нея чух за мързеливите азиатци, за неизтощимия творчески гений на гърците, за войните и чудните добродетели на древните римляни, както и за покъсния им упадък и залеза на могъщата им империя, за рицарството, християнството и кралете. Узнах за откриването на Америка и плаках заедно със Сафи над печалната участ на коренните ѝ обитатели.

Тези увлекателни разкази предизвикаха у мен и недоумение. Нима наистина човек е могъщ, добродетелен и велик и същевременно порочен и подъл? Понякога ми се струваше възплъщение на злото

начало, а друг път благороден и подобен на бог. Да бъдеш велик и да вършиш добро, ми изглеждаше най-голямата чест, достъпна за мислещо същество; да си порочен и подъл, като много от описаните в книгата хора, ми се виждаше най-голямото падение, участ, по-жалка от тази на сляпата къртица или безобидния червей. Дълго време не можех да проумея как е възможно човек да убива себеподобните си или защо са необходими закони и правителства; но като чух разказите за престъпления и кръвопролития, спрях да се чудя и потръпнах от отвращение и погнуса.

Всеки разговор между обитателите на къщата ми разкриваше нови чудеса. Като слушах обясненията, които Феликс даваше на арабката, овладявах странното устройство на човешкото общество. Научих за неравенството на съсловията, за огромни богатства и жалка нищета, за чинове, произход и благородна кръв.

Всичко това ме караше да се замисля за самия себе си. Разбрах, че хората ценят най-много знатното и неопетнено име, съчетано с богатство. Човек може да е уважаван, ако притежава само едното от тези достойнства, но лишен и от двете, се счита, с много редки изключения, скитник и роб, обречен да пропилява силите си за обогатяване на малцината, избрани от съдбата. А аз кой съм? За произхода и родителите си не знаех нищо, но знаех, че нямам нито пари, нито приятели, нито имущество. На всичко отгоре притежавах отблъскващо уродлива, гнусна външност и дори не бях от същата порода като всички хора. Бях по-силен от тях и можех да преживея с по-груба храна, понасях краен студ и жегата с по-малко последствия за тялото си, на ръст бях значително по-висок. Като се оглеждах наоколо, никъде не виждах и не чувах за себеподобни. Нима бях чудовище, петно върху лицето на земята, от което всички бягаха и се отричаха?

Не мога да опиша какви мъки ми причиниха тези размишления; опитвах се да ги разсея, но колкото повече научавах, толкова по-болно ми ставаше. Ах, защо не останах завинаги в родната гора, без да познавам и чувствавам друго освен глад, жажда и жегата?

Странно нещо е знанието. То се включва в ума, щом веднъж се добере до него, като лишей в скала. Понякога ми се искаше да се отърся от всякакви мисли и чувства, но научих, че има само един начин да се отървеш от болката и това е смъртта — състояние, от което се страхувах, без да го разбирам. Възхищавах се от добродетелите и

възвишените чувства, обичах милите обноски и кротките нрави на обитателите на къщата, но бях изключен от всякакво общуване с тях освен пооткраднатия от мен начин: оставайки невидим и нечул, а това само разпалваше, а не задоволяваше желанието ми да се присъединя към човешкото общество. Не за мен бяха нежните думи на Агата и лъчезарните усмивки на очарователната арабка. Кротките поуки на стареца и оживените приказки на влюбения Феликс не се отнасяха до мен. Нещастен, жалък аз!

Някои други уроци ме поразиха още по-дълбоко. Научих за различните полове, как се раждат и израстват децата, как бащата се радва на детската усмивка и на лудориите на по-голямото дете, как целият живот и грижи на майката са посветени на скъпоценното бремене, как подрастващият ум се развива и събира знания, как хората са свързани помежду си по различен начин — братя, сестри и други.

А къде са моите приятели и роднини? Никакъв баща не бе следил израстването ми, нито пък майка ме бе дарявала с ласки и усмивки; или ако някога е било, то миналото бе изтрито от паметта ми — тъмна пропаст, в която нищо не различавах. Откак се помнех, моят ръст и размери си бяха все тези. Още не бях срещнал същество, което да прилича на мен, да желае да общува с мен. Кой съм аз? Въпросът възникваше отново и отново, но единственият отговор бе болезнен стон.

След малко ще обясня накъде ме насочиха тези мисли; но позволи ми засега да се върна към моите приятели, чиято история събуди в мен смесени чувства на негодувание, радост и учудване и в крайна сметка ме накара още повече да обичам и уважавам покровителите си (както обичах да ги наричам за себе си, поддавайки се на невинна, но и малко болезнена самоизмама).

ГЛАВА XIV

Доста време измина, преди да науча историята на моите приятели. Тя щеше неизбежно да ме изненада, защото много от обстоятелствата бяха интересни и невероятни за едно толкова неопитно същество като мен.

Старецът се казваше дьо Ласей. Произлизаше от добро френско семейство и дълго бе живял във Франция в охолство, уважаван от висшестоящите и обичан от равните на себе си. Синът му трябвало да постъпи на военна служба, а Агата заемала достойно място сред дамите във висшето общество. Няколко месеца преди да се появя, те още живеели в голям и богат град, наречен Париж, заобиколени от приятели и разполагащи с всички блага, които могат да набавят добродетелите, образованият ум и изисканият вкус в съчетание с добри доходи.

Причината за тяхната беда се оказа бащата на Сафи. Той бил турски търговец, живял дълги години в Париж, но изведнъж, по непонятни за мен причини, станал неизгоден на правителството. Бил арестуван и хвърлен в затвора същия ден, когато Сафи пристигнала при него от Константинопол. Осъдили го на смърт. Несправедливостта на присъдата била очевидна, цял Париж се възмутил и всички били на мнение, че причината е по-скоро вярата и богатството му, отколкото приписаното му престъпление.

По една случайност Феликс присъствувал на делото; той не могъл да сдържи ужаса и възмущението си, когато чул решението на съда; дал на място тържествен обет да го спаси и започнал да търси начини. След многобройни неуспешни опити да проникне в затвора, най-сетне открил един прозорец с дебели решетки в неохраняваната му част, през който в килията на злочестия мохамеданин прониквала светлина; окован във вериги, той очаквал, обзет от отчаяние, изпълнението на жестоката присъда. Феликс отишъл през нощта под прозореца и известил затворника за намерението си. Турчинът, изненадан, но зарадван, направил всичко, за да разпали усърдието на

спасителя си с обещания за щедро възнаграждение и богатство. Феликс презрително отхвърлил предложенията, но като съзрял прелестната Сафи, на която разрешили да посети баща си и която с жестове му изразила признателността си, младежът се съгласил, че затворникът действително притежава едно съкровище, което стократно би възнаградило неговите усилия и риск.

Турчинът веднага забелязал какво впечатление е направила дъщеря му на Феликс и се опитал да го заинтересува още по-силно с обещанието да му я даде за жена веднага щом се измъкне от затвора на безопасно място. Деликатният Феликс не можел да приеме предложението, но започнал да мечтае като за най-висше щастие това събитие да се случи.

През следващите дни, докато траела подготовката за бягството на търговеца, усърдието на Феликс било разпалено още повече от няколкото писма, които получил от това прелестно момиче, намерило начин да се изразява на езика на възлюбения си с помощта на един стар прислужник на баща ѝ, който разбирал френски. Тя му благодаряла с най-горещи думи за услугата, която възнамерявал да окаже на баща ѝ, и в същото време горчиво оплаквала собствената си съдба.

Имам копия от тези писма, защото открих начин по време на престоя си в укритието да си набавя всичко, необходимо за писане; а писмата често се намираха в ръцете на Феликс или Агата. Преди да си тръгна, ще ти ги дам като доказателство за истинността на моя разказ; ала сега слънцето вече залязва и времето ще ми стигне само да ти преразкажа смисъла им.

Сафи пише, че майка ѝ била покръстена арабка, открадната и заробена от турците; с красотата си тя успяла да плени сърцето на баща ѝ и той се оженил за нея. Младото момиче говори с голямо въодушевление за майка си, която, родена свободна, презирала наложеното ѝ робство и възпитала дъщеря си в догмите на своята религия, научила я да се стреми към интелектуално съвършенство и независимост на духа, непозволени на жените мюсюлманки. Майката умира, но уроците ѝ се запечатват завинаги в сърцето на Сафи. Мисълта за завръщане в Азия ѝ се струва непоносима — там тя ще бъде затворена между стените на някой харем и единствените занимания, които ще ѝ бъдат позволени, са детински развлечения,

чужди на полетите на душата ѝ, възпитана в духа на възвишени идеи и благородни стремежи. Съблазнява я мисълта да се омъжи за християнин и да остане в страна, където на жените е позволено да заемат място в обществото.

Денят на екзекуцията бил насрочен, но предната нощ турчинът избягал от затвора и преди изгрев-слънце бил на много левги далеч от Париж. Феликс набавил паспорти на свое име и на името на сестра си и баща си. Той споделил плановете си с баща си, който подпомогнал заговора, като напуснал къщата си под предлог, че заминава на пътешествие, и се укрil заедно с дъщеря си в глухите парижки покрайнини.

Феликс прекарал бегълците през Франция до Лион и през Мон-Сени до Ливорно, където търговецът решил да изчака подходяща възможност да премине в турските владения.

Сафи решила да остане с баща си, докато той отпътува, а турчинът още веднъж повторил обещанието си да я даде за жена на спасителя си; така че Феликс бил с тях, в очакване на това събитие, като междувременно се наслаждавал на компанията на своята арабка, която му изразила искрената си нежна любов. Те разговаряли с помощта на преводач, а понякога само с погледи; Сафи му пеела вълшебните мелодии на родната си страна.

Турчинът поощрявал тази близост и насърчавал надеждите на младите влюбени, ала в сърцето си кроял други планове. На него му била омразна мисълта, че дъщеря му може да се свърже с християнин, но се страхувал да покаже хладното си отношение към Феликс, защото все още бил във властта на спасителя си, който можел да го издаде на италианските власти. Той обмислял хиляди планове как да продължи измамата, докато Феликс все още му е нужен, и как тайно да отведе дъщеря си, когато потегли. Новините от Париж помогнали на кроежите му.

Френското правителство, вбесено от бягството на жертвата си, не щадяло усилия да я открие и накаже спасителя. Заговорът на Феликс бил разкрит много бързо и дъо Ласей и Агата били хвърлени в затвора. Вестта за това стигнала до Феликс и го пробудила от блажения му сън. Слепият му баща и милата сестра лежат във влажна тъмница, а той се наслаждава на свободата и на близостта на любимото момиче. Тази мисъл го измъчвала жестоко. Той се уговорил набързо с турчина да

скрие Сафи в един манастир в Ливорно, ако онзи намери подходящ случай да избяга, преди Феликс да се е завърнал в Италия, след което се разделил с прекрасната арабка и забързал към Париж да се предаде в ръцете на правосъдието, надявайки се по този начин да освободи дъо Ласей и Агата.

Но не успял. Държали ги пет месеца в затвора, преди да започне следствието, в резултат на което конфискували имуществото им и ги прогонили завинаги от родната им страна.

Тогава те се заселили в Германия, в бедната къща, където ги намерих. Феликс скоро научил за вероломството на турчина, заради когото той и семейството му се подложили на такива нечувани страдания и нарушили законите на морала и честта: когато разбрал, че спасителят му е разорен и обеднял, турчинът напуснал Италия заедно с дъщеря си и оскърбително изпратил на Феликс нищожна сума пари да му помогне, както писал, да стъпи на крака.

Това са събитията, които терзаеха Феликс и го правеха най-нещастен от цялото семейство. Той би понесъл бедността и даже би се гордял с нея, стига тя да бе отплата за благородна постъпка, но неблагоприятността на турчина и загубата на любимата Сафи бяха горчиви и непоправими злини. Но ето че пристигането на арабката вля нов живот в душата му.

Когато новината, че Феликс е лишен от богатство и обществено положение, стигнала в Ливорно, търговецът заповядал на дъщеря си да престане да мисли за любимия и да се приготви за завръщане в родината. Благородната душа на Сафи възнегодувала от тази заповед; опитала се да спори с баща си, но той напуснал вбесен стаята, като само повторил тираничната си заповед.

След няколко дни влязъл в стаята ѝ и набързо ѝ съобщил, че има основания да мисли, че пребиваването му в Ливорно е станало известно на властите, които щели незабавно да го предадат на френското правителство. Затова наел кораб, който щял да отплува след няколко часа за Константинопол. Дъщеря си смятал да повери на грижите на свой верен слуга, а тя да го последва по-късно с по-голямата част от имуществото им, още непристигнало в Ливорно.

Останала сама, Сафи си изработила собствен план на действие, който при така стеклите се обстоятелства считала за най-правилен. Мисълта да живее в Турция ѝ била омразна — срещу това говорели

както религията ѝ, така и чувствата ѝ. В ръцете ѝ попаднали някакви писма на баща ѝ, от които научила за изгнанието на любимия си и местопребиваването му. Известно време се колебала, но накрая се решила. Взела със себе си личните си скъпоценности и известна сума пари и напуснала Ливорно с една прислужница, местна жителка, говореща турски, и отпътувала за Германия.

Пристигнала благополучно в един град, на около двадесет левги от къщата на дьо Ласей, но тук прислужницата тежко се разболяла. Сафи предано се грижела за нея, но клетото момиче починало и арабката останала сама, без да знае езика и без никакъв житейски опит. За щастие попаднала в добри ръце. Италианката била споменала мястото, за където пътували, и след смъртта ѝ стопанката на къщата, в която били отседнали, се погрижила Сафи да пристигне благополучно при възлюбения си.

ГЛАВА XV

Това е историята на обитателите на къщата, които толкова обичам. Тя дълбоко ме развълнува. Чрез нея ми се разкриха различните страни на обществения живот и се научих да се възхищавам от добродетелите и да ненавиждам човешките пороци.

Ала злото все още ми се струваше нещо далечно; около себе си виждах само доброта и великодушие и те разпалиха в мен желание да изляза и аз на сцената на живота, където могат да се проявяват такива възхитителни качества. Но като разказвам за духовното си развитие, не бива да изпускам едно обстоятелство, което се отнася към началото на месец август същата година.

Една нощ, по време на обичайните ми походи до близката гора, където си набавях храна и събирах гориво за закрилниците си, намерих на земята кожена чанта, в която имаше дрехи и няколко книги. Аз радостно сграбчих трофея и го отнесох в убежището си. За щастие книгите бяха написани на езика, който вече бях научил донякъде от обитателите на къщата; това бяха „Изгубеният рай“ и един том от „Животописите“ на Плутарх, както и „Страданията на младия Вертер“. Тези съкровища ми доставиха неизмеримо удоволствие; от този момент нататък аз неуморно ги изучавах и упражнявах ума си, докато приятелите ми се занимаваха с всекидневните си грижи.

Не мога да опиша въздействието, което имаха върху мен тези книги. Те родиха в съзнанието ми безброй нови образи и чувства, които понякога ме издигаха на крилата на възторга, но много по-често ме сгромолясваха в страшната бездна на отчаянието. В „Страданията на младия Вертер“, интересни не само поради простия и трогателен сюжет, са изказани толкова много различни мнения и се хвърля такава обилна светлина върху въпроси, която до този момент ми бяха неясни, че книгата се превърна за мен в неизчерпаем източник на удивление и размишления. Мирните семейни сцени, описани в нея, както и възвишените чувства и подбуди, така чужди на егоизма, се съгласуваха чудесно с онова, което виждах у моите приятели, и със стремежите,

стаени в моите гърди. Самият Вертер ми се струваше по-съвършен от всички видени или въобразявани от мен същества; всичко в него бе непретенциозно, но трогваше до дъното на душата. Разсъжденията за смъртта и самоубийството неизбежно ме изпълниха с учудване. Аз не можех да навляза в същността на темата, но все пак споделях мнението на героя, над чиято смърт плаках, без да си изясня напълно нуждата от нея.

Докато четях, опитвах се да приложа много от нещата към собствените си чувства и усещания. Струваше ми се, че в редица отношения приличам и същевременно странно се различавам от тези, за които четях и чиито разговори подслушвах. Съчувствувах им и донякъде ги разбирах, но умът ми още не беше напълно развит; аз от никого не зависех и с никого не бях свързан. „Пътеката, водеща за никъде“, бе свободна за мен и никой нямаше да оплаче моята смърт. Аз бях мерзък на вид и с гигантски ръст. Какво означава това? Кой съм аз? Откъде съм? Накъде съм се запътил? Тези въпроси непрекъснато изплуваха в съзнанието ми, ала не бях в състояние да си отговоря.

Томчето с „Животописите“ на Плутарх, попаднало в мен, съдържаше биографиите на първооснователите на древните републики. Тази книга ми оказа съвсем различно въздействие от „Страданията на младия Вертер“. Въобразяваните от Вертер истории ми навяха мъчителна тъга, докато Плутарх ме учеше на възвишени идеи, издигаше ме над жалките ми разсъждения за самия себе си и ме караше да заобичам героите от древността и да им се прекланям. Много от нещата, които четях, бяха извън моето разбиране и личен опит. Имах някакви смътни познания за кралства, за безширни пространства, могъщи реки и необятни морета, ала бях напълно незапознат с градовете и големите струпвания на хора. Къщата на моите закрилници бе единствената школа, в която изучавах човешката природа, докато тази книга разкриваше нови, просторни арени на действие. Прочетох за хора, заети с обществени дела, управляващи или избиващи себеподобните си. Усетих как в гърдите ми се надигат пламенни стремежи към добродетелите и отвращение от пороците, доколкото разбирах значението на тези отвлечени думи и доколкото ги свързвах за себе си само с удоволствие или болка. Тези чувства ме накараха да се възхищавам от миролюбивите законодатели Нума, Солон и Ликург и да ги предпочитам пред Ромул и Тезей.

Патриархалният живот на моите покровители ми бе внушил преди всичко тези понятия; ако, разбира се, запознанството ми с хората бе започнало от някой млад воин, жадуващ за слава и кръвопролития, сигурно щях да съм пропит от други чувства.

Ала „Изгубеният рай“ предизвика в мен различно, много по-дълбоко възмущение. Възприех го, както и останалите книги, попаднали в ръцете ми, като истинска случка. Образът на всемогъщия бог, воюващ със собствените си създания, събуди в мен всички възможни чувства на изумление и страхопочитание. На няколко пъти правех паралели между описаните ситуации и собствената си съдба. И аз като Адам очевидно не бях свързан с никое друго живо същество, но във всяко друго отношение неговото положение силно се отличаваше от моето. Той бе произлязъл от ръцете на бог като великолепно творение, щастливо и процъфтяващо, под специалната закрила на своя създател. На него му бе позволено да разговаря и да се учи от по-висши създания, докато аз бях злочест, безпомощен и самотен. Много пъти се оприличавах повече на Сатаната, защото и аз като него наблюдавах от страни блажения живот на покровителите си, и в мен също се надигаше горчива жлъч и завист.

Още едно обстоятелство засили и подкрепи тези чувства. Наскоро след като се бях заселил в укритието си, намерих в джоба на дрехата, която задигнах от лабораторията ти, някакви хартии. Отначало не им обърнах внимание, но сега, когато бях в състояние да разчета написаното, започнах старателно да ги разучавам. Това бе дневникът ти за четирите месеца преди моето създаване. В него ти описваш с най-големи подробности всяка стъпка в хода на работата и водиш бележки за всекидневие си. Сигурно си спомняш за какво става дума. Ето го. Тук е отразено всичко, което има някакво отношение към злополучния ми произход; най-подробно са описани всички мерзки обстоятелства, довели до появата ми на бял свят; не си пропуснал нищо в обрисуването на гнусната ми, уродлива външност, и то с думи, отразяващи собственото ти отвращение, които аз никога не ще забравя. Призля ми, докато ги четях. „Проклет да е денят на моето раждане! — възкликнах с болка. — Проклет да е съзателят ми! Защо си сътворил чудовище, от което дори ти се отвръщаш с ужас и омерзение? Господ със своето милосърдие е създал човека красив и привлекателен, по собствен образ и подобие, а моята външност е уродливо копие на

твоята, още по-отвратително заради съществуващата прилика. Сатаната поне е имал своите събратья-дяволи, които са му се възхищавали и са го насърчавали, а аз съм самотен и ненавиждан.“

Така си размишлявах в часовете на униние и самота, но като гледах добродетелите на моите съседи, техния дружелюбен и доброжелателен характер, аз убеждавах сам себе си, че ако разберат с какво възхищение гледам на достойнствата им, не може да не се смилят над мен и да не ми простят уродливия външен вид. Нима ще прогонят от прага си същество, макар и с чудовищна външност, което е помолило за тяхното съчувствие и приятелство? Реших поне да не се поддавам на отчаянието, а да се подготвя възможно най-добре за срещата, която ще реши моята съдба. Отложих събитието с няколко месеца, защото значението, което придавах на успешния му изход, ме изпълваше със страх от евентуалния провал. Освен това ежедневният опит така развиваше ума ми, че не ми се искаше да предприема нещо, преди времето да е прибавило още към помъдряването ми.

Междувременно в къщата настъпиха няколко промени. Присъствието на Сафи донесе радост на обитателите, но освен това забелязах, че и животът им стана по-охолен. Феликс и Агата прекарваха повече време в забавления и разговори, а в труда им помагаха прислужници. Не бяха богати, ала сега в къщата цареше доволство, щастие и безоблачно спокойствие, докато аз с всеки изминат ден все повече се тревожех. Познанието, което трупах, ми даваше по-ясно да разбере, че съм само един жалък прокудените. Вярно е, че хранех надежди, но те се стопяваха, щом зърнех отражението си във водата или сянката, образувана от лунната светлина, колкото и да бяха смътни и нетрайни.

Опитвах се да превъзмогна тези страхове и да си вдъхна сили за изпитанието, на което бях решил да се подложа след няколко месеца; понякога даже позволявах на мислите си, неконтролирани от разума, да се понесат към райските градини и се осмелявах да си представям във въображението прекрасни дружелюбни създания, които ми съчувствуват и ме изваждат от мрачното състояние на духа; техните ангелски лица сияеха с утешаващи усмивки. Но това бяха само мечти; аз си нямах Ева да разсее тъгата ми и да сподели мислите ми; аз бях сам. Спомних си молбата на Адам към създателя си. А къде беше моят създател? Той ме бе изоставил — и аз го проклех с ожесточено сърце.

Така мина есента. С учудване и мъка наблюдавах как листата вехнат и се ронят от дърветата, а природата си възвръща голия и мрачен вид, както първия път, когато видях гората и чудната луна. Но аз не обръщах внимание на студеното време; бях по-добре приспособен към студа, отколкото към жегата. Ала най-голямата ми радост бяха цветята, птиците, веселото, гиздаво лято; когато те ме изоставиха, аз започнах отново да съсредоточавам вниманието си върху обитателите на къщата. Отминалото лято с нищо не намали щастието им. Те се обичаха и си съчувстваха, радостите им зависеха един от друг и не се нарушаваха от промените, настъпили в природата. Колкото повече ги наблюдавах, толкова по-силно ставаше желанието ми да ги моля за закрила и доброта, сърцето ми жадуваше тези прекрасни хора да ме опознаят и обикнат; върхът на мечтите ми бе да видя ласкавите им погледи, обърнати с обич към мен. Не смеех да допусна вероятността да се отвърнат с отвращение и презрение. Нито един просяк не бе изгонен от прага им. Вярно, че аз щях да искам повече от храна и приют — имах нужда от доброта и съчувствие, но не мислех, че съм недостоен за това.

Зимата напредваше; откак се бях събудил за животи, и природата настъпи пълен кръговрат. Вниманието ми се съсредоточи изцяло върху плановете как да се представя на моите покровители. Кроях какви ли не проекти и накрая се спрях на един: да вляза в къщата, когато там е само слепият старец. Бях достатъчно умен, за да съобразя, че неестествената ми уродливост бе главният източник на ужас за онези, които ме бяха видели. Гласът ми обаче, макар и дрезгав, не бе страшен; затова реших, че ако в отсъствието на децата предразположа към себе си стария дьо Ласей и се сдобия с неговото посредничество, бих могъл да спечеля и търпимостта на младежите.

Един ден, когато слънцето ярко осветяваше червените листа, настлали земята, и разпръскваше радост, но не и топлина, Сафи, Агата и Феликс се отправиха на дълга разходка, а старецът сам пожела да остане у дома. Когато децата му тръгнаха, той взе китарата си и изсвири няколко тъжни, но нежни мелодии, по-тъжни и по-нежни от всичко, което бях слушал преди. Отначало лицето му изразяваше удоволствие, но постепенно видът му стана замислен и удоволствието се смени с тъга, а след малко даже остави инструмента и дълбоко се замисли.

Сърцето ми започна силно да бие; това бе часът на изпитанието, който щеше да осъществи надеждите или да потвърди опасенията ми. Слугите отидоха до близкия панаир. Около къщата и вътре в нея всичко бе тихо и спокойно; случаят бе изключително подходящ и въпреки това, щом тръгнах да осъществявам плана си, краката ми се подкосиха и аз се отпуснах на земята. После отново станах, призовах на помощ всичката твърдост, на която бях способен, и дръпнах настрана дъските, с които маскирах входа на убежището си. Свежият въздух ме ободри, вдъхна ми решителност и аз се запътих към вратата на къщата.

Почуках.

— Кой е? — попита старецът. — Влезте. Влязох.

— Извинете ме, че така ви се натрапвам — започнах аз. — Аз съм пътник и се нуждая от малко отдих. Ще ви бъда много благодарен, ако ми разрешите да поседна за няколко минути пред камината.

— Заповядайте — отговори дьо Ласей. — Ще се постарая да ви помогна с каквото мога, но за жалост децата ми не са в къщи и тъй като съм сляп, съжалявам, че няма да мога да ви нахраня.

— Не се безпокойте, добри стопанино, храна имам, единствено се нуждая от топлина и почивка.

Седнах и двамата замълчахме. Разбирах, че всяка минута ми е скъпа, но не знаех как да започна разговора. Тогава старецът се обърна към мен:

— Съдейки по езика ви, пътниче, и вие сте французин като мен.

— Не, но израснах във френско семейство и разбирам само този език. Дошъл съм сега да моля закрила от едни приятели, които искрено обичам и се надявам да разположа към себе си.

— Те немци ли са?

— Не, французи. Но да поговорим за друго. Аз съм нещастно, самотно същество и нямам на този свят нито приятел, нито роднина. Тези добри хора, при които отивам, никога не са ме виждали и не ме познават. Много се страхувам, защото ако не успея, завинаги ще остана вън от човешкото общество.

— Не се отчайвайте. Да нямаш приятели, е наистина голямо нещастие. Но човешките сърца, когато не са в плен на чисто себични интереси, са изпълнени с братска любов и милосърдие. Затова

осланяйте се на надеждите си и ако тези хора са добри и сърдечни, не се отчайвайте.

— Те са много мили — най-прекрасните хора на света. Но за жалост са предубедени срещу мен. Аз имам кротък нрав, до този момент никому зло не съм сторил, дори напротив — правил съм добро. Но очите им са замъглени от фатално предубеждение и там, където трябва да видят един чувствителен и добър приятел, те виждат само едно отвратително чудовище.

— Жалко наистина, но ако действително няма в какво да бъдете упреknат, не можете ли да разсеете заблудата им?

— Точно това ще се опитам да направя и затова именно толкова се страхувам. Много обичам тези приятели и без тяхно знание месеци наред се опитвам да им служа, но те си мислят, че искам да им причиня зло и това е именно предубеждението, което трябва да разсея.

— Къде живеят вашите приятели?

— Недалеч оттук.

Старецът замълча, но после продължи:

— Ако ми разкажете откровено и подробно историята си, може би ще се опитам да ги предразположа към вас. Аз съм сляп и не мога да съдя за външността ви, но в думите ви има нещо, което ме убеждава във вашата искреност. Аз съм само беден изгнаник, но би ми доставило истинско удоволствие да направя услуга на ближния си.

— Добри човече! Благодаря ви и приемам вашето великодушно предложение. Със своята доброта вие ме вдигате от праха. Надявам се, че с ваша помощ няма да бъда отлъчен от обществото на вашите близни.

— Да пази господ! Дори да сте истински престъпник, отлъчването само ще ви доведе до отчаяние и няма да ви обърне към доброто. Аз и семейството ми сме невинно осъдени, затова, вярвайте, искрено ви влизам в положението.

— Как да ви се отплатя, благородни добродетелю? За пръв път чувам добри думи от вашата уста, ще ви бъда вечно признателен. А добротата ви ме кара да се надявам на радушен прием у приятелите, с които ще се срещна.

— Бихте ли ми казали имената и адреса на тези приятели?

Аз млъкнах. Ето го, мислех си, решаващия миг, който или ще ме ограби, или ще ме ощастливи за цял живот. Напразно се опитвах да

насъбера смелост, за да отговоря — усилието само ме лишаваше и от последни сили. Аз рухнах върху един стол и гръмко се разридах. В този момент чух стъпките на младите си покровители. Нямах време за губене. Сграбчих ръката на стареца и извиках:

— Дойде мигът! Спасете ме и ме закриляйте! Вие и вашето семейство сте приятелите, към които се стремя. Не ме изоставяйте в часа на изпитание.

— Боже мой! — извика старецът. — Но кой сте вие? Тук вратата се разтвори и в стаята влязоха Феликс.

Сафи и Агата. Кой ще опише ужаса им, когато ме видяха? Агата припадна, Сафи не бе в състояние да помогне на приятелката си и побягна навън, а Феликс се хвърли напред и със свръхчовешко усилие ме откъсна от стареца, чиито колене прегръщах. Обзет от ярост, той ме събори на земята и силно ме удари с тояга. Аз можех да го разкъсам на парчета, както лъв разкъсва антилопа. Ала сърцето ми бе свито от горчива болка и аз се въздържах. Видях, че се кани пак да ме удари, но обладан от мъка, избягах от къщата и се скрих, незабелязан от никого, в моя навес.

ГЛАВА XVI

О, проклет създателю! Защо продължих да живея? Защо в същия миг не изгасих искрата на живота, която ти така безотговорно запали? Не знам; отчаянието още не ме бе обхванало, усещах по-скоро ярост и жажда за мъст. С удоволствие бих унищожил къщата и нейните обитатели и бих се насладил на писъците и страданията им.

Когато нощта се спусна, аз излязох от убежището си и тръгнах да бродя из гората; и тук, без да се страхувам, че някой ще ме чуе, дадох воля на болката си и започнах да вия. Бях като див звяр, разбил в яростта си капана; рушах всичко по пътя си и се мятах из гората с бързината на елен. Каква ужасна нощ прекарах! Студените звезди светеха подигравателно, а голите дървета размахваха клони над главата ми; от време на време тишината се нарушаваше от мелодичното пеене на някоя птичка. Всички освен мен почиваха или празнуваха и само аз, подобно на Сатаната, носех в себе си собствения си ад и не срещайки нигде съчувствие, жадувах да изтръгнам дърветата с корените, да сея хаос и разруха, а след това да се люблювам на разрушеното от мен.

Но на подобни изстъпления не можех да се радвам дълго време; прекаленото физическо усилие ме изтощи и аз се отпуснах върху мократа земя в безсилно отчаяние. Измежду милионите хора на земята нямаше ни един, който да се смили над мен или да ми помогне; защо тогава да изпитвам жал към враговете си? Не! От този момеят нататък аз обявих вечна война на целия човешки род и най-вече на онзи, който бе ме създал и обрекъл на непоносими мъки.

Слънцето изгря; дочуха се човешки гласове и разбрах, че няма да мога да се прибера по светло в убежището си. Затова се скрих в гъстия храсталак и реших да посветя близките часове на размишления върху своето положение.

Слънчевата светлина и чистият въздух донякъде ми възвърнаха спокойствието; а след като размислих над случилото се в къщата, стигнах до неизбежния извод, че прекалено съм избързал със заключенията. Нямаше съмнение, че бях действувал необмислено.

Думите ми очевидно бяха предразположили стареца към мен и аз сглупих, като се показах пред очите на децата му. Трябваше преди всичко да накарам стария дъо Ласей да свикне с мен и постепенно да се разкрия на останалите членове от семейството, когато вече са готови да ме приемат. Грешката обаче не ми се стори непоправима и след дълъг размисъл реших да се върна в къщата, да поговоря пак със стареца и да го спечеля на своя страна.

Тези мисли ме успокоиха и след пладне заспах дълбок сън; но възбудената ми кръв не ми позволи да се насладя на мирни сънища. Страшната сцена от предишния ден се разиграваше непрестанно пред очите ми: жените се разбягваха, а разяреният Феликс ме откъсваше от коленете на баща си. Събудих се изнемощял и открих, че вече е нощ; изпълзах от укритието си и тръгнах да търся храна.

След като задоволих глада си, аз се отправих по добре познатата пътека към къщата. Там цареше тишина. Вмъкнах се в навеса си и мълчаливо зачаках часа, когато семейството обикновено се събуждаше. Този час мина, слънцето се издигна високо в небето, а те все не се появяваха. Разтреперах се в предчувствие на голямо нещастие. Вътре в къщата беше тъмно и не се чуваше нито звук; не мога да опиша колко мъчителна бе тази неизвестност.

Минаха двама селяни, спряха недалеч от къщата и завързаха оживен разговор, като силно жестикулираха; но не разбрах за какво става дума, защото говореха на езика на своята страна, който се различаваше от този на покровителите ми. Скоро обаче се появи и Феликс заедно с някакъв човек. Изненадах се, защото бях сигурен, че не е излизал тази сутрин от къщата, и с вълнение затаих дъх, за да разбера от приказките им причината за това неочаквано появяване.

— Давате ли си сметка — каза събеседникът му, — че ще трябва да платите наема за три месеца и ще загубите реколтата от градината? Не искам да се възползувам от чуждата беда, затова ви моля да размислите още три дни.

— Няма смисъл — отговори Феликс. — Ние не можем да останем повече в къщата. Баща ми се разболя много тежко в резултат на събитията, които ви разказах. Жена ми и сестра ми не могат да се съвземат от ужаса, който изживяха. Моля ви, не се опитвайте да ме разубеждавате. Ето ви къщата, само ни помогнете да се махнем час по-скоро.

Докато говореше, Феликс целият трепереше. Двамата влязоха вътре, но останаха само няколко минути, след което си тръгнаха. Оттогава не съм виждал никого от семейство дьо Ласей.

Останалата част от деня прекарах в навеса си в дълбоко и тъпо отчаяние. Покровителите ми си заминаха и така се прекъсна единствената ми връзка със света. За пръв път ме обзеха чувства на мъст и омраза и не направих никакъв опит да ги обуздая. Напротив, оставих течението да ме влечи и насочих мислите си към разрушение и смърт. Като си припомнях обаче моите приятели, кроткия глас на дьо Ласей, ласкавия поглед на Агата и изящната красота на арабката, тези мисли изчезваха и сълзите донякъде ме облекчаваха. Но в следващия миг се сещах, че са ме отблъснали и изоставили, и в мен отново започваше да бушува неистова ярост и тъй като нямаше върху кого да стоваря гнева си, нахвърлях се обезумял върху неодушевени предмети. Щом падна нощта, оградих къщата с какви ли не леснозапалими материали и след като унищожих и последното растение в градината, зачаках с едва сдържано нетърпение луната да се скрие, за да започна да действувам.

През нощта от гората задуха силен вятър и бързо разпръсна облаците, които блуждаеха из небето; поривите му нарастваха мощно, лавинообразно и разгоряха в душата ми някакво безумие, което отнесе всички прегради на разума и мисълта. Запалих сухо клонче и заскачах около обречената къща с очи, вперени на запад, в хоризонта, до който луната почти се докосваше. Най-послед част от нейния диск се скри и аз замагнах с факела си, а когато изцяло залезе, изкрещях диво и запалих сламата, сухия мъх и съчките, които бях натрупал. Вятърът раздуха огъня и скоро пламъците обхванаха цялата къща, прегърнаха я, погълнаха я с раздвоените си пагубни езици.

Щом се убедих, че нищо вече не е в състояние да спаси дори част от постройката, аз напуснах мястото и се скрих в гората.

Пред мен беше целият свят — накъде да тръгна? Реших да бягам далеч от местата, където толкова бях изстрадал. Ала за мен, омразния и презрения, всеки край еднакво криеше ужаси. Най-послед се сетих за теб. От дневника ти бях научил, че ти си моят баща, моят създател, а към кого можех да се обърна в такъв момент, ако не към този, който ми бе дарил живота? Географията не правеше изключение от уроците, които Феликс преподаваше на Сафи. От тях бях научил

приблизителното разположение на различните страни в света. В дневника си ти споменавах Женева като свой роден град и именно натам реших да се отправя.

Но как да се ориентирам? Знаех, че трябва да пътувам в югозападна посока, за да стигна целта си, но слънцето бе единственият ми пътеводител. Не ми бяха известни названията на градовете, през които щях да мина, нито можех да получа сведения от някой човек, но не се отчаях. Единствено от теб можех да очаквам помощ, макар и да изпитвах само омраза. Безчувствен, безсърдечен създател! Ти ме дари с чувства и страсти, а после ме захвърли на произвола, като ме превърна в предмет на всеобщо презрение и отвращение. Но само от теб можех да изисквам съчувствие и грижи и реших да търся при теб справедливостта, която напразно се опитвах да намеря у другите същества, наричащи себе си хора.

Пътешествието ми бе дълго и страдах непоносимо. Беше късна есен, когато напуснах местата, където така дълго бях живял. Пътувах само нощем, от страх да не срещна някой човек. Природата около мен вехнеше, слънцето престана да грее, огромните реки замръзнаха, земята се втвърди, стана ледена и гола и никъде не намирах подслон. О, земя! Колко често проклинах причината за съществуването си! Всички добри чувства ме напуснаха, изпълних се със злоба и горчивина. Колкото повече приближавах родните ти места, толкова по-силно усещах как в гърдите ми се разгаря духът на отмъщението. Падна сняг и водите замръзнаха, но аз не спирах никъде. Случайни знаци ми служеха за ориентир, а и в ръцете ми попадна карта на страната, но не един път значително се отклонявах от пътя си. Силните чувства на омраза не ми даваха да си отдъхна и всичко подхранваше моята ярост и отчаяние.

Особено ме ожесточи една случка, която стана вече в пределите на Швейцария, когато слънцето започна да припича, а земята се раззелени.

Обикновено през деня почивах и тръгнах на път едва когато нощта напълно ме скриваше от човешки погледи. Една сутрин обаче, като се убедих, че пътеката минава през много гъста гора, аз се осмелих да продължа пътешествието си и след изгрев-слънце; денят, един от първите пролетни дни, подеждува ободрително дори на мен — така ярко светеше слънцето и толкова ароматен бе въздухът. Усетих

как в гърдите ми се съживяват нежни и радостни чувства, които отдавна мислех за умрели. Изненадан от тези нови усещания, аз си позволих да им се отдам и забравил самотата и грозотата си, осмелих се даже да бъда щастлив. Тихи сълзи отново оросиха бузите ми и дори благодарно вдигнах влажен взор към това благословено слънце, дарило ме с толкова радост.

Дълго кръжих по горските пътеки, докато най-после стигнах края на гората, където течеше дълбока и бърза река. Над нея бяха свели клони безброй дървета, целите напъпили през свежия сезон. Спрях и започнах ха се колебая по коя пътека да продължа, но в този миг дочух човешки гласове, които ме накараха веднага да се скрия зад един кипарис. Едва успях да сторя това и към укритието ми дотича със смях младо момиче, което, изглежда, се криеше от някого. То продължи да тича по стръмния бряг на реката, но внезапно се подхлъзна и падна в бързия поток. Изскочих от укритието си, спасих я с огромно усилие поради силното течение и я измъкнах на брега. Беше в безсъзнание и аз направих всичко възможно да я съживя, но ме прекъсна появата на един селянин, вероятно същия, от когото тя бягаше на шега. Щом ме видя, той се впусна към мен, изтръгна момичето от ръцете ми и забързано се отправи навътре в гората. Аз ги последвах, без да съзнавам защо, но като ме видя, мъжът насочи срещу мен пушката, която носеше, и стреля. Аз паднах, а ранилият ме още по-бързо се скри в гората.

Ето каква бе отплатата за моята доброта. Бях спасил човек от сигурна смърт и за награда се гърчех в ужасни болки — изстрелът бе разкъсал мускула и раздробил костта ми. Удоволствието, което изпитвах само минути преди това, бе изместено от бесен гняв и аз заскърцах със зъби. Обезумял от болка, дадох клетва за вечна омраза и мъст към цялото човечество. Но болезнената рана ме омаломощи, пулсът ми замря и аз припаднах.

Няколко седмици влачих жалко съществуване в гората, като се опитвах да излекувам раната. Куршумът бе попаднал в рамото ми и не знаех дали е още там, или е излязъл; във всеки случай нямах начин да го извадя. Страданията ми се утежняваха от потискащото чувство за несправедливост и неблагодарност. Всеки ден се кълнях в смъртно отмъщение, което единствено можеше да ме възнагради за всички мъки и оскърбления.

След няколко седмици раната зарасна и аз продължих пътя си. Яркото слънце и свежият полъх на пролетта не можеха вече да облекчат трудностите, който изпитвах; всички радости ми се струваха подигравка, която обиждаше неутешимата ми душа и ме караше да страдам още по-мъчително, че не съм създаден за щастие.

Ала трудният ми път приближаваше своя край и след още два месеца наближих околностите на Женева.

Свечеряваше се, когато пристигнах и реших да ноцувам в близките ниви, за да обмисля по какъв начин да се обърна към теб. Налегнаха ме умора и глад и съвсем не бях в настроение да се наслаждавам на нежния вечерен полъх или на гледката, която представляваше залязващото слънце зад грамадните върхове на Юра.

Леката дрямка ми помогна да почина от мъчителните мисли, но ме сепна появата на прелестно дете, което се втурна в укритието ми с устрема на възрастта си. Погледнах го и ми хрумна една мисъл — а именно че това малко същество е все още непредубедено и е живяло прекалено кратко време, за да се ужасява от грозотата. Следователно, ако успея да го хвана и да го направя свой другар и приятел, няма да съм вече така самотен на тази населена земя.

Поддадох се на това хрумване, хванах момчето, като минаваше покрай мен, и го придърпах към себе си. Щом обаче ме съзря, то закри лицето си с ръце и започна да пици сърцераздирателно; аз махнах ръцете му насила и казах:

— Защо викаш, момче? Нищо лошо няма да ти направя, само ме изслушай.

То започна отчаяно да се съпротивява.

— Пусни ме! — викаше то. — Чудовище! Гаден изрод! Ти искаш да ме изядеш, да ме разкъсаш на парчета. Ти си човекоядец! Пусни ме или ще кажа на татко!

— Момченце, ти никога вече няма да видиш баща си. Ти трябва да дойдеш с мен.

— Гадно чудовище! Пусни ме! Баща ми е съдия — той се казва Франкенщайн и ще те накаже. Не смей да ме държиш!

— Франкенщайн! Значи, ти си от лагера на моя враг, на когото съм се заклел вечно да отмъщавам. Ти ще си първата ми жертва.

Детето продължаваше да се съпротивява и да ме нарича с какви ли не слова, които ме изпълваха с отчаяние. Хванах го за врата, за да го

накарам да млъкне, и миг след това то се отпусна мъртво в краката ми.

Гледах жертвата си и сърцето ми се преизпълни с чувство на дяволско тържество и възбуда; плеснах с ръце и възкликнах:

— Аз също мога да сея разруха, врагът ми не е неуязвим, тази смърт ще го доведе до отчаяние и множество други нещастия ще го изтерзаят и смажат.

Както гледах детето, изведнъж на гърдите му забелязах нещо блестящо. Взех го в ръце: оказа се портрет на една прекрасна жена. Въпреки бушуващата в мен злоба, той ме привлече и смекчи чувствата ми. Няколко мига наблюдавах с удоволствие тъмните очи, оброчени с гъсти мигли, прекрасната уста. Но яростта ми скоро се възвърна: спомних си, че съм лишен от радостите, които са способни да дарят такива красиви създания, и че ако тази, която съзерцавах, би ме видяла, божествената ѝ доброта би се сменила с отвращение и ужас.

Чудно ли е тогава, че тези мисли ме хвърляха в гняв? Едно само не разбирам — как в този момент, вместо да изразявам чувствата си само с болезнени възклицания, не се нахвърлих върху човечеството и не загинах, опитвайки се да го унищожа.

Обладан от тези чувства, аз напуснах мястото, където извърших убийството, и потърсих по-уединено убежище; попаднах в един хамбар, който ми се видя празен. Върху сламата спеше жена — млада и макар и не така красива като жената на портрета, който държах в ръката си, с много приятна външност, цветуща в своята прелестна младост и здраве. Ето, помислих си, една от онези, чиито усмивки даряват радост на всички, но не и на мен. Наведох се над нея и прошепнах: „Събуди се, красавице, твоят любим е тук и е готов да даде живота си само за един твой ласкав поглед — събуди се, любима!“

Спящата се размърда; прониза ме тръпка на ужас. Ами ако наистина се събуди и ме види, а после ме прокълне и разобличи като убиец? А сигурно щеше да постъпи именно така, ако сънените ѝ очи се отворят и ме съзрат. Тази мисъл ме вбеси и в мен се събуди демонът — не аз, тя ще страда, тя ще плати за убийството, което извърших, защото завинаги съм лишен от всичко, което тя може да дари. Коренът на престъплението може да се потърси в нея — нека тогава тя изтърпи наказанието. Благодарение на уроците на Феликс и кървавите закони на човечеството аз знаех как се върши зло. Наведох се и поставих

портрета на сигурно място в една от гънките на роклята. Тя пак се размърда и аз побягнах.

Няколко дни бродих около местата, където се разиграха тези събития; понякога ми се искаше да те срещна, а друг път решавах да напусна завинаги този свят на страдания. Най-накрая се качих в планината и сега бродя из тази пустош, разяждан от бушуваци страсти, които само ти можеш да уталожис. Ние няма да се разделим, докато не ми обещаеш да изпълниш искането ми. Аз съм самотен и нещастен, хората не желаят да общуват с мен, но едно същество, също толкова безобразно, колкото съм и аз, няма да ме отблъсне. Моята другарка трябва да е съвсем като мен, със същите недостатъци. Ти трябва да я създадеш.

ГЛАВА XVII

Чудовището млъкна и впери в мен очи в очакване на отговор. Ала аз бях изненадан, объркан и не можех да си събера мислите, за да разбера какво точно иска от мен. Той продължи:

— Трябва да ми създадеш жена, за да живея с нея в любов и съгласие, без които не мога. Само ти можеш да направиш това. Имам право да го изисквам от теб и ти не можеш да ми откажеш.

Последната част от историята му с нова сила възбуди моя гняв, поутихнал, докато ми разказваше за мирния си живот сред семейството на дъо Ласей; затова, като чух тези думи, не можах да овладее своята ярост.

— Отказвам категорично — отговорих аз — и никакви мъчения не са в състояние да изтръгнат съгласието ми. В твоите възможности е да ме направиш най-нещастния човек, но не можеш да ме накараш да падна в собствените си очи. Да създам подобно на теб същество, та двамата със съвместни усилия да опустошите света! Махай се! Това е моят отговор; можеш да ме подложиш на изтезания, но съгласието ми няма да изтръгнеш.

— Ти си несправедлив — отвърна чудовището, — но вместо да те заплашвам, аз съм готов да те убеждавам. Аз съм зъл, защото съм нещастен. Та нали всички бягат от мен и ме ненавиждат! Самият ти, моят създател, си готов с удоволствие да ме разкъсаш на парчета; помисли за това и ми отговори — защо трябва да изпитвам жал към някой човек, след като мен никой не ме жали? Ако ти можеше да ме блъснеш да падна в една от тези ледени пропасти и да ме унищожиш — мен, собственото си творение, нямаше да наречеш това убийство. Защо да щадя хората, след като те ме презират? Нека живеят с мен в мир и съгласие и тогава, вместо да им вредя, аз ще ги обсипя с всички възможни блага и със сълзи на очи ще им благодаря, че ги приемат. Но това е невъзможно; човешките чувства са непреодолима преграда за такъв съюз. Аз обаче не мога да се примиря с това като покорен роб. Аз ще отмъстя за обидите — щом не мога да внуша любов, тогава ще

предизвиквам страх. Кълна се, че ще стоваря неугасимата си омраза главно върху теб, моя заклет враг, защото си ме създал. Пази се! Ще направя всичко, за да те унищожа, и няма да спра, докато не опустоша сърцето ти и не прокълнеш часа, когато си се родил!

Тези думи той произнесе с дяволска злоба. Лицето му се сгърчи в най-мерзка гримаса, която човешки поглед не би могъл да понесе; но след малко се поуспокои и продължи:

— Исках да те убедя. Тези силни чувства могат само да ми навредят в твоите очи, защото не желая да разбереш, че именно ти си причината за тях. Ако някой се отнесе добре с мен, аз бих му се отплатил стократно и само заради него бих се помирил с човешкия род. Но това са неосъществими мечти. Докато от теб искам нещо разумно и скромно — нужно ми е същество от другия пол, ала също така отвратително като мен. Радостта от това не е кой знае колко голяма, но е единственото, на което смея да се надявам, и затова ще се задоволя с малко. Да, ние ще бъдем чудовища, откъснати от света, но това само ще ни привърже още по-силно един към друг. Животът ни няма да е щастлив, но зло никому няма да сторим и няма да страдаме, както страдам сега аз. О, създателю, направи ме щастлив, накарай ме да ти бъда признателен за тази единствена милост! Позволи ми да повярвам, че мога да събудям съчувствие поне в едно-единствено същество, не отхвърляй молбата ми!

Това ме трогна. Потреперах при мисълта за възможните последствия, ако се съглася, но съзнавах, че в доводите му има нещо справедливо. Разказът му и чувствата, които сега изрази, показваха, че е надарен с доброта. Не му ли дължах като негов създател малкото щастие, което бях в състояние да му дам? Той забеляза промяната в настроението ми и продължи:

— Ако се съгласиш, то нито ти, нито кой да е друг човек някога ще ни види — аз ще замина за необятните простори на Южна Америка. Храната ми не е като вашата — няма да убия нито агне, нито козле, за да заситя апетита си, стигат ми жълъдите и дивите плодове. Моята другарка ще бъде като мен и ще се задоволява със същото. За легло ще ни служат сухите листа, слънцето ще ни свети, както свети за всички хора, и лъчите му ще карат храната ни да зрее. Картината, която ти рисувам, е мирна и човечна и ти не може да не почувствуващ, че да я отхвърлиш, значи да проявиш излишно властолюбие и жестокост.

Колкото и да си безжалостен към мен, сега чета в очите ти съчувствие; дай ми да се възползувам от благоприятния момент и да те накарам да ми обещаеш това, което така пламенно желая.

— Ти обещавах — отговорих аз — да напуснеш населените места и да отидеш да живееш в пустини, където само дивите зверове ще ти бъдат дружина. Как можеш ти, който така жадуваш за човешка любов и съчувствие, да останеш завинаги в изгнание? Ти ще се завърнеш и ще потърсиш отново добротата им и отново ще се сблъскаш с омраза. Злобата ти ще се възроди, а този път ще имаш и помощник за разрушителните си страсти. Това не бива да се случи — престани да настояваш, не мога да се съглася.

— Колко са непостоянни чувствата ти! Преди минута само ти бе трогнат от моите доводи — защо се ожесточи отново срещу жалбите ми? Кълна ти се в земята, на която живея, и в теб, който си ме създал, че заедно с моята другарка, която ще ми дадеш, ще напусна хората и ще се задоволя с живота в най-дивите места! Злобните страсти ще ме оставят, защото ще имам някой да ме обича. Животът ми ще потече спокойно и в предсмъртния си час не ще прокълна създателя си.

Думите му имаха върху мен странно въздействие. Съчувствувах му и понякога изпитвах желание да го утеша, но щом го погледнех и видех отвратителната безформеност, която се движеше и говореше, в мен всичко се преобръщаше и чувствата ми се изместваха от ужас и ненавист. Опитвах се да заглуша тези усещания; казвах си, че след като не мога да поправам нищо, то нямам право да му откажа поне малкото щастие, което бях в състояние да му дам.

— Заклевах се да не причинявам зло — казах аз, — но нали ти вече показва на какво озлобление си способен — как да повярвам на думите ти? Откъде да знам, че и това не е притворство, което ще допринесе за твоето тържество, след като ти предоставя още по-широк простор за отмъщение?

— Какво искаш да кажеш? С мен шега не бива — искам отговор! Ако нямам близък и любим човек, ще се отдам на омраза и порок; обичта на друго същество ще премахне причината за моите престъпления и аз така ще изчезна от света, че никой никога няма да чуе за мен. Моите злодеяния са плод на принудителната ми самота, която ненавиждам; а добродетелите ми неминуемо ще разцъфтят, щом започна да живея в разбирателство с равен на себе си. Аз ще усещам

привързаността на едно мислещо същество и ще се превърна в звено от веригата на живота и събитията, от която сега съм изключен.

Помълчах малко, за да размисля над думите му и всички негови доводи. Помислих си за добродетелите, показани от него в началото на жизнения му път и за това как всичко е било изличено от погнусата и презрението, с които са се отнесли към него покровителите му. Не забравих също и за силата и заплахите му: едно същество, научено да живее в ледените пещери и да бяга от преследвача си по ръба на непристъпна пропаст, притежава способности, с които е невъзможно да се пребори човек. След дълги размисли стигнах до извода, че справедливостта, която дължа както на него, така и на ближните си, изисква да изпълня молбата му. Затова се обърнах към него и казах:

— Ще изпълня желанието ти, ако ми дадеш тържествена клетва да напуснеш завинаги Европа и всяко населено място веднага щом ти предам жена, която да сподели изгнанието ти.

— Кълна се — извика той — в слънцето, в синьото небе, в огъня на любовта, пламтящ в гърдите ми, че ако изпълниш молбата ми, няма да ме видиш, докато те съществуват. Връщай се у дома и започни работа — аз ще следя как напредваш с неописуемо напрежение и знай едно — щом свършиш, ще се появя.

Като произнесе тези думи, той веднага изчезна, сякаш се страхуваше да не променя решението си. Видях как се спусна надолу по планината по-бързо от летящ орел; след малко се изгуби сред вълнистото море на ледовете.

Разказът му бе продължил през целия ден и когато си тръгна, слънцето вече залязваше. Знаех, че трябва незабавно да сляза в долината, за да не ме завари нощта, но на сърцето ми беше тежко и това забавяше вървежа ми. Потънал в мисли за станалото през деня, с голямо усилие преодолявах лъкатушните тесни пътечки, като внимавах да не стъпя накриво. Беше вече дълбока нощ, когато стигнах до мястото за почивка по средата на пътя и приседнах до чешмата. Между разкъсаните облаци проблясваха звезди, зад гърба ми се издигаха черни ели, а тук-таме на пътя се търкаляха съборени дървета. Беше сурова и величествена картина, която ме наведе на странни мисли. Заплаках горчиво, скръстих ръце в отчаяние и възкликнах: „О, звезди, облаци и ветрове — вие се надсмивате над мен! Ако наистина ви е жал

за мен, лишете ме от чувства и памет, превърнете ме в нищо, ако ли не — изчезнете и ме оставете в пълна тъмнина!“

Това бяха несвързани и мрачни мисли, но не мога да ви опиша колко ме гнетеше вечното проблясване на звездите и как се вслушвах във всеки полъх на вятъра, като че беше злокобен *сироко*, заплашващ ме с гибел.

Съмна се, преди да стигна в село Шамуни, и без да си отдъхна, продължих за Женева. Дори самият аз не бях наясно с чувствата в гърдите ми — те ми тежаха като планина и тяхната огромност притъпяваше дори страданията ми. В такова състояние се прибрах у дома при близките си. Измъченият ми вид и обезумелият поглед силно ги разтревожиха, но аз не отговорих на въпросите им, а и почти нищо не казах. Имах чувството, че над мен тегне проклятие, че нямам право да търся съчувствието им, че никога вече няма да се насладя на тяхното общество. Ала дори и в такъв един момент ги обичах до samozабрава и реших, за да ги спася, да се посветя на омразната задача. Перспективата за тази работа караше всяка друга страна от живота да ми изглежда като сън — само тази мисъл ми се струваше реална.

ГЛАВА XVIII

Минаваха ден след ден, седмица след седмица, откак се завърнах в Женева, а все не можех да събера достатъчно смелост, за да се заловя за работа. Страхувах се от отмъщението на демона, излъган в надеждите си, но въпреки това не бях в състояние да преодолея погнусата си от натрапената ми задача. Оказа се, че не мога да създам жена, без отново да посветя месеци на обстойни проучвания и изследвания. Бях чул за някакви открития, направени от английски учени; сведенията за тях можеха да се окажат от съществено значение за успеха на моята работа и често си мислех да помоля баща ми да даде съгласието си да посетя с такава цел Англия. Ала се залавях за всеки предлог, само и само да отложа първата крачка към едно начинание, чиято спешност започна да ми се струва все по-съмнителна. В мен наистина бе настъпила промяна — здравето ми, силно разклатено от всичко преживяно, се бе възстановило, а духът ми, непомрачаван от спомена за злополучното обещание, съответно се извисяваше. Баща ми наблюдаваше с удоволствие тази метаморфоза и започна да мисли за едно: как най-добре да изтръгне остатъците от моята печал, която се връщаше от време на време на пристъпи и закриваше изгряващото слънце с безпросветен мрак. В такива моменти търсех убежище в пълна самота. Прекарвах по цели дни на езерото, сам в малката си лодка, мълчалив и безучастен, съзерцавах облаците, заслушан в плисъка на вълните. Но свежият въздух и яркото слънце почти винаги ми възвръщаха душевния покой и когато се прибирах у дома, отговарях на поздравите на близките си с по-широка усмивка и олекнало сърце.

Веднъж, когато се завърнах у дома след една такава разходка, баща ми ме дръпна настрана и се обърна към мен със следните думи:

— С радост забелязвам, мили синко, че се връщаш към предишните си любими занимания и отново идваш на себе си. Обаче все още си нещастен и избягваш общуването с нас. Известно време недоумявах какви са причините за това ти поведение, но вчера ми

хрумна една догадка и ако съм прав, моля те да го признаеш. Сдържаност в подобен случай е не само безполезна, но може да навлече на всички ни тройно по-големи нещастия.

Аз целият се разтреперах от това встъпление, но той продължи:

— Признавам, сине, че винаги съм гледал на брака ти с нашата мила Елизабет като на завършек на семейното ни щастие и опора за моите старини. Вие сте привързани от най-ранно детство, заедно учихте и изглеждахте напълно подходящи един за друг по склонности и вкусове. Но човешкият опит е дотолкова сляп, че това, което смятаме за най-добър път към осъществяването на моя план, може изцяло да го е провалило. Вероятно гледаш на нея като на сестра и не изпитваш никакво желание да я направиш своя жена. Нещо повече — възможно е да си срещнал друга, която обичаш, и смятайки се обвързан с Елизабет с честната си дума, се бориш с чувствата си и това ти причинява мъчителните страдания, които явно изживяваш.

— Успокой се, татко. Обичам братовчедка си нежно и искрено. Не съм срещнал жена, която да събуди по-горещо възхищение и обич от Елизабет. Всичките ми бъдещи надежди и планове се упоават на нашия предстоящ съюз.

— Скъпи Виктор, твоите думи по този въпрос ми доставиха радост, каквато отдавна не съм изпитвал. Щом чувствата ти са такива, то ние ще бъдем щастливи въпреки неотдавнашните печални събития. Но аз искам да разсея тъкмо този мрак, обвил душата ти. Отговори ми дали имаш нещо против да обявим незабавно предстоящата сватба? Сполетяха ни големи нещастия и тава, което се случи, наруши спокойствието, подобаващо на моята възраст и здравословно състояние. Ти си по-млад, но аз не мисля, че при твоето богатство един ранен брак би попречил на бъдещите ти планове да се отличиш и да служиш на хората. Не мисли обаче, че възнамерявам да ти налагам щастие или че забавянето от твоя страна сериозно ще ме обезпокои. Изтълкувай правилно думите ми и, моля те, отговори ми искрено и с доверие в мен.

Изслушах мълчаливо баща си и дълго време не бях в състояние да му дам отговор. Безброй мисли се въртяха в главата ми и аз се опитвах да стигна до някакво решение. Уви! Мисълта за незабавен брак с Елизабет ми внушаваше ужас, объркваше ме. Бях обвързан с тържествено обещание, което нито бях изпълнил, нито смеех да

наруша, защото в такъв случай невъобразими беди щяха да се стоварят върху мен и обреченото ми семейство. Можех ли да празнувам сватба с този смъртоносен товар на шията си, който ме теглеше към земята? Бях длъжен да изпълня задължението си и да дам на чудовището възможност да изчезне заедно с другарката си и чак тогава да се насладя на щастие в женитба, от която очаквах мир и покой.

Мислех също така за неотложната необходимост да замина за Англия или да завържа продължителна кореспонденция с тамошните учени, чиито знания и открития ми бяха крайно нужни за предстоящата работа. Вторият начин да се добера до желаните сведения беше бавен и незадоволителен; освен това изпитвах непреодолимо отвращение при мисълта да се заема с гнусната си задача в бащината къща, при постоянното общуване с любимите ми хора. Знаех, че са възможни хиляди нещастни случайности, и дори най-незначителната от тях можеше да разкрие една тайна, която би накарала всички свързани с мен хора да се разтреперят от ужас. Съзнавах също, че често ще губя самообладание и способността да прикривам мъчителните чувства, които ще ме терзаят по време на нечестивата ми работа. Трябваше през това време да се откъсна от всички любими същества. Веднъж като започна, всичко ще приключи бързо и ще мога да се завърна в семейството си в мир и щастие. Изпълня ли обещаното, чудовището завинаги ще изчезне. Или (както си представяше безразсъдната ми фантазия) може да го сполети нещо, което да го унищожи и да сложи край на моята робия.

Тези чувства продиктуваха отговора ми. Изразих желание да посетя Англия, но скрих истинските подбуди за тази молба и я прикрих зад обстоятелства, които не предизвикаха подозрение, а същевременно така настоявах за необходимостта от това пътуване, че баща ми бе принуден да даде съгласието си. Той с радост откри, че съм в състояние да извлека удоволствие от мисълта за предстоящото пътешествие след такъв дълъг период на мрачно униние, което по сила и последствия приличаше на безумие; надяваше се, че промяната в обстановката и разнообразните впечатления ще ме възстановят изцяло още преди завръщането у дома.

Продължителността на моето отсъствие бе предоставена на собствената ми преценка; предположихме, че ще остана там няколко месеца, най-много година. Баща ми прояви нежна грижа, като ми

осигури спътник. Без да ме предизвести и действувайки в съгласие с Елизабет, той уредил в Страсбург към мен да се присъедини Клервал. Това нарушаваше уединението, към което така жадно се стремях, за да изпълня задачата си; но, от друга страна, поне в началото на пътуването присъствието на моя приятел нямаше по никакъв начин да ми бъде пречка и аз искрено се зарадвах, че така ще ми бъдат спестени много часове на дълги и мъчителни размисли. Нещо повече — Анри можеше да послужи като преграда между мен и врага ми. Ако бях сам, нямаше ли той от време на време да ми натрапва противното си присъствие, за да ми напомня за поетото задължение или да следи неговото изпълнение?

И така, аз тръгнах за Англия и решихме бракът ми с Елизабет да бъде сключен веднага след завръщането ми. Пред вид старостта си баща ми с голяма неохота се съгласяваше на каквото и да било отлагане. Що се отнася до мен самия, аз си обещавах една награда за ненавистния тежък труд, една утеха за непоносимите страдания — надеждата, че ще настъпи денят, когато, освободен от омразното си робство, ще мога да поискам ръката на Елизабет и в съюза си с нея да забравя миналото.

Заех се с подготовката за пътуването; но ме преследваше едно чувство, което ме изпълваше със страх и тревога. По време на отсъствието си оставях близките си, неподозиращи за съществуването на техния враг, незащитени от неговите нападения, понеже моето заминаване можеше да го хвърли в ярост. Той обаче обеща да ме следва навсякъде — дали нямаше да ме придружи и до Англия? Това бе страшно само по себе си, но успокоително, що се отнася до безопасността на моите близки. Изтръпвах при мисълта за възможността да се случи обратното. През цялото време, докато бях роб на своето създание, аз действах под влияние на моментния инстинкт, а той ми подсказваше, че демонът ще ме последва и няма да подложи семейството ми на опасност.

Септември бе към края си, когато отново напуснах родната страна. Пътуването беше моя собствена идея и затова Елизабет не възрази, но бе изпълнена с безпокойство при мисълта, че далеч от нея мъката отново може да ме завладее. Благодарение на нейните грижи имах спътник в лицето на Клервал и все пак мъжете си остават слепи за хилядите житейски дреболии, изискващи нежно женско внимание.

Толкова ѝ се искаше да ме помоли по-бързо да се завърна, но множеството противоречиви чувства я караха да онемее, когато мълчаливо се сбогува с мен, със сълзи на очи.

Аз скочих в каретата, която трябваше да ме отведе далеч, без да съзнавам къде отивам и безразличен към всичко около мен. Спомних си само, и то с горчива болка, за химическите си апарати и се разпоредих да ги опаковат и сложат в багажа. Изпълнен с безрадостни мисли, преминавах през множество красиви и величествени местности, но очите ми, приковани в една точка, не виждаха нищо. Единствено можех да мисля за целта на пътуването и за работата, която трябваше да погълне цялото време на моя престой.

След няколко дни на апатия и бездействие, през които изминах много левги, пристигнах в Страсбург, където останах два дни в очакване на Клервал. Най-сетне той се появи. Господи, колко огромен бе контрастът помежду ни! Той се вдъхновяваше от всяка нова гледка, радваше се на красотите на залязващото слънце, а още повече на неговия изгрев и на настъпващия ден. Сочеше ми сменящите се цветове на пейзажа и небето.

— Прекрасно нещо е животът! — възкликаваше той. — Колко се радвам, че съществувам. Но ти, мили Франкенщайн, защо си така потиснат и унил?

Аз действително бях налегнат от мрачни мисли и не забелязвах нито залеза на вечерницата, нито златния изгрев, отразен в Рейн. И вие, приятелю мой, бихте получили далеч по-голямо удоволствие от прочитането на дневника на Клервал, който умееше да чувствава природата и да ѝ се възхищава, отколкото от моите разсъждения. Аз съм един нещастник, преследван от проклетие, затворило всички пътища към радостта.

Решихме да се спуснем с лодка по Рейн от Страсбург до Ротердам, където можехме да се качим на кораб за Лондон. По време на това пътуване минахме покрай множество островчета, обрасли с върби, и видяхме няколко красиви градове. Спряхме за един ден в Манхайм, а на петия ден от отплуването от Страсбург пристигнахме в Майнц. След Майнц бреговете на Рейн стават много по-живописни. Реката — по-забързана, вие се сред невисоки, но стръмни и красиво очертани хълмове. Видяхме много развалини на замъци върху склоновете на непристъпни, отвесни пропасти, обкръжени от тъмни

гори. В тази част на Рейн пейзажът действително е изумително разнообразен. Тук се издигат скалисти хълмове и разрушени крепости, надвиснали над страшни урви, на чието дъно се носят тъмните води на Рейн, а зад внезапно изникналия завой се появяват цветущи лозя с полегати зелени брегове и многолюдни градове.

Пътувахме по гроздобер и плъзгайки се по водата на лъкатушешката река, чувахме песните на селяните. Даже аз, смазан от скръб и вечно обладан от мрачни чувства, ги слушах с удоволствие. Лежах на дъното на лодката и загледан в безоблачното синьо небе, попивах този покой, който тъй дълго ми беше чужд. А след като дори аз се чувствавах така, кой може да опише чувствата на Анри? Той сякаш беше в приказна страна и се опиваше от щастие, каквото рядко се дава на човека.

— Аз видях — казваше той — най-красивите гледки на собствената си страна. Посетих езерата Люцерн и Ури, където снежните планини се спускат почти перпендикулярно до техните води и хвърлят върху им тъмни, непроницаеми сенки, от които всичко наоколо би изглеждало мрачно и тъжно, ако не бяха радващите окото весели, зелени островчета; видях езерата по време на буря: вятърът вдигаше над тях водни вихрушки, които ми напомниха смерчовете в просторите на океана; а вълните се разбиваха яростно в подножието на планината, където някога снежна лавина настигнала свещеника и любовницата му и казват, че предсмъртните им викове още се чуват във воя на нощния вятър; видях планините Ла Вале и Пейи дьо Во; и все пак тукашният край, Виктор, ми харесва повече от всички тези чудеса. Швейцарските планини са по-величествени и необичайни, докато бреговете на тази неземна река са очарователни по несравним начин. Виж този замък над пропастта или онзи на островчето, почти скрит от листата на чудните дървета; погледни тези селяни, които се зададоха откъм лозята си, и онова селце, наполовина скрито в гънките на планината. Явно духът-пазител на тези места притежава душа, по-съзвучна с човека, отколкото онези духове, които трупат ледници или витаят сред непристъпните планински върхове на собствената ни страна.

Клервал! Любими приятелю! Дори сега с удоволствие си спомням твоите думи и ти поднасям възхвала, която ти така достойно заслужаваш. Той бе същество, създадено от „самата поезия на

природата“. Неговата буйна и възторжена фантазия се обуздаваше от чувствителното му сърце. Душата му преливаше от горещи чувства, а в приятелството си проявяваше преданост и щедрост, каквито житейската мъдрост ни учи, че съществуват само във въображението. Но даже човешката привързаност не бе достатъчна да запълни ненаситния му дух. Той страстно обичаше природата, на която другите само се любуват:

*Гърмящият водопад
го преследваше като страст; скалата висока,
планината и гората — потайна и гъста, —
с багри и форми разпалваха в него
ненаситна любов, чувство, което не търсеше
разумни доводи, за да се радва.
Това, което за очите бе празник,
затрогваше душата.^[1]*

Къде ли е той сега? Нима това прекрасно, благородно създание изчезна безследно? Нима този възвишен ум, препълнен от идеи, това неизтощимо и прекрасно въображение, което създаваше светове, зависещи от живота на твореца си — нима са загинали? Нима живеят само в паметта ми? Не, това не е възможно — твоето тяло, така божествено свършено, е станало на прах, но духът ти все още посещава и теши нещастния ти приятел.

Извинете ме за тези скръбни излияния; с тези бледи думи само отдавам незначителна почит на безпримерните достойнства на Анри, но те успокояват сърцето ми, което се изпълва с мъка при спомена за него. Ще продължа разказа си.

След Кьолн се спуснахме към равнините на Холандия и решихме останалата част от пътя да преминем по суша, тъй като вятърът бе насрещен, а течението прекалено слабо, за да ни помогне.

Тук от гледна точка на пейзажа пътуването ни стана по-безинтересно, но след няколко дни бяхме в Ротердам, откъдето потеглихме с кораб за Англия. Беше ясна утрин в последните дни на декември, когато за пръв път съзрях белите скали на Британия. Бреговете на Темза представляваха съвсем различна гледка — плоски,

но плодородни и почти всеки град беше забележителен с някакво предание. Видяхме Тилбъри Форт и си спомнихме за испанската армада, после Грейвсенд, Улидж и Гринидж, за които бях чувал още в моята страна.

Най-сетне пред погледа ни се откриха множеството камбанарии на Лондон, над които се извисяваха „Свети Павел“ и Тауър — тъй прочут в английската история.

[1] Из поемата на Уърдсуърт „Тинтърнското абатство“. — Б. пр. ↑

ГЛАВА XIX

Нашата цел беше Лондон и ние решихме да останем няколко месеца в този удивителен и прославен град. Клервал искаше да се срещне със знаменити за времето си хора, но за мен това бе второстепенно; занимаваше ме мисълта как да се добера до сведенията, необходими за изпълнението на поетото обещание, и незабавно представих препоръчителните писма, които носех със себе си, адресирани до най-изтъкнатите естественици.

Ако това пътешествие бе извършено по време на щастливите дни на моето учение, то би ме изпълнило с неизразимо доволство. Но животът ми бе прокълнат и аз посещавах тези учени единствено за да получа информация по тъй силно интересувания ме проблем. Присъствието на хора ме отегчаваше; насаме можех да запълня ума си с природни картини; гласът на Анри ме успокояваше и залъгваше с краткотрайната илюзия на покоя. Ала чужди лица, загрижени, любопитни или весели, отново ме хвърляха в отчаяние. Виждах как между мен и останалите се издига непреодолима преграда, споена с кръвта на Уилям и Жюстин; всякакъв спомен, свързан с тези имена, бе за мен тежка рана.

В Клервал виждах отражение на предишното си „аз“; той бе любознателен и нетърпеливо се домогваше до знания и опит. Различието в нравите, които наблюдаваше, бе за него поучително и занимателно. Той също преследваше цел, към която отдавна се стремеше. Намерението му бе да посети Индия, уверен, че със своите познания за различните ѝ езици и начин на живот ще може да допринесе съществено за напредъка на европейската колонизация и търговия. Само в Англия можеше да ускори осъществяването на проектите си. Беше вечно зает и единствената спънка, която му пречеше да се чувства прекрасно, бе моето тъжно и потиснато настроение. Опитвах се, доколкото е възможно, да крия това от него, за да не го лишавам от удоволствия, естествени за човек, който едва навлиза в ново поприще на живота, необременен от грижи и горчиви

спомени. Често отказвах да го съпровождам, оправдавайки се с други ангажименти, защото държах да остана сам. Вече бях започнал да събирам материали за новото си създание, а това бе за мен равносилно на изтезанието с капки вода, равномерно падащи върху главата. Всяка мисъл, посветена на новата задача, ми причиняваше непоносими страдания, а всяка дума, дори и косвено свързана с нея, караше устните ми да треперят, а сърцето ми да бие ускорено.

Бяхме прекарвали няколко месеца в Лондон, когато ни писа един човек от Шотландия, гостувал ни преди в Женева. Той описваше красотите на своята страна и питаше дали това не е достатъчна съблазън, за да продължим пътуването си на север до Пърт, където той живееше. Клервал копнееше да приемем поканата, а на мен, макар и да избягвах хората, силно ми се прииска отново да видя планини, реки и всички удивителни творения, с които природата е украсила любимите си кътчета.

В Англия пристигнахме в началото на октомври, а сега беше февруари. Така че решихме да се отправим на север към края на следващия месец. Нямахме намерение да тръгнем за Единбург по главния път, а да посетим Уиндзор, Оксфорд, Матлок и Къмбърландските езера, за да достигнем крайната цел на пътуването към края на юли. Опаковах химическите си апарати и материалите, които бях събрал, като смятах да завърша работата си в някой уединен кът на северните шотландски плата.

Напуснахме Лондон на 27 март и останахме няколко дни в Уиндзор, като пребродихме прекрасната му гора. За нас, планинците, това бе необичайна природа — величествените дъбове, изобилният дивеч и стадата горди елени — всичко бе ново.

Оттам продължихме за Оксфорд. На влизане в града в нас нахлуха спомени за събитията, разиграли се там преди повече от едно столетие и половина. Тук Чарлс I е събрал войските си. Градът му остава верен, след като цялата страна се отрича от него и застава до знамето на парламента и свободата. Споменът за този нещастен крал, за сподвижниците му — добродушния Фолкланд, надменния Горинг, кралицата, неговия син — придаваха особен интерес на всяка част от града, където те вероятно бяха живели. Тук се усещаше дъхът на старото и ние с удоволствие го вдишвахме. Но даже ако въображението, вдъхновявано от тези чувства, не бе намерило тук

изобилна храна, то сам по себе си градът беше достатъчно красив, за да спечели нашето възхищение. Колежите са старинни и живописни, улиците — прекрасни, а чудната Айсис тече покрай града през зелени ливади, широко и спокойно разлива водите си, в които се отразява величествен ансамбъл от кули, камбанарии и куполи, обкръжени от вековни дървета.

Наслаждавах се на пейзажа, но все пак радостта ми бе помрачена както от спомените за миналото, така и от мислите за бъдещето. Аз бях създаден за мирно щастие. Като юноша не познавах недоволството; а ако понякога ме налягаше скука, то съзерцаването на природни красоти или изучаването на прекрасните и възвишени творения на човека винаги намираха отклик в сърцето ми и издигаха духа ми. Но аз съм вече ударено от гръм дърво — мълнията е изпепелила душата ми; още тогава чувствавах, че краят ми приближава, че ще се превърна само в подобие на човек, жалка картина, бъдеща състрадание у хората и непоносима за самия мен.

Доста време прекарахме в Оксфорд в разходки из неговите околности и в опити да разпознаем всяко кътче, което можеше да има някакво отношение към най-оживената епоха от историята на Англия. Нашите малки откривателски екскурзии често се удължаваха от успешното откриване на забележителности. Посетихме гроба на славния Хамдън и бойното поле, където е паднал. За кратко време душата ми се изтръгна от низките и жалки страхове, за да се полюбува на възвишените идеи за свобода и саможертва, увековечени в тези места. За миг се осмелих да отхвърля оковите и да се огледам наоколо със свободен и възвисен дух, но желязото се бе впило в плътта ми и пак се сгромолясах, разтреперан и обезверен, в предишното си нещастно „аз“.

Напуснахме Оксфорд със съжаление и продължихме към Матлок — следващата спирка. Местността около това село ни напомни до голяма степен швейцарските пейзажи, но всичко бе в умален мащаб. На зелените хълмове им липсваше короната от далечните бели Алпи, която винаги украсява обраслите с борове планини на моите родни места. Посетихме удивителната пещера и миниатюрните музеи по естествена история, където редките екземпляри са разположени по същия начин, както в колекциите на Серво и Шамуни. При това име,

което ми припомни ужасното изживяване, потръпнах и побързах да напуснем Матлок.

От Дарби продължихме на север и прекарахме два месеца в Къмбърланд и Уестморланд. Там можех дори да си представя, че се намирам сред швейцарските планини. Малките пространства, покрити със сняг, задържал се по северните склонове на планините, езерата, бурното течение на планинските потоци — всичко това бяха познати и мили гледки. Тук също завързахме познанства, които почти успяха да ме залъжат, че съм щастлив. Удоволствията, които изпитваше Анри, бяха много по-големи от моите; умът му блесна в обществото на талантиливи хора и той откри в себе си повече способности и заложби, отколкото бе предполагал, че притежава, докато се въртеше сред хора, по-низкостоящи от него.

— Бих могъл да остана тук до края на живота си — каза той. — Сред тези планини едва ли ще ми липсват Швейцария и Алпите.

Ала Анри намираше, че животът на пътешественика е придружен, наред с удоволствията, от много неудобства. Той постоянно е в напрежение, а започне ли да се отпуска, отново е принуден да остави местата, към които е успял да се привърже, и да търси нещо ново, което пак изисква внимание и което пак ще изостави заради други гледки.

Едва посетихме разнообразните езера на Къмбърланд и Уестморланд и се сдружихме с някои от техните жители, и ето, че датата на нашата среща с шотландския ни приятел наближи и ние ги напуснахме, за да продължим пътуването си. Аз самият не се огорчих. От известно време бях занемарил обещанието си и ме плашеха последствията от гнева на разочарования демон. Възможно бе да е останал в Швейцария и да стовари отмъщението си върху близките ми. Тази мисъл ме преследваше и измъчваше дори в моменти, които при други обстоятелства бих посветил на покой и отпих. С трескаво нетърпение очаквах писмата: ако се забавеха, бях нещастен и ме обземаха безкрайни страхове, а когато пристигаха и виждах адреса, написан с ръката на Елизабет или баща ми, едва се осмелявах да ги прочета и да науча съдбата си. Понякога ми се струваше, че чудовището ме следва и може да отмъсти за забавянето, като убие спътника ми. Когато ме нападаха подобни мисли, не оставях Анри сам ни за секунда, следвах го като сянка, за да го предпазя от

въображаемата ярост на убиеца му. Имах чувството, че съм извършил тежко престъпление, мисълта за което не ме оставяше на мира. Бях невинен, но действително бях навлякъл върху себе си страшно проклятие, смъртоносно като истинско злодеяние.

Пристигнах в Единбург в състояние на пълна апатия, а това е град, който би могъл да заинтересува и най-нещастното същество. На Клервал той се хареса по-малко от Оксфорд — старинността на последния, му допаднаше повече. Обаче красотата и архитектурното планиране на новия Единбург, романтичният му замък и околностите — по-възхитителни от които няма по света, креслото на Артур, кладенецът на свети Барнард, Петландските възвишения, поправиха първото впечатление и го изпълниха с жизнерадостен възторг. Ала аз нямах търпение да стигнем целта на пътуването.

След една седмица потеглихме от Единбург, минахме през Кюпар и Свети Андрюс и покрай бреговете на Тей до Пърт, където ни очакваше нашият приятел. Но аз не бях в настроение да разговарям и да се веселя с когото и да било, нито да се съобразявам с любезностите, които се очакват от един гост; затова заявих на Клервал, че възнамерявам сам да обиколя Шотландия.

— Ти се забавлявай — казах му аз, — а накрая нека се срещнем тук. Може да отсъствам месец или два, но не ми пречи, моля те — остави ме за известно време на мира и насаме, а когато се върна, надявам се да бъда весел и да споделя настроението ти.

Анри се опита да ме разубеди, но като се увери в моята непреклонност, престана да настоява. Помоли ме да му пиша по-често.

— Бих предпочел да съм с теб в самотните ти разходки — каза той, — отколкото с тези шотландци, които не познавам. Затова постарай се да се върнеш по-бързо, приятелю, за да се почувствувам отново като у дома си — нещо невъзможно в твое отсъствие.

След като се разделих с моя приятел, реших да замина за някое отдалечено кътче на Шотландия и там, в самота, да завърша работата си. Не се съмнявах, че чудовището ме следи и ще се появи веднага щом свърша, за да получи другарката си.

Стигнах до това решение, когато прекосих северните плата и избрах за работна площадка един от най-отдалечените Оркнейски острови. Мястото беше подходящо за подобни дела — висока скала, в която постоянно се разбиваха вълните. Почвата бе неплодна, тревата

едва стигаше за няколкото жалки крави, а овесът — за жителите, всичко на всичко петима; техните изнемощели, измъчени тела сами говореха за нещастната им участ. Зеленчуци и хляб, когато си позволяваха такъв лукс, а дори и прясна вода си набавяха от Острова, който бе на пет мили разстояние.

На островчето имаше само три мизерни колиби, една от които заварих необитаема. Взех я под наем. Състоеше се само от две стаи с крайно беден и окаян вид. Сламеният покрив бе пропаднал, стените — неизмазани, вратата — откачена. Наредих да направят ремонт, купих някои мебели и се нанесох. Моята постъпка би предизвикала удивлението на местните жители, ако чувствата им не бяха притъпени от крайната бедност. Така че заживях, без те да ми обръщат внимание, без да ме безпокоят и почти без да ми благодарят за храната и дрехите, които им раздавах — ето как мизерията задушаваше в човека дори най-елементарните чувства.

В това свое убежище се посветих на работата в сутрешните часове, а вечер, когато времето позволяваше, се разхождах по скалистия морски бряг, заслушан в грохота на вълните, които се разбиваха в краката ми. Картината бе еднообразна и въпреки това непрекъснато се менеше. Мислех си за Швейцария: колко се различава тя от този неприветлив, мрачен пейзаж. Нейните хълмове са покрити с лозя, из долините ѝ са пръснати множество къщи. Дивните ѝ езера отразяват ведрото синьо небе, а когато вятърът ги вълнува, това прилича на детска игра в сравнение с рева на огромния океан.

Така разпределих времето си веднага след пристигането, но щом напреднах с работата, тя с всеки изминат ден започна да става все по-страшна и тягостна. Понякога не можех да си наложам с дни наред да стъпя в лабораторията, а друг път се трудех денонощно, за да свърша по-бързо. И действително заниманието ми беше отвратително. По време на първия експеримент бях заслепен от някакво възторжено безумие и не си давах сметка колко е страшно това, което върша; мисълта ми бе устремена изцяло към крайната цел и затова затварях очи пред ужасните подробности. А сега пристъпих към работа най-хладнокръвно и неведнъж ми призляваше, като знаех какво правя.

Този начин на живот, омерзителната работа, пълната самота, при които нищо не отвличаше дори за миг вниманието ми от естеството на моя труд — всичко това направи настроението ми променливо, станах

нервен и неспокоен. Всеки миг очаквах да срещна преследвача си. Понякога седях с поглед, впит в земята, и се боях да вдигна очи, за да не би да съзра този, от когото изпитвах такъв ужас. Боях се да се отдалеча от хората, за да не ме завари сам и да си поиска другарката.

А междувременно продължавах да работя и много напредвах. Очаквах завършването на работата с трепетна и нетърпелива надежда. Но не смеех да споделя дори със самия себе си, че тази надежда бе примесена със злокобни предчувствия, от които сърцето ми замираще в гърдите.

ГЛАВА XX

Една вечер седях в лабораторията си; слънцето бе залязло, а луната току-що се бе подала над морето; светлината бе недостатъчна и затова седях, без нищо да правя. Чудех се дали да продължа чак на сутринта, или да ускоря завършването чрез неотлъчна работа. Както седях така, изведнъж се замислих за възможните последствия от това, което вършех. Преди три години в резултат на същата тази работа бях създал демон, чиято безпримерна жестокост опустоши душата ми и я изпълни завинаги с най-горчиви угризения. А ето, че всеки момент щях да сътворя друго същество, за чиито склонности нищо не ми беше известно — тази жена можеше да се окаже хиляди пъти по-зла от другаря си и да черпи удоволствие от самоцелни убийства и злосторства. Той се закле да напусне населените места и да се скрие в пустините, но тя не е давала такава клетва; тя, която вероятно ще се окаже мислецо и разумно същество, може да не се съгласи да изпълни договор, сключен преди появата ѝ на бял свят. Може даже да се възненавидят един друг; живият демон вече мразеше собственото си уродство — нямаше ли да се задуши от още по-голямо отвращение, когато се види в женски образ? Тя също може да се отвърне с омерзение от него, след като съзре красотата на човека — може да го напусне и той пак да остане сам, разтреперан от новото оскърбление, че е изоставен от себеподобно същество.

Дори да заминат от Европа и да заживеят в пустините на Новия свят, първият жадуван от демона резултат от тази близост ще бъде създаването на потомство и на земята ще се разплоди цяла раса от изроди, които ще поставят в опасност и ще изпълнят с ужас съществуването на човека. Имах ли право заради собствените си интереси да навлека това проклятие върху идните поколения? Бях се трогнал от софизмите на създаденото от мен същество, бях изгубил ума и дума от неговите зверски заплахи и едва сега си представих цялата безнравственост на даденото обещание; изтръпнах при мисълта, че бъдещите поколения ще ме прокълнат като свой

унищожител, който от егоизъм не се е поколебал да си откупи спокойствието с цената на вероятната гибел на цялото човечество.

Разтреперах се и усетих как сърцето ми спира да бие; а като вдигнах очи, съзрях на лунната светлина демона да наднича през прозорчето. Устните му се кривяха в отвратителна усмивка, като ме наблюдаваше как седя и се трудя над поставената от него задача. Да, той ме бе следвал навсякъде, бе пребродил горите, бе се крил из пещери или из безкрайните пустинни степи, а сега бе тук, за да проследи докъде съм напреднал и да изиска изпълнението на поетото задължение.

Лицето му в този момент изразяваше крайна степен на злоба и коварство. Аз усещах, че полудявам при мисълта за обещанието да създам още едно такова същество, и обзет от силни страсти, разкъсах това, над което се трудех. Извергът видя, че разрушавам създаването, с което той свързваше всичките си надежди за бъдещо щастие, и с писък на нечовешко отчаяние и омраза изчезна.

Излязох от стаята, заключих вратата и се заклек тържествено пред самия себе си никога да не възобновявам работата, след което с несигурна стъпка тръгнах към спалнята си. Бях сам, нямаше кой да разпръсне мрака, обвил душата ми, и да ме освободи от непоносимата тежест на кошмарните мисли.

Изминаха няколко часа, а аз продължавах да седя до прозореца, загледан в морето; то беше почти неподвижно, тъй като вятърът бе утихнал, и цялата природа си почиваше, огряна от спокойната луна. Само няколко лодки плаваха из водата и от време на време лекият полъх донасяше до слуха ми човешки гласове, когато рибарите се викаха един друг. Чувствувах тишината, макар че едва ли съзнавах колко безкрайно е дълбока, докато до слуха ми внезапно достигна плясъкът на гребла и някой слезе от лодка недалеч от моя дом.

След няколко минути вратата изскърца, сякаш тихо се опитваха да я отворят. Разтреперах се от главата до петите, предчувствието ми подсказа кой идва и изпитах желание да разбудя селянина, който живееше в съседната къщурка; но бях смазан от чувство за безпомощност, което така често спохожда нашите кошмари — когато напразно се опитваш да избягаш от надвисналата опасност, а си прикован към земята.

В следващия миг чух стъпки в коридора, вратата се отвори и на прага се появи този, от когото така се страхувах. Той затвори след себе си вратата, приближи се до мен и каза задъхан:

— Ти унищожих започнатата работа, какво означава това? Нима ще нарушиш обещанието си? Аз преминах през такива лишения и болка — напуснах Швейцария след теб, пълзях покрай бреговете на Рейн, край обраслите му с върби островчета, през планинските върхове. Месеци наред живях из голите равнини, на Англия, сред пустошта на Шотландия. Търпях умора, студ и глад — нима ще се осмелиш да разбиеш надеждите ми?

— Махни се! Да, аз отказвам да изпълня обещанието си — никога не ще създам друго подобно същество, безобразно и зло като теб.

— Жалък роб, до този момент те убеждавах, но ти се оказва недостоеен за снизхождение. Спомни си колко съм силен; ти се мислиш за нещастен, но аз мога така да те съсипя, че ще намразиш и дневната светлина. Ти си моят създател, ала аз съм твоят повелител — покори се!

— Мина времето на моите колебания и краят на твоята власт настъпи. Заплахите ти не са в състояние да ме накарат да извърша нещо недостойно, те само затвърдяват моята решимост да не ти създам съдружник в злодеянията. Как мога най-хладнокръвно да пусна на бял свят един изверг, чието удоволствие е да сее смърт и разруха? Махай се! Аз съм непреклонен и думите ти само ще усилят моята ярост.

Чудовището прочете на лицето ми решителност и заскърца със зъби в безсилна злоба:

— Всеки мъж си има жена, всяко живо същество си има самка, единствено аз съм сам. Изпитвах обич, а в отговор срещнах отвращение и неприязън. Човече! Ти можеш да ме мразиш, но пази се! Дните ти ще бъдат изпълнени със страхове и страдания и скоро върху теб ще се стовари удар, който завинаги ще погуби надеждите ти за щастие. Нима очакваш да бъдеш щастлив, когато аз се гърча в неизразими мъки? Ти можеш да ме лишиш от всички страсти, но отъмщението ще остане и отсега нататък то ще ми е по-скъпо от светлината и храната. Аз може да умра, но преди това ти, моят тиранин и мъчител, ще прокълнеш слънцето, свидетел на твоите неволи. Пази се, аз не познавам страха и това ме прави всевластен! Ще дебна с

хитростта на змията и ще изчакам възможността смъртно да те ужилия. Човече! Ти ще се разкаеш за злото, което ми причини.

— Стига, дяволе! Не трови въздуха с тези зловни звуци! Аз ти обявих решението си и не съм страхливец, за да се изплаша от заканите ти. Остави ме — аз съм непреклонен!

— Добре. Тръгвам си, но запомни — ще бъда с теб през брачната ти нощ!

Направих крачка към него и извиках:

— Злодей! Преди да подпишеш смъртната ми присъда, гледай самият ти да бъдеш в безопасност.

Щях да го сграбча, но той се изплъзна и стремително се втурна навън. След малко го видях в лодката, която се стрелна по водата и бързо се изгуби сред вълните.

Отново потънах в мълчание, а думите му отекваха в ушите ми. Изгарях от яростно желание да се впусна подир убиеца на моя покой и да го хвърля в океана. Закрачих бързо и разтревожено напред-назад из стаята си, а въображението ми чертаеше хиляди картини, които ме измъчваха и тормозеха. Защо не го подгоних и не се вкопчих в него на живот и смърт? Позволих му да си отиде и той се отправи към Острова. Изтръпвах при мисълта кой ще бъде поредната жертва на ненаситната му мъст. И тук си спомних думите му: „Ще бъда с теб през брачната ти нощ.“ Значи, това ще бъде смъртният ми час. Тогава ще умра и с това ще засия и погася зловата му. Тази перспектива не ме изплаши, но като си помислих за моята любима Елизабет, за нейните сълзи и неутешима мъка, когато разбере, че любимият ѝ е изтръгнат злодейски от обятията ѝ, за пръв път от много месеци от очите ми потекоха сълзи и аз реших да не се дам на врага без жестока борба.

Нощта отмина и слънцето се издигна над морето; нервите ми се поуспокоиха, ако изобщо може да се говори за спокойствие, когато неистовата ярост се превръща в бездънно отчаяние. Напуснах къщата, където предишната нощ се разигра страшният двубой, и излязох на брега на морето, което ми се струваше почти като непреодолима преграда между мен и останалите хора; в мен дори се промъкна желанието това действително да е така. Искаше ми се да прекарам остатъка от живота си на тази гола скала, в лишения, но поне далеч от внезапни бури и бедствия. Ако си замина оттук, ще падна жертва на

демона или ще видя как загиват от ръката на създаденото от мен чудовище най-обичните ми хора.

Бродех из острова като неспокоен призрак, разделен от тези, които обичах, и нещастен поради раздялата. Когато по пладне слънцето се издигна високо, аз полегнах върху тревата и потънах в непробуден сън. Не бях мигвал предишната нощ, нервите ми бяха опънати, а очите — възпалени от безсъние и мъка. Сънят, който сега ме събори, ме освежи и когато се събудих, отново почувствувах, че принадлежа към човешкия род, и започнах по-спокойно да размишлявам над случилото се; но въпреки това думите на чудовището кънтяха в ушите ми като погребален звън, сякаш насън, но ясни и потискащи като наяве.

Слънцето се бе спуснало ниско, а аз продължавах да седя на брега, залъгвайки мъчителния глад с овесена питка; в този момент близо до мен доплува рибарска лодка и един от моряците ми донесе пакет; в него имаше писма от Женева и едно от Клервал, който ме молеше да се присъединя към него. Пишеше, че само си пилее времето там, където е, че приятелите, които си спечелил в Лондон, го молели да се върне, за да завършат започнатите преговори във връзка със заминаването му за Индия. Не можел да отлага повече и тъй като било вероятно след пристигането си в Лондон да отпътува по-рано, отколкото се предвиждаше, той ме молеше да прекарам с него по възможност повече време. Поради това настояваше да оставя самотния си остров и да се срещнем в Пърт, за да продължим заедно на юг. Това писмо донякъде ме върна към живота и аз реших след два дни да напусна острова.

Преди да си тръгна обаче, трябваше да свърша една работа, при спомена за която целият потреперах: да опаковам химическите си апарати, като за целта се налагаше да вляза в стаята, където се занимавах с омразния труд, да се докосвам до инструментите, само при вида на които ми приляваше. На другата сутрин при изгрев-слънце събрах достатъчно кураж и отключих вратата на лабораторията си. Парчетата от полузавършеното същество лежаха разпръснати на пода и почти имах чувството, че съм разкъсал плътта на жив човек. Спрях се за миг, за да събера сили, и влязох. С треперещи ръце изнесох инструментите, но веднага си помислих, че не е редно да оставя следи от работата си, които щяха да предизвикат ужаса и подозрителността

на селяните; затова събрах всичко в една кошница, а отгоре натрупах камъни, като реших още същата вечер да я изхвърля в морето; а междуременно приседнах на брега и започнах да почиствам и подреждам химическите си апарати.

Нищо не можеше да бъде по-внезапно от промяната, настъпила в чувствата ми от нощта, когато се появи демонът. Преди това се отнасях към обещанието си с мрачно отчаяние, като към нещо, което, независимо от последствията, трябва да се изпълни; а сега имах чувството, че пелена е паднала от очите ми и че за пръв път виждам ясно. Идеята да възобнова работата не ми се мярна нито за миг; произнесените заплахи ми тежаха, но не допусках, че съм в състояние съзнателно да направя нещо, за да ги предотвратя. Бях решил, че създаването на втори изрод би било продиктувано от най-долен и жесток егоизъм и прогоних от главата си всякаква мисъл, която можеше да доведе до други изводи.

Между два и три часа сутринта изгря луната; тогава сложих кошницата в една малка лодка и отплувах на около четири мили от брега. Беше безлюдно: няколко лодки се завръщаха на брега, но аз обърнах платната в обратна посока. Имах чувството, че върша страшно престъпление и с ужас избягвах всяка среща с хора. По едно време луната, ясна до този момент, се скри зад тъмен облак и аз се възползувах от мрака, за да хвърля кошницата в морето: прислушах се в бълбукането, след което се отдалечих от това място. Небето се покри с облаци, а въздухът бе чист, макар и хладен от североизточния бриз. Той обаче ме освежи и ме изпълни с такива приятни усещания, че реших да поостана още в морето и като нагласих кормилото в права посока, аз се изтегнах на дъното на лодката. Луната бе забулена в облаци, наоколо бе тъмно, чуваше се само плясъкът на вълните под лодката; този шум ме унесе и не след дълго съм заспал дълбоко.

Не знам колко време съм спал, но когато се събудих, слънцето бе вече доста високо. Вятърът се беше усилил и вълните заплашваха безопасността на малката ми лодка. Духаше откъм североизток и сигурно ме бе отнесъл далеч от брега, от който тръгнах. Опитах се да променя курса, но веднага ми стана ясно, че ако повторя този опит, лодката веднага ще се напълни с вода. При това положение единственият изход беше да се оставя да ме носи вятърът. Признавам, че ме достраша. Не носех компас и бях толкова слабо запознат с

географията на тази част от света, че ориентирането по слънцето не би ми помогнало. Можеше да ме отнесе в открития Атлантически океан и там да позная мъките на гладната смърт или да бъда погълнат от огромните вълни, бушуващи около мен. Вече бях дълги часове в морето и изпитвах изгаряща жажда — прелюдия към по-нататъшните ми страдания. Погледнах нагоре към небето, забулено с облаци, които вятърът гонеше и сменяше с други. Погледнах към морето — то щеше да бъде мой гроб. „Дяволе! — извиках аз. — Заплахата ти вече е изпълнена!“ Помислих за Елизабет, за баща ми и за Клервал — оставях ги сами и чудовището можеше да обърне срещу тях безмилостните си кръвожадни страсти. Тази мисъл ме хвърли в отчаяние, тъй безнадеждно и страшно, че дори сега, когато скоро за мен ще свърши всичко земно, потрепервам от спомена за нея.

Така минаха няколко часа; но постепенно, докато слънцето бавно се скланяше към хоризонта, вятърът утихна до лек бриз, а огромните вълни изчезнаха. Но затова пък започна мъртво вълнение: стана ми лошо и едва удържах кормилото, ала в този момент откъм юг забелязах високата линия на брега.

Макар и изтощен от умора и непоносимо напрежение, изпитвано в продължение на часове, неочакваната увереност, че ще се спася, ме заля като топла радостна вълна и от очите ми бликнаха сълзи.

Колко променливи са нашите чувства и колко странна е тази непреодолима любов към живота дори в минути на най-тежки страдания. С част от дрехите си направих нещо като второ платно и жадно започнах да направлявам лодката към брега. Той ми се видя див и каменист, но като се приближих, веднага забелязах, че е обитаем. Близо до брега имаше лодки и почувствувах, че съм се върнал в лоното на цивилизацията. Внимателно огледах бреговата линия и с радост забелязах камбанария, която най-сетне се показва иззад един неголям нос. Тъй като бях крайно изтощен, реших да се отправя направо към града, където беше най-вероятно да си набавя храна. За щастие носех със себе си пари. След като заобиколих носа, пред очите ми израсна малко спретнато градче с добро пристанище, в което влязох с разтуптяно сърце, радостен от неочакваното спасение.

Докато завързвах лодката и спусках платната, около мен се струпаха няколко души. Изглеждаха много изненадани от моята поява, но вместо да ми предложат помощ, започнаха да разговарят помежду

си шепнешком, ръкомахайки, което във всякакъв друг момент би събудило в мен някаква тревога. Но засега само си помислих, че говорят на английски и затова се обърнах към тях на този език:

— Приятели, бихте ли ми казали кой е този град и къде се намира?

— Скоро ще разбереш — отговори ми с пресипнал глас един от тях. — Възможно е нашият град да не ти бъде много по вкуса, но за това никой няма да те пита, бъди сигурен.

Стъписах се, като чух такъв неприязнен отговор от непознат човек; но не по-малко ме смутиха намръщените, зли лица на останалите.

— Защо ми отговаряте така грубо? — попитах аз. — Англичаните обикновено са по-гостоприемни към чужденците.

— Не знам какви са англичаните — каза мъжът, — но ирландците ненавиждат престъпниците.

Докато провеждахме този странен диалог, забелязах, че тълпата бързо нараства. Лицата на всички изразяваха смесица от любопитство и гняв, което ме ядоса и донякъде разтревожи. Попитах къде има странноприемница, но никой не ми отговори. Тогава тръгнах напред, а тълпата ме заобиколи и последва с глух ропот; някакъв мъж с неприятен вид се приближи до мен, хвана ме за рамото и каза:

— Елате, господине, с мен при мистър Къруин, там ще дадете сметка за всичко.

— Кой е мистър Къруин? Защо трябва да давам сметка? Това не е ли свободна страна?

— Да, сър, свободна е за честните хора. Мистър Къруин е съдия, а сметка ще трябва да дадете за смъртта на един джентълмен, намерен убит снощи.

Тези думи ме поразиха; но след малко се съвзех. Бях невинен, това лесно можеше да се докаже; така че последвах придружвача си мълчаливо и бях отведен в една от най-хубавите къщи в града. Едва се държах на краката си от умора и глад, но обкръжен от тълпата, счетох за благоразумно да събера силите си, за да не изгълкуват физическата ми слабост като страх или признание за вина. Тогава още не подозирах бедата, която след минути само щеше да ме връхлети и потопи в такъв ужас и отчаяние, че щеше да избледнее страхът от безчестието и смъртта.

Ще спра за малко, защото трябва да призова на помощ цялата сила на духа си, за да си припомня подробностите около страшните събития, за които ще ви разкажа.

ГЛАВА XXI

Не след дълго ме въведоха при съдията — стар, добродушен човечец със спокойни и благи обноски. Той обаче ме погледна доста сурово, обърна се към придружвачите ми и попита кои са свидетелите по делото.

Около половин дузина хора пристъпиха напред; съдията посочи един и той разказа как предната нощ ловял риба в морето със сина си и зет си, Даниъл Нюджънт, когато около десет часа излязъл силен северен вятър и те решили да се приберат. Нощта била много тъмна, тъй като луната все още не била изгряла, и те не акостирали в пристанището, а както обикновено в едно заливче на две мили разстояние. Той вървял отпред и носел част от риболовните принадлежности, а другите двама го следвали на известно разстояние. Както стъпвал по пясъка, изведнъж се препънал в нещо и се проснал по очи на земята. Спътниците му се притичали на помощ и на светлината на фенера видели, че това, в което се препънал рибарят, бил трупът на млад мъж. Предположили, че е удавник, изхвърлен на брега от вълните, но като го разгледали, забелязали, че дрехите му не били мокри, а и тялото не било още изстинало. Веднага го отнесли в колибата на една старица недалеч от това място и напразно се опитвали да го съживят. Бил красив младеж на около двадесет и пет години. По всичко личало, че е удушен; нямало други следи от насилие освен тъмни отпечатъци от пръсти върху шията му.

Първата част от показанията изобщо не ме заинтересува, но когато споменаха за отпечатъци от пръсти, аз си спомних за убийството на брат ми и силно се развълнувах — крайниците ми се разтрепераха, а пред очите ми заплува мъгла и това ме принуди да се облегна на един стол, за да не падна. Съдията ме наблюдаваше с пронизателен поглед и, разбира се, поведението ми го накара да си направи неблагоприятен за мен извод.

Синът потвърди показанията на баща си, а когато разпитаха Даниъл Нюджънт, той се закле, че точно преди зет му да падне,

забелязал лодка с човек в нея недалеч от брега и доколкото можел да различи на лунната светлина, това била същата лодка, с която аз съм пристигнал.

Една жена даде показания, че живеела близо до брега и стояла на прага на къщата си, очаквайки завръщането на рибарите, приблизително час преди да бъде открит трупът, когато забелязала лодка само с един човек, която отплувала от мястото, където по-късно било намерено тялото.

Друга жена потвърди разказа на рибарите, занесли трупа в къщата ѝ — още не бил изстинал. Сложили го на леглото и започнали да го разтриват, а Даниъл изтичал до града за лекар, но животът вече бил напуснал тялото.

Разпитаха още няколко души за моята поява и те всички бяха на мнение, че при силния северен вятър, излязъл предишната нощ, съществува голяма вероятност да съм се борел със стихията в течение на много часове и накрая да съм бил принуден да се върна обратно там, откъдето съм потеглил. Освен това смятаха, че съм пренесъл трупа от друго място и е много вероятно поради непознаване на брега да съм влязъл в пристанището, без да имам представа за разстоянието между град ... и мястото, където съм оставил тялото.

Мистър Къруин, след като изслуша всички показания, пожела да ме заведат в стаята, където лежеше покойникът, приготвен за погребение, за да видят какво впечатление ще ми направи неговият вид. Вероятно тази идея бе подсказана от силното ми вълнение при описанието на начина, по който е било извършено убийството. Така че съдията и още няколко души ме заведоха в странноприемницата. Не можех да не се развълнувам от странните съвпадения през изминалата напрегната нощ, но знаейки, че приблизително по същото време, когато е бил открит трупът, аз разговарях с няколко души на острова, бях съвършено спокоен за изхода на делото.

Влязох в стаята, където лежеше убитият, и ме накараха да се приближа до ковчега. С какви думи да опиша чувствата, които ме обзеха при вида му? И досега устните ми пресъхват от ужас и не мога да не си спомня за онзи момент без тръпка на болка. Разпитът, присъствието на съдията и на свидетелите — всичко изчезна като сън, щом съзрях безжизненото тяло на Анри Клервал. Въздухът не ми достигаше и като се хвърлих върху трупа, възкликнах:

— Нима престъпните ми ръце те лишиха и теб, скъпи Анри, от живот? Двама вече погубих, други жертви чакат реда си, но ти, Клервал, приятелю мой, благодетелю...

Човек не е в състояние да изтърпи мъки като моите и ме изнесоха от стаята в силни конвулсии.

След тях последва треска. Два месеца бях на границата между живота и смъртта: бълнуването ми, както научих по-късно, навявало ужас в околните: наричал съм себе си убиец на Уилям, на Жюстин и на Клервал. Понякога съм молел присъстващите да ми помогнат да разкъсам демона, който ме терзае, а друг път съм усещал пръстите му на шията си и съм пищял от болка и ужас. За щастие, тъй като съм говорел на родния си език, само мистър Къруин ме разбирал, но ръкомахането и отчаяните вопли били достатъчни, за да наплашат околните.

Защо не умрях? По-нещастен от който и да било смъртен, защо не изпаднах в забрава и покой? Смъртта отнася толкова цветущи дечица — единствено упование на любещи родители, а колко невести и млади възлюбени са днес в разцвета на силите и надеждите си, а утре са плячка на червеите и се разлагат в гробовете. От какво съм направен, че устоях на толкова удари, които непрекъснато възобновяваха мъките като въртящо се колело?

Но съдено ми било да живея и след два месеца се събудих като от сън, изтегнат върху жалка постеля, заобиколен от надзиратели, ключалки, резета и всички мрачни атрибути на затвора. Спомням си, че беше утро, когато съзнанието се завърна в мен: бях забравил подробностите около случилото се, само знаех, че някакво голямо нещастие ме е сполетяло внезапно, ала като се огледах и видях решетките по прозореца и мръсната килия, всичко оживя в паметта ми и аз горчиво изстенах.

Стоните ми събудиха старицата, дремеща на един стол до леглото ми. Тя се оказа жена на един от надзирателите, наета да ме гледа по време на болестта, и видът ѝ отразяваше всички отрицателни качества, характерни за този тип хора. Чертите на лицето ѝ бяха груби и неприветливи, черти на човек, привикнал да гледа без състрадание чуждите неволи. Гласът ѝ изразяваше крайно равнодушие и аз го познах, когато тя се обърна към мен на английски, защото неведнъж го бях чувал по време на боледуването.

— По-добре ли сте, господине? Отговорих с немощен глас на същия език:

— Струва ми се, да. Но ако всичко е истина, а не сън, то съжالياвам, че съм още жив и усещам мъка и ужас.

— Така е, ако имате пред вид джентълмена, когото сте убили, по-добре да бяхте умрели, защото лошо ви се пише. Но това не е моя работа — наеха ме да се грижа за вас и да ви изправя на крака. Работата си върша съвестно — де да можеше всеки така да си върши своята.

Извърнах се с отвращение от тази жена, способна да отпрати такива безчувствени слова към човек, който е още на ръба на смъртта. Но бях слаб и не можех да мисля за случилото се. Целият ми живот ми се струваше сън. Понякога се съмнявах дали всичко това е било, защото липсваше осезаемостта на реалната действителност.

Образите, мяркащи се пред погледа ми, станаха по-отчетливи, мен ме втресе, причерня ми пред очите и нямаше кой да ме утеши с ласкав глас, нямаше любима ръка да ме крепи. Дойде лекарят, предписа лекарства, а старицата ги приготви, но на неговото лице бе изписано пълно безразличие, а нейният израз бе белязан с жестокост. Кой се интересува от съдбата на убиеца освен палача, чакащ да прибере възнаграждението си?

Това бяха първите ми мисли, ала скоро след това научих, че мистър Кърюин бе проявил спрямо мен изключителна доброта. Той наредил да ми приготвят най-добрата килия в затвора (тази жалка стаичка действително се оказа най-доброто, с което разполагаха) и именно той се бе погрижил за лекар и болногледачка. Вярно е, че рядко ме навестявал, защото, макар да желал да облекчи страданията на всяко човешко същество, не му се искаше да бъде свидетел на болезнените бълнувания на един убиец. Затова от време на време идвал да се убеди, че не са ме изоставили, но тези посещения били кратки и много редки.

Един ден — вече постепенно се възстановявах — седях на стола с полузатворени очи и мъртвешки бледо лице. Смазан от мъка и горест, аз често си мислех дали да не потърся смъртта, вместо да остана в един свят, в който ми е отредено само да страдам. По едно време даже се запитах дали да не се призная за виновен и да изтърпя наказанието, по-невинен дори от клетата Жюстин. Такива мисли се въртяха из

главата ми, когато вратата на килията се отвори и влезе мистър Кърюин. На лицето му бяха изписани съчувствие и състрадание; той придърпа един стол по-близо до мен и ми заговори на френски:

— Боя се, че ви е зле тук, мога ли да направя нещо, за да облекча вашата участ?

— Благодаря ви, но всичко ми е безразлично — нищо на този свят не е в състояние да ме облекчи.

— Знам, че съчувствието на един чужденец не може да бъде утеха за човек като вас, сразен от тежка беда. Но се надявам, че скоро ще напуснете това мрачно място, защото не се съмнявам, че с лекота можете да намерите доказателства, които да обезсилят обвинението.

— Това е последното нещо, което ме занимава. По стечение на най-невероятни обстоятелства аз станах най-нещастният от всички смъртни. След мъките и страданията, през които минах и на които все още съм подложен, нима смъртта може да ми се струва някакво зло?

— Действително, нищо не може да е по-ужасно и мъчително от странните обстоятелства, на които бяхме неотдавна свидетели. Бяхте изхвърлен по някаква случайност на този бряг, известен със своето гостоприемство, арестуван и обвинен в убийство. Първото нещо, което се представи пред очите ви, бе мъртвото тяло на вашия приятел, убит по необясним начин и подхвърлен, сякаш от самия дявол, на вашия път.

Докато мистър Кърюин произнасяше тези думи, въпреки вълнението, което ме обхвана при спомена за изживяното, не можах да не се изненадам до голяма степен от сведенията, с които той разполагаше за мен. Предполагам, че учудването е било изписано на лицето ми, защото той побърза да добави:

— Веднага щом се разболяхте, ми предадох намерените у вас документи; прегледах ги, за да открия някаква следа, по която да издиря роднините ви и да ги известя за сполетялата ви беда и болест. Намерих няколко писма и измежду тях едно, което, съдейки по обръщението, е от вашия баща. Веднага писах в Женева и оттогава изминаха близо два месеца. Но вие сте болен, ето че треперите и в това състояние не бива да се вълнувате.

— Неизвестността е хиляди пъти по-мъчителна от най-страшното, което може да се случи. Кажете ми, каква нова смъртна драма се е разиграла и кого трябва да оплаквам?

— В семейството ви всичко е благополучно — каза мистър Къруин с много доброта, — а един от близките ви пристигна да ви посети.

Не знам защо, но изведнъж ми хрумна, че убиецът е дошъл да се надсмее над моето нещастие и да използва смъртта на Клервал като нов аргумент, за да ме накара да се съглася с пъклените му искания.

Закрих очите си с ръце и извиках в ужас:

— Махнете го, не искам да го видя. За бога, не го пускайте при мен.

Мистър Къруин ме гледаше объркан. Той неволно изтълкува думите ми като признание за виновност и сурово ме сгълча:

— Предполагах, млади човече, че присъствието на баща ви ще ви зарадва, вместо да предизвика такъв яростен протест.

— Баща ми! — извиках аз и всяко мускулче на лицето ми се отпусна и болката отстъпи място на радостта. — Наистина ли баща ми е пристигнал? Колко мило, колко безкрайно мило от негова страна. Но къде е той, защо не дойде веднага?

Промяната в отношението ми изненада и зарадва съдията; може би отдаде предишните ми възклицания на моментно възвръщане на треската, защото предишната благожелателност отново пролича в държането му. Той стана и излезе от стаята заедно с болногледачката и след минута при мен влезе баща ми.

Нищо в този момент не можеше да ми достави по-голямо удоволствие от неговата поява. Аз протегнах ръка и възкликнах:

— Значи, сте живи — и Елизабет, и Ернест?

Баща ми ме успокои с уверенията си за тяхното благополучие и се опита да повдигне духа ми с подробности около така интересувашката ме тема. Но скоро усети, че затворът не е място за радост.

— В какво жилище се оказа ти, сине мой — каза той и огледа печално решетките по прозореца и жалкия вид на стаята. — Тръгна да търсиш щастието си, но злата съдба явно те преследва. А и горкият Клервал...

Името на нещастния ми убит приятел бе прекалено силна възбуда за отслабналия ми дух и изнемощило тяло и аз се разплаках.

— Уви, татко, така е. Над мен е простряла криле някаква зла фаталност и аз трябва да живея, за да изпълня предназначението, иначе

щях да умра върху ковчега на Анри.

Прекъснаха разговора ни, тъй като състоянието ми налагаше да се вземат предпазни мерки, за да ми се осигури спокойствие. Господин Къруин влезе в стаята и настоя да не се подлагам на прекалено голямо напрежение. Но пристигането на баща ми бе като поява на ангел-хранител и аз постепенно започнах да оздравявам.

След като се преборих с болестта, бях завладян от мрачна, убийствена меланхолия, която нищо не бе в състояние да разпръсне. Образът на Клервал, мъртъв и зловещ, беше непрестанно пред очите ми. Често вълнението, предизвикано от тези спомени, караше приятелите ми да се страхуват от опасно възвръщане на болестта. Уви, защо се грижеха за нещастния ми живот, омразен на самия мен? Сигурно за да се изпълни моята съдба, която сега е към своя край. Скоро, много скоро смъртта ще угаси тези вълнения и ще ме освободи от смазващата тежест на страданията, която ме тегли към земята; присъдата ще бъде изпълнена и аз ще мога да почина в мир. А тогава смъртта само ми се мяркаше в далечината, макар и непрестанно да беше в мислите ми, и аз седях с часове неподвижен и безмълвен, жадуващ за някаква всеобща катастрофа, която да погребее в развалините си мен и моя погубител.

Наближаваше датата, когато щеше да се гледа делото. Три месеца бях лежал в затвора и въпреки че бях много слаб и под постоянната заплаха от възвръщане на болестта, наложи се да пропътувам близо сто мили до главния град на графството, където бе съдът. Мистър Къруин се погрижи за присъствието на свидетелите и организира моята защита. Беше ми спестен позорът от публична поява като престъпник, тъй като делото ми не бе предадено в съда, от чието решение зависи животът или смъртта. Съдебните заседатели отхвърлиха обвинението, защото бе доказано, че в часа, когато е било открито тялото на моя приятел, аз съм се намирал на Оркнейските острови, така че две седмици след прехвърлянето ми бях пуснат на свобода.

Баща ми изпадна във възторг, като разбра, че съм освободен от това тежко обвинение и отново мога да дишам волен въздух и да се завърна в родината си. Аз не споделях тези чувства; еднакво омразни ми бяха и стените на затвора, и разкошът на някой дворец. Чашата на живота ми бе отровена завинаги и макар слънцето да светеше над мен по същия начин, както и над най-щастливите хора, аз виждах наоколо

само непрогледен и ужасяващ мрак, в който не проникваше никакъв лъч освен блясъка на втрещените две очи. Понякога това бяха изразителните очи на Анри, изпълнени със смъртна болка — черни, полузатворени, с дълги тъмни мигли; а друг път виждах воднистите, мътни очи на чудовището, такива, каквито ги съзрях първия път в стаята си в Инголщат.

Баща ми се опитваше да възроди в мен чувства на обич. Говореше ми за Женева, където ми предстоеше да се завърна, за Елизабет и Ернест — ала тези думи само изтръгваха от мен дълбоки стенания. Понякога наистина в мен все пак се пробуждаше жажда за щастие и аз си мислех с меланхолична нежност за моята братовчедка или копнеех с мъчителна носталгия да видя отново синьото езеро и бързата Рона, тъй скъпи на моето детство — но обичайното ми състояние беше вцепеняваща апатия и тогава ми ставаше безразлично дали съм в затвора или сред най-божествената природна картина; и тези състояния се нарушаваха единствено от пристъпи на болка или отчаяние. В такива моменти често се опитвах да сложа край на омразното си съществуване и бе нужно постоянно бдение и внимание, за да ме възпрат от извършването на някакъв страшен акт на насилие над себе си.

И все пак имах едно задължение, споменът за което в края на краищата удържа победа над егоистичното отчаяние. Трябваше незабавно да се прибера в Женева, за да бдя над живота на онези, които така дълбоко обичах; да дебна за убиеца и ако някаква случайност ми открие неговото убежище или ако се опита отново да се появи пред мен, с нетрепваща ръка да сложа край на съществуването на чудовищния образ, когото бях дарил с подобие на душа, още по-уродлива от тялото. Баща ми все още искаше да отложим заминаването, страхувайки се, че няма да издържа уморителното пътуване, защото представлявах истинска развалина — човешка сянка. Силите ми бяха изчерпани. От мен бе останал само един скелет, а тялото ми продължаваше да се топи от денонощна треска.

Обаче аз с такава тревога и нетърпение настоявах да напуснем Ирландия, че баща ми сметна за благоразумно да отстъпи. Взехме си билети за кораб, пътуващ до Авр-дьо-Грас, опънахме платна при попътен вятър и отплувахме от бреговете на Ирландия. Беше полунощ. Лежах на палубата, загледан в звездите и заслушан в пляска на

вълните. Радвах се на тъмнината, която скриваше Ирландия от погледа ми, а сърцето ми туптеше от радост при мисълта, че скоро ще видя Женева. Миналото ми се представяше в светлината на страшен кошмар, макар че корабът, на който плавахме, вятърът, който ни отнасяше от ненавистния ирландски бряг и морето около мен прекалено ясно ми говореха, че нищо не съм сънувал и че Клервал, моят приятел и скъп другар, загина по моя вина от ръката на създаденото от мен чудовище. Целият ми живот мина пред очите ми — спокойното щастие в Женева сред моето семейство, смъртта на мама, заминаването за Инголцат. Потръпнах при спомена за безумния ентусиазъм, който ме поведе към създаването на мерзкия ми враг, и съживих в паметта си онази нощ, когато му дадох живот. Оттук нататък не бях вече в състояние да следя мислите си, безброй чувства ме налегнаха и аз се разридах горчиво.

Откак се оправих от треската, ми стана навик да вземам всяка нощ известно количество опиат; само с помощта на това лекарствено средство успях да си осигуря съня, необходим за запазването на живота ми. Потиснат от спомените за преживените неволи, този път аз погълнах двойна доза и скоро след това съм заспал дълбоко. Но сънят не ми даде да си отдъхна от мъчителните мисли и хилядите образи, които танцуваха пред очите ми, ми внушаваха страшен ужас. На разсъмване ми се присъни кошмар — усетих на шията си ръцете на чудовището и не можех да се освободя от хватката му; в ушите ми звънтяха стонове и писъци. Баща ми, който бдеше до леглото ми, като видял как се мятам, ме събуди. Около нас шумяха вълните, небето бе облачно; демона го нямаше. Чувството за безопасност, усещането за примирие, установено между настоящия момент и неизбежното, страшно бъдеще, ми донесе някаква спокойна забрава, към която е особено податлив по своята природа човешкият разум.

ГЛАВА XXII

Пътуването ни по море беше към своя край. Слязохме на брега и потеглихме към Париж. Скоро ми стана ясно, че съм надценил силите си и преди да продължим, се наложи да отдъхна. Баща ми проявяваше неуморни грижи и внимание; но не му беше ясен коренът на моите терзания и затова се насочваше към погрешни начини да ме лекува от неизлечимата болест. Искаше му се да се развличам в общество. А на мен ми бяха противни човешките лица. О не, не противни! Те бяха мои братя, хора като мен и даже най-неприятният от тях ме привличаше като създание с ангелски характер и божествено устройство. Но имах чувството, че не е редно да споделям компанията им. Бях пуснал сред тях един изверг, който намираше радост в това да пролива кръвта им и да се наслаждава на стенанията им. Как ли биха ме възненавидели всички до един и биха ме прогонили от този свят, ако знаеха за нечестивите ми занимания и за злодеянията, чийто източник бях аз.

Баща ми най-сетне отстъпи на нежеланието ми да бъда сред общество и опита други начини да прогони мъката ми. Понякога му се струваше, че изживявам болезнено унижението от обвинението в убийство. И се опитваше да ми докаже колко излишно е себелюбието.

— Уви, татко — отговорях му аз. — Колко малко ме познаваш. Хората, техните чувства и страсти действително биха били унижени, ако негодник като мен се осмеляваше да изпитва гордост. Жюстин, горката нещастна Жюстин, бе също толкова невинна и я осъдиха за същото. Тя загина, а причината за нейната смърт съм аз — аз я убих! Уилям, Жюстин и Анри — те всички паднаха от моята ръка.

По време на пребиваването ми в затвора баща ми често ме бе чувал да твърдя същото; когато се самообвинявах по този начин, очевидно понякога му се искаше да получи пояснение, а друг път, изглежда, смяташе, че всичко е в резултат на треската и че по време на болестта във въображението ми се е промъкнала подобна мисъл и споменът за нея се е съхранил след оздравяването. Избягвах всякакви обяснения и винаги си мълчах за създаденото от мен чудовище. Бях

убеден, че ще ме сметнат за безумец, и това само по себе си можеше завинаги да ми затвори устата. Освен това не можех да разкрия тайна, която би вцепенила моя слушател и би вселила в душата му страх и нечовешки ужас. Затова обуздавах неутолимата си жажда за съчувствие и мълчах, а бих дал живота си да можех да доверя на някого съдбоносната тайна. И все пак от мен неволно се отронваха от време на време подобни думи. Не можех да ги обясня, но правдата в тях донякъде ме облекчаваше за несподелената скръб.

Този път баща ми каза с безкрайно учудване:

— Скъпи Виктор, какви са тези мании? Ще те помоля, синко, никога да не повтаряш това твърдение.

— Аз не съм луд! — решително извиках аз. — Слънцето и небето, на които са известни моите дела, могат да свидетелствуват за истинността на тези думи. Аз съм убиецът на тези невинни жертви, те загинаха в резултат на моите деяния. Хиляди пъти бих пролял собствената си кръв, капка по капка, за да спася техния живот, но не можех, татко, повярвай ми, не можех да пожертвувам целия човешки род.

Крайт на тази реч убеди баща ми, че разумът ми е помрачен и той незабавно промени темата на разговора, като се опита да даде друга насока на мислите ми. Искаше му се, доколкото е възможно, да зачеркне от паметта ми събитията, разиграли се в Ирландия, и никога не ги споменаваше и не ми позволяваше да говоря за негодите си.

Времето минаваше и аз се успокоявах; мъката се бе заселила трайно в сърцето ми, но вече не говорех несвързано за престъпленията си — достатъчно ми беше, че ги осъзнавах. С неимоверно усилие на волята обуздавах властния глас на скръбта, която от време на време се опитваше да оповести за себе си на целия свят; а и държането ми стана по-спокойно и сдържано от когато и да било след пътуването ми до леденото море.

Няколко дни преди да тръгнем от Париж за Швейцария, получих от Елизабет следното писмо:

„Скъпи приятелю, с голяма радост прочетох писмото на чичо от Париж. Ти вече не си на огромно разстояние от мен и мога да се надявам, че ще те видя след две седмици.

Бедни ми братовчедо, колко ли си изстрадал! Очаквам да те видя по-болен, отколкото като напусна Женева. Тази зима бе много мъчителна за мен, защото се терзаех от страшната неизвестност; и все пак надявам се да прочета умиротворение върху лицето ти и да се убедя, че сърцето ти не е напълно лишено от утеха и спокойствие.

Въпреки всичко се боя, че тревогата, която те направи нещастен преди година, все още съществува или дори се е засилила с времето. Обаче разговорът, който проведох с чичо преди заминаването му, налага да изясним някои неща, преди да се срещнем.

«Да изясним!» — ще кажеш ти може би учудено. Какво ли толкова има да изяснява Елизабет? Ако наистина си зададеш този въпрос, то това ще е и очакваният от мен отговор и ще се сложи край на всичките ми съмнения. Но ти си далеч и възможно е да се страхуваш от такова обяснение, а същевременно да го желаш. В случай, че това е така, не бива да отлагам повече да ти пиша за нещата, които често съм искала да споделя с теб, но никога не ми е стигала смелост да започна.

Виктор, ти знаеш, че нашият брак е отколешна мечта на твоите родители още от детските ни години. Обявиха ни това, когато бяхме съвсем млади, и ни научиха да гледаме на този съюз като на събитие, което със сигурност ще се състои. През детството си ние бяхме нежни другари в игрите и, надявам се, когато отраснахме — скъпи и близки приятели. Но често се случва брат и сестра да изпитват един към друг нежна привързаност, без да се стремят към по-голяма близост. Питам се, дали и нашият случай не е такъв? Кажи ми, скъпи Виктор. Заклевам те в името на нашето щастие да ми отговориш напълно искрено: не обичаш ли друга?

Ти много си пътувал, няколко години живя в Инголцат и трябва да призная, приятелю мой, че когато миналото лято те видях толкова нещастен, търсец самота и избягващ компанията на всяко живо същество, неволно си помислих, че може би съжаляваш за нашата връзка, но се

смяташ задължен да изпълниш волята на родителите си, дори това да е в разрез с твоите желания. Едно такова разрешение обаче е погрешно. Признавам ти, приятелю, че те обичам и в светлите ми мечти за бъдещето ти си винаги до мен, неразделен другар и спътник. Но аз ти желая щастие, както на самата себе си, и ти заявявам, че женитбата ни би ме направила завинаги нещастна, ако не е продиктувана от собствения ти свободен избор. Ето и сега плача при мисълта, че ти, смазан от най-жестоки несгоди, може би задушаваш с думата чест всякаква надежда за любов и щастие, които единствено са в състояние да те направят отново това, което беше. Аз, която те обичам най-безкористно, може би ще увеличи десетократно мъките ти, ако се изпреча на пътя на твоите желания. О, Виктор, повярвай, твоята братовчедка и другарка в игрите те обича прекалено искрено, за да не страда от такова предположение. Бъди щастлив, приятелю мой, и ако изпълниш тази моя единствена молба, бъди уверен, че нищо на света не ще наруши моя покой.

Нека това писмо не те разстройва; ако това ти е мъчително, не ми отговаряй утре или вдругиден, или даже преди пристигането си. Чичо ще ми изпрати известие за здравословното ти състояние и когато се срещнем, ако видя на устните ти усмивка, чиято причина съм аз, не ми трябва друго щастие.

Женева, 18 май, 17...

Елизабет Лавенца“

Това писмо оживи в паметта ми нещо, което бях успял да забравя — заканата на демона: „Ще бъда с теб през брачната ти нощ!“ Такава бе присъдата ми и през тази нощ той ще положи всички усилия да ме унищожи и да ме лиши от всяка надежда за щастие, което можеше донякъде да облекчи страданията ми. През тази нощ той бе решил да завърши престъпленията си с моята смърт. Е, нека бъде така; със сигурност ще има смъртна схватка и ако той излезе победител, аз ще си почина в мир и ще се сложи край на властта му над мен. Ако ли го

победя, то отново ще бъде свободен. Уви! За каква свобода говоря? Същата, на която се радва селянинът, когато пред очите му са изклали цялото му семейство, изгорили са къщата му, опустошили са земите му и са го пуснали да си върви бездомен, доведен до просяшка тояга, самотен, а уж свободен. Такава ще бъде и моята свобода, ала поне в лицето на Елизабет ще спечеля едно съкровище. Обаче угризенията на съвестта и мъчителното чувство за вина ще тежат на другото блюдо на везните и ще ме преследват до самата ми смърт.

Мила, любима Елизабет! Четях и препрочитах писмото й; в сърцето ми се промъкна нежност и се опита да нашепва блажени мисли за райска любов и радост, но ябълката е вече изядена и ръката на ангела ми отказва всякаква надежда. А бих дал живота си, само и само да я направя щастлива. Смъртта е неизбежна, ако чудовището изпълни закана си, но аз си задавах въпроса: ще ускори ли женитбата ми моята съдба? Гибелта ми можеше да настъпи наистина няколко месеца по-рано, но ако мъчителят ми заподозре, че отлагам сватбата заради заплахите му, той ще намери друг и може би дори по-жесток начин да си отмъсти. Той се закле да бъде с мен през брачната ми нощ, но не смята, че тази заплаха го задължава междувременно да живее в мир. За да ми докаже, че още не се е наситил на кръв, той уби Клервал веднага след като произнесе заканите си. Затова реших, че ако незабавната ми женитба с братовчедка ми ще дари на нея или на баща ми щастие, то аз нямам право да я отлагам нито час, независимо от кроежите на врага ми срещу моя живот.

В такова състояние на духа писах на Елизабет. Писмото ми беше спокойно и нежно. „Страхувам се, любимо мое момиче — писах аз, — че ни е останало малко щастие на този свят; но всичко, на което съм в състояние да се радвам, е съсредоточено в теб. Прогони напразните си съмнения — единствено на теб посвещавам живота си и стремежите си към щастие. Имам една тайна, Елизабет, страшна тайна, и когато ти я разкрия, кръвта ти ще замръзне от ужас в жилите и тогава няма вече да се учудваш на моята мрачност, а на това, че още съм жив след всичко, което ми е минало през главата. Ще ти поверя тази злощастна и ужасна тайна в деня след нашата сватба, защото, мила братовчедке, между нас трябва да съществува пълно доверие. Но дотогава, заклевам те, не ми напомняй за това. Моля те най-сериозно и знам, че ще се согласиш.“

След около седмица от получаването на писмото от Елизабет ние се завърнахме в Женева. Милото момиче ме посрещна с топлота и нежност, но при вида на измършавялото ми лице и зачервените от треската бузи в очите ѝ се появиха сълзи. Тя също се бе променила. Бе отслабнала и бе изгубила до голяма степен онази възхитителна живост, която така ме очароваше по-рано; ала кротостта ѝ, състрадателните, изпълнени с мекота погледи я правеха още по-подходяща другарка за един свършен, злочест човек като мен.

Спокойствието ми не се оказа дълготрайно. Спомените ме подлудяваха; когато си мислех за изминалите събития, обземаше ме истинско безумие. Понякога горях от ярост и гняв, друг път потъвах в дълбоко униение. Нито разговарях, нито поглеждах някого, а седях неподвижен, затъпял от множеството струпали се отгоре ми нещастия.

Единствено Елизабет умееше да ме изважда от това състояние; нежният ѝ глас ме успокояваше, когато бях свръхвъзбуден, и събуждаше в мен човешки чувства, когато изпадах в състояние на вцепенение. Плачеше заедно с мен и заради мен. Когато разсъдъкът ми се връщаше, тя ме укоряваше и се опитваше да ми внуши смирение пред съдбата. О! Лесно му е на нещастника да се смири, но за престъпника няма покой. Мъките на гузната съвест отравят насладата, която човек намира понякога и в прекомерната душевна болка.

Скоро след завръщането ми баща ми заговори за незабавната ми женитба с Елизабет. Аз мълчах.

— Да нямаш друга любов?

— Никаква друга в целия свят. Аз обичам Елизабет и с радост очаквам женитбата ни. Затова нека определим деня — от него нататък аз ще се посветя, жив или мъртъв, на щастието на братовчедка ми.

— Скъпи Виктор, не говори така. Ние изживяхме тежки удари, но именно поради тази причина трябва да държим още повече на това, което ни е останало, и да пренесем любовта си от онези, които загубихме, върху още живите. Нашият кръг ще бъде тесен, но здраво споен с взаимната ни любов и нещастие. А когато времето смекчи твоето отчаяние, ще се родят нови обекти на любов и грижи, за да заместят онези, от които така жестоко ни лишиха.

Така ме поучаваше моят баща. А аз все още помнех заплахата на демона. Не можете да се учудвате, че при неговото всемогъщество в кървавите дела аз го смятах непобедим и когато произнесе думите:

„Ще бъда с теб през брачната ти нощ“, аз се примирих с надвисналата опасност като с непредотвратима съдба. Но за мен смъртта бе по-малко зло в сравнение със загубата на Елизабет; затова се съгласих с баща ми с удовлетворение и даже с радост, че ако братовчедка ми приеме, церемонията ще се състои след десет дни и с това, казах си аз, подписвам присъдата си.

Господи! Ако за миг само бях допуснал какъв е в същност пъкленият кроеж на моя злобен противник, по-скоро щях завинаги да напусна родната страна и да се скитам като изгнаник без приятели по белия свят, отколкото да се съглася на тази злополучна женитба. Ала чудовището, сякаш със силата на някаква магическа способност, ме бе направило сляп спрямо истинските си намерения; и когато мислех, че се готвя само за собствената си смърт, аз съм ускорявал гибелта на същество, далеч по-скъпо ми от самия мен.

С приближаването на датата, определена за сватбата, започнах да усещам как ми се свива сърцето — не знам дали от страх или от някакво предчувствие. Криех обаче опасенията си зад маска на веселие, която предизвикваше щастливите усмивки на баща ми, но едва ли успяваше да измами наблюдателния и по-остър поглед на Елизабет. Тя очакваше сключването на нашия брак с удовлетворение, примесено с известен страх под влияние на преживените от нас беди; това, което сега ни изглеждаше сигурно и осезателно щастие, можеше скоро да се стопи като сън и да не остави друга следа освен дълбоко и непреходно огорчение.

Направени бяха необходимите приготовления за предстоящото събитие; приемахме поздравителни визити и от всички страни сияеха радостни усмивки. Аз затворих колкото можех по-дълбоко в сърцето си стаената тревога и весело и сериозно се включих в плановете на баща ми, макар че те може би щяха само да доведат моята гибел. Благодарение на старанията на баща ми австрийското правителство върна на Елизабет част от наследството ѝ. Сега тя притежаваше малко имение на бреговата на Комо. Разбрахме се веднага след сключването на брака да отпътуваме за вила Лавенца и да прекараме първите си щастливи дни край прекрасното езеро.

Междувременно взех необходимите предпазни мерки, за да се защитя, в случай че демонът се опита да ме нападне открито. Постоянно носех със себе си пистолети и кама и непрекъснато бях

нащрек, за да предотвратя всякакво вероломство; това до значителна степен ме успокояваше. В същност с приближаването на сватбения ден заплахата започна да ми се струва нереална, незаслужаваща да си нарушавам спокойствието, докато щастието, което се надявах да получа в женитбата, ми изглеждаше все по-осезаемо с приближаването на тържествената дата и с непрекъснатите приказки, които слушах около себе си като за нещо решено, на което никакви случайности не могат да попречат.

Елизабет изглеждаше щастлива; моето спокойствие допринасяше много и за нейното успокоение. Но в деня, когато щяха да се осъществят желанията ми и да се реши моята съдба, тя се натъжи, обладана от някакво злокобно предчувствие; може би също така си мислеше за страшната тайна, която бях обещал да ѝ разкрия на другия ден. Междувременно баща ми не можеше да се нарадва и в суматохата на приготвленията отдаде тъжното настроение на снаха си на обичайната свенливост на младоженките.

След церемонията в къщата на баща ми се събраха много гости; бяхме решили, че двамата с Елизабет ще се отправим на сватбеното си пътешествие по вода, ще пренощуваме в Евиан, а на другия ден ще продължим. Денят бе чудесен, вятърът — попътен и всичко благоприятствуваше за нашето сватбено пътуване.

Това бяха последните мигове в живота ми, когато се насладих на чувството за щастие. Бързо се придвижвахме напред — слънцето печеше, но един навес ни скриваше от лъчите му и ние се наслаждавахме на красивата природа ту на единия бряг на езерото, където се виждаше Мон-Салев, прелестните брегове на Монталегр и в далечината — извисен над всичко — прекрасният Монблан и множеството снежни планини, които напразно се опитват да му съперничат; ту на отсрещните брегове, където могъщата Юра издигаше тъмните си склонове като преграда за честолюбца, намислил да напусне родината, или като непреодолима бариера за нашественика, който би намислил да я пороби. Взех ръката на Елизабет в своята.

— Ти си тъжна, любов моя. О, ако само знаеше какво съм изстрадал и какво може би ме очаква, би се постарала да ми дариш покой и поне през този ден да забравиш отчаянието.

— Бъди щастлив, мили Виктор — отговори Елизабет. — Надявам се, че не те заплашва беда, и искам да те уверя, че ако на лицето ми не е изписана радост, то сърцето ми поне е доволно. Нещо ми подсказва да не залагам прекалено много на бъдещето, което ни очаква, но аз няма да се вслушам в този злокобен глас. Гледай как бързо се движим и как облаците, които ту скриват, ту откриват купола на Монблан, правят тази красива гледка още по-прекрасна. Погледни също колко много риби плуват в прозрачните води и всяко камъче на дъното ясно се вижда. Какъв божествен ден! Колко щастлива и спокойна изглежда природата!

С тези думи Елизабет се опитваше да отвлече вниманието ми, а и своето, от всякакви тъжни мисли. Но настроението ѝ бързо се менеше — за няколко мига очите ѝ се озаряваха от радост, но тя непрекъснато се сменяше с безпокойство и замисленост.

Слънцето се спускаше все по-ниско; преминахме покрай устието на река Дранс и проследихме с поглед пътя ѝ покрай дефилетата във високите планини и в долините между ниските хълмове. На това място Алпите почти докосват езерото и ние се доближихме до амфитеатъра от планини, които го ограждат откъм изток. Островърхият Евиан блестеше сред обрамчилите го гори и струпалите се върху него планини.

Вятърът, който до този момент ни носеше с поразителна бързина, до залез-слънце утихна и се превърна в бриз; нежният му полъх леко бръчкаше водната повърхност и приятно шумолеше в листата на дърветата, а когато наближихме брега, от него ни лъхна най-възхитителният аромат на цветя и сено. Когато слязохме на брега, слънцето тъкмо залезе зад хоризонта и аз усетих как в мен оживяват грижите и страховете, които скоро щяха да ме сграбчат и да ме задържат завинаги в плен.

ГЛАВА XXIII

Беше осем часът, когато слязохме на брега; известно време се разхождахме и се радвахме на отмиращата светлина, след което се оттеглихме в хотела и се любувахме оттам на прекрасния изглед към езерото, горите и планините, скрити в мрака, но с все още релефни очертания.

Южният вятър утихна, но затова пък западният се надигна разярен. Луната достигна връхната си точка в небето и започна да се спуска; облаците се плъзгаха по нея по-бързи от грабливи птици и закриваха лъчите ѝ, а езерото отразяваше неспокойното небе и развълнуваната му повърхност го правеше да изглежда още по-разтревожено. Внезапно се изсипа проливен дъжд.

През целия ден бях спокоен, но щом нощта разтвори в мрака очертанията на предметите, в мен се надигнаха хиляди страхове. Бях възбуден и напрегнат, дясната ми ръка стискаше пистолета, скрит в пазвата. Всеки звук ме плашеше, но твърдо бях решил да продам живота си скъпо и да не бягам от борбата, докато не изгасне животът ми или този на моя враг. Елизабет наблюдава известно време вълнението ми, запазвайки плахо и боязливо мълчание, но, изглежда, нещо в погледа ми ѝ внуши ужас, защото ме попита разтреперана:

— Какво те тревожи, мили Виктор? От какво се страхуваш?

— О, спокойствие, спокойствие, любов моя! — отговорих аз. — Да мине тази нощ, и всичко ще бъде наред. Но тази нощ е страшна, много страшна.

В такова състояние прекарах един час, но изведнъж си представих колко ужасен ще бъде за жена ми двубоят, който очаквах всеки момент да започне, затова настойчиво я помолих да си легне, твърдо решен самият аз да не лягам, докато не си изясня къде е врагът ми.

Тя се прибра в стаята, а аз продължих известно време да крача напред-назад по коридорите, като изследвах всяко ъгълче, в което би могъл да се скрие противникът ми. Ала не открих никакви следи от

него и тъкмо започвах да си мисля, че се е намесила някаква щастлива случайност и му е попречила да изпълни заканата си, когато изведнъж дочух страшен, пронизителен вопъл. Той идваше от стаята на Елизабет. Щом го чух, прозрях истината, ръцете ми се отпуснаха и всяко мускулче на тялото ми се вцепени; усещах как кръвта ми тече по вените и оросява крайниците ми. Това състояние продължи само миг; писъкът се повтори и аз се втурнах към стаята.

Боже мой! Защо не умрях тогава? Защо съм тук и разказвам за гибелта на най-светлата си надежда в най-чистото създание на този свят? Тя лежеше безжизнена и неподвижна, захвърлена напреки на леглото, с увиснала глава, а косата ѝ скриваше наполовина изкривените черти на лицето ѝ. Накъдето и да се обърна, пред очите си виждам винаги едно и също — безкръвните ѝ ръце и отпуснатото тяло, захвърлено от убиеца върху брачното ложе. Как можах да остана жив след всичко това? Уви! Животът е упорит и колкото по-малко го желаем, толкова по-силно се вкопчва той в нас. За момент изгубих съзнание и паднах безчувствен на пода.

Когато дойдох на себе си, бях заобиколен от наемателите в хотела; лицата им изразяваха неописуем ужас, но той бе само бледо подобие на чувствата, които ме разкъсваха. Втурнах се към стаята, където лежеше тялото на Елизабет — моята любов, моята съпруга, доскоро още жива, скъпа, така достойна за обич. Позата, в която я намерих, бе различна от тази, в която я оставих; сега лежеше с глава върху ръката си, а лицето и шията ѝ бяха покрити с кърпа; приличаше на заспала. Спуснах се към нея и пламенно я прегърнах, но безжизнената отпуснатост и студенина ми напомниха, че това, което държа в ръцете си, вече не е Елизабет, която толкова обичах и ценях. На шията ѝ ясно се виждаха следите от смъртоносните пръсти на демона и от устата ѝ вече не излизаше дихание.

Наведен над нея в безумно отчаяние, аз случайно погледнах към прозореца. Преди той беше затъмнен, а сега със страх забелязах, че през него проникваше бледата, жълтеникава светлина на луната и осветяваше стаята. Щорите бяха дръпнати и аз съзрях с неописуем ужас до него най-уродливото същество на този свят. Лицето му бе изкривено в грозна усмивка и той сякаш се гавреше с мен, като сочеше с демонския си пръст трупа на жена ми. Аз изтичах до прозореца, извадих пистолета от пазвата си и стрелях; той успя да избегне

куршума, скочи от мястото, където стоеше, хукна по-бързо от светкавица и се хвърли в езерото.

Изстрелът събра цяла тълпа в стаята. Посочих накъде изчезна и се спуснахме да го гоним с лодки; хвърляхме и мрежи, но напразно. След няколко часа, загубили всяка надежда, ние се завърнахме и повечето от спътниците ми предполагаха, че всичко е било плод на въображението ми. Като излязохме на брега, те продължиха да оглеждат околностите, разделиха се на групи и тръгнаха в различни посоки да претърсват гората и лозята.

Опитах се да ги придружа и се отдалечих на известно разстояние от хотела, ала ми се виеше свят, краката ми се преплитаха като на пиян и накрая изпаднах в крайно изнемощение; очите ми се замъглиха, а от високата температура усещах кожата си като обгоряла. В това състояние ме внесоха обратно в къщата и ме сложиха да легна; аз почти не съзнавах какво става с мен, погледът ми блуждаеше из стаята, сякаш търсех нещо, което съм изгубил.

След известно време станах и воден от някакъв инстинкт, допълзах до стаята, където лежеше тялото на моята любима. Около леглото ѝ плачеха жени, а аз се надвесих над нея и сълзите ми се смесиха с техните; през цялото това време в главата ми цареше хаос, мислите ми скачаха безразборно и аз объркано разсъждавах за нещастията си и за тяхната причина. Тънех в някакво море от почуда и ужас. Смъртта на Уилям, екзекуцията на Жюстин, убийството на Клервал и накрая на моята жена; даже в този момент не бях сигурен дали останалите ми приятели са в безопасност от злобния демон; може би баща ми се гърчи в смъртоносната му хватка, а Ернест лежи мъртъв в краката му. Тази мисъл ме накара да се разтрепера и ме подтикна към действие. Скочих на крака и реших колкото може по-бързо да се върна в Женева.

Коне не можах да си набавя и се наложи да пътувам по езерото, ала вятърът не беше попътен и дъждът се сипеше на потоци. И все пак едва се развиделяваше и имаше надежда да стигна Женева до падането на нощта. Наех гребци и самият аз седнах зад едно весло, защото физическото усилие винаги е облекчавало душевните ми терзания. Ала този път прекалената мъка и възбуда ме бяха обезсилили; захвърлих греблото, облегнах глава на ръцете си и се отдадох на всички мрачни мисли, които ме споходиха. Вдигнех ли взор, пред очите ми се

изпречвах гледки от по-щастливи времена, на които само преди ден се бях любувал в компанията на тази, която сега вече беше сянка и спомен. Дъждът спря за малко и видях рибите, които си играеха във водата по същия начин, както и преди няколко часа; тогава ги наблюдаваше и Елизабет. Няма нищо по-болезнено за човека от рязката и внезапна промяна. Беше ми безразлично дали слънцето грее, или облаци се спускат ниско — вече нищо не можеше да ми изглежда както предния ден. Един изверг бе изтръгнал завинаги от мен всякаква надежда за бъдещо щастие; никой не е бил по-злощастен от мен — такива страшни събития се разиграват само веднъж в историята на човечеството.

Но няма да се спирам подробно на случилото се след това. Повестта ми и без това е изпълнена с ужаси — аз стигнах до тяхната кулминация и всичко, което мога да разкажа оттук нататък, ще ви досади. Знайте само, че близките ми загинаха така един по един; аз останах сам. Силите ми ме напускат и мога само накратко да ви разкажа края на моята страшна история.

Пристигнах в Женева. Баща ми и Ернест бяха още живи, но първият бе смазан от новината, която донесох. Като сега го виждам — прекрасен, почтен старец. Невиждащите му очи блуждаеха, защото бе изгубил най-съкровената си радост — своята Елизабет. Тя бе повече от дъщеря за него, безгранично я обичаше с цялата любов, на която е способен човек към края на живота си, когато вече държи на малко неща и затова още по-силно се вкопчва в това, което има. Проклет, проклет да е извергът, който стовари такива беди върху белите му коси и го обрече да изтлее от мъка! Той не преживя горестите, които ни се насъбраха, жизнените му сили пресъхнаха изведнъж — не можеше да става от леглото и след няколко дни издъхна в ръцете ми.

Какво се случи след това с мен? Не знам; загубих представа за действителността и единственото, което усещах, бе тежест и мрак. Понякога наистина сънувах, че бродя из покрити с цветя поляни и живописни долини с приятелите от детинството — ала се събуждах в някаква тъмница. Следваше пристъп на меланхолия, но постепенно започнах ясно да осъзнавам мъката си и положението, в което бях изпаднал; тогава ме пуснаха на свобода. Оказа се, че ме сметнали за луд и както разбрах, дълги месеци ме държали в единична килия.

Впрочем свободата би била безполезен дар, ако в мен заедно със завръщането на разума не се бе пробудила и жаждата за мъст. Когато си възвърнах спомените за изживяното, започнах да се замислям и над причинителя на всичко това — чудовището, създадено от мен, презрения демон, когото бях пуснал по белия свят за собствена гибел. При мисълта за него ме обземаше безумна ярост и аз желяех, пламенно се молах да попадне в ръцете ми, за да стоваря върху проклетата му глава велика и справедлива мъст.

Ненавистта ми не можеше да се ограничава дълго време с безплодни желания; започнах да обмислям как да се добера до него; за целта около месец след излизането ми от болницата се обърнах към градския съдия по криминални дела и му заявих, че ми е известен убиецът на моите близки, срещу когото предявявам обвинение, и искам от него да употреби всичката си власт, за да бъде заловен.

Съдията ме изслуша внимателно и доброжелателно.

— Бъдете уверен, господине — каза той, — че няма да пожаля труд и усилия, за да арестувам злодея.

— Благодаря — отвърнах аз. — Тогава изслушайте показанията ми. Историята е действително толкова странна, че се страхувам да не би да не ми повярват; ала в истината, колкото и невероятно да звучи, има нещо, което заставя хората да повярват. Разказът ми е прекалено свързан, за да бъде взет за плод на въображението ми, и нямам никакви причини да ви лъжа.

Всичко това произнесох спокойна и убедително; дълбоко в себе си бях взел решението да преследвам убиеца до смърт, а това уталожил болката и за известно време ме примири с живота. Така че сега му изложих накратко историята, твърдо и ясно, посочвайки точните дати и без нито веднъж да възкликна или изругая.

Отначало съдията се отнесе със съмнение, но постепенно започна да проявява по-голямо внимание и интерес; видях го да потреперва от ужас, а понякога лицето му изразяваше най-живо учудване без сянка на недоверие.

В заключение аз казах:

— Това е съществото, което обвинявам и за чието задавяне и наказание ви моля да упражните всичката си власт. Това е ваш дълг като съдия и аз вярвам и се надявам, че чувствата ви в дадения случай няма да попречат да изпълните задълженията си.

Това обръщение предизвика видима промяна в израза на моя събеседник. Той ме бе изслушал с онова половинчато доверие, с което се слуша разказ за свръхестествени и тайнствени явления; но когато бе призван да действа официално при такива обстоятелства, в него се върна цялата му недоверчивост. Все пак той ми отвърна меко:

— Охотно бих ви оказал всяко съдействие в преследването на престъпника, но както ми го описахте, по всичко личи, че това същество е в състояние да превърне в пух и прах всичките ми усилия. Кой може да преследва животно, способно да прекоси морето от лед, да обитава пещери и бърлоги, където никой човек не би дръзнал да проникне? Освен това изминаха месеци от извършените престъпления и никой не може да предположи накъде се е отправил и кои краища обитава.

— Аз не се съмнявам, че се навърта някъде наблизо; а ако наистина е намерил убежище в Алпите, то може да му се устрои лов като на планинска коза и да се унищожи като див звяр. Но аз чета мислите ви — вие не вярвате на разказа ми и не възнамерявате да преследвате моя враг и да го накажете според провиненията.

Докато казвах това, очите ми мятаха гневни мълнии; съдията се смути.

— Грешите — каза той. — Аз ще направя всичко, което е по силите ми, да заловя чудовището и бъдете уверен, че то ще бъде наказано според престъпленията си. Но съдейки по разказа ви за неговите възможности, страхувам се, че това ще се окаже неосъществимо; така че въпреки всички взети мерки може да ви очаква разочарование.

— Това не може да се случи, но виждам, че е безполезно да ви убеждавам. Моята жажда за мъст не значи нищо за вас; и все пак, макар и да признавам, че това е лошо чувство, то е всепоглъщащата и единствена страст в душата ми. Не мога да изразя с думи яростта си при мисълта, че убиецът, когото създадох, е все още жив. Вие отказвате да задоволите молбата ми; остава ми само едно — аз посвещавам живота и смъртта си на неговото унищожение.

Докато произнасях тези думи, треперех от силна възбуда; в тях имаше безумие и вероятно нещо от надменната суровост, с която, казват, са се отличавали едновременните мъченици. Ала за женевския съдия, чиято мисъл бе заета с всичко друго, но не и с жертвоготовност

и героизъм, такава приповдигнатост бе по-скоро признак на лудост. Той се опита да ме успокои, както дойката успокоява детето, и погледна на разказа ми като на последствие от делириум.

— О, хора! — изкрещях аз. — Колко сте невежи, като се мислите за мъдри! Спрете! Не знаете какво говорите!

Напуснах къщата му ядосан и разстроен и се оттеглих, за да обмисля други начини за действие.

ГЛАВА XXIV

Бях в състояние, в което не е възможно да се разсъждава разумно. Изпаднах в изстъпление и само стремежът за отмъщение ми даваше сили и успокоение; той ме караше да сдържам чувствата си и ми позволяваше да бъда пресметлив и хладнокръвен в моменти, когато ме заплашваше делириум или смърт.

Първото решение, което взех, бе да напусна завинаги Женева; родината ми бе скъпа, когато бях щастлив и обичан, но сега, в момент на несгода, ми стана омразна. Запасих се с пари, взех със себе си няколко скъпоценности, които принадлежаха някога на майка ми, и отпътувах.

Така започнаха скитанията ми, които ще свършат само с края на живота ми. Прекосил съм по-голямата част от земята и съм изпитал лишенията, на които са подложени обикновено пътешествениците в пустинните, диви места. Как съм оживял, не знам; неведнъж съм лягал изнемощял на земята и съм молил бога за смърт. Но жаждата за отмъщение поддържаше в мен живота; нямах право да умра и да оставя врага си да живее.

Първата ми грижа, след като напуснах Женева, бе да издиря следите на омразния демон. Нямах определен план; скитах се с часове из околностите на града и не знаех накъде да тръгна. На свечеряване се оказах недалеч от гробището, където почиваха Уилям, Елизабет и баща ми. Влязох и се запътих към гробовете им. Наоколо всичко тънеше в покой освен листата на дърветата, леко поклащани от вятъра; нощта бе почти непрогледна и дори за страничния наблюдател картината наоколо би била тържествена и вълнуваща. Духовете на мъртвите сякаш витаеха наоколо и хвърляха невидима, но осезаема сянка връз главата ми.

Дълбоката мъка, която това място събуди в мен отначало, бързо се смени с гняв и отчаяние. Те бяха мъртви, а аз живеех; убиецът им също беше жив и бях длъжен да влача жалкото си съществуване само

за да го унищожа. Коленичих върху тревата, целунах земята и възкликнах с разтреперани устни:

— Кълна се в свещената земя, на която съм коленичил, в сенките, витаещи около мен, в дълбоката и неутешима скръб в гърдите ми, в теб, о нощ, и в силите, които те управляват, да преследвам демона, причинил всички нещастия, докато един от двама ни загине в смъртна схватка. За тази цел ще запазя живота си: да изпълня тази свята мъст, ще продължа да гледам слънцето и да тъпча зелената трева, които иначе завинаги биха изчезнали за мен. Призовавам ви, души на мъртвите! И вас, бродещи духове на отмъщението, помогнете ми и ме направлявайте в това дело! Нека проклетото пъклено чудовище изпие до дъно чашата на горестта, нека изпита отчаянието, което сега терзае душата ми!

Бях започнал заклинанието си тържествено и със страхопочитание, които някак си ми вдъхнаха увереност, че сенките на убитите ми роднини са чули и одобряват моя обет; но към края фурните на отмъщението ме обладаха и яростта задави гласа ми.

В отговор от тишината на нощта долетя гръмък, дяволски смях. Той дълго и тежко звуча в ушите ми; планинското ехо го поде и аз имах чувството, че целият ад ме е обградил с подигравка и кикот. В тази минута, в пристъп на отчаяние, бих сложил край на нещастния си живот, ако не беше клетвата и убеждението, че тя е чула и ми е съдено да живея, за да я изпълня. Смахът замря и тогава добре познатият, ненавистен глас прошепна ясно съвсем близо до ухото ми:

— Доволен съм — решил си да живееш, жалък несретнико, и затова съм доволен!

Втурнах се към мястото, откъдето се носеше шепотът, но дяволът ми се изплъзна. В този момент изгря пълната луна и освети уродливата, зловеща фигура, която бягаше със скорост, недостижима за един простосмъртен.

Аз се хвърлих да го гоня и от много месеци го преследвам. Попаднах на слаба следа и се спуснах по кривините на Рейн, но напразно. Показа се синьото Средиземно море и по някаква странна случайност забелязах как демонът се скриха един кораб, отплаващ към Черно море. Взех си билет за него, но той се измъкна, не знам как.

Вървах по следите му из безкрайните равнини на Азия и Русия, но той все ми се изплъзваше. Понякога селяните, изплашени от вида

му, ми даваха сведения накъде е тръгнал, а друг път самият той, от страх, че ако изгубя следите му, може да се отчая и да умра, ми оставяше някакъв знак да ми служи като указание. Падаше сняг и аз откривах върху бялата пелена отпечатъците от огромните му крака. Вие, който едва навлизате в живота и не познавате грижи и неволи, не можете да разберете какво усещах и продължавам да усещам. Студът, лишенията и умората бяха най-малкото зло, което ми се налагаше да понасям; нечиста сила ме бе проклела и носех в себе си вечен ад; и все пак някакъв добър дух ме следваше и направляваше стъпките ми; когато започвах най-силно да роптая, той внезапно ме избавяше от трудности, на пръв поглед непреодолими. Случваше се тялото ми, победено от глада, да се предаде на изтощението и тогава намирах в пустинята трапеза, която възстановяваше силите ми и ми вдъхваше нови. Храната, разбира се, беше груба, каквато ядяха местните жители, но съм убеден, че ми я предлагаха духовете, които призовах да ми помагат. Често, когато всичко гинеше от суша, небето беше чисто и ме гореше жажда, изневиделица се появяваше малко облаче, проронваше няколко съживителни капки и изчезваше.

Където бе възможно, вървах по течението на реките, но демонът обикновено ги избягваше, тъй като те са най-гъсто населени. Другаде пък почти не се срещаха хора; хранех се с месото на диви зверове, пресекли пътя ми. Носех пари и печелех дружелюбното отношение на селяните, като им ги раздавах или им занасях убития дивеч, от който си вземах малко, а останалото винаги давах на онези, които ми предоставяха огън и всичко нужно, за да си приготвя храна.

Този живот ми беше много тягостен и единствено сънят ми доставяше радост. Благословен сън! Често, когато бях особено покрусен, заспивах и сънищата ми донасяха блаженство. Тези моменти, или по-скоро часове на щастие, ми бяха предоставени от моите духове-хранители, за да си запазя силите за странствуването. Ако не беше този отдих, трудностите щяха да ме смажат. През деня ме поддържаше и вдъхновяваше очакването на нощната почивка — защото само насън виждах приятелите си, жена си и любимата страна, отново гледах благото лице на баща си, чувах сребърните камбанки в гласа на Елизабет, любувах се на Клервал — в разцвета на своята младост и здраве. Често, изнемощял след непосилно труден преход, аз си внушавах, че това, което преживявам през деня, е сън, а на

действителността ще се наслажда с идването на нощта в прегръдките на моите близки. Каква обич изпитвах към тях! Как ги прегръщах, когато ми се явяваха понякога дори наяве, и сам себе си убеждавах, че са живи. В такива моменти пламтящата жажда за отмъщение умираше в гърдите ми и аз продължавах да преследвам демона по-скоро като по заповед отгоре, като воден от някаква неосъзната сила, отколкото по собствено страстно желание.

Не знам какво е изпитвал този, когото гонех. От време на време ми оставяше знаци по кората на дърветата, за да ме направлява и разпалва моя гняв. „Моето царство още не е свършило — гласеше един от тези надписи, — щом си жив, властта ми също е жива. Следвай ме, аз съм се запътил към вечните ледове на Севера, където ще страдаш от студ и мраз, към които не съм безразличен. Близко до това място, ако не захъснееш много, ще намериш убит заек — хапни и се подкрепи. Хайде, враг мой, предстоят ни още схватки на живот и смърт; но дотогава дълго ще се мъчиш.“

Нагъл демон! Кълна се отново, че ще ти отмъстя, отново те обричам, жалък изроде, на мъчения и смърт. Няма да преустановя преследването си, докато един от нас не падне мъртъв, и тогава с какъв възторг ще се присъединя към моята Елизабет и всичките ми близки, които вече ми готвят награда за непосилните несгоди на това ужасно странствуване.

Колкото по на север се движех, толкова по-дебела ставаше снежната покривка, а студът беше почти непоносим. Селяните се бяха изпокрили в колибите си и само най-издържливите се осмеляваха да излязат на лов, за да се спасят от гладна смърт, която ги гонеше навън да търсят дивеч. Реките се сковаха от лед, стана невъзможно да ловя риба и това ме лиши от основния източник на препитание.

Колкото по-трудно ставаше за мен, толкова повече ликуваше моят враг. Един от надписите гласеше: „Готви се! Твоите изпитания едва започват; увий се в кожи и си набави храна; скоро ще се отправим на такова пътуване, че мъките ти ще утолят даже моята неугасима ненавист.“

Тези подигравателни думи ми вдъхнаха мъжество и упоритост; твърдо реших да не се предавам; и като призовах небето на помощ, продължих с несъкрусима енергия през снежната пустиня, докато в далечината се появи океанът и затвори напълно хоризонта. О, колко не

приличаше той на сините южни морета! Покрит със сняг, от сушата го отличаваше само неравната му повърхност. Някога гърците заплакали от радост, като видели от хълмовете на Азия Средиземно море, защото това означавало край на непосилно трудния им път. Аз не заплаках, но коленичих и с преизпълнено сърце благодарих на добрия дух, довел ме благополучно дотук, където се надявах, въпреки насмешките на противника си, да го срещна и да бъдем сразени или той, или аз.

Седмици преди това се бях снабдил с шейна и кучета и те ме носеха по снеговете с невероятна скорост. Не знам дали и демонът не се придвижваше по същия начин, но ми стана ясно, че докато по-рано с всеки изминат ден все повече изоставах от него, то сега бях започнал да го настигам — дотолкова, че когато за пръв път съзрях океана, той имаше само един ден преднина и аз се надявах да го догоня, преди да е стигнал брега. Затова бързах напред с удвоени сили и след два дни пристигнах в едно мизерно селце на брега на океана. Попитах жителите дали са виждали демона и те ми дадоха точни сведения. Чудовище с гигантски ръст, казаха те, се появило предишната нощ, въръжжено с пушка и множество пистолети, и страшният му вид прогонил обитателите на една усамотена къщичка. Задигнал зимните им запаси от храна, натоварил всичко на шейна, откраднал кучешки впряг и още същата нощ, за радост на ужасените селяни, продължил през океана натам, където нямало никаква земя, затова предположили, че ще потъне, когато се пропука ледът, или ще замръзне от вечните студове.

Като чух това, в първия момент ме обзе отчаяние. Той ми се бе изплъзнал и ми предстоеше гибелен и почти безкраен преход през ледените планини на океана — при студ, на който не издържат дори и местните жители и при който аз, израснал в топла, слънчева страна, не се надявах да оживея. Но при мисълта, че демонът ще живее и ликува, яростта и жаждата за мъст отново пламнаха в гърдите ми и като мощен прилив удавиха всяко друго чувство. След кратка почивка, по време на която духовете на мъртвите витаеха наоколо и ме насърчаваха да продължа по трудния път на отмъщението, аз започнах да се готвя за пътуването.

Смених шейната си с друга, пригодена за преходи през Ледовития океан, и след като закупих големи запаси провизии, навлязох в морето.

Не знам колко дни са изминали оттогава; знам само, че понесох несгоди, които само справедливото чувство за възмездие, горящо в мен, ми помогна да издържа. Често на пътя ми се изпречваха огромни и неравни ледени планини и неведнъж чух под себе си грохота на вълните, които заплашваха да ме погубят. Но после студът пак сковаваше всичко и правеше пътя ми през морето по-сигурен.

Съдейки по количеството храна, което съм изразходвал, мога да предположа, че са изминали три седмици, откак тръгнах през океана. Измамената ми надежда често изтръгваше от очите ми горчиви сълзи на безсилие и мъка. Отчаянието ме овладя и в най-скоро време щях да се поддам на тази неволя. Веднъж, след като горките животни, които ме теглеха, преодоляха с неимоверни усилия стръмния склон на една ледена грамада и ме изкачиха на нейния връх, при което едното умря от прекомерно напрежение, аз се загледах с болка в безкрайния простор и изведнъж съзрях тъмно петънце върху потъващата в здрач ледена повърхност. Напрегнах зрението си, за да разбера какво може да бъде, и извиках тържествуващо: различих шейната и в нея добре познатата уродлива фигура. Живителната струя на надеждата отново се вля в сърцето ми. Топли сълзи изпълниха очите ми, но аз бързо ги изтрих, за да не ми пречат да виждам демона; въпреки това обаче горещата влага замъгляваше погледа ми, докато накрая се поддадох на вълнението и заплаках на глас.

Но време за бавене нямаше; освободих кучетата от мъртвия им другар и ги нахраних до насита; след едночасов отдих, който ми бе абсолютно наложителен, макар да ми се стори тягостно бавене, продължих гонитбата. Шейната все още се виждаше и вече не я губех от поглед освен когато отпреде ми се изпречваше някоя ледена скала. Аз явно я настигах и когато след близо два дни преследване видях врага си на не повече от миля разстояние, сърцето лудо заигра в гърдите ми.

И именно тогава, когато той беше почти в ръцете ми, надеждите ми рухнаха отново и аз изцяло изгубих следите му — нещо, което преди не ми се бе случвало. Дочу се мъртвото вълнение; все по-зловещо и по-силно ставаше бученето на вълните, които се плискаха и напираха под мен. Аз продължих да се движа напред, но напразно. Вдигна се вятър, морето ревна, внезапно страшно се разтърси като при земетресение и се разцепи с оглушителен трясък. Всичко стана много

бързо — след няколко минути между мен и врага ми бушуваше водна стихия и ме носеше върху откъснат леден блок, който непрестанно намаляваше, готвейки ми по този начин ужасна смърт.

Така изминаха много страшни часове; няколко от кучетата ми измряха, а и аз самият изнемогнах под бремето на неволите, когато съзрях кораба ви, застанал на котва и обещаващ надежда за помощ и спасение. Не бях допускал, че корабите навлизат толкова далеч на север, и тази гледка ме изуми. Бързо разглобих част от шейната, за да си направя весла, и по този начин с мъчителни усилия можах да придвижа ледения си сал до вас. Бях решил, че ако се движите на юг, ще се доверя по-скоро на милостта на вълните, отколкото да се откажа от целта си. Надявах се да измоля от вас лодка, с която да продължа преследването. Но се оказа, че държите курс на север. Качихте ме на борда, когато силите ме бяха напуснали; изнемощял от лишенията, щях всеки момент да се предам на смъртта, от която все още се боя, защото задачата ми не е изпълнена.

О, кога моят ангел-хранител ще ме срещне с чудовището, та да намеря жадувания покой? Нима ще умра, а той ще продължи да живее? Ако стане така, закълнете се, Уолтън, че няма да позволите да се изплъзне, че ще го намерите и ще отмъстите за мен. Но какво е това? Нима се осмелявам да ви моля да продължите странствването ми и да изтърпите трудностите, през които минах? Не, не съм толкова себелюбив. И все пак, ако той се появи след моята смърт, ако духовете на отмъщението го доведат при вас, закълнете се, че няма да го оставите жив, та да тържествува над безбройните ми злощастия и да продължи списъка на черните си престъпления. Той е красноречив и убедителен; някога думите му имаха власт над мен — но вие не му вярвайте. Душата му е уродлива като тялото и е изпълнен с коварство и пъклена злоба. Не го слушайте, повтаряйте си имената на Уилям, Жюстин, Клервал, Елизабет, баща ми и клетия Виктор и го промушете със сабята си право в сърцето. Духът ми ще е наблизо и ще направлява стоманеното острие.

ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА ДНЕВНИКА НА УОЛТЪН

26 август, 17...

Ти прочете, Маргарет, тази странна и страшна история; усети ли как кръвта ти замръзва от ужас във вените както моята? Понякога внезапен пристъп на душевна мъка му пречеше да продължи разказа си, а друг път гласът му пресекваше, макар и да оставаше звучен, и той едва произнасяше изпълнените с отчаяние слова. Красивите му изразителни очи ту блясваха от негодувание, ту се замъгляваха от печал и гаснеха в безпределна горест. В някои случаи владееше израза на лицето си и гласа си и спокойно разказваше дори най-ужасните случки, потискайки възбудата, а друг път лицето му внезапно като изригващ вулкан се изкривяваше от дива ярост и той крещеше проклетия по адрес на мъчителя си.

Разказът му е напълно последователен и прави впечатление на правдоподобен; и все пак ще ти призная, че писмата на Феликс и Сафи, които ми показа, и самото чудовище, което видяхме от кораба, ме убедиха повече в истинността на повествованието, отколкото неговите уверения, колкото и те да бяха сериозни и свързани. Значи, чудовището наистина съществува! Не мога да се съмнявам в това, ала въпреки всичко не преставам да се чудя и удивлявам. Понякога се опитвам да измъкна от Франкенщайн подробностите по създаването на чудовището, но по този въпрос той е непреклонен.

— Да не сте полудели, приятелю? — казва той. — Давате ли си сметка къде може да ви отведе безразсъдното ви любопитство? Нима и вие искате да създадете за себе си и целия свят демонски злобен враг? Учете се от моите несгоди и не се опитвайте да увеличите вашите.

Франкенщайн разбра, че съм водил бележки за разказа му; помоли ме да му ги покажа и сам поправи и допълни някои места главно там, където преразказвам разговорите му с демона.

— След като сте записали повествованието ми — каза той, — не бих искал да стигне до потомците в изопачен вид.

Цяла седмица слушах разказа му — най-странния, който може да създаде човешкото въображение. Мислите ми и всички мои чувства бяха омагьосани от моя гост и обаяни от личността му и милите обноски. Искаше ми се да го утеша, но как мога да посъветвам един толкова нещастен, лишен от всякаква надежда човек да продължи да живее? Не. Отсега нататък едничката радост за него ще бъде мигът, когато сломеният му дух намери спокойствие в смъртта. Сега му е достъпна само една утеха, породена от самотата и болезненото бълнуване: когато беседва насън с близките си и в това общуване намира облекчение за мъките или храна за своята мъст, той вярва, че те не са плод на въображението му, а действително му се явяват от онзи свят. Тази вяра придава осезаемост на сънищата му и ги прави за мен също толкова значителни и интересни, колкото и самата истина.

Историята на неговия живот и неволите му не са единствената ни тема за разговор. Той има неизчерпаеми литературни познания и пъргав, остър ум. Красноречието му е много убедително и той умее да трогва слушателя си; не мога да го слушам без сълзи, когато разказва някоя вълнуваща случка или се опитва да събуди в мен остра жал и съчувствие. Какъв великолепен човек е бил, по всичко личи, в дните на своето благоденствие, щом на прага на смъртта е тъй благороден и възвишен. И той, изглежда, съзнава някогашното си величие и дълбочината на своето падение.

— Като млад — каза той веднъж — смятах, че съм създаден за велики дела. Умеех да чувствавам дълбоко, но в същото време притеждавах и трезв ум, необходим за големи подвизи. Това осъзнаване на собствените достойнства ме крепеше в случаи, които биха хвърлили друг в униние. Смятах, че е престъпно да прахосвам в безплодна печал таланти, които биха донесли полза на ближните. Като си помислех само какво съм успял да постигна — не друго, а създаването на мислещо и чувстващо същество, — не можех да не осъзная превъзходството си над всички останали хора. Ала именно тази мисъл, която ме окриляше в началото на моята кариера, ме кара сега още по-ниско да свеждам глина. Всичките ми стремежи и надежди отидоха напусто и също като архангелът, домогващ се до

всевластие, окован във вериги, аз се намирам във вечен ад. Бях надарен едновременно с живо въображение и остър, аналитичен ум и съчетанието на тези качества ми позволи да роди идеята и да осъществя създаването на човешко същество. И сега не мога да си спомня без вълнение за какво мечтаех, докато още работех. В мислите си витаех из облаците, ликувах от съзнаването на собственото си могъщество, изгарях, като си представях последствията. Като дете още бях проникнат от големи надежди и благородни амбиции — а вижте сега какво падение! Ах, приятелю, ако ме бяхте срещнали по-рано, нямаше да ме познаете сега в това жалко състояние. Сърцето ми не знаеше униние, струваше ми се, че всичко ме води към великата цел, докато не паднах и никога, никога вече не ще се надигна.

Нима ми е съдено да изгубя този забележителен човек? Така копнеех да имам приятел, който да споделя стремежите ми и да ме обича. И о, чудо — аз го открих и тази морска пустош, но боя се, че съм го спечелил, за да оценя достойнствата му и отново да го загубя. Бих искал да го примиря с живота, но той отхвърля всякаква мисъл за това.

— Благодаря ви, Уолтър — каза той, — за добрите намерения спрямо един жалък несретник, но когато ми говорите за нови връзки и чувства, мислите ли, че нещо е в състояние да ми замени тези, които ме напуснаха? Може ли някой да стане за мен нов Клервал? Коя жена ще може да бъде втора Елизабет? Приятелите от детинство дори когато не ни пленяват с някакви изключителни достойнства, имат над душите ни власт, каквато по-късни приятелства не могат да добият. Те познават детските ни наклонности, които, колкото и да се променят по-късно, никога не се изтръгват с корена; те могат по-правилно да съдят за постъпките ни, защото са наясно с искрените ни подбуди. Братът или сестрата няма никога да се заподозрат един друг в лъжа или измама освен ако не са проявили такива склонности още от ранни години, докато приятел, колкото и силна да е привързаността, понякога може неволно да възбуди подозрения. А аз имах приятели, любими не само по навик или поради роднинската връзка, но и заради собствените им достойнства; където и да съм, аз чувам успокояващите слова на моята Елизабет и в ушите ми шепти гласът на Клервал. Те са

мъртви и едно-единствено чувство може да ме склони да продължа да живея в тази самота. Ако бях зает с важни задачи или планове, обещаващи изключителна полза на човечеството, бих пожелал да живея, за да ги осъществя. Но не ми е писано; длъжен съм да преследвам и унищожя съществото, на което дадох живот — тогава моята земна мисия ще е изпълнена и мога да умра.

2 септември

Любима сестро, пиша ти в момент, когато над нас са надвиснали опасности и не зная дали някога ще видя милата Англия и скъпите ми приятели. Обкръжени сме от ледени планини, които не ни позволяват да се измъкнем и всеки момент заплашват да смажат кораба. Смелчаците, които убедих да тръгнат с мен на път, очакват да им помогна, но какво мога да направя? Положението ни е ужасно, но мъжеството и надеждата не ме напускат. И все пак изтръпвам при мисълта, че подложих на опасност живота на всички тези хора. Ако загинем, вината ще е в моите безумни проекти.

А ти какво ще си помислиш, Маргарет? Няма да научиш за моята гибел и нетърпеливо ще очакваш завръщането ми. Ще минават годините, от време на време ще имаш пристъпи на отчаяние, но надеждата ще продължава да те крепи. О, мила моя сестро, мисълта за мъчителното ти очакване е по-страшна за мен от собствената ми смърт. И все пак ти имаш съпруг и прелестни дечица и можеш да бъдеш щастлива — небето да те благослови и да ти дари щастие!

Бедният ми гостенин ме гледа с дълбоко съчувствие. Опитва се да ми вдъхне надежда и говори така, сякаш смята живота за най-ценен дар. Напомня ми колко често подобни прежеждия са сполетявали мореплавателите, дръзнали да навлязат така навътре в морето, и въпреки волята си започвам да вярвам в щастливия изход. Дори моряците усещат силата на красноречието му — когато им говори, те забравят отчаянието; той им повдига духа и слушайки думите му, започват да вярват, че огромните ледени планини са само нищожни къртичини, които ще се стопят пред човешката воля. Но тези чувства са преходни; с всеки изминат ден излъганите очаквания

увеличават страха им и аз се опасявам — отчаянието да не породи бунт.

5 септември

Току-що се разигра такава интересна сцена, че не мога да не я запиша, макар че този дневник едва ли ще стигне до теб.

Все още сме обкръжени от ледени планини и ни заплашва опасността, ако се сблъскат, да ни смажат. Студът е непоносим и много от моите злочести другари вече намериха гроба си в тези сурови места. Здравето на Франкенщайн се влошава с всеки изминат ден: в очите му все така гори трескав огън, но той е изнемощял и ако му се наложи да направи някакво усилие, веднага изпада в състояние, близко до смърт.

В последното си писмо споменах, че се боя от избухването на бунт. Тази сутрин, докато наблюдавах изнуреното лице на моя приятел — очите му бяха полузатворени, а тялото отпуснато, безжизнено, — няколко моряци ме помолиха за разрешение да влязат в каютата. След това водачът им се обърна към мен. Каза, че той и другарите му са изпратени от останалата част от екипажа като делегация с молба към мен, която аз, по справедливост, не мога да отхвърля. Зазидани сме сред ледовете и вероятно няма да можем да се спасим, но те се страхуват, че ако в леда се отвори пролука, аз ще проявя безразсъдство и ще продължа по-нататък към нови опасности, след като сме имали късмета да избегнем тази. Затова настояват да дам тържествено обещание, ако корабът се освободи от ледовете, да потегля на юг.

Тази реч ме смути. Не бях изгубил надежда и не мислех да се връщам, в случай че се освободя. Не можех ли по справедливост да откажа молбата им, макар да бе обвързана с много „ако“. Поколебах се с отговора; и в този момент Франкенщайн, който бе мълчал и на пръв поглед нямаше сили дори да слуша, се размърда; очите му святкаха, а бузите му пламнаха от моментния прилив на енергия. Той се обърна към моряците:

— Какво искате да кажете? Какво искате от капитана? Толкова ли лесно обръщате гръб на целта си? Нали вие наричахте

тази експедиция славна! А защо беше такава? Не защото пътят ѝ обещавахе да бъде тих и гладък като в южните морета, а защото бе изпълнен с опасности и ужаси, защото на всяка крачка е нужна вашата твърдост и непрекъснато трябва да проявявате мъжеството си, защото е изпълнена с премеждия и смъртни заплахи, които трябва да гледате в лицето и да преодолявате. Затова беше славна, затова беше почетно начинание. Предстоеше ви да спечелите безсмъртие като благодетели на човешкия род, имената ви щяха да се повтарят с благоговение като имена на смелчаци, намерили смъртта за своя прослава и за благо на човечеството. А ето че при първите признаци на опасност или ако предпочитате да се изразя по друг начин, при първото по-сурово и страшно изпитание за вашата мъжественост вие се предавате и сте готови да минете за хора, неспособни да понесат студа и неволята — бедничките, те са намръзнали и се прибрали в топлите си огнища. Защо беше тогава цялата подготовка — нямаше нужда да се стига чак дотук и да посрамите капитана си като поразенец само за да докажете, че сте страхливци. Бъдете мъже или нещо повече — бъдете твърди и непоколебими като скали. Този лед не е несломим като сърцата ни — той се топи и няма да устои пред вас, стига да решите. Не се връщайте при близките си с клеймото на позора върху челата си. Върнете се като герои, които са се сражавали и са победили и не знаят какво значи да обърнеш гръб на врага.

Гласът му така изразително подчертаваше различните чувства, изказани в тази реч, в очите му блестеше толкова благородство и сърцатост, че не се учудих, когато моите хора се развълнуваха. Те се споглеждаха и не знаеха какво да кажат. Тогава заговорих аз; наредих им да се приберат и да помислят над казаното, че няма да ги поведе още по на север, ако те решително се възпротивят, но се надявам, след като размислят, в тях да се върне смелостта.

Те си тръгнаха и аз се обърнах към моя приятел, но той лежеше отпуснат и почти безжизнен.

Как ще свърши всичко това, не знам. Но предпочитам да умра, отколкото да се завърна безславно, с неизпълнена задача. А боя се, че именно това ме чака: моряците, ако не са подтиквани от жажда за

прослава и чест, няма никога да се подложат доброволно на лишенията, които изпитваме.

7 септември

Жребият е хвърлен; дадох съгласието си да се върнем назад, в случай че не загинем. Ето как малодушието и нерешителността погубиха надеждите ми — завръщам се разочарован, без да съм научил нищо. За да се понесе такава несправедливост, е нужна повече философска мъдрост, отколкото имам аз.

12 септември

Всичко е свършено: връщам се в Англия. Загубих надеждите си да се прославя и да принеса полза на хората — загубих и приятеля си. Но ще се постарая, сестричке, подробно да ти опиша горчивите минути и няма да се отчайвам, докато вълните ме носят към Англия и към теб.

На 9 септември ледът се раздвижи, ледените острови започнаха да се пропукват с грохот, напомнящ гръмотевици, във всички посоки. Заплашваше ни непосредствена опасност, но тъй като можехме само да изчакваме пасивно, вниманието ми бе ангажирано предимно с моя злочест гостенин, чиято болест се изостри до такава степен, че той не можеше да се помръдне от леглото. Зад нас ледът се пукаше и с огромна сила се носеше на север; откъм запад задуха вятър и на единадесети пътят ни на юг бе напълно свободен. Когато моряците видяха това и се убедиха, че завръщането в родината им е напълно осигурено, от тях се изтръгна мощен, вик на радост, силен и продължителен. Франкенщайн се събуди от полусънното си състояние и попита какъв е този шум.

— Радват се — отговорих аз, — че скоро ще се завърнат в Англия.

— Наистина ли се връщате?

— Уви, няма как. Не мога да устоя на исканията им. Не желая да ги поведат против волята им към опасностите, така че трябва да се върна.

— Връщайте се, щом сте решили. Но аз няма да дойда с вас. Вие можете да се откажете от целта са, но моята е предопределена отгоре и не смея да се противопоставя. Аз съм слаб, но духовете, които ми помагат в отмъщението, ще ми вдъхнат достатъчно сили.

С тези думи той се опита да стане от леглото, но усилието му струваше прекалено много; той падна назад и загуби съзнание.

Много време мина, преди да се съвземе; неведнъж си мислех, че животът е напуснал тялото му. Най-после той отвори очи; дишаше тежко и не бе в състояние да говори. Лекарят му даде нещо успокоително и ни нареди да не го тревожим. При това ми съобщи, че часовете на приятеля ми са преброени.

Присъдата бе произнесена и можех единствено да тъгувам и да чакам. Седях до леглото му и го наблюдавах; очите му бяха затворени и мислех, че спи, но след малко той ме повика със слаб глас, помоли ме да се приближа и каза:

— Уви, силите, на които се уповавах, ме напуснаха. Усещам, че скоро ще умра, а той, моят враг и преследвач, вероятно още е жив. Не мислете, Уолтън, че в последните минути на живота си аз все още изпитвам онази изгаряща омраза и страстна жажда за мъст, който някога изказах пред вас. И вярвам, че е оправдано да искам смъртта на противника си. През последните дни много размишлявах над предишното си поведение, но не го осъждам. В пристъп на безумен възторг аз създадох мислецо същество и бях длъжен, доколкото мога, да осигуря неговото щастие и благополучие. Това бе мой дълг — но аз имах и друг, по-висш. На първо място стоеше дългът ми спрямо моите събрата, защото ставаше дума за щастията или злата участ на много хора. Ръководен от тези съображения, аз имах право да откажа да създам другарка за първото си творение. Тогавата прояви невиджана злоба и егоизъм — уби близките ми, хора с изтънчени чувства, щастливи и умни, и аз не знам къде ще го отведе стремежът му да отмъщава. Той е един несретник, но за да не направи нещастни и други хора, трябва да умре. Неговото унищожение бе моя задача, но аз не успях да я изпълня. Гласкан от злоба и стремеж към лично отмъщение, аз ви

помолих да се заемете с недовършеното от мен и възобновявам сега молбата си, подбуден от разум и добродетелност.

Разбира се, не мога да искам от вас да се откажете от близки и родина, за да изпълните тази задача; а и вероятността да го срещнете сега, след като се завръщате в Англия, е много малка. Предоставям обаче на самия вас да прецените всички доводи и да претеглите правилно онова, което смятате за свой дълг — моите мисли и способност да разсъждавам са вече замъглени от близостта на смъртта. Не смея да ви моля да постъпите така, както на мен ми изглежда правилно, защото все още може би ме ръководят страсти.

Тревожи ме мисълта, че той е жив и ще причинява злини, но, от друга страна, настоящият час, когато всеки момент очаквам своето освобождение, е най-щастливият от много години насам. Сенките на скъпите ми мъртъвци витаят около мен и аз се стремя към техните прегръдки. Сбогом, Уолтън, търсете щастие в спокойствието и стойте настрана от амбициите, дори от най-невинните на пръв поглед — като стремете да се отличите в науката и научните открития. Но защо ли говоря всичко това? Самият аз претърпях неуспех, но друг може би ще сполучи.

Гласът му постепенно отслабваше, докато накрая, омаломощен от усилието, той млъкна. След около половин час отново направи опит да заговори, но не можеше; едва стисна ръката ми и очите му завинаги се затвориха, а сянката на леката усмивка изчезна от лицето му.

Какво да кажа, Маргарет, за ненавременната гибел на този велик дух? Как да ти предам дълбоката си скръб? Каквото и да кажа, ще е бледо и недостатъчно. Сълзите ми текат, душата ми е помрачена от тежката загуба. Но аз пътувам към Англия и там може би ще намеря утеха.

Но ето че ме прекъсват. Какво ли означават тези звуци? Удари полунощ, духа свеж ветреца и дежурният на палубата с нищо не издава присъствието си. Ето пак: чувам човешки глас, но много дрезгав — той идва от каютата, където лежат тленните останки на Франкенщайн. Ще трябва да проверя какво става. Лека нощ, сестричке.

Боже мой! На какво станах свидетел преди малко! Все още съм замаян. Не съм сигурен, че ще мога да разкажа подробно случилото се, но повествованието ми няма да е пълно без този последен, изумителен епизод.

Влязох в каютата, където лежеше тялото на клетия ми, прекрасен приятел. Над него се бе надвесило някакво същество, което нямам думи да опиша: с гигантски ръст, но тромаво и непропорционално. Лицето му, наведено над ковчега, бе скрито от дълги, несресани коси. Виждаше се само огромна ръка, с кожа като на мумия. Като чу стъпките ми, той прекъсна горестния си плач и хукна към прозореца. Никога не съм виждал нещо по-ужасно от това лице, от неговата отблъскваща и страшна уродливост. Неволно затворих очи и се опитах да си напомня, че имам дълг спрямо този убиец. Извиках му да спре.

Той спря и ме загледа учудено; но щом съзря отново безжизненото тяло на създателя си, сякаш забрави за мен и пак изпадна в дивата ярост на някакво неконтролируемо изстъпление.

— Той също е моя жертва! — възкликна чудовището. — С неговата смърт се затваря веригата на моите престъпления. Нещастното ми съществуване приключи. О, Франкенщайн! Благороден, самоотвержен човек! Каква полза, че сега ти искам прошка! Аз, който те погубих, като убих любимите ти хора. Уви, той е студен и безмълвен.

Гласът му се задави, а първият ми порив, подсказан от дълга да се подчиня на предсмъртната молба на моя приятел и да унищожя врага му, бе разколебан от смесено чувство на любопитство и жал. Приблжих се към чудовището, но не посмях да вдигна поглед към лицето му — толкова зловеща и нечовешка бе неговата грозота. Опитах се да кажа нещо, но думите застинаха на устните ми. А той продължи да издава безумни, несвързани упреци към самия себе си. Най-сетне събрах сили и в една пауза между страстните му изблици се обърнах към него:

— Твоето разкаяние вече е безполезно. Ако се бе вслушал в гласа на съвестта и бе усетил нейните укори, преди да дадеш воля на пъклената си мъст, Франкенщайн щеше да е жив.

— Какво си мислите — извика демонът, — да ме би да не чувствавах мъките на разкаянието? Той — и тук посочи към мъртвия,

— умирайки, не е изпитал и една десетхилядна от терзанията, които преживях, докато го водех към гибелта. Тласкаше ме някакво чудовищно себелюбие, а в същото време сърцето ми бе отровено от съзнанието за вината. Да не мислите, че стоновете на Клервал ми звучаха като музика? Аз бях създаден за обич и състрадание, но когато несгодата ме обърна към ненавист и зло, това насилствено преобразяване ми струваше неописуеми мъки.

След убийството на Клервал се завърнах в Швейцария, смазан и потиснат. До болка ми беше жал за Франкенщайн, а себе си мразех. Но когато разбрах, че той, моят създател и виновник за неизразими мъки, се осмеляваше да мечтае за щастие и докато ме е хвърлял в отчаяние и злочестие, е търсел удоволствие в чувства и страсти, от които завинаги бях лишен, безсилната завист и горчивото негодувание ме изпълниха с ненаситна жажда за мъст. Спомних си заканата, която му бях отправил, и реших да я изпълня. Знаех, че готвя за себе си нетърпими мъки, но бях роб, а не повелител на страсти, които ненавиждах и на които не можех да се противопоставя. И все пак, когато тя умря... Впрочем не, тогава не бях нещастен. Бях отхвърлил всякакво чувство, потиснал всяка болка и бях стигнал до предела на отчаянието. От този момент злото стана моето добро. Отишъл така далеко, нямах друг избор, освен да се приспособя към една природа, която доброволно си бях избрал. Да завърша адския си замисъл — това стана мое съкровено възжелание. А сега всичко свърши — ето я последната ми жертва.

В началото се трогнах от отчаяните му слова, но си спомних какво каза Франкенщайн за неговото красноречие и умение да убеждава; хвърлих още един поглед върху безжизненото тяло на моя приятел и в мен отново пламна негодувание.

— Негодник! — извиках аз. — Дошъл си, значи, да хленчиш над нещастията, което сам причини? Ти хвърли в къщата запален факел, а когато тя изгоря, седна съкрушен тук сред руините. Лицемерен дявол! Ако този, когото оплакваш, беше още жив, той отново щеше да стане прицел на твоята пъклена мъст и щеше да падне нейна жертва. Това, което изпитваш, не е жал — ти плачеш, защото жертвата е вече извън обсега на твоята злоба.

— О не, не е така, съвсем не е така — прекъсна ме съществуването. — Но, изглежда, такава е впечатлението, което оставят като цяло

моите постъпки. Ала в нещастieto си аз не търся състрадание. Никога не ще позная съчувствието. В началото го потърсих, за да споделя любовта си към добродетелите, чувствата на щастие и обич, които преизпълваха цялото ми същество. А сега, когато доброто се превърна в призрак, а любовта в горчива омраза и отчаяние, за какво ми е съчувствие? Докато съм жив, ми е съдено да страдам в самота, а като умра, знам, че паметта ми ще бъде покрита с безчестие и ненавист. Някога въображението ми се утешаваше с мечти за добродетели, слава и щастие. Напразно се надявах да срещна хора, които ще простят външния ми вид и ще ме заобичат за душевната ми доброта, която можех да проявя. Лелеех благородни мисли за чест и самоотверженост. А ето че престъпленията ме принизиха по-долу и от най-презряното животно. На света няма вина, злодеяние, мъки, които да могат да се сравнят с моите. Като прелиствам наум страшния списък на престъпленията си, не мога да повярвам, че съм същото същество, което някога бе изпълнено с възвишени и съвършени видения за красотата и величието на доброто. Но така е — падналият ангел се превръща в престъпен дявол. Дори врагът на бога и хората е имал приятели и спътници в нещастieto си, докато аз съм сам. Ти, който наричаш Франкенщайн свой приятел, изглежда, знаеш за моите злодеяния и мъки. Но колкото и подробно да ти е описал всичко, не е предал ужаса на онези часове и месеци на неволя, когато изгорях в неудовлетворените си страсти. Защото, макар и да разбих надеждите му, аз не задоволих собствените си стремежи. Те си останаха все така жарки и ненаситни, все така копнеех за любов и приятелство и все така бях низвергнат. Нима това беше справедливо? Аз ли бях единственият престъпник, след като целият човешки род вършеше престъпление спрямо мен? Защо не мразите Феликс, който с презрение изхвърли от дома си един приятел? Защо не се възмущавате от селянина, който се опита да убие спасителя на детето си? О не, те са добродетелни и безупречни! А аз, жалкият и изоставеният, съм едно чудовище, от което се отвръщат, което бият и тъпчат. Дадже сега кръвта ми кипва при спомена за тези неправди.

Но че съм негодяй, това е вярно. Аз убих прекрасни и беззащитни същества, душих невинните в съня им, стисках до смърт

гърлата на хора, които никога не бяха причинили зло нито на мен, нито на друго живо същество. Аз обрекох на страдания създателя си — истински образец на всичко, достойно за любов и възхищение; аз го преследвах до самата му смърт. Ето го — лежи блед и студен. Вие ме ненавиждате, но омразата ви не може да се сравни с тази, която изпитвам към самия себе си. Гледам ръцете, извършили това злодеяние, мисля си за сърцето, родило подобен замисъл, и жадувам за момента, когато вече няма да виждам тези ръце, а споменът не ще преследва мисълта ми.

Не се страхувайте, че ще продължа да безчинствувам. Делото ми е почти завършено. За да доведе докрай отреденото ми на този свят, не ми е нужна нито вашата, нито ничия друга смърт — само моята собствена. Не мислете, че ще се бавя с принасянето на тази жертва. Ще напусна кораба ви на същия леден сал, който ме доведе тук, и ще се отправя за най-северната точка на земното кълбо; там ще си издигна погребална могила и ще превърна в пепел това злополучно тяло, за да не послужат останките ми на някой любопитен като ключ към създаването на друг подобен на мен. Аз ще умра. Никога вече не ще усещам мъките, които сега ме терзаят, няма да бъда жертва на неудовлетворени и същевременно ненаситни чувства. Той, който ми даде живот, е мъртъв, а когато и аз изчезна, споменът за нас двамата бързо ще се заличи. Вече няма да виждам слънцето или звездите, полъхът на вятъра няма да гали лицето ми. Светлина, чувства и усещания — всичко ще изчезне за мен и в това небитие трябва да потърся щастие си. Преди години, когато за пръв път ми се разкриха гледките на този свят, когато усетих ласкавата топлина на тялото, чух шумоленето на листата и чуруликането на птиците, бих заплакал при мисълта за смъртта, но сега тя е единствената ми утеха. Осквернен от злодеяния, разкъсан от най-жестоки уgrизения — къде другаде освен в смъртта ще намеря покой?

Сбогом! Напускайки вас, аз се разделям с последния човек, когото тези очи някога ще видят. Сбогом, Франкенщайн! Ако ти бе още жив и хранеше надежда да ми отмъстиш, тя би била по-добре задоволена, като ме оставиш да живея, отколкото ако ме убиеш. Но всичко беше иначе — ти търсеше смъртта ми, за да не причиня по-големи нещастия; и ако по някакъв неведом начин все още мислиш и

чувствуваш, ти не би пожелал за мен по-жестоко отмъщение от това, което изпитвам. Колкото и да беше сломен, моите мъки си оставаха по-големи от твоите, защото отровното жилище на разкаянието няма да престане да разкървавява раните ми, докато смъртта не ги излекува навеки.

Но скоро — извика той с тържествен глас — аз ще съм мъртъв и това, което чувствам сега, ще изчезне. Скоро тези изгарящи мъки ще изгаснат. Аз гордо ще се изкача върху погребалния си огън и ще ликувам в болките на мъчителните пламъци. После огънят ще изтлее, вятърът ще отвее праха ми в морето, духът ми ще заспи спокойно или ако продължи да съществува, то няма да е по този начин. Сбогом!

С тези думи, той скочи от прозореца на каютата върху ледения сал, доближен до самия кораб. Вълните бързо го понесоха и той се изгуби в далечната тъма.

Издание:

Художествено оформление: Иван Кьосев

Предговор: Георги Цанков

Редактори: Невяна Николова, Албена Стамболова

Художник: Асен Иванов

Художник-редактор: Стефан Десподов

Технически редактор: Езекил Лападатов

Коректор: Лиляна Малякова

ДИ „Народна култура“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.